

Enis Batur

ada defterleri

] kırmızı (

ENİS BATUR

ADA DEFTERLERİ

ISBN 978-975-9169-89-3

ADA DEFTERLERİ / ENİS BATUR

Kırmızı Yayınları, Ağustos 2008, İstanbul

Genel Yayın Yönetmeni:
Fahri ÖZDEMİR

Kapak Tasarımı:
Akçura Scrap ERTEMİN

Diği: Kırmızı Yayınları
Baskı ve Cilt: Euromat

© Kırmızı Yayınları, 2008, İstanbul
Bütün hakları saklıdır.

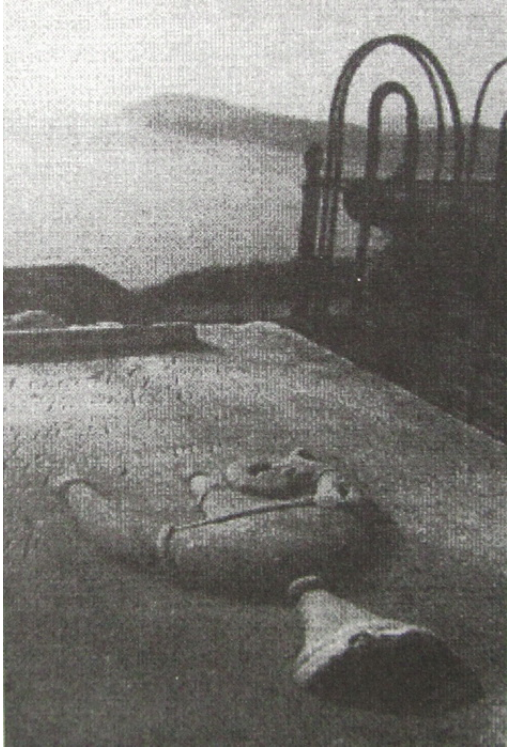
Kırmızı Yayınları
Bağdat Caddesi No. 142/13 Maltepe / İSTANBUL
Tel: (0.216) 371 36 29

Kırmızı Yayınları bir OPUS İ.TD. ŞTİ. kuruluşudur.

www.kirmiziyayinlari.com

ENİS BATUR

ADA DEFTERLERİ

GÖRÜNTÜ

Çoğaltılmış sanat yapıtının şimdisinin ve burada-oluşunun yitip gittiği, böylece ‘aura’sının silindiği, Benjamin’in ünlü savlarından biriydi. İş fotoğrafa gelince ayrıyordu ama: Çoğaltma tekniğine dayalı bir ifade aracı olarak ortaya çıkan fotoğrafı’da, çıplak gözün erişemediği, erişmekte güçlük çekeceği ayrıntılara ulaşma olanağının doğması, bu yeni sanatın ‘hâle’sini farklı bir zeminde ele almamızı sağlayabilirdi.

Röprodüksiyonun indirgeyici gerçekliği, ondan geniş ölçüde yararlanmamızı engellememiştir; tam tersine, sayısız yapıyla tanımamızı ona borçlu olduğumuzun bilincindeyiz: Saymadım, saymak olanaksız, bir karşılaştırma yapmak bile, şunu kolaylıkla söyleyebilirim: Röprodüksiyonundan tanıdığım sanat yapıtı sayısı, yılların içinde sahibisini görebildiğim yapıtların binbir katı olsa gerektir; ‘aura’ya gelince, bendeki bir “kopya’ya zamanla yüklediğim büyü miktarını, o ‘kopya’nın ‘aslı’yla karşılaştığımda bulamadığım olmuştur – Zaman, ‘kopya’yı tekörnek kulası bir vurgu biçimi yaratmayı biliyor, imgelemimizde.

Bu kaymanın benim yaşamımdaki örneklerinden biri Füssli’nin *Karabasan’ı* olmuşsa, bir başkası da, Arnold Böcklin’in *Ölümler Adası*’dır: Otuz yıldır *bir* kopyasından, daha doğrusu boyutları enikonu küçültülmüş bir röprodüksiyonundan *tanıdığım* o resmin kendisiyle ilk kez geçen yıl, Orsay Müzesi’nin düzenlediği bir retrospektif Böcklin sergisinde karşılaştığımda, bir çırpıda açıklanamayacak, karmaşık duygular içinde ikidebir yer değiştirmeye başlamıştım.

En önemlisi, müzenin bu son salonunda (sergiyi onunla bitirmeyi seçmişti küratör), resimle aramda bir tür ışık kırıcı perde

varmışçasına hareket etmeye zorlanmışım. Çoğaltım esnasında renklerin enikonu değiştiğine, ışık ayarının hepten başkalaştığına, pek çok örnekte (sözgelimi *Las Meninas*'ta) tanık oldum daha önce: Bırakın 'aura'sını yitirmesini, başta boyutları olmak üzere pek çok karakteristiğinin dönüşmesine izin verir çoğaltım tekniği; gel-gelelim, sahici bir resmin şimdi ve burada-oluşunun sergilenme mekânı ve koşullarıyla ilintili 'aura' yitiminin söz konusu olabileceğini de bilmek gerekir, kaldı ki Benjamin bu olguya dikkat çekmiştir.

Orsay'de, *Ölümler Adası*'na düşen ışığı uzmanlar şüphesiz belli ölçütlere dayanarak seçmiş olmalıydılar; ne var ki, *içeriden* bildiğim bir konu bu, doğal ışıktaki çalışmış bir ressamın yapıtında eriştiği renk-ışık dağılımları, yapay ışık altına girdiklerinde siliniveriyorlar: Yapıtın canalcı özelliklerinden birinin sırta kadem basmasına yolaçan bu koşul, dönüp ona bir defa daha, kimbilir kaçınıcı kez, röprodüksiyonundan bakmamıza neden olabiliyor.

Ölümler Adası'nın konusu: Karanlık ve Işık. Evet, dileyen, bütün resimleri o yolu kolaylaştırdığı için, bir öykü yazmaya, kurmaya yönelebilir bu resmin de karşısında: Böcklin'in yapıtı, tepeden turnağa Mitologya'ya, Tarih'e, yazınsal metinlere ve izleklere göndermeler yaparak gerçekleşmiştir ya, ondan sonsuz sayıda öykü çekip çıkarmakta kimsenin güçlük çekeceğini sanmam.

Karanlık ve Işık, başlıbaşına bir öyküleme kesiti çıkarmıyor mu önümüze? Bir ada duruyor resmin ortayerinde, bir kayıkçının adaya usul usul yaklaştırdığı kayıkta ayakta duran *ışıkta*n gövde belki yakın zaman içinde sönmüş ve adasına dimdik gitmeye hak kazanmış bir ölü can, belki de bir ölüsünü ziyarete gelen bir başka ölümlü - Ressam ne düşünmüşse düşünmüş resmi yaparken, burada bizim bakarken düşüneceklerimizi bağlayacak bir yanı yok bunun, üstüne üstlük, o çoktan yerleşmiş bu adaya, biz henüz yoldayız, yolun başında, bir yorumdan ötekine ilerleyecek az ya da çok vaktimiz var.

Ölümler Adası, Böcklin'de yıllar yılı oyalanmış. En ünlü versiyonun, otuz yıldır tanıdığım bildiğim tablonun önünde duruyo-

rum, sırtımı döndüğüm duvarda *Ölüler Adası*'nın beşinci versiyonu asılı. İçimde ışıkla karanlık yer değiştirdiği an çıkıp gidiyorum salondan.

Böcklin retrospektifini gezdiğim günün gecesi *ağır* bir düş gördüm. Walter'le birlikte, tanımadığım bir iskeleden salaş bir gemiye biniyorduk. Hava, gündüz olmasına karşın karamıştı. Yolculuk boyunca hiç konuşmadık. Bir süre sonra bildik bir silüet göründü karşıdan, yanyana dizili bir ada topluluğuna doğru ilerliyorduk, Heybeliada İskeleyi'ne yaklaştığımızda şaşırdım: Tabelâda *Capri* yazısını okumuştum. İndik ve yürümeye koyulduk. Yağmur hafif hafif çiseliyordu ve ikimizin de başında Borsalino şapkalar vardı. Neden sonra tepeye tırmanmaya başladık. Benden daha kilolu olması Walter'in hızını kesti bir ara, o zaman onun, müzenin son salonundaki, sırtı sırtıma dönük, beşinci versiyonun karşısında dikilen kişi olduğunu kavradım. Bir korku dalgası gelip geçti içimden. Daha da hızlandım. Tepeye vardığımda ışık biraz olsun artmış gibiydi, az ileride Samih'i görünce hem şaşırdım, hem de rahatladım. Az ileride ayakta duran, kollarını sımsıkı göğsünde kavuşturmuş, Marguerite Yourcenar'dı ve otuz yaşlarındaydı. Gelgelelim, durum oldukça tuhaftı: Durmadan hareket ediyordu Samih, belli ki bir fotoğraf çekimi için hazırlık yapıyordu (onun ilk kez ayakla çekim yapmasına tanık olacaktım), görme alanının içinde olmama, bu noktada benden başka kimse'nin olmamasına karşın beni görmemesi tuhaflığı açıklamaya yetirdi sanıyorum. Ona seslenemediğimi, kendimi hiçbir biçimde duyuramayacağımı anladığımda Walter yanıma seyirtti. Soluklanmasını bekledim. Bu arada, Samih'in neyin fotoğrafını çekmeye hazırlandığını farkettim: Alışılmadık bir mezar taşıydı bu: Tepeden denize nâzır konumunda ayrıcalığı vurgulanmış, taşının üzerinde kabartma kandiliyle sıradışı bir sin. Walter'le birlikte yanına iyice yaklaştığımızda, o nefis Berlin Almancasıyla "elinle üzerine dokunduğun an cini çıkacak" dedi: "Tek bir dilekte bulunabile-

ceğini, bu konuda karar vermek için birkaç saniyen kaldığını bil-
melisin”. İçime bugüne dek tanımadığım bir telâş türü çöreklen-
di. Tek tesellim, kendi bizi görmüyor olsa da, Samih’in objektifi-
nin bu korkunç ânı saptamak üzere olduğuydu. Eğilip ‘lâmba’ya
dokunduğumda deklanşörün sesini duydum. Işıkla karanlık yer
değiştirdiler.

2002

Desen: Samih Rifat

**İNCE UZUN
AHŞAP BİR BALKONDAN**

Büyükada Günleri 2005

.I.

11 Ağustos 2005, perşembe, 06.35

İnce uzun ahşap bir balkondan İstanbul. Sabah güneşi ağır ağır ışığını dolaştırıyor karşımda. Solda Yassıada açıklarından başlayıp, profilden bütün Heybeli'yi (ve aradan Yeşilköy'le Kınalı'nın sırtını) gören, sonra da Cankurtaran'dan, uzakta, derinde, Topkapı'ya, Fenerbahçe burnundan en sağda Dragos'a yürüyen geniş bir ufuk çizgisi. İlk büyük koro, martıların ve kargaların uyanış patırtıları, kesintisiz bir tiradın ardından sustu, şimdi aradere birinin, birkaçının ses alıştırmaları tiz perdeye yükselip iniyor, bir tek öksürüklü bir balıkçı teknesi, bir adadan ötekine, göl kadar durgun denizde ısrarlı bir yarık açarak ilerliyor. Önce 6.30 vapuru kalktı iskeleden, demin; şu anda 6.45 geçiyor önümden, Heybeli'ye doğru. Sokakta çıt yok henüz. Kalkıp balkona oturduğumdan bu yana aşağıdaki Çankaya caddesinden epi topu iki erkeci geçti, hâlâ insan sesi işitmedim. Ve sonunda, ilk horoz sesi, ilk atlı araba, ilk bisikletli – Büyükada'da ilk sabah.

Dün, 15.00 vapuruyla geldik adaya, bavul ve çantalarımızla arabaya atlayıp iki haftalığına adresimiz olacak Nizam'a ulaştık: Peltek sokak, 11 numara – üç buçuk katlı, apartmana dönüştürülmüş bir köşkün üçüncü katındayız. Geniş, çok kötü döşenmemiş, görece altyapısı olan bir ev. Geçen yaz hepten İstanbul'a tıklmıştık, bu yaz da gidilesi yer bulamadık kafamızda, onca konuştuktan sonra, biraz boğulduyduk aslında, Nişantaşı'nda: Dün

gece ve bu sabah, en doğru kararı verdiğimizizi gösterdi: Yurtdışı-na gitmiyorsak, bizi yazlık olarak paklayacak tek çözüm Adalar; sıcaktan, kalabalıktan, eğlence gürültüsünden madem buram buram kaçıyoruz. Ayrıca, bunu yerleşik düzene dönüştürme, burada ya da Burgaz'da koşullarımıza uygun bir yer edinme düşüncesi de gitgide ağırlığını duyuruyor birkaç yıldır.

Sonuçta dün, eve kabaca yerleştik: Tül kendi düzenini kurdu, ben tezgâhımı: Balkonun bir ucunda 50 x 70'lik masam; üç-dört defter, iki dosya, bir düzine kitap, bir o kadar CD. Başarabilirsem, dördüncü yılına giren *Plat'*i bitirmek niyetindeyim bu iki hafta içinde. Ola ki, iki aydır açılan şiir musluğundan yeni parçalar gelir, gelirse: Bilemezsiniz. Her gün bir uzun yürüyüş. Birkaç noktaya sefer: Ruhban okuluna, Heybeli'ye; Sedef'e ve Burgaz'a. Gelenler olur: Sarp, Samih, İrfan. Halaya uğrarız biriki kez. Tül'ün tayfasıyla buluşuruz belki.

Gece, Kapri'de yedik. Keyfim bu aralar rakı gerektiriyor nendense. Günbatımına karşı, derin ve hafif, konuştuk Tül'le. Burası ona da iyi gelecek.

Salı öğlen Ferit'le buluşmuştuk Refik'de. Başbaşayken daha sıcak, candan konuşabiliyoruz onunla, üçleyince dörtleyince biraz dağılıyor konuşmalar. Buradaki evi satıyormuş. 800 metrekare bahçeli, 650 metrekarelik bir palazzo, Maden'de; 1850 dolaylarından kalma. Depremde enikonu zarar gördüğü için, yok pahasına satışa çıkarmış olmasına karşın alıcı çıkmıyormuş. 'Son ev' olarak düşünmüştü orayı, olayların seyri, iç kanışıklıkları meydana vermedi buna. Şimdi Kandilli'yi hazırlıyor, tepeye çekilecek. Bir avuç kafadar Adalarda konuşlanmalıydık yaz kış. Büyük şehir bizi sindirdi önce, yarın kusacak da. Âşiyân'dan bu yana ilişkiler değişmedi aslında. Bir ada, biriki oda hikâyesi: Lütfen bana ilişmeyin.

Sirkeci Adalar İskeleyi'ne erken gelmişim. Vakti bekleme salonunda değil de, az ilerideki bir ağacın altında, açık havada ama gölgede geçirmeye karar verdim, oturur oturmaz dikkatimi çekti: Yarım metre sağımda, iki

toprak kesitinin arasına yerleştirilmiş taçın üzerinde bir telâş, bir hareketlilik: Gidiş-geliş hattı kurmuş karıncalar, yüzlerce, trafik helikopterinden çift şeritli kalabalık bir yol nasıl görünürse öyle, hızla gidip geliyorlar.

Bir buçuk saat geçti, vapur Burgazada'dan ayrıldıktan hemen sonra, yukarılarda, Rubban okulunun üstüne denk gelen gökyüzünde leyleklerin toplandığını, Bilge Karasu'nun "Ada"da yetkin bir anlatımla aktardığı bir tür görsel yazı, göksel dans kurdukları göç hazırlıklarını başlattıklarını gördüm, elimde fotoğraf makinem ayağa fırladım, bakışaçımdan çıkastıya o benzersiz koreografi çalışmasını izledim, kovaladım.

Büyükkada'ya yaklaşıırken onu düşünüyorum: Bizim yola çıkma, yola düşme biçimimiz doğaya aykırı; kurduğumuz, herbirimizin kurduğu, en düzden düşkünlü yolcunun hazırlandığı güzergâhta bile, herşeyi denetiminde tutan tek etmen Rastlantı. Ötekilerdeki şaşmaz mantıkta, kuralları saat gibi çalışan düzenekte bir kod gizli besbelli. Evrendeki düzenin biricik rahatsız, oyunbozanı İnsan.

Bir de onu düşünüyordum: Tamitamina elli yıl arayla gerçekleştirdiğim iki Capri yolculuğunu.

Hafif dışarı uzanmış başımı o ürpertici kanat fısıltısıyla bir martı yalayıp geçti.

İki, hem babamın, hem annemin, düzgün elyazısıyla fotoğraflardan ikisinin arkasına düştükleri tarihe bakılırsa, 5 ya da 6 Kasım 1954 gününe denk gelmiş. İki yaşımı bitirmiş, üçüncü yaşımdan beş ay almışım, anımsamam olanaksız: Herbalde oldukça erken bir saatte Napoli'deki evimizden çıkmış, ilk vapurlardan birine binmiş olmalıyız ailece: Annem, babam, ablam ve ben, günübirliğine Capri'ye doğru yolaıyoruz. İtalya'da ikinci yılımızın dolmasına, demek ki dönüşe biriki ay kalmış. Yazın başından beri yakın çevreyi dolaşıyoruz: Pompeii, Caserta, Amalfi görüntüler yığıyor genç, boş belleğime. Capri'den bende ne kalmış? Ses, renk, koku: En çok hangisi?

12 Ağustos, Cuma, 07.50—

Hayatımın en uzun, dolu günlerinden birini geçirdim burada, dün. Basmakalıp deyişle 'yaşama sanatı', 'iyi yaşamak' diye bir

şey var işte: Her gün böyle yaşamayı *bilmek* gerekirdi. Aslında bilgi değil de beceri bu. Sürekli devrim gibi sürekli özen. Ne yapalım ki, nasıl doğrusu oysa ve devrimler sürekli kılınamıyorsa, sürekli özen de sağlanamıyor genellikle: Sürükleniyoruz, biribiri ardına takvim yaprakları arasında. Çevremde *boşanmış* birini tanımadım. Nedir gereken, bunun için? Kararlılık, çekidüzen, terbiye edilmiş inat. Yıllar önce, 1989'da kâğıda düştüğüm cümledeki gibi: Bugün son günmüş gibi yaşamayı öğrenmek. Tersî gerçekleşiyor, bir şiirimdeki gibi: "Günler erimedeler".

Sabah, 10.00'a kadar çalıştım, küçük bir kahvaltı yaptım, bir saat uyudum, gene çalıştım, akşamüstüne doğru bir saat daha uyudum; önce *Plati* defterini okudum, ısınmak için, sonra Gustaw Herling'in *Ada'sını*, bu metnin derkenara ayırdığım okuma parçalarından biri. Arada, Tül'le ufak bir öğle yemeği yedik evde. Akşam, birer kadeh beyaz eşliğinde günbatımını izledikten sonra, 20.15 dolaylarında evden çıktık, Nizam'ı katederek iskeleye indik: Milto'da birer palamut, roka ve domates yedik, üç tek rakı içtim. Sonra burna kadar deniz kıyısından yürüdük, tempoyu düşürmeden eve döndük, gene balkona çöreklandık, 01.00 dolaylarında yattık. Yemekte, uzun uzun "Polonyalıları" hakkında konuştuk. Oradan, Sanat'ın ve Şiir'in uç bölgelerine, tıkanış çağı belirttilerine. Dün, iki şiir yazdım: "Porphyre" ve "Özlem" – hasat sürüyor.

Sonuç olarak, on saati aşkın balkonda oturmuşum. Geceyarısı sordu Tülin: Ne düşünüyorsun?

"Manzarayı", dedim: Neden manzara gereksinmesi duyuyoruz? Bakmak, bakadurmak, bakakalmak – bu arayışın bir kaynağı olmalı içeride. Gereksinme duymayan var mıdır? Sırtını dönenlerle, boş bakanlarla karşılaştım karşılaşmasına, ama hepten, her manzaraya kayıtsız olduklarını sanmıyorum. Birakalım manzaranın kendisini, çok kişi duvarlarını manzarayla kaplamak ister.

Daha çok şairin mıknaatısıdır diyemem, ressamı düşünerek. Peyzaj şairi sık kullanılmıyor sözgelimi, kullanılmalıydı. "Peyzaj Şiirleri Antologya"sı hazırlayan çıkmış mıdır?

Manzaraya alışılıyor. Bir zaman geçince bakmaz oluyor insan, aynı pencereden. Ben zor alışırım. Manzaranın büyüğü sürekli değişimden beslenir. Ayrılığının içindeki başkalık çekim gücünü yaratır.

Her gün son günmüş gibi yaşamak sorununda da öyle: Sürekliliğin kendisi yeknesak sayılsa bile, tekrarların bünyesindeki farklılıkları seçebilir herkes.

Bugün dünkü gibi uyandı Ada, diyebilir miyim?

Kaba bir hesap çıkarıyorum zihnimde: Bilge Karasu'yla başbaşa, karşılıklı konuşmalarımızın toplam süresi herhalde bin saati aşmıştır. Özellikle 1972'de, ama 1977'de Ankara'ya döndükten sonra da, altı-yedi saati bulan gece seanslarımız olurdu; Lağımlararası'nın İstanbul'unu gezmeye birlikte İstanbul'a geldiğimizde günü geceyi kaplardı konuşmalar – şimdi düşünüyorum da, Adalar'a sefer düzenlemediğimiz için hayıflanıyorum. Giotto'dan Ravel'e, Lorca'dan Beckett'e, Sait Faik'ten didikeleyerek okuduğu Halid Ziya'ya pek çok serüvenin dolantılarına karıştırdı sözlerimizi; bazı kaygılarını, takınaklarını anlayamazdım o zamanlar, aradan yirmi yıl geçmesi, kendi 40'ıma varmam gerekeceğini bilmezdim. Gençtim, duyduğum hiçbir ismi unutmadım, nasıl unutulabilirdim ismin cismiyle hemen tanışmaya yöneldiğime göre, Gustaw Herling'in adını duyduğumu sanmıyorum.

Geç artık, bugün arayıp soramam. Yaşasaydı 72'sinde olacaktı bu yıl, sorup da "hayır, okumadım" yanıtını verecek olsaydı, söylediklerimi duyar duymaz hemen kitabı görmek isteyecekti, adım gibi biliyorum, bekletmeden okuyacak, her zamanki gibi yüzyüze, uzun uzadıya üzerinde konuşmamızı isteyecekti. Daha önce gerçekten okumamışsa, hisimlilikler ve ruh kardeşliği, ana ve yan farklar ince elenecekti. Arayıp soramam ama.

"Ada"yı 1959'da Napoli'de yazmış Herling. "Kule"den tam bir yıl sonra. Bir "ikiizli" oluşturan, bir retable'm iki kanadı olarak tasarlanmış iki uzun öykü. İtalya'da yaşamayı seçmiş, sonuna kadar Lehçe yazmayı sürdürmüş bir Polonyalı sürgün.

Bilge Karasu da, Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı'nı "ikiizli" olarak tasarlamıştır ("Dutlar" öyküsünü sonradan eklemiştir – tıpkı Her-

ling'in kitabına sonraki dönemlerde yazdığı dört kısa öykünün eklendiği gibi). "Ada"nın altında 1962-63, "Tepe"nin sonunda 1963 yazıyor: Karasu'nun yarıyılı aşkın bir süre, Rockefeller bursuyla, Roma'da kaldığını biliyoruz o dönemde. Herling'in "Ada" ve "Kule" öykülerinin İtalyanca çevirileri, Cristina Campo'nun sunuş yazısıyla, 1961 yılı Mart ayında, Roma'da yayımlanan *Il Punto* dergisinde çıkmış. En doğrusu, Mustafa Arslantunalı'daki "okuma defteri"ne bakmak Karasu'nun, bu konuda belki bir iz vardır notlar arasında.

Kimi çarpıcı ortak noktalar bir yana, ne "Kule"yle "Tepe", ne de iki "Ada" öyküsü arasında bir koşutluktan sözedilebilir. Herling'in dünyası ve öykü anlayışı başka, Karasu'nunki bambaşka. Onları burada birleştiren benim: İnce uzun ahşap bir balkonda, Prinkipo'yla Capri arasındaki benzerlikleri kurcalarken, aklımın bir ucundaki Plati ufku ucundan bakışıma duruyor, iki "ada" arasında bir üçüncüsü – kendi adamı bir gün bulabilecek miyim?

Andronikos'un çıktığı Hayırsız Ada (bana kalırsa Oxia). Herling hiç anmıyor adanın adını uzun öyküsünde, gizlisi saklısı yok oysa: Orası Capri. Ancak yer bilgisinden enikonu yoksun bir okur (çoğu okurun bu bilgiden yoksun olduğunu deneyimlerimden biliyorum), Napoli'yi ve Vesuvio'yu karşısına almış turistik bir adanın kimliğini çıkaramayabilir. "Ada"-nın girişinde, ortalarında, son bölümünde ayrıntılı betimlemelere başvuruyor yazar, Campo'ya bakılırsa Alman gezî rehberlerinin dilini gizliiden gizliye sarakaya alıyor. Yaz boyu süren turizm mevsiminde çalışan adalılar, yılın geri kalanında saatlarını 'bomboş' geçiriyor, Ada'da yaşıyorlar: Adalı yaşamı, yaşantısı bu boş saatlarda biçimleniyor. Gezmenler ise görmüyor, doğru dürüst bakmıyorlar Capri'ye; günbatımıyla gece arasında yeralan iki saatlik zaman diliminde ne kadar bakılıyorsa o kadar bakıyorlar. Büyükkada'da olduğu gibi: İnsanlar adadalar, tek bildikleri bu. Ötesi, kulaktan kulağa yalan yanlış, yarım yamalak öykü kesitleri, anekdotlar, üstünkörü bilgi kırıntıları.

Şüphesiz, hiçbir şey bilinmese de olur. Ama nerede o bilgelik?

Şehir hatlarının iki vapuru, demin, karşı iskelelere doğru yan yana geçtiler. Az ilerilerinde, çivit mavisi boyanmış bir kayık duruyordu. Sabahın erken saatında herşey bir haiku gibi oluşuyor. Düzyazıda haiku cümlesi olur mu – neden olmasın? Barthes, 79-80 Collège de France dersinde, romanın en küçük tecellisi olarak eşeler haiku’yu.

Sıcak, ağır, kalabalık bir haftasonu bekliyor adayı. Balık istifi dolan vapurlar, takalar ara vermeden iskelelere püskürtecektir insanları. Ada sakinleri yaka silkiyor olmalı günübirlikçilerden: Onlar, ses ve şey gürültüsü, pisliği demek. “Sakin” gerçi “meskûn”la bağlantılı, ama sahici adalıda “sükûnet” eğilimi de barınıyor: Tersini arayanlar için gidilecek o kadar çok yer var ki. Gelgelelim, dinginlik karşısında kayıtsız, kitlenin bireyselleşememiş üyeleri: Kaba, densiz, uygar birliktelik terbiyesinden, kısacası ötekine saygı kavramından ve mesafe duygusundan tümüyle yoksun olanlar ezici çoğunluğu oluşturuyor nicedir İstanbul’da; tatil günlerinde hedef arıyorlar kendilerine, sanki huzur kaçırmakla yükümlü, aşırılıklarını ve ölçsüzlüklerini kusmakla görevliler. Sözümona “halkın dostları”, bunları dile getireni “halk düşmanı” sayarlar-ken, herşeyden önce ikiyezlüler; pekâlâ kendilerinin de aynı olgu önünde yakındıklarını biliyoruz. Gene de malûmun ilânına karşı çıkmayı marifetten görüyorlarsa, canları cehenneme: Dilerim aralarında yaşamaya yazgılı olur, kaç bucak olduğunu görürler.

Plat’de, bütün açıklığıyla, ada gereksinmesinin üzerinde oylanmaya yöneldim: *Isola’nın*, adı üstünde, çekilme topografisi demeye geldiğini vurguladım ikidebir. Bir biçimde, münzevî hakları da korunmalı. Bizimkiler, “azınlık” kavramını inanışlarla, aidiyetlerle sınırlamışlardır, aidiyetsizlik isteğini anlamazlar. Aslında, “azınlık”tan nefret eden bir “çoğunluk” kuşatıyor herşeyi.

Çoğunluğun kutsandığı, saluk kılınmak istendiği bir toplumun içinde yaşamak en zorlu ortam koşulları arasında. İçten içe bunca bireyselliğe düşman kesilmiş bir kolektif edânın karşısında

durmak çetin durum. %99'ı Türk, %99'ı Müslüman bir ülke olma saptamasını her fırsatta anımsatmayı savsaklamayanlar, %1'in %1'e inmesi için gereken bütün çıkışları yaptılar yakın geçmişte. Yahudiler Varlık vergisiyle sindirildi, Ermeniler 1915'in kâbusu altında ezildi, Rumları önce mübadele, ardından da 6-7 Eylül pisliği ve 1963 çirkinliği ufaladı. Komünisti, tanrıtanımağı, Alevisi, Süryanisi, hiçbir ayrık varoluş biçimi istenmedi, bastırıldı. Her ülkede benzeri bir baskının yaşandığı, bazılarında beterin beterinin gerçekleştiği ileri sürülebilir – bu ülke benim de ülkem, vatandaşlarının vatandaşlığı yanlış tanınmasını, tanımlamasını istemezdim. Benim gibilerin 'kendi insanına yabancılaşmış' cümlesi, yargısı ile damgalandığını biliyorum: Bu yabancılık bana gurur veriyor. Ülkenin efendileri olabilirler, yaşamam için haritanın dışından yer seçmemi önerebilirler, tek lüksümü kullanacağım burada, varlık emârelerimle başağrıtmayı sürdürerek.

Anakaradakiler, bir gün, her türden farklılığı yoketme güdüsünün tutsağı olmaktan kurtulabilecekler mi? Birey–olma eşliği farklılığa katlanma aşamasından bir sonraki aşamada, farklılığın doğallığını öğrenme durumunda aşılacaktır, aşılacaksa. Beklerken, diyorum, hiç değilse adaları rahat bıraksalar! Tarih boyunca sürgünlere, mahkûmlara, keşişlere, hastalara, sonra da münzevilere, her cinsten azınlık üyelerine ayırmayı seçtikleri bu uzak noktaları, birbirilerinin huzurunu kaçırmamayı yaşam felsefesi olarak benimsemiş huzursuzlara ayırabilseler.

Ada'da bunları düşünüyorum.

Her adada.

Başımı kaldırıyorum: Çivit mavisi kayık çekip gitmiş.

Adalılık, önce yazgı: Kimse doğacağı noktayı seçemez. Ondandır, ada doğumunun ailesi adalı olmak durumunda. Adada doğanların bir bölümü, kendi kanatlarıyla uçmayı öğrendiğinde terkeder adasını, gelenek zincirini kırarak anakaraya göçeder, yerleşir. Bütünüyle kopar mı adasından, zaman zaman dönmez mi? Sanıyorum, bir kural arayamayız o ilişkinin çer-

çevesinde. Adada doğanı geri çağırabilir adası, tam tersine itebilir bütün bütüne: Adaları sevmeyenler vardır, suyla çevrili bir toprak parçasında değil yaşamak, kalmaktan tedirginlik duyanlar vardır, oğlum onlardan biri sözgelimi: Yassıada'ya götürdüm onu, Burgaz'da buluştuk bir keresinde, önceki gece Büyükada'ya geldi, evde yattı, ertesi gece, geç vakit yemek masasından kalkmış yürüyorduk, birden "ben dönüyorum" dedi, 23.30 vapuruyla gitti. Kalıcı mıdır duyguları, bilemiyorum.

Adalı, adalıdır. Bir gün çekip gitmeyi aklından geçirse, çekip gitse de, sonuçta adalı kalır, adasını arar, onun rahmidir burası. Ada yerlileri onlardan oluşur, adasını büyük bir ev olarak görenlerden.

Benim gibiler, tuhafın tuhafı: Bütün adaların çekim gücüne kapılmış, bir tek kendi adalarında karar kılamayanlar. Adalı doğmamışım, her ada benimkisi olabilir.

Olasıya, ada ada dolaşıyorum.

Hangi adadaysam bir başkasını düşleyerek.

İşte Büyükada'da, önümde Plati defteri, aklımda elli yıl arayla iki Capri yolculuğu, seyrediyorum.

Seyir, her şeyin başı sonu.

14 Ağustos, Pazar, 07.50—

Umduğum oldu: Şiir hasatı sürüyor. Bir diziye başladım burada, her sabah iki-üç parça çıkıyor, keyifli ve tedirginim: Her yeni şiir kaygılarını da getirir yükler. *Plati*'nin son bölümüne de giriştim, ısındıktan sonra, gerçekten de, dördüncü yılında bitirmek, tamamlamak istiyorum onu.

Cuma akşamı Sarp geldi, sevindirdi beni, bizi: Tülin'le de sevimleri hoşuma gidiyor. Oğlum diye değil, bana kalırsa insan oğlunu ya da babasını sevmek zorunda değildir, sıcak ve hoş bir adam oldu Sarp. Daha önemlisi, iyi konuşabiliyor olmamız. O gece, GS maçını izlemeye gittik Botanik'e, yemeği de orada yedik. Geç vakitlere kadar balkon sefâsı çektik. Cumartesiye, kâh oturarak, kâh yatıp dinlenerek evde geçirdikten sonra akşamüstü

sokağa çıktık, iki saati aşkın bir yürüyüşün ardından Façyo'ya çıktık. Onu iskeleye bırakınca biraz mahzun kaldım açıkçası, belki yeniden gelir.

Nizam'da, önce Ziya Paşa sokağına dek yukarıdan yürüdük. Ardından, Çankaya üzerinden dönerken, inip Troçki'nin köşkünü kolaçan ettik. Her define adası çocuğu gibi, bende de toy düş parçaları serpiliverir: Viranenin içine giriyorum, yarıyarıya yıkık oda duvarlarından birinden bir tuğlayı çekiyorum, hafif oynak olduğunu görerek: Oyuktan Troçki'nin sakladığı, başına yolda birşey gelirse burada birilerinin eline ulaşsın istediği mühürlü bir zarf çıkıyor.

Ardından, Tiraje'nin sokağını katederek iskeleye indik, oradan da تنها sokakları seçerek Maden'e doğru tırmandık, Sedef-adası'nın karşısında soluklanıp kıyından ilerledik.

Pek çok tanıdıkla karşılaştım tabii: Esat Tekand (Komet buradaymış), Müşerref Zeytinoğlu (Emre Marmaris'e gitmiş), Selim Çavuşoğlu seslendi bir faytondan (son anda, el sallayınca Taciser'i de gördüm) – istedim ki, tek bir âşına yüz olmasın.

Neden? Bana öyle geliyor ki, en yoğun yürüyüş, kimsenin sizi tanımadığından emin olduğunuzda gerçekleşiyor. Birilerinin size –tanıdıkları için– bakma olasılığının yüksek olduğu durumlarda, siz yeterince iyi bakamıyorsunuz! Saçma da görünse, böyle: Seyir, herşeyin başı, sonu.

Mevsimlik, haftalık, günübürlük adalılar hepten çekip gittiklerinde, eylül ayının sonlarından başlayarak, Herling'in Capri'lileri, adalarında adalılıklarını, hiçbir şey yapmak zorunda kalmaksızın, yaptıklarını yapmak istedikleri için yaparak, yaşıyorlar. Benim ilk gördüğüm, birkaç görüntü hayaleti dışında pek bir şey anımsayamadığım Capri bu. Tülin'le geçen yıl Capri'ye gitmeye karar verdiğimizde, daha doğrusu ben o isteği onda da uyandırdığımda, önce otellerini yokladık adanın. Bugün öylesine boyutlar almış durumda ki Capri merakı, merkezden kenara yayılan, her türden

sayısız konaklama yeri çıkıyor karşınıza. Büyükkada öyle değil örneğin: Kış vakti, haftasonu geçirmeye, adada kalmaya niyetli bir avuç insan gelirse gelir buraya; Capri'nin yarım yüzyıl önceki halini andırır durumu.

Konukları, konakçıları ufukta kaybolduğunda, yazdan biriktirdikleriyle yarıyılı aşkın bir süreyi geçirecek adalılar başbaşa kalmışlardır. Ada, asıl o zaman ada olur. Doğma büyüme adalılara, yerleşiklere katılmış dışarıkılıklar da artık adalı sayılırlar. Adalılar, anakarada yaşamaya kolay alışamazlar, sanırlar ki o büyük bütünlük kaybolmalarına yol açacaktır – orada yaşayanların, bütünüün içinde adalar oluşturdıklarını farketmeleri zaman alır.

Gene de adalı, anakaranın felâketlerinden araya giren suların, mesafenin kendisini koruyacağına inanır. Herling'in "Ada"sında, vebanın ya da faşizmin karşı kıyıda, Napoli'de kalacağına bel bağlayan Capri'liler görülür: Kara belâlar oraya da sıçrayacaktır.

Rivayetlerden biri nasıl da güzeldir: Napoli'de vebâ kurbanı olmuş bir sevgiliden yadi gâr olsun diye zarf içinde adaya gönderilen bir tutam saçtan saçılacaktır ölüm.

15 Ağustos, Pazartesi, 10.10–

Bu sabah tan ağarmadan, 05.15 dolaylarında uyandım, kalktım; birazı havanın neminden, birazı gece yediklerimi sindirmeden yatmış olmamdan. Bir kahve yapıp balkona geçtim, karanlık hüküm sürüyordu hâlâ, baktım koyu bulutlar var, bekledim, ince bir yağmur indi sonra. Bir ara elektrikler kesildi, Heybeli on saniye kadar siyah bir leke oldu, ardından jeneratör devreye girince birkaç nokta aydınlandı. Güneş doğasıya oturabildim ancak, sivrisineklelerin saldınsına dayanamadım, döndüm gene yattım – bugün siestayı kısa keserim artık.

İyi çalıştım dün de; hasat sürüyor ayrıca, nazar değmesin! Nazar demişken, Tülin'le akşama doğru yürüyüşe çıktığımızda bu defa Maden tarafına gittik, çok sayıda bakımlı, görkemli köşk var Yılmaz Türk (!) caddesinde ve caddeye açılan sokaklarda, hepsinin bir köşesinde, daha çok da kapıların üstünde iri nazar bon-

cukları göze çarpıyor. Bir taş bina özellikle dikkatimizi çekti: Girişin iki yanına 1904 tarihi nakşedilmiş, bahçe kapısı parmaklıklarında ve çatı köşegenlerinde an figürleri, en tepedeki bir çıkma taşın üstünde gizemli figürler (dişi bir melek kralın ortasında bir kubbe ve tepesinde gene an), kapının üzerindeyse ışık huzmeleri arasında bir göz. Bu yapıyı biraz araştıracağım dönüşte, apaçık franc-maçon'ları, simya dünyasını çağrıştıran sembelleri kim neden seçmiş? Erdener'in pek çok açıdan yararlı, insan yaşantısı ve sivil mimari kesitleri açısından oldukça cılız *İstanbul Adaları*'nda "Abdülhamid'in tercümanı Halepli Sabuncakış'ın evi" olarak geçiyor o ayrıksı yapı: "Mason evi diye de bilinir". İşte yaptırttığı ev adına izi sürülebilecek biri – kaynakları kurcalayacağım.

Gece, Kapri'deydik gene; sonunda, kıyıboyu lokantalarının en iyisinin o olduğunda karar kıldık. Rahmetli Cüneyt Bülbül'ün yoldaşı Betül bizi Şamil'le tanıştırdı: Makûl fiyata iyi yiyebiliyoruz şimdi, 'şehirli tarifesi' uygulamıyorlar artık, Kapri'de.

Haftasonu istilâsı gerçekten de ürkütücü boyutlara ulaşıyor adada. Ek vapur seferleri, motorlar, tekneler, tam anlamıyla kalabalığın fetih uğultusu kaplıyor heryeri. Cumartesi gecesi yürüyorduk Sarp'la, iskele çevresindeki lokanta ve kahvelerde boş tek iskemle görmedik. İskele karşısından meydana, ayakta durulacak yer yok gibiydi. Gece, gürültü doruğa çıktı, bizim sakin mahalleyi bile sarıp sarmaladı ve geç saatlara kadar hüküm sürdü. Pazar, gündüz çıkmadım ben, Tülin söyledi: Sokaklar hıncahınç doluymuş. Gece, yarıyarıya boşaldı ada. Son vapurlarla iyice hafifledi ortamın yükü. Ya evden çıkılmamalı haftasonları, ya da kaçılmalı – ama nereye? İstanbul'un heryeri kıyamet olmuyor mu?

Konu bakmaya, bakışa gelip dayandığında, çevremde de görüyorum bunu. Özellikle kadınlar apaçık dile getiriyorlar bâtil inançlarını: Ezici çoğunluğu nazara, kemgöze inanıyor. Erkeklerde ya zayıf bu inanış, ya da kendilerine yediremeyerek saklıyorlar gerçek duygularını, düşüncelerini: "Ada"dan önce, Karanlıklar Üzerine Çeşitlemeler'ini okumuştum Her-

ling'in: Üç uzunca öyküden ve bir söyleşiden oluşan kitabın ana ekseninde yer alıyordu bâtil ve Napoli'de, güney İtalya'da hayli yaygın bir "kötü bakış" geleneği oluşu üzerinde duruyordu yazar. Önder Küçükerman'ın kitabını çekip çıkardım rafından, işin nedense teknik cephesiyle, yapım geleneğiyle sınırlı kalmış o çalışmadan öteki boyutta nektar elde edemedim. Başka kaynaklara ulaşabilirdim; yayılmadan, "kötü bakış" sorunun girdabına çarçabuk kapılmadan, 1972'de okuduğumda zihnimde derin izler bırakan, uzun süre dolaşımda göremediğim ama yakınlarda yeni bir basımının yapıldığını öğrendiğim bir kitaba ulaşmaya karar verdim: Waldemar Deonna'nın Gözün Simgeselliği'ni yeniden okuma fırsatı bulduğum an adım atacağım.

Nazar değmesi inancı bana özünde saçma görünüyor. Kıskançlık, çekemezlik, imrenme, haset duymaysa, herkesin başına gelebilir karşıdan negatif akım hücumu. Ne zaman başarı, servet, ün, saygınlık kazanmış birisinin başına terslik gelse "nazar"dan söz edilmesi mantıksız: Kimin hayatı yalnızca çıkışlardan oluşabilir?

İki anlamıyla da "kötü bakış" vardır, buna karşılık. Azbuz kötü bakışlı insan görmedim. Kimisinin ifadesi, dışavurumu, ı ışık dili öyleydi, kimisinin içinde kötülük kol geziyordu. Sanmıyorum ki, nazar boncuklarıyla savuşturulabilsin o bakışlar. Herling'in bir kahramanı, gittiği her yere kendisine karşı uğursuzluk taşıdığını, bu geni uzak bir atasından devşirdiğini bildiği için uzak durmaya çalışır. Bazı insanlara o türden özellikler yakıştırıldığını duydum, gördüm.

Büyükada'da, "bakmak" ve "bakış" üzerinde kimbilir kaçınıcı kez oyalanırken, aklıma Bizans tarihini kateden "göz oyma", "mil çekme" olayları geldi. "Benim yerimde gözü var" düşüncesi ama haklı ama haksız öne çıktığında, daha güçlü olan harekete geçermiş. Öldürmektense gözlerini oymak. Bana, bütünüyle "bakış" eksenli bir seçim gibi görünüyor bu. Görmeyi, bakışı durdurmak, Erk'e giden yolu kesmeye yetiyormuş. İmgekarıcılar, yoksa, temelde Tanrı'nın, İsa'nın, ermişlerin kendilerine bakmalarını mı engellemeye çalışıyorlardı?

Kınalı'da, Metamorfosis manastırının bahçesine gömülen Roman Dio- genes'in sonunu iyi-kötü herkes bilir burada – en çok da Alpaslan ona dokunmadığı için. Mikael, dokunmayacağını vaad etmiş düşük imparatora.

Teslim alır almaz oyduktmuş gözlerini, kısa sürede kan zehirlenmesinden başını bekleyen Evgeniya'nın yanında ölmüş. "Gözü yerimde olur" paranoystyla mı, gördüğü için kaçıp gider ve başına dert olur tasasıyla mı?

Andrei Rublov'da sarayının mimarlarını köretmiyor mu prens? Yaygın uygulamadır: Benim için yaptığı güzelliği bir başkası için de yapmasın.

Faruk Nafiz'in şiirinde, kıskanç, gözünü göze diker. Yaygın ilençlerin, gündelik dile düşmüş yeminlerin arasında seçkin yeri vardır "iki gözü(m) aksın"ın.

Çoğu insan bakış istemez – "bakışların karşılaşması"nı işleyen şiirleri, masalları saymazsak. "Ne bakıyorsun?" sorusu bir de ünlemliyse, oradan kan çıkabilir. "Bakmak yasak mı?" karşılığını verir ya ötekisi, aslında pekâlâ yasak kapsamına girer bazan bakışlar.

"İki şeye dimdik bakılmaz" der La Rochefoucauld: "Güneşe ve Ölüme".

Önce Capri'de, şimdi Büyükkada'da, herşey yüzyılsonuyla yüzyılbaşını çağıştırıyor Tülin'e. Gününün bütün işaretlerini itici, tiksiniç buluyor dolayışken (pek az dışında bana kalırsa da öyleler), Venedik'te Ölüm ile Swann'ların Senti arası bir noktaya odaklanıyor imgelemi: Yapıları, yapı ayrıntılarını, faytonları, asırlık ağaçları aynı bir bütünlük kuruyor kafasında.

Benim durumum biraz farklı: Şimdiki zamandan ayrılmaksızın uzak ve yakın geçmişe, bir de yakın geleceğe sızıyor zihnim, başka bir döneme özlem duymuyorum. Hiç mi düşe, düşleme pay ayırmıyor içim – hem de nasıl, ama ona sonra, en sonunda geleceğim.

Capri'yle ilgili ne bulduysam okudum, inceledim yılların içinde; Büyükkada'yla, Adalar'la ilgili taramalarım ister istemez daha derine indi. Bakmadan, uzun uzadıya, kimi zaman yakından bakmadan, görmeden edemem. Giden gitmiştir, genellikle hayıflanmam: Biz de gideceğiz. Buna karşılık, yokyere ya da özensizlikten göçen herşey karşısında tepki duyarım. Arasıra öfkeye kapılmama da yol açar bu durum: Hiçesayanı hiç sevmem.

Çok kişiden farkım: Arkasına bakarım.

Sabah gene 05.45’de uyandım; bir buçuk saat geçti hâlâ kıpırtı yok Nizam’da; biriki erken yürüyüşçü dışında kul görmedim. Buna karşılık, vapurlar harıl harıl çalışıyor, görüyorum: Gidenler, gelenler. Yazı çalışarak, ama adalardan birinde kalarak geçiren enikonu insan var. Bir adada yaşayıp ötekinde çalışanlar var. Şehirde yaşayan, adada çalışanlar da olmalı. Çok istiyoruz, Tülin ve ben, yazlıkçıların tümü döndükten sonra gelip adada kalmak, belki Ekim sonu bir kaçamak gerçekleştiririz. Yıllar oldu, sanırım 1984’teydi, Milliyet için bir ada röportajı yapmaya gelmişim mevsim dışında, dört-beş gün Büyükada’da kalmıştık, Sarp 7 yaşındaydı o zamanlar, silik soluk enstantaneler kalmış aklımda – ben, Capri’ye ilk seferimden pek bir şey kalmamış diye neden hayıflanıyorum ki?

Tülin’in isteği doğrultusunda, Su Sporları Kulübü’ne gittik dün öğle sonrası. Yakıcı bir güneş yoktu bereket, tam siper bulutların arkasında konuşlanmıştı. On yılı aşkın bir süredir ilk kez güneşlendim, altı yıldır ilk kez yüzdüm, o da olimpik havuzda. Hiç yoktan iyidir. Bir ara Sedef’e baktım: Gündüz ve Orhan, epey oturmuşlardı orada; tam bir ‘isola’.

Küçük İskender Selçuk’u aramış, bana ulaşırsın diye Cenk’in telefon numarasını bırakmış: Karısı kalp krizinden ölmüş önceki gün, kızcağz 33 yaşındaymış. Aradım Cenk’i, ne söylesen boş, sesi titremeye başladı beni duyunca, sonra da koyverdi çocuk, umarım bir taşkınlık yapmaz.

Telefonum durmadı dün. TRT, yeni mevsim için çekim hazırlıklarına girişmek istiyor, belli ki çok sıkışacağım. Alkım’da son çıkışı almışlar *Bulutlara Yontulu Kayalar*’dan, kargoyla göndermek istiyorlar.

Bu sabahı gene şiirle açtım: “Saat Ayarı”. İki ayda 24 parça oldu, epeydir böyle olmamıştı debi.

“Fakirler ve şairler erken kalkar”.

Hem akşam, hem geceyarısı, manzara karşısında muhlı bal-

kon sefâsı yaptık Tülin'le. Arada iskeleye inip yemek yedik, giderken ve dönerken yürüdük; her gün ortalama bir saat yürüyorum burada. Hava temiz, yollar ağaçlıklı, evler güzel: İstanbul'un neresinde yapabilirim bunu?

Balkonda, komşumuz satılık evi düşünerek bir "domus ultima" düşünüyoruz Tülin'le. İki katlı, bahçeli çardaklı bir taş ev bu; müstemilâtu da var. Bizimkisi kadar olmasa da, manzara görüyor olmalı üst katından. Eski, oldukça yıpranmış bir yapı. Satın alınsa, ciddi masraf çıkarır elden geçirilmesi. Ne kadara malolur? Kabaca 300 bin dolara. Şehirde ortalama bir apartman dairesinden biraz fazla. Karşılığında, ölçülmez bir huzur ortamı; yarıyarıya doğayla kuşatılı dingin bir atmosfer. Uydu anteni, internet bağlantısı ile herşey ânında elinin altında. Gerektiğinde şehre inmek bir saat sürüyor. Duyulabilecek tek kaygı ani sağlık sorunları bağlamında, o da kolay, çok istiyorsan bir kenarda ambulans-helikopter ücretini tutuverirsin! Uçmaya niyetlenince uçuyor işte insan! Evi aldık da, sıra acil çözüme kaldı. Ferit'in gerçekleştiremediği düşü ben mi gerçekleştireceğim?

Neden olmasın.

Casa Batur, Prinkipo.

Yanılmıyorsam iki yıl önceydi, Le Monde'da okuduydum: Fransa'da, Kültür Bakanlığı Raymond Depardon'a soluklu, büyük bir proje önerisinde bulunmuş: On yıl içinde, ülkenin bütün bölgelerinin kültürel varlıklarının görsel kayda geçirilmesi; bir bakıma, 2000'li yılların başında genel panoramanın oluşturulması. Dev bir arşiv girişimi için yabana atılamayacak bir bütçe. Depardon, enikonu düşündükten sonra kabul etmiş: Her yıl beş ayını yollarda geçirecek bu iş için – zaten bir yolcu değil midir?

Bizde, ne Kültür Bakanlığının, ne kültür kurumlarının bütçeleri, vizyonları, tasaları böyle bir tasarımın hayata geçmesini sağlayabilir. Koudelka'nın kaybolup gitmeye aday bir dünyayı görüntülemek için fotoğraf çekmeyi seçtiğine değinmiştim. Binlerce fotoğrafçı var bugün Türkiye'de; hiçbir sanat değeri olmayan fotoğraflar çekiyor çoğu, bunun yerine hiç değilse

kayıt tutmaya yönelselerdi.

Gelmeden, Büyükada'yı işleyen görsel malzemeyi enikonu kolağan ettim. Fruchtermann kataloğunu taradım, Bahattin'in kitaplarına göz attım, elimdeki ada kitaplarına da: Kaç kare var ki elimizde? Önce olabilecekleri toplamaya yönelmek gerekirdi. Sonra planlı programlı bir çekim yapmaya. Bir adalının açık hava fotoğraf sergisi var derneğin karşısında, şu sıralar; sıradan, neredeyse saçmasapan doğa kesitleri – yaratıcılığın yok, en azından işe yaramaz mıydın? İşte Depardon: Gerçekten güçlü bir fotoğraf adamı, çağrı yapılırca işe koşmayı küşümsemiyor.

Haritalar, bir Melling gravürü, kartpostallar, 34 Rehberi, şarkı sözleri, Ahmet Rasim'den ya da Hisar'dan parçalar, Schlumberger ya da Cox: Büyükada'nın son ikiyüzyılını gözönünde canlandırmamızı kolaylaştıran çok sayıda parça var.

Ne ki, benim gözüm hep eksiklerde. Geriyedönük sıkı bir tarama yapılmalı: Gazetelerde, dergilerde, anı kitaplarında ve mektup seçkilerinde. Düşünüyorum da, Osmanlı arşivinden Büyükada'yla ilintili ne çok iş bulunur kimbilir. Birileri, aile albümlerine dalmalı. Ada bulmacasının sayısız boşluğu doldurulmayı bekliyor.

Konunun en somut açmazı, böyle hedeflere amatör araştırmacıların yönelmesidir. Yöntemden, ölçütlendirmeden, doğru kaynaklara başvurmaktan uzaktır onlar, sevgilerinin güdümünde hareket ederler. Özgün kazı çalışmasına da kalkışmıyor kimse: Kendisinden önce yapılmış işlerden yararlanıyor geniş çapta, uzunboylu bir katkı getirmiyor. Bugün bir Büyükada monografisine girişecek ciddi bir tarihçiyi defne adaları bekliyor burada. Hele bir de sözlü tarih çalışmaları bunlara eklenirse... Belediye, Üniversite, vakıflar ne güne duruyor?

Bilebilseydik.

17 Ağustos, Çarşamba, 09.05–

Uğursuz günün yıldönümü. Altı yıl önce bugün Paris'te, Relais Odéon'daki odada *Aa Bilgi*'yi tamamlamak üzereydim acı bilgi ulaştı. İrili ufaklı hasara karşın, can kaybı olmamış Büyükada'da.

Tülin'in halası o gece, Çarkıfelek'teki evindeymiş, bir süre sonra gidip odasına yatmış. Aynı büyüklükteki 1894 depreminde beş ölüm olayı meydana gelmiş, 9 yaşındaki Dimitri düşen bir ağacın altında kalmış. *İstanbul Depremleri* kitabında, adalarda yıkılan, bir bölümü çökmüş evlerden alınmış görüntüler de yer alıyor. Calypso dışındaki bütün oteller ciddi biçimde hırpalanmış sözcüğü.

1999 depremi sonrasında, biriki yıl uzak durdu sayfiyeciler adalardan, çok kişi evini köşkünü düşük fiyatlarla satışa çıkardı. Özellikle de, “gelecek deprem”le ilgili televizyon konuşmaları, yazılıp çizilenler enikonu ürküttü adaseverleri. Bir bölük insan dönmemesine uzaklaştı buralardan; olanakları olanlar yapıları sağlamlaştırma yoluna gitti; yabana atlamayacak sayıda sakin de sakin davrandı, davranıyor. Bir tür tevekkülle bekliyorlar 20... depremini.

Kimi zaman şaşırmışımıdır bu duruş biçimine, kimi zaman da doğal (hattâ şık) bulmuşumdur böyle davranılmasını. Ünlü hikâyesidir: Bağdat'da, çarşıda gezerken Azrail'i gören adam kendisini almaya geldiğine hükmederek Semerkand'a kaçar, gitmeden de durumu en yakın arkadaşına bildirir. Biriki saat sonra bu kez arkadaşı görür Azrail'i ve buraya arkadaşını mı almaya geldiğini sorar. “Hayır” der ölüm meleği: “Onunla bu gece Semerkand'da buluşacağım”.

Fay, iki adım ötemizden geçiyor düpedüz, 17 Ağustos 2005 günü Büyükkada'dayız. Bu yıl binlerce kişi konaklıyor burada, haftasonları ikiye üçe katlanıyor nüfus. Şüphesiz genelde vurdumduymaz, unutkan (dahası belleksiz) insanlarız; ama, ölüm meleğinin bizi nerede, ne zaman bulacağını bilmiyor oluşumuzu da hesaba katıyoruz: Alinyazısı inancı bu ülkede tamdır. Belki belirgin tuhaflığımız, örneğin Stromboli'de insanların yaşamayı sürdürmesine şaşırmamızda yatıyor. Ne yapılabilir ki? Pompeii halkı, Vesuvio'nun üzerine kızgın kül olup yağacağına inanmamıştı. Los Angeles'liler meleklerinin onları korumadığını anlayınca sapasağlam yapılar kurmanın yolunu buldular; Japonlar da. Tuhaflıksa, tuhafluktan da öte durum, çoğumuzun “gelecek deprem”i beklemekte yetinmemiz. Yoksa, selden kaçanı dolu yakalar, orası doğrudur.

Evde temizlik vardı dün. Biraz dikkatim dağılsa da, günboyu çalıştım. Hasat sürüyor bütün hızıyla: İki günde altı parça daha! Araya *Bulutlardan Yontma Kayalar*'ın son okumasını sıkıştırdım ayrıca. Akşamüstü çıktım ve Nizam'da bu kez tepeye yöneldim. Sırasıyla Müjde, Muratlı, Zühre, Nevzat Bey sokaklarını dura ilerleye tavaf ettim önce, müthiş köşkler, alçakgönüllü ama çekici evler gördüm. Ardından motor iskelesindeki kahveye kadar yürüdüm, Tülin'le buluştum. Samih aramıştı gündüzden, deniz otobüsüyle 19.30'da gelecekti, bir saat zamanım kaldığını görünce Maden'in içlerine yöneldim, Ücra Sokak'tan Alpaslan Sokağına karış karış gezdim.

Balkona bayıldı Samih. Demlenip iskeleye indik, Kapri'de yedik, havai fişek lâflayarak. Yaşlanıyoruz besbelli: Konu durmadan hastalıklara, ihtiyarlığa, Ölüm'e gelip dayanıyor.

Samih'i geçirdikten sonra yürüyerek döndük eve. Bir saati aşkın balkonda, karanlıkta oturduk, söyleştik. Büyükada gerçekten de çok iyi geldi bize. Dopdolu, mutlu geçiyor günler.

Öyle ki, seslerin tümüne kesintisiz kulak kabartmak uğruna hiç müzik dinlemedim bugüne dek.

Bugün: Haydn, The Seven Worlds.

Yassıada kitabımın başlığında neden Plati'yi yeğlediğimi dile getirmiştım. Büyükada konusunda, iki ismi birden kullanmak en uygunu. Bütün adaların iskelelerinde çift isim yer almalıydı bana kalırsa. Binyıllı aşkın süre adı Prinkepo olmuş bir adanın o kimliğini silmeye kalkışmanın tek açıklaması, milliyetçi silgiye teslim olmaktır. Bizî tekboyutluluğa "vatan-daş Türkçe konuş!" mantığı taşımıştır. Bunu söyleyenler hiç değilse doğru dürüst Türkçe bilselerdi!

Rumlar hak talep ederlermiş. Birincisi, sen kültür çoğulluğuna saygılı ol da, başkası çok istiyorsa tekyanlı davransın. İkincisi, hak talebinde bulunulmasını engellemenin yolu siyasal düzlemde geçer, kültürel düzlemde değil. İskelenin üstüne Büyükada – Prinkepo yazılmalı. Yılmaz Türk cad-desinin adı ne zaman, hangi gerekçelerle değiştirildi bilemiyorum; öyle kal-

sın da, bir sokağa Lefter Küçükandonyadis'in adı verildiği gibi, bir başkasına Demetrocopoulo adı verilebilsin. Hallaçyan'ın, Schlumberger'in, Troçki'nin plaketlere neden isimleri kazılması?

Osmanlılar adalardan uzak durmuştur. Erdenen, Divan şiirinde bir tek mısraya rastlanmadığını yazıyor bu dokuz ada hakkında. Dikkatimi çekmişti: Samiha Ayverdi, İstanbul'da iki kesitten duygusal olarak uzak hissediyordu kendini: Adaları, Beyoğlu'nu kendi medeniyet çerçevesinin dışında, yabancı iki unsur saymıştı.

İstanbul'u, bütün geçmişi ve farklılıklarıyla birarada düşünmek, benimsemek en sağlam medeniyet tanımına ulaşmamızı sağlayabilir, diye düşünüyorum. Yabancı saydıkları yerlerini İstanbul'dan kovanlar, bu şehrin sözümona kendilerine ait geçmişinin değerlerini hiçe saymışlardır.

Fetih üzerine hamasi söylevler çekenler, Fatih'in bu şehre kimleri neden yerleştirdiğini de öğrenmeliler.

18 Ağustos, Perşembe, 08.45—

Uykum ikiye bölündü dün gece, en çok da aşırı nem nedeniyle, 03,00 dolaylarında kalkıp balkonda bir sigara içtim. Tülin de dikildi o ara, in cin top oynuyordu adada, sonra yattık, dinlenmiş kalktım, dün çok çalışmışım, anlaşılan yorgun düşmüşüm. Bugün gene çok durgun Marmara, göl gibi; hava oldukça bulutlu, yağmur olabilir, iyidir, ben hiç yakınmam yağmurdan. Serin hava dolaşılıyor çıplak gövdemde: Evet, yazı üstümde bir şortla geçiriyorum evde, sokağa da hafif biriki giysiyle çıkıyorum; gövdenin güneşle, havayla teması onu dirileştiriyor sanki.

Şiir hasadı sürüyor hâlâ, geleli beri ondokuz parça yazmışım; yarısı yeni Divan kitabına, öteki yarısı Lirikler IV'e gidecek. Her zamanki gibi, üstlerinde biraz çalışmam gerekecek sonra; ama, çoğunun sorunsuz çıktığını söyleyebilirim. Dünkü hamleyle, *Platın*'nin son bölümüne geldim bu arada: Yassıada mahkemeleriyle ilgili bölüm için baştan beri kafamı kurcalayan bir 'doğru ayar' sorunu oldu, sakız gibi çiğnenmiş siyasal yargılar değil beni tasa-

landıran: Bir ‘insanlık durumu’nun arka planı. Bu dizinin öteki parçaları (“Mekik”, “Sokrat’ın Penceresi”, “Sır ve Ser”, “Kulübe”, vb.) gösteriyor: Büyük toplamı, gönüllü, inziva ile zorunlu inziva arasında bir gelgit düzen oluştursun istiyorum. Yolum uzun daha – hele ki *Plati*’nin yazılışının (üstelik 70 sayfayı güç belâ bulduğu halde) dört yıla yayıldığını unutmayacak olursam.

Akşamüstüne dek çıkmadım evden. Samih, Selçuk, Cem aradılar arada; Cem’in babasının ameliyatı çok zorlu geçmiş. Öğlen yemeğini gene hafif tuttum: Hormonsuz domates ve biber, bir de mücver. Önce, Nizam’ın üstlerine tırmandık birlikte. Dönüp, guruba karşı balkon sefâsı yaptık. Gece Kapri’deydik gene, belli ki demirledik oraya. Buğulama, roka, domates, peynir, rakı. Giderken de, dönerken de yürüyoruz ya, gün boyu hareketsiz kalan gövdeyi gevşetiyor bu. Ağaçların altından, hafta arası seyrek faytonlarındaki bir yana sessiz, süzülüyoruz.

Gece yemekte, sonrasında balkonda, pek konuşkan değilim doğrusu. Bazan, sanırım gitgide daha sıklaşıyor ya, öylece oturmak istiyorum. Bütün bütüne yalnız kalma özlemi sayılmaz bu: Yanımda yöremde olmadığı an Tülin’i arıyorum. Herhalde konuşmak kadar birlikte susmak da bir gereksinim halini almış içimde.

Crescendo bitti Büyükada’da, bugün descrescendo’ya başladık.

Enginar satıcısının sesini betimlemek olanaksız: Ele avuca sığmaz bir vurgu anlayışıyla kuşatıyor o üç-dört heceyi (en-gi-nar-cı), alabildiğine kişisel bir beste kuruyor havada, Peltek sokağı katederken. Eskiden sepette satarlardı, şimdi küçük tekerli alışveriş çantasını doldurmuş, arkasından sürüklüyor. Bir tek ses(lenme) değişmiyor demek: Baudelaire’in Spleen’inden Tanpınar’a sıçramış bir sokak melodisi.

Bir hafstadır, hemen her akşam, Galerici Celâl’i görüyor, gözucuyla gözlemliyorum. Yaklaşık 70 x 130 cm’lik bir tezgâh, iki büyük lastik tekerleğe bindirilmiş, yok yok üzerinde: Cep aynasından sivrisinek ilâcına, elfenerinden kovaya bir nalbur-züccaciye koalisyonu. Yandan “Galerici

Celâl 1954" yazıyor kırmızı harflerle: Yarım yüzyıllık bir ada müessesesi. Küçümsenemeyecek bir zaman dilimi bu, ilk özel bankadan sekiz-dokuz yıl sonra devreye girmiş.

Bu yılki Bienal'in düzenleyicileri, anatema olarak İstanbul eksenli bir projeler bütününe yöneldiler. Her seferinde olduğu gibi, sağlam işlerle koştirik işler yanyana gelecektir herhalde. Şüphesiz İstanbul'un hiç değilse ilk becesini tanıyan birileri olsaydı işin içinde, biraz daha düzgün bir tablo çıkabilirdi ortaya, ama ne yapalım, bir de mukteditlerin donanımlı olmasını bekeleyemeyiz. Galerî Celâl'e baktıkça bunları düşündüm: 51 yaşında bir mobil; dehşet istif anlayışıyla dördörtlük bir yerleştirme; zamanın ve hayatın ortasında lirik ve işlevsel bir konumlandırma çalışması – özetle, estetik bir kalkışım. Ama kimin umurunda? Aynanın önüne maymun oturursa havarinin görüntüsünü yansıtamaz hikâyesi.

Adanın deliboşluğu bir kadın. Adalar gazetesinde imzasız bir şikâyet yazısı okudum: "Büyükkadının Asayişini Bozan Bu Kadına Kim Dur Diyecek?". Gazetenin 53 yıllık imzası Cemil Ocaklı Tekçe "çekildiğini" duyurmuş. Gerekeşi: "Yarım asrı geçen mücadelenin sonunda Adalarımız ve Adalar toplumunun yaşamında hiçbir değişme olmadı. Her geçen yıl sonunda biraz daha temiz, nezh, gürültü kirliliğinden arınmış, tüm düzenleri oturmuş, örnek bir yönetime kavuşmuş bir adaya erişemedik. Birbirini hakikaten seven, birbirine saygılı, hürmetkâr, sorunlar karşısında birlikteliği sağlayan, sorumluluğa ortak olan, bilinçli, diğer bir ifadeyle adasını candan seven bir adalıyı da oluşturamadık. Gününü gün edenlerin yaşadığı sıradan bir yörede kaldık. Adalarımızın geleceğinin emsalsiz bir güzellikte olacağı ümidimin de kaybolması endişesini taşıyorum".

Uzaktan görüneni yakından onaylayan bir bakış. Bir de anakarada yaşanan değişimi göz önünde tutsaydı Tekçe, görece olarak buradaki yozlaşmanın –biç değilse– mevsimlik kaldığını kabul ederdi.

Öte yandan, bütünüyle haklı: Burası onun gerçek ülkesi.

19 Ağustos, Cuma, 19.10–

Bugün biraz değişti işin ve günün sırası. Sabah 04.50'de uyan-dım, günışığı balkondaki masaya bir nebze ışığını düşürsüye

baktım ve dinledim bir tek. İki saat boyunca ikisine dün başladığım üç şiir üzerinde çalıştım. 08.30 sularında yeniden yattım, üç buçuk saat daha uyumuşum. Tülin'in arkadaşları gelecekti öğle yemeğine, hem onları rahat bırakmak, hem kendim rahat etmek için çıktım evden, iskelede iki tost yedim, Hürriyet-Radikal-Cumhuriyet okudum. Sonrasında bir maraton yürüyüşüyle Maden'in ucuna dek gittim, bol fotoğraf çektim. Arabayla döndüm iskeleye, bir emlakçıyla uzun sohbet ettim, "bizim ev"i önümüzdeki yaz mevsimlik kiraya veriyormuş sahibi, uygun bir fiyatta anlaşsaksak ben açıkçası çok isterim, her bakımdan aradığım bir ortam buldum burada, ufarak şikâyetlerine karşın Tülin de memnun aslında evden. Yarın akşamüstü elverişli olursak, Ziya Paşa sokakta da birkaç ev gösterecek bize Coşkun bey, anlaşılan daha çok satılıklar var elinde, ama belli mi olur, görmekte bir zarar yok.

Yarın da sürecek bu sıra değişimi: Sabahtan Heybeli'ye geçip İrfan'la buluşacağım, Orhan beyle eşi bizi Ruhban okuluna götürecektir.

Dün gece Kapri'deydik gene, benim alışkanlıklarım tutsak yanıma sanırım Tülin'e de bulaştı biraz. Güzel bir levrek hazırladı bize sağolsun Şamil; roka, rakı, peynir ile tamamladım faslı.

Bugünkü Maden seferinde onu gözlemledim: Şimdilik kesin tercihim Nizam tarafı, ama orada da olağanüstü evler, köşkler gördüm. Bazan apaçık duran kendini elevermekte gecikir ya, Büyüka'nın en büyük özelliklerinden biri, İstanbul'da har vurulup harman savrulan XIX. Yüzyıl mimarisini hayli yoğun biçimde temsil etmeyi sürdürmesi. Çok sayıda iyi örneği bir tür terk edilmişliğe bırakılmış olsa da.

En son, Reşat Nuri'nin evinin önünde buldum kendimi; yirmibir yıl önce Villa Rifat'ta kaldığımda (baktım, uzun boylu değişmemiş orası da), üç adım ötedeki o evi nasıl fark edememişim? Evin bir bölümünü (ya da katını) Ayla Algan kiralamış herhalde, geçerken onu gördüm. Komet'i aradım cep telefonuyla, Elâ Güntekin'de kaldıklarını biliyordum, meğer Galatasaray'daki atölyesindeymiş, deli adam "atlayıp geleyim mi?" demez mi! Ardından da tutturdu Zey-

nep'i arayacağım diye, neyse ki ulaşamadı ona, kimseyi rahatsız etmek istemem ben, ama Komet evde olsaydı, ola ki birkaç eşyası duruyorsa, Reşat Nuri'nin çalıştığı odayı doğrusu görmek isterdim.

Dönüşte faytona binmeye karar verdim. Son yıllarda karşılaştığım kesinkes en önemli insanı tanımak varmış.

Maden'in ucunda bekleyen faytonun sürücüsü hemen dikkatimi çekti. Yaşlı, tiril tiril bir yazlık lácivert ceket giymiş, başında beyaz kasketi, hemen bir beyefendiyle karşılaştığımı anladım. Ağzım yeni arabacıların tavırlarından yandığı için, bir terbiyesizlik yapıp (benüz terbiyesizlik yaptığımı bilmiyordum), iskeleye gidiş fiyatını sordum. Önce duymadı, anladım ki biraz ağır işitiyor, yüksek sesle tekrarladım sorumu. "Efendim, 48 yıldır esnafım ben adada" dedi ve eliyle göstererek arkadaki kanapenin ucuna iştirilmiş matbu listeyi, "tarifede ne yazıyorsa onu alırım" diye ekledi. Utanarak bindim arabaya, yirmibin gündür geçtiği yollardan gözü kapalı geçebileceğini düşündüm.

Vardığımızda, kısa bir sohbet yaptık birlikte. "Adınızı sorabilir miyim?", dediğimde aynen "Nurullah bey, efendim" dedi.

İzniyle bir fotoğrafını çektim o soylu adamın.

Genç arabacıların halini getirdim gözümün önüne. Hepsi değil tabii, ne yazık ki birçoğu çığ, saygısız, pisler. Arada, geceleri, yolda yürürken "iyi geceler" diye seslenenleri oluyor, coşku dolduruyor içimi. Ama, yaşlı sürücüler bambaşka; gerçek adalı terbiyesini almış onlar. Bir seferinde, atları kırbaçlamasını rica etmiş Tülin, güngörmüş bir sürücüden: "Hanımefendi, ben ister miyim kampaçlamak" demiş: "Ama biri koşarken öteki ağırdan alıyorsa yük eşit dağılmaz, koşanın bağışakları fırlayabilir".

İnce ayrıntıları olur her işin.

İşin ehlinin hüneri, adâbı erkânı, üslûbu olur.

Atlarına, arabasına, yolcusuna hoyrat sürücü adam değildir.

Aya Triada gezisi ortasından yardı Büyükada günlerini. 08.45 vapuruyla geçtim Heybeliada'ya, zeytinli açma alıp bir kıyı kahvesine oturdum ve çayımı söyledim; bir saat sonra İrfan, ardından Ketî ve Orhan Türker, en son da Selma katıldı bize, faytona atlayıp tepeye tırmandık.

İki saati aştık Ruhban okulunda. Kiliseyi gezdik önce, yeni restore edilmiş ve işlemler sırasında altta bir başkasının beklediği (palempsestôs!) ikona XIII. Yüzyıldan kalmış, büyülenip kaldım karşısında. Sonra kütüphaneye geçtik. Haftalarımı, aylarımı geçirebilirim o labirentte. Stelyo, genç kütüphaneci, en sıkı parçaları gösterdi sağolsun.

Patrik, kendisine armağan edilen hayvanları buraya gönderiyormuş: Tavuskuşu ve koyun, muhteşem bir eşek ve keçiler. Bakmak'tan söz ediyorum ya, ikidebir, hayvanlar insanlardan kesinkes üstün bu konuda – Tanrım, o ne bakışmaydı!

Tepeden inmeden Hüseyin Rahmi beyin evine baktım ve orayı 20 yıldır ziyaret etmediğimi düşünerek utandım. Edebiyatımızın en popüler yazarının en münzevî yaşam biçimini seçmiş olması, bir adanın en kuytu köşesine çekilmesi – bu ikinci Aşîyan girişimi üzerinde durmak istiyorum sonra. Ola ki “Sokrat'ın Penceresi”ne eklemlerim yazacağım çıkmayı. Ama önce, belki bu güz, gitmeliyim oraya.

İskelede yedik sonra beşimiz. Öncesinde, Ketî ve Orhan Türker bizi evlerinde ağırladılar. Belli ki sınıksız çiftlerden onlar da. Hayatlarını çokkültürlülük doldurmuş. Ketî bize annesinin yaptığı özel bir vişne suyuyla birlikte tadına doyum olmaz kurabiyeler ikrâm etti. Sonrasında, sohbetimiz yemekte de sürdü. Özellikle Orhan bey tırmanan vandallıkla dopdolu. İkisi de kedi tutkunu ayrıca. Yeniden görmek isterim onları. Bu arada, Selma doğal rengine bırakmış saçlarını, bence çok yakışmış. İrfan Burgaz'dan memnun bu yıl, Heybeli'yi ikisi de pek sevememişti ya-nılıyorsa. Belki bir gün aynı adada buluşuruz.

Günbatımı Nizam'da oturanların keyfi, mehtap Maden'dekilerin.

Perşembeden, cumadan başlayan dolunay, haftasonuna da ağırlığını koydu. Tekne sahipleri açıldılar. İlk iki gece, yürüyüşlerimizde takip etti bizi o büyük lâmba; dün gece, rastlantı bu ya, Nurseli-Melih Berke'lerin evine çağırıldık: Rahibeler koyundaki o olağanüstü bahçeli evi satmışlar yazık ki, bu son haftaları on beş yıldır yazı geçirdikleri yerde. Geceyarısı 02.30'a dek orada, mehtabın Sedef adasının üstünden doğup yükseldiği noktadan baktım denize.

Mehtap, İstanbul yazlarının yüzyıllardır doyulamamış folkloru. Bir kere daha manzaranın çekim alanındayız. Üstelik, Boğaziçi'nde ve Adalarda, kayıklarla içine girilen, bir parçası haline gelinen bir manzara formundan sözettiğimizi unutamayız.

Melih, motorlu botuyla iskeleye bırakmak istedi bizi dönüşte, olmadı. Büyük yürüyüşün bir noktasında, tepeden aşağı inen sivrisinek ilacı bulutu, rüzgârsız havada, sokaklarda donakalmıştı, gördük.

Yapayından da olsa, sokak lâmbalarının ve dolunayın eşliğinde, koyu bir sisin adaya nasıl yaraştığını gördüm.

Capri'nin de mehtabı, günbatımı, gündeğümü dillere destandır. Sisi var mıdır? Duymadım.

22 Ağustos, Pazartesi, 08.50-

İnce uzun ahşap balkonumdan Nizam, Heybeli, İstanbul.

1995 Şubatından başlayarak pek çok eve, odaya, hücreye konuk gittik Tülin'le. İlk kez bir balkonda konakladığımı söyleyebilirim. Peltek sokak, 11 numara, üçüncü kat üç oda bir salonlu ev gerçi, ama burada kaldığımız sürenin ezici çoğunluğunu şimdi oturduğum balkonda geçirdim. Akşama doğru çıkıp yürüyor, geceleri hemen hep dışarıda yiyorduk; kalan zamanda, kuşluk vaktinden akşamüstüne bazan bir siesta molası vererek balkonda oturuyordum, bir de gece geç saat tabii – bu noktadan günün her saatını gördüm geride kalan oniki gün içinde. Benimkisinin çoğu kez 'gezi' olmadığını dilegetirdurdum yılların arasında, bir 'yerdeğiştir-

me'ydi bu; gerçekten de, Büyükada günübirliğine gelenlerin büyük tur yaparak, Aya Yorgi'ye tırmanarak, iskelede yemek yiyerek gezdikleri bir ada – işin ayrıntısına girme gerekçesi olan pek az kişi vardır aralarında. Sık sık gelinse de, bir aşamadan sonra kalınsa da, keşif duygusunun sınırları olur gezenlerde. Oysa, görüyorum ki Büyükada'yı düşünmeye, kurmaya başladım ben. Eve dönüşte de sürecek ilişkimiz: Bu evi, sokağı, balkonu sık sık anımsamanın ötesinde, yeniden metinlere ve fotoğraflara farklı bir gözle bakma süreci çalışacak arada, dahası geridönüşler, uzunlu kısali olacak. Sonuçta, seyrek geldiğimiz Adalar hayatımıza belirgin biçimde yerleşiyor diyebilirim.

2004 ve 2005 yazı İstanbul'da kaldık. Adalara gidiş gelişlerimizi belirgin biçimde yoğunlaştırdı o seçimimiz. Ege'nin, Akdeniz'in sıcağı, kalabalığı, hareketliliği ve patırdısı itiyordu bizi: Yazın bir bölümünü bir yerde geçirmek için üç temel gereksinmemiz oldu hep: Tenha, dingin, doğal bir ortam – Türkiye'de en zor ulaşılan koşullar bunlar, çok zengin olmadıkça. İki yazdır, Adalar bizi bundan çekti. Haftasonları hemen hiç gelmedik. Buna karşılık, kalmayı da başaramadık: Burgaz'a sık sık, Büyükada-Heybeli-Kınalı üçlüsüne daha seyrek, gece son vapurla dönmek üzere geliyorduk. Benim gözüm asıl Burgaz'daydı, itiraf etmek gerekirse. Herşey bu yıl, iki gece Seria halanın Çarkıfelek'teki evinde kalmamızla değişti: Burgaz'daki olanakların darlığına karşı, Büyükada'da seçeneklerin çok daha fazla olduğunu gördüm. Önümüzdeki yıl bu evi tutmanın, ev sahibinin ayakları yere basmazsa, hemen hemen olanaksız olacağını anladık: Mevsimlik kiralama için talebi mantık sınırlarını aşıyor bence. Emlâkçılarla görüşmeyi sürdürüyoruz, dün Coşkun bey bize iki keyifli (ve panoramalı) ev gezdirdi, ne yazık ki satılık evlerdi. Bizim için uygun çözüm, o koşulları içeren bir ev kiralamak önümüzdeki yıl. Bir gün hayatımızı Ada ile Kent arasında yanyanya bölüştürmekte kararlı olacaksak, bir kereliğine olsun uzun kiracılık koşullarında deneyim kazanmamız gerekir. Nerede, nasıl bir ev edinilebilir, edinilebilir mi, yoksa kronik kiracılık mı yeğlenmelidir, bunu görmek gerekir.

Bu iki haftalık konaklama, Büyükkada'nın doğru adres olduğu kanısını doğurdu içimde. Bir kere daha sınamadan adım atılmaz, atılmamalı ama. 2005-2006 güzünde, kışında, ilkyazında alıcı gözle küçük seferler düzenlemeyi sürdüreceğiz; belki bu Eylül ayında, bir hafta daha gelinebilir örneğin.

Biraz gecikmiş bir karar sayılmaz mı bu? Neden daha önce kalkışmadık? 1995 öncesinde, olanaklarımız elvermezdi Büyükkada'ya kiracı olarak çıkmaya bile. Sonrasında, her yaz tatilini yurtdışında geçirdik, açıkçası iyi de yaptık: Bir daha öyle koşulların doğabileceğini sanmıyorum. Ayrıca, kabul etmek gerekir ki, yaşılanıyoruz artık! Genelde yaşlılık döneminin 70'li yaşlardan başlatılması sözkonusudur, oysa Tülin ve ben öylesine eminiz ki uzun yaşayamayacağımızdan, annem ve babası yaklaşık 85'indeyken, şimdiden kendimizi hazırlıyoruz!

Her şey bir yana, bizim için ülküsel yaşam biçiminin nasıl olması gerektiğini, geçen hafta geldiğinde Sarp bir çırpıda dile getiriverdi: "Yılın yarısı İstanbul'daki evde, ikinci yarısını burada böyle bir evde geçirecek, yılda iki kez nasıl olsa yurtdışından çağırılıyorsun, ikişer hafta gideceksiniz. Sizin için en doğru yaşama biçimi bu". Eklenecek söz yok bence.

Günübirlikçileri, haftasonu kalabalıklarını, hattâ bizim gibi biriki haftalığına gelenleri ayırmalı – onlar, yaz ayları boyunca Büyükkada'ya ayak basanların ortalamasını yükseltiyorlar şüphesiz, ama adanın iki gerçek nüfusu var: Yerleşik adalılar (yaz kış oturanlar), bir de Mayıs'tan Ekim sonuna dek, evsahibi ya da mevsimlik kiracı olarak gelip kalan yazlıkçılar. İkincilerin sayısı birincilerin kimbilir kaç katıdır.

Yerleşik adalıları bir yana bırakıyorum, onlar burada yaşıyorlar. Ötekiler, kısalı uzunlu yazlıkçılar, dinlenme mevsimini geçiriyorlar burada. İşleri güçleri, asıl evleri şehirde; burası, ikinci evleri.

Çocuklar var önce: Trafikten, şehrin onlara yeterince hak tanımayan ortamından uzakta, unutamayacakları günler başlıyor burada, onlar için. Gençler var sonra: Bana kalırsa, Büyükkada gençlere göre yer değil, öteki

adalar da. Sıkışıyorlar bu kapalı, kuşatılı uzamda; büyük şehre ya da Güney'e göre açılma seçenekleri son derece kısıtlı. Görüyorum: Sıkılıyor, ne yapacaklarını bilemiyorlar. Aileye eşlik etme zorunluluğu ortadan kalktığı an, çoğu sıvışıp gidecek buradan, pek azı gelenegi sürdürecektir, oranlandığında. Ortayaşlılar sefererek geliyorlar adalara. Dilemeler evlerini satar ya da ev tutmazlar. Şüphesiz, birçoğunun yazı adalarda geçirme kararının dibinde şehirdeki işleriyle göbekbağını koparmama koşulu etken. Gene de, sevmeseler, bir başka çözüm yolu bulabilirler sanıyorum, adalılığı seviyor olmalılar. Yılların içinde oluşmuş dost çevreleri, komşuluklar, çevre ve yaşantı alışkanlıkları, bahçe ya da deniz tutkusu yönlendiriyor seçimlerini.

İki hafta boyunca en çok yaşlılarda odaklandığı ilginç, bakışlarım. Gündüzleri, ara sokakları arşınlıyor, neredeyse gördüğüm her evi gözlerimle tarıyorum ya, balkonda ve bahçede, çoğunlukta gölgede, sıcaktan ve tansiyon tehlikesinden korunaklı noktaları seçerek, erkenden başlıyorlar güne. Akşamüstünden akşama geçerken, Splendid'in önündeki masalarda, Dolci'de, Dragos'a nazır açık hava kahvelerinde görüyorum onları, retinam birer birer fotoğraflarını topluyor arşivinde. Gece, erken yatıyor çoğu. Sıcak inmeden, geri çekildiğinde, küçük adımlarıyla yürüyüşe çıkıyorlar. Öğle yemeği sonrası odalarına çekiliyorlar.

Otobiyografi metinlerinden birini, anneannem ve annem üzerinden yaşlılığın yalnızlığına ayırmaya karar verdiğimden bu yana, o "çetin ülke"nin insanları üzerinde yoğunlaştım ciddi biçimde. Yaşlı olmayan birinin yaşlıyı, yaşlıları anlaması basit işlerden sayılmaz. Sözgelimi, genellikle konuşmayı seviyorlar da, asıl içindekileri söküp almak kolay olmuyor. Gururları, imâ yoluyla dilegelme sanatını geliştiriyor onlarda.

Yabana atılamayacak bir yaşlı nüfusu var Büyükada'da, yazları. Burası, püskürtülmedikleri bir huzur evi. Sık sık, üç dört yaşlı kadının, içlerinden birinin evinin verandasında, bahçesinde, balkonunda oturduğuna tanık oluyorum. Konuşacakları var. Bir de, hep birlikte sustuklarını görüyorum – Goethe'yle Müller gibi, yazmıştım: Her gün buluşur, pek bir şey konuşmazmış o iki yaşlı, kadim dost.

Basmakalıp sözlerin en sıkıcı yanı, sonuçta altedilmez bir doğrunun aracı olduklarını kabul etmek zorunda kalışımızdan gelir. Binlerce kez

duymuşumdur, bir seferinde soyunuk haliyle görünürer önümde, afallatır.

“İnsanın içi açılıyor” işte: Hep başka türlü söylemenin yolunu ararım. Başka türlü bakılabilir oysa: İçim açılıyor, demek ki kapalıymış içim. Melankolya perdesinin yırtılışı bu, demek ki.

Pelte sokaktaki balkondan baktığımda, denize doğru inen üç ya da dört kat bahçe düzlemi olduğunu görüyorum. Gür çamlar, meşeler, manolyalar, çınarlar var adada, bir bölüğü de burada yoğunlaşmış durumda.

İçim açılıyor her tıkanışım da.

Söyledim durdum: En bilge insan hiç, olmuş bir ağacın yanında.

23 Ağustos, Salı, 07.10–

Yakınıma sokulan uzak ürkek şiir tanrısına şükür: Bu sabah otuzuncu şiir geldi: “Soluk İzler”.

İzler şu anda çok canlı şüphesiz: Zaman geçip gidince, ne kadarı kalacak o canlılığın? Öylesine dolu, hazlı, derin geçti ki Büyükada 2005 günleri, 54 yıllık yaşamımın en yoğun sayfaları arasında yerlerini şimdiden aldılar diyebilirim. Yarın İstanbul’a dönüyor oluşumuz gerçeği kâbus boyutları aldı ikimizin de içinde; neyse ki, önümüzdeki pazartesi, sekiz günlük Andorra–Barcelona seferi başlıyor, yoksa ciddi uyum sorunları yaşayacaktık, karşıda siluet halinde duran büyük şehir magmasıyla.

Gün boyu iyi çalıştım gene dün. *Plati*’nin Robinson’lar bölümünü bitirerek Yassıada finaline ulaştım: Kafamda çatısı oturmuş yekpâre bir parça, iki gün yoğunlaşmam yeter kâğıda düşmek için onu. Kitap, Ekim ya da Kasım ayında çıksın istiyorum: *Cep Meşeleri* ve *Bulutlardan Yontma Kayalar* ile birlikte, peşpeşe. İnsanlar tuhaf: Sık kitap yayımlıyor olmamdan yakınanlar, “epeydir kitabın çıkmıyor” diye neredeyse çıkışıyorlar bana: *Mürekekep Zaman*’dan bu yana topu topu dokuz ay geçti. Bilmiyorlar tabii, hazırda ne kadar kitap daha olduğunu!

18.00 sularında kalemi bıraktım. Tülin dönünce, çıktım. Yüz-yirmi dakikalık bir tırmanma yürüyüşü üzre. Ziya Paşa sokağın

ucundan Türkdoğan'a dek dimdik bir yokuş-sokağı katettim önce. Adanın en kuytu köşelerinden birinde, demir parmaklıklarla kuşatılmış, tepeden aşağıya süzülen biriki dönümlük ağaçlıklı bir araziye üç taş ev yapmışlar, ortak bir havuzları var. Kimsenin yolu düşmez kolay kolay buraya. Müthiş, panoramik bir derinlik var karşılarında: Dilburnu, Yassıada, Heybeli'nin güney ucu, diplerde Tekirdağ kıyıları, akşam güneşi açık denizde köredici bir aynaydı. Nasıl da huzurlu bir ortam kurmuşlar bu noktada, gıpta etmemek elde değil.

Eski Rum Yetimhanesi uzaktan ölçsüz bir hayalet, çağırdı sonra. Geniş, yarıyariya ıssız, toprak bir yol, her taraf çam ağaçlarıyla kaplı, ciğerlerime dolan arı bir hava, tempolu bir yürüyüşe koyuldum. İlerleyen saata karşın, saçlarımın dibinden ter fişkırdı, sınıslıklam oldu sırtımdaki keten gömlek. Sonra, Hristos tepesine tırmanış başladı. Hayrettir, bunca sigara tıknefes kılmıyor beni, akciğer kapasitemin yarısını tıkayan anfizem bile.

Dorukta, Yetimhaneye vardım. Üç cephesini sınırlayan parmaklıklı bahçe duvarının etrafını dolaşırken, akşam ışığında, siyah-beyaz fotoğraflarını çektim. Bir noktada, tepenin tepesi, öteki kıyısı göründü Büyükada'nın; yukarıdan bakıldığında Sedef iyice küçülüyor o açıda.

Yeryüzündeki en büyük ikinci ahşap kütleymiş bu. Prinkipo Palace olarak tasarlanıp inşa edilmiş, hiçbir zaman otel olamamış, yarım yüzyıl kadar yetimhane işlevi görmüş, 1898'den bu yana direnen, çökmenin eşliğinde, 206 odalı dev bir anıt.

Onu konuşturmak isterdim.

Belki de hiçbir vakit girişemeyeceğim, kadim bir proje bu: Yapıları konuşturmak.

Bakadurdum, orada, dakikalarca. Birden ışık düştü: "Ziyaret"ten üç yıl sonra: "Bir Başka Ziyaret".

Ağır ağır uzaklaştım oradan. Tepeden aşağı yönelirken, Karadağ sokağa doğru, paradoksal bir görüntü durdurdu beni: Adının soyadının bütün harfleri, ölüm-doğum tarihinden bazı rakamlar düşmüş bir efe heykeli (Yürük Ali miydi acaba?), önünde

—nedense— bir futbol sahası, sahanın ortasında iki tay.

İskeleye inerken, pek çok evin, bahçenin önünde durdum, oyalandım. Dik bir yamaca kurulmuş bir tür teleferik—asansör düzeni gözüme çarptı. Şimdi gülünç bir görünüm taşıyor olabilir, bir gün ada tarihinde folklorik yerini alacaktır.

Gece Burgaz'da, Barba Yani'deydik: Mıdyeli pilav, patlıcan közleme, fava, kalamata, peynir ve rakı. Geç saat, balkondaydık, elektrikler kesildi.

Zengin sınıfın üyeleri görünmemeyi öğrenmişler Büyükkada'da: Köşke-ri, yalıları görünüyor yalnızca. Orta sınıfın hali vakti yerindeleri ile ka-naatkârları ada nüfusunun çoğunluğunu oluşturuyor yazın. Gerçek ada-lılar, kırsı da burada geçirenler arasında zengin olan ya yoktur, ya da pek azdır. Buna karşılık, fakirler göze çarpıyor arka mahallelerde: Bahçıvanı, temizlikçisi, balıkçısı. Araya sıkışmış hanelerini, kondularını, kovukları-nı gördüm.

Hepsinin ötesinde, bir de köle koşullarında yaşayanlar var Büyükkada'da: Genç kuşak arabacılar. Onlar, adanın bir ucunda, kendilerine ayrılan bir sahada, atların ve merkeplerin ortasında, içiçe, acınası bir sefâlet düze-ninde, gözden ırak yaşıyorlar. Sebastiao Salgado'ya sözüm vardı, İstanbul'da ona kılavuzluk yapacaktım. Bir daha ne zaman buluşuruz bilemem, bir ara-ya geldiğimizde ona buraya gelmeyi önereceğim. Maden işçileri üzerine Güney Amerika'da gerçekleştirdiği portfolio dudak uçuklatıyordu, dilerim aynı sonucu bu canlı insan mezarlığından elde eder ve yüzümüze çarpır.

Fotoğraf çekenlerimizden boşuna söz etmedim bu metinde.

Bakmak öğrenilen şey.

24 Ağustos, Çarşamba, 07.30—

Bu sabah 06.20'de uyandık Tülin'le, günü birlikte açtık bal-konda, 'tarifsiz kederler' içinde yüzüyoruz yirmidört saattan beri. Ben ki 'iyi ve dolu yaşanmış' bir dönem kapanırken bir tür şük-

ran duygusu içinde, mutlu ve doyumlu ayrılışımı kaldığım yerden, bu sefer içimi yeis kapladı. Terazinin öteki kefesinde gene de umut bekliyor: Şehirden iki kulaç ötede Büyükkada, dilediğimiz gün atlar vapura geliriz buraya. Öte yandan, kararlı bir bakış oluştu içimizde: Burayı, hayatımıza geridönüşsüz biçimde, güç de olsa, soktuğumuza inanıyoruz ikimiz de; bunu durmadan tekrarlıyor-sak, bu inancı perçinlemek için.

Sonuçta, dün hiç ayrılmadık. Sabahtan akşamüstüne kâh yat-tık ve dinlendik, kâh dikildik ve oturduk. Arada, şu balkondaki şu masada mısralar, satırlar yola düştü gene. Akşamüstünden önce çıktık bu kez evden, Hristo'ya birlikte tırmandık, Yetimhane-nin yanından inerken makas değiştirdim, farklı bir güzergâhı seç-tim, o sokak beklenmedik biçimde, bir dönemecin ucunda Çar-kıfeleğe, Seria halanın evinin tam önüne çıkardı bizi. Çevrede biriki çok şık ev gördük. Yeni yapılan kasaba mimarili apartman-ların arasında büzüşüp kalmışlar. Hele bir tanesi, duraksamadan içine yerleşir, yaşardı, bir olanak doğabilecek olsa.

Splendid'in taraçasında birer kadeh şarap içtik akşama doğ-ru. Genç garsonlardan biri sorularımı yanıtladı: Çoğu kadın, yak-laşık 60 mevsimlik müşteri kapatıyor her yaz otelin büyükçe bö-lümünü; yaşlı, varlıklı Museviler ve Ermenilermiş. Ortalama iki ay kalıyorlarmış burada; her öğün adam başına 20 YTL'ye bir ev yemekleri mönüsü hazırlanıyormuş onlara. Günün büyük bölü-münü kâğıt oynayarak geçiriyorlar. Bu bir tür lüks ve mevsimlik huzur evi mantığı, olanakları olan yalnız yaşlılar için ülküsel çö-zümlerden biri bana kalırsa. Her yaz, akranlarıyla buluşuyorlar; duygusal olarak itilip kakılabilecekleri aile ortamına yeğliyorlar-dır, burada denetimini iyi-kötü ellerinde tuttukları bir gündelik yaşam çarkını. Daha önce de görmüştük onları, bir salona giri-yorsunuz otelde, hemen tümü hayli yaşlı insanlar oturmuş, ye-mek yiyorlar – açıkçası, küçük çapta bir kâbus bu, dışarıdan içe-riye hazırlıksız giren için. Tülin'in kafasında ısrarlı bir film dola-şıyor Splendid konusunda. Thomas Mann'ın romanlarıyla belki –bunu ben ekliyorum şu an– *The Shining*'i anıştıran bir senaryo

düzeni. Kurmacayla belgesel arası bir teğet alıştırması. Ya ortaboy bir Dıvan şiirine ne buyrulur? 1912'de açılmış otel. Söyleyeceği çok söz olmalı duvarlarında, koridorlarında, görkemli iç avlusunda. 1918'i, Mütakereyi, 1923'ü, 1955'i, 1963-64'ü yaşamış. Yapılan konuşurtmalıyım, o tasandan yanıyormuş gibi elimi geri çekmemeliyim. Ah, bilsem, Splendid'in yaşlıları kadar yaşayacağımı!

Roka, domates, kabak kızartması, kaşar kroket, karides, kalamar, rakı ve şarap: Kapri'de son yemek. Çok iyi ağırladı bizi Şamil, bu yaz; gülyüzü, sıcaklığı, ilgisiyle ev gibi kıldı lokantayı bize.

Gene de, her vakit sağlam gerekçeleri olur ayrılış kederinin.

Akıp gitmiştir yoğun bir kesit.

Yıldan yıla, mevsimden mevsime, arkamızdaki zaman önümüzdeki zamanı biraz daha yutuyor diye ürperiyoruz.

Hepsi bu.

1956 yılının sonbaharında, kimse anımsamıyor hangi ay hangi gün, biz İtalya'dan Türkiye'ye götürecek Ankara vapuruna bindik. Babam uçakla dönecekti, annem iki çocuğuyla kamerasına yerleşti. O yolculuğun onun için unutulmaz sahnelerinden biri, benim koşa koşa yanına gelerek, büyük bir heyecanla "anne, bu gece yemekte safuhye var!" demiş olmamdır. İş demek becerinin yerini değiştirerek başlamışım. Açılan yoldan, zamanlar geçti, "Sıçrayan Fasuhye"ye gittim.

Napoli limanından ayrılan gemi Capri açıklarından süzülerek Akdeniz'e açılmış olmalı. Güvertedeki masalardan birinde fotoğraflarım çekilmiş olduğuna göre, gemide tanıdığımız insanlar eşlik ediyordu bize. İki gece üç gün süren yolculuğun ardından İstanbul'a vardık. Adaları ilk kez o gün gördüm sanırım.

Ertesi yıl yazı Yeşilyurt'ta, sonraki iki-üç yıl Pendik Kaynarca'da geçirdiydik. Benim ilk adam, artık bir ada olmaktan çıkarılmış Pavli oldu. Yıllar sonra öğrendim, 1930'lu yıllarda Nâzım Hikmet'in de katıldığı bir TKP toplantısının orada yapıldığını.

Adalar'a ilk vapur seferini 1964 ya da 1965 ilkyazında, bir frere önderliğinde, Saint-Joseph'teki "daimi yatılı" arkadaşlarımla gerçekleştirdik.

diğimizi anımsıyorum. Büyükada'da piknik yapmış, denize girmiştik.

Yirmi yıl sonra, Milliyet için bir röportaj hazırlamaya geldim Büyükada'ya, üç-dört gece kaldım.

Plati'ye 2002 yılında girdiğimde, birkaç yıldır kafamda firdönmeye koyulan inziva metinleri dizisinin önümde uzun sürecek bir yol çizdiğinin tam ayırında sayılmazdım. Her zaman olduğu gibi dibe doğru battım ağır ağır, beni bekleyen kilidi pas tutmuş sandığın kapağını bakalım açabilecek miydim?

Tülin'le Capri yolculuğumuzu, ucuna dek yaklaşmamıza karşın, gerçeğeleştiremedik. Kapanmadı ama o defter, tam tersine iyice aralandı, defterini hazırladı ve beklemeye durdu. Casa Malaparte'nin çatı basamaklarına çıkmama izin verecek mi hayat?

Bu akşamüstü ayrılıyorruz Büyükada'dan. Dönüşte Fenerbahçe vapuruna denk gelmek isterdim doğrusu. Gamlı tarihine biriki satır Plati kitabında değindiğim için değil, Adalarla İstanbul arasında işleyen en alımlı vapur olduğu için.

İmgelemimde, 1800'lerin ilk yarısındaki büyük ada kayıklarını, ikinci yarısında devreye giren yandan çarklı nefis Büyükada vapurunu, büyük büyükbabam Hüseyin Hâki efendi'yi ve oğlu Ahmet Hâki'yi, vapurlardan birine adının şimdiden verilmesi gerektiğine inandığım Mehmet Güreli'yi yoğurup durdum, şu ince uzun ahşap balkondan gün boyu, gece boyu bakarken. Bütün bunlardan elbette habersiz, telefonum çaldı, Mehmet'i arayan, onu Umberto Eco'yla buluşturmamı istiyordu, aklımdan geçtiğinden söz etmedim.

Sonra annemi aradım, evdeki büyük albümde Capri'de babamın çektiği bir fotoğrafım var mıydı, onu öğrenmek istedim. Arkamda Monacone, San Stefano'nun önünde, Kızıl ya da Mavi Mağara'nın girişinde, herhangi bir noktada çekilmiş bir fotoğrafı ekleyebilirdim şu metne.

"O gün ablanla seni Napoli'de, evde bırakmıştık" dedi: "Capri'ye babanla başbaşa gittik".

6. Kasım . 1954

Napoli

Samanta Kapri'ye
ilk geziminin hatırası

Enis Batur

6 Kasım 1954
Napoli

Samanta Kapri'ye ilk
geziminin hatırası

Enis Batur

Ediz. Vincenzo Casarallo - Napoli
Via S. Raimondo 20 - Rip. Vietata

Vera Fotografia

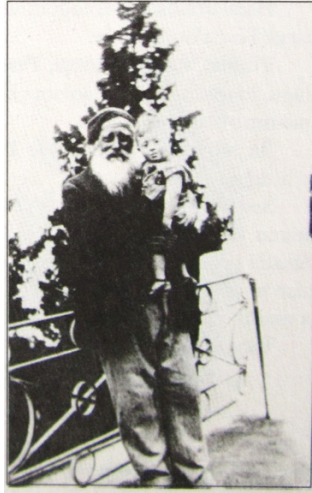
KÖPRÜ

Maksim Gorki, 1905 Devrimiyle 1917 arasını Capri’de, sürgünde geçirdi. *Ana*’nın etkisi altında kalan Lenin’i adaya çağırıldı. Bruno Caruso’nun *Lenin a Capri – Intellettuale, Marxismo, Religione*’si (1978, Dedalo Libri) bütün ayrıntıları verir: 1908’de gelir Capri’ye Lenin, ikinci bir yolculuğu iki yıl sonrasında gerçekleştirecektir. Bogdanov ve Lunaçarski de oradadır; hep birlikte “Capri Devrim Okulu”nu hayata geçirirler, bir süre sonra Gorki ile Lenin’in arasının açılmasına yol açacaktır o girişim.

Elimin altında bir dizi fotoğraf var: Lenin’in ilk gelişinde ağırlandığı Villa Blausen, 1908 Nisanında terasta Bogdanov’la satranç oynadıkları saatlar, Gorki’ninkiler, “Okul”-un toplu bir görünümü, iki fotoğrafı ayırıyorum:

Birinde, kucağında küçük bir çocuk, sakallı bir devi görüyoruz: Lenin’in 1910’daki gelişinde, kayığıyla balığa çıktığı Caprili balıkçı Sparado, balkon korkuluğuna yaslanmış.

İkinci fotoğraf bir tür ‘sahne belge’: *Corriere della Sera*, “Capri Bolşevik Okulu”nu konu edinen bir habere eşlik et-

sin diye seçmiş onu. En önde Troçki ve Zinoviev – bu toplantı Capri’de değil Moskova’da gerçekleşmiş olsa.

Troçki, o yıllarda bir başka adaya sürgün çıkacağını aklından geçirmiyor olsa gerek. 12 Şubat 1929 sabahı buharlı vapur İlyiç(!) ile İstanbul’a yanında yoldaşı Natalya ve oğlu Leon Sedov’la birlikte, yanaşiyor. Büyükada’ya Nisan ayında geçiyor. Ayların en zalimi.

15 Temmuz 1933 günü günlük defterine düştüğü, bir yıl sonra Modern Monthley’de yayımlanan “Elveda Prinkipo” başlıklı notları, dört yılı aşkın bir süre için hayatının ortasına bir parantez olarak yerleşen Büyükada’yı ve Marmara denizini yücelten paragraflardan oluşuyor.

“Tam da yazılacak yer” diye tanımlıyor adayı Troçki – orada gerçekten de boş durmadığını biliyoruz. Gelgelelim, Büyükada, bu gönülsüz devrimci için, her şeyden önce balıkçı arkadaşı Haralambos ile istakoz avına çıktığı saatlarla özdeşleşiyor besbelli.

Haralambos’un fotoğrafını bulamadım(*). Tekir barbunya ustası Koçu’nunkini de.

Türkçe, Rumca, Rusça, Fransızca karışık kelimelerin yoğurduğu, hiçbirinin doğru anlamıyla kullanılmadığı cümlelerle anlattıklarını aktarıyor Troçki.

Bir de “deniz”in (metinde Türkçe geçiyor) ona “yazgı”yı çağrıştırdığını söylüyor.

Sparado ile Haralambos ve Koçu yanyana geliyorlar imgelemimin köşesinde. Capri’nin bir sokağında, kahvedeler, kalkıp Büyükada iskelesine yürüyorlar. Konuşmalarını duyamıyorum. Zaman’ın *arkasında* saklı kalmış ne çok böyle ses, hece, anlam, anlamsızlık var.

Bazı köprüler boşlukta kurulur.

(*) “Köprü”, *Cumhuriyet*te yayımlanınca, Fıstık Ahmet fotoğrafı bana ulaştırdı.

LA SCUOLA BOLSCEVICA DI CAPRI

Il «Corriere della Sera» riceve da Salvatore Amore, suo corrispondente da Napoli, una lettera in cui si parla delle «scuole del bolscevismo» nella città di Capri, e di quella esistente a Capri.

Ne pubblichiamo i vari brani: «Tra i paradosi di cui Edwin Curcio maggiormente si compiace, ce n'è uno che diverrà, alla rivoluzione, — egli afferma, — è solo a Capri».

«Gli amici di Curcio riconoscono qui la via singolare, incerta di via la loro più impressionante con le loro idee» semplice: col tono di voce monotono, e con un sorriso satirico che gli arriva in piccole barbe brando dritta. — Qui, — egli aggiunge, —

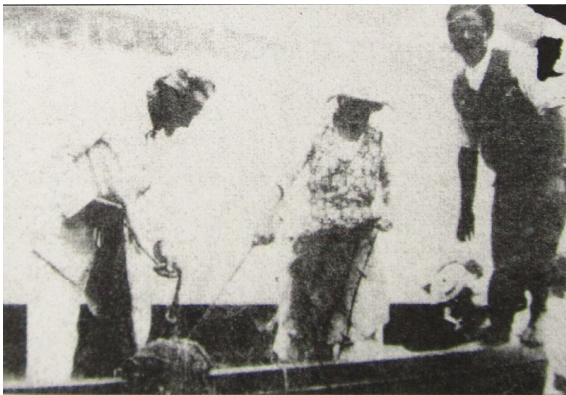
si vede solo la scuola di bolscevismo» a cui, vedevano Lenin e gli altri che si è costruita.

«Le notizie più esatte su questo episodio della vigilia bolscevica si trovano nella sinfonema, che alcuni degli attuali allievi della scuola hanno in vario tempo pubblicato. Fu un'informazione e' rognoso aprirsi dagli italiani, certo visioni, fuggito dagli italiani di fra, che ebbe la prima idea della scuola. In un articolo in cui Curcio ricordava la sua scuola di questo agitatore, si riferiva alla idea che egli più spesso ripeteva, e che costituiva il base del suo credo: «La idea stessa è quella dell'odio. Tutto il resto è ideologia».

Le forze creative. Un uomo deficiente di una mentalità ovale non può, dal 1901, in alcune sue lettere a Rosalind, pubblicare l'anno scorso dalla rivista «Nove Nove», quella che è la vera notizia della parte che egli prendeva alla scuola, due lezioni settimanali di letteratura, nelle quali si legge, e commenta alcune pagine di Kropotkin. Ben presto nella scuola si fece raccolta a Capri vennero scoperti alcuni agenti del gruppo che faceva capo a Lenin, e lo stesso Curcio, dunque, un atteggiamento in questo che «stipese il dissolvimento della scuola».

La nostra biografia riprodurre una delle lezioni. In questa si discusse Lenin: Trotsky, Swerdlow, Zinoviev, Kamenkov e Michail.

La nostra biografia riprodurre una delle lezioni. In questa si discusse Lenin: Trotsky, Swerdlow, Zinoviev, Kamenkov e Michail.

Trocki, karisi Natali ve Haralambos Davula ile balık avında

TEMAS VE MESAFE

Heybeli, 2006

.I.

24 Haziran 2006, 16.45–

Heybeli’de, derin geniş bir balkonda. Bugün, 13.15 vapuruyla geldik adaya; iki bavul, iki çanta, dört ay boyunca aksak topal bir süreklilik adına yanımızda getirdiklerimiz, şimdilik. Salıya kadar buradayız: Ön açılış sayıyorum bunu. Çarşamba İstanbul’da, ardından üç-dört günlüğüne Antalya’da olacağımıza göre, asıl açılış Temmuz başına sarkacak demektir.

Derin geniş balkon, geçen yılki kadar görkemli olmasa bile yabana atılamayacak bir ufuk çiziyor, tezgâhı hemen kurduğum noktadan bakınca. En solda Ruhban okulu, en sağda iki çatı arasından Yetimhane, ortadaki geniş kesit Dragos’tan başlayarak Büyükkada iskelesinden Nizam tarafına dek uzayıp giden bir panorama çiziyor. Ev, bahçelere ve ağaçlara açılıyor bu cephesinden; denizle aramızda perişan bir köşkün çökmüş çatısına yerleşmiş onlarca martı dolaşüyor. İskeleye bir hayli yakınız; iki yokuş-sokak mesafede. Bizim sokağa Nevicat’tan geçip geliniyor; iki yatak odası, banyo ve küçük bir balkon sıralanıyor arkada. Öndeki balkona geniş bir salon eşlik ediyor ve açık mutfak. Zevkli döşenmiş, ‘karakter’i olan bir ev sonuçta; adalarda kiralanan öteki evlerden hepten ayrılıyor bu yanıyla. Sabah, güneş bu taraftan doğduğu için güneş alıyormuş büyük balkon; öğle vakti başlıyor gölgeli saatları. Üstü açık olması çok önemli: Gökyüzüyle temas hiç kopmamalı! Ev sahibimiz Oktay bey, sabahları arka balkonnun benim için daha elverişli olacağını söyledi. Tek sorun, biricik giriş yatak odasına açılan kapı; nasıl yapacağız o işi, çıkaramadım – Tul’u er saat uyandırmadan?

Oktay bey besbelli ‘düz’ insanlardan değil: Bir saat konuştuk ama bende karmaşıkgillerdenmiş izlenimini doğurdu. İTÜ’lü, bir yaştan sonra eğitiminin yol açtığı kimi ölçülerle didişmeye koyulmuş. Sanırım, ciddi bir gezgin: Kanada’dan Arjantin’e, Olympos’tan Kapadokya’ya bir hayli dolaşmış. Üç tuhaf rastlantı çıktı ortaya: Babasıyla babam aynı yıllarda Harp Akademisi’ndeymişler; otuz yıldır görmediğim Can Sayiner’le sık görüşüyorlarmış (bizimki meğer Heybeliada Lisesi’nde felsefe öğretmeniymiş – işe bak: Paris’ten bu adaya, şu eve, nasıl da uzaklardan geçip keşişti yollarımız); Samih’in *Ada*’sıyla yakından ilgilenip onu aramışlarmış (Samih’le dostluğumuzu bilmiyordu Oktay bey!)... Bu rastlantı tablosu, geçen yıl Büyükada’da bıraktığım yerden sürdürmeyi düşündüğüm defterin odak noktası olarak seçtiğim “temas” konusuna doğrudan taşıdı beni. Bakalım, nerelere savuracak beni, kafamdaki bozbulanık birikinti deposu.

Tülin biraz önce iki küçük çantayla çıktı evden, Halki Pa-las’ın yolunu tuttu: Bugün, bu gece, yarın sabah, kırk yıl önce birer küçük kız çocuğu olarak High School’da öğrenimine başlamış onsekiz kadın orada toplanıyorlar. Zaman içinde hemen tümüyle karşılaştım onların; birkaçını daha iyi tanıma fırsatım oldu. Bir “tür”dür bunlar; anlatmaya kalkışsam beni aşmasından korkarım. Kimbilir ne vaveylâ kopuyordur, kopacaktır otelde – öteki müşterilere acıyorum!

İlk kahvemi yaptım. Dün gece öksürmekten uyuyamadım doğru dürüst; belki birazdan ufak bir siesta çekerim. Solunum yollarım hem tıkalı, hem iltihaplı; antibiyotiğe başvurdum çaresiz. Hâlâ deli gibi sigara içiyorum, oysa geceki halim gerçekten berbattı. Paketin üstündeki “Smoking Kills” yazısı gitgide büyüyor mu, bana mı öyle geliyor? Geçen pazar sabahı, erkenden kalkmıştım Barbizon’da, Jean Clair’in günlüğünü okurken tütün düşmanlığıyla ve tutkusuyla ilgili olağanüstü iyi yazılmış bir bölüm okudum. Hekimler herhalde yanılmıyorlardır: Yaklaşık 10-12 yıl ömrümü kısalttı kırk yılı aşan bağımlılığım. Bakıyorum da, önümdeki kültüblası doldu bile.

Yarın Samih'ler gelecek büyük olasılıkla. İsmail aradı, İngiltere'den arıyor sandım, meğer Büyükada'da kalıyormuş, yarın o da gelecek. Funda'yla Yiğit'i aradım; buradalar, Yiğit'in bilgisayarı bozulmuş, 'yazar dediğin kaleminden vazgeçmemeli' tiradı çektim ona, yarın şaka. Öbür yarısı ciddi ama!

Temas, diyordum.

.II.

25 Haziran, 07.00 suları-

Işık mı uyandırdı bu sabah, martıların çılgın koro çalışması mı; çıkaramadım. 06.15'de kalktım, güneşin doğuşunu yakalayamadım. Derin geniş balkondaki masaya yükselen güneşe sırtımı vererek oturmama karşın, sabah orada çalışma koşullarının pek elvermediğini anladım. İlk kahveyi, ilk sigarayı içip arka balkona geçtim. Çıkardığım seslere bakılırsa, bu da bir çözüm olmayacak. Görebildiğim kadarıyla, en gerçekçi yol salondaki masayı kullanmak, Tül uyanasıya; sonra geçebilirim buraya. İkinci kahveyle oturduğum arka balkondaki ses oranı dehşet yüksek: Çılgın koro sahiden çılgın, kimbilir kuş adalarında kaç oktava fırlıyordur ses, güneşle, günle birlikte. Akşamın sonuna doğru da fena değil durum. Bu kadar insan sesi öldürebilirdi örneğin. Geçen yıl Büyükada'da tam ortasında sayılmazdık koronun; bakalım alışabilecek miyiz çılgınlıkların katsayısına. Öte yandan, ışık inanılmaz ölçüde yumuşak arkada. Sokakta ne yazık ki çok sayıda çocuk olacak yazboyu, özellikle öğle sonrasında. Ufuk dar bu noktada gerçi; ama, tam karşıımızdaki alımlı köşk ve bahçesinden başlayarak, kat kat tepedeki çamlara dek yükselen sokaklara istiflenmiş çoğu ahşap ve alçakgönüllü Heybeli evleri ılık bir pitoresk tablo oluşturuyor. Ortadan hallice, orta halli ve fakire teğet aileler içiçe yaşıyorlar; ilk izlenimlerim doğruysa. Saat 07.30'u geçti, en ufak bir azalma yok martı sesi desibelinde, bilmem bir ara yorulacak, sakinleşebilecekler mi?

Temas diyorum ya, bir süreliğine konuğu, kiracısı olacağımız yabancı bir evle, çevreyle, ortamlarla ön ilişki kurmanın törensi bir yanı olduğu kesin. Kimseye “evinizi tutmak isterim, ama önce, burada bir tam gün (neden iki olmasın ayrıca) geçirmeme izin verin” diyemezsiniz. Karar verme aşamasında kerterizler hem azrak, hem bulanıktır. Sanırım, galiba, herhalde, anlaşılan, besbelli (mi?) başrolleri paylaşırlar. Onsekiz saat geçti eve gireli, üstelik bu süreyi tek başıma geçirdim (oysa iki kişinin eviçi tahteravallisi, terazileme çabaları birinci dereceden önemlidir), ne anladım, neyin ne kadannı doğru gözlemledim, kavradım – Tanrı bilir. Önyüzleşmenin tamamlanması için en az bir hafta gerekecektir. Bu arada, sanki, yavaş yavaş duruluyorlar dağılıyorlar mı, bana mı öyle geliyor, koronun sesi hafıflıyor bir ölçüde. Öbür kefeye bakalım: Bir saat içinde, iki erkenci geçip gitti topu topu, sokaktan. Bir pazar sabahı. Haftasonları adaların nüfusu kabarıyor üstelik.

Dün, akşama doğru evden çıkıp Tül’ün gereksinme duyduğu biriki giysiyi ona götürmek üzere Halkı Palas’a dek yürüdüm. Beş dakika Coco’nun huzurunda oturduk, çıkıp aşağıya, iskeleye yöneldim. Funda’yla Lâl alışverişe çıkmışlardı. Sonra akşam yemeği işini aradan çıkardım: Bir duble rakı eşliğinde, bir çuprayı sevimsiz bir tekirle paylaştık. Deyyus, balığın yarısını götürmesine karşın pençe siyle “biraz daha versene!” çağrısıyla bacağıma birkaç kez uyarı ateşinde bulundu. Döndüm, fazla oyalanmadan; iskeledeki mahşer püskürttü beni. Basbayağı bozuk televizyondan Arjantin-Meksika maçını “dinledim” – o sorunu halletmek gerekcek bir biçimde.

Öncesinde ve yatana dek sonrasında, asıl dev ekranın karşısında idim, derin geniş balkonda: Neyse ki orada pırl pırlıdı gö-rüntü. Geçen yıl, “manzara” konusunda aklımdan geçenleri unutmadım. Tuhaf miknatis. Karşı kıyının ışıkları (gece bütün pislikleri örter) vapurların ve daha küçük teknelerin aradere deldiği koyu deniz ve balkonun çatısı olmadığı için tepeden insanın üstüne kapaklanan o görkemli gökkubbe: Bakmaya dayanamıyorum. Alışılır, derler; ben pek alışmam. Yaşamaya bile doğru dü-rüst alışmış sayılmam.

Şu beyaz kedi komşu evin mi?

Saat 07.40: Koro sustu. Tek tek bireysel çıkışlar sürüyor doğal olarak. Örtü kalkınca, küçük kuşların musikisine yeraçıldı. Gelgelelim, ufaktan ufağa insan sesleri de devreye giriyor şimdi. Ne olursa olsun, birden dinginleşti ortam. Demin gidip ön balkonunu yokladım, yükselen güneşin sıcaklığı çökmüş durumdaydı.

Ekim sonuna dek, yaklaşık yüzüymü günün hesapça yarısını Heybeli’de, bu evde geçireceğiz. Geçen yaz Büyükada’da, hem de onbeş günde, olağanüstü verimli olmuştum. 2005 sonbaharı, kış ve ilkyaz oldukça kuraktı tezgâh açısından. Buradaki günlerimden umutluyum. (Ne olduysa oldu, koro gene azdı!). Bir güzergâh çizdim ya, yol kendi bildiğini okuyabilir; niyeti ve kısmeti sonuna doğru anlarız.

Acıkıtm! Henüz kafa göz yarılıyor buzdolabında, çıkıp iskeleye inmeli, kahvaltı yapmalıyım. Üç kahve, altı-yedi sigara sonrası iyi gelecektir. Hem durumu da kolaçan etmiş olurum.

.III.

26 Haziran, 07.20–

Öyle yaptım: İskeleden gazete alıp bir kahvaltı yaptım. Cumhuriyet’te Ali Sirmen övgüyle *Paris, ecekeni*’ten, Hürriyet’te Doğan ona gönderdiğim Hüseyin Rahmi’nin mektubundan söz ediyordu – o mektuba döneceğim.

Sonra kısa bir yürüyüş, bir bakkal seansı, oturdum iki kitabın düzeltilerini bitirdim: *Tuğralar ve Kanat Hareketleri*; bugün de *Perişey*’i okumalıyım. Kırmızı, Temmuz’da başlayacak yayına, ilk iki kitapla. Bu yaz dördüncü kitabın perdah çalışması bekliyor beni: *Neyin Nesisin Sen* ile birlikte, liriklerin 1973-2006 perdesi bütünlenecek: Otuzdört yıllık bir serüven. Baskı öncesi son okuma yarıyana teknik bir iş olsa bile, insan kendi elinden çıkmış şiirleri peşpeşe okurken paradoksal duygulara kapılıyor. Kelimelerden bir dünya kurmak, şiiriyle nesiriyle kişinin *kendi* evrenini inşa etmeyi

seçmiş olması anlaşılır gibi değil, bir açıdan bakıldığında: Şişinik ego ile yenik egonun buluştuğu, içiçe geçtiği, etle tırmak bir ömür sonu-
nuçta. İki kişiden birine inanacaksınız çaresiz. Hiçbir zaman aynı
kişi ağır basmasa da. En iyisi, işinize gelenin söyledikleriyle avuna-
cak ölçüde aptal kesilmek. Asla başaramadım bunu.

Tül, 15.00 sularında geldi. Eğlenceli, hem de etkileyici bir
gece geçirmişler. Gece onu konuşuyorduk: Sıkı bir roman, sıkı
bir film malzemesi bu: Kırk yıl sonra buluşan onsekiz çocuğun,
koskoca kadının 24 saati. Kim yazacak, çekecek, kurgulayacak?
Bizimkiler hâlâ “12 Eylül” romanları döktürüyor. Kendi hayatın-
la hesaplaşamayan, yüzleşemeyen birinin “dönem çözümleme-
si”nden ne hayır beklenir?

İsmail, 16.30’da geldi. Her zamanki inceliğiyle Tül’e Godiva
çukulatalar, bana on yıllık bir malt getirmiş. İki saat dolu dolu
konuştuk. İçdünyası zengin İsmail’in, meraklarının peşinden git-
meyi biliyor, kendisini durmadan genişletiyor. Derinlerden ürk-
meyen bir konuşma hattı kurabiliyoruz birlikte.

Nesrin’le Samih 18.15 vapuruyla geldiler, Tül gidip iskele-
den topladı onları. Hep birlikte bir balkon sefası çektik önce, ar-
dından Halki’de yedik. Üçünü de 23.10 vapuruyla uğurladık. Ara-
da, televizyonu onardı Şükrü usta, ne ki maçlar şifreli kanalday-
mış meğer. Antalya dönüşü bir adım daha atmak gerekecek o
konuda. Yatmadan, Tül’le başbaşa kısa bir balkon faslımız oldu.

Böylece, Heybeli günleri başladı.

.IV.

27 Haziran, 08.30–

Gökyüzü bulutlu bu sabah, yağmur yağar mı? Öğle sonrası,
‘açılış’ı tamamlamış, şehre döneceğiz. Bakalım, Antalya dönüşü
nasıl bir düzen oluşacak? Akşam hem Hasan Aydın’la, hem Fah-
ri’yle buluşacağım. Yarın yağsünüm, gece annemle Koço’dayız,

55'i karşılayacağız! Arada araba kiralamam gerek uzun yol için, ayarlayabilirsem Ara'yla görüşeceğim. Yedek yazım kalmadı elimde, biriki angarya da var, yaz boyu başvuruları uzak tutmalıyım. Dün, "Asıl Yedi Günâh"a başladım.

Miskin ve sevimli geçirdik günü. Sabah iyi çalıştım. Tül dinlenmiş kalktı. Öğleni kavun peynirle savuşturdum. Siesta. Akşamüstü iskeleye indik, bir alışveriş faslı için. Adalararası seferlerin saatları oldukça uygunsuz, Büyükada'ya ya da Burgaz'a makûl gidiş-dönüş denklemi kurmak kolay olmayacak. Sonuçta, gözümüz yemedi, Heybeli'de kaldık, gene Halki'de yedik; buradaki gözde-miz orası mı olacak? Patron da, garson çocuklar da, müşteri profili gibi, ele eldiven. Belki biraz daha ucuz olabilirdi. Halki'nin demirbaş kedileri çok güzel, Tül kendisinden çok onları besledi, hemen çember kuruldu masanın etrafında. Arka masalardan birinden bir adam kalkıp yanımıza geldi, kendini tanıttı: "Rüstem albay, Deniz Lisesi edebiyat öğretmeni, Cumhuriyet okuru". Fazla oyalanmadı, saygılarını sundu, "hoş geldiniz" törenini kısa kesti. Yalnız bir yaşlı beyefendi dikkatimizi çekti, anlaşılan bir müdavim. Halki'nin öyküsünü bilmiyoruz henüz, hoş bir Rum kokusu, tadı var sanki, gerisini usul usul öğreniriz artık.

Yemek sonrası, Halki Palas'a dek yürüdük, Coco'yu ziyaret ettük, çok gevezelik yaptığı için, kafesiyle arkadaki oyun odasına tıkmışlar yavrucağı, sus pus, mahzun, duruyordu yanına girdiğimizde. İltifatlarımızı moralini bir parça düzeltti, iki kez 'meraba' dedi, giderayak bir ıslık seansını başlattı, "gitmeyin, yanımda kalın, lâflayalım güzel güzel", Tül zor koptu odadan.

Evde, bozuk görüntüye karşın, son maçın sonuna baktım, Dünya Kupasını yıllardır böyle savsaklamamıştım doğrusu.

01.30 sularına dek balkon sefâsı.

Üç gece yetti İstanbul'dan kopmaya. Dönmek istemiyorum, şehir şimdi ağır ve ağdalı, külçe gibi çökecektir üstümüze.

Heybeli, dört ay boyunca, her şehre gidişimizde zonklayacak galiba hende. Onunla tanışmaya girişmedim bile. Yürüyüş güzergâhlarımı kafamda işaretlemekle yetindim.

Balkonda, Tül'ün sorusuna yanıt: Büyükada ve Burgaz'dan sonra geliyor benim için hâlâ, burası.

Bu yaz değiştirecek mi bakalım, sıralamay mı?

.V.

"Yaz yaşamı" dendiğine, denilebildiğine göre, yaşama alanının içinde ayrı, özerk bir yaşama alanı daha açıldığına işaret ediliyor – herhangi bir yüceltme vurgusuna başvurmaksızın: Tıpkı "sanat yaşamı", "iş yaşamı" tamlamalarında olduğu gibi. Ayırıyorlar mı, ayırıyor muyuz böylece? Tamamlıyor, eklemliyor muyuz? Biri ya da öbürü, insanları ikiye bölmeye yetiyor bu durum.

Yaşarken, yazarken, yaşadıklarını yazarken, kafasında kurduklarını (dolayısıyla ille de yaşadıklarını değil yaşamadıklarını da) yazarken, durup Haya'a bakarken, durup (durdurup) yazarken, içiçe geçen ama merkezleri hiçbir biçimde çakışmayan iki dairenin içinde (içlerinde) yüzerken, ondandır biri kurulan (öznesi belirsiz), biri kurulan (öznesi biricik) iki ayrı ağdan söz etmeden olmuyor, iki dairenin hepten birbirilerinden kopukluklarına, bağımsız güzergâhlar yarattıklarına hiç rastlanmadığını, buna karşılık dairelerden birini (yazmayı bırakarak – fiilin bu kullanımı üzerinde ayrıca konaklamak gerekir), her ikisini (kendini yok etme kararını vererek) devreden çıkarma olasılığını düşünürken, arasıra, bazılarında daha sık, askıda kalarak tablonun olabildiğince bütününe, olabildiğince tartımlı, ince ayarlı bakarken, geçici biçimde herşeyin görüldüğü olur – en azından öyle sanılır. Sanılarımız olmadan yolumuza devam edemezdik.

Yazı Sanatı, bir mesafe ayarı gerektiriyor. Binbir yazı adamı, binbir ayar ölçüsü.

Bir de: Temas alanı yaratıyor Yazı.

Birbirlerine sıklıkla sıkı sıkıya bağlılar.

Yazı adamının başkalarına, ama ondan önce kendi kendisine mesafesi. Başkalarına dokunması, ama önce kendisine uzanması.

Dokunması, değmesi. Bazan vurması, delmesi, kanırtması.

Yaralaması.

Öldürmeyi aklından geçirmesi – kalkışması.

Bir metne başlamanın, masum hiçbir yönü yoktur. Plati'ye girdiğim de, uzaktaki hücremde, oturup "Yolcu Sis Bileti"ni yazdım. Beni bu ada hikâyelerine hangi gerekçe(lər) taşıdı, görünüşe bakılırsa sanki hemen yüzleşmek, sıralamak, saymak istemişim. Seçtiğiniz bir noktaya ışık tutmak, seçtiğiniz bir(kaç) noktayı gizlemek, onları gölgede, gölgealtında, loş ya da karanlık bir ortamda bir süre bırakmak için. Size şimdi bir ada metni sunuyorsam, onunla kimbilir neleri örtüyorum.

'Sokulgan okur' arkadaki bağlantıları, ilişkileri, örgüyü sökebilir şüphe-siz; uzantıları kestirebilir mi?

Mesafe, Temas, Mesafe.

Elma dersem çık.

Odana, adana neden çekiliyor, kimden saklanıyorsun: Kendinle alıp veremediğin, başkalarından aldıkların, başkalarına vereceğin ne?

Bir kez daha: Neyin nesisin?

Ney'in sesi mi sanıyorsun, sende(n) dile gelen?

Üslup soruları değil bunlar: Bana kendilerini sordurtuyorlar.

.VI.

14 Temmuz, 16.15–

Bostancı'dan 13.15 vapuruyla geçtik adaya, iskeledeki şimdilik gözde kahvem El Faro'da bir şeyler atıştırıp, yükümüzle kanter içinde eve ulaştık. Hava hayli sıcak, gene de iyi esinti var, pencereleri açınca soluk aldı ev.

Antalya'ya gidip döndük Haziran sonu; ardından, Tül'ün babası yoğun bakıma kaldırılınca bir kez daha gittik. Çok yorulduk. İlk gelişimizde enfeksiyon nedeniyle antibiyotik alıyordum, dört gündür iki katı antibiyotik alıyorum, bugün biraz daha iyiyim. Hesapça, 20 Temmuz sabahı NTV'deki toplantıma kadar burada kalacağız; bana kalsa, o gün gidip akşam döner, iki haftaya çıkarırım sureyi. Bakalım hele.

.VII.

15 Temmuz, 07.30–

Polis, elektrik yüklüyor insana; Megapolis'te watt katsayısı iyiden iyiye yükseliyor. Gece, yalnızca ışıklarını gördüğüm, uğultusunu ve kokusunu zihnimde canlandığı kuyı şeridinin karşısında, adaları bir *tansık uzam* olarak algıladım – bu sabah, aynı duygu-düşünce alışımı içindeyim: Onaltı saat yetiyor artıyor, huzurun tanımına yaklaşmak için. Tekrarlıyorum: *Orada* yaşamayı sürdürdüğümüze göre, aklımızı yitirmişiz. Televizyonu açtım bir ara, üç-beş dakika bakınca bünyem kabardı; Ekran, mega herşeyin bir de dev aynası, hızla kusuyor, öğürüyor, sıçratıyor insanın üstüne. Geçmişte, dinsel azınlıkları ağır basan İstanbul'da, Türkiye'de şimdi toplumsal bir azınlık var; orta sınıfın bazı ayrıksı üyelerinden oluşan bir nüfus. Çıkacak tepeler dağlar, içinde saklanılacak in kovuk arayacak kerteye çoğu varamamış daha – bir biçimde kendilerine birer kuytu, alternatif birkaç köşe ayarlamakla yetinmiş, yarıyariya bir derkenar topografisi kurmuş bireyler. Bu evi bulmamızı sağlayan, artık alt kat komşumuz olan Melike ile Balaban bir adım ileri gidebilenlerden: Yaz-kış Heybeli'de oturuyor, evde bilgisayar önünde çalışıyorlar (galiba çeviri yaparak geçiniyorlar), yumuşak ve sessiz bir çift, kedileri var. Güneye inince sesi kesilen Hakan, Kazdağı'ndan dönmeyen Alper, Ordu'daki köyünde ömrünü tamamlayan Azer, Datça'dan pek seyrek ayrılır olan Turhan ve başkaları: Köşeli parantezin içine tek haritalarını dökmeyi başaranlar. Dönenler olur, kalanlar da ama. Arasıra, bir zorunluluk kısa süreliğine onları İstanbul'a taşırsa, gözlerinde ürkek ve şaşkın bir ışık, hemen kaçmak için acele ettiklerini görüyorum.

Dün, akşamüstü, bir haftalık alışveriş için çarşıya indik; arından, gece, Halki'deydik, yemeğin sonuna doğru kıpkızıl ayı karşıladık. Haftalardır ilk, babasıyla ilgili iyi bir haber çıktığı için biraz gevşemişti Tül, dönüşte balkona oturduk ve bir saati aşkın

Sagalassos, antik büyük kentler, Arkeoloji ve Tarih üzere serseri mayın konuştuk. Azınlık diyorum ya, seçkinlik vurgusu varsa burada işte: Hayatını bu soydan kaygılara, tutkulara yoğunlaştırabilmiş, belki bundandır ayrılmayı seçmiş, belki ondandır kitleden kopup açığa doğru gitmek durumunda kalmış adacıklar.

Samih'i aradım, Arif Çağlar'la Büyükkada'da bisikletle geziyordu, bu gece bize gelecek. Yiğit'le konuştum, bugün sevimsiz birisi dahil arkadaşlarıyla yaşgünü kutlayacakmış, yarın gece görüşeceğiz. Hakkı'dan bir mesaj: Dönmüş, hem de 'adalarda'yımış!

Temas-lar.

Adalararası.

Biribirilerini arayan, yoklayan, ziyaret eden; umman denizin bir ucunda ya da bir başka ucunda kısa ya da uzun süreliğine demir atanların yaşattığı takımadalar.

Temmuzun ortası. Hava sıcak, oysa yumuşak. Nem yapışmıyor burada, insanın yakasına. Çılgın martılar bütün olabilecek ses pisliğini örtecek güce sahipler Heybeli'de. Dün gece gençler, yarım saat boyunca cüsseli bir sokak köpeğiyle uzun uzun oynastılar. Tül, balığını obur kedilerle paylaştı, lâf aramızda ben de. Gözüm ağaçlarda, gür meyve ağaçlarında, delifışek çiçeklerde. Denize baktıkça görüyorum: İstanbul'dan buraya, sonra da açıklara yürümek istiyor. Rüzgâr hafif oysa.

.VIII.

16 Temmuz, 05.45–

Onbeş dakika bekledim, sonunda, bir uçtan ötekine şehrin üstüne kapaklanmış bulutları yararak, Kartal sırtlarında söktü şafak – kavuniçi top enli bir ışık koridoru çekti denizin üstüne. Balkondaki masanın üstü sırlıslıkladı kalktığımda, tam kurumuş sayılmaz hâlâ. Gecedden belliydi bugüne nemin yürüyeceği, yatmadan önce Tül'le otururken burada, bir ara farkettim, belli be-

lirsiz bir hale kaplamıştı Ruhban okulunu ve altındaki çamları. Boğucu bir sıcak vardı sonuçta, dün; gelgelelim evde hafif aulattık bunu – bakalım bugün nasıl bir hava bekliyor bizi. Antibiyotiğin beşinci gününde enfeksiyondan kurtulmuş değilim. Ağzım pas içinde, dilim beyaza kesti, iştahım yok doğru dürüst. Biraz gerileme, yumuşama var sanki, boğazımda ve göğsümde, gene de. Yordum şu illetten, bünyemin bu denli zayıf düşmüş olmasından ayrıca endişeliyim. Kafam, hep gövdemin düşmanı, en hafifinden kayıtsız oldu, kaldı; geç bile olsa tarzımı değiştirmeliyim.

Gece, Samih’le Halki’deydik. Cumartesi patirtısı dehşet yorucuydu. Haftasonu biraz uzak durulmalı aşağıdan. Sağlık, Hayat konuşuldu önden; *Mémoires d’Hadrien*’i okuyormuş bizimkisi yenden, Yourcenar nasıl derine girer o kitapta, Sağlık ve Ölüm üzere. Kitabın arka notlarından unuttuğum bir ayrıntıyı aktardı Samih: Yourcenar’ın, Hadrien’in kütüphanesini, neler okumuş olabileceğini imgeleminde yeniden kurmaya kalkışması – “Kitap Evi” için ayırdım yana.

Bulutlar adaya doğru yürümeye koyuldular.

Hani bıraksan, damlalar düşecek gibi.

Kavuniçi top bütünyle altlarında kaldı.

Sızıntı varsa, ufak ufak yayılır gaz, ortama; kibriti çaktığınızda birden parlar biriken. Kibriti Yiğit Bener’den gelen uzun bir mektup sürttü kava, ama nicedir, gelen ve giden, iletilerin, buluşmaların ve görüşmelerin oluşturduğu ağın ortasında hazırlığın sürdüğünü, sürmüş olduğunu anlamakta gecikmedim.

İnziva sorunlarına gırtlığına kadar battığı masasında, birinin temas gereksinmesi üzerinde bir o kadar kafa yormaya koyulmasını en hafifinden ilişkilerin hası sayanlar çıkabilir – prizlere baksınlar bana kalırsa, olmadı bataryalara: İki temas noktasından birinde – işareti okunuyor, öbüründe +.

İnsanı, bir yalnızlığı besler, uyanık tutar; bir seçtiği, kimi zaman da boyun eğmeyi kabul ettiği ilişkileri. Birincisi, yayıldığı alanı mutlak kılmaya kalkıştığında, orada kavrulursunuz. İkincisi, birincisini hişesayma eğilimini dur durak bilmeksizin dayatacak olursa, bu kez havasız, boğulur-

sunuz. Ağır ağır, çarpa çarpa öğrenilir bu; herkes için geçerli bir altın oranı olmadığı da. Kaldı ki, kimilerinin ödü kopar yalnızlıktan, ara vermeden kendinden fırar halinde yaşar, temassız edemezler. Kimisinin de iletişim musluğu sessizlik kesar bir tek; arzısından muzdarip, çaresinden yoksun, kilitlenirken bilmez ki kendisiyle de konuşamaz olmuştur.

Ece Ayhan, beş-altı yıl süren küskünlük dönemimizde, "maalesef iyi şair"e gelesiye ikidebir vatos üslûbuyla vurup çekilirken, beni Daidalos'u seçtiğimi vurgulayarak yaraladığına inanmıştı. Barıştığımızda, bir gece ona söyledim: Bruges'deki gecemde, bahçede yattığım noktadan baktığım gökyüzünde bıraktım İkaros'umu, o gün bugün zihnimi, ölçü arayışımı hep Daidalos belirledi. Bilemem yarı, bir anda parlayacak bir ışık, bir çakım beni, Empedokles ya da Deleuze, uçulamayacak bir noktadan uçmaya götürür mü? İkaros genç ölmek zorundadır oysa; Ece 70'ine dayandıydı, ben 55'im i sürüyorum – hem yazmıştım, yazmamış mıydım: Daidalos sakallı ve kelmiş.

Mektubu e-postayla göndermişti Yiğit; açarken, İktidarsız ile ilgili bir haber, bir dilek, bir uyarı beklediydim, mesajın uzunluğu şaşırttı beni, önce ekrandan okuyacak oldum, içeriği kestirince bir çıkış aldım, Yiğit gibi ekran kuşağından değilim ben (dün kaçına bastı kı?!), ciddi bir metne elimle de temas etmeliy(d)im.

.IX.

17 Temmuz, 10.25–

07.30'da kalktım, dinlenmişim; bunda dünkü uzun ve derin siestanın da payı olmuştur. Akşam yürüyüşü yapamadım, gece Orası Burası'daydık, fena yenmiyor orada da. Rüzgâr güçlüydü balkonda, neredeyse üşüdüm. Bugün oysa, sıcak ve durgun bir hava ege-men. Müge geldi sabah, yemek yapılacak gün boyu: Kuru köfte, patlıcan-biber kızartma, barbunya, vb. Annem aradı, mutad sıkıntıyı ve yalnızlığı delme konuşması. İki mesaj: Vatan Kitap eki ve Alguadiş.

Dün, öğle sonrası, ikinci vakti daha doğrusu, bir film izledik. Kamera ahşap bir köşkün üzerine açıldı ve üç saat boyunca kıpırdamadan köşkün geniş bahçesine baktı. Ermeni bir aile, dört

kuşaktan yaklaşık onaltı-onyedi kişi, 80'lik büyükbabanın yaşgünü kutladılar. Mangalda etler pişirildi, kadınlar soğuk meze tabaklarını, salatayı taşıdılar sofraya, başlamadan ayakta dua edilip istavroz çıkarıldı, sonra oturup, şarap ve bira, kadeh kaldırdılar, makûl bir vaveylâ içinde sürdürdüler konuşmaları, Ermeniceye aradere Türkçe karıştı, mumlu pastaya üfledi yaşlı adam, oğlu yanında biri kısa bir konuşma yaptı, sıra Türk kahvesini yeğleyenlerle nescafe'cilere geldi ardından.

Film çağrışımı Fatma Tülin'e ait, gerçekten de Avrupa Sinemasından âşina olduğumuz bir aile buluşması sahnesiydi tanığı olduğumuz, arka balkondan rahatsız etmeden, gözucuyla izledik. Çevremizde bu tür tablolar kurulmaz oldu artık, bucak bucak kaçmaya başlamıştı benim kuşağım aile toplantılarından, sonunda nostalji duygusuyla ötekilere bakarken yakaladık kendimizi. Dünkü yemek, kıymıdan geçirilmiş, kalan üyeleri sıkı sıkıya bastırılmış bir cemaatta dayanışmanın önemini gösteren bir örnek—durumdur. Türkiye'de yaşamayı sürdüren Ermenilerden, Rumlardan birinin yerinde olmak istemezdim. “Vatandaş Türkçe Konuş”a dek bastırılan, özgürlüğünü elde etmeye ve kullanmaya davranıldığı an (Etyen, Hrant, vb.) hırpalanan, Kafka'nın deyişiyle “kaldırımın dibinden ürkek bir fare gibi” yürümeye koşullandırılmak istenmiş bir topluluğun parçası olmaya ne kadar katlanılabilir?

Bütün bunlar olurken, sanki doğrulamak için, iki yaşlı baba ile bir yaşlı beyefendi geçti balkonun altından: Onbeş saniye içinde Fransızca, Rumca ve Türkçe cümleleri içiçe geçirerek. İçimiz ısıldadı.

Heybeli bundan ibaret değil ne yazık ki. Mermer Türkiye yanlıları kol geziyor sokaklarda. “Ne mozayığı ulan!”, son yarım yüzyılın egemen siyasal söyleminin en vurucu savsözü boşuna olmamış. Hepimize bir, bir tek biçim biçmek istediler, istiyorlar. Günümüz televizyonunda, her kanal bir kaçık seçti kendine: Ek-randan köpürerek, tükürerek bizi ‘kendi’imize getirmeye, bir türlü gelmiyorsak hain ilân etmeye koşuyorlar. “Ya sev, ya terket”-miş! Sevmeyi yalanı yaymak sanıyorlar.

.X.

Flaubert'in "yazmazsam, anırsıya sıkılıyorum" cümlesini içeren mektubunun bütününü okumak gerekir. İlk okuduğumda, birden o mektubun bana yazıldığını sanmıştım. Orada sıkıntı, varoluş sıkıntısıdır, (can)sıkıntısından, düz anlamıyla sıkılmaktan dem vurmaz Rouen ayısı. Yoksa neden sıkılsın ki insan, yapacak bunca şey varken?

Yapacak onca şey(iniz) vardır, gene de bir tek yazmak sizi gerçek sıkıntıdan çekip çıkarır, çıkarabilirse, çıkarabildiği kadar: Yazı, demek ki, anlam arayışın, bir o kadar da anlam verişin, anlam yüklemenin, biçmenin, bindirmenin aracı, alanı, yüreği olmuş. Yiğit'in dolambaçlı, kanguru stili ilerleyen mektubu bunu söylüyor aslında. O mektubun bütününe yer veremem burada, belki hoşgörüsüne sığınarak birkaç cümlesini alabilirim – Temas bağlamında dokunacağım öteki mektuplara, iletilere, konuşmalara da aynı ölçüyle yaklaşmak durumundayım. İzin istesem çoğu, hattâ tümü izin verebilir söylediklerini aktarmama; ama, 'özel'i pamukla tutmaya çalışmak doğru geliyor bana, hepten uzak durulmasına kaldı ki karşıyım bir yandan; bir yandan da, yazışma ya da konuşma partönerlerimin özellikle de ruhumu okşayan, besleyen düşüncelerini başkalarıyla paylaşmayı ya kışkırtıyor buluyorum: O satırlar bana, üçüncü kişilere ulaştırayım diye yazılmadı.

Bir Cezayir yolculuğunda Acı Bilgi'yi okuduktan sonra döşenmiş o mektubu Yiğit: "Yazı'ya, yazı'nın kendisini böylesine" içeren bir yazı serüveninin okurunu yazmaya nasıl kışkırttığını, yazma isteğini nasıl tetiklediğini birkaç dereden su toplayarak aktarıyor.

Bana, Yazı'nın uzanıp dokunmak olduğunu kanıtlıyor mektubu.

.XI.

18 Temmuz, 10.30–

08.30 dolaylarında kalktım bu sabah, besbelli siesta yapmadığım için dün. Gece Yiğit bizdeydi, antibiyotiğe rağmen şarap içtim birkaç kadeh, hep birlikte aşağıya yürüdük, dönüşte solu-

ğum tıkanı. Bir yarım kutu ilaç daha mı gerekecek acaba, bu sabah ilk kutu bittiğine ve içimdeki doluluk tam geçmediğine göre – herhalde. Gökyüzü bulutlarla kaplı, güneş aradan sıyrıldığında bayağı yakıyor, ön balkondayım.

İyi çalıştım üç gündür, bu tempoyu iyi-kötü Kasım’a dek sürdürebilirsem, yol alırım. Yiğit de sancılar, kaygılar içinde; bu yaz, bu güz doğurgan geçmezse kendisini sorgulayacağını söyledi. Orhan Pamuk gene Heybeli’deymiş, romanı üzerinde çalışıyordur. Selçuk’a “aylardır tek satır yazamıyorum” demişti yazöncesi, ola ki şimdi açılmıştır. En azından üç yazar etti, adada. Bir dördüncüsü, bir beşincisi niye olmasın? Sedef dahil beş adaya kaç yazar tezgâh kurmuştur bu yıl, kimbilir. Şehirden, saldırsından uzak durma çabaları. İnsanlardan hepten uzak kalmama isteği. Açıkçası, Orhan’ın maddi olanaklarına sahip olmuş olsaydım, beş-altı aylığına Silvanaplana’ya, Como’ya, yeniden Bretagne’a çadır kurmayı yeğlerdim. Oysa, perşembe sabahı işteyim, önümüzdeki hafta nasıl delinecek bunu da öğreneceğim o gün – daha uzağa gidemem.

Heybeli’den memnunum öte yandan. Dün, ikinci vakti yürüyüşe çıktık Tül’le; poyraz sıcaklığı hafiflettiği için tepelere tırmandırdım onu, ine çıka bir dizi sokağı keşfettik, sonra orman yolundan, Samih’le ulaşamadığımız manastırın dibine vardık. Naif bir kilise, ama ne duvarlar, ne konum! Tam Nizam’ın karşısında, orada da müthiş bir balkon gördük. Üç ay var önümüzde, ağır ağır yayılacağız adanın içine, iççilerine.

.XII.

19 Temmuz, 07.30–

Biri öğle sonrası, öbürü akşam iki yürüyüş, gariptir ve doğaldır, iki adayı, iki adanın doğurduğu içizlenimleri teraziye yüklememize yol açtı. Önce Heybeli’de bir tür ‘küçük tur’ gerçekleş-

tirdik: Evden çıktık, kumsal yönüne ilerledik, burnu çevreleyen çamaltı yolu izledik ve piknik alanlarını katederek pazar yerinden yukarı tırmandık gene, eve döndük – yaklaşık bir saat sürdü yürüyüş, hızlıca adımlarla. Güzergâh boyu baktık, görmeye çalıştık: Nasıl bir çevre, yapılaşma, insan dokusu?

Dinlendikten, bir süre de çalıştıktan sonra, 19.30 vapuruyla Büyükada'ya geçtik. İskeleden Nizam tarafına, geçen yıl onlarca kez tekrarladığımız bir yürüyüş çizgisinde, Çankaya Caddesi boyu durakalka ilerledik, Peltek sokağın altında demir atıp kepenkleri kapalı “ev”imizi kolaçan ettik, iskeleye döndük. Şamil bu yıl Ali Baba'da, bize sıkı bir yemek hazırlattı: Roka, domates, beyaz peynir, kabak kızartma, kaşar kroket, mezgıt ve şarap. 22.00 vapuruna yetişmek zorundaydık ne yazık ki (budala sefer mantığı: Bir sonraki vapur 00.30'da!), yemeğin keyfini yayabilirdik. Gece boyu, ister istemez, Tül'ün hastanede savaşılan babasından kopamadık; haftalardır yüzdeyüz duruma kilitli, onu oradan pek ender çıkarabiliyorum.

Heybeli'de El Faro'ya oturup kahve, adaçayı içerken başladı karşılaştırma, kaçınılmaz. Bu yıl Büyükada'yı istemediydi Tülin, ben pek taraftar değildim Heybeli'ye gelmeye, iyi ki böyle olmuş sonuçta: Şimdi ikimiz de memnunuz adadan, evden, balkonlardan. İnsan malzemesi açısından çok daha sıcak Heybeli, bir kere. Alçakgönüllü bütçeli aileler, yazlıkçılar. Burgaz'daki gibi, metre-kare başına bir tanıdık sakıncası da yok burada. Büyükada'da bir büyüklenme göze çarpıyor: Gösterişli evler, görkemli bahçeler, büyüklükse büyüklük gerçekten de bir kıstas orada. Heybeli o denli heybetli duruşlara yervermiyor pek. Bizim sokaktaki alaşım son derece renkli örneğin: Köylüler, küçük kentliler, azınlık üyeleri içiçe. Heybeli'nin belirgin handikapı, yeni yapılaşmada zevksizliğin üst düzeye çıkması. Bu, insan malzemesini de etkiliyor, yakın gelecekte iyice kasabalılaşabilir ada, enikonu yitirdiği pitoreskini toptan yitirebilir.

Yerel yönetim sorumsuz davranıyor. Adaların kültürünün, doğal dokusunun ya farkına varamamışlar, ya da bunu hiçe sayı-

yorlar. Sözümona bir Uluslararası Sanat Festivali var şimdilerde, o cılız etkinliğe bütçe ayarlayana dek cânım Büyükada sokaklarını, Heybeli evlerini özensizliğe kurban etmemenin yollarını arasaldı. Her yer toz toprak içinde. Ne yol biliyorlar, ne kaldırım. Büyükada'da durum daha da içler acısı, bilmem bir gün düzeltilebilir mi bugün örselenen?

Poyraz bugün de sürüyor. Hâlâ tam karar vermiş sayılmayız ama, büyük olasılıkla akşamüstü şehre inip yarın akşam döneceğiz.

Göğsüm dolu, gırtlığım hırıltılı bu sabah da: Antibiyotik yüklemesi işe yaramayacak mı yoksa? Başka ne yapılabilir? Dehşet canımı sıkıyor halim.

Aklıma dün ne geldi: Büyükada Defteri ile Heybeli Defteri'ni ileride tek bir kitapta toplanım diye düşünmüştüm; belki de öyle yaparım, ayrıca. Gelgelelim bir fikir daha oluştu zihnimde: "Öteki Evler", *Kesifi* ve *İki Deniz Arası*'nı yerliyerinde bırakarak, *ana ev* dışında konaklamalarımızda tuttuğum günlükleri *Pasaport Damgaları*'ndan ayırıp başka bir kitap bütünlüğüne gidemez miyim?

"Ev"de kalmak "otel"de kalmak değil bir kere; yolculuk günlükleri bu esasa dayandırılarak ayrılabilir. Evde yarıyanya yerleşiyor insan; gündelik alışverişten tamir işlerine, komşuluk ilişkilerinden (ki "komşunu öldürmeyeceksin!" buyruğu komşunun beni, benim komşumu pekâlâ öldürebileceğim anlamına geldiği için genelde mesafeli, uzak dururum –) evde yemek yapmaya ve yemeye, otel yaşantısının ötesine geçiliyor. Sanki *yol halinde* değil-siniz tamitamına, yarı yerleşiksiniz. (Ondan mı, 1996-97 Paris günlüğümü *Yabancı Hemşeri* başlığıyla vaftiz etmiştim?).

Hangi evler? Quai St.-Michel, Yabancı Yazarlar Evi'ndeki ikinci konaklama, Quai des Grand-Augustins, Büyükada, Heybeli. 190+12+31+15+X gün. Neredeyse bir yıla yakın bir toplam süre. Belirleyici öge: Verimin olağanüstü yükseldiği dönemler. Demek ki yoğunlaşmış zamanlar geçmiş o evlerde – özel yaşantı kesitleri.

Yazmak için bir (başka) yere gitmek. Olağan, sıradan ortamından uzaklaşarak yazı ortamı yaratmak. Ravello'yu düşündüm bir ara: Gide L'Immoraliste'i, Lawrence Lady Chatterley'i orada yazmış. Yiğit, Orhan, ben, ola ki başkaları, en çok bunun için buradayız – arada ruh ve gövde dinleniyor, o ayrı.

Temassızlık isteği mi biçimlendiriyor, “kendine ait oda”ndan çıkarak “kendine ait bir başka, bir yeni, bir yabancı oda” aramaya, bulmaya gidiş dürtüsünü?

Kendime ait oda(lar)ım, masa(lar)ım olmadan olmazdı gibi geliyor bana, anaev olmadan sanki olmazdı. Seçilmiş, böyle seçilmiş bir hayat. Başka tür-lüsünü seçenleri, gerçekleştirenleri biliyorum.

Anaev, rahim ve dağılayıcı konu, ona ikidebir döneceğim – farkındayım. Kendine ait oda, masa, tekil ya da çoğul, orada, taban tabana zıt iki asal duygunun ortasına geriyor kişiyi. “Burası benim dünyamın çekirdeği”nden “burası benim dünyadaki hapisanem”e mesafe bir adım. İkincisi cendereye aldiğında, boğduğunda, boğulayazarım.

Boğulayazmak, genellikle yazmak için kesin engel.

Gerçekleştğinde, hüküm sürdüğünde, yerdeğiştirme güdüsü devreye giriyor. Anaev, oda, masa daralmış. Dışarıyı içeriye son dışlıye, son deliğe dek sıkıştırılmış, sıkıboğaz etmeye koyulmuş. Temaslar zincirinden bir aşırı temas atmosferi doğmuş: Kapı çalarken telefon çalıyor, bir beklenti öbürünün halkasına dalmış, kimse, hiçbirşey sıraya girmez olmuş artık, acil firar duygusu öne çıkacak, doğal: Kendinize yeni, eldeğmemiş bir ev, bir oda, bir ada, bir adres tayin etmelisiniz tezelden; yolunu başkalarının bilmediği. İnşiva, yarı-ınşiva denklemi bundan, burada, öyle kurulmaya başlar.

Birikiren, toplayan, kendisine pek çok yoldan ulaştırılan; harflerin, görüntülerin, seslerin dünyasına açık kalmayı sürdüren; ilgi alanı daralacağına genişleyen, ana merak alanlarında gitgide ayrıntıların pençesine düşen biri için Ev, bir zaman sonra ağır kuşatma koşulları dayatır. Gün gelir, sizi kuşatan her birimin savaş arzusuyla yanıp tutuştuğuna inanır, bir göçüğün altında kalmak üzere olduğunuz korkusuna teslim olursunuz. Mevsim temizliği, gülünç ayıklama ve eleme işlemleri cılız şabadır. Takvim ve harita açılır önünüzde, bir parantez zamanı ve uzamı ayarlama düşü içe-ride çalışmaya başlar.

Bu durumda, kimileri, aşırı temas halinden köktenci bir sıyrıılışla temassızlık haline geçişi özler. Ah, Nuvel Zeland tasarıları! Hühyalarımız bizi özel bir ağızdan besler. Ne ki, gerçeğin çehresi bambaşka gerekçelerle kısıtlanır, olanaklar sınırlarını dayatacaktır. Zaman buldum diyelim (ki hayatını emeğiyle 'kazanma'yı sürdüren biri için ucu bellidir bunun), bütçe çerçevesi çizzer bu sefer: Capri'ye hâlâ gidebilmiş değilim, gitsem de bir haftadan fazla kalabileceğimi sanmıyorum.

Kimileriye, yarı-temas halini yeğlerler. Bir süre (diledikleri süre) tek başlarına kalmalarını, diledikleri an da birileriyle görüşüp yalnızlığın kolaylık yüklemesini hafifletmelerini sağlayacak bir düzen arayışıdır bu.

Peşpeşe iki yazdır beni adalarda demirlemeyi seçmeye yöneltten temel etmen pratik: Şehirdeki zorunlu iş bağlantılarım, ya kısa süreliğine (geçen yılki gibi), ya da kesik kesik (bu yıl olduğu gibi) bu çözüm yolunu benimsememe yolaçtı. Şüphesiz adalar tek seçeneğim sayılmazdı, bu seçeneği gönülden istediğimi saklayacak değilim. Kimbilir, arabamız olsaydı, İzmir'e ya da Mahmudiye'de kalmayı düşünür müydük?

Benimkisi ne temassızlık, ne yarı-temas hali, sınırlı bir tercih kullanmadığımda. Herşey denk geldiğinde uzağa gitmeyi yeğlerim. Bağlamın hepten dışına çıkmak, geçici evimde, odamda, masamda özgürlük çerçevesini genişletir. Biriki telefon bağlantısı dışında kimseyle görüşmem pek; can yoldaşımın varlığı başkalarıyla temas gereksinmesine yer bırakmaz bende. Arkadaşlarımı, dostlarımı, yakınlarımı siler miyim, silmem: Onların bana erişemeyeceği, dokunamayacağı bir hat kurar, çok sonra haberdar olabilecekleri türden bir iletişim ağı öreri – Kesif'ten Bulutlardan Yontma Kayalar'a, yazdığım mektuplar anımsanacaktır.

O gönderilmesi ertelenen, bir süreliğine boşlukta tutulan mektuplar bir başka temas biçiminin daha bende yerettiğini gösterir: Gönderme olanlığının olmadığını bile göre mektuplar yazar, kendisine ulaşmam söz konusu olmayacak hususların izlerini takip ederim.

Ama bu yaz, Heybeli'de, bana ulaşan, dokunan mektuplar, iletiler etrafında döneceğim daha çok; buna karşılık, iz sürmekten geri durmayacağımı, hayalet-temas'larla oyalanacağımı biliyorum.

.XIII.

20 Temmuz, 18.30–

Bostancı'dan 16.30'la vardım Heybeli'ye, Tül yola devam etti, Büyükada'ya bir arkadaşına. Bir saat uğraştım yanımda getirdiğim DVD-player'la, anladım ki bir tek CD-player görevi görecekti (ötekisi bozuldu, daha doğrusu öldü bana kalırsa, eve götürdüm), işin tuhafı bazı filmleri gösteriyor, bazılarını okumaya yanaşmıyor, her ne demekse bu.

Boşuna dönmüşüz şehre, ayrıca: Meğer toplantı ertelenmiş, yanımda bilgisayar yok, haber bana ulaşmadı. Bu hafta konuklu geçecek: Yarın Rina, öbür gün Orçun (aradı bugün) ve Cem İleri (ve umarım Burak) gelecekler, pazara annem ve İpek, belki Sarp (biraz önce aradı), arada (ola ki yarın gece) Samih – yoğun trafik. Tül'e iyi geliyor bu, babasının durumundan biraz olsun kopabiliyor böylece. Ayrıca, benim de pek itirazım yok gelip gidenlere. Nasıl olsa sabah erken kalkıyor, çalışıyorum yeterince.

.XIV.

21 Temmuz, 07.40–

Kendi temas anlayışım, gelgitlerim yar alıyor bazan beni. Sarp, telefonda: "Dünyanın en zor ulaşılan babasıyla mı görüşüyorsun?" dediğinde içim sızladı. Tabii, dünyanın en sık arayan oğlu yarışmasında derece beklememeli; gene de, girdap halinde bu denli uzaklaşmamalıyım ben de. Ana baba, çocuk kardeş ne olursa olsun ayrı, özel bir kategori – bunu benim gibi bu konuda da gelgitler halinde yaşayan ve düşünen birisi söylediğinde bilmem önem katsayısı kaç olur?

Mahut 'hayatında birlik kurma' (ve onu koruma) tasası bedellerini getirip yıkılıyor ister istemez. Bir ana eksen belirledi, biçimlendirdi şunca yıldır hayatını; başka bir eksen farklı sonuçlar getirebildirdi insan ilişkileri çerçevesin-

de. O soydan bir ana eksen soykütüğünü ayrı bir mantığa ayarlıyor. Hep söyledim, Dante ya da Karacaoğlu, Fourier ya da Poe asıl ataları olabilir kişinin; kardeşlerini, küçük ya da büyük, kanbağını gözetmeksizsin seçebilir. Sılb ilişkisine gelince, üstte ve altta, öyle şey istemem, istemedim ayrıca.

Ondan, temas derken, dokunma'nın alanına girerken, yazıya iğneliyorum. Yiğit'in mektubu kıvılcımı peydabladığında, bir dişi başka dokunuşun ortasındaydım. "Uçmak" üzerine bir metin kotarıyordum, eski bir öğrencimden, Merih Sakarya, Melekler Kitabı'mla (wip) ilgili yakıcı bir mektup aldım; annemin ve büyükannemin etrafında, "yaşlılık" odaklı, otobiyografimin üçüncü kitabına yürüyen metin ilerlerken, Oruç'tan, annesini yitiren dostumdan üstüste işaretler geldi; Armağan Ekici, "Yolcu Sis Bileti"nin İngilizce çevirisini yapıp gönderince, içimde bir zaman dansı başladı; Emre Ayvaz aradı, bir ara buluşup, Zeytin Ağacı'nda derin sulara açıldık; İlhan Berk önce, Tülay Tura sonra, Geceyazısı'ndaki şiirler için telefon edip ruhumu ısıttılar; yurtdışından sıcak sesler geldi.

Bütün bunlar olurken okudum, yazdım, düşündüm ben; dinledim, izledim, görmek için baktım. Kâğıtları, defterleri dokumayı, böylece dokunmayı sürdürdüm. Loş bir dönemden geçiyordu canyoldaşım, sorunlarını, narin omuzlarını, çökerten acılarını, ağrılarını paylaşmaya çalışıyordum. Orada temas benzersiz yoğunluklar kazanıyor.

Heybeli keşfini ağırdan alıyorum. Hüseyin Rahmi'ye uzaktan, ilk yaklaşma denemesi.

Şimdilik en alımlı sokak: Cebel sokak.

Yaşlılar, çok yaşlılar gördüm gene. Bilmiyorum yaşlılığı düşündüğüm için mi görüyor, seçiyorum onları?

Balkonunda kitap okumaya dalmış bir adam gördüm. Elindeki kitaba bakmadığımı farkettim – sanırım düşkırıklığı yaşamaktan ürktüğüm için.

Heybeli'de kitapçı yok.

22 Temmuz, 11.30–

Dün Rina'yla birlikte geçtik Büyükada'ya, Samih iskelede bekliyordu. Yürürken Mehmet Nâzım'la Gündüz Vassa'fı gördük, el sallayıp geçiyorduk ki fırladı geldi Gündüz, “dün bir yazını okudum” dedi, neydi bir türlü çıkaramadı. Besbelli Cumhuriyet Kitap'ta “Öteki Kedi”yi görmüş, “böyle yazılar çıktığı gün okunup unutulmak içindir” dedim, “olur mu” diye araya girdi Samih, “iyi bir yazıydı o” – sevmiş olmasına sevindim, kaldı ki benim lâfım Gündüz'e küçük bir dokundurmaydı: Artık yazıları okumuyor okuryazarlar: göz atıyor, bakıyor ya da hızla katediyorlar. Bereket üç avuç sıkı okur var. Gündüz'ü de harcamayalım şimdi, yüzysel biri asla değildir, ayrıca yazdıklarını sevdiğini biliyorum.

“Öteki Kedi”... geçen yıl, Büyükada şiirlerinde ne çok hayvan yeraldıydı. Günümüz şairi şehir şairi, doğayı, hayvanları uzak tutuyor kendinden, varsa biraz kediseverliği var, öyle kediseverlikten de ben hoşlanmıyorum açıkçası. Neredeyse bir ayrıcalık statüsü yükleniyor o sözümona sevgiye. Hayvanlardan hoşlanmayanları yeğlerim, Samih pek bayılmaz onlara, örneğin.

Düşünüyorum da, baştan beri büyük yeri olmuş hayvanların, yazdıklarında. Şiir deneme toplanacak olsa herhalde koca bir kitap çıkar ortaya: Örümcek, papağan, çekirge, gergedan, at, eşek, karga, albatros, sivrisinek... uzar gider liste.

Yanımda olsaydı şimdi Bilge'nin metnini yeniden okumak isterdim. Evden adaya getireyim gelecek sefer.

00.30 vapuruyla dönmeden, kırk dakika kadar yürüdük Büyükada'da. Meydanda inanılmaz bir genç kalabalığı, herkes ayakta, konuşuyor ve bakışıyorlar kızlarla oğlanlar, görücüye çıkıyorlar. Oradaki kahveler de tkabasa doluydu. Ezici çoğunluğu Museviler. Filistin'de ve Lübnan'da yaşanan sonsuz vandallık hakkında ne düşünüyorlar acaba? İsrail, asla huzur bulamayacaktır. İsrail dışındaki Yahudiler hep ürkek yaşamaya yazgılı kalacaklar,

ayrıca. Ne düşünüyor olabilirler? Gençlere bakıyorum, hallerine tavırlarına, herhangi bir şey düşündüklerini sanmıyorum.

Irklar, uluslar, hısımlar ve hasımlar, öldürülen ve öldürülecek komşular. Akşamüstü, Heybeli sırtlarında bir sokakta, çardağını çepeçevre onlarca küçük Türk bayrağıyla donatmış, yoldan geçenlere delici bakışını fırlatan bir ülkücü gördüm ve iliklerime dek ürperdim. Heybeli’de belli bir varlıkları olduğu görülüyor tuhaf afişlerden.

Oysa, geçen yıl da yazdığım, bir arada yaşamayı biliyor: Martı, karga, kedi, köpek, at, keçi.

.XVI.

23 Temmuz, 07.10—

Heybeli martı topluluğu sonsuz gürültücü: Sabah gündeğümünde, bir de akşam günbatımında çalışmakla yetinen kaotik bir koro değil bu yalnızca, günün her saatinde taşkınlık yapmaya hazır ve yatkınlar. Bir onlardan, ayrıca rüzgârdan yakınıyor bu yıl Tülin; ikisine de büyük itirazım yok benim. Ama Nizam’daki evin koşullarına hâlâ daha yakın buluyorum kendimi, yadsıyamam. Orada kesintisiz 15 gece kalmış, 15 gün geçirmiştik; burada, bir ayda 13. günümüz gecemiz oldu, kesintili oysa uzun bir dönemin henüz dörttebiri tamamlandı: Ağustos, Eylül, Ekim bakalım neler getirecek (Ekim’de çok kalabileceğimizi sanmıyorum). Bu süre içinde, aslında Haziran başından bu yana, Tülin’in babasının sağlık tablosuna ve üstüste yolculuklara karşın tezgâhta bir açılma oldu, motor sıcak, kısacası bir tempo tutturdum gibi, el tutan ufak parçalar bitmiyor bir türlü, yoksa daha da soluklu girişeceğim işe, hem *Gönde’m*, hem de *Kitap Evi* ile *Sır ve Ser* için hazırım.

Bugün çalışamayacağım: 09.05 vapuruyla annem ve İpek gelecek, belki Sarp da uğrayabilir, gece Seria halaya, Büyükada’ya

geçeceğiz. Heybeli anneme annesini, çocukluğunda buraya gelişlerini anımsatıyor; banaysa, 1967 yazını, annemle başbaşa Heybeli’de kalışımızı. Sarp, ileride adalarla babasını ne kadar buluşturacak bakalım: 7 yaşındaydı burada ilk kaldığımızda. Heybeli röportajını bulmalıyım, “Residua” dosyasında.

Orçun (Türkey) ve Cem (İleri) dün bendeydiler. Öğle sonrası geldiler, akşama dek balkondaydık, sonra bir cenaze için (Ragıp Duran’ın annesi tam anlamıyla “tık” diye öldü) şehre inen Tülin’i karşıladık iskelede, Halki’de yedik hep birlikte, 22.00 vapuruyla uğurladık onları, bir arka balkon sefasının ardından yattık.

Onca saat ne konuştuk? Mavrayla ciddi konular almaşık bir seyir tutturdu, buluşma hepimize iyi geldi.

1987’den bu yana, içine daldığım kültür projeleri, her kuşaktan sancılı kafalarla yoğun işbirliğine götürdü beni. Büyüklerim, yaşlılarım, küçüklerim. Birlikte sıkı işler yaptık. Kitaplar, dergiler, toplantılar, sergiler, gösteriler – yaklaşık dört bin etkinlik. Kalıcı ilişkiler doğdu, inişli çıkışlı olanları da oldu, kopuşlar da. Bu insan ölçekli ağ beni besledi. Başkalarını beslemedi mi? Dün biraz konuşuldu: Geçmişte yaratılabilmiş bir ortamı bugün engelleyen nedir, ben şu yaşıma doyararak geldim, onlar nasıl devam edebilirler? Kötü bir dönemden geçiliyor bir kere daha. Toplayıcı odak noktalarından yoksunuz. Özellikle benden bir sonraki, iki sonraki kuşakla, şimdi ortaya çıkacak 20’li yaşlarına hazırlanan üçüncü kuşağın yüzünü bu alana çevirecek üyeleri için koşullar çetin. Temas yok değil, bir biçimde, aksak total da olsa sürüyor, sürdürülüyor. Sağlam bir ortam oluşabilseydi dışarda, kolektif gizilgücün bireysel(liğ)e katkısı enikonu artardı. Bunu sağlayabilecek noktaların çoğunun başında işbilmez, ufuksuz, kişisel doyuma kapılmış beyler, beyzadeler duruyor yazık ki. Cem, İstanbul Modern’de iki yıldır: Mukavvadan bir müze. Orçun, YKY’ye çeviri yapıyor (en son Nijinsky’nin Günlüğü çıktı): Proje’si zayıflamış kuruluş. Bunları yakından tanıyorum ya, ötekileri de görmüyor değilim: Olanakları kötüye kullanma yarışı, dörtbir yanda. Günü-gününe düşünüp çeyrek iş çıkarıyor çoğu; ekiplerini öyle kotarıyorlar. Savrulan, har vurulan olanaklar. Daha kalıcı, köktenci, doğurgan projeler üretmek çok zor değilken hem: Türkiye,

bir de boşluklar cenneti. Oysa, boşluğu büyütüyorlar genellikle.

Orçun bir kitabını yayımladı, öbürünü usul usul hazırlıyor, yaşam çarkını çeviri yaparak, leş çevirileri düzelterek kazanıyor. Cem ilk kitabını bitirdi, yeni fikirlerle dolu, kendi deyimiyle % 10 verimle %100 verim sunmaya hazır olduğu (üstelik doğru) bir alandan ekemek parasını çıkarıyor. Nereye kadar, ne kadar gidebilirler bilemem, ama onların yolu bu artık, bir gün havlu atacaklarını sanmam. Yolum içinde seçtikleri yol zorlu, ama anlamlı ve zengin.

Belki biraz daha toplanabilirler. Bir avuç benzerleri var. Sinerji iyidir, bizim kuşak bunu iyi-kötü yaşadı. Şüphesiz, iktidar dayanışmasından sözlemiyorum: Yapıcı değilse iktidar, muhaleflüğü kalmaz. Şu cümle üzerinde yeterince düşünülmeli.

Temasta kalmamız iyidir.

Belki bir gün, aralarından, geçmişte benim yaptığımı yapacak, toplayacak biri(leri) çıkar.

.XVII.

24 Temmuz, 07.10—

Sabah iskelede karşıladım annemle İpek'i. Önce bir küçük tur yaptırıp faytonla, eve gelip balkonda sohbet ettik sonra, uzun ve keyifli bir öğle yemeğinin ardından annem ve ben siesta faslı çektik, İpek yürüyüşe çıktı, gene bir balkon sefası ve akşamüstü çayı, yürüyerek indik aşağıya, 18.55 deniz otobüsüyle uğurladık onları, günboyu fotoğraflarımızı çekti İpek.

Keyifli bir gün oldu annem için. Evi pek beğendi, Tülin onu böyle ağırladığı için kutlu ve mutlu döndü evine. İpek açısından da kötü geçmedi herhalde ada yolculuğu. Ailenin aykırı üyesiyim ya, bana biraz açıyor kendini, daha doğrusu aralıyor. Düz biri değil, zor göğüsüyor hayatı. Annemin gözde torunu. Ablamı düşündüm gene, içimde bir garip sızı. Kırıklığın bu kadarı onanabilir mi?

Annemle her paylaştığım kesit, son yıllarda, beni temelde hü-

z nlendiriyor. Birlikte yaptıklarımızı son kez yapıyor olabiliriz duygusu zonklayan bir nabız atışı gibi eşlik ettiği için. Tülin’in babasının durumuna kilitlenmiş, bir acı çekme sürecine mihlanmış hali dünkü buluşmayı daha da hazin bir boyuta taşıdı galiba.

İnsanın birden fazla kardeşi, çocuğu, eşi olabilir; ana ve baba *teke*, biricik oysa – gittiklerinde koca bir delik kalıyor geride. Başka hiçbir iz bırakmasalar, o delik fantom ağırları için yeterli oluyor. Hidayet 1974’de öldü, annem hâlâ onu y dediyordu d n, Heybeli anılarının içinden.

.XVIII.

Sabah, iskeleye inerken zayıf, benden biraz daha genç biri yanıma yaklaştı, elindeki Cumhuriyet’i göstererek, “sizi takip ediyorum” dedi: “Nasılsınız?” L f olsun çorba dolsun diye, “adalı mısınız?” diye sordum, g n birlik ymiş, Kadıköy yakasından gelmiş. Kısa kesip yolumuza devam ettik.

Şimdi, bu adam benim okurum mu? En fazla bir kitabımı almıştır, almışsa. Gazete okuru başka bir ‘şey’. Okuduğu gazete-de yazıyorsanız sizi okuyordur (okumayabilir de ayrıca – bütün Cumhuriyet okurları yazılanmın tiryakisi değil ya), yazılarınızı ke-serseniz sizi aramaz.  oğuna sizi k şenizde(n) izlemek yeter. Pek azı oradan bir kitabınıza, azın azı kitaplarınıza sıçrar. Öte yandan, “asıl okur”larının arasında Cumhuriyet’i almayanlar vardır.

Gazeteci yazarları bilemiyorum, nasıl algılıyorlar okurla ilişkileri kimbilir. Bazıları tebaları olduğunu sanıyor yanılmıyorsa, vaazlarından dünyagörüşü yontulduğuna inananlar çıkıyordur eminim. Spek  latif bir konu se mediklerinde, ağır ‘dönem anıları’ kaleme almadıklarında, kitaplarının satışlarının gazetelerinin tirajıyla kıyaslanamayacak  l de düşük olması onları bir parça kendilerine getiriyor mudur? Gazete okuru genellikle gazete okurudur Türkiye’de. Yılda    kitap okur.

Gazetede ‘köşe’si olan edebiyat lar, acemilik dönemi geçince

durumu anlıyor olsalar gerektir. Yolda sizi çevirenler, selâmlayanlar çoğalırsınız tabii, hele benim gibi düzenli olarak ekranda da karşılaşırdaysanız; taksi şoförü ya da garson “sizi bir yerden tanıyorum” der. Gecikmeden, onların yazdıklarınızın okuru olmadığını kavramanızda yarar vardır, yoksa gereksiz yere ego şişirirsiniz.

Denilebilir ki, bu da bir temas biçimi. Şüphesiz öyle. Mahalleden hatlarına âşina olduğunuz insanlar vardır, sık görürsünüz o yüzleri, gelgelelim kim olduklarını bilmezsiniz. Yüzün arkasına gitmek, asıl temas biçimi.

.XIX.

25 Temmuz, 07.15—

Zorlu uykuydu dün geceki: Yiğit bir mangal şöleniyle ağırladı, sindiremeden yattım, bu sabah cinler uyandırdı beni. Her evin incini var mıdır, eski(ce) evlerin genellikle vardır, olur. San-ki *Rosemary's Baby* atmosferindeydim ilk uyandığımda. Bereket, kronometrem iyi çalışıyor, hemen hep aynı saatte kalkıyorum yataktan, biraz daha uyusaydım ağırlaşacaktı karabasan.

Bugün kira süresinin ilk çeyreği tamamlandı: Birinci ayı doldurduk Bahriye Hamam sokak 26 A'da, ama iki haftası burada geçti. Böyle bir ritm öngörüyordum: Toplam yaklaşık altmış günü, geceyi bu yaz Heybeli'de geçirmek. Bakalım öngörüm gerçekleşecek mi? Yarın akşam döneceğiz şehre, hesapça iki gece kalıp döneceğiz. Hesaba gelmeyen bir dönemden geçiyoruz oysa.

Geçen zaman dilimi, evin etrafı konusunda önceden kestirilmesi olanaksız verilerle karşılaştırdı bizi. Sözelimi 10.30-17.30 arası sokak hayli gürültülü oluyormuş meğer: Çocuklar, kadınlar, satıcılar, komşuların bize yabancı ‘müzik zevkleri’, arka balkonu daraltıyor. Rüzgâr, önbalconu egemenliği altında tutuyor. Böyle şeyleri yaşamadan bilemezsiniz. Şakayık sokaktaki evden komşu kadın yüzünden düpedüz kaçmıştık örneğin.

Bereket, şimdilik evden memnunuz. Gene de, bu cümleyi

son günlere ertelemek en sağlıklı yol olur.

İyi çalıştım dün, *Gövede'm*'in final çalışması harlandı. Üslup kekemeliğini tam yenemedim henüz; yavaş yavaş açılırım.

İyi çalıştım da, yeterince, gönlümce yürüyemedim. Geçen yaz, Büyükada keşfine hemen dalmıştım, süre dar olduğu için belki de. Heybeli'de ağırdan alıyorum. Bir kere ada daha küçük, "ada"dan çok "ev"e odaklıyım, ayrıca üç ay var önümde. Görebildiğime sindirim hakkı, zaman tanıyorum.

Zanzotto, Rilke okuyorum. Françoise Dolto'nun *Yalnızlık* metninden ufak adımlarla ilerliyorum. Bach ve oğul Bach dinliyorum. Gazete almıyorum genellikle. Bazan haberleri yakalıyorum ekranda, onun dışında televizyon kapalı. Maçlar başlayacak yakında, nasıl olsa izlerim bir yolunu bulup.

Telefonum durmadı dün. İsmail aradı Manchester'dan, ailece Los Angeles'e tatile gidiyorlar, Doğu-Batı eksenini üzerine bir yazıya girişmiş, heyecanlanmış. Oğuz aradı Ankara'dan, AB genel sekreterliği paspas edecek onu diye endişeleniyordum, durumu idare ediyormuş, bu da hükümetin işe nasıl baktığının bir göstergesi. Gene Ankara'dan Mehmet Taner, darboğazdan geçiyor; *Virgül*'de, o da Şavkar'ın şiiri üzerine yazmış meğer. Ömer Erdem aradı, TRT'de yeni mevsimin önhazırlıklarına girişmiş; ekrandan bir süre uzak durma kararımı üzüntü ve anlayışla karşıladı – onu kırmak istemem, en zor zamanımda bana yaklaşmış olmasını unutmayacağım. Ahmet Oktay aradı, hatır sordu her zamanki inceliğiyle, adada olduğumu öğrenince arkadan Tülay'ın sesi geldi: "Sıdika'yı bıraktınız mı?"! İlgiye mazhar olduğundan habersiz, ola ki bu konuda kayıtsız, tatile çıktı sanırım, epeydir taraçada görünmüyordu. Doğan aradı, tatlı çekiştirmeler. İrfan aradı, Alaçatı'ya davet etti. Feyza Zaim aradı, ona yayıncı bulmalıyım. Fahri aradı, Kırmızı'ya Özdemir İnce'nin başta *Maldoror* çevirilerini almış, yaptığı işi onaylayınca sevindi. Özdemir'e yüklenenler, daha iyisini yapmalarına bir engel olmadığını bilmeliler.

İki eski bahçe kapısının alnacında içiçe geçmiş harfler gördüm: İnsanlar ölür, birbirine geçmiş başharfleri kalır isimlerinin.

Hüzün verici ama derin izler. Öyle bir ev alacak olsam, dokunmazdım onlara. Yanlarına bizimkileri eklerdim.

.XX.

26 Temmuz, 08.30–

Geç uyandım, yorulmuşum. Yorgunluk sözün gelişi, sıkı çalışıyor olmama karşın, iyi dinleniyorum Heybeli’de. Büyük şehirden uzakta, iş bağlantısı olmaksızın yaşasaydım, belki de böyle bir düzen tutturacaktım. Sabah masadaydım dün; hafif öğle yemeği sonrası uzun bir siesta ve yeniden masadaydım; akşama doğru önce birbaşıma çıktım evden, adanın sırtlarına, en tepeye dek tırmandım, kavisler çizerek dolaştım, sonra inip Tülin’i aldım evden, Burgaz tarafına indik, günbatımını izledik denizin kıyısında, iskeleye dönüp mezgit yedik, El Faro’da kahve içip döndük, hava oldukça yumuşaktı, pek az esinti vardı, balkon sefası çekip 01.00’e doğru yattık.

Heybeli’nin havası dillere destan olduğu kadar var. Temiz, genellikle nemsiz, yaz sıcaklığını hissetmedim daha. Yukarılarda, gecekonduların serpildiği, birkaç görkemli köşkün ve taş yapının arasını doldurduğu tepede iyice belirginleşiyor havanın güzelliği. Derin, geniş bir ufuk önündeler orada, adaya tam anlamıyla başdöndürücü bir açıdan bakıyorlar. Fakirliğin bir de bu türüsü var. Halki Palas’ın altından kumsala uzanan sokaklarda, birkaç düşük durumdaki sıradışı köşkün yanında yeni, zengin evleri sıralanıyor. Ağaç ve çiçekle donatılmış bahçelerde kimseyi görmedim oysa. Nem oranı yükseliyor orada. Rumlar hiç oturmamış galiba, o bölgede. Bildikleri vardı.

Aslı’yı aradımdı, Batuhan’ın oturduğu evin adresini bana bulması için. Buldu: Refah Şehitleri caddesi, 97 numaraymış. Nedense böyle kurmamıştım kafamda, cadde üstünde değil sokak arasında, ortada değil tepede hayal etmiştim o evi. Vasiyet yoluy-

la yardımcısına bırakmış galiba. Eşyası, kütüphanesi duruyor mudur? Hüseyin bey ve eşi, burada mı gömülüler? Bana kırgın, ola ki öfkeli ölen adamın aklına peşine düşecek kişinin ben olacağı gelir miydi?

“Kitap Evi” ilerliyor gibi. Arasından girdiğim, başlangıcında tökezlediğim metnin giriş bölümüne döndüm ve yanılmıyorsam tıkanıklığı giderdim. Daha kolay yolalabilirim şimdi. Gördüm: Dilesem anlatı damarı ağır basabilir burada, gelgelelim istemiyorum işte. Hayal gücümün ürünü biriyle temas kuruyorum ya, hiç de öyle değil aslında: ‘Beyefendi’, seçtiğim somut figürlerin bir ortalaması. Bir roman karakteri ilgilendirmiyor beni, yazarken: Bir hayat karakterini siluet halinde bırakmak amacım. Kimseyi tanıyamayız bana kalırsa; insanlara bir parça sokulabiliriz olsa olsa.

Mehmet Taner’in uyarısıyla *Virgöl*’ün yaz sayısını aldım. Meğer *Geceyazısı*’ndaki altı şiirimden de sözediyormuş yazısında. *Bir Gün*’ün kitap ekinde çevirmenler birliğinin Alkım’la ilgili sert bir açıklaması yeralıyor, bana da dokunuyorlar haklı olarak. Topu topu iki ay süren, sessiz sedâsız çekilip gittiğim o serüvende, haberim olmaksızın lekelen dim. Ben ki temiz kalmaya her vakit özen gösterdim. Özü yok böyle işlerin. Görüp girmeseydin. Cem Aydın, beni kötü yola düşmekten kurtardı sonuçta. Sürecek mi bu iş, tabii bilemem; en azından beni rahatsız etmeyen bir ortamda, konumdayım. Yarın toplantımız var, sabahtan. Bir ayda pek az ilerleme kaydedildi, diye endişe duyuyorum. Cumaya bir Cemal Süreya konuşması yapmam sözkonusuydu, hâlâ geçerliyse, Kadıköy’den geçebiliriz adaya.

.XXI.

5 Ağustos, 14.50–

Hesaba gelmeyen günler derken haklıymışım: Arada, dört günlüğüne dördüncü Antalya seferimizi yaptık, dönüşte perşembe

akşamüstü adaya geçmeye niyetliydik, hastaneden kötü haber (belki de son defa yoğun bakıma alındı Mustafa bey) gelince ne yapacağımızı şaşırdık, bugün geldik gelmesine ama her an İstanbul'a dönmemizi gerektirecek bir gelişme olabilir.

İşin tuhafı, yazın en sıcak gününde (gölgede 40°'ymiş ısı, yarın da sürecekmış halvet), en sıcak saati seçip geldik Heybeli'ye. Ortalık düpedüz kavruluyor şehirde; oysa burada, şimdi önbal-konda, ılık bir hava egemen – ada, sahiden yarı– cennet.

Önümüzdeki iki (buçuk) ay boyunca, olağanüstü durumları saymazsak, haftanın beş gününü Heybeli'de geçirmek isterim, istiyorum. Temmuz ritmim, kesintilere karşın iyiydi; ağustos-eylül süresince biraz daha yoğunlaşabilirim masada. Altı-yedi yazı var, araya sokmam gereken; asıl vaktimi *Gövdem*, “Kitap Evi”, Sagalassos şiiri için ayırmaya niyetliyim.

On günde leş gibi olmuş ev; şu anda hummalı bir temizlik çalışmasıdır gidiyor.

Yiğit söyledi: Orası Burası'nda izlenebiliyormuş maçlar. On günlüğüne Paris'e gidiyorlar, birkaç kitap (Handke, Nooteboom, vb.) ısmarlayacağım sanırım.

Esra ile Cem'i çağırdık, bakalım bu sıcakta gelebilecekler mi?

Alpagut'ları da çağırma istiyorum, ama program yapamıyorum, Antalya nedeniyle.

Annem önümüzdeki hafta Datça'ya ahlamlara gidecek; bir süre endişelenmem gerekmecek onun için.

İşte böyle – “öteki ev”de/n.

.XXII.

10 Ağustos, 19.15–

5 Ağustos gecesi durumun kötüleşmeye yüz tuttuğu haberi geldi; 6'sı sabahı, erken saat vapurlarından biriyle karşıya geçerken çaldı Tül'ün telefonu: Mustafa bey sönmüştü. Sonrası çorap

ipliği: Tören öncesi hazırlıkları, sonrası ritüeli, bugün kopararak getirdim Tül'ü adaya – artık, ağır ağır, onu iki buçuk aydır her an kilidi altında tutan kapıyı aralaması için seferber olacağım. Bazı şeyler zamanlardan zaman ister.

Gene çok sıcaktı bugün, şehirde. Heybeli'de durum farklı: Yumuşak, zengin bir hava.

Yarın motoru çalıştıracam.

.XXIII.

11 Ağustos, 07.20–

Cenazede, kaç yıl olmuş, Nurettin Ergun'la karşılaştık, konuştuk. Gelmiş olması doğaldır: Tülin'in hem uzak akrabası, hem çocukluk arkadaşı (ona Fatoş diye hitap etmesi bundan). Bu üggende ilginç olan, Nurettin'le daha önce tanışmış olmamızdır; Kurşunkalem Portreler'den birini ona ayırmıştım.

Ayaküstü, özel ve derin bir sorununu açtı bana Nurettin, içimi yakıtı. Geçen yıl bu vakitler çıkan ve altı ay önce yeni basımı yapılan kitabını göndermek için posta ve e-posta adresimi istedi; o ortamda daha fazla konuşamazdık. Ertesi gün uzun bir e-mektup aldım ondan, dün evden çıkmadan bir saat kadar önceydi, postacı Kümeler Teorisi kitabını getirdi, paketi heyecanla açıp öntanışmayı gerçekleştirdim, sonra da kısa bir yanıt yazdım ona, Heybeli'ye çağırdım, ek olarak (geçen yıl Gösteri'de yayımladığım) “Srinivara, 1914”ü gönderdim – Büyükada tohumlu bir şür.

Kümeler Teorisi, elbette beni aşan bir kitap. Alistirmalara göz atarken aklım 1968-69 dönemecine, Matalon (bkz: “Saygı Duruşu”) ve Lieberman'a sıçradı, cebir ve geometriye sevdalandığım günlere gittim. Bugün, anlamadığım, tanımadığım bu dil, öğrendiğimin neresindedir? Ya bir vakitler öğrenmeye koyulduğum, uçsuz bucaksız tutkısıyla bağlandığım dil bende nereye gitti acaba, nasıl (bu denli) silindi? ODTÜ'deki ilk yılımda, Lieberman'ın “evlâdım yazıktır, senden pekâlâ bir matematikçi çıkabilirdi” sözüne kanmış, “Advance Maths” alarak bozguna uğramıştım – bir daha

o sulara dönmedim pek, bir ara umutsuzca Bourbaki'yle didişmeni saymazsak: Kendimi yüz yıllar boyu bir mağarada uyuyakaldığı için, uyandığında anadilini hepten unuttuğunu farkeden bir Hititliye benzetmiştim.

Kitabın önsözünde sözünü ettiği, çevresindeki birkaç matematikçinin varlığı, Nurettin'in benim şiir dünyasında olduğumdan daha az yalnız kaldığının göstergesi midir, bunu yoklamamız gerekir.

Ama gerçek matematikçi, içinde yaşadığı toplumun, uğraşının özellikleri açısından en yalnız, ayrıksı üyesidir bana kalırsa. Mesleğinin düz nemuruyşa başka, tutkulusuyşa ağır bir yarılmanın oluşmuş olmamasını düşünemem bile. Nurettin, portre yazımda da işaret etmişim, matematik dışında geniş bir ilgi alanına, bazı konularda (sinema, müzik) hem de enikonu açılmış, ülkenin somut sorunlarına aydın sorumluluğuyla yaklaşan biri. Kimisi, mesleğinin soyut cephesini böyle dengelediğini düşünebilir; tersi de geçerli olabilir oysa: Bu birbirini tamamlamanın uzağında iki çizginin sürekliliği, Ben'ini Ben'inden söküp almaya çalışıyor da olabilir. Nasıl Şiir'i Edebiyat'ın bütünüyle içine oturtamazsak, Matematik de bütün bütüne Bilim'in içine oturmaz bana kalırsa: Tutku arttıkça oradan taşar ve bir tür kayma'nın nedeni, ebesi, ateşleyicisi haline gelebilir. Matematğin açabileceği uçurum, Astrofiziğinkinden bile derin değil midir?

Nurettin, mektubunda, kitabının son bölümünü (9.4) ayırdığı Gödel'i tanıyıp tanımadığımı, tanırıyorsa, "Anton Webern'in Ölümü" metnime gönderme yaparak, yazı adamı gözüyle "iki ayrı akıl" ve çarpışmaları hakkında ne düşündüğümü merak ettiğini yazıyor.

"Srinivara, 1914"ü biraz da bundan gönderdim ona ve yanıttımda, "aramızda sanki görünmez bir tel" olduğuna değindim – somut düzlemde temastan yoksun kaldığımızda yoluna devam eden bir soyut temas düzleminde: Gödel, "Srinivara, 1914" çizgisinden bir şiir üzre, aylardır masamda duruyordu. (Öncesine, 2001 Temmuzunda kıvılcımı çakan ve wip yürüyen "Gödel, Bach, Escher üçgeninde Armağan Ekici'nin 19+1 sorusuna Yanıt Arayışları"na dokunup geçiyorum).

Şiir, ola ki duruyazdığı yerden Nurettin'in bu temayla harekete geçer ve kendini öne sürer – öyle olursa "ütfaf"ı hazır demektir!

Eşik-aşış, dünden bugüne, "Şâkûl'den İnhiraf"tan "Mekik'e" neden ısrarla kendini bana dayatan bir koşul oldu? Büyüsüne kapılma görenler

çıkabilir: Onlar korkuyu yakından tanımayanlar, bir yakayla öteki arasındaki duvarın inceliğini algılamama şansına sahip olanlardır.

İmdi, beni Gödel'e götüren yalnızca "sorun"u değildi: Yazabilirsem, asıl sokulmak istediğim derin kesit, başlıkta bekliyor: "Kurt ile Adele'in Hikâyesi".

Şu metin, usul usul, ekseninden kıpırdamaya, "temas" olgusundan "can-yoldaşlığı"na geçmeye çalışıyor aslında. Turan'a ve Miralay'a, Nurettin'in dürtmesiyle Adele ni eklenecek şimdi de? Onu, öncelikle şiirinde bekletemeye çalışacağım.

Şafak atmadan yaz yağmuru indi – mevsim açıldı demek, bugün yarın gerisi gelir artık.

Dün gece, yılın en hafif havasını yaşadık – balkonumuzda.

Akşam yemeğine, giderek gözdemiz olan Mavi'ye gittik. Orhan'a soğuk bir selâm vermeyi yeğledim, onu görmezlikten gelmek yakışık almazdı.

Gece boyu, Tül'ü girdabında dönüşünden çıkarmak için konudan konuya sıçramaya çalıştım – arada, birkaç dakikalığına basardım da oldu galiba.

Tabii kediler ve köpeklerle ilgilenildi epey.

Bu arada, geçenlerde, Bilge'nin metnini yeniden, sindire sindire okuma fırsatım oldu: Tanrım, ne görünmez incelikler ustasıydı.

Geç saat telefonum çaldı: Assos'tan Nilüfer Kuyaş, aslında Tül'ü arıyordu. Tuhaftır, geçen yıl Mavi'de görmüştük onu, söylemeyi unuttum.

Kalktı Tül, kahvaltı hazırlıyor; geçen iki ay içinde ufaldıkça ufaldı, yemesi için zorluyorum her öğün.

Can-yoldaşım.

.XXIV.

12 Ağustos, 08.20–

Uyku cinleri rahat vermedi dün gece; ne kadarı gövdeden, ruhtan kaynaklanıyordu anlayamadım, iki kez kalktım, geceyarısı sessizliğini yırtarak, Tül'ü de uyandırmış oldum. İlk kez sıcak ağır bastı gün ve gece boyu, yatmadan iki yudum poyraz geldi. Tül anımsattı: Geçen yıl 11 Ağustos'ta geçtiydik Büyükada'ya, bir tam yıl nasıl da uçup gitmiş.

Belli bir yaş dönemecinden sonra Zaman topukluyor galiba. Önünüzdeki vakit arkamızdakinden haydi haydi az artık, arkanızdakinin yarısına razısınız. Pek bir şey kalmamış da olabilir, öte yandan. Gece, rahatsızlık çöktüğünde, ister istemez aklım sıçradı: Göğüs kafesinde de olabilirdi gerilme, tıkanıklık; ada koşullarında o saat ne ne kadar yapılabilir, defteri yarım saat içinde kapatabilirsiniz – işte böyle yaşıyor, algılanıyor, dönemeç sonrasında.

Tarihler bile üstüste geliyor: Yirmi yıldır ilk defa 8 Ağustos 'çarşıma günü'müzü kutlamadık, bir daha da kutlayamayız eskisi gibi: O gün cenazeyi kaldırdık. Özel almanakta sıkışmalar, talihsiz kesişmeler, unutuş unutuluş sırasını alıyor yaş ilerlerken – “Avec le Temps”, koca Léo.

Dolunaydan üç-dört gün eksildi, gene de o kızıl yumru Pendik sırtlarından görkemle çıkageldi, onu balkonumuzda karşıladık, yemeği evde yedik, rakı kadehimi peşpeşe kaldırdım içimden. Sonra kahve içmeye indik. Cumadan başlıyor kalabalık, hareketlilik. Bugün akşamüstü Esra ve Cem gelecek, Mavi'de olacağız. Yarın belki İrfan'la buluşacağız. Tül'ün perdesini biraz olsun aralamaya yarayabilir üçüncü kişiler. Benimle daha rahat tabii, ilk fırsatta konuya dönüyor nereye uzaklaştırsam, yelpazesi akıl sınırını zorluyor sık sık.

Bir ara Greenaway'in *Art the Zoo*'suna gitti aklım: İki kardeşten birinin ölümü mutlak kabul edemeyişi, ikincisinin ona katılma hikâyesi. Bereket sevmiyor Greenaway'i, hemen üslup üzere

tartışmaya koyulduk, iyi ki de öyle oldu, optik yana kaydı kısa süreliğine. Ardından kesin bir çember hareketi: Ölüm böyleyse, Hayat ne ki? Bir shrink kadar ölçülü, özenli, ayık kalmam gereken bir dönem bu; kaymanın artmaması, geri çekilmesi için: Tül'ün maraz deposu umman.

Gövde'm'den ilerliyorum. Neredeyse düzenli bir tempo oluştu gibi. Neden, bitirmek istiyorum kitabı? Onyedinci yılı dolduğu için mi? Birazı bundan olabilir, birazı da toplam süre içinde, yaşadığım değişimin bütünlüğünden. Daha da bıraksam ipin ucunu, değişimin boyutları kitaba bakışımı zedeleyebilir. 1989'da yazdığım bölümleri şimdi öyle yazmazdım. Bazı kitapları erken bitirdiğini neden sonra anlıyor insan: *Opera I-4004* ve *Su, Tüyyün Üzerinde Bekler* örneğin. Bazılarıysa, bana kalırsa gereğinden fazla oyalanıyor tezgâhta: *Yazboz* örneğin.

Sagalassos şiiri de yürüyor *gibi*. Bir yere varasıya emin olamazsınız bu tür omurgalı girişimlerde. Bütün 'merkezî' Divan şiirleri yokuşa sürdü beni: "Goethe Evi"nden "Digenis"e. Burada eksiği yok, fazlası var: Sanki 50'li yaşlarımın, kritik bir döneminin savaş alanı. Ölçüşmek, ölçmekten öte bir adım, derin bir kuyunun içinde dibe ağır ağır düşerken...

Akşamüstü geç saat, birbaşıma yürüyüşe çıktım. Refah Şehitleri caddesi-nin sonuna dek hızlı adımları yegledim. Batuhan'ın evini kestiremedim: Aslı 97 numara demişti, oysa 87'de bitiyor evler, sonuncuya alıcı gözle baktım: Olabilir de, olmayabilir de. Deniz Lisesi'ne varınca ormanın içine döndüm hafif tirmanarak, Hüseyin Rahmi beyin evinin altından. Soluklanıp, yılankevi, eve indim. Yolda, bir sokağın iki yanına dağılmış, yangında eriyip gümüş üç abşap evin kalıntılarında oyalandım. Ateş amansız. Hızla kavurmuş Zaman'ı, izleri. Şimdi kımin tasası orada kül olan, pek çok ayrıntıyı emmiş nesneler, duvarlar?

Bir Zamanlar Bir Turan Vardı'yı yanımda getirdim bu sefer. Getirmeden, bir kez daha okudum giriş bölümünü, yeniden sarsıldım. Bir yaşamöykü kesiti her zaman bir kurmaca öyküdür bir yanıyla da, bilmiyor değilim – tersi her zaman geçerli olmuyor, hele Henry James gibi 'yaşam-sız yazar'ları düşünürsek.

Evet ama, ne demeye gelebilir ki şu 'yaşamassız'lık? Bazı büyük yaşamalar kısıpırsız geçmişlerdir – ya da, bize öyle gelebilir.

Hüseyin Batuhan'ın duruşunu önemserdim; anlamsız bir olayı birlikte anlamsız bir derecede büyüttük, dargın öldü. Kitabı beni dağlamıştı ilk çıktığında, ama kendi kaleminden bazı kişilik özelliklerini anlatış biçimi bende bir sulh girişimine yönelmek için istek yaratmadı işin gerçeği, davranmadım. Şimdi pişman mıyım, hayır. O tür 'ego'larla yıldızım hiç barışmadı bugüne dek, bana kalırsa Hüseyin beyle zaten anlaşamazdık.

Bir Zamanlar Bir Turan Vardı, bir anıt-ilişkinin anıt kitabı. Devamını getirebildi mi, bilemiyorum; bitiremediyse, yanarım. Kim ne derse desin, Balzac'ın Yabancı Kadına Mektupları'nın yanına koyuyorum o kalın cildi. Fark şu ki, burada mektupların altında Turan Batuhan'ın imzası var. Has bir insan. Bayyapıtı hayatı, aşkı, soluklu temasları olmuş – kimileri de, kendileri için, yaşadıkları zamanı bir sanat yapıtını yontar ve kurarcasına geçirirler.

Turan hanım, yaşasaymış, kitabının yazılmasına, yapılmasına onay vermezmiş. Sanırım, doğrudur.

Hüseyin beyin "ihanet"inde haklı olduğuna inanıyorum ben.

Yaratıcı uğraşların özündeki (günümüzde çirkin boyutlarının gitgide büyüdüğüne tanık olduğumuz) 'öne çıkma' fikri Turan'ı baştan beri rahatsız etmiş, yazından ve sanattan onun için uzak tutmuş ellerini.

Hüseyin bey tam öyle değildi, bir yarıyana konumunda yaşadığı ve eyledi. Geride durdu tabii, 'yarışma' sahasına girmek istemedi ("profesör" unvanını almamak için direndi örneğin), ama bakışını sabadan uzaklaştırmadı. Kitabı biraz da o durum bize kazandırmış olmalı – "biz sizin gibi yaşamadık", ki öyle, "bunun bir biçimde bilinmesini istiyorum".

.XXV.

13 Ağustos, 08.10–

Başkaları gibi yaşamamak, biliyorum, irkiltici bir yan taşıyor. Gelgelelim, bir ömrün sonunda dile getirilmiş, dabası en azından bir başkası bunu onaylamışsa, o saptamayı elimizin tersiyle itemeyiz.

Başkaları gibi yaşamak = Herkes gibi yaşamak.

Herkes gibi yaşamak = Çoğunluk gibi yaşamak.

Demek, kamunun bir dayatması, onay verme sınırı söz konusu, yaşam sanatı bağlamında.

Bir "nasıl yaşanır?" çerçevesi, bu çerçevenin içinde sınanarak kabul görmüş seçenekler, herbir seçenek için bir çeşitleme, bir değişkenler tablosu geçerli. Şüphesiz panoramada ulusal, yerel, bölgesel boyutların payı yüksek; Din'in, Siyasa'nın payı da.

Temel kimi örf ve âdet kategorilerine de sokularak, Barthes'in Birlikte Nasıl Yaşamak'da (1976-77 semineri, ilk yayını: 2002) giriştiği sorgulamaya yakından bakmak gerekir.

"Kontrat" tek, yalnız, birbaşına yaşamayı yasaklamıyor belki, ama bu "form"ları ilineksel saydığını biliyoruz. Makûl sayıyı aşmamak, makûl oranı zorlamamak kaydıyla, sözgelimi müzmin bekârlık kabul edilebilir bir olgu. "Modern kontrat", aynı kaygıları koruyarak, geçici ve "mübir görmemiş" birlikteliklere, eş cinsten ilişkilere yer ayırır. Gene de, geleneksel ya da modern topluluk şemasının çekirdeğinde Aile'nin, onay almış ve genellikle çoğalmayı kabul etmiş, istemiş Çift'in durduğu bilinen gerçek. Bu "egemen form"un toplumsal-ekonomik şartnamesinin farklı kültürel coğrafyalar da benzer maddeler içerdiği de – 'başlık' geleneğinden miras hukukuna ilerleyen oturmuş bir yapıdan söz ediyorum.

Herkes (çoğunluk) gibi yaşamak, tablonun içerdiği seçenek ve değişkenler arasından bir seçim yaparak, uygun (kabul görebilir) bir alışım yaratarak, mantık ve ızan sınırlarını ihlâl etmeksizin birlikte yaşamak anlamına geliyor. Çoğunluk, kendi çizmediği çemberi korumaya her vakit talip olmuş.

Benzemeyeni ya o itiyor, ya da kendi kendine çekilmesini, geri(de) durmasını, ayrılıp bir biçimde derkenarda topografisini oluşturmasını bekliyor.

Turan ile Hüseyin, bir noktadan sonra adaya, anacaddenin ucuna bundan yerleşmiş olsalar gerek.

Aynı, kıyıda kenarda durmalarına yol açan sınır ihlâli, o çifte, makûlün sınırlarından taşmış tutkuları, birlikte yaşamlarının eksemine yerleştirdikleri aşırı bağlılık formlarıydı. Başkalarının, bir aşama geçildiğinde taniye olmaya katlanmak istemedikleri bir ilişki türü. Karşılıklı tedirgin olun-

muştur. Çaresiz, bir uç(takiler) iter, öteki uç(taki) çekilip uzak durmanın doğru çözüm olduğuna varır.

Ama onları yana çekilmeye iten tek etmen bu canyoldaşlığı yoğunluğu değildi bana kalırsa – başkalarının arasında, yaşayan başkalarının da o yoğunluğu koruduklarına tanık oldum çevremde (Tülay Tura – Ahmet Oktay çifti ilk aklıma düşen örnek).

Batuhan'ların durumunda, kitap da bunu gösteriyor kaldı ki, çiftin tekleri, başka kişilik özellikleri nedeniyle de biraradalık alışkanlıklarına alışmamışlardı besbelli; alınganlık ve duyarlılık katsayısı arttıkça uyumsuzluk ve bırsızlık gizilgücü ağır basar olmuştu sanırım, uzaktan ve dolaylı teması yeğlemelerinde (Turan Batuhan binlerce mektup yazmış) bu yönleri etkili olmuş olabilir – benimkisi hem dışarıdan, hem uzaktan bir yorum elbette.

Bu teğet(te) duruş, canyoldaşlığının ne ölçüde toplumsal yalnızlığın panzehiri olduğunu kanıtlıyor gözümde. Bir sığınaktan, kovuktan inden, odadan adadan mı dem vuruyorum gene? "Kişinin kendi mağarası"ndan mı?

Göreceğiz. Bir yola düşüldüğünde, karşımıza başka yollar da çıkıyor, çıkabiliyor.

Devam etmek, sapmak, sapmak ve geridönmek, sapmamak ve sonunda aynı, tek bir yola çıkılacağını düşünmek – seçim bize kalmış.

Esra ve Cem Akış konuk geldiler dün. 17.00'de iskelede buluştuk, üç saata yakın balkonda sohbet ettik, inip Mavi'de yemek yedik, 23.00 vapuruyla uğurladık onları. Nicedir gelmemişler Heybeli'ye, seferden ve yemeklerden memnun kaldılar, sohbet de fena geçmedi doğrusu.

"Can Akış" yolda, hesapça 8 Mart 2007'de doğacak, cinsiyeti yakında öğrenilecek. Düşünerek karar veren, 35-40 arası ana-baba olmayı seçen çiftler hem doğum, hem çocuk konusunda daha yatırımlı, verici (bazan da aşırı verici) oluyorlar galiba. Sarp doğduğunda 25'imdeydim ben, öncesinde uzun uzadıya tarttığımızı anımsamıyorum, sonrasında benim yaşamımda herhangi bir kopuş gerçekleşmedi diyebilirim. Şüphesiz kolay günler sayılmazdı (üstüne "işsiz" kalmıştım aylarca), ama o yaşta dayanma gücü yüksek, ince elememe eğilimi başat oluyor.

Esra ve Cem, 35-40 diliminde, konuya basbayağı kilitliler. YKY sonrası, evden çalışıp kazandıkları bir döneme denk geldi hamilelik. Esra, tütün konusunda zorlanıyor epey. İkisi de yoğunlaşma yitimi yaşıyorlar. Yükü şimdilik Esra çekiyor, ama Cem'in devrede kalacak bir baba olacağı kesin – lâf aramızda ben Şam babasıydım epey: *Kandi'i*, *Tahta Troya'yı*, *Şiir ve İdeoloji'yi* yazdım o dönemde, *Yazı* ve *MEB'i* çıkardım, evden kalabalık eksik olmazdı. Sözü'n özü, malûm herşeyin bir vakti var, erkenden çocuk sahibi olunmamalı. (Bu arada Sarp'ı aramalıyım bugün, ilk kez bir yayın künyesinde adı “genel koordinatör” ünvanıyla bulunduğu için geriniyorum).

Esra ile Cem, gece Tül'le konuşuyorduk, alabildiğine denk bir çift oluşturdular. Biribirilerine tutkuyla bağlılar. Çevreleri başırsız ilişkiler konusunda uzman olduğuna göre, dikkat kesilmeliler. Çocuk, bir ilişkiyi sağlamlaştırabilir de, gevşetebilir de; kesin kural koyulamamış. Dengelenmesi zor bir ortak ürün paylaşımı. Kazandırır, kaybettirir.

Cem'in tezgâhta sorgulama dönemi geçirdiğini gördüm. Birkaç yıllığına ara vermekten sözetti bir ara; o belli olmaz tabii, birden tıkanıklık açılır. Çocuğun böyle bir döneme rastlaması iyi, yoksa farkına varmaksızın fatura çıkarabilir insan, bir bilinçaltı çekmecesine atabilir. Asıl Esra'nın bunu yapmasından korkarım, ne de olsa bedeli peşin ödüyor o.

Heybeli'nin, kapı alnacında 1862 yazan, anlaşılan en eski ahşap yapısı dün satışa çıkarıldı; iki cephesine küçük birer ilân yapıştirilerek. Cem'e sordum: “Sence kaç satıyorlardır?” Biraz düşündü, “1,5 milyar YTL” dedi. Olabilir. Üç katlı, hayli büyük, bahçeli, cadde üstünde, üst iki katından manzaralı. Ama perişan durumda. Epey masraf ister. Param, çok param olsa alır mıydım, hayır. Bize bir küçük salon, biri büyük iki oda yeterdi. Ufuklu en az bir balkon gerekir. Kat kaloriferli olmalı ki, iki baharda da açılabilmeli. Sakin, dik yokuşu olmayan bir ara sokak. Bir dolu bu tanıma uygun ev var adalarda.

Sonuçta, Heybeli'yi benimsedik.

Hâlâ, Burgaz'da yaşamayı yeğlerdim gibi geliyor gene de. Aydın nüfusu itici olmakla birlikte.

Büyükada en alımlısı kesinkes. İnsan dokusu bana uzak olsa da. Kışın ne güzel olur ama!
Bir ara Sedef'e gitmeye niyetliyiz.

.XXVI.

14 Ağustos, 07.10–

Gece uykularım azalıyor, kısalıyor adada: Beş buçuk saat uyumuşum, üstelik biraz zorlayarak. Bu eksikliği sonra gideriyorum, yaklaşık bir saatlik bir takviyeyle; her zaman olmuyor bu, olduğunda da iyi geçmediği oluyor – sonuçta, en rahat yatak anaevdeki anlaşılan. Düşünüyorum da, bütün “öteki ev”lerde yaşadım bunu ben: Quai St.-Michel'deki yatağımız enikonu küçüktü, enine ve boyuna; Grand Augustins'deki yumuşak ve çöküktü; St.-Nazaire'de kış ve yaz nem vardı; Büyükada'da bir tek siesta için kullandığım ikinci yatak fena sayılmazdı. Son yatağa varasıya, kaç yataktan geçiyor acaba âdemoğlu? Bütün ömrünü tek, aynı yatakta geçiren var mıdır?

Ansiklopedi'mde yatağı yazalı çok oldu; bir ara ‘yastık’ üzere bir hekimle söyleşmek istemiştım, uygun kişiye ulaşamadım.

Gövde'm'in son parçalarını yazadurayım, geçen gün, Ansiklopedi'min çizgisi üzerine biraz kafa yorarken buldum kendimi. Yedinci kitabı bitirmiş olacağım(ı umuyorum) bu yıl; sekizincisi (bir parçalar toplamı daha), dokuzuncusu (İstanbul eksenli bir blok-kitap daha) tezgâhta yarılanmış durumda; tasarlanmış onuncu kitaba (bir portreler kitabı daha) girişecek miyim, emin değilim.

Bunca koridorlu bir yazı ağına yönelmemiş olsaydım, genişler ve derinleşir miydi Özel Ansiklopedi? Son iki kitap (*Yazboz* ve *Gövde'm*) bunca kan çekmeseydi pompadan? Bilinmez. Serüvenin tam nereye kadar gideceği de. 1982'de başladım, sayılır; çey-

rek yüzyılda ortaya çıkandan memnun kalmadığımı söyleyemem. Son dönemde devreye giren kimi ortaboy metinleri de (*Plati*, “Mekik”, “Örüm”) bu bütünlüğe eklemlemeye karar verisem (ki, o konuda kararsızlığımı şimdilik askıda tutmayı yeğliyorum), çerçevenin niteliği yerinden tehlikeli yönde oynayabilir gibi geliyor bana. Tehlikeyi severim.

Yazı ağımın her bir koridorunun birbaşına yeterli olacak biçimde hakkını vermeye çalıştım, yılların içinde. Lirikler, dramatikler, yazı şiirler üç özerk şiir serüvenini temsil ediyor benim gözümde; Başkalaşımalar, yazınsal denemeler, Ansiklopedi, hattâ Günebakan toplamları; anlatılar ve metinler; Seyahatnâme; otobi-yografi, günce ve içbükeyler – toplamda on koridor, wip kitaplar da eklendiğinde, kendi başlarına ayakta durabilecek bağımsız çiz-giler çekebilmeli(ydi)ler. Toplam ağın yeri ve anlamı ayrı.

Ansiklopedi’yi böyle bir ölçülendirme bağlamında görmeye çalışıyorum şimdilerde. *Gövde’*m, benim gözümde, sağlam bir bo-yut katacak bütüne. Dilediğim gibi tamamlayabilirsem, öbür iki kitap da. ‘Enstantane Portreler’ zor, sorunlu proje – onu ateşle-yenin, Maurice Sachs’ın yarım kalan kitabı olduğunu saklayacak değilim. Bugüne dek pek çok insanla yollarım kesişti. Onları *tanı-dığımı* söyleyemem; sınırları olsa olsa kaba hatlarıyla çizilebilecek bir tür *tanışma*’dan dem vurabilirim ancak. Yaklaşık elli kelimelik, hepten öznel, yalnızca kesitlemeye ya da teleskopik bakışa dayalı, kisanın kıyası bin deneme, kafamdaki maya tanımı. Birinde tek bir olaya âna, yaşantı kesişmesine odaklanabilir, bir başkasında, otuz yıla serpilmiş birkaç karşılaşmanın ortalama sonucuna bel bağlayabilirim. Projenin kökü, bir yerden, 1984’den bu yana gün-lüğümde çentiklediğim “roman kahramanı” projesine de bağla-nıyor gerçekte. Ailem (özellikle de babam), iş hayatım (yirmiyi aş-kın işyeri), kültür ortamındaki konumum, yerli yabancı sayısız in-sanla kısa ya da uzun, karşılaşmama vesile oldu. İsmet İnönü’yle de (1969), Yılmaz Güney’le de (bizim evde, 1972), Leylâ Gencer’le de (1997), Baselitz’le de (2002) aynı masada yanyana oturup ye-mek yedim. Kaç kişi, bir dönem, yoğun sayılabilecek biçimde Hik-

met Çetin'le (1979-80), Rüstü Asyalı'yla (1982), Aziz Üstel'le (1983-84), Ali Saydam'la (1987-88), Engin Altaş'la (1994) arkadaşlık ettiğimi bilir? Sözü'n özü, tuhaf ve geniş bir yelpaze söz-konusu, temas bağlamında.

Anı yazmak konusunda hayli mesafeliyim ya, yaşadıklarım beni Faruk Gürler'den Selâhattin Beyazıt'a, Ahmet Eken'den Fred Stark'a, Cahit Külebi'den Samuel Beckett'e varan çok sayıda anekdota götürebilir böyle bir kitapta, kestiremiyorum.

En önemlisi 'ayar' sorunu ama. Böyle bir ansiklopedi anlayışında 'madde' nasıl kotarılacak? Herhalde, bir dedikodu bohçasının çıkması beklenemez elimden (oysa nelere tanık olmuşumdur!), bir selâmlama güldestesi de. Ne türden bir ortalama optik yaratılacağı endişesi eli kolu bağlamaya yetebilir aslında. Doğrusu, zorlu biriki örnek (kimsenin tanımadığı Semir, yakın çevresinin tanıdığı Hasan Aydın, çoğu kişinin bir cephesiyle tanıdığı Murat Belge, herkesin tanıdığını sandığı Fatih Terim) üzerinden 'model madde yazımı'na girişmek belki de.

Bir tür temaslar ağı işte. Çok yakınlarıma, yakınlarıma yer açamam böyle bir toplamda: Yoğunluk ve süreklilik, bir ilişkinin elli kelimelik bir metne dökülmesinin engelidir.

Zalim parçalar olabilir: Bir sürü küçük insan gördüm, bir alay insanın kendisini küçülttüğü durumların tanığı oldum. Şüphesiz, burada tasa acı çıkarmak, zehir akıtmak olmamalı. Tersine, rötuşlu portreler çizmek de.

.XXVII.

Çalışmadım dün; Tül'ün arkadaşları konuk gelecekti, yoğunluk yitimi yaşadım. İkinci üstü bir yürüyüşe çıktım, özellikle Turgut Reis sokakta oyalandım. Gören belediye görevlisi sanır beni, tek tek, uzun uzun her eve, bahçeye, ayrıntıya bakıyorum. Tepeye tırmanan Heybeli sokakları bazı perspektifleri saklıyor, bazı açılan yasaklıyor. İçimde evlere girme isteği kabarıyor.

Gece kızlar bir başlarına yemeğe gittiler, ben *Orası Burası*'ya demir atıp Galatasaray-Kayseri maçını izledim, küçük bir rakı sofrası kurup. Hayrettir fena oynamadık, 4-0'la aldık maç. Bitimde Tül yanımda bitti. Yavrumun gerginliği hiç azalmadı henüz, oyalamak mümkün değil, baba yitimini pek az insan bu denli ağır yaşıyordu.

Dönüşte balkon sefâsı yaptık bir saat. Hava dehşet durgun ama hafifti, kimbilir İstanbul nasıl çöküyordur şimdi, insanın üstüne. Sıcak ve nem sürecekmış. Becerebilirim, NTV toplantısını pazartesiye erteleyip bu haftayı bölmemeyi deneyeceğim. Masada ilerlemek istiyorum iyice.

Milliyet'ten arayıp öykümsü bir yazı istediler – “kusura bakmayın”.

Bir Gün'den uzun görüş istediler, ülkenin en önemli beş sorunu, gerekçeleriyle – “kusura bakmayın”.

Ömer Faruk TRT'deki programına çağırdı, *Doğu-Batı Dîvanı* üzere – “kusura bakma”.

Bir söyleşi talebi RH+ dergisinden – “ileride, kusura bakmayın”.

Bir söyleşi yoklaması daha, gene *Milliyet*'ten – “fol yok yumurta yok şu ara, kusura bakmayın”.

Daha doğrusu: Fol da, yumurta da var şu ara, ama bundan ki-me ne? Bir tek günün rekoltesi bu; olacak iş değil. Hayır diyemezseniz, don giyecek vaktiniz olmaz. (Tülin kızar şimdi bu cümleye).

‘Ara iş’ler bitmek bilmiyor zaten: Ağustos’ta Arif Aşçı kitabının giriş yazısını, Nasreddin Hoca’ya ikinci önsözü, *P’ye* anatomisi estetiği metnini (gerçi bu, *Gövde’me* girecek), *Cey Sanat* yazısını, Açık Radyo Kitabı’na iki parçayı sıkıştırmalıyım. *Doxa*’ya yazı sözüm var ayrıca; Bofill’i ya da Rudolf Steiner’i yazmak istiyorum oraya. Nereden bakılsa, yaklaşık otuz sayfadır.

Bereket iki aydır tempom yüksek.

Ada iyi geliyor bana da, Tül’e de.

.XXVIII.

15 Ağustos, 06.00–

Gün doğmadan dikildim. Geç yatan, tavşan uykusuyla uyan Tül'ü rahatsız ediyor erken kalkmam. İki huylunun bir arada yaşaması kolay mı? Ben de, kalkınca özgür hareket edemiyor, söz-gelimi müzik dinleyemiyorum. Çaresiz böyle olacak.

Bugün ve yarın, birkaç gündür öyle ya, sıcak hüküm sürecekmış şehirde; kiminle konuşsak bunalıyor. Neyse ki poyraz devrede, biz burada hayli hafif atlatıyoruz ağır yaz günlerini. Sabahın şu saatında hele, masamın yanındaki pencere açık, bir gayret üşüyeceğim neredeyse.

Gün boyu çıkmadık dün. Yemek ve temizlik yapıldı. Kâh çalıştım, kâh yattım; pek ağırlık hissetmedim. Akşam inerken çıkıp bir yürüyüş yaptık Deniz Lisesi'ne kadar, baktım Batuhan evinin (sabah Turhan Ilgaz'la konuştum Datça'dan, evin yerini ona onaylattım) önünde genç bir adam bahçeyi suluyor, iki çift lâfladık, Hüseyin beyin kütüphanesi üst katta korunuyormuş, meğer o ilginç evin planını kendi çizmiş!

Ardından, günbatımına karşı, Halki Palas'ın terasına oturduk, bir içki içtim, Tül de Coco'yla meşverete girişti. Ne renk-lerdi! Ufuk çizgisinde Coco'nun kuyruk tüyleri –

Aşağı inip Mavi'ye girdik. Sevgi Soysal'ın kızı oradaydı ve Orhan, yabancı konuklarıyla, her geceki gibi, besbelli gecelerini bu buluşmalara ayırıyor. Doğrusu zor hayat.

NTV toplantısını pazartesiye kaydurdık, böylece bütün haftayı kesintisiz Heybeli'de geçirebileceğiz. Sarp'ı aradım, dergi dertlerini getirmiş bile. Fahri aradı, ilk iki kitabım baskıda şu an; ne ki kapaklar konusunda çok tedirginim. Türkiye'de en güç iş, düz iş.

Güneş doğdu ve ışık üst katlarını taramaya başladı evlerin. İleride, Büyükkada yetimhanesinin silueti yavaş yavaş pustan çıkıp konturlarını çiziyor. Seksen yıl önce sabahın bu vakti seslerin yükseldiği o yapı kompleksinden şimdi tek bir insan sesi çıkmıyor

olması, yarattığı, uzaktan dayattığı gerilimin başlıca nedeni. Met-rük bina: Memento mori. Onun öylecene yıkıma terkedilmesi an-laşılır iş değil.

Dün, günün çizgidişi olayı, sokaktan bir bileycinin geçme-siydi. Derme çatma tezgâhına bir de tekerlek takmış, küçük bir el arabasına dönüştürmüş. El ettik, geldi. Yedi yemek bıçağıyla be-nim ufak çakım beş dakikada hazır oldu, arka balkondan izledim (orası aslında ön balkon!). Çığırarak yoluna devam etti. Avrupa'nın unuttuğu, yitirdiği bir manzara; ola ki, Kopenhag kriterlerine aykırıdır da. İnsanın, başının çaresine bakmasını istemiyorlar.

Tülin, Sıdika'dan sonra şimdi de Hulusi'yi, tuhaf bir tekiri evlât edindi, o da kapılandı hemen: Gece döndüğümüzde düpe-düz kapıda bekliyordu. Burada vaktimizin çoğunu onlara ayırıyo-ruz: Martı, güvercin, karga, kedi, köpek (özellikle de Mavi'nin "Amca"sı), papağan ve ötesi. Yürüyüşlerimizde: Kapı, pencere, balkon, hayat, baca, bahçe, kuyu. Dingin bir akış çiziyor günün ve gecenin çehresini.

Bütün konuşmalarımız sonunda Mustafa beye çıkıyor ama. Uzun bir yas dönemine eşlik edeceğim şimdiden belli. Böyle za-manlarda elele tutuşulmalı. Aslında, bütün zamanlarda: Canyon-daşlığı bu.

Duras: La Communauté des Amants.

Ve Blanchot: La Communauté Négative.

Müthiş metin.

.XXIX.

16 Ağustos, 07.00–

Yazmak (yapmak, iz bırakmak), yaşadığını (yaşamış olduğu-nu) ispata çalışmak (mı?).

Heybeli'de, her sabah, güne bu defterden başlıyorum. Şehir-de böyle bir ritüel kurmadım: Günlüğüme haftada biriki kez, ço-ğu zaman telgraf stiliyle yaklaşıyorum; "öteki ev"de, yolculukta

geçici (uçucu) olduğumun farkına mı varıyorum? Yoksa, evden ayrıldığımda, hemen hep bir 'yazı dönemi'ne girdiğim için, bu yoldan topu topu kalemimi, elimi mi açıyorum?

Biri ya da öbürü, kayıt tutuluyor işte. Homeros'un, Karacaoğlan'ın, Dante'nin, Şeyh Galip'in günlüklerini okumak çok isterdim. İyi tanıdığım, döne döne okuduğum günceler (Kafka, Gombrowicz, Frisch, Ataç, vb.) bana asıl (asal) yazının tersini göstermişlerdir. (Bir vakitler tersyüz edilebilir ceketler, gömlekler vardı).

Mektup da olabilir. Kimileri günlük tutarcasına, ötekiyle düzenlice temas halinde kalmışlardı (Mallarmé, W. Stevens, Nabokov...).

Turan Batuhan iyi ki onca mektup yazmış. (Orada/n, bir içhayat görünüyor).

Günün kelimesi bu: İçhayat. (Bileşik kelime – hiçbir sözlükte bulamazsınız).

İçhayata en çok günlük yazısı, mektuplar dolaysız dokunmuştur. (Bazı yazı'lar içhayatı örtme esasına dayanır).

[Günün tekniği: Parantez açma dürtüsü.]. (Üst-cümle olduğu için köşeli parantez).

İçhayat, özel hayatla çakıştırılmamalı: Birbirleriyle kesişen, kesiştiği kadarıyla (bir değişken) ortak kılınan, bunun dışında komşu (ama ayrı kalan) iki bölge:

Bu çemberlerin (herbirinin) kuşattığı alanın büyüklüğü (dolayısıyla dairenin yarıçapı) kişiden kişiye değişir; ortak, kesişen alanın büyüklüğü de (ola ki kimilerinde örtüşme söz konusudur).

Kişinin çekirdek-durumudur bu. Yalıtılmış hali.

Canıyolaşığı söz konusuysa, kesişen bölgenin niteliği değişir: Çizgilerle taranan alan, simsiyaha giden çizgide koyulaşır.

Günlük ya da mektup, içhayatı bir ölçüde gösteriyor. (Açığa vurma eğilimi bir başka değişken).

Bir ölçüde de perdeliyor olabilir (üçüncü değişken). Valéry'nin her sabah açtığı defter(ler)inde perdelemeyi en uca taşıdığı bilinir. (Bir insanın safkan Bay Kafa olmaya kalkışması saygı ama paylaşılmadığım bir seçim:

Berthelot'nun yaşamöykü kitabı rahatsız edici boyutlarda paradoksal bir seyir çizmiyor mu?).

Birinin sizin hayatınızı yazmaya girişmesi (ortalık biyografi kitabından geçilmiyor), sözü sık sık size bırakmıyorsa (Hüseyin beyin Turan için yaptığı gibi) ne kendini, haddini bilmezlik, ne komik, dramatik, ne (iki taraf için de) acınası haldir.

Tülin, Latife'yi bitirdi, Latife hanım hayatını bir tek Emil Ludwig'e anlatmış, ondan da yazmamasını rica etmiş. Adam, sözünü tutmuş. (Aşıl-mış bir biyografi anlayışıdır, bir dönemin çoksatarı Ludwig'inki). İyi ki de öyle olmuş.

Kendi hayatını en iyi kişinin kendisi yazabilir, diyebilir miyiz? (Diyemeyiz).

Bunu Başka Yollar'ın, Mürekkep Zaman'ın ve ötesinin yazarı söylüyor. Bu, bir "doğru"nun teminatı mı peki? (Hayır).

İçhayatöyküsü (bileşik kelime – hiçbir sözlükte bulamazsınız), ölçül-mesi olanaksız ölçüde kurmacanın alanına da giren bir yazı/n türü.

Sabah alıştırmasının ilk bölümü burada bitiyor.

Günü temrinle başlatmak, hemen her gün temrin törenini yie-nlemek, dememiş miydim, demiştim, bir yakarı formu (sayılabilir).

Bugün Dünya'ya, Hayat'a, İçhayat'a gittim, kâğıt üstünde *do-kundum*. (Ondandır, yazı ancak kâğıtta ilerleyen mürekkeple olur diye tuttururum: Parmak teması, etimin ucu, *doğrudan* kanla, can-la bağlantılıdır).

Yazmasam, hiç yazmasam olmaz mıydı? (Çoğu insan için olurdu, benim gibiler için olmazdı).

Bütün bunlardan kime ne? (Bana ne.).

.XXX.

Poyraz bugün de çalışıyor, sıcağı dağıtıyor. Dün, hele gece, düpedüz serindi hava, balkonda ürperdim gene. Solunum yolla-rına dikkat etmeliyim; üçüncü bir sefere gelmez o iş.

Göde'm'den ve "Kitap Evi"nden ilerliyorum. Arada, ara metinleri de 'atıyorum': Nasreddin Hoca önsözü bitti, *Cey Sa-na'*ın yazısı hazır. Quignard'ın *Villa Anahid*'sının okuması tamamlandı, "Pervasız"a yazmayı düşündüğüm için konuya girmek istemiyorum burada. Ama yıkandığımı söyleyebilirim. Şu kısa ömrümüzde, böylesi derin ve yoğun metinler varken, gündemin çağrısına kapılıp, yerli-yabancı Warner Bros yazarlarının kitaplarıyla vakit yitilir mi?

Bir teorikik: Vasat kitapları, "nasıl da kötü yazıyorlar" diyerek kendilerini rahatlatmak amacıyla okuyanlar var. Sıkı bir kitabı okumak, buna karşılık, insanı alarga halinde oluşundan suçlu de-ğilse bile sorumlu kılıyor, rahatsız ediyor.

Bir firar eylemine dönüşen okumanın, ekran karşısında çivili kalmaktan uzun uzadıya farkını göremiyorum. Has okumada, üstüne gitme var. Yoğunlaşma, arınma, Hayat'a ve Dünya'ya açılma var.

Sıraya Arno Schmidt'in *Goethe ve Hayranlarından Biri*'ni koydum. Bir de, Yiğit'ler Paris'ten adaya dönüyorlar bugün, ısmarladığım arkeoloji kitapları (Sagalassos nedeniyle) gelmişse, onlara dalabilirim.

Gece, Büyükada'daydık; Şamil gene çok iyi ağırladı bizi. Bu küçük seferler biraz olsun açıyor Tül'ü; sonra, gece faslında konuya dönülüyor tabii. Böyle böyle hafifletmeye çalışacağız. Gece geç saat Hulusi'yle buluştu, yemeğini yedirdi. Geçen hafta bunları yapacak halde değildi örneğin.

Fahri aradı, Cem İleri aradı, yardım edebilirim umuduyla bir tasası için Ruşen Çakır aradı Amerika'dan, *Radikal*'den aradılar, bilmiyordum: Günter Grass, ilkençliğinde Nazi örgütüne üye olduğunu itiraf etmiş, yaylım ateşi altındaymış şimdi.

Ruhçözümde 'itiraf etme gereksinmesi'nin önemli yeri üzerinde kalem oynatmıştım biriki kez; ağır, acılı bir konu.

'Geç itiraf' denilebilir, doğrudur: Bağımlı, mangalda kül bırakmamış bir yazar olduğu için en çok da.

Bunca yıl yükünü taşımış olmak yetersiz bedel midir? Besbelli yetersiz bulanlar var ki, gecikme için aynı bir tarife öneriyorlar.

Ya üye olma durumu? İnsan, 17 yaşında verdiği bir karardan ömür boyu sorumlu tutulamaz bence. (Claude Lanzmann karışında olsa şimdi, ayağa fırlayıp üstüme yürürdü).

Yapıtını zedeler mi? Benim gözümde zedelemes hiçbir biçimde.

“Nobel ödülü geri alınsın” diyenler varmış. Nobel ödülü, ekonomik boyutu ayrılırsa, saygın bir ödül değil bana kalırsa. Önemli olan, denilegeldiği gibi, yazarın (*iyi* yazarın) başına gelmemesidir. Gelgelelim, Beckett’in, Claude Simon’un bile başına gelmiş, Grass bununla avunabilir. Çok istiyorlarsa, geri veriversin.

Radikal’e, telefonda, yaklaşık olarak bunları söyledim ayaküstü. Bakalım, yaklaşık olarak ne (nasıl) çıkacak.

Heybeli’de kitapçı yok ama, beş çeşit kitap da bulunduran bir gazete bayi var. *Plati*’yi gördüm orada, şaşırdım ve sevindim.

Önceki gece, Tül’le aşağı yürüyorduk, birden kolundan çekip bir dükkâna soktum. “Heybeliada Hatırası” fotoğrafına durduk birlikte. New-York’tan sonra ilk.

Gördüğüm ve uyguladığım için kendimle övünüyorum.

.XXXI.

17 Ağustos, 08.30—

Geç saata kaydık gece, Funda ve Yiğit, Paris dönüşü şarap ve peynir şölenine çağırılmışlardı Pembe Ev’lerine, Mouton Cadet ve Médoc eşliğinde damağımız bayram yaptı.

Dönüşte tenhaydı sokaklar, gene de iskele kahveleri boş değildi, çok sayıda kâğıt oynayan kadın gördük. Bir saati aşkın oturduk balkonda. Belirgin bir huzur hâkim oluyor adaya geceyarısı sonrası, en küçük ses abartı kazanıyor. Bir ara deprem oluyor sandık. 17’sine girdiğimizin farkında değildik oysa.

Akşam, hoş rastlantı, birden Nikiforos çıktı karşımıza. Nâsılsa, burada yaşadığını silmişim aklımdan, görünce kutlu oldum.

Rum ilkokulunu, vakıflardan izin almış, müzik merkezine çevirmek için uğraşıyormuş, zaten hep didinir, şimdi de sponsor desteği bulmak üzere sefere çıkıyormuş, dönüşünde buluşacağız. Tam konuşuyorduk, irikiyim biri yaklaştı yanıma, gülümseyerek araya girip kendini tanıttı: Adanalı bir okur, içli köfte yapıp bizi evine davet etmek istiyormuş, “Adana’ya dönünce çevremize hava atarız” dedi. İlk temas.

Yiğit, arkeoloji kitaplarından birine ulaşabilmiş, olsun: İşimi görecektir bir kitap seçmişim uzaktan. Sagalassos, beni epey çalıştıracak belli ki. Tülin *Villa Amalia*’ya başladı, daha ilk sayfalardan kitaba kapıldı. Ruh haline denk düşecek epey kesit var romanda, umarım bazı duygularını daha da kabartmaz bu okuma. Yatmadan, gene döndük konuya, acı henüz yoğunluğundan bir şey kaybetmedi, bir süre daha böyle gidecek biliyorum, önemli olan biraz yanlara sıçrayabilmek. Dün çarşıya, pazara indi örneğin, ama gece yemekte, sorun merkezdeydi: Meğer Funda, babasını erken yaşta yitirmiş. Babamın ölüm yıldönümüne yaklaşık bir ay kaldı. Yedi yıl dolmuş olacak. Bir ara ona doğru dalıp gittiğimi farkettim.

Villa Amalia’nın bir yerinde symbiosis ilişkisine derinlemesine giriyor Quignard, sıkı bir ölçülendirme yapıyor orada. Symbiosis halinde yaşayan çiftlerden sayılırız. Dengenin önemini vurguluyor Quignard: Çokun boğduğu, azın açlıktan öldürdüğü durumlar bozuyor dengeyi, tel cambazı gibi yaşamayı öğrenme sanatı bu. Canyoldaşlığında bana kalırsa symbiosis koşulu zorunlu, öbür türlü sosyal eş olunur, kalınır. Gerçi o koşul birlikte yaşayan çiftlerle sınırlı tutulamaz: Birine yapışmadan yaşayamayan insanlar tanıdım, ondan koştukları an bocalar, hemen yerine bir başkasını koyarlar.

Dostlukta ne kadar yer tutmalı symbiosis?

Zor soru.

Kişi, kendisiyle yapışık ilişkide yaşıyorsa hangi yoruma gidilebilir?

Barthes, Nasıl Birlikte Yaşanır’da derin bir soruşturma alanı açıyor – Edebiyat’a, Hayat’ın, İçhayat’ın içinden böyle bakmak da var.

Hava puslu, bulutlu bugün; sonra açılır mı bilemem, nedense güç görünüyor. Hüseyin Rahmi'nin evine, mezarlığa gitmek için uygun bir ortam sanki, belki deneriz. Sıcakta, gün boyu eve kapanıyorum – bir o balkona, bir bu balkona. İlk genel keşfi tamamladım gerçi, arada; ayrıntıya inmek için Eylülü bekliyorum. Belki Nejat beyle bir seans ayarlayacak Yiğit, çocukluğundan beri “amca”sıymış. Heybeli'ye basbayağı ısındım, sıralamadaki yeri değışecek sanırım. Tanıdıklarımın arasında Adalar'dan uzak kalmış çok sayıda İstanbullu olması şaşırtıyor beni. Yazları Ege'ye, Güney'e inmeyi yeğlemelerini anlıyorum, beni sıcak fikri püskürtse de. Ama baharlara ne demeli? Bu olağanüstü iklimi, dinginlik kaynağı havayı ve ortamı bilmeden görmeden şu megapoliste tutuklu yaşamak akla ziyan bir tutum değil mi? Anladığım kadarıyla üşengeçlik başlıbaşına bir neden: Birkaç bin metrekarede yaşanıyor genelde. Samih'in o yanını çok beğeniyorum: 60'ını aşmış, hareket ve keşif dürtüsü hiç zayıflamamış, üşenmez çoğu zaman, atlar yemeğe gelir adaya, yanında bisikletini bile getirir. (Böyle bir günde ben de bisiklet faslını deneyeceğim). Yaşamaya üşenmek ne demek? Giono'nun “la joie de vivre”inden demir almak demek. Şehir yaşıntısı törpülüyor o boyutumuzu. Kapanmamıza, sıkışmamıza, bungaluk sularına kapılmamıza yol açıyor.

Kira süresinin yarısını geçirmişiz adada. Yaklaşık böyle bir oran öngörmüştüm, haklıymışım.

İçimiz dinleniyor.

Hafifliyor.

Pazartesi dönüş var.

.XXXII.

18 Ağustos, 07.45–

“Kitap Evi”nin bana en zorlu görünen bölümünü bitirdim, karşıma bu kez de şimdi daha zorlu görünen bölüm çıktı! Yaz-

mak böyle bir şey işte, engelleri sıraya koymak anlamını taşıyor. Bu bölümü de aşınca daha bir akacağım gibi geliyor şu aşamada, oraya gelince yeni engel belirir.

Tülin çok bunaldı dün. Gün ve geceye yayıldı ruhunun şişmesi. İki hafta dolmak üzere, belli ki yaz böyle geçecek. Öğlen değişiklik yaptık, evde yemek olmasına karşın iskeleye indik, Hal-ki’de birer mezigit yedik. Sıcığın geri döndüğünü anlamadık pek, yemek sonrası Hüseyin Rahmi’nin evine gitmeye niyetlendik ve yarıyolda pes ettik, o saatta ter fışkınyordu başımızdan, gerisin geri eve döndük. Gece Rina buradaydı, böyle dost zor bulunur, sırf Tülin’in yanında bulunmak, bulutlarını bir nebze dağıtmak amacıyla, bu havada kalkıp şehirden adaya geliyor. Onları önce başbaşa bıraktım Mavi’de, evde yedim haberleri izleyerek, ardından bir maratona çıktım, Sanatoryuma dek hızlı adımlarla yürüdüm, döndüm, yanlarına iliştim. 23.00 vapuruyla uğurladık Rina’yı, balkon sefâsı yaptık yatmadan, konuştuk.

Hastane meğer geçen kış kapatılmış. Şişman, belden üstü çıplak, şişe dibi gözlüklü, dehşet hızlı konuşan bekçiyle sohbet ettim. Parmaklıklı kapının arkasına bir iskemle atmış, bir başına sıkılıyordu. Kadrolu altı memurlarmış, haftada bir nöbet sırası geliyormuş. Neyi bekliyorlar? O belli değil: İçeride hiçbir şey kalmamış. Neden kapatılmış sanatoryum? “Hükümetin işine akıl ermez”. Ada yaşamından çok mutlu, bıraksalar, “Tatar Çölü”, burada tamamlayacak günlerini. Bir ara soruyor: “Abi, sen nere-lisin?”. Bilsem.

Adada televizyon kapalı genellikle. Maçları aşağıda izlemek durumundayım (tek bir maçı izledim şimdiye dek), biriki kez haberlere baktım topupotu. Gazete alıyorum. Dün de Milliyet’teydim, Grass tefrikası sürüyor. “Hayır” demek sonunda yoruyor (Skytürk’ü geri çevirdim ikinci kez: İki yazarı karşı karşıya getirdikleri program), demeç vermek iki dakikamı alıyor. Ne olup bitiyor’dan tam kopmuyorum kısacası. Uzun yurtdışı seferlerimizde, hepten kopuyor, Dünya’dan dinleniyordum – açıkçası tez-gâha yarıyordu bu.

Ne olup bitiyor ki hem? Çeviri diliyle söylersek: Bilmek istemeydiniz. (You wouldn't want to know).

İnsan haberleri ya korkunç, ya bürlesk. Hayvan haberleri gündemimizde: En alt komşunun köpeklerinden birinin bacağı fayton tekerleğine çarpmış; “Amca” gece bayağı huysuzdu; Hulusi’ye geceyarısı balık ve köfte servisi yaptı Tülin; her sabah, pencereyi açar açmaz, arılar ve eşekarıları girip bir yoklama yapıyor, gidiyorlar; arada yusufçuklarla karşılaşıyorum; güvercinler üç gündür görünmüyor, belki poyrazdandır...

Poyraz iyi ki var ayrıca. Gece geç saat durdu, dehşet nem çöktü üzerimize, herhalde leş gibidir şehirdeki hava. Bugün 32° olacakmış, pazara 35° bekleniyor, pazartesi şehirdeyiz, sanırım perşembeye dek: İki NTV toplantısı, Kırmızı’yla kapak işi, Banu’ya yazı gönderme, sonrasında yazı dağıtım, vb.

Bir sinopsis çıkageldi dün. Yanda, usul usul birikiyorlar. “Bu Kalem” dizisine ileride bir kitap daha eklenecek herhalde.

Sinopsis, önce yazma isteğine yapışık, ortaya çıkıyor. Kafamda hızla boy atıyor, gelişiyor; o zaman oturup “iskelet”i, telgraf diliyle kâğıda döküyorum. İstek sönsün istiyorum böylece. Dünkü sinopsis, novella gerektirecek bir içeriğe sahip. İyi sıkıştırılırsa, iyi öykü de getirebilir. Dîvan şiirine gider mi diye baktım, hayır. (“Öykülü şiir”in dengesini kavrayamayanlara ithaf olunur).

Peki yazar mıyım?

Ona da ‘hayır’. Sinopsislere akıttıklarımı tam benim “iş”im olarak görmüyorum.

.XXXIII.

19 Ağustos, 07.45—

Gergin yattım, gergin kalktım. Bu kez altüst olmadı kimyam da, bozuldu. Yarın ikinci haftasını tamamlıyoruz, önümüzde daha uzun bir süre var. Sorun patlak vereli, Antalya’dan ilk haber

geleli üç ay doldu. Bir duruma bunca yoğun eşlik etmenin kendine göre zorlukları oluyor. Ek sorun çıkagelirse, dayanma gücünüzün zayıf düştüğünü algıyorsunuz. Bana kimsenin yardım edemeyeceği bir dönem bu; ister istemez, “durum”un içinde, buna karşılık kendi “durum”umun arkasındayım. Temas’ın önemi burada çıkıyor ortaya işte, bir nebze olsun hafifletiyor. Dün İrfan aradı, Barış aradı, gece Mavi’de üç tanıdık yüz gördüm, bu bile iyi geldi. Başka bir zamanda olsa, pazartesi dönmek zorunda olduğumuz için hayıflanırdım, şimdi havalandırma olacak diye seviniyorum.

Tülin’e yardımcı olma gizilgücümün azaldığının da farkındayım. Ama günde iki kez telefon eden, haftada iki kez gelip görüşen yakınlarından ayrı bir konum benimkisi: Günün yirmidört saati bir aradayız. Saatlarca masadayım tabii, okuyor ve yazıyorum gün boyu; koşulların özünü değiştirmeye yetmiyor bu: Çekilen acıya ne kadar eşlik edebilir ki insan? Ortamı ve zamanı paylaşıyorum daha çok, Tülin’in kafasını kemiren sorular ve sorunlar bana ait değil sonuçta, ne kadar içiçe olunursa olsun, ona her an ağrı veren olayın defteri benim içimde kapanmış bir kere. Babası öldüğünde, bu ölümün yarattığı yalnızlığın bir paylaşım sınırı vardır insanın içinde; ikidebir daldığınız, bir süre hiç çıkamadığınız kuyuda ağır ağır düşer ve gerisin geri yukarı çıkarken aslında yanınızda kimse yoktur.

Dün, yarım saat, gene Tepe mahallesindeydim, araya sıkışmış biriki sokak, biriki ev daha keşfettim.

Şu sıcaklar biraz geri çekilse, iyice sokak çocuğu olabileceğim.

.XXXIV.

Hüseyin Rahmi’den editörü İbrahim Hilmi’ye
Bir Mektup

Azizim Hilmi Bey,
Ne kendim üzölmek, ne de sizi sinirlendirmek isterim. Fakat

ne çare ki insanı gayri ihtiyari asabileştirecek bir hakikat karşısındayım. Başınızı ağrıtaçağım. Affedersiniz size bazı izahat vermek mecburiyetindeyim. Ben ayda iki yüz lira ile zor geçiniyorum. Salla pata sarfiyatta bulunmam. Her sene bir bütçe tanzim ederim. O iki aylık parayı şöyle cüzdanıma korum. Yıl nihayetine kadar sarfederim. Yani iki bin yüz lirayı hazırlarım.

Bu sene bin sekiz yüz lira tedarik ettim. Ayda ellişer liradan altı yüz lira da sizden gelecek, bütçem nisabını bulacak. Bir sene geçineceğim...

Nasıl olur da siz sene nihayetine kadar vermeyi taahhüt etmiş bulunduğunuz bir parayı keyfi bir hareketle nisandan Eylül'e kadar kat'edebiliyorsunuz? Bu suretle benim intizam-ı idaremi ihlale ne hakkınız var? Bu muamele "Avrupalılaşmak" şaheserinin maharririne yaraşmaz. İki yüz lira ne sizi yıkar, ne beni yıkar, fakat bu pek yolsuz bir harekettir.

Gelelim meselenin ikinci kısmına. Gazetelerin bin lira verdikleri bir romana siz neden altı yüz lira veriyorsunuz? Hem iki gazete, üç gazete birden istiyor. Hem yalvararak alıyorlar. Bin ile altı yüzün arasında çok fark vardır Hilmi Bey... Muharebeden evvel siz bana beher forma için beş lira altın para verirdiniz ki bugünün kaimesiyle kırk lira eder. Kâğıt, tertibiye, yiyecek içecek her şeyin fiyatı o zamandanberi sekiz on misli arttı. Ben de bu kahtı kalanın içinde çalışan bir ameleym. Evvelden bir kuruşa aldığım ekmeği bugün on sekize yiyorum. Fakat romanlarımın size ait olan ücreti 15 lirada demir attı. Çok insafsızsınız Hilmi Bey... Ben sizin hatırınız için şimdiye kadar çok güzel fırsatlar kaçırdım. Çok kârlı tekliflere başımı çevirdim...

Tefrika yazdığım vakit gazetelerden çok para alıyordum. Ancak onunla geçiniyorum. Fakat hastalandım. Uzun müddet yatağımın başında üç dört tabibin toplandığı günler oldu. Yevmiye sekiz, on lira para su gibi gidiyordu. Bir senedir yazmıyorum. Doktorlar zihni meşguliyetten katiyen menettiler. Menetmeseydiler de zaten yazacak halde değildim. Ne kadar fenalaşmış olduğumu siz gelip görmüştünüz. Sizden on para fazla yardım tale-

binde bulunmadım. Çamlıca'ya tebdil-i hava tavsiye ettiler. Ev tutmak, eşya taşımak, masraf üstüne masraf, buna da katlandık. "Son Telgraf" sahipleri sıkıntıda olduğumu anladılar. Kendilerinden on para alacağım kalmamışken ve o esnada benden yazı almak ümitleri de yok iken sırf hatır nüvazlık olarak ikramen iki yüz lira para gönderdiler. Bunlar daha dün tanıdığım adamlardır. Vuku bulan müteaddit taleplere rağmen işte hâlâ yazmıyorum. Darda kaldığımı işiten hükümet bile imdadıma şitab ederken siz bir sene için mukannen olan paramı keyfi bir sözle nasıl kesiyorsunuz? Bayramda Ada'ya teşrifinizde buna dair hiçbir şey söylemediniz. İki satırlık bir itirazname ile keyfiyetin işarına da tenezzül buyurmadınız. Tamamen aylığın vadesi hulûlünde Safder Hanım'la(*) şifahen iradenizi tebliğ ettiniz. Sureta sade görünen bu şey ticaret kavait ve âdabına tevafuk etmeyen düşük bir muameledir. Size yakıştıramadım.

İşler pek kesat gidiyor. Amenna, fakat her şeyi sene başında düşünüp ona göre karar vermelisiniz... Bende kapatmış olduğunuz üç bin beş yüz liranıza gelince bu meblâğı siz bana bir deyin şeklinde vermediniz. Bu, tabedilecek eserlerimin mukabiline sayılacak bir paradır. Eserler on adetten fazla paket paket kaç senedir dolapta güvelenip duruyorlar. Niçin bastırmıyorsunuz? Bunların tabılarına mâni olan ben miyim? Sermayenizin kıtlığı mıdır? Bir eseri basacaksınız. Satacaksınız. Ondan aldığınız para ile diğerini nesredeceksiniz. Bunu, dükkânını henüz birkaç ay evvel açmış olan herhangi bir mübtedi kitapçı da yapabilir. Benim seneleri geçip de dolapta sararak çürüyen eserlerimin kıymetleri sizin hapsedmiş olduğunuz üç bin beş yüz liradan çok fazladır. Bugün ben size üç bin beş yüz lira borçlu bulunuyorum... Buna müsbet bir deyin sayıyorsunuz. Kıymetleri bu alacağınızdan birkaç misli fazla olarak benim turşuda yatan hikâyelerimden müte-hassıl zararı ben kimden dâva edeceğim. Sizinki müsbet, fakat bu benimki menfi bir alacak...

(*) Yazarın Heybeliada'daki köşkünün ev işlerini dönderen bir akraba hanım.

Siz “Ben Deli miyim” in yani bir eserin teehhür-u neşrinden dolayı duyduğunuz zararın acisiyle sızlanıyorsunuz. Ben basıl-mıyan ondan ziyade eserimin zararına nasıl tahammül edeceğim? Çünkü bunların her birinde işletilmiyerek körleştirilmiş birer nakdi sermaye medfundur. Bir de bu ziyana üstelik olarak üç bin beş yüz liralık bir borç altına girmiş bulunuyorum. Her ne sebe-be müstenit olursa olsun bu müsamaha sizindir. Bunda benim aslâ bir taksirim yoktur. Günahı siz işliyorsunuz, cezayı ben çe-kıyorum. Hiç kimse işini bir diğerinin insafına bırakmamalıdır. Tediyesi mevut, muharrer bir parayı keserek beni uykudan uyan-dırmış olduğunuza teşekkür ederim.

“Ben Deli miyim” hikâyesi bu sene muhakkak neşredilecek-tir. İsterseniz bunu yarın çıkarabilirsiniz. Bu teehhürün size ver-diği ziyan benim zararlarımın yanında lâşey kabilindendir. Haki-kati olduğu gibi açık düşünürseniz bu zararı kale almıya sıkılma-nız lâzım gelir... Hakkımı istühsal için size karşı bu kadar söz sar-fına mecbur olduğumdan dolayı çok müteessifim...

Bu borcun sıkleti altında apışıp kalmak benim hiç hoşuma gitmiyor. Bunun için size ileride bir suret-i tesviye teklif edece-ğim. Fakat şimdilik işlerin derece-i tahammüllerine bakarak bunu nabemevsim görüyorum.

Sizin menfaatinizi de kendiminki gibi düşünürüm. Bu satır-ları insafla okuyunuz azizim. Badema ben size forması on beş liraya eser veremem. İhtiyarlığına vasil olduğum bütün ömrümü size birkaç bin liraya satmış oluyorum. Kalbiniz rakıktır. Bu nok-tayı teemmül ediniz. Bundan sonra çok değil, beher forma için yirmi lira vereceksiniz. “Ben Deli miyim” de, “Tutuşmuş Gönül-ler” de bu hesaba dahildir. İsterseniz bana eylüle ve daha sonra-ya kadar para vermeyiniz. Fakat sene başında beher forma yirmi lira olmak üzere borcumdan tenzilât yapınız. Bana “İkdam”dan başka iki gazeteden teklif vuku buldu. Yevmiye beher tefrika için on beş lira veriyorlar. Sizin sayfalarınızla üç tefrika bir forma tutar. Binaenaleyh her formanın fiyatı kırk beş liraya geliyor.

Gazeteciler hikâyelerimin üç günlük gelip geçici tefrikasına

bu parayı veriyorlar. Siz esere sahip oluyorsunuz da yirmi lira vermekten nasıl çekiniyorsunuz?

İkinci şartım da bir hikâyem her hangi bir gazetede bilintişar hitama erer ermez onu salamuraaya yatırıp derhal imkân-ı neşrini temin etmek veyahut ki forma hesabıyla tutarı ne ise hemen belisini borcumdan bittenzil müsvetteleri kasanıza yatırarak eserin birinci tabına sahip olmanızdır. Fakat korkmayınız Hilmi Bey gazeteleri yazıya boğacak bir halde değilim. Çok yorgunum. Ağır bir nekahat devresi geçiriyorum. Ömrümün şu son mevsiminde senede bir eser yetiştirebilirsem ne mutlu bana... Yarın yine hasta düşmiyeceğim ne malûm...

Teklifimi kabul ettiğiniz surette yarın “Tutuşmuş Gönüller” den yüz kâğıt müsvette daha göndereceğim. Kabul etmezseniz “Ben Deli miyim”in marbu mevcudiyle “Tutuşmuş Gönüller”in tabedilen dört beş forması ve onun için getirtmiş olduğunuz kâğıt hakkında sizi ızrar etmiyecek bir suret-i tesviye bulacağım. Bu kadar senelik birbirimizi incitmiyen dostunuz, birbirimizin zararını istemeyiz. Ne çare ki zaruret-i keyfiyet beni bu suretle harekete mecbur ediyor.

Cevabınıza muntazarım azizim.

HÜSEYİN RAHİMİ

.XXXV.

14.30-

Sabah erken kalktı Tülin, çıkıp yürümeyi, dahası Hüseyin Rahmi'nin evine gitmeyi önerince hazırlandım. Sıcak henüz aşırı boyuta ulaşmamıştı, gene de hayli zorlandık tırmanırken, pes etmeye ramak kala görüldü ev. Dramatik bir rastlantı bekliyormuş orada bizi; akla gelebilecek türden bir şey olsaydı, bu sıralar Tülin'i oraya götürmezdim.

Bahçe kapısından girdiğimde 09.50'ydi saat, on dakika sonra

açıldığını gördüm kapıdaki uyarıda, bekçinin eşi karşımdaydı, “açtınız mı?” diye sorunca buyur etti ve öteki taraftaki giriş kapısına yönlendirdi bizi. Camekânlı bir vitrin gördük yolda, onarım öncesi evin harap hali, farelerin kemirdiği elyazması tomarlarının fotoğrafları, içi yanmış bir odanın görüntüleri; Ümit Bayazoğlu epey uğraşmıştı bu işle, ben de Milliyet’te bir yazı yazdığımı anımsıyorum.

Kapıda bekçi karşıladı bizi. Ayağımıza galoşları geçirmiştik. Yaşlı adamınsa ayakları çıplaktı; sıska kavruk bir gövde, önce ağzı dişsiz olduğu için anlayamıyorum dediklerini sandım, meğer Türkçesi çok sınırlıymış. Orta kattaydık, Arnavutluk göçmeni olduğunu söyledi (dokuz yıl önce Yalova’ya, deprem sonrasında da buraya gelmişler). “Ben de Arnavut kökenliyim” dediğimde birden herşey değişti. İkimiz de İşkodra’lı ailelerdenmişiz. Ali bey, “seksenaltıbuçuk” yaşında (o an Tülin gözyaşlarını salıverdi), bir kan kardeşine kavuşmuş gibi elimden tuttu, odalara girilmesini engelleyen halkalı kuşakları yerinden çıkardı, yatak odasına ve yemek odasına, kütüphaneye ve çalışma odasına soktu beni, pencereleri açıp tahta panjurları dışarı itti, memleketlisini olabildiğince iyi ağırlamak için o haliyle çırpındı durdu, çıkışta bizi bırakmadı, eşi Hanife hanıma birer kahve yaptırttı, o anda annem aradı Datça’dan, “şimdi bir Arnavutla birlikteyim” dedim ama anlamadı, oturup bahçe masasının etrafında sohbet ettik. Hanife hanımın Türkçesi daha iyi, bize kısaca hikâyelerini anlattı. Bildiğim Arnavutça kelimeleri (toğla, vayza, bur, iziyı) duydukça pek keyiflendiler, hele ‘trattapika’ dediğimde gülmekten hal oldu kadın, Ali bey ise gözünü benden ayırmadı, doğrudan Arnavutça konuşmaya koyuldu, annemi sordu, kalktık sonra, iki yanağımdan defalarca öptü, kızım sandığı Tülin’i de kucakladı, gözleri dolmuş, ağlamaya koyulmak üzereydi ki uzaklaştık, Tülin orada hatırlarını bıraktı işte. Babasının özellikle de son aylarında, ama daha öncesinden başlayarak, gitgide Romanya’da geçen çocukluk ve ilkgençlik yıllarında yoğunlaşması, döne döne o günlerini anlatması yaşıtı Ali beyin durumuyla, bana sokuluşundaki çaresizlikle buluşunca kafasında, koptu gitti.

Ağır ağır ilerledik dönüş yolunda, çamların arasından. Batman'ların arka cephesini gördük tepeden – iki Hüseyin'in, iki komuşu çiftin hikâyesine neden sonra kilitlenen üçüncü bir çift.

Cebel sokağa götürdüm onu. Evlerle, bahçelerde patlamış çiçeklerle biraz oyaladım. İskeleye dek yürüdük ve bir mola verdik ardından.

Ali beyin hali içimi dağladı. Arnavutluk dağlarından onca uzağa, bu tepeye onu hangi gerekçeler, rüzgârda avâre yaprak, sü-rüklemişti acaba?

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın evine, bir barınak uğruna bekçi giren bu adam, her gün ziyaretçilere yarım yamalak Türkçesiyle anahatlarını ezberlediği yabancı bir öyküyü anlatırken, kendi öyküsünün gelenlerden birini, birkaçını yaralayabileceğini aklından geçirir miydi?

Gurbet ve Hasret burçları. Dün gece Ayşe Sarısayın'la karşılaştık, bir ara gözümü yüzünden alamadım: Behçet beyin ifadesi dolaşıyordu üzerinde.

Hüseyin Rahmi evini bugün yazmak istemiyorum.

.XXXVI.

20 Ağustos, 0915–

En son Arkitekta söyleşisinde Dilek Muzaffer, ama öncesinde de başkaları, sormuşlardı: Yazar evlerine tam neden gidiyor, onları nasıl seçiyor, orada tam ne arıyordum?

Ötekilerin evleri. Karşıma çıkanlar oldu, daha çok karar kıtlığı git-tim: Goethe'den Mallarmé'ye, hayatımda pay sahibi olmuş, yazı hayatıma bir dönemde yön vermişlerdi.

Pek azı bir yana, "gerçek çehresi"nden eser kalmamıştı o evlerin. Pes-soa'ninkinde boşlukta asılı kalmış (öyle bırakılmış) bir oda ve birkaç ay-rıntı (kalem, gözlük), Goethe'ninkinde bir tablo (Füssli), Balzac'ta bir yazı masası ve kahvelik bana yetmişti, bütünü imgelemimde inşa etmek

için. "Olduğu gibi"ye yakın evler gördüm: Loti'ninki. Tüm kulübeleri ayırdım, onlara yakında bir bir gireceğim.

Hüseyin Rahmi Gürpınar evi, bir 'müze'ye dönüştürülmüş. Köşk – köşk: Demek ki, hiç değilse kalıp ve ortam pek değişmemiş. Yakın çevresinde büyük bir değişimin gerçekleşmemiş olması ikinci önemli etmen. Bir başka oda kuşunun, Sait Faik'in evinin koşullarıyla benzeşiyor bu açılardan. İç ortama geçince, yanılısamaya düşmemekte yarar var. Bir biçimde yeniden düzenlenen evin gerçek haline ne denli uyduğunu bilemeyiz.

Anladığım kadarıyla, Heybeli'nin tepe noktalarındaki ağaçlarla çevrili, komşusu bulunmayan köşk aile yadigarı. Ömrünün en uzun bölümünü, canyoldaşı Miralay Hulusi beyle birlikte burada geçirmiş yazar, sonrasında, tıpkı Turan ve Hüseyin Batuhan, ada mezarlığında buluşmuşlar. Türk Edebiyat Tarihinin en görkemli tutku hikâyesi. Hulusi bey öldüğünde, evinden çıkmayan Hüseyin Rahmi'nin ülkeden çıktığını biliyoruz: Heybeli kabristanındaki bir taş parçasının ona bütün dünyayı, hayatı zindan ettiğini yazıyor bir tanıdığına, Mısır'dan.

İki ayrı yatak odası. Hüseyin Rahmi'ninki bir gelin yatağı, kendi elinden çıkma üst örtüsüyle. Evde sergilenen örgü işleri, yaptıklarının kaçta kaç? Uzun kış günlerine, gecelerine eşlik etsinler diye. Günü nasıl paylaşırlardı, işbölümü neydi, ne birbaşına, ne birlikte – pek az ayrıntı toplayabiliyoruz. Damadın yatak odası çatı katında. Süslemesiz, yalın, pak. Hulusi bey tefrikaları teslim ediyor, telifi tahsil ediyor, oyalanmadan ilk vapurla adaya, sevgilisinin yanına dönüyor. Ötekisi, kartal yuvasında narın kanarya, çalışma odasında, gördüğüm en ufak masada, gün boyu sayfadın sayfaya ilerliyor. Geçim farkı kolay dönüyor. Yeditepe'nin bir sayısında (no 100, 1904) yer almış İbrahim Hilmi'ye mektubu tanıklık ediyor son dönemdeki durumuna – bugünün yayıncıları kessadan hisse düşürmüşler midir şimdiki manzara üzere?).

Yemek odasındaki eşyaya dikkatle bakıyorum. Gündelik hayatın artık sesi kesilmiş bir aynası. Tülin'e, Proust'u anırtıyor genel görünüm. Sabaher hanımdan bir kitap çıkamaz mıydı? (Proust'un Hizmetçisi'ne sızrayıp dönüyorum). Biraz Loti'ninkine benzetiyorum bense, atmosferi. Büyük bir fark ayırıyor onları birbirinden: Proust ve Loti'de yalnızlık bütün her şeyi kaplarken, Heybeli'de mutlu bir çift yaşamı, sorunlar ne olursa olsun,

karşı kefeye yerleşiyor. Açmak, düş perdesinde canlandırmak bize kalmış: Erken saatla, yaz vakti bahçede, kışın sobanın yakınındaki masada kahvaltıyla başlayan, konuşmaların ve sessizliklerin arasından akıp giden günlük hayata dileyen erotik cephesini açar, dileyen sohbet seansları kurar. Hastalık dönemleri ve ölüm bir başka uçta tabloyu tamamlar.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'a, yazara bir yakınlık duymadım hiçbir yaşında. Yerini, önemini yadsıdığım anlamına gelmez bu. Ne ki, yazın tarihçisi değilim ben, okurum: Kitaplarına ne zaman el atsam, onlarla aramda köprü kurulmadığını gördüm. Bir seferinde, genç okurlara Gürpınar'la okumayı sevdiremeyeceğimizi, Calvino okutmanın daha uygun bir çözüm olduğunu söylediydim, kaç çatıldığını anımsıyorum. Benim kaygım Edebiyat'ı savunmak, yerliliği ya da ulusallığı baştaçı etmek değil; bugün Gürpınar'ın yapıtından yola çıkması, yola tutkuyla bağlanması çok güçtür genç okurun, Calvino dahasını istemesini sağlayabilir. Çok istiyorsa, bir nedenle ya da başkasıyla, yaşı ilerlediğinde, Gürpınar'a dönmesini kimsenin yasakladığı yok nasıl olsa.

Kişi ya da Figür, ayrı. Gürpınar, hâlâ, romanlarındaki bütün karamanlarından sabici ve albenili görünüyor bana. Statükocu bir duruşu olduğu ileri sürülebilir; gelgelelim, o duruşla hepten çelişen seçimlerini görmemek çaba ister.

Köşk'e böyle de bakılabilir. Nasıl olmuştur da, gününün en popüler yapıtlarını veren, kalabalık bir okur kitlesini yazdıklarının peşinden sürükleyen adam bunca çekilmiş, yaşamayı seçmişti?

Ne denli yanıtlansa pes etmeyecek soru.

Özellikle yaz aylarında, epey zıyaretçisi oluyormuş 'müze'nin, bazı gruplar geliyormuş.

Kim ne görüyor, anlıyordur?

Acaib-ül Mahlûkat'tan birinin hayatına fütursuzca daltıp çıkanların arasından bir avuç 'gerçek temas' izi kalıyor mudur?

Yarın sabah şehre iniyoruz. Yazılarını teslim etmem, telif alacaklarımı kollamam, iki ayı toplanrıya katılmam, biriki görüşme yapmam gerek.

Devridaim.

22 Ağustos, 15.50–

Dün 09.30 vapuruyla dönmüştük, bugün 14.20 ile Bostancı'dan geldim, bir sonraki pazartesi toplantısına dek amansız sıcağın hüküm sürdüğü yapışkan şehir ortamında kalmamız için neden yoktu – Tülin de, 18.30 Kabataş seferiyle gelecek, atölyesindeki işini bitirip. Yarın gece maç var, onun dışında hemen her gece ziyaretçilerimiz olacak gördüğüm kadarıyla, yazın sonunda birden hızlanacak trafik.

Yazın sonu mu? Evet; bugün, geçen yılından tam oniki gün gecikmeyle gerçekleşen leylek göçüne denk gelmem beni de kanatlandırdı: 14.45 sularında önce Heybeli sırtlarında üç grubun bir araya gelişlerini izledim dakikalarca, ardından bir başka grup da Büyükada'nın üstünde peydahlandı, Dilburnu'ndan havalanıp dansı başlattılar. O an Tülin'i aradım, yazık ki bu sefer ayrı düştük, hüznün kapladı içimi: Bir yaz daha geride kalıyor, bir mevsimi daha yaşayıp bitiriyoruz, önümüzde kaç tane kaldı?

Bilmiyoruz, ayrıca: Kaçı gelecek yaz dönecek İstanbul'a, bu leyleklerin – dönebilecek?

Hayat tam böyle bir şey işte: Basmakalıp gerçek.

Göç tarihindeki gecikme herhalde aşırı sıcaklara bağlı(ydı). Umarım ani ve sert bir düşüş gelmez ardından, Eylül yumuşak geçer ve biz şu Heybeli günlerinin tadını çıkarmayı daha geniş bir zamana yayabiliriz. Ev, Ekim sonuna dek bizde, ama hava koşulları asıl belirleyici etmen olacak kalış süremiz açısından. Gelecek yıl gene bu evi tutmamız söz konusu olur mu? Ben isterim doğrusu, ama gün ne getirir bilinmez.

Pazar akşamı iskeleye iniyorduk, karşıdan Orhan göründü ve yolumuzu keseyim derken az daha atların altında kalıyordu. Söyledikleri mahfuz, sonuçta kimbilir kaçınıcı kez sulh çubuğu yakılmış oldu. Belki bir ara oturur konuşuruz. Belki de ama, o kadar 'ileri' gitmemek daha doğru olur: Ne de olsa, sürtüşmesiz

bir ilişkiyi sürdürmemizi güçleştiriyor bir sürü özelliğimiz. Söz arasında “aynı gemideyiz” dedi bir ara, ki bir yanıyla bence de öyle, gelgelelim işin öbür yanı yok diyemeyiz: Ölçülerimiz, herşeye bakışımız o denli farklı perspektiflerden hız alıyor ki. Neyse, en azından, karşılaştığımızda doğan çirkin gerilim ikimize de yakışmıyordu; böyle şeylerin insanların ilgisini çekmesi hoş olmuyor ayrıca.

Alpagut’u aradım, Ayşe’yle birlikte adaya gelecekler. Celâl’le konuştuk, Can için yeni bir dizi düşünüyormuş; aslında, benim otobiyografimde yaptığımı anıştıran, ondan da öte o çizgiyle neredeyse çakışan bir tasarı, benim de katılmamı istiyor. Ola ki, üçüncü cildi vermeyi düşünebilirim. O arada, İrfan *Mürekekep Zaman*’ın bittiğini haber veriyor, – *Başka Yollar*’la birlikte, bütünü Can’a mı vermeli acaba? Celâl’le sıkı dedikodu yaptık bu arada, telefonda kıs kıs gülmeyi bazan seviyorum – kısık ateşte adam harcama sporu; ayıp ama, yapılıyor işte.

On günde, 161 e-posta gelmiş, bir düzineye yakın mektup. Faruk Alpkeya’dan kısa ama özlü bir iletiden çıkış aldım. Kanlı bir içsoruşturmanın içinden 50’sine dayanıyor Faruk. Çeyrek yüz-yılı doldurdu ilişkimiz, arada onarılmaz görünen bir yara açıldı bir dönem, sessizce geçirdik birkaç yılı, onu kenara koymayı bildik. Nerede, nasıl yaşamak sorusu, her sancılı kafada büyür kimi kavşaklarda, aslında hep bir içnoktamızda zonklamasını sürdürüyor, yanardağ mantığıyla hareket ediyor o ürpertici nabız. Onca yılın ardından, yeniden İstanbul’a gelmeyi düşündüğünü yazmıştı bir ara – “sakın” demiştim. İstanbul artık kişinin kendisini sakınması gereken bir şehir halini aldı: Herşeyi deliyor, tüküyor, yontuyor, usul usul kemiriyor. Faruk soruyor: “Bilebildiğim kadarıyla sen İstanbul’a gitmiş olduğun için hep mutlu oldun. İstanbul’un insanlara bambaşka bir bakış açısı kazandırdığını – açıkça söyleyip yazmasan da – düşündün, diye düşünüyorum, yoksa benimkisi bir hüsnükuruntu mu?”

İlk İstanbul faslım 11-17 yaş arasına denk gelmişti, üstelik “daimi yatılı”lık vardı işin içinde, o dönemi ayırıyorum. İkinci

fasılda 31 yaşına gelmiştim, zorlu bir Ankara-Çankırı parantezin-den hemen sonra. İstanbul beni açtı, doğru. Şehrin çekirdeğine duyduğum tutku hiç azalmadı, doğru. Bir üçüncü doğru var ama: Yirmibeş yılın sonunda, iki gelişim çizgisi birbirilerinden giderek uzaklaştı, iki farklı yöne döndü eğrilerin sürükleyici ucu: *Bana kalsa* artık İstanbul'da yaşamazdım, bana kalmıyor şimdilik. Bana kalırsa, Faruk için de doğru çözüm yolu değil buraya gelmek – nitekim Akyaka'yı çizmiş şimdi, hedef tahtasına.

Öte yandan, biliyorum, İstanbul hâlâ en güzel kaçamakları getiriyor insanın önüne: Heybeli'nin huzurunu başka nerede bulabilirdim?

.XXXVIII.

23 Ağustos, 06.45–

Alımlı bir sabah, gene. Güneşle birlikte kalktım, uykumu tam almadığım halde: Bu yumuşak ışığın gelişmesi, onun usulca evlerin cephesini yalaması adı koyulmaz bir heyecan yaratıyor içimde. Yazın sonu yaklaşırken büyü dolu bir pastoral tad çöküyor Heybeli'ye.

Dün evde, Fruchtermann kataloğundan tek tek adanın kartpostallarını taradım, bazılarına büyüteçle baktım. Bahattin'in kitabındaki Kargopoulo fotoğrafına da. 1880-1910 arası, burası küçük bir balıkçı köyünü andırıyor; bir Ege, bir Akdeniz adasından farksız. O dönemde ne kadar az ağaç varmış, mezarlıkta ve okulda iki avuç servi. Bir tek o konuda ilerlenme sağlanmış anlaşılan. Adanın öbür tarafı herhalde çok daha yeşildi: Sanatoryum, Çam limanı düşünülürse. Yeşil Ev demek bayağı eskiymiş. Bugüne virane halinde kalan köşkler o gün ne haldeydiler acaba, çıplak gözle okunamıyor hiçbirini. Zaten 'yakın plan' çok az çekim yapılmış. Bir ara Akyllas'ın kitabına gözetmalı.

Geçen hafta hem Schlumberger'in kitabının Heybeli'yle ilgili

bölümünü, hem Orhan beyin kitabını yeniden okudum (Nejat beyinkini evde bulamıyorum!). Geniş bir kaynak taramasına gerek sinme var bu bağlamda; Büyükada için de geçen yıl aynı saptamayı yaptığımı anımsıyorum. Parçalarının çoğu yitik, bir puzzle kutusu. İşin kötüsü, kutunun üstünde bütünün görüntüsü de yeralmıyor. Şu var ki, Akyllas Milas'ı hesaba katmıyorum bunu söylerken.

Hikmet Birand'ın "Büyükadanın Florası" türünden yan çalışmalarından yoksunuz genelde. Schlumberger, bir paragrafta geçiriyor Heybeli'nin çiçeklerini, varsa yoksa Bizans ve Manastır tarihi – tabii, önemli, kim tersini ileri sürer, ama 'sivil halk'a ve Doğa'ya (özellikle kuşlara) ilişkin doyurucu bilgiye ben ulaşamadım. Schlumberger'e yükleniyor değilim, topu topu bir yaz geçirmiş buralarda, adada uzunboylu kaldığını sanmıyorum.

Şimdiki Zaman'a kısıtlı bir yer açılıyor, yazarken. Mavi'nin sahibi Nigâr hanımın nefis yemeklerinden sözediyor muyum? Karadeniz bakkalından? Her Allahın günü "Bayrampaşa enginarı!" diye kafa ütöleyen seyyar satıcıdan? Komşularımızdan? Oysa adanın geçmişini simgeleyen insanlar ve mekânlardan kopamıyorum bir türlü. "Daha iyi bir zamanın özlemi" demek ve geçmek kolayın kolayı, ama bugünün kayıtsızlığını ve öfke yaratan sıkıcılığını hiçesaymak da elde değil. Dün Şadiye sokaktaydım, akşamüstü. Döne döne indim aşağıya, 'aralık'ları seçerek. Kuytularda korunduğu kadarıyla, o tutarlı yaşama estetiği, onu elden çıkarırken yerine yerleştirilen gülünç (çünkü işlevsel de olmayan) zevksizlik en hafifinden nasıl burukluk yaratmasın? Eski estetiğin sahipleri (ezici çoğunluğu) çekip gitmiş. Keşke öyle olmasaymış, olmuş. Yeni estetiği getiremeyenler keşke buraya gelmemiş olsalardı, olmuş. Adam, Elazığ'a yakışabilecek yapıyı Heybeli'de yapabiliyorsa, buna izin veriliyorsa, ilençli bir bakıştan fazlasını hak etmiyor. Bu coğrafyada arabeski yüksek sesle çalmamalıydı komşum. "Bizim müziğimizdir" diyemez kimse: Yesari Asım Aksoy'un büstü yerinden kıpırdar. Ben Abel dinlerken, sesi kısıyorum.

Gece, bir atımda beş-altı serseriye doğurmayı nasıl becerdiği

muammâ sıska sarmanın ailesini besledik gene. Yıllardır böyle bir ana kedi görmedim, o ne adanma! Yavruların güzelliği anlatılır türden değil. Hulusi'yi göremedik. Küçük bir it dalaşı sahnesi yaşadık. Güvercinleri kaçırdım bu akşam.

Hanife hanım, kıyıdaki tahta sıralardan birine tek başına ilişmiş, oturuyordu. Beyaz, tülbindimsi bir örtüyle başının yarısını örtüyor. Bir gurbetçi olduğu her halinden belli. O yaşında, o halinde (böbrek rahatsızlığı var) nasıl gerisin geri tırmanıyor Hüseyin Rahmi evine?

.XXXIX.

24 Ağustos, 07.15—

Arif Aşçı'nın panoramikler kitabının giriş metnine sonunda başladım. Metin için kurduğum çatı, kitabımın iskeletin de iyice belirlemiş oldu. Bir 'fotoğraflar üzerinden İstanbul' toplamı bu: Son altı-yedi yıl içinde yazdığım "Üç Beyoğlu" (sergi sunumu), "İstanbul des Djins", "Courtellemont" ilk yarısında yer alacak kitabın, Panorama ve bir provasını TRT'de yaptığım "Boğaziçi Bulvarı" ikinci yarıya yerleşecek, araya birer 'intermezzo' olarak İstanbul dergisine verdiğim kısa ve yoğun parçalar girecek. Fotoğrafları, *Aa Bilgi*'deki gibi, pul kadar kullanmayı düşünüyorum şimdilik. Ölmüş bir insanın aile albümünden seçtiğim parçaları esas alan bir yaşamöyküsü kesiti bir bakıma. Daha da gelişir mi çizgi, bilemiyorum şu aşamada – bazan durmayı bilmediğim oluyor ya!

Yirmialtı yıl dolmuş, İstanbul'un eski fotoğraflarına, harita ve paftalarına bakmaya başlayalı. Binlercesi geçti elimden. Bazılarına kilidenip kalırdım, günler boyu. Haritası, gravürü uzun bir geçmişe gönderir; fotoğrafta, yüzaltmış yıl önce doğmuş biriyle karşılaşsınız. Büyük arşivler gördüm arada, bazılarının (Selâhattin Giz) korunmasına katkılarım oldu – malûm, ikonografyacı işe koyuldu mu doymaz bir türlü.

Arif'in kapımı çalması, düşündüğüm kitaba doğru bir boyut ekledi, temel bir eksikliği gidermemi sağlamış oldu: Bir şimdiki zaman tanıklığı. Bugün, bugünün fotoğrafına bakmakta, çıplak gözün bakışını aşan, ötekinin perspektifini hesaba kattıran bir özellik biçim alıyor. *Plati*'yi saymazsak, İstanbul'da kendim fotoğraf çekmekten hep kaçındım. Belki bir gün... Bu kitap, beni o konuda gevşetebilirse.

Faruk'un İstanbul konusunda yazdıklarının bir yanıtı da, şehirle bu türden kesintisiz bir diyaloga girişmiş olunmasında bulunabilir mi? Tekrar olacak: İki kent, İstanbul ve Paris, yaşadığım hayata yanıp olarak döşenmişse, o sevdayı yabana atamam. İkisi de tükenesi yerler değil, *bırakırsanız* ikisi de sizi tüketmeye hazırdır. Hep farkında olmaya, kalmaya çalıştım. Tıpkı bir aşk ilişkisi: Kösnüyle kavga içiçe geçer, yanyana yaşar. Biri ve öbürü: İhanet duygusuna sürüklemeyi mi peki? Beni sürüklemedi sanırım: Kendimde onları, onlarda kendimi tamamladım. Bana özgü bir bölünüş değil bu, kaldı ki. İki şehre bölünen çok sayıda insan biliyoruz. Evinden zor çıkan Julien Gracq'da bile, yüzyüze 70'inde geldiği ama ilkençliğinden başlayarak düş haritasının merkezine yerleştirdiği Roma'nın ağırlığı duyulur (Arno Schmidt'i bitirince *Yedi Tepenin Etrafında*'yı okumaya koyuldum bu arada). Cees Nooteboom'da İspanya'nın yeri farklı mı?

Bir şehrin kılın cephesi hırpalar oysa kişiyi. Paris'e tutkumda kayıtsız koşulsuzluk görenler yanılıyorlar: Orada yaşasaydım, gündelik hayatım yara bere içinde bırakırdı beni, kaçmanın yolunu arardım. İstanbul da öyle, bezdirici bir baskıya yolaçıyor ölçüsüzleşmiş ölçüleri, içimde. Nişantaşı'nda oturuyoruz, işyerim (şimdi) Maslak'ta, anam Şaşkınbakkal'da, oğlum Yeniköy'de, dostlarımızın bir bölümü bir yakada, öteki yarısı öbüründe, yayıncılarım haritaya dağılmışlar, iki yazdır Adalar'dayız, saymakla bitmez parçalanma noktaları – yarısı büyüleyen şu şehir yarısıyla kahrediyor.

Daha da önemlisi, bir yaş eşiğini geçmiş olmamız ama. Gü-rültüye, kalabalığa, her türlü pislığe, günlük gerilimlere, gitgide

zorlaşan geçim çarkının dişlilerine dayanma gücü yıldan yıla azalıyor. İstanbul ya da Paris fark etmez, büyük şehrin çetin savaşı bize göre değil artık. İkindibir ada düşü boşuna kurulmuyor işte. Hele ki kenarda yaşamının tartışmasız biçimde anlamlı olduğu uğraş ve tutkular hayatımızı yönlendiriyorsa.

Sabah iyi çalıştım gene, dün. Öğle yemeği sonrası Tülin’le Pazar alışverişine gittik, tekerlekli çantamızla: Ayşekadın fasulye, barbunya, üzüm, domates, maydanoz, bir tepsi, altı keskin bıçak, bir şeyler daha alıp eve döndük. Küçük bir siesta çektim. İki saatlik bir okuma seansının ardından biraz daha çalıştım. Akşam yürüyüşü yaptık. *Orası Burası*’nda gece maçlı yemek faslına geçtik, Yiğit de katıldı bize, yemek sonrası biraz avâre dolaştık Tülin’le. Geceyarısını geçe balkondaydık. Bir saati aşkın konuştuk, geceyi takip ettik, yattık. Şimdi böyle bir hayatı nasıl yeğlemeyiz? Geçen yıl pençesine düştüğüm Casa Batur düşünüy bu yıl da tekrarlarmıza yolaçtı bizim sokaktaki satılık bir ev: Arkasında olağanüstü bahçesiyle, iki katlı, yüksek tavanlı on üç odalı, çifte balkonlu, ufuk gören o taş yapı, biraz elden geçirildiğinde tek ve saltık liman hem de nasıl olurdu! Üstelik erişilmez değil fiyatı: Oturduğumuz daireyi satsak buraya yerleşebiliriz rahatlıkla. Emeklilik, telif ve alçakgönüllü bir danışmanlık geliriyle devran döner de. Bu kararı vermeye hazırım – gözümü kırpmadan.

Yarın Alpagut’lar gelecek, cumartesi gecesi Tül’ün teyzesi ve eniştesi, pazar Sarp. Bugün belki Samih’le Burgaz’da buluşabiliriz. Pazartesi inip dönmeye niyetliyim – umarım öyle olur.

.XL.

25 Ağustos, 07.20–

Salı günküler meğer öncülermiş: Dün öğle sonrası balkondaydım, Tül’e seslendim, birlikte gökyüzüne mihlandık: Binlerce leylek güneşe dönmezden önce toplandılar, şaşılası bir düzen

içinde vedâ törenini tamamladılar, bir tel kopardılar içimizden. Geceyarısını geçe belirgin bir serinlik çöktü balkona, mevsim döndü bile. Bu haftasonu, geçici bir süre için aşırı bir sıcaklık artışı bekleniyormuş güyâ (6-7°'lik derecelik bir yükseliş), pazartesiden başlayarak bulutlu, ola ki aralıklı yağışlı bir haftaya geçilecekmiş – güz, burnunu çıkarıyor demek.

Samih'le Burgazada iskelesinde buluştuk, 19.00 dolaylarında; biraz yürüdük Kınalı tarafına doğru, dönüşte bir üst sokaktan geçtik, kilisede mum yaktı ikisi de, olağanüstü fotoğraf karesiydi, sonra Barba Yani'de yedik, koca Yani'nin eşi bizi unutmamış (bu yıl ilk gidişimiz), Tül'ün kabak kızartmasını hazırlattı hemen, midyeli pilav ve kroket, kalamata ve çoban salatası, çingene palamutu ve rakı, sakız likörü ve kahve, 23.00 vapuruyla döndük.

Samih teknesiyle buluşup Bodrum-Datça seferi yaptığı için çok mutlu, tatil günleri bittiği ve yazın sonu yaklaştığı için keyifsiz, yeniden işe başladığı için mutsuzdu. Koca oğlan fazla kilolarını atayım derken epey ileri gitmiş; saçlarını kıpkısa kestigi için, arkadan bir ara görünümünün kötü bir çağrışım yaptığını söyleyebilirim; bir şey demedim ama, bu kadarı sağlığını etkileyebilir endişesine kapıldım. Bıraktığımız yerden devam ettik sohbetimize. Olağan ritme ara verince, ilk buluşmada bazı boşluklar oluyor. Biz dönmeden biriki sefer daha yapar(lar) adaya artık, açılız yeniden.

Burgaz gene sevimli ve çalımlı göründü bana. Oysa sıralamanın değiştiğini, Heybeli'nin öne geçtiğini itiraf etmeliyim bugün! Bunda en büyük iki pay, bence 'hava'da ve insan dokusunda. Büyükada'nın tacirleri, Burgaz'ın entelektüelleri itici bir boyut yaratıyor, Heybeli'nin malzemesi tartışılmaz oranda sıcak. 'Hava'ya gelince, Burgaz'a giderken baktım da, büyük bir ciğer oluşturan çamlardan mı bilmem (Büyükada'da da aynı durum geçerli çünkü), buranın atmosferi çok temiz geliyor bize.

Casa Batur hikâyesini epey konuştuk Tül'le. İki seçenek görünüyor: Biri, köktenci olanı, İstanbul'daki evi elden çıkarıp burada ana evi kurmak; öbürü, şimdiki ev kadar (iki oda+bir sa-

lon-mutfak+banyo+balkon-lar) bir evi sürekli ikinci ev statüsüne geçirip yılı ikiye bölmek. Ben, daha çok ilk çözümden yanayım, Tül –sanki– ikinci çözümle geçiş yapmayı yeğliyor – belki gerçekçi olan da budur. Şu var ki, ‘ikinci ev’ bulmak kolay değil: Yaz-kış kiralık, kaloriferli, aradığımız niteliklerle donatılı ev yelpazesi epey dar, iş edinip durmadan takip edilse de (bu yıl Nisan başında yola koyulmuştuk, gösterilen evler dehşet kötüydü).

Çoğu yazlıkçı denize girme konusunu ön plana yerleştiriyor, dolayısıyla öteki koşullara razı olmaya, salaş bir eve ya da bodrum katına hazırlar. Bizim denizle bir işimiz yok, vaktimizin çoğu evde geçeceği için, mekânın ‘konfor’u ve ‘pitoresk’i ağırlık taşıyor. Sevimsiz, duvara penceresi açılan bir eve gelmenin anlamı yok ada(lar)da; şehirdeki taraçalarımızı, düzenimizi yeğleriz. Giderek azalıyor seçenekler burada. Gene de uygun çözüm bulmak olanaksız diyemeyiz: Bu yıl bulunabildiğine göre, gelecekte niye olmasın? Kalıcı bir çözüm daha uygundur şüphesiz; peşine takılmak gerekecek, gerekiyor.

Eylül bakalım nasıl geçecek? Soğuğa dayanaksız yavrum, serin havaya hangi kerteye kadar olur verecek? Ekimden hiç sözetmiyorum. Benim işim kolay: Yazı zor geçiriyorum bir tek, sıcak baş düşmanım; kışı bile severim ya, iki bahar tam biçilmiş kaftan. Eylül başı okullar açılıyor, yakında yük atacak Heybeli, tenhalık ne kelime, ıssızlığa bayılıyorum; Tül o kadarına taraftar değil tabii. Öte yandan, şehirde dönüş başlamıştır, bir hafta daha geçsin, yaşanılmaz hale bürünecektir. Dün onu söylüyordum: İnsan kadar kolay alışabileni yoktur, herhalde çarçabuk ayak uyduruluveriyor.

Radikal’den aradılar gece: Victor Hugo ölmeden önce rahip istememiş, ‘beni Tanrım’la başbaşa bırakın’ demiş – doğru mu? Bir şeyi bilmiyorlarsa, benim nasıl olsa bileceğimi düşünüyorlar, bilmiyorum. Hugo’yu peki kim bilir? Onu da bilmiyorum. Türkiye’de Hugo’yu *bilen* var mıdır, sanmıyorum (ama emin değilim). En zoru, kendime: Hugo’yu *bilmek* ne demek olabilir, ben Mallarmé’yi *biliyor* muyum?

Annem aradı sonra. Kampa geçmişler. Sesi huzursuz, coşkusu-
du; bugün yarın bir yoklarım. Dayıma verdi zorla telefonu: 80'ine
basmak üzere, hâlâ 'social talk' yapmayı öğrenememiş – bu iyi işte.

.XLI.

26 Ağustos, 06.30–

Eflâtun, mor, mavi, gri, sarı, beyaz: Doğu'daki bir bulut kü-
mesinin arkasından güneş – bir Turner sabahı daha.

Deniz göl kadar durgun, dün gece geç saat duran kuduz rüz-
gârın ardından. Yanım düzine balıkçı teknesi, Kartal tarafında.
Erken açılan çingene palamutu mevsimi. İlk vapurlar, peşpeşe.
Nevicat'tan inen ilk öksürüklü ses. Birazdan bulutların üstüne çı-
kacak (derken çıkıyor) güneş. Heybeli'nin bu yaz, en güzel gün-
lerinden biri başlıyor, başladı artık.

Bu dinginliği, bu kendi sesleriyle sınırlı sessizliği (aslında
sessizlik olamaz), bu ışığı, ışık kamaşmasını, bütün şu görünümü
içime çekiyor, belleğime mıhlıyorum – şehre dönlüğünde, dö-
nülecek, avuntu deposu. Gecedен hiç bıkmadım. Sabah tutkusu
geç başladı bende. İkisi de her yerden görünmez. Göründükleri
noktalarda yaşamak büyük nimet; sayılıdır öyle gecelere, gün-
doğumlarına tanıklığım – hayatımın en geniş dilimi ne yazık ki
onları yutan şehir ortamlarında geçti. Bu sabah Capri'de, Santo-
rini'de, Korsika'da, Kıbrıs'ta tekrarlanıyordur. Bir de, benim için,
kuzeyin küçük köylerinde, adalarında, bambaşka tonlarda.

Büyülü an. Uçarı an. Hayatı çekirdeğinden kavrama coşku-
sunun yanibaşında dikilen ölüm duygusu – korku, kaygı, ürperiş
değil ama bastıran, bir tür fantom sızı: Böyle kaç sabahımız, ge-
cemiz kaldı; dişlerini geçiren kerrat cetveli.

Önümde, "*İblis'e Göre İncil'in tek örneği*".

Ayşe'yle Alpagut'u karşılamak için 19.15'de iskeledeydim, Fenerbahçe vapuruyla geldiler! Tekne, gemi, vapur Alpagut'un fobilerinden biriymiş (ki kataloğu kalın enikonu); Fenerbahçe'nin cakasını farkedememiştir. Önce eve gittik, balkonda birer kadeh tokuşturmaya. Elindeki zarfı uzattı: *İblis'e Göre İncil*'i tek nüsha elyapımı yapmışlar meğer, bir 28 Haziran armağanı – son yıllarda aldığım en anlamlı, yakıcı hediyelerden biri. İçimi doludizgin duygular kapladı, dışavuramadım. Paris'te 23 yaşında bir adam. İlk mısralar Ocak ayında düştü kâğıda, Sentier yakınlarında erken saat, bir kahvede. Kitabı Eylülde bitirdiydim. Yaban, yabanıl bir dil; göz tırmalayan, kulakta tiz titreşimler bırakan sözcük seçimleri; yontulmamış, ham bölgelerinden bugün eldeğmemiş bir boyuta temas edildiği izlenimi doğuran üç şiir. Sonradan, iki yıl öncesinde yola koyulan “Akrep Dönencesi”ne yön verdi, daha doğrusu yönünü değiştirdi.

Soyun'ta peşpeşe (1975–76) yayımlanmıştı şiirler. Kitaba çok güç yayıncı bulabildim, Yıldız İncesu'yu unutamam, hemen kabul etti dosyayı, 1979 başında okura sundu. Kendi kuşağımdan, bir sonraki kuşaktan şairler üzerinde belli bir etkisi olduğunu onlardan duydum: Ebubekir Eroğlu'ndan Lâle Müldür'e, Seyhan Erözçelik'e. Tırnaklarını çıkararak karşılayanlar çoğunluktaydı tabii. Şu var ki, görülmüştü. Bugün, genç bir şairin kitabını görmüyor ortam – olgun şairinkini gören çıkıyor mu ki?! Benim ekşi, kavruk, yenik olmamı engelledi şiir kitaplarımla görülmeme: *Kandil*, *Sarnıç*, *Koma Provaları*, arada *Yazılar ve Tuğralar*, sonra *Perişey* ya da *Gri Divan*, *Opera* ve ötesi. Görmek istemeyenlere, horgörenlere, yoksayanlara sessizce, vakit yitirmeden dayanılmasını kolaylaştırır gerçek, makûl dozda bir ilgi. Yer bulması zor, akıntıya karşı kürek çekme kararlılığını elden bırakmayan genç bir şairi, yazarı püskürtecek, sindirecek ağır koşullar hüküm sürüyordu 1970'li yıllarda, Türkiye'de. *İblis'e Göre İncil*, *Şiir ve İdeoloji*, *Ayna*, *Kandil*, *Tahta Troya* o dönemde yazıldı, iadesiz taahhütlü bir yer açtılar bir biçimde bana, sonrasını getirmek kalmıştı. Bir şansım oldu: Ustalar, yaşıtılarım beni pek yalnız, desteksiz bırakmadılar

yolun başında. Diyebilirim ki, kimseye olmadığı kadar (kuşağımda), el üstünde tutuldum. Asal gerekçeleri ne olursa olsun, genç bir insanın koyu, dikenli, sertyoğuş yalnızlığından söküp çıkardığı, ortaya sürdüğü, genel ortamın bünyesinde görmek istemediği bir yazıya kol kanat gerenler çıkması hafife alınacak durumlardan değildir. Belki, yıllar geçince, benden gençlere kapılar aralama çabamı kendi yaşadıklarımından öğrenmişimdir.

Zarftan çıkan tekörnek, beni otuz yıl öncesine taşıyiverdi. Tuhaf olan, geçen otuz yılın bazı temel noktalardaki duruşumu değiştirmemesi: Hâlâ, kitaplarımın baskı sayısını, elimde olsa, 250'yle sınırlamaktan yanayım. *İblise Göre İncil*'in önümüzdeki yıl beşinci basımı gerçekleşecek Kırmızı'da; tam bilemiyorum ama, o baskıyla birlikte, 6-7 bin nüshayı bulacak toplam sayı. Çoğu insana gülünç denecek ölçüde az görünecektir bu miktar; bana sorulursa, hayli abartılı bulduğumu söylerim o sayının, bugüne dek (Kırmızı dahil) 750 adet basılmış olması kesinkes yeterli olurdu.

Alpagut'un Norgunk'taki tezgâhı yeniden sınırlı basım olacağını doğuracak gibi görünüyor: Önce *Otuş Kuş+Öteki Prova'yı*, sonra *Soulages Söyleşisi*'ni, *Mekik'i* yapmak istiyor orada; bana heyecan veriyor bu. Önümüzdeki yıl 1000-1500 arası basılacak olan yeni kitaplarım, sırf o nedenle, aynı heyecanı doğurmuyor içimde. Elimden birşey gelmez ama, piyasanın düzeni böyle bir denge üzerine oturuyor, beni de alıştıyor çarkın mantığına: *Mürekekep Zaman* tükendi işte, neden yeni basımı yapılmıyor diye yakınlıyorum – oysa bu kadar sıkı okur olduğunu sanmıyorum, gevşek okurun kütüphanesinde kitabım dursun istemiyorum.

Otuz yıl sonra, ülküsel çözümün uzağındayım. Otuz yıl daha yaşasam daha iyi koşullar çıkmayacak karşıma, farkındayım. Devran iyi-kötü böyle gidecek, kitap ve koşulu hakkında üç kişiden fazlası kafa patlatıyor olmayacak.

Ayşe ile Alpagut'u da Mavi'de ağırladık. Kanada serüvenlerini, pek az da Paris aylarını anlattılar. Tülin onlara ısınamazsa diye biraz endişeliydim, ısındı, sevindim. Temas denklemlerinde çok önemli bu: Canyoldaşı sizin yakınlık duyduğunuz birilerine

uzak kaldığında, ister istemez mesafe doğuyor. Karşılıklı yaşanan durum bu. Canyoldaşlığı demişken, Ayşe ile Alpogut da öyle bağlanmışa benziyorlar birbirilerine – Toplum’a başka türlü tahammül etmek güçtür: Ya mutsuz çift, ya mutsuz tek olmanız için bir adım atmanız zaten yeterli.

Gece sefâsiyla tamamladık günü, balkonda. Tülin’i aylardır ilk kez güldürmeyi başardım. Benim ne soytarı olduğumu kimse bilmez.

Masada, *Gövede’*m iyice sona doğru ilerliyor artık. İki önemli bölüm kaldı geriye.

Bir ara Rüstem öğretmenle karşılaştım dün: Beni Deniz Lisesi’ndeki ulaşılmaz Bizans dönemi kilisesine götürecek Eylül başında. Karşılığında, açıkça, bir edebiyat sohbeti beklediğini söyledi, doğaldır. “Şair-yazarlar ayrı bir tür” dedi: “Onların düzyazılarından da şiir sızıyor”.

Cem İleri aradı: Metis kitabını yayımlama kararı almış, bir hurra haberi.

Eren Safi, Ahsen Erdoğan, Celâl Üster, Cem Akaş, Fahri ve Banu – telefonum gene durmadı dün.

Orhan beyle eşi adaya döndüler.

Bugün Teyze ile Enişte, yarın Sarp.

Ada Havadisleri gazetesinden.

.XLII.

27 Ağustos, 08.45–

00.45 vapuruyla uğurladık Figen-Şeref ikilisini, dönüşte bir saati aşkın balkondaydık, yatma saati kayınca kalkma saati da kaydı – gökyüzü, yazın bu son ağır günlerinde değişken iyice: Bu sabah dehşet pus basmış karşı yakayı, dün öğle sonrasında gene pusarıktı hava: Kartal’da, Maltepe’de yaşayanlar boğuluyorlardı herhalde. Akşama doğru epey dağıldı o tabaka, gece geç saat yıldız

haritası açıldı yukarıda, bir yandan Çernobil'den Jean Clair'e gidip gelen konuşmalarımız sürdü, bir yandan da Küçük Ayı'da, Büyük Sahra ve Büyük Kanyon'da koşturuyorduk. Bugün sıcak gene baskın olacak.

Oruç aradı dün, Paşabahçe'deymiş; yazı Gümüşlük'te geçirdi. Pan Yayınları'na bir Hai-Kai dergisi, bir haiku kitapları dizisi hazırlayacakmış, katkı istedi. Kenarda ateşlenmeyi bekleyen nesirli şiir tasarımdan sözaçtım, heyecanlandı. İyi de, araya sokar mıyım? Belli olmaz. Sesi ylgın değilse bile düşük geliyordu Oruç'un – anne yitimi zordur. Baba yitimi de: Üç hafta doluyor, Tülin'de gerçek bir ilerleme görmüyorum. Çaba gösteriyor. Bana yüklenmeme kaygısı çabasının ana kaynağı, biliyorum.

Annemi aradım dün. Sesimi duyunca canlandı gibi geldi bana.

Michel Tournier okuyorum: *Küçük Nesirler*. Ciddi ortaklıklar görüyorum. İnce, ipince bir yazı dokuyor, derinliğini hiç yitirmiyor. Soy yazar. Arkasında dopdolu, anlamlı, uzun süreliğine kalıcı bir yapıt bırakacak. Kalem erbâbı daha ne isteyebilir? Ama, unutulmamalı ki, hayatı mürekkebe çevirmek her yazarın kânı değildir.

Bugün, Sarp'ı bekliyoruz.

.XLIII.

28 Ağustos, 07.50–

Yazın son ağır günü sahiden de ağır geçti – neyse ki Sarp buradaydı, serin bir bulut gibi havalandırdı bizi, erkence geldi, son vapurla döndü. Birazdan şehre dönüş. Belli belirsiz bir serin hava akıyor açık pencereden, meteorolojiye göre bugün yağış olacak, 'mevsim normalleri'ne dönüş bekleniyor. Akşam dönecek miyiz, karar veremedik henüz. Yağmuru adada karşılamak isterim. Heybeli'nin sonbaharıyla tanışacağız. Yeni renkler, kokular girecek kataloğumuza. Ortamdaki dinginlik artacak.

Bu hafta çok iyi çalışmadım; yalnızca *Gövde'm* yolaldı, onun dışında biraz tekledim. Umarım sürmez tempodaki gevşeme, Eylül boyunca verimli kalmak ister(d)im.

Defter bitti – yenisiyle dönmeliyim.

.XLIV.

30 Ağustos, 06.50–

Gidildi, dönüldü. Otuziki saat kaldık şehirde: Üstüste iki sabah toplantısı, yazıların düzeltisi, bir saata yakın süren deli yağmur (adada karşılaşamadık gene), 16.20'yle geçtik buraya. Apaçık ki ikimizin de kanına girdi Heybeli: Derin bir hasret duygusuyla ayak bastık. Çatı akmamış bereket (akabilirdi çünkü), açıp havalandırdık evi, balkona kurulduk hemen, yaklaşık iki saat mihlanıp kaldık orada.

Yazsonu–güzbaşı renkleri tanıma gelmiyor. Gece inene kadar dakika başı yaşanan değişim dudak uçuklatıcı. 24 Hazirandan bu yana böylesine yumuşak olmamıştı ışık: Eski Rum ilkokuluna, servilere, denize, karşı kıyıya, Büyükada iskelesine izlenimcilerin başını döndürecek tonlarla düştü günbatımı, sonra da akşam, sarıdan koyu mora bütün darbeleri denedi. İçimizi huzur kapladı.

Hulusi kapıda bekliyordu bizi, sonunda içeri girerek evi tavaf etti, iki balkona da serildi sırasıyla, kendini sevdirdi. Gece vakti, 'yılın annesi' sarmanla ailesini besledik gene. Mavi'de Orhan'la bu kez sıcak selâmlaştık, bir çevirmeniyle birlikteydi. Dönüşte erken düşmüşüm, sanki hava çarptı beni.

.XLV.

31 Ağustos, 09.30—

Geceyarısını geçerken değışti mevsim, bugün ısı yaklaşık 10° düştü, külliye griyle kaplı gökyüzü, karayel şiddetli, yağmura ramak kaldı. Önceki günün yumuşaklığı dün de günboyu sürdü, bütün akşamı balkonda geçirip aşağıya indik, “bayram cümbüşü” nedeniyle kaçarcasına döndük eve; Deniz Okulu bandosundan çocuk sesine yok yoktu, bir de MHP Adalar İlçe Başkanlığının toplantısı varmış, yıldı verici yüzlere bir el tabanca sesi bile karıştı. *Orası Burası*’nı seçtik yemekte, palamut pişirmeyi bilmiyorlar.

Gecenin üçüncü saatında Tül’ün kâbusuyla uyandım, neredeyse her gece böyle uyuyor yavrum. Kalkıp balkonda bir sigara içtim, basbayağı soğumuştı hava; yatağa dönüşte nemden boğuluyorum sandım, üstelik yüksek tavanlı odalardayız burada. Sabaha doğru bu kez kramp girdi Tül’ün bacağına, eritirken uyandım, dikildim, günü açtım masada, ama defterden başlamadım, sırayı değıştirdim!

Mozart dinliyoruz.

Gece Yiğitler gelecek yemeğe, bir ara alışverişe çıkacağız. Bugün hava aslında mezarlık ziyareti için elverişli, belki denerim. İki çiftte iki çift sessiz sözüm var.

Heybeli’ye bu hava da çok yakışıyor. Bir tür kış günü provası yapıyoruz. Ev bizim olsaydı ona göre bir altyapı donanımı olurdu; doğal gazın gelmiş olmasının kolaylaştırdığı bir durum.

İnsanlar kışa nasıl da kapalı, saat kaç oldu hâlâ in cin top oynuyor etrafta.

1 Eylöl, 07.40–

Dünden başlayarak yer değiştirdim evde: Hava serinlediği ve karşılıklı pencereleri açık bırakmadığım için sigara dumanına boğuluyordu içerisi; özellikle Ağustos ayı boyunca güneşin yüklen-diği, bir tür ardiye olarak kullandığımız ikinci odaya geçtim, pencerenin önündeki dar (30 cm.) ve uzun (yaklaşık 140 cm.) ahşap kesiti tezgâha dönüştürdüm, içeride ama açık havada çalışmaya başladım – dün, adadaki en verimli günüm oldu.

Aı da değişti ister istemez. Bir pencereye göre geniş bir ufuk: Üstyansı gökyüzü, altıansı solda Dragos’tan Pendik’e, ortada Büyükada tepeleri ve Yetimhanenin bir ucu, sağda Heybeli sırtına dönük bir açılım, tam karşımda, derinlemesine, Bahriye so-kağın ilk yarısı. Kalktığımdan beri hayrettir hareketli sokak: Çok sayıda sakin indi aşağıya, besbelli vapura yetişmek üzere, acelecı. Gece de sessiz ortalık, hele gece yarısında: Sanki ölü ada, gesaatta tek ses vermiyordu. O an ve bu sabah, Tülin’le konuştuk: Heybeli’siz nasıl yaşayacağız, Ekim sonrasında? Bu soru’nun or-tak sorun’umuz olması kazancımız: Birinden biri aynı bağlanma duygusunu taşımadığında bahtına küsölür. Geçen yıl Büyükada’daki evden öyle ayrılmıştık örneğin; bana kalsa oraya dönmek is-terdim. Bereket ayrılmışız o konuda: Heybeli, herşeyiyle öne geçti şimdi; besbelli güz bu kanıyı değiştirmeyecek.

Hava enikonu serindi dün. Günboyu aralıksız iseledi yağmur, gökyüzü kaplı ve kapalı kaldı. Tülin’i öteki kutba fırlatmaya yeter genelde o tablo, tersi oldu: Yeni koşulları yakıştırdı adaya, sevdi. Ben malüm, bayılışım kuzeyin herşeyine, sevmesine sevin-dim. Sonunda, umarım, yaz-kış yaşanır saptamasında kalırız.

Bunda evin konumunun, yapısının payı az değil ama. Yüksek tavan grinin insanın üstüne kapaklanmasına izin vermiyor. Ondan fazlasına salondan açılan geniş ve yüksek ufuk. Bu sabah birden aydım: Saint-Nazaire’deki atmosfere kavuşmuşuz! Orada ötesi var-

dı: Kartal konumu ve sonsuz değişkenlik. Burada fazlası var: Yumuşaklık ve bir tür derinlik. Birini ötekiyle değiş-tokuş edemem oysa, neden edeyim ayrıca, birbirilerini bütünler, çeşitlerken.

Yer değiştirmek, anaeviden uzaklaşmak (ama, herhalde ona döneceğim bilgisini taşıyarak), ikidebir yola düşmek bana yaşama coşkusu aşıladı hep. Önümüzdeki yıl günışığına çıkarmaya niyetliyim iki kalın cildi: *Pasaport Damgaları* o damar tarafından katediliyor, bütün iniş çıkışlarına karşın. Pek çok günce okudum bugüne dek, bazılarıyla haşır neşir oluşum zamana yayıldı. Kopkoyu, bungun günlükler vardır aralarında, benimkisi onlardan sayılmaz. Gençlik yaşlarımdan beri, arasıra aşırı boyutlar alan çekirdek-karamsarlığımı, anlamsızlık külliyatını dengeleyen tutamaklarla bastırduğımı biliyorum: Eş (canyoldaşı) ve Yazı (panzehir), demiştim; bunlara Yol ve Doğa yardım etti. Hayatın ağrısını yenebiliyorsa yaşama coşkusu, ona mesafe almak, mesafeli durmak uslu tavrı mıdır? Yazımın bir cephesine, sınırlı bir katkısı oldu bunun; törpülemeyi aklımdan geçirmedim. Böyle söylüyorum, çünkü gündelik hazların yazıya çağırılmasını kendisini yakıştıramayanlar gördüm. 1976-78 arası Kafka üzerinde *çalışırken* şaşırmıştım: Son döneminde, hastane kâğıtları tanık, nasıl da yaşamak, coşkuyla yaşamak istemişti; o fırsatı kaçırdığına hayıflanarak. Bazı duruş tıkanıklıklarını gevşetti, sonra da eritti öyle tanıklıklar. Hiçbir zaman “yaşamak güzel şey be kardeşim” diyemedim gene de; yaşadığım, paylaştığım, başkalarında gördüğüm ve anlama çabası göstermekten geri duramadığım acılar buna izin vermedi. Ama, içimde usul usul şükretme duygusunun geliştiğini saklayacak değilim; olabildiğinde, olabildiğince yaşama coşkusu kesitlerinde yüzmeyi kendime yasaklamaya asla kalkışmadım – en iyi hayat diye bir şey yoktur demiş miydim, demişimdir, benimkisi böyle biçimlendi işte.

Bir içenerji gizilgücüne gelip dayanıyorum, önüme koyup düşündüğümde; içkin, gen yapısına bağlı, doğama ait bir tohum gibi. Ortasında, farklı baharatların dolaşmasına, dengeli paylar almalarına yolaçan bir bünye benimkisi: Acıdan korkmadım, ekşi-

den kaçmadım, tatlıyı küçümsemedim, mayhoşdan keyif aldım, buruktan devşirebileceğimi devşirdim, kekreden tiksınmedim, tuzu hem bastım hem sevdim, ola ki bir şanstır benimkisi, aklı kullanarak, yalnızca o yoldan, sağlanacak alaşım mıdır bu? Bir payım varsa, ket vurmamış olmamdan geliyordur.

Yemeğe Bener'leri çağırıştık, hoş bir gece geçirdik. Lâl, tek kelimeyle bitirim arkadaşım, Funda'yla birlikte GS mağazasından bir çift fincan getirmişler bana. Aile sorunlarını konuştuk epey, ne karmaşık dünya! Ara ara koptum masadan, ablamı ve babamı düşündüm, anamı ve oğlumu sonra: Ne karmaşık dünya.

Yiğit kıymetli bir bilgi verdi dün, kıymetli bir malzeme getirecek önümüzdeki hafta: Troçki'nin Büyükada'dan ayrılırken yazdığı, doğrudan ada yaşantısıyla ilgili bölümleri de olan yedi sayfalık bir metin – yalnızca “Bütün Eserleri”nde yer almış bir ara yazı.

Yiğit'e, Troçki'nin *Hayatım*'ını nasıl okuduğumu anlatmadım. 12 Mart döneminde kitap avı (insan avının aksesuarı olarak) yapılırken, yurtdışına görevi gereği giden babama ısmarlamıştım – bu ayrıntı beni utandırır.

Troçki tek önemseydiğim sosyalist önder oldu. Herhalde, kültüre ve edebiyata yakın, derin bakışıyla ilgiliydi bu. Yiğit, ikinci Troçkist arkadaşım (Orhan Koçak'tan sonra). Bana kalırsa, uzun sürmüş militanlık dönemi; ama insan ister istemez kattıklarıyla avunur, seçeneği hesaba katmak istemez. Yanılmıyorsam 1971'deydi, bir solukta tuğla kalınlığındaki *Devrim Yapan Üç Adam*'ı okuduğumda, savrulduğumu unutmuyorum. Şu var ki, Ayzenştayn'ın sineması, Mayakovski'nin şiiri, Maleviç'in resimleri tutku alanımın merkezindeki yerlerini o üç adama da, öteki üç adama da (Che, Mao, Hoca) bırakmaya yanaşmadılar. Bir yıl sonra üç başka adam ağırlığını koydu hayatıma: Pound, Beckett, Joyce. Paris'e gitme kararında katkıları büyüktür. Ruslardan kopamadım ama: 1973-74 kışında, Asnières'deki Rusça derslerini sürdürürken, bütün hayalim Hlebnikov'u anadilinden okumaktı, başaramadım.

Bozgunlarım içimde zonklamaktan geri durmadılar. Müzik derslerini bırakmamla Rusca derslerini bırakmam arasında on yıl

var. Araya Saint-Joseph'ten uzaklaştırılışım girdi. Aylarca uğraşmama, başıma türlü dertler açılmasına katlanmama karşın Lodz'a gitmeyi, kamerayla yolalmayı beceremedim. Bu düşüklerin kaleme kâğıda kilitleniş dozunu belirlediğine inanıyorum bugün. Bilmem doğru mudur?

Nereden nereye dalıp .....

Sıçrarken, güneş ..... gökyüzü açık, kalıcı olacağa benzer bu durum, yeniden içeride..... güneş yakacak beni.

Yaz sürsün istiyor..... yamadı doğru dürüst; büyük olasılıkla babasıyla boğuştu. Sabah ..... ğında yarıyariya bozbulanıktı hava, şimdi uyanırsa yüzünden binlerce ayçiçeği geçer; umarım kalktığımda böyle kalır ışık: Kamaştırır.

Çok iyi çalıştım dün, neredeyse doludizgin.

“Osuruknâme”yi yazıyorum. Bir defa olmuştu bu: Yazarken duruyor, katıla katıla gülüyorum. Komiklik metinde değil (metin de biraz komik ayrıca), durumda: Büyük ciddiyet içindeyim cümlelerimi, kelimelerimi tartarak dizmeye çalışırken; bir savaş bildirgesi, bir ağıt, bir istifa mektubu yazıyorum sanır o an biri görse halimi; oysa konum osurmak – yüz ifademi gözümün önüne getirdiğim için çılgınca gülüyorum, gözlerimden yaşlar iniyor, Hayat tam böyle, çift kutuplu

derken uyanıyor Tül: Yüzünde ayçiçekleri.

İki buçuk saat içinde dokuz sigara içmişim – hızla öldürüyorum kendimi.

.XLVII.

2 Eylül, 08.30–

Gök delinmiş bir şey mi, asıl sorun evin çatısındaki delikler! Oktay bey uyarmıştı, biz istemeyip ertelettik onarım işini Ekime,

şimdi tasası çöktü üstümüze. Dün gece Mavi'deydik, dolu dizgin başladı yağmur, yarım saat hızlı ve yoğun yağdı, eve dönüşte gördük manzarayı: Merdivenlere kova leğen yetmedi. Sonra geri çekildi, ama bu sabah sağanak yağışla ve damlaların sesli dansıyla uyandık; çeyrek saatta çekildi, gelgelelim burada, arka odaya kurduğum çalışma 'köşe'sinde de akma başgösterdi. Yarından başlayarak uzaklaşacakmış yağışlı hava, salı günü gene 30°'yi görecekmişiz. Tülin bugün dönmekten yana (nasıl olsa pazartesiye hem toplantım, hem Lokman'la görüşmem var), diklenmiyorum: Sağ kolumdaki romatizmal ağrı azdı, omzumdan bileğime iniyor ve zorluyor beni. Hele bakalım.

Öte yandan, yağmur ve bulutlar, gri ve grimsi mavi nasıl yakışıyor Heybeli'ye; genel görünümünden gözümüzü alamıyoruz. Öğle yemeğine Seta geldi. Dramatik zorlukta yaşama koşullarının neşesini silemediği ender insanlardan biri. Yemek sonrası ikisini bıraktım, fotoğraf makinemi alıp büyük yürüyüşe çıktım, tırmanış yordu doğrusu, iki saat sonra döndüğümde kaslarım ağrıyordu.

Güneş bulutlarla oynuyordu yürürken, 3-4 derece gücünde poyraz serinletmişti havayı, Şadiye sokak üstünden mezarlıklara yöneldim. Müslüman kabristanıyla Ortodoks kabristanı bitişik nizamda burada. Yazık ki ikincisi kapalıydı; anlaşılan sürekli bir bekçisi yok, Pazar günleri açılıyordur. Giriş kapısı görkemli, besbelli XIX. yüzyıl sonundan kalma. Kat kat yükseliyor yukarıya doğru. Ahmet Rasim'in mezarı hemen girişte, Hüseyin Rahmi beyinki de uzakta değildi; Turan hanımla Batuhan'ınkileri aramak, bir de genel durumu görmek için inip çıkarak mezarlığın tümünü gezdim. Mezar taşları okkalı birer sayfa çoğu zaman; Dîvan şiirleri gibi: Söylenebilecek olanın pek azını söyleyip geri çekiliyorlar. Hepsi yanyana, külçe kitap: Harfler yaşama bilgileri (isim, meslek, tarihler, ölüm nedenleri, şiirler, yakınlık bağlaçları [kartuş değiştirmek için yerimden kalkıyor salona geçiyorum, dönüşte bakıyorum ki iri bir yağmur damlası inmiş önceki sayfanın tam ortasına, yazıyı yaymış, yer yer silmiş, kaşlarımı çatarak tavana bakıyorum, o tek göz deliğin ahşabın tenindeki yerini kes-

tirmek olanaksız], hazin ya da hamasî yan bilgiler) içeriyor, taşın bütünü bir tek ölüme işaret ediyor oysa.

Merhum, New York'ta ölmüş, oradan buraya... Eskişehir kökenliler görüyorum... Doğal olarak, çok sayıda deniz subayı var, ama öteki meslekler de belirtilmiş sıkça: Berber, kasap, öğretmen, öğretim üyesi, doktor, vergi memuru: Aileler bu ünvanları neden önemserler bilemeyiz... içparalayıcı şiirler, kıtalar, beyitler... derken, *Turan Batuhan 1914-1996* karşımda belirliyor. Neden yalnız? Hüseyin bey yanına sırlanmış olamaz (beş yıl geçmeden izin verilmiyor), başka bir yere mi gömüldü? İsteği hilafına yapılmışsa, ayıptır. Değilse, hangi gerekçelerle ayrı düşmeye karar vermişti? Neden bilmem, bu sonuçta kendisinin boşveriş ya da kalanların kayıtsızlığı etken olmuştur duygusuna kapılıyorum.

Aşağıda, Hüseyin Rahmi beyin mezarında aynı durum bekliyor beni: *Mütekait Miralay Hulusi Bey* ile arasına bir yabancıнын mezarı girmiş. Hüseyin Rahmi on yıl daha yaşamış. Bunun olabileceğini aklına getirmemişti belki de. Toplumsal baskıdan iki adım ötesini seçmişse şaşarım: Yaşarken diklenebilen, ölümdede pes eder mi? Hüseyin Rahmi'nin mezarına özenilmiş biraz, kitaplarından mermer üç-dört cilt serpiştirilmiş üstüne, ama bakımsız halde, taşın üstündeki fotoğraf çoktan çatlamış ortasından. İki âşığa saygı duruşunda bulundum.

Uzaktan Rum Mezarlığına, taş ve ahşap taşlara baktım bir süre, toprak yoldan tepeye doğru, sık mola vererek, gene de zorlanarak tırmandım sonra, orada soluklanırken Doğan Hızlan aradı gene, “ne arıyorsun orada?” diye sormadan edemedi.

Tepe mahallesi geçmişte zengin aileleri de ağırlamış, taş ve ahşap yapılar bunu gösteriyor. Şimdi tam varoş koşulları hüküm sürüyor, varlığımdan (ve makinamdan) haklı olarak tedirgin oldular. Ağır ağır süzüldüm aşağıya, eve döndüm, Seta'yla Tülin iskeleliğe gittiklerinde yarım saat siesta yaptım, Fahri'nin telefonuyla uyandım, mübarek çalar saat gibi, Nasreddin Hoca önsözüm heyecanlandırmış meğer. *Tuğralar*'ın kapağı da basılmış, on güne kalmaz raflara yolcu çıkar. *Kırmızı*, kaybolan *Altınkırkebeş*'in yerini

alıyor hayatımda. Onaltı yılda yirmiye yakın kitabım çıkmıştı *Altı kırkbeş*'te, olabilirse, yaklaşık iki yılda şiirlerimi onüç kitapta bir araya getirecek Fahri. Bir yandan da yerli şair listesini genişletiyor.

Neyin Nesisin Sen'in "pürüzlüler dosyası"nı Heybeli'ye taşıdım. Kitapta yeralacak şiir sayısı kadar şiir var o toplamda. Olsa olsa birkaçı kitaba girebilecek ama bunun için üzerinde çalışmaya değer. Bir gün, *Taşrada Ölüm Dirim Hazırlıkları*'nın devamını getirecek miyim? 1983-2006 arasından yüzü aşkın şiir iskartaya ayrılmıştır. Onlar, bana kalırsa, dosyalarında kalırlar ya da yok edilirler. 1972-1982 arasına yaklaşımım farklıydı; onları toplayarak doğru iş yaptığımı düşünüyorum.

Yağmur yeniden yaklaşıyor.

Kalmakla gitmek arası ikimiz de kararsızız: Heybeli'den kazanılacak her ânı kazanmaya çalışıyor gibiyiz.

Yağmur başladı işte.

Yeni damlalardan kaçmalıyım!

.XLVIII.

3 Eylül, 07.00—

Sonunda kaldık, dönüşü bu akşama erteleyerek – iyi ki öyle yapmışız: Azan romatizma ağrım bir yana, nefis bir gün daha geçirmiş olduk adada. Yağmur önce hafifledi, ardından uçup gitti bulutlar, gece bir baktık, pürüzsüz mavi kaplamış gökyüzünü; şimdi de öyle, güneş hüküm sürüyor, salondaki masaya döndüm, güneşe sırtımı dönerek.

Sabahın ilk görüntüsü: Birer metre arayla tek kol halinde ilerleyen iri beş sokak köpeği geçti Bahriye Hamamı sokağından; ilki başlattı, ötekiler aksatmaksızın tekrarladılar, hepsi aynı noktaya sığıldılar. Bir kısa film gibiydi; tek plan kesintisiz çekim, yaklaşık iki dakika.

Önce öğlen çıktık, dün; Mızrak sokaktan iskeleyle yönelirken bir aşevi durdurdu beni, “hadi!” dedi Tülin, oturduk: Ezogelin, acılı köfte, çoban salata, nasıl iyi geldi. El Faro’da kahvelerimizi içtik, döndük. Sonra, akşamüstü sonu çıktık; üst sokaklardan geçip sanatoryum yönüne döndük, birden açıldı ışık, sanki delirdi palet, kilisenin arka duvarına paralel, iki adım yer değiştirip duruyorduk ikidebir, Tülin’in dediği gibi düpedüz hipnoz halindeydik. Yanımızdan, görünümüne ve ışığa kayıtsız, yürüyüşçüler geçip gidiyordu durmadan, biriyle gözgöze geldik: Baha Tanman. Ayaküstü kısa bir sohbet yapıldı. Altı ayını burada geçiriyormuş yılın. “Sen kimbilir ne müthiş bir evde oturuyorsundur?” dedim, bir an durup “Lozan caddesi, 7 numara” diye yanıtladı: “Beklerim”. O an ayamadım: Üç-dört yıldır dikkatimizi çeken, bir seferinde pencerelerinden duvarlarında sıkı tuğralı fermanlar ve tablolar durduğunu gördüğümüz, kâğır bina bu, kesinkes Heybeli’nin en alımlı yapılarından biri! Baha’nın ailesi saray kökenlidir, görgülü ve görmüş geçirmiş insanlar (bizim Ekrem iyi tanır Baha’yı, ikimizi bir araya o getirmişti), onun için de pek kendilerini göstermezler. Baha, benden iki yaş küçük olmalı. Birikimli, nitelikli, derin bir sanat ve kültür tarihçisi: Az tanınıyor olmasını açıklar sanırım bütün bunlar. YKY’de yaptığımız Osmanlı operasyonuna canalcı katkıları oldu. Yahya Efendi Dergâhı üzerine çalışmasını okumuştum, ince ve yoğun bir dokuma, azrak çıkar şöyle adamlar, onun için de hak ettikleri saygıyı uluslararası platformda görürler, Türkiye’de dar bir çevrede önemsenirler. Lozan 7’yi görmek isteriz doğrusu! Çat kapı kimsenin evine gidemem ben ama. Bir daha rastlaşırsak alenen davet talebinde bulunacağım gene de.

Sanatoryum yolu hüzünlüydü. Bakır toprak! Çamların arasından geçip döndük gerisin geri. Bir üst yolda mezarlığın olması zalim bir durumdu herhalde, buraya getirilen hastalar için. Öte yandan, İstanbul’un en ayrıcalıklı noktalarından birindeydiler: Nizam’ın tam karşısında, bir ormanın içinde. Hasta için bu cennet-si ortam yaralayıcı olabilir: Hayat alımlı cephesiyle kuşatıyor onu,

oyşa ölüm kapının eşiğine dikilmiş, kolluyor.

Eve dönüşte yarım saati aşkın balkonda, bulutlar üzerinde kararsız çalışan ressamı, günbatımını izledik, solukları tutarak. Üçüncü kez çıktık, Mavi'ye yemeğe gittik. Zengin konuştuk. Bir ara onu dile getirdi Tülin: Babasının acısına yoğunlaşmasını, ya-sın hakkını vermesini sağladı Heybeli'deki yaşam koşullarımız. Şehir, gündelik hayatı delik deşik eden sırnaşık ve kural tanımaz üslûbuyla, herşeyi olduğu gibi yas sürecini de parçalar, yoğunlaş-mayı kesintiye uğrattırdı, böylesi daha bir yaraştı sonuçta. Yaz-sonu, dönen hava, Tül'e de Saint-Nazaire'de geçirdiğimiz kışı, yazı anımsatmış. Bizim ilk ortak "ikinci ev"imiz o, sağlam ve değişmez yerine oturdu hayatımızda. Heybeliada günlerini en çok o konaklamaya benzetiyoruz gerçekten de.

"İkinci Evler" kitabı, şu aşamada, zihnimde hareket etmeye, kendi içinde toplanmışken ayrılmaya başladı. Toplamak için erken belki de. *Kesif'i, İki Deniz Arası Siyah Topraklar'ı* ayırmak zaten çok doğru değil: Oradan başlıyor çizgi, hem de belirgin bir çıkışla. Ada defterleri şimdiden, öngördüğüm oylumdan taştlar; ikisi birarada, 200 sayfayı aşacakları ortada. Hepsini buluştursam, 800 sayfayı bulur cilt; bugün için insafsız büyüklük. İlk ikisini zaten ikinci basımda birleştirmiştim. Ortada kalan dilimde, iki Paris evinin ortasına bir Saint-Nazaire konaklamasının girmesi bir tuhaf mı olacak? Al sana kararsızlık! Beklemek ola ki en uslu tavrı: Öyle ya, işin bir de gelecek cephesi var, önümüzdeki yaz ada faslı yinelenebilir sözgelimi, başka gelişmeler de yaşanabilir. *Pasa-port Damgaları'*nda güvenilir bir yol tutturdum örneğin: 1987'de başlayan, 2002'de kestiğim bir çizgi; sonrasını, açık, ileriki bir noktaya bıraktım. Hele bir gidelim, görelim de.

Bir Zamanlar Bir Turan Vardı'ya yeniden döndüm dün. Orhan'la ilk karşılaştığımızda, akrabasının mezarını ziyaret ettiğimi söyleyeceğim. Şaşırır mı? O, yapmış mıdır böyle bir ziyaret, yapmışsa ben şaşırıyorum. Şüphesiz, akrabalık ilişkisi bunu gerektirmiyor temelde; tanıştırıyorlar mıydı, onu bile bilmiyorum. Batuhan'ın kitabını okudu mu, bir merak konusu

daha. Vakti gelir bunları konuşmanın. Orhan'ın dünyasında geniş yer tutan sorunlardan sayılmaz canyoldaşlığı, sevdâ denklemleri, yalnızlık ya da inzîva türleri. Gene de, "Turan vâkâsı'na kayıtsız kaldığını düşünmüyorum, bir biçimde ilgilenmiştir.

Hüseyin Batuhan'a haksızlık etme tedirginliği kaplamış bir kere içimi, sorularımı ifade edemiyorum. Derdim ne, temelde? Hayat duruşunu tamına kavrayamamak. Diyebilirim ki, bî-namaz bir balı var. Yaşamın ölümle kesinkes sona erdiğine bunca kesin sözlerle inanan kişiye hiç uygun düşmeyen yaklaşımlar çıkıyor aradere karşıma. Yer yer çığlıklar çarpıyor gözüme; onları yansıtmış olması dürüstlükten, aklından geçirmiş olması bir tür kötülükten, gibi geliyor bana. Böyle bir ilişkide, sahiden de susmayı gerektirebilirdi tutarlılık.

Turan'ın yemeyerek (yiyemeyerek) ölüme geçişi Gödel'i düşündürdü bana, ister istemez. Hüseyin beyin "mea culpa" üslûbu bir yanyıla saygı, öbür yanyıla dehşet duygularını kabarttı içimde. Tembellik dediği tembellik, bencilik dediği bencilik mi, yoksa sayrıl bir özseverlikten mi söz etmeliydi? Kendime kaygıyla baktığımı anladım o an. İnsan, böyle bir durumda gözü-nü kırpınamaya hazır tutmalı bünyesini – bağışlanr savaçaklama değil bu, Hüseyin bey de bağışlamamış aynadaki egosunu.

Adele Gödel tam nasıl davranmıştı acaba? Bugüne dek okuduklarım yeterince aydınlatmadı beni. İki olayı çakıştırmıyorum tabii: Kurt'un hastalığı ağır ve labirentimsidir, kim çıkabilirdi ki işin içinden?

Gençtim, olgunların davranışlarını okumakta zorlandığım olurdu. Olgun yaşa geldim, yaşlıları çözme uğraşında başarısız oluyorum. Kafamın merkezinde, iki yılı aşkın süren bir içhazırlığın ardından Haziran'da yazmaya başladığım "Yılki", saat gibi çalışıyor durmadan – otobiyografinin yedinci bölümü.

Kitaplarını okuyanların çoğunun benden genç insanlar olduğunu sanıyorum (çünkü yaşutlarının genelde pek az okuduklarını görüyorum), tam ne anlıyorlar, ne kadarına varıyorlar, bilmiyorum.

"İnce şeylere vakti" olmak sorunu apayrı. Firarı dolu çevrem. İnsanlık hallerinden kaçıyor, kaçınıyorlar. Ağrı verici her şeyden. Bir gün ben de yorgun düşer miyim? Öyle yaşamak asla istemem. Yazı, beni hayatın çekirdeğine bakmaya götürdü hep; yazdıklarım değersiz bile olsa buna değirdi.

*Yazmasaydım, kaçmaz mıydım?
Kaçardım herhalde. Ağrı bölgelerinde kimse amaçsız hedefsiz dolaş-
mayı sürdüremez bence.
Bunca dolaşmayı.*

.XLIX.

5 Eylül, 07.30–

Ne olacak bu bağlanmanın sonu: Pazar, 18.00 vapuruyla geçtik karşıya, dün 18.30'da Kabataş'tan bindik Fenerbahçe'ye (nihayet!), yirmidört saatlik ayrılık yetti büyük bir özlem duygunun çökmesine, Heybeli düpedüz çörekledi hayatımıza. İnsan'la teması bastırdı sonuçta mekânla temas, ada herşeyi ezip geçerek 2006 yazının ortasına çörekledi. Hava koşulları oldukça elverişli gidiyor şimdilik, olabildiğince yararlanacağız Ekim sonuna dek şu ortamdan. Gözle görülür bir tenhalaşma sözkonusu ayrıca, yazlıkçıların bir bölümü döndü anlaşılan, iyiden iyiye çekici bir hale büründü ada sokakları. Gece, Mavi'de birkaç masaydık, Orhan da oradaydı. İki gündür Tül'le konuşmalarımıza delici, kanırtıcı bir üslûp egemen, yatmadan, balkonda da aynı minval üzere gelişti üslûp – Hayat kavgaları, bazan tırmalar cümleler, öyle istemışizdir.

Pazar günü, Birlikte Nasıl Yaşamak'tan bir bölüme geri döndüm: Barthes'ın "idiorythmie" kavramını işlediği sayfalar. Lacarrière'in Athos keşişlerinden, Aynaroz kitabından çekip çıkarmış o ölçüyü. Hem net, hem kaygan bir kavram. Ortakyaşama düzeninde, topluluk içinde birey, paylaşma fiilinin yanbaşında ayrı durmayı nasıl başarabilir? Birliktesiniz ve yalnızlığınızı koruyorsunuz. Yıllardır, ülküsel çift için önerdiğim ilişki formatıyla öylesine çakışıyor ki, neredeyse şaşırarak okuyorum bu bölümü, her seferinde.

Lacarrière, Aynaroz'da iki farklı düzenin varlığına işaret ediyor. Canebium, gündelik hayatı yapışık ritimde (rhythmos'un bir tür "akış" ola-

rak düşünülebileceğini ekliyor RB) öngörüyor: Yemek, yakarı, günlük işler, törenler, birlikte yaşıyor. İdiorythmie, karşı cephe: Katılım ve paylaşım zorunlu kılınmamış burada, herkes, kendi özel, özgür, özgül akış düzenini seçebiliyor, mekân ortak olsa bile (biriki ritüel dışında).

RB, kişisel ve ülküsel fantazmına değiniyor dersinde: Akdeniz, taraça, dağ – manzara bu, öncelikle. (Hiç görmediği, imgeleminde bildiklerinden hareketle kendine göre kurduğu Athos tepesi). Biri çalışmak üzere olmak üzere ikişer oda her birey (RB ve “dost”ları) için, iki önemli ortak, buluşma mekânı: Taraça ve Kütüphane. (Fourier ‘phalanstère’ini özel optiğiyle düzeltiyor, düzenliyor yeniden – bence).

İlkinde gelmemişti aklıma, ikinci okumamda anımsadım: Yıllar önceydi, Ankara’da, çalışmak ve dostlarla buluşmak için her gün gittiğim bir kahvesine, akşamüstü Üniversite’den çıkıp gelirdi bir arkadaşım. İkimiz de evliydik o sıralarda, ikimizin de çift ilişkisi, alabildiğine farklı nedenlerle, çözülme aşamasına girmişti. Ortakyaşam konusuna ilişkin ortak sanılarımız vardı (sözelimi “aile” ortamından onulmaz biçimde rahatsızlık), ama ayrılan yanımda bana kalırsa daha yakıcıydı: Ben, çift’in teklelerinde başgösteren yaşama değerleri farklılığından doğan bir “inferno” (Strindberg’e benzerim diye ürktüğümü unutamıyorum) ortamı oluşturmaya koyulmuş, kafamdaki “ülküsel çift” imgesi, pratikte yıkıldığı için öfkeli ve saldırgan olmuştum. (Öyle ki, yakın çevremdeki çiftleri de, aynı gerekçelerle taciz ediyor, suçluyordum). Arkadaşımın durumu çetrefildi: Heteroseksüel çiftten homoseksüel çifte geçmek istiyor, biriki başarısız deneyim sonrasında o çözümü de düğüm olarak görmeye başladığı için tek yolun yalnız yaşamaktan geçtiğini savunuyordu. Bir defasında bana, “azizim” dedi: “Ortaçağda bir manastırda yaşamalıyım ben, benzerlerimle buluştuğum bir ortamda, onlarla bitişmeden, günümün yarısını kütüphanede çalışarak geçirmek isterdim”. Biz, 1982’de bunları konuştuğumuzda, RB’nin 1976–1977 ders yılında Collège de France’da verdiği seminerden elbette haberi-miz yoktu (2002 sonunda yayımlanabildi o ders notları).

Yıllar, arkadaşım ve bana, beklenmedik biçimde talih getirdi: O, sonunda gönüllüce ve kafasınca bir çift kurmayı başardı, uzun ve kalıcı bir eşcinsel çiftin yaratılması hâlâ çok güç olmasına karşın. Ben, “ülküsel çift” düşümden umutsuz düşüğüm anda, 8 Ağustos 1986 akşamı, hayatımın

en büyük karşılaşmasını yaşama şansına eriştim – Kurt Gödel’ce bir yaklaşımla, olsa olsa, bir tanrısal güç probleminin ispatı sayarım bunu: Siz bir tek şey yapmışsınızdır, hazır kılmışsınızdır kendinizi, gene de Rastlantı’nın oluşmasında etkin payınız neredeyse yoktur. (Kişinin şu ‘neredeyse’yi zaman zaman düşüncesinde büyüüttüğü olur).

RB’nin fantazminin, eşcinselliği ve bu bağlamda yaşadığı düşkünlükleri nedeniyle ‘birlikte ayrı yaşayan tekler’ (İdioritmik bireyler) üstüne inşa edilmiş olması bana doğal görünüyor.

Başka türlüünü düşünemiyor: ‘İdioritmik çift olur mu?’ sorusunu soruyor, ama oyalanmıyor uzun uzadıya orada, olumsuz görüşünü dile getirip uzaklaşıyor. “Çift”in bir ortak mekân olarak yatak odasını paylaşması bile onun gözünde “tek”in özgün akış düzeni kurmasına engel – ki besbelli bununla bitmiyor ayrılmış yaşam denklemini bozacak öğeler: Çift, ister istemez, Aile’ye giden yol RB’ye göre.

Konu Birlikte Nasıl Yaşamak’a geldiğinde, üzerinde düşünmeyi iş edinen için, tohumu atan çekirdek–fantazma, çekirdek–imge bütün seyrin belirleyicisi.

Kendimi bildim bileli, toy yaşımdan başlayarak, “ülküsel çift” nasıl “ülküsel bir yaşama düzeni kurabilir?” sorusunun girdabından uzaklaşmadım – yazdığım metinler, bıraktığım izler arkamdadır. Formüllü aramakla bulmak, gerçekleştirmekle başarısız olmak arasında geçip gidecektir ömür. Kimsenin hayatının gerçek içyüzünü bilemeyiz ama, çözüme yaklaşanlar, çözümü bulanlar olduğuna inandım, inanıyorum ben. Gelgelelim, geçerli bir formül yaratılabileceğini düşünmedim hiç: Kimse bir başkasının karakter yapısına, yaşama anlayışına, değer dizgesine, koşullarına sahip değildir; dolayısıyla, “ülküsel çift” denklemini, her seferinde, iki özgün “tek” üzerinden çözümü aranabilecek bir üçüncü özgünlük çatısı ister. Böyle bakıldığında, ‘birlikte ayrı yaşayan tekler’e dayalı bir mikro cemaatin gerçekleştirilmesinden daha olanaksız saymıyorum “ülküsel çiftin birlikte özgül tekler halinde yaşama” düzeni kurabilmesini.

Özel, mantığı benzese de her çiftte (ve her çiftin teklerinde) özgül tanımları ve ağırlıkları değişen öğelerden sözediyorum burada – onların, her an yerinden oynamaya elverişli denge yoklamalarından, sık sık gözden geçirilerek sağlamlaştırılmayı bekleleyen inşa kurallarından, karşılıklı iki kefe-

den oluşan bir terazideki süregelen kılınması zorunlu yük farklılıklarının toplamda birbirilerine denk götürülmesi sürecinden.

Tülin, Terazi burcundan.

Ben, "Teraziler Kitabı"nın yazartıyım.

Bu göstergeleri lâtife olarak anıyorum tabii, yoksa iki dengeli dengesi-
zi "ülküsel çift" yaşamına kilitleyecek yatırım tarifi bambaşka, gündelik
ve bir ömürlük ortaklıklara, bir de onların arasında kendi yer payını ara-
yan ayrılıklara bağlı altın çözüm – bana nasıl yaşamak istediğimizi söyle-
yin, size işinizin ne oranda güç olacağını söyleyeyim.

.L.

6 Eylül, 08.00–

Saat, ritm biraz kaydı bugünlerde. İşte dün gece: Gecenin ikinci saatında yattım, sivrisinekler uyutmadı, üçüncü saatta bal-kondaydım (tek bir pencerede ışık gördüm, derin ve sessiz bir uyku hüküm sürüyordu Heybeli'de). Tülin kitap okumayı sürdürdü yatakta, güç belâ sızmışım dördüncü saata doğru, gene de erken uyandım, yorgunum.

Evde temizlik vardı, iyi çalışmadım gün boyu. Akşama doğru Melike ile Balaban çaya davet ettiler. Ne hoşmuş evleri! Bizimkisi dışarıdan bakış tabii, içyüzünü bilemeyiz, ama alabil-diğine uygun ve uyumlu bir çift oluşturuyorlar, sıcak bir ortam kurmuşlar alt katımızda, balkondan biraz denizi, çokça ağaçları görüyorlar. Evden çalışma düzenini oturtmuşlar, bir buçuk yıl olmuş şehirden düpedüz kaçarak buraya yerleşeli, dehşet mut-lular. İmrendik doğrusu. Yaklaşık 35'lerinde görünüyorlar, bu kadar erken bu kadar doğru bir seçim (bizim gözümüzde) yap-tıkları için kutlanmalılar. Umarım önümüzdeki yaz gene kiracı geliriz üst katlarına, komşu kalırız, iyi komşu ateş pahası.

Kıymetli bilgiler edindik ev hakkında. İnanması güç, başlan-
gıçta bu sokağa adını veren bir hamammış! En alt katta, "firavun

mezarları gibi” dedi Balaban, inişli çıkışlı bir düzen varmış odalar arasında; orada üç ayrı daire var sanırım. Yazık ki bahçe çok bakımsız durumda. Oktay bey, daireyi kiraladıklarında, yatak odasının altını kaplayan, yarım insan boyunda bir bölme göstermiş, depo olarak kullanılıyor. Dışarıdan varlığını anlamak olanaksız. Melike’yle Balaban’ın kedileri var. Kışın adanın sahipsiz kalan hayvanlarını besliyorlarmış.

Gece Büyükada’ya geçtik. Şamil, Ali Baba’da her zamanki gibi iyi ağırladı bizi. İki vapur arasındaki zaman dilimi anlamsız genişlikte: 20.30’la geçince 00.30’la dönüyoruz. Uzun bir yürüyüş yaptık yemek sonrası, Maden yönüne doğru, sonra sokaklar arası bir güzergâh kurduk dönerken. Bir kez daha karşılaştırma ağır bastı: Büyükada yüksek gelir grubunun adası daha çok, görkemli köşkler ve evler sıralanıyor peşpeşe; Heybeli, orta ve alt sınıfı ağırlayabilir ancak, biraz da bundan geliyor bağlanmakta gecikmememiz. Dönüşte, daha vapurda ısındı içimiz, iskeleye ayak bastığımızda, yabancı ülkeden eve dönüş duygusu belirdi sanki – geceyarısını bir saat geçe hâlâ insanlar vardı kahvelerde. Ama on gün sonra okullar açıldığında iyice tenhalaşacak burası, son ayı tadına doyulmaz bir huzur perdesinin arkasında geçireceğiz, hava çok soğumazsa.

Pazartesi, NTV toplantısı verimli geçti bana kalırsa. Mustafa Dağıstanlı, fotokopisini çektiği, elyazısıyla defterine yazdığı bir metnini verdi o arada, geçen hafta *Mürekkkep Zaman*’ı getirmiştım ona, “Amnesia” bölümüne dolaylı katkısı olduğu ve bunu bilmediği için: Irak savaşı öncesi ve sırasında en çok NTV’den izliyordum sıcak gelişmeleri; Dünya haberlerinin ve gelişmelerin akışından sorumlu ekibi o yönetiyordu.

İş yaşamına Gergedan döneminde başladıydı Mustafa. Sonrasında Basın’da gördüm hep onu; bizim Basın’ın şeklini almayı başardı, onun için de bedel ödedi, ödüyor. Yanılmıyorsam gazeteciliği sevdi. Türkiye’de doğru yapılmaması isyan duyguları uyandırıyor içinde. Bildiğim kadıyla Oğuz Atay, İsmet Özel, Murat Belge’ye düşkündür; ama bu bilgi yirmi yıl öncesinden

kalma, başka noktalar da eklenmiş olabilir ilgi haritasına. Bana saygı duyduğunu tahmin ediyorum, yazdıklarımı okumamıştır herhalde, onlara özel bir yakınlık duyması için neden göremiyorum zaten.

“Amnesia” onu tetiklemiş ama. Yiğit’in mektubundan üç-dört ay sonra aynı cümle çıktı karşıma: Yazma isteğini kamçıladığımı söylüyor o da. Yazdıklarımın, okunduklarında bu tür kıvılcımlar çaktırmaması, onların varoluş gerekçelerinin başlıcalarından birinin doğrulanması anlamına geliyor benim gözümde. Şüphesiz, şöyle bir önermeden hareket ettiğimi söyleyemem: Yazım, ötekinde yazma dürtüsü uyandırır. Gelgelelim, yazı’nın, oluşturduğu temas alanında bu soy sonuçlara yolaçması, sahibini besleyen etmenlerdendir. Tabii, eklemek fazla belki, etkiyi kimin üzerinde yarattığı konusunu hiçe sayamazsınız: Yiğit ya da Mustafa gönlümü okşar, Osman ya da Lâle kendimden şüphelenmeme, dahası soğumama meydan verebilir – ben “ne pahasına temas”-tan yana hiç olmadım, bizim kabilenin nüfusu nedir ki, kışın Heybeli’yi ancak doldurabilirler!

Mustafa’nın bir defteri olmasına sevindim. Sancılı kafa, yalnızca yayımlamak üzere yazan kişinin omuzları üzerinde durmaz bana sorulursa: Önce kendisi için yazmak, sonra paylaşım ortamına sürmek. Sonrası olmasa olmaz mı? Ben, temasın karşı kıyıda, burnunuzun dibinde değil, bazan sıcak, daha sık soğuk, gerçekleşmesinin yabana atılamayacak yararları olduğunu düşünüyorum – zararlarını mahfuz tutarak. Ama bir uzlaş şartı koyulmamalı bu serüvende: Okur, yıllar boyu, yazdıklarımı (ve onları yazış biçimimi) istememiştir; bugün de, isteyenlerin bir azınlık oluşturduğu sır sayılamaz doğrusu. Temastan beklentim kesin-kes, ‘birlikte orta karar bir nokta’da buluşmak olmadı: *Buraya* gelinmesini isterim, kaç kişiye o kadar, gelinmiyorsa vız gelir tırıs gider, her durumda ben *buradayım*. (Oğuz’un sorusu).

İyi ama, denilebilir, öyleyse temasın yararı nerede? Temasta karşılıklı yontulmayı, çağırmanın yerine gitmeyi hedeflemekten-se, birbirine açılım geçenekleri sunmayı okuyorum kendi payı-

ma. Yazan kişi, deniz fenerinden göz kırpmayı seçendir; seyyar el lâmbası değil.

Paylaşma açılma içbilgisi, yazıya çekidüzen kaygısıyla yaklaşmayı içkinleştirir başlangıçta. Paylaşma kapalılık kararı, hep olmasa bile, özünde bir denetim gevşekliliği yaratır. Ânı ânına paylaşım koşulu, yazının kemer gevşetmesine yolaçar (aynı örneği verir dururum: Onca usta Ataç, yazdıklarını yeterince işleyememekten yakınıır).

Kaba hatlarıyla, üç farklı koşul koydum yazı için. Gene de kurallaştıramam bunları: Yazı sanatı bir istisnalar cenneti yaratmıştır kaç bin yıldır. Mustafa'nın Basın'ı seçmesi, yazısının ritmini etkilemiş(tir). Savruk, savrularak ilerleyen bir metin bana okumam üzere verdiği. 'Kendim için tuttuğum bir defterden çekip çıkardım o sayfaları' gerekçesi yeterli olmayabilir. Kafka da defter yazısını kendisi için kurmuştu; ayarı öykülerinden farklı görülemez. Bir içterbiye oturtmalı yazan kişi. Bir şiir, bir anlatı metni, bir deneme üstünde çalışırken bir gazete yazısı, bir günlük metni, kişisel bir mektup yazarkenki ayarın gerekmediği kanısını taşımak genel ayarı tutturamamak sonucunu doğurur: Ne yazılıyorsa yazılsın, aynı içterbiyeyi işe koşmayı doğru ölçü bellemek en doğrusu; her "tür"ün kendine özgü yoğunlaşma dereceleri olduğunu unutmayarak.

Mustafa, işi ve seçtiği konum gereği güncelliğe odaklanmış bir optik kullanmak durumunda. Benim gibi altı aya yayararak yazamaz "Amnesia"daki konu örgüsü hakkındaki düşünce ve duygularını. Gelgelelim, Basın organında yazarlık yapmanın ne demeye geldiğini bilmeyen biri sayılmam ben: 1978'den bu yana, gazetelerde 'köşe'm oldu. Haftalık sürekli düzeni baskılara karşın kabul etmedim; arada, her zaman, uzun aralar verdim; üslûp ve dil konusunda baştan beri gazete yönetimindekileri mutsuz ettim, kibarca yazılarının güç okunurluğu (hattâ anlaşılmaazlığı) üzerine sözaldıklarında, yerimin kolaylıkla doldurabileceğini anımsatmakla yetindim. Genelde gazete için yazmadım kaldı ki, bugün de öyle yapıyorum, yazdıklarımdan seçerek, uygunca olduğunu dü-

şündüğüm metinleri *veriyorum* – başka türlü olduğu (dene-dim), yazımın *yitirdiğini* gördüm.

Mustafa, verdiği metninde, Basın'ın, hem de böyle bir bağ-lamda (savaşın yarattığı koşullar üzerinde), neden “Amnesia”da-ki açılımlara tıkalı kaldığını, neredeyse öfkeyle, sorguluyor. Düşüncenin geliştirilmesi, derinleştirilmesi, bağlantı ağının genişle-tilmesi, farklı sonuçların ortak kökeninin soruşturulması – bü-tün bunlar, kendiliğinden, uygun (yatkın) bir yazı anlayışı bekler. Kelime seçerken, kavramlararası köprüler oluştururken eşinmek, aramak, tartmak zaman ve sabır ister; bizim Basınımızın sevme-diği, horgördüğü eğilimler. Ondandır, Türkiye'nin yelpazesinde *Le Monde*, *El Pais*, *Frankfurter Allgemeine*, *The Times*, *Corriera del Serra* türünde, sıkı çözümleme ve yorumlara geniş yeraçan gün-lük gazeteler yer bulamamıştır: En ciddisinin ne denli ciddi oldu-ğunu biliyoruz.

Geçmişte, Türk yazarı, edebiyatçısı Basın'a doğru rotayı su-nan etmenler arasında başı çekmiştir: Falih Rıfkı'nın, Refik Ha-lid'in, Ataç'ın yazıları; Sait Faik'ten Haldun Taner'e, Yaşar Ke-mal'e çok sayıda edebiyat adamının röportajları belli bir yazı/ya-zarlık düzeyi oluşturmuştu genç gazeteciler için: Bülent Ecevit, Çetin Altan, İlhan Selçuk gibi doğru ve lezzetli bir dil anlayışı öy-le gelişti. Bugün, edebiyatçı gazetecinin diline *inmeyi* kabul etmiş durumda, biriki ayrık otu direniyor topu topu, küçük bir kon-tenjanları var.

Ben, Edebiyat adamının Medya'dan ne olursa olsun uzak durması gerektiğini savunanlardan olmadım hiç; Medya'nın ki-rinden pasından, bir de perspektif kısıtlayıcı, anonimleştirici bo-yunduruğundan uzak durulmasını önemsiyorum. Gazete de, te-levizyon ve radyo da, eylem alanlarımın içinde oldu, kaldı. Doğ-rularımın yanlışlarımdan fazla çıktığına inanıyorum, muhasebe yaptığımda. Yabancı örneklere dikkat kesildiğimizde, Basın'ın ede-biyat adamına zarar vereceği kesin dille ifade edilemez: Ezra Pound radyoda kendi kendisini kurban etmiştir; Deleuze ya da Bourdieu, ekrana Felsefe'yi ve Toplumsal Bilimler'i doğru biçimde taşımışlar-

dır; Montale, Buzzati, Sollers, Grass yazılı basınla işbirliklerinden bana kalırsa kazançlı çıkmışlardır. Oyunu kaybedenler, aynalarında hanelerine düşen eksideki paylarını arasınlar.

Söylediklerim, hem yazınsal duruşum ve seçimlerim, hem de Basın'a hayli sık ve sert yükleniş biçimim nedeniyle çelişkili bulunabilir. Kitleyle diyalog arayışına girmediğim ortadadır; benden “kanaat önderi” oluşturma talebini her vakit geri çevirdim çeviririm – *ne* arıyorum o zaman, kitle iletişim araçlarında, *nasil bir temas* olabilir umudunu taşıyorum?

Pek az işitilen bir çatlak ses, iki avuç insanı ilgilendiren bir sınırlı kapasite ayartıcı olarak görülsem bile, gerekliliği tartışılır bir sorumluluk tarifini önemsediyimi, kendime kimsenin bana biçmediği bir düzey bekçisi rolünü yakıştırdığımı ileri sürebilirim, emin değilim. Ama, bir kez daha baştan beri, yazdıklarından çok yaptıklarımla, odaya ayırdığım asıl kimliğinden çok dışarıya çıkan gölge kimliğimle, *burada, şimdi* eyleyişimizin hepimize farklı dozlarda yüklediği bir dizi seçim ve edim sorumluluğu olduğunu düşünegeldim. Kitle iletişim araçları, bu bağlamda, en etkili kürsülerden biriydi – yayının dünyasının ve Akademi'nin yanıbaşında. Diyebilirim ki, kişi *doğrudan* siyaset yapmaya yönelmiyorsa (ki *burada*, o yolu seçmenin erimek anlamına geleceği açıktır), siyasal etkinliğini sözkonusu üçgenin çevrelediği alanda gerçekleştirebilir ancak – “dergi çıkarmak eylem yapmaktır” sözümü anımsatırım.

Masum bir alan değil bu, ondan uzatıyorum sözü bu sabah: En yakın dostlarımdan birini kaybettim kavşakta, bir yol ayrımında; temasın hepten kesilmesine aramızda çıkan kimi sorunlar neden oldu sanıyor(dur) kendisi bile – oysa, kırgınlıkların üstesinden bir biçimde gelmeyi bilen biriyim ben, hiçbir dargınlığım üç-dört yıldan uzun sürmemiştir, buradaki durum farklı: Yitirdiğim dostumu, son onbeş yıldır Medya'da yaşanan düzey düşüklüğünün ve tehlikeli işlerin başrol oyuncularından biri olarak görmem, temassızlığın asıl ve tek gerekçesidir. Bu süre içinde, kamusal alanda, kimin kefesinde ne varsa koyulsun ve tartulsın

sonuç – görülecektir.

Gerçekten de, defterin ortayerinde anlamsız büyüklükte bir yeraçtı kitle ve temas izleği; ama sorun, kişisel temas bölgesinde doğup geliştii. Böyle oluyor bazı konular.

.LI.

7 Eylül, 14.00–

Histoire de la Merde'i, Dominique Laporte'un küçük ama güçlü kitabını okudum ya bu ara, ilâhlar beni cezalandırdı: Midemi üşütmüşüm! Şaka bir yana, belki dün öğlen esnaf lokantasında yediğim yemekten mikrop kaptım, belki de akşamüstü Alguadiş'le buluştuk El Faro'da, sonrasında epey rüzgâr yedim, ondan, kendimi eve zor attım, gece çıkmadık dolayısıyla, sabah gene aynı durumda kalktım, şimdi sanki daha iyiyim. Tülin şehre indi, *Karşı Sana*'taki bir 12 Eylül odaklı sergiye resim vermek üzere; gitmeden ilâcımı, yemeğimi hazır ederek tabii, ne de olsa yan-yanaya hekim sayılır. Halsiz düştüm bir anda. *Gövde'm*'de sona yaklaşırken, tek bir kirpiğin bile insanın başına belâ kesilebileceğini iyi bilen biriyim.

Eylül, uğursuz yıldönümlerinin yoğunlaştığı ay. 6-7'nin tam 51. yılında, adalardaki azınlıklar nasıl bir ruh hali içindedirler acaba? Her yıl ürperiyorlardır en azından, bünyeleri sızlıyordur. Geçenlerde konuşuluyordu: Lefter Küçükandonyadis, talancılar sokasına vardıklarında, Büyükada'da, evinin kapısının önüne çıkmış, tek kelime etmeden duruyormuş. Onu görünce, gerisin geri dönüp uzaklaşmışlar. Aralarından hiç değilse biri, Lefter'le karşılaştığında, kendisinin beş para etmez bir çapulcu olduğunu kavramış mıdır?

Sonra sırada, 11 ve 12 Eylül var. İkincisi doğrudan, ilki dolaylı yoldan hayatımızı alabora eden iki gün. *Karşı Sana*'ta dergiler üzerine bir atölye çalışması düzenliyormuş İskender Savaşır, önceki

gün aradı: *Defter*, *Gergedan*, *Hayalet Gemi* ve ötesi – masada yanyana gelinecek, didiklemek için. Onu düşündüm: 1975’den bugüne, *Ya-ğ*’dan *Geceyazısı*’na ne çok dergi sayısı dizdim yanyana; bu yakında *Sanat Dünyamız* ve *Kitap-lık* 100. sayılarını çıkaracaklarmış.

En sonunda: 25 Eylül – babam öleli yedi yıl doluyor. An-nem birkaç gün sonra dönüp hazırlık yapacaktır.

Şu anda Samih aradı: Annesi beyin embolisi geçirmiş, hasta-nedeymiş. Sabiha hanım 91 yaşında, her an kötü haber gelebilir.

Haydar aradı, bugünkü yazımda İhsan Deniz yerine İhsan Bil-gin yazmışım; hiç sevmem böyle hataları. Yoksa bunuyor muyum?!

Ömer Tuncer aramış, Adnan Onart buralardaymış ve bana ulaşamamış bir türlü; ikisini de özlemişim.

Cem aradı: Can kız değil oğlanmış!

Baha’yla karşılaştık yeniden, annesi yazılarımı okuyormuş, bizi eve çağırmasını istemiş; Ekrem’leri de araya katmaya çalışa-cak ama bizim tembel molla üşenmezse Heybeli’ye gelmeye.

Baha’nın annesini kitabından tanıyorum, ama soyu tüken-mekte olan saygın hanımefendilerden olduğu şüphe götürmez. Tıpkı Sabiha hanım gibi. Bir ara onlarla çevriliydim: Nurhan Atasoy’dan Muhibbe Darga’ya, “özel harem”im diye horozla-nırdım. Bu müthiş kadınları tanımış olmayı büyük şansım saya-rım. Onlar Arnavutköy çileği gibi çekip gittiğinde, Türkiye’nin zaten sıkı darbe yemiş kadın dünyasında kapatılmaz bir delik açılacak. Yazdıklarımı okumaları bana her zaman derin gurur verdi. Mina hanım, 1983’deydi yanılmıyorsam, telefon etmişti: “*Du-man*’ı okudum üstüste defalarca, sen gerçekten çok iyi bir şair-sin”. Şiir, *Milliyet Sana*’ta yayımlanan biriki gün olmuştu ve Mina hanım 70’ini geçmişti. İnsanı ayakta tutuyor bunlar, bütün umut-larını yitirmesini önüyor. Öyle iki avuç beklenmedik tepki, yak-laşım, bilgi bana direnç aşıladı; yoksa, Cemal Süreya’nın yazdığı gibi kale kadar sağlam değildim.

Sahi, bir de Ali Özgentürk aradı. “Sinema Yazıları”nın ön-sözünde adının geçtiğini görmüş, aylardır bir senaryo projesi için beni aramayı düşünüp cesaret edemiyormuş, buluşacağız.

‘O aradı, bu aradı’, benim temas konusuna kilitlenişimle ilgili sanırım. Ben ki, çok arayanım olduğu için her vakit yakınmışımdır; perhiz, diye bakılabilir halime. Yıllar yılı iktidar koltuğunda durmanın getirdiği aşırı, abartılı bir temas trafiği içinde yaşadığım unutulmamalı. Çoğu sizi kendisi için arar, bilirsiniz (aptal değilseniz). Çoğu, koltuk kayb olduğunda kaybolacaktır, bilirsiniz (aymaz değilseniz). İki buçuk yıl doldu koltuktan kalkalı, umarım bundan böyle yeniden oturmama yolaçacak bir zorunlu durum doğmaz, beni arayanların beni aradıklarını bilerek bakmayı sürdürürüm temas olgusuna.

Şüphesiz, gene yakındığım günler, dönemler oluyor. Altın oranı kendimiz tayin edemiyoruz. Heybeli koşulları, sağlıklı bir doz yarattı; bunu birebir yaşamış olduk – kıymetli bilgi. Tülin, “sen insansız yaşayamazsın” diyor bana, sık sık. “İnsansız yaşamak” bir hedef sayılmaz ki benim için. Seçilmekten çok seçmek isterim, kim istemez? Heybeli’de, Cunda’da, sapa bir dağ köyünde yaşasak bile temas sürecektir – kıymetli bilgi, bis. İstilâdan herkes yakındır.

Pazartesi, NTV’den sonra, Lokman aradıydı geçen hafta, ona gittim. Keyifli, önemli bir ‘butik yayınevi’ konusunu bizim evde konuştuğumuzdan bu yana aylar geçmiş, benden ses çıkmamıştı. Yeniden kurcaladık, oturup. Büyük olasılıkla Ekim’de bir araya gelip karar vereceğiz. Yayınevi için aylar önce, Mas matbaasından hareketle elbette, Temas Yayınları adını önermiş olamamda herhangi bir tuhafılık görülebilir mi?!

Eric Clapton dinliyorum, *In a River*, Tül’ün evde olmamasını fırsat bilerek: Antalya’ya, Mustafa beye gidişlerimizden birinde yoğun hüznü işlemişti içine, ondan beri çalıyorum o varken.

Clapton’la birlikte yaşıyoruz, kırk yıldır. Pek az insan bilir 1970’de bir yazım çıktığını, hakkında. Eski sevdalarımızın bazılarından uzaklaştık zamanla; blues ve rythm and blues, ben hiç kopmadım. Clapton’ın Ginger Baker ya da Jack Bruce gibi köktenci davranmadığını, bir biçimde ‘sistem’de yerine oturduğunu biliyorum – gelgelelim, olağanüstü iyi çalışıyor hâlâ, bunu da bili-

yorum. Üstüne üstlük, ağır acılar deldi hayatını, 'içinden gelerek' yapıyor o işi.

.LII.

8 Eylül, 07.45—

Tam düzelemedim ama düze çıkıyorum sanırım, bu sabah dinlenmiş, halsizliğimi ve kırıklığımı atmış kalktım. Günlük güneşlik hava, deli rüzgâr sakinleşmiş, bugün ve yarın böyle gidecekmiş, pazardan başlayarak gene bulut, yağmur, sıkı poyraz bekleniyor. Herkes aksıyor tıksınıyordu Mavi'de, dün gece; geçiş döneminde ne giyeceğini bilemiyor insan, kolay üşütüyor, sonra da dolaşıma çıkıyor mikroplar.

Sıradışı bir durum vardı gökyüzünde, gece. Dolunay, bütün görkemiyle Büyükada iskelesinin üzerinden tırmanmaya koyulduğunda bir kare fotoğraf çektim, o an Sarp aradı: "Ne oluyor baba? Ben ayı bu kadar büyük hiç görmemiştim". İki saat sonra ben onu aradım: "Hâlâ bakıyor musun?" Bakmıyordu. "Kalk bir bak". Şaşkın, telefona döndü: "Gerçekten ne oluyor". Olan şuydu: 1/8'i tutulmuştu ayın!

İlk kez bir tutulma olayına dolunay halinde denk geliyorum; ürpertici deneyimdi.

Yirmidört saati evden çıkmadan, balkona bile çıkmadan geçirdiğim için biraz bunaldım aslında. Üç-dört gün evde kaldığım olur İstanbul'da, Heybeli'de olmuyor bu: Sokak, hava çağırıyor. Sıkı giyinmişim, biraz deli görmüş gibi bakıyorlardı, ya da bana öyle geldi. Bu yaz yeterince yürüyemedim.

Bayan Hulusi artık eve alıştı. O bir şey değil, Tülin ona fena alıştı. Galiba kedi edinme vakti geldi çatı – onaltı yıl aradan sonra. Tekirlerden tekir beğen.

Arada, kafamı dolduran düşüncelerden dinlenmek için, ufak

ufak Jean Clair'in günlüğünden ilerliyorum. Bir bölümde, Venedik'te sokak kedilerinin yakın tarihte yasaklanışına, buna karşılık, Roma'da yasa yoluyla özgür bırakılıp korunmalarına değiniyor. Matrak, sıcak bir yaklaşım getirmiş: Kedi yasağından ve itlafından sonra Venedik'te bir uğursuzluk dalgasının başgösterdiğini söylüyor; Fenice yanmış, su baskınları artmış, şehrin sakinleri göçmeye koyulmuşlar – oysa Roma, o gün bugün çiçek gibi açmış, açılmış.

Jean Clair'i seviyorum. Yeni Dünya'yı ortak bir öfkeyle karşıladığımızın farkındayım. Özellikle, Sanat bağlamında tepkilerimizin benzerliği benim açımdan önem taşıyor: İçeriden bakanla (o), teğet konumdaki (ben) aynı itirazları dile getiriyorlarsa, aklın bir de bu yanı var demektir.

Venedik olayı beni sarstı aslında. 1987'de yazdığım kıpkısa ama pek anlam verdiğim bir yazımda, Venedik'te kedi sayımı yapılmış olmasını soylu bir kültürel davranış, güçlü bir geleneğin göstergesi sayarak örnek göstermiştim. Kedileri ortadan kaldırma kararı, nicedir kuzey İtalya'da yaşanan çirkinliklerin, yanakları şişen ırkçılığın bir çeşitlemesi belki de. İşe önce kedileri tasfiye ederek başlıyorlar. Tek değerli varlık döviz bırakan gezmen olduğunda, böyle devam eder seyir.

Heybeli'de, güzle birlikte, kedilerin ve köpeklerin koşulları kötüleşmeye başladı. Kışın, atlar daha da sert koşullar altında yaşıyor. Duyarlı adalıların sayısı çok az değil bereket, onlara yardımcı iş ediniyor kimileri.

Bayan Hulusi, sıksa sarman ve bebeleri, kılkuyruk tekir: Gözümüz arkada kalacak anlaşılın. Ama, Melike'yle Balaban'a güveniyoruz: Bahriye Hamamı sokaktakileri koruma altına alacaklardır en azından.

Bu gece, buradaki 45. gecemiz olacak.

9 Eylül, 10.45–

Koyverip gitmişim bu sabah, geç uyandım, üşütmenin yarattığı halsizliği atmışım üstümden, iliklerim dinlenmiş. Yazdan kalma bir hava; ne yazık ki sürmeyecek, yarın yağış bekleniyor. Bu yıl ilk defa, yaşlanma belirtisi işte, yağmuru özleyemiyorum: Sağ kolumu omzumdan bileğime kateden ve bayağı canımı yakan romatizmal ağrı nedeniyle. Mübarek barometre gibi işliyor orada.

Dün, son bölüme giriştim *Gövde'm*'de: "Ayak". Ortaya dolu bir kitap çıkıyor düşüncesindeyim. Ama asıl yargı, baskı öncesi çalışmalarını tamamlayınca oturur yerine; onları Ekim'de tamamlayabilirim.

Gece, Tül'ün arkadaşları gelmişti, hep birlikte yemeğe gittiler, ben ayrıldım, *Orası Burası*'daydım, Gökşin'le sohbet ettik biraz. Burgaz'da yaşıyormuş, felsefe öğretmenini eşi ve kızıyla. Bu gece gene orada olacağız maçlar nedeniyle, Yiğit de katılacak bize.

Dolunay müthişti dün, bir saray avizesi gibi balkonu aydınlattı. Geç saata kadar oturduk Tül'le, arada Bayan Hulusi'nin ziyareti gerçekleşti. Bu sabah ön balkonda açtık günü, güneş geçen ayki yakıcılığında değil tabii, gene de içimizi ısıttı. Temizlik var bugün. Kaça göçe çalışacağım demektir. Elektrikler kesildi, kahve bile içemiyorum. Ve müzikten yoksun. Dün, Monteverdi ve Gavin Bryars dinledim bütün gün. Fahri aradı Ankara'dan, Atatürk fotoğrafları arşivi için Ahmet Necdet Sezer'le randevusu vardı, doğrusa "Enis bey de size katıldı, değil mi?" diye sormuş. Önce inanmadım, sonra Cumhuriyet geldi aklıma, bir âşinalık olabilir. Salı günü buluşacağız Fahri'yle, *Tuğralar* elime geçecek nihayet.

Semih Gümüş, yayıncılık yazılarını sürdürüyor *Radikal*'de. Bir taçlandırıyor YKY'de yaptıklarını, bir yeriyor. Denge kuruyor ama, dengeli değil – çünkü ölçüden yoksun. Öznelliğinde tartımsız. Çok kişi gibi o da, YKY'nin irtifa kaybının küçülmeyle, ufalanmayla sona ereceğini düşünüyor. Bir çizgi değişikliği bekliyordum ben, yeni

ekiple birlikte, olmadı: Dokuz ay oldu işbaşı yapalı, hâlâ çıkan yeni kitapların % 80'i benim kontratını yaptıklarım. Sonra ne olacak, sonsuz kuyu değil ki bu? Sanırım, bir daha eski düzeyini tutturamayacak YKY.

Semih, canı yanmış, büyük sermayeye yükleniyor durmadan. Tekrarlamaktan bıktım: İyi sermaye, temiz para yoktur, oysa iyi iş için sermaye şart. Bana kimse küçük ve orta ölçekli yayınevlerini göstermesin: Yıllardır, yazar olarak, onlarla çalışan benim. Semih, Doğan'la anlaştı, ben geri çevirdim – bunu söyleyecek yüreği var mı? Kırmızı'yı yeğledim ben, bir vakitler Altkırkbeş'i yeğlediğim gibi. Remzi'yle yoluma devam edebilirdim. Sel'le gönül bağı kurdum. Norgunk'la çalışacağız şimdi de, olanakları yetseydi bütün kitaplarımı oraya verebilirdim.

Temas Yayınları projesi gerçekleşebilir mi, bilemiyorum. Bütün maddi yatırımı üstlenmesine karşın Lokman benimle ortaklık kurmak istedi. Ona, hayatım boyunca ücretli çalıştığımı, yalnızca emeğimin sorumluluğunu taşıyabileceğimi ve az da olsa karşılığıyla yetineceğimi söyledim – gece yattığımda, ertesi gün imzalanacak kâğıt çekini değil, sabah masada yazacağımı aklımdan geçirmek isterim ben. Daha fazla para kazanma hevesim olmadı hiç, gereken yeter de artar bile.

Olabilirse, ne yapılabilir Temas'ta? Tam anlamıyla “butik iş” düşünüyoruz ikimiz de. Mas'ın olağanüstü bir altyapısı var, Lokman herşeyi hazır etmiş artık: Teknik yatırım dorukta, her türden ince iş kotarılabilir, sınırlı sayıda basım yelpazesi alabildiğine geniş. *Publisher* sıfatıyla benden tek yetkili *editor*’lık bekliyor – ülküsel çözüm. Şüphesiz onun da tasarıları var, paylaştı benimle, hiçbirini genel tasarıya tersdüşmüyor.

Öteden beri seçkincilikle suçlandım, asıl seçkin iş neymiş, yapılabilirse, şimdi görecekler! Ağır top kitapları ağır top bir estetikle sunumla gerçekleştirmek diye tanımlayabilirim Temas'ın felsefesini. Kitap uygarlığının son döneminde, son şarkısı kuğunun. Olursa, olacaksa, benim de son yayıncılık serüvenim olacak, olsun bu.

Doğal olarak, geçimimi sağlayamam böyle bir işten. Çarka biraz katkı sağlasın, iyidir. İki yıldır parça buçuk düzenle gelir akışı sorununu iyi-kötü çözmeye alıştım gibi, böyle götürebilirsem mutlu ve kutlu olacağım belli.

Bakalım zaman ne getirecek, götürecektir?

Jean Clair'ın günlüğü bitecek diye ödüm kopuyor, sindire sindire, ağırdan alarak ilerlemem bundan. Bizim kuşakla birlikte sonu tükenecek mi böyle adamların? Oturmuş, okkalı, tartımlı, yumuşak ve yeri geldiğinde atak bir kişilik, bunu yansıtan bir yazı. Bizim edebiyatımızda ne azdır bu ayanı tutturabilmiş gözlem ve yorum metinleri: Ataç, Cemal Süreya, Melih Cevdet, Hikmet Birand, Nuri Pakdil, Cemil Meriç... başka kimi katabilirim?

Bir kitabı hemen bitmesin diye ufak ufak okumak: Handiyse tensel bir haz. Yazarı öyle okunduğunu bilmeliydi. Jean Clair nereden bilecek: 2004 Eylül-2005 Eylül arası tuttuğu günlüğü 2006 Eylül'ünde Heybeliada'da bir adam bu duyguyla elinde tutuyorsa, "okur kalmadı" yalnızlığını bir nebze yenebilecekti.

Temas: Jean Clair'e Açık Mektup yayımlanalı aylar oldu, adresini bulup ona gönderebilirdim, göndermedim. Bu düşüncelerimi bir karta yazıp gönderebilirim, büyük olasılıkla yapmam bunu.

Olmaz böyle şey. Olmamalı(ydı).

Quignard'a dolu, kısa bir mektup yazmıştım; kısa, dopdolu bir yanıt vermekte gecikmedi.

Alıyorsun, vereceksin.

.LIV.

10 Eylül, 08.15—

Nane molla ve çürük elma, bu yaz ne çok ufak sorun çıkardı gövdem. Önce solunum yolları iltihabı, hem de üstüste iki kez; sonra mide üşütmesi; şimdi tırmanan sağ kol ağrısı: Enflamasyon had safhada, Yiğit halimi görünce bir fizyoterapist arkadaşı-

nı aradı dün gece, spray ve ilâçlar, sanki geçici çözüm. Şehre inince kökten girmeliyim bu işe. 55'i geçmek böyle bir şey. Hele gövde sağlığına yatırım yapılmadığında. Öte yandan, bunlar gerçekten de ufak sorunlar; büyükleri hazırlayıp bekleyerek yaşıyorum ben.

Öngörüldüğü gibi kapalı, bulutlu bir hava. Öngörülenden eksiği şimdilik yağış yok, fazlası: Deli rüzgâr. Pencere açmak olanaksız, arka odaya tıklacağım sigara dumanı yüzünden. "İkinci ev" sert güze ve kışa hepten elverişsiz. İnsanın kendi evi olsa önlemler düşünebilir şüphesiz, ama kiracı olarak yapısal değişikliğe girişemezsiniz. Tek umut, kalan beş haftamızda pastırma yazı ortamının hüküm sürmesi; yoksa, bu koşullarda Heybeli'den yana yakıla sözetmeye başlayabiliriz.

Gün güne uymuyor tabii. Akşama dek olağanüstü bir hava egemendi dün. Kahvaltıyı arka balkonda yaptık, ön balkonda çalıştım birkaç saat, yıkanıp yürüyüşe çıktım: Hüseyin Rahmi evine kadar tırmandım önce, Deniz Lisesine dek gittim, sonra karşı tepeye yöneldim, hep tavaf ritmiyle, çarşıya indim, yeniden eve tırmandım. Cem aradı, Esra'yla Halki'de kalmaya gelmişler, meğer evlilik yıldönümleriymiş. İki maç arası üç dakika görüştük, bugün dönmeden uğrayabilirler eve.

Maçlar tatsız geçti. Galatasaray inişte. Rıdvan Dilmen bir cümlede özetledi: "Galatasaray futbol oynamıyor". Doğru, dökülüyordu takım. Çarşambaya Bordeaux maçı, sonra derby, sonra gene Avrupa maçı, bir tansik gerçekleşmezse kriz lök gibi çöker yakında. Yedi resmi maçta beş beraberlik, üç kaçan penaltı. İlk kez Gerets'i böyle şaşkın görüyorum.

Gece geç saat, tam yasak savmak işte, TRT 1'de *Sadaksızlık* başladı: Bergman'ın senaryosundan Liv Ullmann'ın yaptığı film. Bereket izlemiştik daha önce, halim kalmamıştı, yarım saat bakıp yatımdı, bilmem Tül sonunu getirdi mi? İlk seferinde sıkı bir tartışma çıkmıştı aramızda. Yönetimi beğenmedim, 'maçist' olmakla suçladı beni. Oysa benimkisi teknik düzlemde bir itirazdı, beğenmediğim erkek yönetmen sayısı kat be kat fazladır.

Bergman, adasında.

Yaşlı, deliliğe komşu bir ruh halinin gelgitlerinde, nicedir münzevinin münzevisi. Hiç boş durmamıştı, şu an acaba ne durumdadır? Fırtınası birazcak olsun hafiflemiş midir? Saraband'ı yanımda getirdiydim Heybeli'ye, DVD oynatıcı geçit vermedi.

Gece yataкта, uykuya girmeden, Bergman'ın delici soruşturmasını, yaşamöyküsel cerrahlığını düşünüyordum. Birden aklıma, 1971'de izlediğimde çok sarsıldığım, on yıl sonra benzer duygularla bir defa daha gördüğüm The Touch geldi. "Temas" diye mi çevrilmişti filmin adı, herhalde öyle çevrilmişti.

Temas ve temassızlık, Bergman'ın dünyasında bir ana eksendi. En yakıcı kısımlarında dolaştı, senaryodan senaryoya. Şimdi anımsayamıyorum: Adasına kaç yaşında çıkmıştı? Ondan çok önce, filimlerine girmişti ada, adalar.

Kuzeyin adaları serttir. Anakaraya iyiden yabancılaşmış insanlar yaşıyor orada.

Alkol ve susku.

Bazan: Sonsuz içkonuşma.

Çünkü: Sonsuz içdava.

Sanık iskemlesinde: Tanrı, Hayat, Ben.

Ve: Kadın. Kimbilir hangi iskemlede.

.LV.

11 Eylül, 07.00–

Gökkubbede gri yelpazesi. Bugün yağmur bekleniyor, öğlen eve dönmeye niyetliyiz, yarın işlerimiz var. Şehirde hayat hızlanmış olmalı. Biz ağırdan alıyoruz ama, yakında haftadabir temposu yeterli olmayacak: Büyük olasılıkla NTV Radyo'da XX. Yüzyıl müziği programı da başlayacak, sarkıttığım ya da ertelediğim parça buçuk işler devreye girecek; gene de, Heybeli'de kışı geçirecek olsaydık, haftada iki güne toplayabilirdik bütün işleri.

Kesin dönüŖe doğru, keyifsizim. *Too good to be true* günleri bitiyor. Yazın tutturduğum derişme ritminin Ŗehirde dağılacığını biliyorum; hiç değilse geçen kiştan daha başarılı olabilsem! Geçen kiş verimsiz geçti; aslında, önceki kiş da. Farkındayım, yeni hayat düzenimi oturtamadım, pencereyi kapıyı fazla açık bıraktım. Çözümü bulacak bir başkası değil. Bir form seçmeli, oturtmalıyım: Oda, ada olmasa bile yarımada olmalı.

Heybeli'nin karşısında, ikimiz de kıvranıyoruz. Dün akşam, hoş bir çatı katında kiralık levhası gördük, bir ara neymiş yoklayacağız. O an, çark işlemeye koyuldu. Sanmıyorum ya, altyapısı ve koşulları elveriyor olsa, adım atmaya hazır gibiyiz. Bir tür *pied à terre* düşüncesinin ışığı yanıp sönüyor böyle durumlarda. ("İkinci ev" in karşılığı bu mu?). Isınan, asgarisinden eşyalı, makûl fiyatlı çıksa çatı katı, herhalde gözümü kırpmam; radyodan gelen huya gider!

Ev, tam iskelenin karşısında. Dördüncü kat, önde taraçası var, gerisini bilemiyorum ama en az iki oda bir salon olmalı. Salonunda Tülin'e bir tezgâh payı ayrılır, ben bir arka odaya kurulum, vb. Hayatın en olumlu tarafı düşlerin masrafsız özelliği. Pahalı olan gerçektir.

[Kapı alındı ve kalktım yerimden: Postacıymış, Balaban'a gelen mektup için yanlış kapı çalmış tabii. Bayan Hulusi oracıkta bekliyordu, içeri aldım, Tülin onunla uyanınca sevinçten deliye döndü. şimdi meşveretteler. Ne olacak bakalım bu Hulusi "me-sele"si? ("Kıbrıs meselesi"ndeki vurguyu kullanıyorum).

Postacı, aklıma eldi. Bahriye Hamamı sokak, 26A–Heybeli adresine hiç mektup gelmedi; oysa geçen yıl, Büyükada adresimize kuryeyle zarf gelmişti. Yazıyor olsaydım birileriyle, ev adresini mi kullanırdım, yoksa "post restant, Heybeli"yi mi yeğlerdim, bilmiyorum. Ama yazışmadım kimseyle, dün Jean Clair'e yazmayı aklımdan geçirirken de, zarfın üstüne adres yazmamayı aklımdan geçirdiydim. (Öbür türlüşü, yanıt beklemek olurdu). ((Ha, çok isteyen bulur da: Gérard Macé Fata Morgana, Thierry Savatier Actes Sud üzerinden göndermişlerdi mektuplarını.)).

Size mektup gelmedikçe, adresiniz kesin varoluş biçimini

tamamlamış sayılmaz – benim gözümde.

Temas’a yoğunlaşıırken, burada yazılı temasa açılmadıysam, eve her dönüşümde beni bekleyen çok sayıda e-posta yüzündendir.

E-postayı sevemedim. Kolaylığı kolaycılığı içermesiyle içeriğinden yitiriyor çoğu zaman. Mektubun terbiyesi bambaşka. Temassa, temas orada. Pek az insan e-postayı öyle kullanıyor. Bir sonraki basımına, *Gönderen’e* bir 81. madde mi yazmalı?

Jean Clair’in günlüğünün başlarında, dördörtlük bir cep telefonu bölümü vardı. On yılın içinde, kitlesel bir iletişim başkalaşımından geçtik. Bunun *romanı* yazılabilir bana kalırsa; Tousseint’vari bir metin okumak isterdim doğrusu. Bir tür üst roman düşünüyorum şüphesiz; ana kahramanları bilgisayar, cep telefonu (çok marifetli olanlarından), i-pod olmalı ve anlatım belirsiz şahıs zamiri üzerinden sağlanmalı. Simenon temposunda yazan biri olsaydım (bir de beni verimli bulurlar), oturur bir çırpıda kâğıda dökerdim. Perec, bugün *Şeyler’i* yazdığı yaşta olsaydı, bugünün *Şeyler’ini* nasıl yazardı – bir ders sorusu.].

Dün öğle yemeğini Esra ve Cem’le yedik. Heybeli onların da düşünüyüşüne başladı galiba. Çocukla birlikte, ister istemez erteleyeceklerdir. Cem, beni bu ara çok iyi gördüklerini, gençleşmiş bulduklarını söyledi bir ara. Ada havasından, yarattığı iç havadandır. (Bu defterde ne sık geçti “iç”!).

Keyifli bir yürüyüş yaptık Tül’le; uzun, dahası tırmanarak. Heybeli, onun ruhuna hem pansuman yaptı, hem de, ters kutupta, kanamayı sürdürmesine yol açtı. Ölüm-Dirim denklemleri.

Akşamüstü, Hulusi dahil, evde keyif çattık, deli rüzgâr çatıyı döverken. Bir siesta çektim arada.

Gece Mavi’de yedik. Eve dönmek için biraz erkendi, üstüne, şarap eşliğinde Orası Burası’nda maç izledik. Bu ritüel Tül’ü epey eğlendiriyor, oğlan çocuklarının komik ciddiyeti.

Nıgâr hanımdan duyduk, sonra Göksin’le de konuştuk: Belediye’nin Kasım ayında gerçekleştirmeye koyulacağı korkunç ve açıkkl bir sahil tasarısı olduğunu bilmiyorduk: Tektipe dayalı bir düzenleme, adanın özgün pitoreskini bozuşturmakta kararlılar.

Türkiye bu insanları bertaraf edemezse İstanbul düpedüz enkaza dönüşecek.

.LVI.

13 Eylül, 16.15–

Bir günlüğüne gidip döndük, yarın gidip yeniden döneceğiz! Hava bir içim su (poyraz sertleşse de), şehirde geçecek her gün yazık hanesine yazılıyor. Yarın akşam ‘kırkuncu gün’ yemeği var evde, pazartesi Karşı-Sanat’ta olmam gerekiyor, önümüzdeki hafta toplantı yapmayacağız NTV’de; dolayısıyla, hava koşulları zorlamazsa, bir gece dışında on gün kalabiliriz burada. Hakkı gelecek haftasonunda, cumartesi gecesi Lozan 7’deyiz (Baha aradı, Dilek-Ekrem Işın çifti de katılacak bize), pazar gecesi maç için yerayırttım *Orası Burası*’da. Bu arada çatı katının sahibine ulaştık, yıllık 16 bin YTL istiyormuş, oldukça abartılı bulduk bunu, gene de bir gezip görmek istiyoruz.

Dün, dolu geçti. İsmail aradı Manchester’dan, yazıyı bitirip göndermiş; İrfan buluşmak istiyor, Sel’in program akışını bir konuşacağız (*Villa Amalia*’nın çevirisi bitmiş bile!); Fahri, *Tuğralar*’ı dağıtma yarın veriyormuş (ben göremedim daha); annemle, Sarp’la konuştum; Ara geldi NTV’ye, birlikte döndük ve lâfladık epey; bu sabah Arif Aşçı uğradı; dün akşam da Eren Safi geldi, sağolsun bir önsöz de o sıkıştırdı araya. Günün olayı Tatlısu’nun mektubuydu; Pervasız’a bir yazı yazacağım bu konuda.

Her geçen gün biraz daha sakinleşiyor Heybeli. Neredeyse ‘çekirdek kadro’ kaldı sonbaharda.

Onu düşünüyordum önceki gün, vapurda: Halki adı *içeriden* konmuş besbelli, bakır tenli toprağı uzaktan bilemezsiniz. Heybeli’ye *dışarıdan* görünüşü adanın, başkalarının bir yakıştırması. Kimse tarih düşmemiştir: Benzetmeyi ilk kim, ne zaman yaptı?

Bir şey daha: İstanbul’un “Avrupa yakası”ndan sözedilir ya

öteden beri, coğrafi yaklaşımla: Şehrin Avrupa yakası adalar aslında, düpedüz yabancı bir ülke burası. Daha ne kadarlığına, o ayrı.

.LVII.

14 Eylül, 08.00–

Heybeli, bizi meteorolojiye sürekli başvurmaya götürdü, onu anlıyor insan: Hava durumu haberlerine pek güven olmuyor. Her yerde böyle mi bu, yoksa bizimkiler mi çuvallıyor? Bugün yağmurlu, sert poyrazlı geçecekti; günlük güneşlik, sakın bir sabah. Sonra değişir mi, göreceğiz.

Adalılar, dışarıklılarnı hemen teşhis ediyordur bana kalırsa. Evden çıkarken sıkı giyiniyoruz artık, onlar kısa kollu şortlu sokak-talar oysa, geceleri bile. Üşümediklerini görüyorum. Yazlıkçıların çoğu okullar açıldığı için döndü, haftaiçi nasıl تنها ortalık, tadına doyum olmuyor adanın. Zaman bir başka akıyor burada; Tül onu söylüyordu dün, iki saat geçmişti iskeleye ayak basışımızın üstünden, koca bir gün kalmış gibiydik gerçekten de. Gökyüzüne, sokağa, yakın doğaya nüfuz ediliyor her an; bunun birazı evin konumundan geliyor şüphesiz. (Çan sesi, Aya Nikola’dan: Ürkek bir ayar yapmış zangoç, hoparlörlü ezanın tersine).

Bayan Hulusi’yi bütün gün, gece yatana dek, evde ağırladık. Sonucu görüyor gibiyim, bu gidişle götüreceğiz onu. Adada kış zorlu geçiyor kediler ve öteki hayvanlar için, biliyorum; ama sokağa bunca alışmış bir kediye bizim taraça yetecek mi?

Tatlısu yazısını düştüm kâğıda. Mektubundan sözetmeksiz. Öylesine özel ki mektubunda yazdıkları, onlardan burada da sözedemem. Coşkulu bir bağlılık, sınırsız taçlandırma. Üşenmemiş, Zaman gazetesine, H.Y.’yle ilgili (adını bilerek, tecavüz kurbanı gibi, başharflerle yazıyor) uzun bir mektup döşenmiş. Tatlısu, temasüstü bir temas yarattı benimle ilişkisinde. “Okuma Salonu” hi-

kâyesini biliyor olsaydım, açılışa gider, onu sevindirirdim. Kütüphanesini fakülteye armağan etmesi müthiş bir fedakârlık örneği. “Böyle insan kalmadı” dedi Tül, bence, böyle insanlar zaten çok az çıkmıştır, geçmişte de; gelecekte de, azın azı, olacaklardır.

Hepimizin hayatına bir adres defteri eşlik eder. Yaş ilerlerken, epriyen, tkabasa dolan, içerik bilgilerinin bir bölümü geçerliliğini yitiren defterleri yenileriz. Eskilerini atmadım ben, zaman zaman başvurduğum oluyor onlara çünkü. Göçenlere yeni gelenler, katılanlar eklendi. 1980’lerin başından bir defterim var, bugün yeni defterime kaydettiğim isimler arasında o dönemde doğmamış olanların payı yükseliyor. İlişki ağımızın bir özeti, “insanlarımız”ın listesi mi bu? Daha kaç kişiye yer açabileceğiz kontenjanımızda? Ne kadar vaktim kaldı?

“Kontenjan”, bu bağlamda, düşündürücü bir kavram. Çankırın’da askerliğimi yaparken tanıdığım insanlardan yalnızca ikisi, Tatlısu ve Tefvik Ofloğlu defterime girebilmiş. Başka arkadaşlıklar da oluşmuştu oysa: Onlar neden girmedii “kontenjan”a? Pek çok ilişki, ortam ortaklığıyla sınırlı biçimde deftere düşülmeye hak kazanıyor, sonrasında kendiliğinden doluyor süreleri, kopuş gerçekleşiyor. Yeniden karşılaşıldığı olur (işte şimdi, Dağıştanlı yeniden rehberimde), bağlantı koptuğu için izini yitirdiğiniz, bu sonuca hayıflandığınız da olur: Semir nerededir örneğin? Rıdvan Us’u otuz yıldır göremiyorum (bir defasında aradım ve bulamadım). On yıl kadar önceydi, İzmir’e bir konferans vermeye gitmiştim, iki gençlik dönemi sevgilim, Beyhan ve Ayhan, hem de birlikte gelmişlerdi beni görmeye – ürpermiş ve sevinmiştim.

İnsan, hayatının o cephesini oturup uzun uzadıya kurcalamıyor. Yapmalıydı. Benim gözümde kıymetli olmuş hangi tanıdıklarımın uzaklaştırmış beni Hayat? Otobiyografinin bir bölümünü kopuk temaslara ayırmalıyım: Görmesem, görememiş olsam da, hayatımda önemli yerleri oldu, kaldı.

Bu eksikler listesi birden ağır bir değer kazandı gözümde.

Adnan Özer aradı. 2007 için uluslararası bir etkinlik hazırlayacağını, katılmamı istediğini daha önce duyurmuş, benden, kitapları Türkiye’de de yayımlanan yabancı bir partöner seçmemi, pratik nedenlerle üç-dört isim vermemi istemişti. Bir liste kurmaya çalıştım, gönlümden geçen kimi partönerlerin çevrilmediğini (Roubaud, Deguy) gördüm, üç-dört isim önerdim: Nooteboom, Bonnefoy, Manguel, Quignard. Görüşmeler yapmış, Nooteboom sevinerek kabul etmiş öneriyi, doğrusu ben de keyiflendim bu sonuçtan. Romanları ve hikâyeleri çevrildi Nooteboom’un, şiirleri ve yolculuk kitapları tanınmıyor. Belki, bu vesile, biriki kitabı daha ağırlanabilir; Celâl ve İrfan’la konuşacağım. Olursa, düzyazı şiirlerini Temas’ta yayımlayabiliriz ayrıca.

“Dokuz Diyalog”u kenarda bekletiyordum; böylece ona çıkar sayı. Diyalog, temasın en yoğun hali.

Daha da yoğun hali: Baş ve Gövde birlikte işe koştuklarında.

Onun bir tek kitabı olur: Hayat.

.LVIII.

16 Eylül, 07.10–

Yazdan kalma bir gece geçirdik, yazdan kalma bir gün başladı: Pürüzsüz mavide ağır ağır yer değiştiriyor güneş. 16.20’yle geçtik dün, adaya; oturup biraz çalıştım arka odada; akşam yemeğine Bener’ler geldi, çok keyifli konuştuk, geceyi büyük balkonda tamamladık. Artık iyice hafifledi ada, arızı sakinlerinin çoğunu gönderdi, sessiz ve dingin süzülüyor güze doğru. Hâlâ bir buçuk ayımız var önümüzde, ama decrescendo duygusu içimize çoktan oturdu diyebilirim. 2007 yazını burada geçireceğimizi bilsek hüzünlenmezdik bu kadar, eve fena bağlandık, gece mumları yaktı Tulin, tavana yayıldı o yumuşak ışık, apayrı bir diyarın at-

mosferi oluştı birden. Karşıda, Kartal'ın üstünden eşlik ediyordu yarım ay, birkaç pencerede ışık görmek yetiyor bu durumda.

Geçen yıl, Büyükada'da kurduğum günlük defteri ("tuttuğum" demek doğru olmaz), sürenin kısalığı nedeniyle daha der-top bir görünümdeydi. Bu yıl, defter(d)e yayıldım, yayınık bir yazı seçtim, eklem yerlerini gevşettim. "İkinci ev" günlükleri her vakit "anaev" günlüğümün kayıt anlayışının dışına çıktı; yoğun yazı dönemleri yaşadım her seferinde, günlüğü de bir toparlanma odağı olarak gördüm. "Yüzdoksan Gün"de bu, doruğa tırmanmıştı: Günlükle *Issız Dönme Dolap'ı* ve *Aziz Çağ'ı* içiçe aynı defterlere yazıyordum – ortak bir ritimle, ama farklı(ca) üsluplarla. Altı ayda bin sayfayı aşmışım o defterlerde, şiirler ve öteki düzyazılar için aynı defterler kullanıyordum. Sonuçta, Paris günlüğü, içbükeyler ve denemeler ölçüsünde yoğun bir bütünlük kuramadı. Bir ara üçlü versiyonu, A3 kalıbında, üç sütun üzerinden, bir seferliğine tek kitap haline getirmeyi tasarlamışım, yapamadım. (Belki şimdi, sınırlı, basım tekniğiyle, Alpogut'la ya da Lokman'la girişebilirim öyle bir işe).

Bu yaklaşım benim gözümde önemliydi, çünkü kesin bir organik bütünlük sözkonusuydu orada. O kadar ki, araya, farklı renk mürekkeplerle, *Sütte Ne Çok Kan*'ın bütün halleri, "Frenhofer olmak" ve "45'te", öteki bağımsız parçalar, *Kravan*'ın ilk bölümü yerleştirilebilir, "yazı aygıtı"nın nasıl işlemiş, çalışmış olduğu görülebilirdi. Hattâ, abartı asla değil, bana kalırsa, bütün bir ikonografik kesit de oraya yüklenmeliydi: Yolculuk belgeleri, park cezaları, sinema biletleri, alışveriş fişleri, mektuplar ve ötesi – çoğu bir kutuda duruyor. (Kaldı ki, malzemeyi bir kutuda toplamayı ve sunmayı düşünmüştüm).

Bir tür 'vasiyet' olarak bunu kenara düşelim. Belki *sonra*, günü gelir, birileri o koca kutuyu gerçekleştirir. *Özel* bir parantez döneminin aynası olur içindekiler.

Şimdi durum farklı. *Bu* defter(ler), yanda sürüp gidiyor, adadan ayrılışımıza dek kalacağım üstünde. Hazirandan bu yana, tezgâhta yazdıklarım (*Gövdem*, Kitap Evi; Sagalassos şiiri; bağım-

sız parçalar, vb.) günlükle senkron bağı oluşturmuyor pek. Ada defter(ler)ini birbaşına düşündüm, yürüttüm – “ikinciev” günlükleriyle kanbağı sözkonusu yalnızca. (Büyük olasılıkla, toplamayı ileriye bırakarak, ada defterleriyle sınırlı bir ilk basım yapacağımı düşünüyorum şimdi).

Dün evde, raftan Sollers’in *Kaplan Yılı*’nı çıkardım. Beş yıl kadar önceydi, Gallimard’ın her yılı (2000’e giderken) bir yazara günlük olarak ısmarlamasından esinlenerek, 2000 yılını bir Türk yazarına ısmarlamayı aklımızdan geçirmiştik, yayın kurulu isim üzerinde uzlaşamıyordı. Bana da yüklemeyi denemişlerdi toplanılarda, yanaşmamıştım. Ama o süreçte konu üzerinde kafa patlatığımı saklayacak değilim.

Böyle bir tasarıda, yayıncı, yazardan Dünya’ya, seyre, bakmasını, gündemdekileri değerlendirmesini, yorumlamasını, en azından gözönünde tutmasını bekliyor. Kısacası, dışbükeye bir aslan payı veriliyor; içbükey boşlanmaksızın. *Kaplan Yılı*, bir günlük olduğu kadar, bir cins almanak da, genel takvimin yapraklarına özel notlarını düşüyor Sollers. (O diziden başka bir örneği göremedim). Başedilir mi Dünya’yla, onu kendinize göre sınırlıyorsunuz. Yaşadığınız ülkenin sorunları, olay ve kişileri belli bir ağırlık taşıyor. Bir yıllığına da olsa, kendi günlüğümün akışını bozmak ilgimi çekmemişti. Almanaksa, daha çok eski usûl Almanak çekici görünüyordu bana, Rabelais’ninkini andıran bir *öngörü yıllığı*. Ona da girişemedim.

Heybeli günlerinde, ne Dünya, ne ülke gündemi yansıdı defterlere. *Farkındayım, ama içinde değilim*. İçbükey bakışın düsturu bu. Wittgenstein’in ölüme giderken *Emin Olmaya Dair*’i yazması gibi. (Bis bis bis: Sokrates’in giderayak bir melodi öğrenmeye uğraşması gibi).

Yazı adamına sorumluluk dayatılması öteden beri betime gider. Kendisini ne’den sorumlu tutmak istiyorsa, tutar. Gündemler geçer gider, içgündemler kalır.

Heybeli günlerinde soyutlanmadım hepten; haberleri iyi-kötü takip ediyorum. Kendime çizdiğim eksenlerde yoğunlaştım

buna karşılık. Hayat, bana olaylardan daha yakıcı göründü hep. Dileyen imza toplar, nümayiş düzenler, işine karışılmaz. Ondanır, işime karıştırmam.

Ne çıkacak peki, bu defter(ler)in içinden?

Epi topu yoklamalar.

El yordamı benimkisi.

Önüme her karanlık çıkışında, her loşlukta, her siste, çıkıp yürümeye başlıyorum. Yara bere izleri bundan: İnsan çarpıyor, tökezliyor, düşüp kalkıyor yolda. Dağılıyor, savruluyor, kayboluyorsunuz sık sık. Önünüzde siz gelmeden çizilmiş, hazır edilmiş bir yol yok; siz ilerlerken çiziyorsunuz yolunuzu, ola ki arkanızda biriki kerteriz, birkaç iz bırakıyorsunuz.

Kime ne(dir) bunlardan, bilemezsiniz.

Segalen'in *Adalar Günlüğü*'nü okurken öyle bir soru gelmedi aklıma.

Noa Noa'yı okurken de.

Her metnin okuru olur, "bana ne?" demeyendir o.

Bugün Günce'yle Hakkı gelecekler. Kaç yıldı oldu Hakkı'y-la? Susuz bir yolcu kesildi, Paris'ten Weimar'a, Lizbon'dan Makedonya'ya tozuyor durmadan. Bir gün döner belki.

Dönmek doğru mudur?

Gece, Lozan 7'ye yemeğe çağrılıyız malûm.

Araya, dolu diyaloglar giriyor ada günlerinde. Bir yarımadaya dönüşüyor Heybeli, bir anlığına, sonra geri çekiliyor, geri çekiliyoruz.

Bayan Hulusi, dün gece eve girdi ve paniğe kapıldı kalabalığı görünce, bir köşeye saklandı yavrucağı, bütün gece konuşmaları dinledi.

Kediler bile böyle.

.LIX.

17 Eylöl, 08.30–

Gece telefonları evde unutmuşuz ikimiz de. Dönüşte “cevapsız aramalar” buldum benimkisinde, baktım iki kez Samih aramış, mesaj bırakmamış. Arama saatına gözettim, 23.00 suları. Tülin kendi telefonunu açtı, bir kez de onu aramış. Anladık ama emin olamadım, saat 01.58’di, balkona çıkıp bir sigara tütürdüm. Tülin “arayalım” diye tutturdu, ikilemde kaldım, “ya başka birşey için aramışsa, bu saatla telefonu çalarsa hastaneden haber var diye yüreği hoplar” – Samih geç saatla telefon etmez hiç, öte yandan. Sonunda hamle yaptım, üç-dört kez çaldı ve açıldı: “Ne oldu Samih?”. Boğuk, dibinde titrek bir ses: “Gitti”.

Sabiha hanım, ola ki tam da Saffet hanımla ondan sözederken, perdeyi çekmiş.

Canım bir şey yazmak istemiyor şimdi.

.LX.

16.10–

Rina ve Elda geldi, balkonda bir saati aşkın onlarla oturduk Tülin’le, konuşmalar içime çöken puslu havayı dağıttı, üçünü başbaşa bırakıp arka odaya geçtim. Düpedüz yaz havası, dışarıda. Babam öldüğünde kendi kendime sormuştum: Böyle bir günde ölünür mü? Oysa ölen, yoğun bakım ünitesinde bir sürü araç gerece bağlı yatmaktadır, o penceresiz korkunç mekânda göçer gider; dışarıda güneş mi hüküm sürüyor, kar mı yağıyor bilmez, aslında öyle bir tasası kalmamıştır, gitgide azalan içişığında bızden başka bir boyutundadır Zaman’ın. Sinematografi, insanı düzmece bir dünyaya taşıyor. Ölüm’le gerçekten tanışısıya, ek-

randa sayısız ölüm sahnesi görüyor, sanal âleme kilitleniyoruz. Hiç de kafamızda yerleşiklik kazanmış biçimine benzemiyor gerçek sahne: Kimse o sözleri sarfedemiyor, penceresinden güzel bir manzaraya bakarak geçmiyor köprüden. Turan Batuhan, bir ara doğrulup “I’m dying” demiş Hüseyin beye. Aralarında geçen son konuşma. Sonra uykuya çekilmiş. Ertesi gün, hastaneye girdiğinde, eşinin beş dakika önce öldüğünü öğrenmiş.

İnsan, yapayalnız ölüyor.

Mustafa bey de öyle gitti. Tülin’i en çok sarsan, çifte kavrulmuş yalnızlığı oldu babasının: Acı çekerken ve ölüirken. Bunu aşamıyorsunuz: Hastane yaşamı izin vermiyor ötesine, çoklukla: Ölmeye yatanı *ayırıyor* sistem, sanki bir Araf köprüsüne çekiyor.

Sabiha hanım da en son bunu yaşadı.

Evindeki yatağında ölmeli insan; son mekânı orası olmalı. Birkaç gün daha az yaşarsınız belki; hiçbir şeyi size ait olmayan bir binanın bir odasında, anonim bir ölüm döşeğinde uğurlanmak hayatın sert finali. Hastanın genellikle bunu tartışacak hali olmaz, gücü kalmamıştır ki. Dönebileceğini umuyor mudur, geridönüşsüzlük eşiğini geçtiğini mi düşünüyordur, bir şey düşünüyor mudur (elbette düşünüyordur), bütün bunlar sessiz sinema koşullarında yaşanır ve biter.

Peşpeşe ölümler, *sıradakileri* önüme diziyor bir başka köşede. Oysa sırayı kimse bilmiyor. Bir Tanrı olabilseydi, bunları akında tutabilir miydi?

En büyük cehâletimiz kendi sıramızı bilmiyor oluşumuz. Bir sürü şey bilmenin ne anlamı var, temel bilgiden yoksunken?

.LXI.

Dün akşam, Lozan 7’ye gitmek üzere evden çıktığımızda ayaz çıkmıştı; geceyarısını geçe çıktık oradan, poyraz dinmiş, ılık bir hava çökmüştü adaya, eve dönmeden bir yürüyüş yaptık Tülin’le, iskeleye indik, pek tenhaydı ortalık, son vapur yanaşıyordu. Ya-

rın kış tarifi y r rl ge girecek, Őhre gidip gelmek güçleŐecek biraz, ada iyice kendi i ine çekilip b z Őecek.

Hakkı, bir İspanyol mimarının, Cebelitarık yakınlarında gerçekleştirdiği bir inziva evinin fotoğraflarını gördüğünden sözediyordu d n; anladığım kadarıyla, merdivenle çıkılan küçük, çepeçevre camla çevrili bir hücresi varmış ayrıca. (Geri kalan yeraltında mıymıŐ?). Birden “Kitap Evi”ne çarpıp döndüm onu dinlerken. Dinlemek diyorum, Hakkı iyi bir dinleyici ama, essiz konuşma alıŐkanlıđını gözden geçirmeli; Günce’ye hiç sıra bırakmadı d n.

İnziva evi, “ikinci ev”, konu tasarımı geldiğinde iyice derin konu. En uçtaki örneklerden biri Büyükada’nın yakın geçmiŐinde görülmüştü: Ergüder YoldaŐ, adanın meskensiz bölgesine kurmuştu barınağını; yeri nasıl seçtiğini, zorlu hava koşullarını nasıl g  slediğini bir gün ağzından dinlemek isterim. Birkaç kare fotoğraftan bulanık izler kalmış belleğimde. Bir seferinde de, televizyon muhabiri taciz ediyordu onu, daha fazla dayanamayıp kararttı ekranı, yüksek sesle s vmeye baŐladđımı unutmuyorum.

“Kulübe-Mimarın D Ő ”, artık otuzuncu yılına yaklaşan (1977) o metni, önümüzdeki yıl oturup yazmalıyım.

“Mekik”le birlikte, *Plati*’den başlayan, arada “Sır ve Ser”e, bu defterlere açılıp sa ılan bir dairenin yarıçapı, daha fazla büyümeden, yerli yerine otur(tul)mal .

Durmak nedir biliyormuŐum gibi yazıyorum bunları.

Heidegger dikiliyor yanımda: “Senin evin Şiirin, yazın.”

Bir inŐaat içinde geçti, geçiyor hayatım.

Kitapların ortasında, temaslar arasında.

Siz daha iyisini biliyorsanız öyle yaŐayın.

.LXII.

18 Eylül, 08.30–

Salıha–ı nisvandan mıdır Saffet hanım?

Saffet Tanman, ister kendi soyağacından, ister eşi Fahri beyinkinden bir tür aristokratik zincire bağlı olmuş olsun (ya da olmasın), kelimenin dolu anlamıyla *soylu* bir kadın. 1930'larda Üniversite'ye girdiğinde, sıradışı bir arkadaş grubuymuşlar: Nesteren, Süheyla, Mina, Sabiha ve o – belki başkaları da. Türk Dili ve Edebiyatı öğrenimi görmek istiyormuş. Bir gün dekan odasında toplamış onları. Yeni gelen yabancı bir hocanın, iyi yabancı dil bilen öğrencilerle yepyeni bir bölüm kurmak istediğini söylemiş onlara, katılmalarını “rica” etmiş, kıramamışlar adamı. Romanoloji böyle yola koyulmuş. Sözkonusu hocanın, Nazi Almanyasından güç belâ canını kurtaran Leo Spitzer olduğunu, kısa süre sonra Eric Auerbach'ın ona katıldığını biliyoruz. Yanılmıyorsam *Cogito*'nun “Yabancılar” sayısında bir fotoğraf karesi kullanmıştık (ya da başka bir yerde görmüştüm fotoğrafı), bir masada Hoca ve dört-beş kız öğrencisi, kimbilir ne günlerdi.

Saffet hanım, 90'ını aşmış olmalı. Zarıflığı, şıklığı doğal da, bir de ışıklı bir güzelliği var. Gece boyu yanında tuttu beni, ‘başkonuk’muşum gibi davrandı, 65 yıl önce gelin geldiği Lozan 7’de – bilmiyordum: “Hulusi Bey Köşkü”nü İstanbul Ansiklopedisi-ne madde yapmışlar Baha ve Ekrem.

Köşk, 125 yaşında. Hacıpulos yaptırmış, Büyükada’ya geçmeye karar verince elden çıkarmış, Baha’nın büyükbabası o dönemde almış burayı. Son derece bakımlı durumda koca yapı. Tavanları süsleyen resimlerden çini sobalara, fermanlardan yağlıboya tablolara, Naciye sultandan kalma mobilyalara, tam bir müze-ev (çünkü yüzyıl öncesinin zengin yazlığını temsil ediyor), hem de, beklenmeyecek şey, bugün dopdolu büyük aileyi barındıran, dopdolu yaşanan bir ortam. Yemekte Saffet hanımın yanına, Baha ve canyoldaşı Kayahan, abisinin eşi Gülfiliz ve kızı Gülruğ, bir başka akraba, komşuları Kezban Akçalı, Dilek ve Ekrem, bir de biz vardık; önce salonda söyleştik, sonra yemek odasındaki koskoca bir masanın etrafına yerleştik. Şamdanlarda mumlar, Tül’ün kucağından yemek boyu inmeyen kulkedisi Tif-fany, üç saati aşkın, törensiz, kahkahalarla beslenen bir söz yu-

mağı kuruldu, hepimiz bir filmin oyuncularını gibi kendi rollerimizdeydik.

“Büyük Aile”ye nasıl imrendiğimi anlatamam. Sık görmediğim, rastlamadığım bir uyumla karşılaştım orada. Doğal, hiçbir caka barındırmayan, sıcak bir ilişkiler örgüsü oluşmuş aralarında. Sorunları yoktur diyemez kimse, onlarla yumuşak bir üslupla başetmeyi öğrenmiş olmalılar. Saffet hanımın varlığı, kişiliğindeki önderlik boyutu belirleyici etmen gibi göründü bana.

Benim ailem de geniştir, geçmişte bir bağıllık görülürdü aralarında, en azından çocukluğumu öyle bir ortamda geçirdiğimi anımsıyorum. Ama bir noktadan sonra sulh bozuldu bana kalırsa, yapıstırıcı öge yoksa Hidayet Kantörün müydü? Ailedeki dağılmaya, benim katkım yok muydu? Yazı serüvenim zamanla kenara çekilmeme yol açtı: Kendi çevremi oluşturdum, ailenin bireyleriyle teketek diyalog geliştiremedim, çekirdek aile için bile bir tür yabancı haline geldim. Sonuçta, farklı kültürlerle doğru yol aldığımızı görüyorum, bugün baktığımda. Farklı yaşama anlayışlarına, kaygı ve değerlere. Ortak kültürümüz kalmadı neredeyse (ablası dışında), ortak geçmiş ve kanbağı birlikteliğin sürmesine yetmiyor. Baha’nın ailesinde aynı dil konuşuluyor. Başka bir ailede dışlanabilir, uzaklaştırılabilir; Hulusi Bey köşkü uyumsuzlukları ağırlayabilecek bir uyum çatısı kurmuş.

Bu yazın unutulması olanaksız geceleri arasında yerini aldı Lozan 7’de geçirdiğimiz saatlar.

Saffet hanımı, Baha’nın ailesini tanımış olmak da baldıran öncesi bir flüt melodisi öğrenme anlamına geldi.

Birazdan, öğle vapuruyla Bostancı’ya geçeceğiz. Sabiha hanımın cenazesi Erenköy’den Karacaahmet’e götürülecek.

Akşam Karşı Sanat’ta bir masada, dergileri konu edineceğiz.

Gece geç saat dönmek niyetimiz, Heybeli’ye.

Azalıyor zaman. Bir günü, bir geceyi bile *kurtarma* fikrinden, ruh halinden kopamayışımızda dramatik bir durum okuyorum.

Boccherini yumuşatıyor katılaşmış sabahı. Bugün hafif sis var.

.LXIII.

19 Eylül, 14.30–

Günü maraton temposunda geçirdikten sonra, geceyarısı, şimşeklerin ve sıkı bir yağmurun içinden adaya döndük; bir ara, vapurun arkasından bakıyordum, Kınalı'nın üzerindeki bulutlar o saatta bakıra çalıyordu, anlayamadım. Bugün sisli, yumuşak bir hava egemen burada, yağmur dönecek sanıyorum ama şimdilik ses soluk yok, sabah İnternet kahvesine inmek zorundaydım, işim bitince Tül'ü arayıp çağırdım, El Faro'da bir şeyler atıştırmadan önce iskele tarafında keyif çattık. Sabahın köründe annemle, Doğan'la, Hürriyet'in ilân servisiyle üstüste konuştum, babamın ölüm yıldönümü için bir ilân metnini hazır edip gönderdim, arada Cumhuriyet'in ve Açık Radyo kitabının yazısını da hallettim.

Dün 12.00 vapuruyla Bostancı'ya geçtik, oradan Erenköy'e Galip Paşa camine. Çok kalabalık yoktu törende. Ferit'le, Ekrem'le, Celâl'le, Ersu'yla konuştuk biraz, Raşit Çavaş yanıma gelip birşeyler anlattı. Oradan, Karacaahmet'e, Oktay Rifat'ın mezarına gittik aileyle. Samih'le birlikte indirdik Sabiha hanımı şairinin yanına. Samih o kadar kötü bir durumdaydı ki, kötü bir durumda olduğu belli olmuyordu. Kolay mı, insanın iki anası yoktur. Karacaahmet'ten Caddebostan'a, Sabiha hanımın evine gittik. Duvarlarda Oktay beyin resimleri, Eloğlu ve Peker, Turgut Atalay'ın yaptığı Sabiha hanım portreleri, Celile hanımın genç Oktay tablosu, dede Samih'in karakalem yüzü; kütüphane raflarında üç kuşaktan seçkin okurların kitapları. Samih'ciğim, balkonda Sabiha hanımın koltuğunu hazırladı, önce bir Capri'li siğara tablası getirdi, sonra Elif Oktay beyin tablasının daha yakı-sacağını söyleyerek onu buldu. Bir an yanıbaşında hissettim eksiksiz aileyi: Sanki Sabiha ile Oktay'ın arasında oturuyor gibiydi karşımda Samih. Bu gece Heybeli'ye, bize gelecekler, dördümüz evde Sabiha hanım için kadeh kaldıracağız, bir nebze olsun dağıtabiliriz belki Samih'in derin acısını.

Sabiha Rifat, Oktay beyin eşi, Samih'in anası olmanın ötesinde, özel biriydi. Kültürlü toplumlarda, bu tür insanlar için 'birşeyler' yapılır, onlardan iyi-kötü iz kalması sağlanır bir biçimde. Bireysel bir çalışma olmasa bile, o kuşağın güçlü kadın figürleri üzerine kapsamlı, ayrıntılı bir işe girilmesi gerekir. Mangalda kül bırakmayan feministler, kadın kuruluşları hiç değilse biraz bu konulara gündemlerinde yeraçmalıydılar. Herbiri canlı tarih, birikim ve deneyim deposu, fail ve tanık: Sabiha hanım gidiverdi işte, Saffet hanım ya da Süheylâ hanım eşikteler. Bu iş yakınlarına düşmez bana kalırsa, onların ilişkileri ve konumları işbirliğini güçleştirir, başkaları akıl edip onlara yönelmelidir. Cumhuriyet'in büyük kadınları – Tülin'in projesine komşu bir proje daha işte.

Akşamüstü ayrıldık Caddebostan'dan, Tülin'i eve bırakıp Galatasaray'a gittim, yarım saat Turkuvaz'a uğradım, özlemişim kitapçı kokusunu, bu yaz Heybeli kıskanç davrandı! Nedret sağolsun, evde bir türlü bulamadığım Nejat beyin kitabını sundu hemen, bir de albüm yayımlamış meğer, onu da evden getirecek, tanımıyorum o albümü. Dönüş vapurunda bir saata yakın dolaştım *Heybeliada*'nın içinde, 1984'de okumuştum kitabı, ne güzel unutmuşum pek çok ayrıntıyı! Asıl sorun başka: Geçen yıl okumuş olsaydım, yeniden okumam gerekebilirdi: Bir yerde yaşamadan orayla ilgili kitapları okumakla, sonrasında okumak arasında dağlar kadar fark vardır. Nedret, ağabeyinin *Yeniçeri Mezartaşları*'nı yayımlamış, çok iyi yapmış: Necdet İşli gerçek bir kazııcıdır. Büyük taş belleği.

Oradan, Karşı Sanat'a geçtim. İskender, Bülent, Ahmet seans başlamadan biraz sohbet ettik. Çok uzun bir süredir topluluk önünde konuşmadığımı farkettim o anda. Aslı gelmişti, "Enis bey sizi dinlemeyi özlemişim" dedi çıkışta; içim ısındı. Bir oda dolusu insan, bilmem bir nektar çıktı mı konuşmalardan? Öteden beri emin olamadığım konudur. "Salonda bir kişi vardır, anlar ve çeker gider" hikâyesine sığıyorum. En dipte Orhan oturuyordu örneğin. Bir de heyecanlı bir genç adam, Julianos'tan sözetmesi ilginçti.

Sona doğru Tülin de geldi. Üç tablosunun yer aldığı sergiyi bir de birlikte gezdik, ardından Cavit'e gittik akşam yemeği için. Cem Erciyes geldi masaya; yayıncılıkla ilgili bir söyleşi yapmak istiyormuş benimle, "senin yerinde olsam ben de aynı kapıyı çaldım" dedim: "Ama adam buna yanaşmıyor"; gülüştük. Bir ikna denemesi daha yapacaktır benim tanıdığım Cem.

Sabiha hanımın ölümü Tülin'in hafiflemeyen acısını yeniden harladı. Bir buçuk ay doldu, hâlâ sıcaklığını koruyor konu; ağır merkezinde bir durulma göremiyorum. İyi ki adadaydık bu yaz, yoksa şehirde, karabasana dönebilirdi gündelik hayat. Heybeli: Hafifletici sebep.

Aydın aradı, yoktu ortalarda, iki satır konuştuk.

Geçen hafta da Ahmet Kuyuş aradıydı, poker faslı için.

Artık Ekim ayına.

Ne oldu bir de: Bu sabah Can Sayiner'le karşılaştım – bu-
laşacağız bir ara. Onu tanıyamadım. Sanırım, üzüldü biraz. İyi
de, tam otuz yıl geçmiş Paris günlerinden bu yana, arada hiç kar-
şılaşmadık. On yıldır Heybeli Lisesinde felsefe öğretmenini, bu yıl
kapanıyormuş ada defteri. Bilmem kolay olacak mı kopması?

Bugün, bütün ressamırları çileden çıkarabilecek ışık denklemleri kurdu Eylül güneşi.

Tam karşımda bir küme bulut – o da, yontucuları çıldırtacak bir duruş ve hareket(sizlik) içindeydi.

.LXIV.

20 Eylül, 09.00–

Lodosla birlikte sis çöktü iyiden iyiye. Geceyarısı sonrası, kalın bir nem örtüsü indi her yere; karşı kıyıda uzun simsiyah bulut vagonları dizilmişti peşpeşe, ola ki yağış vardı; Heybeli'deyse ağırlaşmıştı hava, büyük balkondaki masa sınılsıklamdı ve içinde çalışan iri kurtun sesini duyuyorduk. Evde, merdivenlerin

orada bir toprak solucanı gördük geç saat: Doğa işini sürdürüyor. Hava durumunu dinlemek için televizyonu açtım, gene bugün için kapalı ve yağışlı tahmini çıktı karşıma; dün de böyle verdiler, tek damla inmedi gökyüzünden, şimdi güneş hüküm sürüyor, bilmem sonra ne olur. 01.30 sularında Şerif Mardin'i dinlemeye koyuldum, üstüme uyku çökmüş olmasına karşın. Son yıllarda biraz değişmiş Şerif bey, tarikatların evrimi üzerine dopdolu bir güzergâh çizdi, sonuçta "ayrılan topluluklar tehlikesi"ne dikkat çekince şaşırdım, "tehlike"ye hem de vurgu yükledi – anlaşılan 'hoşgörülü diyalog' hevesinden vazgeçmiş, Türkiye'ye daha sık geliyor ondandır, uzaktan görünmez bazı şeyler. İşin ilginç yanı, hiçbir toplumbilimsel araştırmaya dayanmaksızın, yalnızca Basın'a yansıyan genel ve eksik görünümünden hareketle, epeydir benim de kendi köşemden işaret ettiğim durum buydu. Bir adım fazlasını söylüyorum ayrıca: İki, farklı yaşayan (ve yaşamak isteyen) kitle arasında bölündü Türkiye; muhafazakârların "bölünmez bütünlük" konusunda ayrılığın panzehiri saydıkları, yapıştırıcı unsur diye gösterdikleri Din, "İslâmi yaşama hakkı" üzerinden ikiye böldü toplumu: İki yakada da milyonlar yeralıyor artık, iki uzlaşmaz topluluk, bir kefedede toplum öbüründe cemaatler diyemeyiz bundan böyle. Şerif bey, çıkışı Avrupa'yla bütünleşmekte buluyor: Demek ki bir çıkışımız yok, büyük olasılıkla. Amerika, Türkiye'nin her dengesini bozdu. Çok değil, yirmi yıl önce Türkiye'yi bir Uzak Avrupa ülkesi sayıyordum ben; şimdi, bir Orta-Doğu ülkesine hızla dönüştüğünü düşünüyorum.

Eskiden, bu konularda daha sık mı yazıyordum? Sanırım öyle. Bu tür yazıları 'bir işe yarayabilir' kuruntusuyla kaleme alırdım. Nicedir, benim konumumdaki birinin geniş anlamıyla *siyasal* metinler yazmasının hiçbir yararı olmadığı kanısını taşıyorum: "Türkiye'de Sol Düşünmek" benim gözümden canalcı noktalar barındıran bir denemeydi; Faruk Alpkaya dışında hiçbir "siyasisi"nin onu okumadığını, hiçbir "solcu"nun yazıyı görmediğini anladım. Belki beş yılda bir, derli toplu tek bir metinle yetinmek en doğrusu. Hiç yazmasam olmaz mı, olur. Ama kıskırtan ve-

sileler olduğunda, yazma isteği kabardığında, kimse için değilse kendim için masaya otururum da. İşte İsmail'in gönderdiği yakıcı deneme: “(Yeni) Kültür Coğrafyası”. Bir tür ‘operasyon’u ateşleyebilir o yazı, “ortak kitap” çatısı için odak oluşturabilir. Gelgelelim, bunca tembelle nasıl, onu kestüremiyorum. Gene de dene-yeceğim bir.

Karşı Sanat'taki dergiler toplantısında havai fişek konuşuldu, üstünkörü değerlendirmelerle yetindik hepimiz; bir kapalı oturma da daha fazlası söylenebilirdi. Benim dergicilik serüvenim baştan beri dinamik bir *ocak* yaratma hevesinden kaynaklandı. Kimbilir, yazı masama yalnızlığı ayırmayı mı yeğliyordum? Dergi bir nabız, bir tempo yaratır öbür kefedeyi; kolektif verimi yükseltir. Yoğun temas alanıdır. Hele, kimi okurlarını harekete geçmeye yönltebiliyorsa. Bir “motor” olarak gördüm dergileri. Cemal Süreya da öyle bakardı. Temas orada örgütlenir.

Manuela Judice'den uzun mektup, izimi yitirmiş meğer. Nuño'yla birlikte, Fransa'da çıkan kitaplarını coşkuyla okuduklarını, *Elmá*'yı Portekizli bir yayıncının çevirtmek istediğini, Lizbon'da bir şiir festivali hazırladığını ve katılmamı beklediğini yazmış. Yedi yıl mı oldu, özlemişim Portekiz'i, Tülin de heyecan duydu gitme fikrine.

Has insanlardır Judice'ler.

.LXV.

21 Eylül, 11.45–

İki gün üstüste yanılan meteoroloji sonunda tutturdu: Geceyarısını geçe sağanak halinde başlayan (tabii dikildim ve tence-releri merdivenin basamaklarına bir porteye yerleştirir gibi dizdim – ne besteydi!) yağmur kısa aralarla sürüyor sabah erken saat-tan beri. Rüzgâr yok ama, hava yumuşaklığını koruyor, sanırım haftasonu ısı biraz daha düşecek. Her durumda, henüz şehre dön-

meyi gerektirecek koşullar oluşmuş sayılmaz, olabildiğince Heybeli'de kalmaya niyetliyiz kalan bir ay boyunca.

Olağanüstü keyifli bir gün geçirdik dün. Öğle sonrası uzun bir yürüyüş: Önce Refah Şehitleri caddesi üzerinden Deniz misafirhanesi, sonra Değirmende küçük bir mola vererek tepenin etrafından iskeleye. Değirmenin altında, denize biriki metre mesafede yaşlı bir adam gördük arkadan: İskemlesine kurulmuş, bir kaya parçasını masaya dönüştürmüş, Burgaz'a karşı çayını içiyor (termo), etrafını kuşatan martı, karga ve serçelere ekmek parçaları atıyor – bir tür kuşların efendisi.

Dün akşamüstü ve bu sabah, topuklayarak, bir buçuk aydır ağır ağır okuduğum Birlikte Nasıl Yaşamak'ı bitirdim. Ortayere o tür bir gecenin, konuşmanın girmesi ürpertici rastlantı.

Dopdolu, engin ufuklu, hayatı bir metin Barthes'inki. Kafamdaki soruşturma çizgisine bu kadar denk gelebilirdi "program"ı. Yalnız, yapayalnız, ayrılmış yaşamayı; mikro cemaat ve cemaat içinde yaşamayı; çift halini, grup halini tek tek bir tesbihe dönüştürerek ipe diyor. Bana kalırsa, kimi önemli eksikleri var; onları doldurmak, kişisel deposundan aktararak, okura kalmış. Doğu ve Orta-Doğu mistisizmini, özellikle de Tasavvuf kültürünü tanımış olsaydı Barthes, çevrenini açacaktı iyice. Hiç değilse İbni Arabi'ye bir nebze açılabilirdi. Massignon'a uğramamış olması daha da şaşırttı beni. Küçük çentikler attım ilerlerken: "Oda"da Gide'e yaslaniyor, The Shuttered Room gibi örneklerle pekiştirdim aklımdan; Büyülü Dağ'daki hasta cemaatı konusu Kanserliler Koşuşu'na götürdü; bir de hapise yaşamına sokulmaması yadırgattı.

Collège de France seminerlerindeki merkezi konumlandırma, "Hoca"nın söylemini biraz fazla yetkeci bir kürsü anlayışına bağlama geleneği bana köhneleşmiş bir tutum gibi geliyor. Sokrates'ten ikibin besyüz yıl sonra, interactive çağın içine doğru, söyleşi koşulu böyle koyulmamalıydı. Ecole Pratique'in yaklaşımı daha uygun olduğun.

Onca övgünün ardından bunca eleştiriye tuhaf, çelişkili bulanlar çıkabilir. Seminer kavramına farklı bir bakış oluştu bende, yılların içinden geçerken: Katılıma açık, karşılıklı etkileşime pay bırakan bir öğretme ve

öğrenme etkinliğine yakınlık duyuyorum; Otorite'yi ortamı gerçekleştirmeli, yönlendirici değnek olmasın demiyorum, ama hiç değilse her seansı bütünlüyecek, belki bir sonraki seansın öncesine yerleştirilecek bir diyalog köprüsü bana kalırsa uygun çözümü olur(du). Üstâd konumundan hoşlanmadığımı belirtmeliyim. Bunu belki, başka bir bağlamda açarım yeniden.

Birlikte Nasıl Yaşamak'ta, son on yıl içinde yazdığım pek çok metinle ortak topografik kesitlerde buluşan izlekler bulmuş olmam neyse ne de, bu defterin açılım noktalarını besleyebilecek ayrıntılarla karşılaşmam asıl beni şaşırtan yan oldu. Özellikle "oda" kavramına eğildiği, "uzanma mesafesi"nden sözettiği bölümlerde başka çentikler attım (örneğin Gaudi'nin ve Loti'nin yatak odalarına). Sanatorium bölümü Gövde'm için kısa bir metin doğurdu. "Grup"larla ilgili Barthes'ın aktardıkları, Türkiye'deki 'kapalı devre oluşumları'nı, sözümüne gurularımızı çağrıştırdı. "Ayrılma" bağlamındaki yorumları (s. 100–101), Mardin'le ilgili dün yazdıklarımı eklemlendi zihnimde. Seminerin sonunda kuşattığı Xeniteia, beryerin yabancı olma durumu, kaş kaldırarak okuduğum bir bölümdü – e, bu kadar olur! En sona, Nietzsche üzerinden "mesafe ve iletişim'i bırakmış – Heybeli soruşturmasının çekirdeği için bir nokta sanki.

"Bir Birlikte Yaşama Felsefem yok", diyor Barthes, bitirirken. Felsefesi olmayabilir, ama bana kalırsa, herkes kadar onun da kişisel bir "formül"ü, küçük(kişisel) de olsa bir ütopyası var(mış) – dile getirmek için uygun ortam bu seminer değildi sanırım, bir biçimde farklı türde bir metnin, yazınsal bir metnin içinde söylenebileceğini imâ ediyor; doğru.

Birlikte Yaşama'nın Nasıl'ı, her bireyin, adını koysun koymasın, hayatına eşlik eden, kaygan bünyeli, ufak değişkenlerle çeşitlemelerini sınamaktan geri durmadığı bir anatasadır. Yalnız yaşayabilir miyim? Kiminle (nasıl biriyle) partöner olabilirim? Toplumla iyi-kötü uyum içinde yolumu sürdürebilir miyim, yoksa derkenarda, dar bir cemaatin parçası olmakta mıdır ülküsel çözümüm? Mesafe felsefemi geliştirirken, bir iletişim mekanizmasının sağlıklı işlemlerini sağlayabilir miyim? Temas politikam tam-tamına nedir, hangi ölçüde denetimimde kalabilir?

Sorar dururuz durmadan. Hergün, her an boyölçüşeceğimiz durumlar çıkar karşımıza. Bunu enine boyuna tartarak yapmaz her birey, kendini bir akışın içinde, genellikle maruz kalarak, sürüklenirken görür. Kendine

ve ötekine öfkelenir, kendinden ötekine gereksinmesi olduğunu farkeder, Zaman ve Uzam'ın iki belirleyeni olduğu bir topografyada yaşama üslubu, sistemsiz bir sistem kotarır. "İlkeli"lere rastlarız: Denetimi elinde tutabilmek için bir dizi önlem almış, iletişim yollarına ilişkin kişisel çözümler bulmuşlardır. Daha iyi yaşadıklarını kimse kesinleyemez.

Şimdiden, gelecek yazın ada defteri için temel okuma metinleri peyledim: Petrarca, Nietzsche, Dolto, vb.

Bir yalnızlık soruşturması programı.

.LXVI.

22 Eylül, 09.15—

Şehre dönmemize bir aydan az bir süre kala, iskeledeki bir kırtasiyeciden aldığım üçüncü çizgili deftere geçiyorum bu sabah: Öngördüğümünden geniş bir alana yayıldı ada günlüğü, pastoral ve gündelik akışına neredeyse analitik bir cephe yükleyerek yatağını belirledi. Kararsızlığım sona ermedi: Ada günlüklerini "İkinci Evler" dosyasından ayırıp bağımsız bir kitap mı kuracağım, hâlâ göremiyorum. Bir aşamadan sonra oylum bu çözümü dayatabilir kaldı ki: Şimdiden 200 sayfayı aştı ada defterleri. Büyükada bölümünde daha çok, bu bölümde daha az fotoğraf kullanmaya niyetliyim; ama o karar da işleme evresinde kesin biçimini alır nasıl olsa, şimdiden ne söylesem boş.

Barthes, seminerde mekân bileşkenlerine eğiliyor. Oda, sınırı, fit, pencere; tanıdık kaynaklardan hızalarak, oysa hızla. Yazı, hele bir Zaman/Uzam haritasına bağlanarak geliyorsa (buradaki gibi), onların büyüteci altında hapsolüyor.

Bu yaz adada, bir adada geçti, geçiyor — anakarayla, "ana-ev"le dirsek teması içinde. Adada bir evdeyiz. İki sokağın (Bahriye Hamamı ve Nevicat) kesişme noktasında, bir mahallenin hemen hemen ortasında. Öndeki ağaçlı bahçeye açılan büyük bir taraça-balkon, ona açılan çok pence-

reli bir salon (ve açık mutfak), ona açılan iki arka oda ve banyo, odalardan birinden çıkılan arka balkon. İç içe geçen bütün bu bölmelerin dışı açılan "çerçeve"leri var: Çok geniş bir ufuk (taraçadan), geniş bir ekran (salondan), daba sınırlı açılarıyla pencereler (ve arka balkon). Bir de, çok az izlenmiş olsa da, salondaki televizyonun ekranını eklemeliyim bunlara.

Üç ay boyunca, günün ve güneşin sunduğu koşullara bağlı olarak evde yer değiştirdim hep, beş ayrı oturma düzeninde yazdım yazdıklarımı, bakış alanım ve seyir çerçevem öyle belirlendi.

Bu kadraj dökümü, Zaman'ın içinden iç mekânın, "ev" in algılanışı açısından, yazarken, yaşarken olduğu ölçüde elbette değil, yönlendirici oluyor. Kafamı kaldırdığımda, kalemi bıraktığımda ne görüyorum? Geçen yıl "manzara"ya takmıştım kafayı, bu yıl daba bir oturdu zihnimde, algı yüklemelerinin sonucu, bir bakıma Merleau-Ponty pratiği yapmış oldum diye dalga geçebiliyorum şimdi.

"İkinci ev", her mekân uzunca bir tanışma zamanı istediği, gerektirdiği düşünülürse, görme çabasımdan bakma alışkanlığına geçme sürecini henüz doldurmamıştı. Aynı çekim gücü, altı ay boyunca Quai Saint-Michel'deki evde, Saint-Nazaire'deki iki konaklamamızda da ağırlığını koymuştu. Aslında pencereden olağandışı bir manzarayla (şünkü değişken ve sonsuzluk duygusu aşılabilir bazı panoramalar) karşılaşmaktan söz etmiyorum, canlı ekran her durumda gözü çekebilir; gene de oluşturuca öğeler yabana atılmamalı: Bu ev, farklı derinlikler ve kesitler ile ışığı, hareket(liliği), duyuları yoğun dozda işe koşarak gözümü bağladı üç aydır. Her seferinde güvercinlerden, kargalardan, servilerden, inen ve çıkan insanlardan, evlerin sıksık istifinde ağır ağır keşfedebildiğim ayrıntılardan, gökyüzündeki hesaba gelmez "olay"lardan, seslerden ve sessizlikten dem vurmuyorum bu defterde, ama gün ve gece boyu onlara karşılarak, en azından bir bölümünün farkında kalarak yaşadığı kesin. Bir yanyıla bu kadrajın bütünlüğünden etkilenir yazma eylemi; gelgelelim, asal ekseninde, etrafına kendi duvarlarını ördüğü unutulmamalıdır. Pek çok kitabımı, okkalı metnimi yazdığım Paris'teki hücrem gerçekten de bir hapisane hücrelerinden farksızdır, hem boyutları, hem kadrajsızlığı açısından. Sözün özü, sıkı yazmak için, seçilen mekânın panoramik sığınağı hiç mi hiç belirleyici olmaz; buna karşılık, müthiş bir panorama (St.-Nazaire evindeki gibi) yazgıyı etkilemez de diyemez kimse

(etkinin olumsuz olabileceğini eklemem gerekir mi?).

Yazmak için yer seçmek – bu sorun herkesi her zaman uğraştırmış, bâtıla teğet çözüm arayışları bile görülmüştür. Ravello'ya değinmiştim. Heybeliada, sonuçta, neden seçilir? Hüseyin Rahmi'nin, Ahmet Rasim'in, geçmişte bu adayı bir süreliğine mesken edinen başka yazarların; bugün Yiğit'in, Orhan'ın, benim gerekçelerim bir midir? Ne olursa olsun, ortak bir pay çıkar o seçimlerden, Heybeliada için: Havası, sunduğu "kadraj"ların karakteristiği, insan malzemesi, mesafe ayarı devreye girmiştir berhalde. Çerçevenin, çevrenin, doğal ortamın, sivil ortamın yer seçiminde etkili olduğu ortada. Ama asıl çerçeve kafatasımızın içindedir. Kimi bütün evreni görebilir oradan bakarken, kimi handiyse kördür.

Bu yaz iki ekran karşısında geçti sonuç olarak. Dışarı(ya) bakmak, içeri(ye) bakmanın hafifleticisi oldu. Tezgâhta epey içkarartıcı parça üzerinde çalıştım; buna karşılık, defterde sabah mavisi egemen oldu gibi geliyor bana.

.LXVII.

Can Sayiner'le buluştuk dün. Deniz Lisesindeki kiliseye götüreceklerdi bizi, edebiyat öğretmeni Rüstem albayla, albayın anlaşılan işi çıkmış. Böylesi daha iyi oldu: Yirmibeş yıldır görüşememiştik Can'la, hasret giderdik. Önce anılar tazelendi: Ankara (1972) ve Paris (1975) günleri. Bazılarını unutmuş, gömmüşüm ayrıntıların, o net tuşmuş aklında, görüntüleri. Sinema okumaya gelmişti Paris'e, dönüşte felsefeyi seçmiş, Nermi beyin öğrencisi olmuş, adada Hüseyin Batuhan'la da görüşüyormuş, onunla son röportajı yapmış, cenazesindeymiş, sordum: Turan'ın yanına defnedilmiş.

Can şaşırttı beni. Sıradan bir hayatın anahatlarını döker gibiydi konuşurken, oysa bence kalın ve dolu bir çizgi çekmiş bugüne dek: Tekne yapmış bir başına, sıfırdan; keçi yetiştirmiş bir ara, peynir ve yoğurt üretmiş satmış, çobanlarla yarenliği olmuş uzun uzadıya; asıl düşkünlüğü denize ve teknesine ama, hoş bir Pina seferi düzenlediklerini duymuştum Oktay beyden, Samih'in

Ada'sının etkisiyle, onları karşılaştırmalıyım bir biçimde. (Burada mola verip Samih'i aradım, çünkü seansı anlattım, buluşmayı deneyeceğiz Can'la).

Bir es sonrasında, ürpertti içimi Can: “Benim hayatımı sen yönlendirdin”. Herkesin yaşamında canalcı rastlantılar, kesişmeler olur (Claude ve Bilge bende bu rolü oynadıydı), gene de birinin yaşam seyrini etkilemiş olmak gururdan çok korku duygusu uyandırır içimde. Sonuçta, bir yön tabelası olmuşsunuzdur, daha fazlası değil: Ekrem'in “beni sen zehirledin” sözündeki gibi, olaçağı zaten odur da, siz suya itmişsinizdir epi topu.

Can, arada, bir sürü kısa film çekmiş, o tutkudan kopmamasına da sevindim. Hüseyin Rahmi evinin müzeye dönüşme sürecinde ciddi rol üstlenmiş, serüveni içinden tanıyor. Unutulması güç bir sahne aktardı: Bodrum katında perişan halde unutulmuş eşyayı ilk gördüklerinde, kâğıda sarılı bir tablonun açıkta kalan, yırtılmış bir kesitten görünen yerinden bir çift gözün baktığını fark etmiş: Hulusi beyin tablosuyla karşılaşmışlar kâğıdı çıkarınca, Can “beni buradan kurtarın diyordu bakışları” dedi.

Çanak kale Ezine'ye yerleşmeye karar vermiş birkaç yıl içinde. Ece'yle de görüşmüş bir ara, oralardayken. Bizim Ümit'le de epey bir meşvereti olmuş. Bir kez *Gergedan*'a, bir kez de YKY'ye uğramış, bana ulaşamamış. Mete'yle Ender'in kulaklarını çınlattık biraz. Dönmeden gene buluşacağız.

Bir ara, Yavuz Çekirge'nin Stockholm'den Paris'e gelişine, ilk gece St.-Michel'de başlarından geçen tatsız bir olaya değinince “pes” dedim içimden: Yavuz, sabah aramıştı, bir yıl aradan sonra, pazartesi Cihangir'de buluşacağız!

Ağışte, düpedüz ağ.

Fütursuz labirent.

İçimizden geçen yollar en sonunda nereye çıkar?

Mustafa Dağıstanlı aradı: NTV-Radyo'da, ilk kayıt için, pazartesi sabahı stüdyoda olmam gerekiyor.

“Sessizliğin Sesi” – XX. Yüzyıl müziğinin güzergâhında do-

laşmalar. Yaklaşık otuz parçadan oluşacak bir bütünlük kurmaya çalışacağım. “Şiir ve Musiki”yi yapmıştım NTV–Radyo’da, kayıtları bende duran bir iş. Seviyorum radyoyu.

Dün bir de Ömer aradı, Açık Radyo kitabına yazdığım madde için biraz rötuş istedi; belli ki metni sevmiş ama uygun bulmamış. Bunu söylemedi tabii, ben öyle hissettim. Ansiklopedi nesnel olamaz artık.

.LXVIII.

23 Eylül, 11.50–

Can, adadan bir “sığınak” olarak sözetti önceki gün; Tülin, Nejat beyin kitabında Heybeli’ye sığınmak fiiliyle karşılaşmış ve bunu en uygun fiil saymış.

Sığınmak dendiğinde, o durumu doğuran bir başka fiil geliyor aklıma: Kaçıyor, firar ediyor, hızla terk ediyorsunuz – bir yeri, bir insanı, bir koşulu. Villa Arnalia’nın Ann Hidden’ı gibi. Kadının soyadını göz önünde tutarsak, işin içine saklanmak da giriyor.

Girmiyor mu zaten? Sığınak, kaçılan her neyse, ondan biraz saklanmayı, biraz uzak durmayı, en azından gözden uzak durmayı devreye sokan bir topografi birimi.

Saklanmayı değilse (kendini) sakınmayı.

Keskin mesafe ayarı yapma isteğini merkezine oturtan bir yerleşme, bir yer edinme, bir yer seçme.

Acı Bilgi’nin de önemli izleklerinden biriydi bu: Kişi neden, nereye kadar firar edebilir?

Bir limana oturttuğu hayatından?

Hava şartları ağırlaştığında, Çift’in teklerinden biri tek başına yürüyüşe çıkar, kafasında firar hesapları yapar, geniş rehberinde, sınırlı ya da sınırsız haritasında sığınak kataloğunu karıştırır.

Bilmez ki, o yürüyüşe çıktığında evde tek başına kalan, farklı bir konumda değildir.

Geçen gün, amatör bir sanal sitede (Gizli Sokak), Thomas Cook'un bir metninden kopup gelen soru çıktı karşıma: "Sizin hiç kendinizi toparlayacağınız bir adanız oldu mu?"

Metin, e-postayla bana gönderilmiş; ya yazarı, ya da bir okuru, büyük olasılıkla Plati'yle bağlantı kurmuş olmalı. Kitap yanımda yok: Sığınmak, sığınmak ne ölçüde geziniyordu orada? Şurası açık: Sığınmak geçici uzaman tanım alanında kalan bir yer, ben adayı kalıcı bir seçenek sayıyorum, saydım.

Gizli Sokak'taki alıntı, "toparlanmak" fiiline dayandığına göre, Cook'un sorusuna geçiciliği mıblıyor diyebiliriz. Dağılmışsınız anakarada, toparlanmak için bir adaya sığınmaya gereksinme duyuyorsunuz: Toplayıp toparlanınca dönersiniz.

Oysa: "Döndüm ki..." –

Ya insana, ötekî'ne, ötekîlere sığınmak?

Kendinize artık, bir süredir, nicedir sığınamıyorsunuzdur, bir adres arar ruhunuz.

Ne olursa olsun, canyoldaşıma sığınmak isterim ben.

.LXIX.

Meteoroloji gene yanıldı. Karayel, hem de 4 kuvvetinde, ön-görülüyordu dün, lodos durgunluğu vardı; bugün de öyle. Gök-yüzü sabahtan güneşliydi, şimdi gri bulutlar çoğunlukta. Karşıya yağmur indi dün, buraya uğramadı; bugün yağar mı, yağabilir.

Annemle, babamı anma hikâyesi yüzünden birbirimize girdik. Telefonu yüzüme kapattı. Kırgınım ona, sınırları haksız aştı. Yaşı ve durumu (yalnızlığı) nedeniyle alttan almaktan yorgun düş-tüm belki de. Bazan ara vermek gerekir.

Yarın şehre geçiş – dolu işim gücüm var.

Jean Clair'in kitabını ne yazık ki, bitirdim.

Kalan günlerde iyi çalışabilecek miyim? Bir süredir yoğunluk kaybı gözlemliyorum kendimde, hayırdır. Araya çok sayıda parça buçuk girdi, biraz ondan dağılmış olabilir ilğim. Dört aydır iyi bir

tempoda yolalıyorum tezgâhta, yeni çalışma düzenimi kışın da korumamam için neden yok bu tempoyu; ‘dış işler’i haftada iki güne toplamalıyım, anaevde yeni bir düzen ve ayara gereksinme duyduğumun farkındayım. Yayın hazırlıkları çok el alacak: 2007’de çıkarmayı düşündüğüm kitaplar belli: Başta Kırmızı’dakiler olmak üzere bir alay yeniden basım olacak ayrıca. Sanırım, Banu ve Fikri’yle çalışacağım, sayfa düzeni işlerini yayıncıların çoğu zorlaştırıyor. Bunların dışında, tezgâhta yaklaşık otuz kitap daha var – can mı dayanır? Öte yandan, adadaki tempoyu sürdürebilirsem, bir buçuk-iki yıl sonunda hepsi bütünlümlü olur. Bir bölümü sarkacaktır tabii, çoğu biter ama. 60’ıma varır mıyım ayrı, varabilirsem önümde yepyeni bir sayfa açılacak.

Yazı, bir tür ayırduş istiyor. Yalnızlıklardan yalnızlık seçiliyor böyle işlerde. Françoise Dolto’nun *Yalnızlıktan Sözetmek*’ini okuyorum şimdi, *Yalnızlık* başlıklı kitabının seyreltilmiş basımı bu; kitabın asıl versiyonu Elda’da varmış, bana iletecek. Paylaşılan yalnızlık, paylaşılmaz yalnızlıkla yalnızca isim benzerliği taşıyor. Boris Dolto ölürken, ona acılarının yalnızlığında eşlik edişindeki çaresizlik kavurdu içimi. Hastalığın yarattığı yalnızlığı bölüşememek nedir *biliyorum*.

Dün, bir saat bisikletle dolaştım Heybeli’de. Tembel kaslarım fazlasına izin vermedi. İskele kahvesine çörelendim ve *Radikal*’deki haberdan İsmet Sungurbey’in öldüğünü öğrendim. Yirmi yıldır, her sabah 05.00’de kalkıp Balat, Aksaray, Yedikule ve Eyüp’te beş yüz sokak hayvanını beslermiş. “Gideceğim, çöplüklerden bir şey arayacağım. Çöplüklerde kömür tozu, naylon, kâğıttan başka bir şey yok. Bir kuru ekmek parçası bulursam, memelerime süt dolacak, yavrularımı besleyeceğim. Kendimi hep onların yerine koyuyorum. Onun için malımı da, canımı da onlar için harcıyorum”.

Satırların üstünden geçerken dağıldım. O hayvanlar şimdi yapayalnız kalmışlardır. Boşyere İsmet beyin yolunu beklerler. Büyük bir terkedilmiş duygusu çöker üstlerine. Tülin, adada biçare kalan köpekleri ve kedileri beslemeye çalışıyor şimdilerde.

Biz dönünce ne olacak? Sanıyorum, bir avuç hayvansever var burada ama, yeter mi?

“Onca açlık sınırında yaşayan insan varken” diye başlayan tezi tanıyorum; o tezi önümüze sürenler, insanlar için de kıllarını kıpırdatmayanlardır. Bir yanılgıları, kendilerini hayvanlardan üstün görmelerinden geliyor. Oysa tek yanılgıları değil o, bununla avunabilirler hiç değilse.

İsmet bey gibi insanlar karşısında ufalanıyor, küçüldüğümü farkediyorum. Demek ben de bu tezle kendimi avutuyorum. Hayatını kendisinin dışındaki bir şeye adanmışlar, içindeki bir şeye adanmış olanlara derin suçluluk duygusu yüklüyor. Kafanızda değiş-tokuş ediyor, büzüşüyorsunuz: Onca kitap neye yarayabilir, İsmet Sungurbey’in adanmış yaşamı önünde?

Şeytan rahat durmuyor: “Hepinizin derdi ego tamiri”.

Sen bir başkasından daha az, daha çok kötü sayılmazsın.

.LXX.

24 Eylül, 09.15–

Güneş tam karşımda, neredeyse bulutsuz gökyüzü buradan baktığımda – buradan: Arka odada, açık pencerenin önünde, günün ilk kahvesi, sigaraları eşliğinde panoramayı tanyorum. Bugün pazar, yaz pazarlarından farklı olarak kimse geçmiyor sokaklardan; gününbirlik gelenler yok mudur, vardır herhalde, ama vapur seferleri azaldı, yolcu sayısı azaldı artık, bakalım dönüşte kaç kişi olacağız? Dün gece bir kalabalık vardı ayrıca; *Orası Burası*’da Galatasaray-Trabzon maçını izleyerek (mevsimin ilk yenilgisini aldık çaresiz bir oyun sonrası) yemek yiyorduk, boş iskemle yoktu. Yiğit gelecekti, gelemedi. Bir şey demiyor ya, Tülin dehşet sıkılıyor olmalı maç gecelerinde; hele bir de işler iyi gitmiyorsa, ağzımı bıçak açmıyor. Bereket gün ve gece boyu Bayan Hulusi

evdeydi, bol bol uyudu ve gerdan kırdı, bakalım ne olacak sonunda. Bütün gün çıkmadım, Tülin iki kez yürüyüşe çıktı ve ben evde kaldım, koskoca bir depresyon yumağıyla oynayarak. Ayfer aramasaydı, sanırım hiç konuşmayacaktım – kilitlenince böyle oluyorum öteden beri. Ayfer'i özlemişim, epeydir görüşememiştik. Hırvatistan'a, Bosna Hersek'e tatile gitmişler yazın, hayli etkilenmiş gördüklerinden. Edebiyat dünyasının, yayın ortamının durgunluğu kalıcı mı, onu sordu. Geçer, dedim: İnişli çıkışlı yaşıyor burada, durgunluk döneminin ardından bir canlılık görülebilir, bilemeyiz. Bize düşen, köşemizde işimizi doğru dürüst yapmayı sürdürmek.

Köşe – altı aydır etrafında dönüyorum o sözcüğün, kısacık bir PS için “Öteki Prova”ya.

.LXXI.

26 Eylül, 09.30–

25 Eylül: Babam için boş bir sayfa.

Boş: Beyaz, sessiz bir sayfa. Tülin'in babası gideli iki ay oluyor, dışavurma evresi kapandı gibi, içeatma evresine girdi artık, bir yerden sonra kişi acısını hapsetmeyi yeğliyor. Yedi yıl tamamlandı, babamdan artan boşluk nitelik değiştirdi, farkediyorum, ölüm kalanlardaki zonklama nabzını düşürüyor, gideni hayalet gemisiyle başka bir ufka taşıyor. İki bin beşyüz küsur gündür görmediğiniz bir yüz, duymadığınız bir ses, bellek defterinde anıyorsunuz, seyreliyor herşey.

Neyse ki tıkabasa dolu geçti dün. NTV–Radyo'da “Sessizliğin Sesi”nin ilk kaydını stüdyoda yaptım, teknik ekiptekiler yumuşak ve sevimli, işi iyi biliyor, kolaylaştırıyorlar. Sonra, Mustafa'yla kafa kafaya bir seans; ardından, Cem'in odasında üçlü bir toplantı. Cem hâlâ televizyon programı için kurcalıyor beni, bel-

ki ikinci yarıyıld a yaparım. Çıkışta, Yavuz'la buluşmak üzere Cihangir'in yolunu tuttum, Leila'da pencere yanında bekliyordu kadim can dost. Arada, Fahri ve Hikmet'le telefon konuşmaları. Cihangir'de iki adımda bir tanıdıkla karşılaşılıyor: Yıldırım Türker, Sevda Ferdağ, Sinan Fişek'le kıpkısa konuşmalar. Bir buçuk saatımız vardı Yavuz'la, 17.30'da Tülin geldi ve tanıştılar, 18.30'da Kabataş'tan Paşabahçe'ye bindik, iner inmez Mavi'ye çöreklendik, orada bombayı patlattı Tülin.

Otobiyografimin dördüncü kitabında 1972'yi işlemek istiyorum; en zorlu bölümlerden biri olacak o, biliyorum. Aslında, biraz daha uzun bir zaman dilimi sözkonusu: Siirt dönüşümden, 1971 Eylülünden başlayan, 23 Nisan 1973 günü Ankara'dan Paris uçağına binişimle tamamlanacak bir ara-dönem. Bir İstanbul yolculuğı, bir Bodrum yolculuğı (kış vakti), uzun (dört aylık) bir Bodrum yazı, geri kalanı Ankara'da geçen aylar dolduruyor. Ara-dönem diyorum ya, bir aradönem, hepimiz açısından.

Hepimiz: Dört (Yavuz, Oğuz, Aydın, ben) + bir (Bilge) erkek, altı kadın (Naz, Deniz, Fafa, Nilgün, Alageyik, Siren). Kimi yan şahıslar. Sancılı bir yıl: 12 Mart dönemi. Sancılı bir konum: Babamdan dolayı benimkisi. Kolaysa, yaz bakalım!

Yavuz'la dostluğumuzun farklı bir niteliğı vardı; kafa birliğinden çok ruh kardeşliğine dayandığını düşünüyorum. Ailelerimizden bağımsız, biraz daha gözüpektik. Otuzbeş yıl sonra, asıl ortaklığımızın bir içduruşa ayarlı olduğunu görüyorum.

Bir buçuk saata ne sığabilir ki! Gene de yoğun bir söyleşi oldu. Yirmi yıla yakın olmuş bir çizgiden kopalı, şimdi oraya dönmeye çalışıyor, kolay bir dönem değil bu, besbelli. Daha sık görüşebiliriz artık. Kemer Country'de yaşıyor ailesiyle, ama Cihangir'de bir yer almış, usul usul şehre dönmek istiyor. Bu açıdan, tam da ters konumdayız. Cihangir, entelektüel dokusu nedeniyle, benim gözümde İstanbul'da en uzak durulması gereken yerlerin başında geliyor sözgelimi; oysa Yavuz bayılıyor Akarsu cadde-sine, çünkü oradaki insanların içyüzünü pek tanımıyor, çevreye bir girse, kaçacak delik arayacağını adım gibi biliyorum. Neyse,

gün ola harman ola: Bazı şeyler anlatmakla olmaz, gidip kendin toslayacaksın. Gece Mavi’de, Tülin’e biraz 1972’yi anlattım. Sonra sıra “bomba”ya geldi:

Dün, Oktay beyle konuşmuş (şu an itfaiye arabası geçiyor vaveylâ ile, öteki tarafta bir şeyler oluyor herhalde), 18 Ekim’de evi teslim etmemizi istemiş önce, uzun bir konuşma sonrasında 30 Ekim’e ertelemiş. Doğrusu pek sevindim. Ama asıl bomba başka: Oktay beyle, 1 Kasım’dan başlayarak bir yıllığına evi kiralama konusunu da görüşmüş; anlaşabilirsek, bunun gerçekleşme olasılığı yüksek görünüyor. İşte buna kadeh kaldırırim, yort savul çekerim – olursa. Kışın ne kadar gelinebilir, kalınabilir ayrı; en azından, Nisanda açılır uzun kalma mevsimi, neredeyse yarıyarıya bir düzene bile oturtabiliriz Heybeli–Nişantaşı eksenini; ısıtma sorunu için çözüm üreterek. Şüphesiz, ağır kış için ne yaparsak yapalım uygun olmaz ada koşulları; gene de, insanın anahtarını dilediği an çevirebileceği bir başka kapısının burada olduğunu bilmesinin kıymeti ölçülmez.

“İkinci ev” düşü sonunda hayatımızın ortasına çöreklenecek mi? Çalışma düzenim böyle sürerse, şehirde iki gün ritmi yeterli olacaktır. Bugüne dek böyle bir olanak doğmamıştı, belki de ondan adım atamadık.

Heybeli’nin tadı dorukta. Hemen hemen hiç yazlıkçı kalmadı, son kalanlar da aysonu ayrılacaklardır. Büyüleyici bir sessizlik kaplamıştı gece, bütün adayı; durgun havada, uyku çökene dek tараçada oturduk. Arasına yağış olabilir bugün, ama güneş şu an hüküm sürüyor. Sokak seslerine, genel duruma kulak kesildiğimde, kalemi bırakıp pencereden baktığımda, arka balkonda kahvaltı ederken parçalar toplanıyor zihnimde ve bir anda kuruluyor bütünlük: Güz vakti Heybeli’si 1940’ların mahallesi tam – İstanbul’un en güzel köyü.

Birazdan, çekim için Hüseyin Rahmi evine gideceğim.

.LXXII.

27 Eylül, 08.00–

Bir görünüyor, bir saklanıyor güneş bu sabah, bulutların arasında; bugün ve yarın aralıklı, haftasonu sağanak halinde yağmur bekleniyormuş güyâ, göreceğiz, ne olursa olsun pek kımıldamaya niyetimiz yok adadan, hesapça pazartesiye dek inmeyeceğiz şehre – belki bir ara anama gider dönerim. Tül araya girdi dün, telefonda sarmaş dolaş olduk ve gevşedim enikonu, bu yaşında iki gün bile onu üzme hırpalıyor beni. Sonuçta bir ana-oğul aşk hikâyesi prototipidir bizimkisi, neyse ki marazî boyutlar almamıştır: Pek çok ananın oğlunu sömürdüğünü (duygusal düzlemde), kuklaştırdığını gördüm. Babalar erken gidiyor genellikle, o zaman da analar gidenin payını da yüklüyor oğla, anam babama tutkundu, yerine kimseyi koymaya kalkışmadı. Gene de, oğulla temasın yeri farklı oldu onda, babam hayattayken de: Geniş aile bilirdi bunu öteden beri, biraz burukluk yarattığına tanık olmuşumdur. Sevmek, böylesine sevmek, erkek çocukta ne türden sorunlar yaratıyor, yaratmıyor mu, üstünde düşündurdum hep: *Kadın*’la ilişkiye yön verdiğini, belli bir bağ tanımlı aradığını yadsıyamam aileden akanın: Bir tek Leman mı, Hidayet de tercih etmiş, seçmiş ve ayırmıştı beni torunlarının arasından, bir vakitler ablam da çok severdi küçük kardeşini. Ruhçözümçüye bırakılsa, haklı olarak, genç adamın, sonra da olgun adamın Kadın’a yaklaşım biçimini birinci elden bu mayanın yoğurduğunu söyleyecek, kimbilir hangi yorumlara uzanacaktır. Ben yorum getiremem mi kendi yakamdan, getiririm bir ölçüde, “Yılkı” da deniyorum da – ama, asıl önemlisi, yaşadıklarımıdır.

Dün, TRT ekibi ve Beşir Ayvazoglu ile Şehir-Kültür için çekimlerimiz tam dört saat sürdü! İlk kez adada olağan düzenin dışına çıkmama yolaçtı bu, gerçekten de burada yaşadığım duygusunu aşıladı – Beşir, biraz abartılı sundu benim Heybeli’yle ilişkimi, yerleşiklik vurgusuyla, dilerim gerçekleşir de söyledikleri,

bir gün Heybelili olur, sayılırız, o denli benimsedik Tül ve ben, Halkiciği. Oktay beyle uzlaşabilecek miyiz bir yıllık kontrat konusunda bilmiyorum ve çok umutlanmak istemiyorum; olmazsa, başka çözümler arıyoruz, bulunur mu, onu da bilemiyorum. Bahriye Hamamı sokak, 26 A “resmi” ikinci adresimiz olsun isterim doğrusu; Kasım’dan Mayıs’a seyrek gelmek durumunda olsak bile.

Her durumda, bu defter(ler)i Ekim sonunda kapatacağım. Gelişmelere bağlı olarak yeni bir deftere yönelirsem, buradaki çerçevenin değişeceğini sanıyorum. Başka, tamamlayıcı bir kavram mı seçer koyarım portenin başına, hısım bir katmana doğru mu açılırım, dereyi görmeden paçayı sıyırmak istemiyorum şimdilik. “İnziva denklemleri”ni eşelediğim öteki metinler, “Mekik” ve “Kulübe”, hatları oturtmamı sağlayacaktır umudunu taşıyorum. Hâlâ, bu diziye eklelemeye niyetli olduğum bir Capri seferi, bir Sicilya yolculuğu tasarısı var kafamda; yapabilirsem onları, Korsika metnimle aynı çatı altında buluşturacağım. Bütün bunlar, “Seyahatnâme”nin ortayerinde geniş bir saha açılmasına yolaçıyor: Bir “İçseyahatnâme”den söz ediyorum, bu defterlerin dizisinde en sık karşılaşılabilecek örnek – bis.

Platî’yi okumamış olmasına karşın, *doğru* sorular yöneltti Beşir, çekimlerde: Ütopya, robinsonad geleneği, ada edebiyatı, Hüseyin Rahmi bey dörtgeni üzerinden yaklaşık 25 dakika net konuştuk.

Beşir’le ilişkimiz bir tuhaftır: Dünyagörüşü, kültür birikimi, değer sistemi farklılıklarına karşın bana kişisel düzlemde tavır koymadı hiç; üstelik onu lobutladığım halde. Gerçi ben de öyle yaptım: Yazılı eleştirileri nedeniyle herhangi bir mesafe koymadım. Asıl şaşırtıcı olan, oğluyla ilişkimden dolayı bir baba kıskançlığına kapılmaması, ben olsam biraz burulurdum gibi geliyor. Emre, elbette benim müridim falan değil, olsaydı öyle bir eğilimi, uzaklaşır, görüşmezdim. Yazdıklarına ne denli yakınlık duyduğunu bilemem, epey bir meşrep farkı var aramızda yanılmıyorsam, ama ilgili ve takipçi olduğunu görüyorum. Herhalde,

asıl yakınlık duyduğu insan Orhan, birkaç yıldır asistanı zaten, ama orada da tam konumu nedir, bilgim yok. Şurası kesin: Sanıcıları ve kaygılarıyla, Emre, Beşir'den çok daha yakın bir duruşun içinde. Cem İleri'ye baktığım gibi bakıyorum ona: Sıkı 'bir şey' çıkacak Emre'den, sıkı 'ne', kimbilir.

Gençlerle temas konusunu sık açıyor Tül, Heybeli faslında da bir-iki kez geldi konuya. Edebiyat dünyasında, Düşünce dünyasında Sanat dünyasından hem daha yoğun, hem farklı biçimde görülen bir ilişki türü bu, handiyse bir gelenek. Benim gözümde bir yakası hepten olumsuz, yakışıksız, anlamsızdır: Çömez ve mürid merakını açıkça küçümsüyorum. Önem verdiğim bağ şu: Gençtik, kapı çaldık, buyur edildik: Değer verdiğimiz ustalar bizi adam yerine koydular, eşit muamelesi gördük, buna karşılık had-dini bilmezliğe, saygısızlığa kalkışmadık. Bir anlamda türün devamını sorunuydu bu, hissetmişizdir. Şimdi, belli bir yaş eşiği sonrasında, sıra bize geldi. Kapımız çalındığında, şüphesiz ayıklayarak seçiyoruz. Bir görevden sözetmiyorum, karşılıklılık esası geçerli burada, manevî destek payı ağır basıyor. Biz daha şanslıydık ayrıca: Kimseyi beğenmezdik ya kolay kolay, o yaşta, gene de çalınacak kapı sayısı az değildi. Bugün, erozyon, faturayı kesiyor: Kapısı çalınacak fazla adam yok ortalıkta, işin kötüsü kapı çalanların arasından "iyi ki çıkageldi" denilecek sağlamlıkta çok örnek de çıkmıyor – devir bir başka devir. Daha iyisinin yeniden gelmesini umalım.

Türün devamı sorunu, yaptığımız işin olduğu kadar yaşam duruşumuzun da anlamını, anlamsızlığını tayin eden bir etmen. Bozulan, ayan bozulan saatin atıldığı, yenisinin alınmasının çözüm sayıldığı bir dünyada saat tamiriyle uğraşmayı varoluşunun eksenine yerleştirmeyi inatla savunan biri, bir avuç saat tamirciliğine aday genç karşısında kayıtsız kalamaz.

O zaman işte, bir temas zinciri oluşur. Her ölenin yerine bir yenisi geçebildiği sürece devran bizim alçakgönüllü sigortamız sayılacaktır. Yolda bozuk, çürük, dayanıksız halkalar çıkar önümüze, içimiz sızlar.

İsmail aradı Manchester'dan. Yazısından bir proje doğurmaya çalışacağız. Tembel çevre, temel dert böyle girişimlerde. Hiç değilse altı-yedi metin doğurabilmeli İsmail'in güçlü denemesi. Umutsuz değilim; bazan hareket doğuyor, geliyor, neden şimdi olmasın?

Bugün, Tül'ün konukları olacak. Belki bir ara Terki Dünya'ya giderim. Dün Can'la karşılaştık, üçümüz sohbetে daldık Kardeşler kahvesinde, son zamanlarda orayı yeğler olduk.

Adadaki dinginlik, huzur ortamı esitiyor ikimizi de. Üç ayın sonunda, şehir yaşamı bir tek şeyi simgeliyor, kâbusu.

Echenoz'un *Ravel*'ini okuyorum. Yayın hakkını aldı Fahri, Kırmızı için. İnce iş yapabilen biri gerekir: Esra gibi, Elif gibi. Bulacağız.

Akşam belki Yiğit gelir. Ödüm koparak izleyeceğim Liverpool maçını.

.LXXIII.

28 Eylül, 08.00—

Adada yaz faslı hemen hemen bitti. Bizim gibi yerleşik olmayan birkaç ev kalmışsa kalmıştır; bugün yarın bizim durumumuz da açıklık kazanacak, bakalım yerleşik düzendekilere katılacak mıyız?

Çarşamba gecesi, maçı şifresiz kanal veriyor (3-0 yenik duruma düşene dek tam bir tabansızlar takımı gibi oynayan GS, birden ayağa dikilerek aslan kesildi, maçı çevirdi ama sonucu çevirmeye yetmedi bu: 3-2 yenildik ne yazık ki), iskeledeki lokantaların yarısı kapalı, açık olanlarda tektük müşteri var, kahveler tenha, ortalıkta kimse yok, üstelik hava son derece ılımlı, demek ki boşaldı Heybeli, bize kaldı.

Perşembe sabahı, erken saat pencerenin önündeyim, bakıyorum: Vapura inen büyükler, çantalıyla öğrenciler, günün ilk alışverişinden dönen kadınlar, gün hareketli başlıyor. Güneş karşımda

ama bugünden başlayarak haftanın ikinci yarısında yağış bekleniyor, göreceğiz. Marullar artık iskele tarafındalar. Eşiği aşınca kimse kalmıyor ara sokaklarda, dingin atmosfer oturuyor yerine.

Dopdolu geçti dün. Sabah çalıştım, öğle yemeğine Elif (U's) geldi, yemek sonrası iki arkadaşı bıraktım, çantamı alıp aşağıya indim, Kardeşler'de bir masa seçtim, oturup *Rave'i* bitirdim. Sonra, faytona atlayıp Terki Dünya'ya gittim, tam turu tamamladım (in cin top oynuyordu Çam limanında), inip uzun bir yürüyüş yaptım, İrfan'la konuştuk bir ara, 18.30'da El Faro'da Tül'le buluştuk ve eve çıktık, gece maç için indik yeniden (oysa kalabilir-dik evde), dönüşte içeri gelen Bayan Hulusi bizde kaldı, hâlâ uyukluyor kanapede, araya bir kahvaltı sefâsı sıkıştırmayı savsaklamadı tabii. Maç geyiklerini dinledim ve biraz geç yatım, yorulmuşum, derin bir uyku çektim. Hep böyle yaşanamaz mı? Doğru soru başka: Yaşatırlar mı? Kim: Onlar. Düzeni kuran ve yönetenler. Kimsenin özneyi düşünecek hali yoktur, çarkı çevirirler, kime ne düşecekse düşecektir.

55'imde danışmanlıkla, telif gelirleriyle durumu götürecek bir durumdayım ya, 'bu nasıl olsa sürmez' ruh halindeyim. Denk geldi, ama denk gelenin ömrü elbette belirsiz. Hazır böyle bir olanak doğmuşken, geçiş hazırlanmalı. Heybeli'de yerleşiklik ayrı bir önem kazanıyor bu durumda. İstanbul'daki ev ufaltılarak, anaeve kiraya verilip usul usul buraya taşınarak büyük adım atılmalı. Şehirdeki etkinlik yelpazesi enikonu daraltılmalı arada (dün, kaçınıcı kez, 5N1K'dan aradılar örneğin), iyice geri çekilmeli. Tülin'e, burada bir atölye ortamı nasıl yaratılır, bakınmalı. Gün geçtikçe, Heybeli'de odaklanmanın, merkezi buraya çekmenin güç bile olsa olanaklı görüldüğünü söyleyebilirim – ama, *içeride* kalarak. Altyapı işi kolaylaştı artık: Bilgisayar ve anten kurulumu sorun değil sözgelimi; şehre gidip gelme trafiği iyi kötü işliyor; tek sorun "acil" durumlara ilişkin çözümü kenarda tutmanın yolunu bulmakta.

Sabah sabah, şu yaşta, kurduğum tasa çemberi bu. Çevremdekilerin bir bölümü, özellikle de gençler, etkili konumda olma-

mı, kalmamı bekliyorlar. Çekilme kaygımızı, yaşitlarımız bile anlamak, paylaşmak istemiyor aslında; söylemediklerini iştiriyorum: Aramızda kalın. Çoğunun toplumsal bağlamla ilişkileri gevşememiş; her vakit pratik nedenlerle de değil ayrıca. Alışkanlıkları, eğilimleri, istekleri büyük şehrin dinamik çekirdeğine kilitli genellikle. Gençleri anlıyorum, çoğunun beklentileri var orada, sıra savma sürecinden geçmeden kenarlara gitme isteği pek azında doğar. Ama yaşitlarımızınki, bir tek kendi başlarına kalmaktan ürkemekle ilgili görünüyor bana. Gündelik yoğun teması eksene oturtmuşlar: İş ya da mavra, her gün biraraya gelinecek. Gündüzleri koşuşturmayla, geceleri ekran karşısında ya da dışarıda, tatilleri bile gergin, geçiriyorlar. Arabalarında müzik dinliyor, gazete okuyor, toplantıdan toplantıya, görüşmeden görüşmeye sıçıyorlar. Öteden beri, hayat zorladığında da, tam bu duruma oturmadık Tül ve ben. İş yaşamına karşın genelde sabahlanımı kurtardım ben. Haftasonları, cumartesi geceleri dışında, içimize kapandık hep. Bütün uzun tatillerimizde bağlamdan uzaklaşmayı, kopmayı yeğledik. Bu ton farklılıkları nedeniyle, kıyıda bir düzene geçmeye hazır olduk, kaldık. Benim çalışma ortamı yaratmam kolayın kolayı. Tül'ünkini çözdüğümüz an, büyük bir düğüm çözülmüş olur – bu bana Heybeli'de gerçekleşebilir gibi geliyor. Biraz ışıklı, ısıtılabilen bir yer neden ayarlanamam?

Soruştur bakalım, kurcala ve kanırt hele, bir yere öyle varırsın, diyor içimdeki öteki ses.

.LXXIV.

Terki Dünya manastırını ısırdı. Beni, bekeğinin oğlu Tomas aldı içeriye, fotoğraf makinemi görünce kibarca fotoğraf çekmemi yasakladı. Loş atmosferde tek tek ikonalara baktım, bir mum diktim, çıkıp kayalıklardan aşağıya baktım: Terki Dünya'yla ilgili en yakıcı rivayet, vakit doldu hukmünü vererek kayalıktan kendini boşluğa bırakan yaşlılarla ilgili olandır. Aynaroz'da da, yarın dibindeki mağaralara çekilip ölümü karşıla-

maya duran yaşlı keşişler vardır. Andronikos'un, üstelik genç yaşta, ama yaşadıklarından alabildiğine yorgun, sorduğu soruyla yüzleşmişlerdir.

Terki Dünya, alımlı kavram. Heybeli'nin arkasındaki çamlık, tepenin önünden açılan Marmara, ufuğa oyulan Uludağ düşünüldüğünde, keşişlerin bu dünyadan daha güzel bir dünyaya göçtükleri söylenebilir.

Melke'tekinden adalardakilere, jurt dışında ve yurt içinde gidip gördüğüm manastırların çoğunun konumu sıradışı özellikler barındırıyordu. Keşişler bunun nereye kadar farkında kalırlar? Contemplation, bir "iç manzara" demeye gelir: Tek tek Tanrı'yı nasıl tasavvur ettiklerini kimse bilemez. Ermiş Augustinus'a bakmalıyım bir ara; ne zaman bir kitabını elime alsam, ölesiye sıkıldığımı unutmış değilim – De Magister dahil. Bazan göze almak gerekir.

Barthes, çeşitli kaynak kitaplardan devşirdiği bilgilerle "mekanizma"yı serimliyor seminerinde. Nil'i yazdığım dönemde de, sonrasında da, keşişlik yaşamıyla ilgili yüzlerce sayfa okuduydum. Zorun zoru bir yaşam biçimidir bu; çöl ermişleri, ağaca tüneyenler, inlere kovuklara çekilenler bir yana, cemaat ortamındaki düzen hapisaneninkinden uzun uzadıya farklı sayılmaz. Kapadokya'daki yaşantının iç yüzünü tam olarak bilemiyorum; dışarıdan ve bugünden bakınca daha kabul edilebilir bir ortamı çağrıştırıyor.

Terki Dünya çok küçük bir manastır. Küçük bir manastırda, bir avuç keşiş bir ütopya yaratmaya kalkışabilir miydi?

Dönüş yolunda, bir çöp tenekesine boş sandığım film kutusunu fırlatıp attım – bugün anladım dolu kutuyu attığımı: İçinde 36 kare fotoğrafla birlikte. Bulanların şu adrese haber vermeleri rica olunur.

Defterler kitaba dönüşürken ne kadar fotoğrafı nasıl kullanacağıma karar vermiş değilim. Geçen yılın defterini "manzara" konusu nedeniyle daha bir "illüstre" hale getirmeye niyetliyim. Bu yılki defterlerde pek az görsel malzemeye yer vereceğim herhalde. Ama giden 36 karede birikisi önemliydi sanırım. Can sağlığı diyelim.

29 Eylül, 09.15–

Birdenbire yıkıldı iskambil kulesi –

Dün sabah uzun bir yürüyüşe çıktık Tülin’le; Değirmen üzerinden ağır ağır küçük turu tamamladık, arada Burgaz’a karşı, ıssız piknik alanındaki bir tahta sıraya oturup kuşlara baktık. İskeleye giderken, Can’ın boyadığı, üzerine Orhan Veli’den dört dize düştüğü duvarı inceledik. Aniden Büyükada’ya gitmeyi önerdi Tülin, ucu ucuna vapura yetiştik. Yazdan kalma bir güneşin altında, dışarıda oturduk vapurda. İnince sofraya oturduk, şarap kadehlerini tokuşturduk, “en kötü günümüz böyle geçsin” dileğiyle. İskambil kulesini unutmuştuk. 14.30’la döndük Heybeli’ye, güz yazın yerini tutmuştu bile, kapkara bulutlar çöktü ve sıkı bir yağmur başladı. Eve gelince, zaten aklımdaydı, otuzbeş yıldır sesini duymadığım Mehmet Tatlısu’ya telefon ettim, coşkusunu, taşkınlığını anlatamam. Bir saat siestaya çekildim. Yağmur iyiden iyiye azdı ve merdiven basamaklarına tencereleri dizdik. Samih’i aradım, cep telefonu gene kapalıydı (önceki gün de böyle olmuştu); evin numarasını çevirdim ve açılmadı. Durumu biraz gariptedik, bu havada hele, nerede olabilirlerdi. Akşam yemeğini evde geçiştirdik. Bir defa daha çevirdim Samih’in cep telefonunu, Nesrin çıktı.

Amerikan hastanesindeydiler ve Samih altı saat sürecek bir açık kalp ameliyatına alınmıştı. Bir gün önce soluğu sıkışmış enikonu, filimler ve tahliller, büyükçe bir kütle okumuşlar kalbin arkasında, acil ameliyat kararı alınmış. Düpedüz şoka girdim ve telefonu kapadım. Tülin yeniden aradı Nesrin’i, biraz daha ayrıntı öğrendi. İkimiz de serilip kaldık. 24.00 sularında bitti ameliyat, Nesrin bitikti: Sonuç, alacakaranlık.

Birazdan hastaneye gidiyoruz.

Hayat gerçekten de palavra.

Temasmış, yazmakmış, çekilmeymiş; şuymuş buymuş, pa-

lavra. Tarıfsız bir öfke kabarıyor içimde.

Herşeyden habersiz, yoğun bakımda Samih'ciğim. Anasını uğurlasın diye bekledi sanki uğursuz, habis saatlı bomba. Dar-madağın kâğıtların önünde umarsız, duruyorum.

.LXXVI.

1 Ekim, 08.00–

Geceyarısı, penceremden, derin panoramik, Bahriye Hama-mı sokağının dibinde, salıverilmiş birkaç atın silueti. Yanlarında biri belirdi sonra, karanlıkta seçemiyordum tam, dakikalar boyu durdu ve onlara baktı; arkasındaki tekerlekli boş çantayı gürül-tüyle peşisıra sürükleyerek ağır ağır yaklaştı: En alt kattaki yaş-lıca, uzun düzgün beyaz saçlarıyla gülümsemesiz bir Erol Akyavaş'ı andıran, tuhafın tuhafı adam – eve girdi ve ses bitti: Dipteki atlar yer değiştirdiler.

Gecenin üçüncü saatını geçmiştik, dikildim birden. Tül, tav-şan uykusunda, sordu: “Uygun mu kaçtı?”. Üç gecedir uyumu-yorum zaten, sızıyorum. Ne zaman sızsam, biriki saat içinde uya-nır kalkarım, ben ki deliksiz uykulanımla bilirim. Gidip pence-renin önüne çöreklandım, karanlıkta sigara yaktım. Sokak bom-boştı ve hafif bir sis çökmüştü ortalığa, atlar gitmişti, hiçbir pencerede ışık yoktu. Aklıma “Duman” düştü önce, “eylül ile ekim arası”. Ardından, Borges'ten çevirdiğim (1979) o şiir. Bir-denbire, onu bir daha yapamayacağı şeylerin listesini yaparken düşündüm. Nasıl geçecek şu önümüzdeki zaman? Ne kadar ol-duğunu bilmediğimiz, bilemeyeceğimiz?

Yoğun bakımdaki odaya girdiğimde gidip elini tuttum. Ağır bir ameliyattan çıkmış gibi değildi, öylesine diri duruyordu. Te-dirgin, ondan da öte, kaygılı bakışları dışında. Büyük bir soru du-ruyor orada, izlenimine kapıldım. Salıyı, bir tür tansığın gerçek-leşmesini bekliyoruz şimdi.

Geceyarısını geçe, bir de 1972 yılbaşıını indi aklıma. Farabî sokakta, bilmem kimin arabasındaydık, Kawabata'nın haberini yeni almıştım. O zamanlar uzun monologlar yapardım, bugün yerlerini uzun suskular aldı. Aydın anımsıyordur monoloğumu, bir tür "rol" gibi bakardı onlara, pek sevmezdi söylediklerimi, öyle kalmış bende. Oysa doğru'ydu söylediklerim, bana kalırsa; içimden, ta dibimden sükün eden sözlerdi. 1974'den, Bruges'den sonra, bir daha öyle şeyler söylemez oldum, doğru'nun yerine ikâme ettiğimle yola devam ettim.

Nedir doğru? Çiğ ve yalınkat bir cümle: İnsanoglu, Evrim'in bozuşmuş bir halkası, canlılar âleminin bir kazasıdır: Anlaman peşine takılmasına yolaşar bir organın gereksiz ölçüde gelişmiş olması, oysa yoktur Anlam, her şey Anlam'dan yoksundur, hele Hayat'a yüklediklerimiz.

20 yaşında gördüğüm doğru'ya tahammül edemedim; onun karşısına bir yanılısma şeridi kurarak, orada oyalanarak, onu genişletip avunarak bu yaşıma geldim.

Şimdi geridönüş vakti geldi sanırım. Son üç yıl içinde peşpeşe yaşadıklarım, hayatıma giren illet, bütün kurduklarımı kırıp dökmeye yeterdi ama kıyruğu dik tutmaya çalışıyordum. Umut, aptallıkların şabı. Gençliğim paso üretebildiği bir yanılısma panzehiri. Ne enerjiymiş yahu: Bu da geçer ya hû, diyebildik yıllar boyu. "Her şey geçer, ben kalırım" bile.

Karşıda yorgun güneş.

.LXXVII.

2 Ekim, 09.15–

İstanbul'un bütün mahallelerinde, yerleşim bölgelerinde çok boyutlu bir şiddet ölçümü (davranış, devinim, ses, koku, vb.) yapılacak olsa, Heybeliada, hele şimdi, yaz bitiminde, en düşük oranlı noktalar arasında yer alırdı sanırım. Dört–beş yoğun noktası var adanın: Kışla, okullar, iskele, anacade gibi, ev hepsine iyi-kötü mesafeli; Doğa'yı ayırırsam, bizim sokaktaki tek şiddet kaynağı bir avuç çocuk. İşte şimdi, bir pazartesi, saat 09.30'a yaklaşıyor, işe ve okula giden gitmiş, açık pencerenin önündeyim,

tek içtiğim ses karganinki, şehirdeki basso continuo uğultunun yerini sessizlik alıyor burada, zaman zaman uzaktan geçen bir takanın sesi susluyor ortamı, ya da bir kedi atışması.

Hayat'ın şiddeti başka, oysa. Bağlantıları koparmamışsanız, kapıları tam kapamamış, öyle bir yaşam biçimi, bir yaşama düzeni kuramamışsanız, en dingin atmosferi kolayca yurtacak, istilâ edecek bir gücü var onun. Her temas hareketinde, her bilgi sızışında hücreleri hızla hareket ediyor, yayılıyor, etkiliyor. Diyelim ki genel enformasyon kanallarını tıkadımız (yazılı ve görsel basını söndürmek olanaksız değildir), insanları durduramazsınız; kendinizden bir Robinson Crusoe biçmedikçe, yontmadıkça.

Defterler boyunca, Temas ne denli bir gereksinmedir, bunu yoklamaya çalıştım. En zıt konumdaki ânımda, çekilme olgusuna en köktenci duruşla bakmaya yöneldiğimde bile tersini ifade edemediğime göre, bir gereksinmedir de.

İşin tubağı, ülküsel mesafe ayarı gerçekleştirilse ne fark eder: Hayat'ın şiddetinin yolu bu. Çekirdek—temas bölgesinden (canyoldaşından, anadan ve oğuldan, dosttan) başlayarak, halka halka açılarak, dilini ve tırnaklarını hazırlıyor, kuyruğunda zehrini topluyor, keseler hiç boşalmıyor.

Gerçek inziva, tek panzehir. İzini neredeyse kaybettirerek, ulaşılmayı son raddeye dek güçleştirerek, köşeye çekilmek. Bu gücü bir süreliğine, kimi zaman da uzun bir süreliğine kendisinde toplayanlar olmuş — bende olmadığımı gördüğüm bir güç türü.

Peki ya, insanın içinden gelen, bünyesinin doğurduğu şiddet? Bana öyle geliyor, doğru olmayabilir de, dışarıdan desteklenmeyen, besin kaynağı bulup semirmeyen iç şiddet bir biçimde terbiye edilebilir, kuduz öfkeyi yatıştırmanın, dindirmenin yolu bulunabilir. Dahası, öteki doğrudan devreye girmedikçe, o yol açıktır.

Yoksa Temas'a gereksinmemiz, Kem'in bizi dengede tutmasına mı bağlı?

Henoch'un Kitabı'nı kateden sayısız kötü melek figürünü beynimiz mi üretiyor?

Ne kadarı Cemaat'tan, ne kadarı özümüzden?

Hırs, başarı ve ün isteği, sevilme talebi ve doyumsuzluk, konfor ve lüks, yarışma, itişme, daha fazla'ya yöneliş, gözünü kırpmadan herşeyi ve

herkesi çiğneme güdüsü

versus

kanaat, tevekkül, sadelik –

Bizi bu şiddete iten değer dizgesini, sahici inanç bağı dışında sağlayacak, içimizde bir başka kaynak yok mudur?

.LXXVIII.

3 Ekim, 07.30–

Gün doğmadan uyandırdı geceyi gene evde, yatağımızda geçiren Bayan Hulusi; yemeğini verdim ve yeniden yattı; o arada kahvemi hazırladım, pencereyi açıp ilk sigaramı yaktım, ucu göründü Büyükkada iskelesinin üstünden, hızlı doğuşunu izledim, şimdi kavuniçinden sapsarıya dönmüş, sokağın derinliğindeki çatları aşmış, pürüzsüz gökyüzünde yükseliyor ama yakmıyor, gözü almıyor eskisi gibi, o hale gelesiye iki saat daha geçmesi gerekir.

Önce kuşlar uyanıyor. Kargalar, güvercinler, birkaç martı kahvaltı malzemesi derlediler sokakta. Sonra 07.20 vapuruna yetişmek için aceleyle inen bir avuç yolcu geldi geçti. Öğrenciler belirene dek bir sessizlik molası var şimdi. Durgun denizde biriki balıkçı teknesi. Karşı kıyı puslu. Şu an, uzak ve derin uğultusuyla, Dragos açıklarından koyu renk (ama ne renk?) bir şilep geçiyor. Hiç esinti yok bu sabah.

İkinci kahve, dördüncü sigara, yeni kartuş. Önceki gün, uzun bir aradan sonra yeniden Zybane'a başladım ve ikinci günde 45'den 28'e indiğimi gördüm. İkinci hedef bir paketin az altına inmek. Züğürt tesellisi tabii; çok kararlı adımlar atmadıkça. Hiç yoktan iyidir ama. Upuzun bir yürüyüş yaptım: Evden Terki Dünyaya, oradan iskeleye, hızlı adımlarla, tam birbuçuk saat. Atlar salıverildi aruk. Bir tanesi yanımdan dörtlüğe geçti gitti. İskeleye, Kardeşler'de *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* okudum, içim karardı gene. Teokratik darbeciler ile laik darbeciler arasında ezilip gidi-

yoruz. Demokrasinin şansı yok, çünkü kimsenin gerçek tasası değil bu. Olsa olsa, bir azınlığı ilgilendiriyor konu. Üstüste telefonlar; Ömer, Selçuk, Adnan Özer, başkaları, konuşmak istemediğimi farkedip kısa kesiyorlar; “olay”ı duymuş ve üzölmüşler, gelgelelim top mermisi yakınlarına düşmediğı için vah vahla sınırlı bir üzüntü bu. Haklılar: Ateş nereye düşüyorsa. Önceki gün İrfan geldi Burgaz’dan, üç saat kadar kaldı, biraz açtı beni. Alaçatı’yı anlattırdım uzun uzun, hazırlanan kitaplardan söz etti, *Gövde’m* yılbaşında çıkabilir herhalde, son okuma benim açımdan pürüz çıkarmazsa.

Akşam, 19.30’da telefonum çaldı, gündüz Nesrin’le konuşmuştum, onun için küçük ekranda “Samih cep”i görünce telâşlandım bir gelişme var diye, açtım: “Usta çıktım!” – sesini duyunca Samih’in, makaraları koyveriyordum az daha, kendimi çok zor tuttum: “Otel odasında sayılırım artık, çabuk dönmeyin adadan, daha bir hafta buradayım”. Bugün öğle vapuruyla dönüyöruz, akşamüstü hastanede oluuz, bilmiyorum rapor gelmiş, hekimler konuşmuş olur mu?

Bu durumlarda, çok kişı, hastaya “doğru”nun “tam” söylenmemesinden yana. Kendimi hastanın yerine koyduğumda öfkeden kuduruyorum: Herkes, en yakınlarım bile, gerçeğı beni korumak adına benden saklıyor, esirgiyorlar. Kendimi ötekilerin yerine koyuyorum: Olanca çiğliğı, çıplaklığı ile kim, nasıl ifade edebilir gerçek gerçeğı? Doğrusu, yarıyariya gerçeğın, peçeli gerçeğın söylenmesi. Hasta, sahiden asıl çehresini görmek istiyorsa durumunun, çaba göstererek, bu bilgiye erişebilir.

Sorun biraz da şurada: Gerçek doğru mu? Mutlak anlamıyla? Tıbbın pozitif bir bilgi alanı olduğunu düşünmüyorum: Geniş bir istisna alanı karşısında bugün de afalliyor. Genel olarak yanılmıyor da, özel olarak yanılabilir. Her hasta, her vaka özeldir; istisnalar bölgesinde bulunduğunu ummak ister. Öte yandan, hiçbir hekim, aygıt, ölçüm kalan ömrünüzü *kesin* olarak tanımlayamaz, *yaklaşık* öngörülerde bulunabilir. Bu sınır sahiden de oldukça geniştir.

Ama, pim çekildi duygusu gelip çöreklenecektir hastanın hayatına. Van der Keuken'in acı metaforu: "Uzatmalı tatil". Kalan süreyi uzatmak için başvuru her tedavi ağır bedeliyle öne çıkarken üstelik. İnsanın hayatını sulh koşullarında tamamlaması bir lütuf – kimin, alinyazısının mı, bağışladığı.

Hayat, hem de insafsız palavra.

.LXXIX.

5 Ekim, 10.15–

Gece 23.00 vapuruyla Sirkeci'den geçtik, 00.20'de Heybeli'deydik, baktık Mavi açık, biraz da orada demlendik Nigâr'la sohbet edip, kul yoktu sokaklarda, hava serin ve yumuşaktı, 02.15'di yattığımda, gene delik deşik uyudum, kolumun ağrısı da azdı bu arada.

Dün, 11.00-18.30 arası NTV'deydim: İki program kaydı (Debussy ve Ravel – hiç olmadığım kadar tutuk, kabızdım), üç toplantı üstüste (genel, İstanbul Ansiklopedisi, tasarım), alışkanlığımı yitirmişim, üç yıl önce olağan ritmimdi bu, yoruldum oysa dün. Arada annemin işini hallettim, yazıları gönderdim, ödemeleri yaptım İnternet'ten.

Salı ve Çarşamba, akşamüstleri Samih'in yanındaydık. Bekle-yiş sürüyor. Çaresiz bir gövdenin üzerindeki çaresiz başı, ışığı kararmış gözleri oyalamak için dereden tepeden konuşuyoruz ama o, besbelli, tek bir şeyi düşünüyor, bugün yarın önüne çıkacak tabloyu. Gece çıkışta Özalp'le karşılaştık Teşvikiye caddesinde, bu gibi durumlarda etkili ve etkin olabilen insanların başında gelir, şimdi de çırpınıyor işte, ama genelde iyimser biri olmasına karşın içi iyice kararmış. Ne yapacağımızı bilmez halde yürüdük biraz Tül'le, açlığımızı dindirmekten çok bir nebze gevşemek için All Sports'a çıktık ve hızla bir şişe şarabı devirdik. O anda adaya dönmeye karar verdik: Şehirden kaçmak, artık bir

simge haline geldi bizim için. Oysa her an raporun haberi gelebilir ve dönebiliriz, belki de en yalnız kalmak istediği, isteyeceği sırada Samih'i yalnız bırakamayız. Öyle mi ister, ayrıca, bilemiyorum. Sanırım, andan ana değişir o koşullarda iç durumun içeriği; böyle diyorum ya, onu da bilemiyorum. Bir kez tanık olmak yetmez anlamaya, özne olmadıkça öğrenilemeyecek şeylerin başında geliyor bu hal, bizimkisi hep "hırsızın devirdiği eşya" kapsamındadır.

Herşeyi çevirip duruyoruz aklımızda. Ne, ne kadarıyla söylenebilecek sorusu en belirleyicisi. Buna bağlı olarak, yola nasıl devam etmek isteyecek? Eski düzenini sürdürmek, işe gidip bir şeyler yapmak, sık rastlanılan karar, yanılmıyorsam. İrgat'a "istersen hiç gelme işe" demiştim: "Maaşını ödemeye devam ederiz". İşe gelmeyi yeğledi, hem de çok sıkı çalıştı. O arada, evde, "terekte"yi hazırladı. İnşili çıkışlı geçti bir yılı. Özalp de aynı görüşte: Hemen büroya dönmek isteyecektir. Samih'in evdeki deposu büyük ve karmaşık. Özellikle fotoğraf arşivi. Şiirler ve yazılar daha derli toplu haldedir. Bütün bu ayrıntılar çiğ gerçeğin parçaları. Bir yandan da, oyalayıcı öğeler mi? Bilemiyorum, hiç bilemiyorum.

Samih'in kişilik özelliklerini, huyunu suyunu gözümün önüne getiriyorum, gene de çıkarımda bulunamıyorum: Bir insanı hepten dönüştürebilecek, alışılalgeldik davranış ve karar mekanizmasını beklenmedik yönde değiştirebilecek bir ana bilgiden söz ediyoruz: Tüm, öteki bilgileri kenara itmeye yetecek gücü barındıran bir bilgi. Samih'in repertuarı öylesine geniş ki: Son bir kitap yazayım, film çekeyim, resimler yapayım, herşeyimi kendi elimle hazır edip günışığına çıktıklarını göreyim (Mustafa, hem kitabını çıkardı, hem sergi açtı o arada), İspanya'ya gideyim, tekneyle açılalım, eskiden neyi nasıl yapıyorsam öyle yapayım... bunları şimdi bile düşünüyor olabilir.

İnanamıyorum şu korkunç manzaraya. Aslında, Samih'i tanıyan herkesin ilk ve ağırlıklı saptaması buna bağlanıyor: Kimse inanamıyor olup bitene.

Tül'le onu konuştuk bir ara: Tık diye kalp krizinden gitmiş

olsaydı şüphesiz şok etkisi gerçekleşirdi ama, bu denli inanılmaz görünmezdi tablo. Sağlam, diri, yaşam heyecanıyla dolu, iyimser bir insana yakışmıyor illet. Yalnızca bize değil, çok kişiye böyle geliyor sonucun amansızlığı.

Samih, son dostum.

Hedefi vuran kurşun.

Yazmanın gülünç çaresizliği vuruyor başıma.

Durmadan “palavra”ya gelip dayanıyorum.

.LXXX.

6 Ekim, 10.15–

Ademoğlunda nasıl da ağır basıyor devam etme isteği. Çarkı durdurması gereken, öylesine, bomboş, kalakalınmasına yol açması beklenecek durum ve olaylar karşısında bile güdüler silkeliyor insanı, sürüklenmeye karşı çıkılıyor. Öylesine güzel ki havalar, dün ince giyinip çıktık evden, 12.40’la Burgaz’a geçtik, Barba Yani’de yedik ve 15.10’la döndük. Gece, aynı faslı Mavi’de tekarladık. Öncesinde, sonrasında taraçada ışıkları taradık, yıldız düzenini inceledik, derin sessizliğe dikkat kesilerek. Şehre her inişimizde büyük bir şaşkınlık ve bocalama yaşıyoruz; bilmem nasıl geçecek bu kış, orada: Manâsız itiş kakışın ortasında.

Bu akışın yanıbaşında, 24 üzerinden 24, öteki nabız sürdü dün de. Gece Bayan Hulusi evdeydi tabii, uyandırdı bir ara üstüme yayılarak, kalktım ve taraçada bir sigara yaktım, içim karardı ve döndüm. Orçun’dan haberler geldiği akşama doğru, durum oldukça karışık, hekim konuşamıyor, kimse konuşamıyor, bugün bir genel tarama yapılacak, yarın taburcu bile edebilirler, ne olacağı, nasıl olacağı meçhûl.

Telefon pek durmadı dün. İsmail, Selçuk, Barış, annem, İskele’den Süreyya Berfe, Cumhuriyet Kitap söyleşimi okuyunca coşmuş, dayanamayıp aramış. Celâl aradı sonra, Can’la bir köprü

kuruyor benim aramda; iki kitap etrafında anlaştık gibi, 2007’de başlamak üzere. Müthiş bir duyuru kampanyasıyla bugün piyasaya *K’yı* çıkardı Alkim, bakalım ne kadar ilgi toplayacak. İlk üç sayı için yazım var orada, sürekli yazmamı isterse Başar, nasıl yetiştireceğim bunca yere?

Şimdi şu an, üstelik, her şey beyhüde görünürken.

Bu gece poker faslı var Erenköy’de, biraz dağıtır bizimkilerin mavraları, kafamdakileri.

.LXXXI.

7 Ekim, 18.20–

Samih’in yanından çıkıp Bostancı’ya, oradan 16.00 vapuruyla adaya geldik – bu ara tek panzehir bu. Şüphesiz, şehirde daha fazla oyalanmak elde, dün gece olduğu gibi, ama içinde bulduğumuz durumda oyalanmak da yakışıksız geliyor: Tülin için de öyle, yaptığım herşeyi suçluluk duygusuyla yaptığımın farkındayım on gündür. Burgaz’a gitmeye, Barba Yani’de yemeye, maç izlemeye, rakı içmeye, gülmeye, poker oynamaya, yazmaya hakkım olmadığı inancına kapılıyorum. Bugün doğruladım bir de, bütün bu karmaşık duygu-düşünce topağını, onun yanındayken. Ameliyat nedeniyle kilo vermiş, iyice bitkin bir görünümü vardı, bana kalırsa artık kanser olduğunu anladı, “fazla eziyet çekmem hiç değilse” dedi bir ara, kemoterapi faslına gönderme yaparak, ama tablonun mahiyetini bilmiyor elbette. Söyleyecekler mi, söylemeliler mi? Nereye kadarı söylenmeli? Zeynep Avcı, bir Amerikalı onkologla görüşmüş, iyice içkarartıcı bir döküm çıkarmış adam. Bir olasılık, Huston’a gönderilmesi. İkinci bir ameliyat gerekli görünüyor ayrıca. Beyindeki gölgenin tam ne olduğu pazartesi anlaşılacak.

Bu cümleleri peşpeşe yazıyorum ve o anda büyük bir öfke kabarıyor göğüs kafesimde. Aklım erdiğinden bu yana, Hayat’ın

böyle bitmesi olasılığını isyanla düşünürüm hep, ölüm sanki amansız gücünü kullanarak alay ediyor insanla, içine düştüğü cins cins aymazlıkla.

Gece, poker masasının etrafında, Aydın-Ahmet-Artun üçlüsü ve ben, sözümona çarkımızın yükünü hafifletmek, içimizdeki çocuğu, delikanlıyı, kaybolup gitmiş serseriye açığa çıkararak sokulmak için çaba sarfettik. Ahmet, yeni bitirdikleri Tarih ders kitabının, Artun yeni teslim ettiği “Yoğurt Kitabı”nın heyecanı içindeydiler; bu heyecan herşeye karşın anlamlı görünüyorsa bana, kendi durumumdan da avuntu payı çıkarma gereksinmesi duyduğum içindir. Samih’i düşünürken, dördümüzün de masada değil, masanın dışında, kaybettiğimiz bir oyundan galip çıkma tasamızın özünde gülünçlüğü ortaya çıkıyor. Gelgelelim, “intihar etmeyeceksek içelim”, ya da “Duman”daki gibi “ne anlamsızdı intihar etmek, etmemek”, intihar edilmiyorsa, herkes için şartlar eşittir. Buraya geldik, gitmeyi başaramadık (ya da aklımızdan geçirmedik), öyleyse iskambil kulemizi bir ‘şey’le değilse bir başkasıyla inşa etmek zorundaydık.

Samih, yakın arkadaşı Şahin Kaygun için Zeynep’e, bir vakitler, “hiç değilse yaptıklarını düzene koyacak zamanı oldu” demiş, bugün söyledi Zeynep. İçimdeki tel kopasıya gerildi o an. Buna vakti kaldı mı? Buna vaktinin kalmış olması, öyle yapacak anlamına gelir mi? Buna vakti kaldı diye avunabilir miyiz, biz kalanlar, sonrasında?

Ölüm karşısında hepten basmakalıp, düşünüyor, kilitleniyoruz.

.LXXXII.

8 Ekim, 07.50–

Herşeyin bir sonbaharı var, bazıları ne kadar kısa. Hayatın önüme sıraladıklarına bakıyorum bu sabah, Heybeli’de doldurduğum, doldurmayı

sürdürdüğüm defterlerdeki yazının boş, yanılısamalardan örülü, aymaz hali düşündürüyor beni. Mesafe, Temas, Ayar – belli ki hepten yanıltıyorum. Bininci kez, Solness durumu: Diktiğim yapıyı taşımayacak bir temelden hareket ettiğim için yıkık dökük, onarılamayacak ölçüde harabeleşmiş, bozgunları karşısında çaresiz biriyim işte ben.

Görmek ve kabul etmek, bir çıkın hazırlayıp gitmek, her nereye, orada bir çadır, bir kulübe dermek çatmak, içeride kendi sıfırınla yüzleşmek. Çıkmı mı? Elinde ne kaldığını sanıyorsun?

Üç-dört gündür aklımda Bergman dolaşıyor gene. Temas değil ama şimdi: Yedinci Mühür, Sahneler, Saraband. Adasında, nicedir kendi kendine konuşan o harap adama bitişiyorum.

Ve 1887-1888 ehyaşmalarındaki karmaşayla, Nietzsche'ye; bir yıkıntı eşiği daba. Sonrasında, içi boşalmış yaşarken, bir defasında gözleri parlamış, anasına dönüp sormuş: "İyi kitaplar yazdım ama, değil mi?". Bu anekdot doğru mudur emin değilim: Bomboş gökyüzünde şimşek çaktığı olur.

Elinde ne kaldığını sanıyorsun?

Hâlâ birkaç soru var.

Örneğin: Yıkılacağını bile göre neden kurmaya, dikmeye çalıştın, çalışıyorsun?

Daha da çalışacak mısın?

Kişi, kurabiye pişireceği bir Tanrı'dan yoksun olsa bile, yeri geldiğinde Terki Dünya'sına çekilebilmeli. Varsın içine düştüğü boşluktan büyüğüyle yüzleşmek durumunda olsun.

Kendinden başka konuşabileceğin kimse(n) kaldı mı?

Bak, elinde bir soru daha var.

.LXXXIII.

9 Ekim, 08.30–

Bukolik.

Pencereden, bulutlarla oynayan güneşin altında, Bahriye Hamamı sokağı. Martılar, kargalarla eşgüdümlü, yeniden resitalleri-

ne başladılar bu ara. Özgür dolaşan atların sayısı arttı. Dün, son yazlıkçılar derlenip toplanıp gittiler. Ama önümüzde bayram sefahatı var, döneceklerdir. 1 Kasımdan sonra adalılar kalacak yalnızca. Oktay beyle görüşemedik bir türlü, bilmiyoruz üç haftamız mı geçecek burada, bir tam yılımız mı olacak önümüzde. Artık kopmak çok güç görünüyor ikimize de.

Bugün, hastanede onikinci ya da onüçüncü gün. Metabolizmamız bütünüyle bozuk, biribirimizden başka yaslanacak bir şey bulamaksızın, başbaşa paylaşıyoruz acı ve ağrı dolu demleri. Dün *Hürriyet*'te tam sayfa bir söyleşi yayımlandı Ufuk Güldemir'le. Kanser olduğunu yeni öğrenmiştik, ama durumunun bu denli kötü olduğunu anlamamışız: Huston'da tedavi görmesine karşın, hekimler birkaç ay kaldığını söylemişler, küçük bir umut payı bırakarak. Pankreas ve karaciğerinde metastaz. Bilgece konuşuyor Ufuk, kendini hazırladığı görölüyor, gene de satırlarlarını okumak gerekiyor, herşey bütün karmaşasıyla orada. Yıllardır görüşemedik Ufuk'la, yirmi yıldır hiç kesişmedi yollarımız; sever sayardık biribirimizi, ama yakın arkadaş sayılmazdık. Bir dönem, uzaktan, yaşadığı çizgi değişimi rahatsız etmişti beni, sonra yenden aklıbaşında bir konuma oturduğunu gözlemiştim. Kuşağının kesinkes en zeki, yetenekli, etkili gazetecisi odur. İllet, böyle insanları yeğliyor mu?

Tülin, düpedüz “terör” içinde. Bende hâlâ isyanla keder içiçe, hangisi ağır basıyor kestiremiyorum. Canyoldaşım ve ben, can dostumuz için yaniyor, kavruluyoruz. Neye yarar bu, ona ne yarar olur? Yakınlığın derecesi yüksekse, çaresizliğin dozu da artıyor galiba. Elimde ne kaldı'dan bir adım sonra: Elimden ne gelecek?

Onaltı yıldır handiyse yapışık düzen içinde yaşadık Samih'le; son “dost” diyorum ya, karşılıklı son dost olduk. Dahası: Tülin'le tek ortak dostumuz Samih – hangimizi daha çok severdi, kimbilir. Öylesine birlikte olmaya, yapmaya alışmışız ki, tarifsiz bir boçalama doğdu içimizde. Bu kederin ne kadar kendimiz için?

Ufuk, hazırlandığını, hazır ettiğini söylüyor. Vasiyetini yazmış, bıraktığı izlerle ilgili kayıtlarını kenara düşmüş. Onu okur-

ken, her cümlede Samih'i düşündüğümü farkettim. İki yıldır, bir lise öğrencisi gibi, ders kitabı elinde, Eski Yunanca öğrenmeye çalışıyordu: Bunun, toplam serüvendeki yerini kim nasıl bilecek? Hem: Ne için?

Belki de bana düşen budur: Elinden başka ne gelir ki Allâhın belâsı, yaz sen, yaz! Evet James, belki de Samih için bir defter açmalıyım – burada debeleneceğime, orası için hazırlanmalıyım.

.LXXXIV.

Önce akşamüstü, sonra gece geç vakit, iki uzun yürüyüş yaptık Tül'le. Ada düpedüz içimize işliyor. İkimiz de yorgunuz toplumsal yaşamdan, şehirdeki hayhuydan, yapay ve zorunlu ilişkilerin itip kaktığı bir avuç sahici ve gönüllü ilişkiye yeterince vakit ayıramamaktan. Geç de olsa, çünkü ada çözümünü belki de iki yıl önce akıl edebilirdik, ufuk açıldı önümüzde, en azından yanyanya bir düzenle geçişi hazırlama fikri hayatımızın ortayeri-ne çöreklendi.

Benimkisi, “dış dünya”dan bütün bütüne kopma tasası değil hâlâ, Tül daha köktenci duygular içinde. Kasım ortası Montauban yolculuğu sözkonusu, kesinkes kayıtsız değilim örneğin. Ardından bir Lizbon projesi devreye girecek, o da heyecanlandırıyor beni. İstanbul'da, buna karşılık, önüme çıkan her sorun kafamda büyür oldu; *doğru* çark ayarı kurmalıyım öyleyse: Ada–Şehir–Dünya üçgeni üzerinde/n.

Ümit Bayazoğlu, dokuz yıla yakın Heybeli'de yaşamıştı, şehre döndü; anladığım kadarıyla pek özlemiyor adayı – olabilir. Ondan öğrendim Zeyyat Selimoğlu'nun evinin yerini: Halki Pa-las'tan az önceki sütunlu taş ev adanın alımlı yapıları arasında. Şimdi yarı metrük halde, böyle giderse hızla çökebilir de, sanırım varisler anlaşmazlık içindeler. Zeyyat beyi tanımazdım pek, kitaplarını da doğru dürüst bilmem, üstelik bu bilgisizliğimin bir nedeni yoktur: Bazı yazarlardan neden uzak kaldığımızın açıkla-

masına bile sahip değilizdir. Bir ara bakacağım. Hem böyle bir evde yaşadığı için, hem de bunca başıboş bırakılmış bir yapıt arkasında bıraktığı için ilgilenmem gerekir. İşte yabana atılamayacak temas gerekçeleri.

Dün gece Mavi’de, yerleşik adalılar, kadim adalılar arası diyalogların ortasında yemek yedik. Tatlı bir tanıklık durumu. Durmadan yakınıyorlardı: Ada felsefesine aykırı siyasal ve beledi uygulamalardan. Beyaz adalılar bunlar (“Beyaz” sıfatını Ufuk soktuysa yanılmıyorsam, siyasal sözlükçeye). İyi hoş da: Zeyyat Selimoğlu’nu, Batuhan’ları unutanlar, Ahmet Refik’in ada şüirlerini topladığı 1932’de bir tek kez basılabilmiş *Gönül*’den bihaber olanlar ötekiler mi? Nejat beyin kitabını bilir, tanırılar mı? Önlerine bir *Cumhuriyet* gazetesi koymuş, söyleniyorlar – söylenmek bir muhalefet biçimidir, sanıyorlar, değildir: Yetmez.

Bir “ada kültürü” oluşmuştur geniş zaman içinde, kimse terisini söyleyemez. Oluşan bir kültürün çözülmesi daha az zaman ister. Kırılma noktaları belli: Mübadele, 6-7 Eylül, 1963, 1980 sonrası. Adaya dışarıdan gelenler çoğunluğu temsil etmeye, oluşmuş kültürü hiçe sayarak kendi kültürlerini yerleşik kılmaya koyuldukları an, geridönüş olanağı kalmadı demektir. Gerçek ada kültürü bugün bir azınlığın kaygısı burada. Dinsel bir azınlık değil artık bu, kültürel bir azınlık. Özlemle korunamaz bir kültür, olsa olsa çözülüşü ertelemeye yarar özlem, cılız bir direnişin kaynağı olabilir.

Heybeli köy göçü alıyor, almış. Klâsik başörtülü kadınları şimdi türbanı seçmiş bir kuşak izliyor. Bu insanlar için ada kültürünün hiçbir anlamı yok, olması beklenemez. Heybeli’ye kadar koşullar taşımış onları, sığınacak başka, daha uygun bir yer bulamadıkları için buradalar. Kendi kültürlerini transfer etmekten öte bir çareleri yoktur.

14 Ekim, 07.50–

Ada = Isola.

Sonunda, adalılara kaldı ada. Kapalı bir hava, yüksek bulutlar, poyraz, ısı 15° dolaylarında, okkalı bir güz sabahı, martılar avaz avaz, yarım saati geçti pencerenin önüne oturalı sokaktan kimse geçmedi. Ev zaten serindi kalktığımda, bir de açık pence-
renin önündeyim, çaresiz sıkı giyindim. Uykumu almadan dikil-
diysem, bunu yatağımızda gece boyu rahat durmayan Bayan Hu-
lusi'ye borçluyum – Tül'ün keyfi yerinde tabii.

19.00 vapuruyla geçtik Bostancı'dan; öncesinde Samih'ler-
deydik. Daha önce gelecektik, ama koca oğlan gitmemizi isteme-
di. Bugün hastanede, onkologlarla ilk görüşmesini yapmak için
randevu alacak öğle sonrasına, dolayısıyla gergin, dikkatini dağıt-
mak kolay olmuyor. Bugün, kaba hatlarıyla, önümüzdeki ayların
yorucu güzergâhı belirlenebilir: Kemoterapi ne zaman başlaya-
cak, ne kadar sürecek? Canalcı süreç. Şüphesiz hırpalanacak o
ağır tedavi boyunca, ama umut köprüsü bu şimdi, iyi sonuç alı-
nacaksa değer katlanmaya; ya boşyere eziyet çekecekse? Göze al-
maktan başka çare yok. Benden “Sarrasine”i istedi; daha önce
çevirdiği “Meçhûl Başyapıt”a eklemek amacıyla. “Boşver” diye-
medim: “Kendi işlerine ağırlık ver”. Oyalanmaya, kendinden kaç-
maya gereksinmesi var. Pera'dakilere de, Sabancı'dakilere de iş
göndermelerini, çalışmaya hazır olduğunu bildirmiş bile. Bir yan-
dan da, geçim çarkını düşünüyordur, biliyorum. *Kalan vakit*, diye
düşünüyorum ben, elbette böyle düşünmek istemeyecek. Ama,
kesinkes aymaz değil: Tümör küçültülebilecek, durdurulabilecek,
yok edilebilecek mi, aklı hep bu sorularda. Dün, kıt akıllı bir eski
iş arkadaşı, çevresindeki genç ölümlerden, peşpeşe gelen hasta-
lıklardan dem vuruyordu, “yazık” dedi: “Ben hiç değilse 60 yıl
yaşadım”. 24 Kasım'da 62'sine basacak canım. Ya son yaş günü-
se bu? Düşündükçe çıldırıyoruz, Tülin ve ben. Durumunun o ka-

dar kritik olduğunu seziyor mudur? Simsiyah bir tünelde aslında yapayalnız, ne kadar dipten gelse yanındakilerin duyguları, eşlik edecek güçleri yetersizdir. Ben gidenlerin arasına katıldım, siz kalanlardansınız. Hepimizin gidici olduğu gerçeği onun için anlamsızdır.

Biz bile doğru dürüst oyalanamıyoruz öte yandan. Dört gün kaldık şehirde, sıradan birkaç işi savuşturmak dışında herhangi bir soruna, konuya odaklanamadık. Orhan Pamuk'un Nobel'i aldığı bile Samih arayıp söyledi! Tabii, dört televizyon kanalından çağrı, onu aşkın gazeteden yorum talebi gelmekte gecikmedi. Hasta bir ülke bizimkisi: Cinnet kabardı, linç meraklıları üstüne üşüştü Orhan'ın. Bir yazı yazmalı mıyım, kestiremedim. Samih'in durumu yazma havası yaratmıyor içimde. Orhan'ın ben de biriktirdikleri de, ayrıca. Yorgun, iştahsızım. Öte yandan, *nesnel* bir yazı bulanık ortamın daha da bulanmasından başka bir yarar sağlamayacaktır. Çünkü Edebiyat'ın utkusu değil bu: Profesyonelliğin, edebiyat-dışı bir operasyonun, Tecim'in ve Siyasa'nın payları çok yüksek. Hulki Aktunç, Nobel alabilir miydi? Neden alamazdı? Hulki, Orhan'dan *kesinkes* daha nitelikli, derin, önemli bir yazar değil mi? Nobel jürisinde Hulki'nin adını olsun duymuş tek bir kişinin varolabileceği düşünülemez. Bunları açabilirim kolaylıkla. Ama uluorta çıkıp söyleyemem: Doğru anlaşılılmayacağım bellidir. Buraya yazabilirim; sonunda bin okurun, söylediklerimi düşünce taşına değerlendirebilecek insanların önüne çıkacak bir metinde. Oysa, *Cumhuriyet*'teki köşemde yazmaya kalkışsam yer yerinden oynamasa bile çok ses çıkar, gelir; ne kıskançlık kalır, ne haksızlık; beterin beteri, cinnet ve linç yandaşlarının âleti olurum. Ayrıca, *durum budur* artık; dolayısıyla, Orhan'ı hırpalamamak, tersine kutlamak, yola devam etmek en doğrusu olur. Ağzı salyalı, kudurmuş yorumcuların karşısına nasıl olsa karşı yakalarından epey yanıt gelecektir. Acıklı tablo şudur: Nihat Genç'in karşısında Perihan Mağden'in, Özdemir İnce'nin karşısında Cengiz Çandar'ın durması. Hepsinin ortak yönü, yargı kapasitesinden yoksun olmaları. Orhan Pamuk için bir teselli: Seferis Nobel'i aldığında, Yunanistan'da aynı saçmalıklar yaşanmıştır.

Montauban yolculuğunun anahatları ortaya çıktı gibi: 12-21 Kasım arası. Oktay beyle hâlâ görüşemedik, onun için de Heybeli konusu askıda kaldı; oysa 2007 için en önem verdiğimiz proje bu. Biriki güne açıklığa kavuşur durum.

Sonuç ne olursa olsun, şu defteri *kapayacağım* Ekim sonunda; bir sonraki defter bir sonraki bahara kalacak, kalsın.

.LXXXVI.

15 Ekim, 08.15-

Oktay beyden ev için iki öneri geldi sonunda. Bir yıllık kira bedeli bize yüksek göründü, Mayıs-Ekim 2007 için tutacağız evi, yolda bir aksilik çıkmazsa. Gerçekçi çözüm bu, ayrıca. Dört cephesi açıkta, kalorifersiz bir ortamdan kış aylarında yararlanma olasılığı düşük. Kışı, demek ki, Nişantaşı'nda geçireceğiz. Tülin, atölyesinde biraz yoğunlaşır böylece, ben epey kitabı yayına hazırlayacağım için sık sık dirsek teması mesafesinde olmalıyım, adada bu tür işlere zaman ayırmaya kıyamıyorum.

Öte yandan, birdenbire ve bunca hızla geçişin ne denli sağlıklı karar olduğu da tartışılır. Yılı ikiye bölmek, şu aşamada, doğru seçim. Med-cezir hareketleri açısından da. Temas ve mesafe dengesini iyi ölçmek gerekir. Bu yaz, Heybeli'de geçen dört ay bize çok şey öğretti: Adayla, kendimizle, yaşama düzeninde gereksinme duyduğumuz değişimle ilgili çok şey. Bir tür geçiş döneminin içinde olduğumuz ortada; 'yeni düzen'i sağlam kurmak, yapıyı adım adım oturtmaya bağlı. İstanbul'daki anaevi ufaltmak, burada daha kalıcı bir seyir tutturmak, 2007 faslından sonra daha salim kafayla tartışılabilir. Bir tane hayatımız var, onun da çoğunu geride bıraktığımız yaşlardayız, kalan vakti en uygun ve anlamlı biçimde değerlendirmek ilk tase sonuçta. Daralan çember aslında bunu söylüyor.

Arada, olacak olan oluyor: Bayan Hulusi'yi götürmeye, çe-

kirdek aileye katmaya karar verildi. Onaltı yıl geçti tövbe edişimin üzerinden. Vaktiymiş besbelli.

Tam da Derrida'nın *posthume* kitabı *L'Animal donc que je suis*'yi okumaya girişmişken. Bir temel metin, "giderayak". Önsözden ağır bir cümle: "hayat çok kısa sürecekmış". Seminer karalamalarına "devamı gelecek!" notunu düşmüş.

Bir gün devamı gelemiyor, gelemeyecek. Kim inşayı tamamlayabilmiş ki?! İmrenirim, imrenmemek elde mi: Sağ salimken "benden bu kadar(dı), artık defteri kapatabilirim" diyebilene.

Söyleyeceğini söylediğini düşünen biri olmak. Ekşilikle, buruklukla, yenilgi duygusuyla, anlamsızlık kuyusuna düşerek değil de, "tamamdır" cümlesini kurarak, son kez "işlem tamamdır" deme eşğine dayanarak.

Kaç kişi erişmiştir o noktaya?

Çoğu, ne kadarı bütünlenmiş olursa olsun, yarım kalacak bir inşaatın ortasında çevresine bakınırken çekip gitmek durumundadır, iş-çi'lerin.

Kitap, Derrida'nın daldığı son soruşturmalardan birini sunuyor. Hayvan-oluşumuz, Hayat'ın çekirdek bölgesindeki koşullarımız arasında yerini buluyor. Yolun son, nihai çatallarından birinde bu odağa oturması düşündürücü.

.LXXXVII.

20 Ekim, 16.15—

Şehirde geçen beş gün beş gecenin ardından, Sirkeci'den 14.00 vapuruna atladığımızda gri bir hava hüküm sürüyordu; birden, yanyolda açıldı gökyüzü, güneş iteledi bulutları, yunuslar dalıp çıkıyordu Boğaz girişinde, Tül coşku içinde, kâh içeride oturdu, kâh dışarı yanıma geldi. Yiğit'i aradık, adadaymış, birazdan buluşacağız kahvede, gece yemeğe çağılıyız Tül ve ben!

"Heybetli bir Ada" dün çıktı *Cumhuriyet*'te. Önce Rüstem

albay aradı, ardından Can; Can'ın davetlisiyiz bu gece. Geçen hafta son gün, Melike ile Balaban bize çaya geldilerdi, bu gidiş-geleşler sıcaklık yayıyor içimize, adada bir cemaat.

Hava güneşli ama serin. Gene de taraçadayım şimdi, alabil-diğine yumuşak ışığın kuşatımı altında. Bayan Hulusi'yle oynayıyor içeride Tülin, bu sefer bir taşıma çantasıyla geldik, zavallı kediciğin haberi yok başına geleceklerden, ama, bana kalırsa, “yan cebime koy” halinde biraz, geri kalan ömrünü bir ev kedisi olarak geçirmek işine geliyordur, sanıyorum. Kaç günlüğüne buradayız? Hesapça, hava güzel kaldıkça. Önümüzdeki günlerde bir pastırma yazı provası yaşanacakmış. Umarım öyle olur. Heybeli defterinin kapanış günü yaklaşıkça hüznün basıyor. Mayıs-a dek adadan uzak kalma düşüncesi nasıl da ağır geliyor şimdi.

Dün, evde, Philip Larkin'le *The Observer*'ın 1979'da yaptığı bir söyleşiyi okuyordum. İyi şair Larkin, özellikle Şavkar'ın yakınlık duyduğu bir dünya. İnsan sevmeyenlerden. Hele çocuklara hiç katlanamıyormuş. Ömrünü Londra'dan uzakta, sınır dışına çıkmaksızın, bir kütüphane görevlisi olarak geçirdikten sonra, birdenbire üne kavuşmuş, sonra da kanser hızla götürmüş onu. Söyleşi boyunca rutin yaşamına övgü döküyor (iş, içki, televizyon), az yazıyor ve okuyor oluşuna da, edebiyat çevrelerine buluşmamış olmasını bir talih saymış. İnsanları sevdiğine, ama onlarla biraraya gelmekten hoşlanmadığına değiniyor bir ara – *anlıyorum*. Safkan bir müzmin bekâr: En ünlü dizesinin “they fuck you up, your mum and dad” olması boşuna değil.

Böyle bir hayat bana göre olmadı hiçbir zaman. Kurcaladığım inziva türleri arasında yeri yok bu soy bir yaşam felsefesinin. İnsanları sevdiğimi söyleyemem buna karşılık, Larkin gibi: Bir tek seçtiğim insanları severim.

Pascal Quignard da kendisine eşlik eden insan olsun aramazmış. Kasım başı büyük olasılıkla İstanbul'da buluşacağız. Larkin gibi yabancı değil besbelli: Çağırılmışlar, geliyor. Benimle karşılaşacağını tahmin ediyor mudur? Ediyordur: Bugüne dek yazıştığı tek Türk herhalde ben olmuşumdur. Ne yazık ki fazla başba-

ş a kalma şansımız doğacağını sanmıyorum: Çağrılı hep bir protokol kurbanıdır, davet ve yemek faslı bitmez, ayrıca kamu karşısına çıkarılacaktır; bir seferinde de birlikte oturacağız masaya, yanılmıyorsam.

15 Kasım gecesiye, Montauban’da, Manguel ile yanyana geleceğiz aynı masada; onunla İskenderiye Kütüphanesinde iki bin yıl önce nasıl tanıştığımızı anlatacağım.

Sonra, 2007 Mart’ında, İstanbul’da Cees Nooteboom’la bir araya gelecek, söyleşeceğiz enine boyuna.

“Hısımlık ilişkileri” – demiştim.

.LXXXVIII.

21 Ekim, 09.15–

Yukanda, bulutsuz gökyüzünde güneş; aşağıda, şehri ufuktan silmiş kalın pus tabakası: Heybeli’de yumuşak bir güz günü. Parça buçuk uyuyabildik gece; birazı rakı yüklemesinden, birazı nemden, birazı da rahat durmayan Bayan Hulusi’den; üçüncü saatda dikildim ve bir sigara tütürdüm, karşı kıynın ışıkları görünmüyordu. Sabah da, taraçadaki masaya bir baktım, sırlıslıklardı, tıpkı çinko kaplı zemin gibi – yağmur yağmış olsa bu kadar olurdu.

Martular azgın. Kediler dalaba geliyor. Atlar gene ortalıkta, sayıları artıyor gitgide. Ramazandı, bayramdı derken, bir de haftasonu geldi çattı, vapur dolusu insan gelir şimdi. Ama gece geç saat Can’ın evinden dönüşte, kul yoktu sokaklarda: O yumuşacık havada, sokak lâmbaları dışında pek az ışığın göze çarptığı güzergâh üzerinde yürürken İstanbul’dan binlerce kilometre uzakta, yabancı bir diyarda bulunduğumuz duygusu çöktü içimize. Yerleşik adalı olsaydım, dışarıdan gelenlere içerleyecektim besbelli; onlar da, bana kalırsa öyle yapıyorlar, kaldı ki: Sırnaşık günubırklıklar bir tek ticaret yapanları, esnafı ilgilendiriyor, ötekilerin huzurunu kaçırıyor. Tül’le hemfikiriz: Isınan bir ev bulabil-

seydik, 5/7 oranında adaya geçmiş olacaktık, bütün sonradan görmeler gibi ziyaretçilere homurdanarak.

Meğer Can müthiş bir aşçıymış gerçekten de! Olağanüstü mezeler hazırlamış eliyle, nefis bir çinekop getirdi ardından, son darbeyi de, fırında helvayla vurdu. Rüstem albay da oradaydı, dördümüz tatlı sohbetlere daldık çıktık.

Onuncu ve sonuncu yılı Can'ın, hem Heybeli'de, hem de tepeden Büyüka'da süzen lojmanında. Tam bir bekâr evi bu, 24 yıl süren iki evliliğin sonrasında, kadınsız bir düzene geçmekte zorlanmadığı görülüyor. Aklıma Larkin'in sözleri geldi hemen, nasıl da denk geldi o söyleşiyle bu yemek. Geç vakit, imzalı ilk kitaplarını çıkardı Can, nicedir müzayede parçası oldu onlar; oysa, 1973-75 köprüsünde çoğu 100'er nüsha basılmış o kitaplar safkanî birer salyangozdu! Rüstem, *Perişeyi* getirmiş beraberinde, bir ara yüksek sesle "Soykütük"ü okudu, ne de olsa denizci sayılır. Öyle durumlarda ka-buğum, çıt, kapanıveriyor.

Yemek öncesinde Yiğit'le buluştuk Kardeşler'de. Terslik çıkmazsa bu gece Orası Burası'da birlikte olacak, canı çıkmış Galatasaray'ın maçını izleyeceğiz.

Bir kişneme sesi geliyor dışarıdan. Yaşlıca bir adam, âheste adımlarla geçiyor Bahriye Hamamı sokaktan. Tülin kalktı, Bayan Hulusi'yi dışarı saldı ve yeniden yattı. Kahvaltı ettim, bir Zybane aldım, canım sokağa çıkmak, yürümek istiyor, bir yandan da yatak çekiyor, yarım kalmış bir uykuyu tamamlamak üzere.

Ne olursa olsun, iyi ki İstanbul'da değiliz şu an.

.LXXXIX.

22 Ekim, 10.30–

Şiirler üzerinde son perdah çalışmasına devam. *Neyin Nesisin* *Sen'i* teslim etmeye yaklaşık dört ay kaldı, kitabın çatısı hazır, "içeri"

girecekler “temiz” durumdalar, öyleyse “ne”yin üzerinde çalışıyorum hâlâ? 1999-2006 arası yazdığım, kitaba girmeye hak kazanmamış yetmiş aşkın şiiri tek tek elden geçiriyorum, ola ki bir kaç *kurtulur* diye. Yola çıkarken, 1973’de, kendime yazdıklarımı acılamayı belletmiştim, o gün bugün süzgeçin deliklerini büyütmeye yanaşmadım hiç. Geride kalan kitapların “içindekiler”i huzur, “dışındakiler”i tasa vermeyi, yüklemeyi sürdürdüler.

Bu çalışma bir yandan beyhûdedir: Her seferinde, aylarca süren mesaiden pek az geridönüş sağladığıma tanık oldum. Şimdi de öyle olacak, biliyorum: Yetmiş aşkın şürden iyi niyetle üç-dört parça ancak sıyrılacaktır. Gene de çalışmak şarttır, bundan kaçınmaz şair. *Kanat Hareketleri* dosyasından düşen şiir sayısı doksanın üzerindeydi, hiç değilse biraz düşmüş düşük oranı, avunabilirim.

Aslında, *olacak* şiir gelişinden belli eder kendini. Ufarak pürüzlerini tezgâh çalışmasında halledeceğinizi hemen sezer, anlarırsınız. *Olmayacak* şiir de öyle ya, direniyor işte insan; acımasız karar için önce gerekli çabayı göstermek gerekiyor. Bir dönemin ıskartaya ayırdığınız şiirleri, sizin sözkonusu zaman dilimindeki dilsel safranız. Daha önce de yazmıştım: Bir başkası, kitabınıza almama kararı verdiğiniz şiirleri aldıklarınız kadar *olmuş* bulabilir. Ama kararı verecek sizsiniz, başkası ya da başkaları değil. Öte yandan, olmayanların olanlara katkısı yabana atlamaz: Eksik, eksiksizin provası.

Daha da çalışılmaz mıydı, peki? Yorgunu yokuşa sürmenin anlamı olmadığını görürsünüz bir noktada. Genellikle şöyle bir denklem kuruluyor: Ne kadar çok üzerinde çalışırsanız, o kadar olmuyor – olmadığında.

Tabii, tersi geçerli sayılmamalı: Olmuş şiir, üzerinde az çalıştığınız için olmuyor: Doğru kıvam, ayar, ritm, ses ve anlam çiftleşmesi gerçekleşse bile, bazan kırk küp ter dökülüyor. Bir tek şürin sahibinin anlayabileceği, değerlendirebileceği sonuç.

Şiirin *gelme* zamanı ele avuca sığmıyor. Geçen yaz Büyüka-da’da geçirdiğimiz onbeş gün içinde her gün aktı sözcğlimi, bu

yaz Heybeli’de, “Sagalassos”u ayırırsam (ki o şiiir bu kitaba ait değil zaten), birkaç parça çıkageldi dört ay içinde. Böyledir. Neden böyledir? Bir kimya sorunu bu, bir *içhal* sorunu. Zorla güzellik olmaz mı, olur, ben istemem ama. Vaiz’in sözü doğru: Herşeyin bir zamanı vardır. Beklersiniz. Gelmemesinden korkarsınız. Gelir. Gelmeyebilir bir gün, o kaygıyla yaşamak öğrenilir.

.XC.

Dün, yazdan kalma bir gündü. Sabahtan geceyansını geçce tараçada oturduğumuz âna gidesiye, güneş ve pürüzsüz mavi Tül’ü ve beni coşturmaya yetti. Öğlen yumurta kırdık, yedik. Öğle sonrası uzun bir yürüyüş yaptık. Cebel sokağa tırmandık önce, ardından son zamanlarda keşfettiğimiz, Ruhban okulunu alttan kateden sokağa tırmandık. Adanın en alımlı çalımlı biriki noktası var o sokakta, bir taraftan Burgaz’a öbüründen Büyükada’ya açılan derin panoramalar. İskeleyle indik ve kıraathaneye oturduk. Sonra eve dönüş ve bir siesta. Akşam Yiğit’le Orası Burası’da buluşup maçı izledik, ardından da derin ve hoş bir sohbeta daldık. Dönüş yolu sessiz, alacakaranlık, ıssızdı: Ne dinginlik. Bayram bile bozmuyor yumuşak gidişi.

Bugün bulutla kaplı gökyüzü. Isı düşmedi neyse ki. Aralıklı yağmur bekleniyor. Güneş zaman zaman kendini gösterebilir.

Samih’le konuştum dün. Sesi coşkuz, keyifsiz, başka türlü güc, belirsizlik yılan gibi çörelendi can dostumun içine, onu oradan çekip alabileceğimiz bir yol bulabilseydik, bulamaz. Alternatif akım gibi her an aklımızda olmasının yararı yok Samih’e, ne yapsak onu düşünüyoruz neredeyse.

Turhan Ilgaz, Süreyya Berfe, Fahri aradılar.

Mahalleye yeni bir horoz geldi; üç gündür şenlendiriyor bizi, eksik bir rengi tamamlayarak.

Bir de fazla renk var şimdi: Komşu bahçedeki büyük zeytin ağacının dalları arasına karışarak doruğa tırmanan sarmaşığın

yaprakları kızıl kırmızıya döndü; yıllardır rastladığım en gözüpek symbiosis örneği bu.

Tülin'in son takınağı: İstanbul'da mevsimleri *göremiyoruz*. Nasıl görelim: İnsan elinden çıkanlar herbir yanı kapladı, bizim taraçalar bile kabuklarına çekiliyor artık.

.XCI.

23 Ekim, 09.50–

22 Ekim'i 23'üne bağlayan geceyi 2006'nın en güzel gecesi ilân ediyorum: Böylesine nicedir tanık olmamıştım. Şüphe yok ki, ada için geçerliydi bu niteleme, İstanbul'da kalsaydık, sıradan bir güz gecesini savuşturduk diye bakacaktık. Bir ara, 23.00 sularındı, Deniz Otobüsü iskelesini açık bırakmışlardı, uca kadar yürüdük: Büyükadanın, karşı kıyının, kıpırtısız denizin karşısında, arada dönüp o açıdan Heybeli'ye bakarak durduk dakikalarca, Hayat'ın nerelerde nasıl geçirildiğinin ne denli belirleyici olduğunu konuştuk. Bu yaz, elbette yeni ve şanslı iş düzenimin sağladığı ve geçici olmasından korktuğum olanak sayesinde, yaşam çarkına farklı bakar oldum. Yoğun iş ortamı şehre, tek bir noktaya kilitliyor insanı, ister istemez bir akışa teslim ediyorsunuz günlerinizi. Acımasız bir döngü çörekleniyor hayatınızın ortayetine. Özgür seçim, özgür karar, özgür yön verme eksenleri sili-nip kayboluyor. An yaşanmaz oluyor o koşullarda, süreç yaşanmaz oluyor.

Bugün, Heybeli'de dördüncü ay doldu. İlk bir buçuk ay delik deşik geçti aslında; yaklaşık 10 Ağustos'tan bu yana kesintisiz sayılabilecek bir düzene geçebildik, bu perdenin de sonu göründü yazık ki: Bir hafta sonra evi teslim ediyoruz, tek teselli 2007 Mayıs'ında buraya dönme olasılığının güçlü olması. Bu kış biraz hareket etmek istiyoruz Tülin'le, arasıra gelip Halki'de de kalınız belki: Heybeli kalıcı yerini açtı içerde.

Öğlen El Faro'da, akşam Mavi'deydik dün. Tenhaydı Mavi, neredeyse boştu, bir ara yaşlı Niko gelip gene birbaşına masaya yerleşti, derinden önce, sonra âlenen Münir Nureddin'e, Muazzez Abacı'ya, eski alaturkalara eşlik etti, cep telefonundan yüksek sesle Rumca muhavare yaptı, Nigâr'a lâf attı, alkışımıza teşekkür etti. Yaza girerken kardeşini yitirdiği, yapayalnız kaldığı için derin kederler ortasında yüzüyor, hergün dışarı çıkarken kardeşinin bir giysisini giyiyormuş üstüne. Mega konular üzerinde kıvranan, çoğu zaman da ne yapabileceğini çıkaramayan sinemacılar, gazeteciler demek hiç sokağa bakmıyorlar.

Yemekte, Tül'le, duygusal yorgunluk birikimimizin ortaklığından ve yolaçtıklarından sözettik uzun uzun, bir gece önce Yiğit'le başlattığımız bir konu. Ölümler, hastalıklar, iş kazaları, kırgınlıklar, kopuşlar, geçerken uzun Zaman sahiden de hırpaladı bizi. Herhalde, bir kavşaktan geçişi tamamladık orada. Türkiye en yıpratıcı ülkelerden birine dönüştü gitgide, 1980 sonrasının toplumsal ve ekonomik dönüşümüyle. Çöken değer sistemi canımızı yaktı, yakıyor.

Geri(de) durma dönemi olanca çıplaklığıyla bizi içine çekiyor artık. Her zamankinden fazla inziva koşullarını, çekilme işlemlerini soruşturmamız gerekiyor. Tasfiyeler başladı hayatımda, görüyorum. Mesafe ayarı sorunu iyice ağırlığını duyuruyor. Bu ada defteri, bütün iniş-çıkışlarıyla bir yoklama yazısı geliştirdi, önceden porte anahtarını tam böyle seçmiştim, diyemem. Mayıs 2007'de yeni bir defter açar mıyım şu koridorda, bilmiyorum, açacak olursam, tonun koyulaşacağını, *largo*'ya geçeceğimi kestirebiliyorum buna karşılık.

.XCII.

24 Ekim, 09.30—

Nişantaşı bayramda boşalır. Bir de çatı katında yaşıyorsanız, sokakla ilişkiniz kesiliyor, olduğu kadarını da göremiyorsunuz.

Olsa olsa bir davulcu çalar kapımızı.

Heybeli’de, Bayram’ın ilk günü nasıl da hareketliydi. Pencere-remden iki dirhem bir çekirdek giyinmiş adamlar, en patavatsız renkleri seçmiş hanımlar, bayramlıkları giydirilmiş çocuklar gördüm. Gün boyu gidip gelindi. Kapıları aşındırdı çocuklar, tanımadıkları komşuları yokladılar harçlık için, bize de uğradı birkaçı. Melike, “içimizden geldi” dedi, çukolata getirdi, kanat taktı. Akşamüstü iskeleye indik, epey kalabalıktı. Gece sürdü hareketlilik, Mavi’de bütün masalar doluydu, Halki’de “canlı Rum müziği” eşliğinde geç saata kadar coştı herkes. Kahveler tıkabasaydı gene, erkekli kadınlı kâğıt oynadılar. Tül’le uzun dolaştık, ara sokaklara girip çıktık, her tarafta bir canlılık yaratmıştı Bayram. Bugün ikinci gün, bakalım hız kesecek mi hareket?

Hava kapalı, aralıklı yağmur gelebilir, ama güneş ikidebir başını gösteriyor bu sabah; nem kaplamıştı gece, dörtbir yanı, şimdi hafiflemiş biraz. Pencere açık, tam önünde yazıyorum, neredeyse dışarda sayılırım, belli belirsiz bir serinlik hissediyorum ancak. Bu koşullar sürdükçe dönmeye niyetimiz yok şu son haftada, radyo kaydını telefon edip erteleyeceğim yarın, nasıl olsa yedekli gidiyorum. Oktay beyle son konuşmayı yapacak Tülin, hâlâ bir yıllığına uzatma olasılığı gündemimizde.

Üç pürüzlü şiiri düze çıkardım dün, Şaman dansı yaptım! Bugün sürdüreceğim çalışmayı. Arada, Feridun Oral yazısını da yarladım. Hâlâ Arif Aşçı metni bekliyor, askıda. Ve *Gövdem*’in son birkaç sayfası. 12 Kasım’da yola düşmeden bitirmeliyim bütün bunları, ama şehre döner dönmez üşüşüyor herşey başıma.

Mavi’de onu konuşuyorduk: Ada’ya çekilir çekilmez bir parantez yaşamı açılıyor içimizde. Zorunlulukları düşürüyoruz ikimiz de, yakamızdan. İstanbul’da biriken birikiyor bu arada, döner dönmez istilâ başgösteriyor. Bilgisayarı da getirmiyorum buraya, haberleşmeyi kesiyorum, ara dönüşlerde öylesine çok e-posta yığılmış oluyor ki, ancak biriki acil yazışmayı halledebiliyorum.

Son olaylar nedeniyle, Fuara Fransız yazarların, dolayısıyla Quignard’ın gelmesi sözkonusu olamayacakmış. Faturanın kül-

türe çıkması tuhaf mı, değil: Tacirler, sanayiciler Fransa'yla işlerini kesmeyecekler tabii, sinema ve müzik yasaklandı sonuçta, bir de yazarların konuk gelmeleri önlendi. Sıkıysa Bordeaux-Galatasaray maçına çıkmasınlar, sıkılmaz ama.

Quignard'la karşılaşma bir başka bahara kaldı. Can sağlığı.

Annem aradı dün, gemiden, İzmir'e yaklaşıyorlardı. Sesi canlı çıktığına göre keyif almış bu yolculuktan.

.XCIII.

25 Ekim, 09.45–

Bir musibet hikâyesi – öğlene doğru hava açtı dün, güneş bütün bulutları silip süpürdü, o an Büyükada'ya gitmeye karar verdik; yılın en sıkı yanlışlarından biriymiş meğer bu karar.

Aslında balık istifi vapuru görünce anlamıştık başımıza gelecekleri, ama geri dönmeyi bilmiyor insan. Akın akın inildi Büyükada'ya. Önce, Ali Baba'da, şarap eşliğinde birer balık ve çığırışan Arap çocukların ortasında düpedüz dayak yedik. Oradan Nizam'a yöneldik. Çankaya caddesindeki atlı araba ve yaya trafiği şehrin ana arterlerindeki yoğunluğu aratmıyordu. Bayram gezmesinden bunu anlamalarını anlamıyorum doğrusu. Çaresiz, ara sokakları yeğledik. Tam tersi bir görünüm, oradaki: Bütün evler kapalı, sokakların hali içler acısı, bir kedi leşi keyfimizi piç etmeye yetti. Belediye, yaz biter bitmez terk ediyor demek, buraları. Peltek sokakta da durum farklı değildi elbette; içim buruldu. 17.10'la döndük cânım Heybeli'ye.

Âdemoğlu tuhaf. Geçen yaz, Peltek sokak, Nizam, Büyükada bana nasıl da çekici gelmişti, doyamadan döndüydüm. Buna karşılık, dışarıdan bakarken, Heybeli hepten anlamsız görünüyordu, yaşanılır yer gibi gelmiyordu kesinkes. 2006 yazı herşeyi tersyüz etmeye yetti. Büyükada'nın artık pek bir çekiciliği kalmadı benim için, Heybeli onun yanında somut bir düşünke sanki;

alçakgönüllü, sıcak, dingin. Dünyayla dirsek temasında, oysa kim-
senin bizi rahatsız etmediği bir uzaklıkta, yürürken çoğuyla se-
lâmlaşarak geçiriyoruz günleri burada – daha ne olsun.

Aklımda, bir tek Burgaz kaldı. Son karara varmadan, bu yılki
kadar bir süreyi orada geçirmek isterim bir seferinde. Küçük-
gü, daha çok da yazı Burgaz'da geçiren “camia üyeleri”nin varlığı
yabana atılamayacak handikaplar; öte yandan, son derece alımlı
bir ada – sessiz, hoş bir evde kalmak, adayı denemek isterdim.

Gece, gene dehşet basıktı hava, pus sise dönüşmüştü. Bir an
İstanbul'da olduğumuzu düşünecek olduk, ürperdik: Kirli hava
kimbilir nasıl çöküyordur hayatın üstüne. Oysa Heybeli'de, baca-
lardan sızan odun kokusu bile bir hafiflik taşıyor.

Büyükada'da, iskelenin karşısındaki kahvede, vapuru bekler-
ken sallandık; hemen küçük bir hareketlenme oldu. Gemlik mer-
kezli, yaklaşık 5.2'lik bir depremmiş.

Karabasan artık kapıda. Büyük bir metafor gibi sırasını bek-
liyor İstanbul depremi. Milyonlarca insan, aralarından 100 bini
aşkın kurban vermek üzere yaşamayı sürdürüyor o gerilim hattı-
nın karşısında. Herkes kurban olmaya aday sonuçta, bazıları da
ha fazla aday.

Bunları söylüyorum, nerede? Fay hattına en yakın yerleşme
yerinde!

Tülin bayağı gergin ve endişeliydi dün gece. Korkmuyor mu-
sun, diye sordu bir ara. Korku irrasyoneldir bir yanıyla, o anlam-
da korkmuyorum. Bir yanıyla da rasyoneldir ama, geleceği belli
büyük bir depremden kim korkmaz, korkuyorum elbette. Başka
bir deyişle: Şu an olabilir korkum yok, her an olabilir korkum
var. Deprem, kişisel olarak beni vurmayabilir: Diyelim ki, oldu-
ğunda, 1999'daki gibi yurtdışındayım. Ama *hasar*, gelip beni vu-
racaktır nasıl olsa: Ülke ekonomisi bütünüyle tersyüz olacak bir
kere, her yurttaş, İstanbul'da yaşamasa bile sonuçları ağır bir fa-
tura çıkaracak. Birebir hasar da sözkonusu olabilir: Evde barkta.
Ruhsal hasarı unutmayalım: Çoğu insanın ciddi ve kalıcı sorun-
ları doğacak kesinkes. Bütün bu kem tablonun önünde hiçe ya-

kın hazırlığıyla Devlet ve siyasal erk *uyuyor* – o kadar. İçinde yaşadığımız, bir üyesi olduğumuz Toplum hepten aymaz; payımıza kimbilir ne düşecek.

Samih'i aradım gece, yemek masasından: Göktuğ'lardaydılar, belki ondan, sesi kötü gelmedi.

Annem döndü.

Son haftanın içinde olmak dehşet hüznün yüklüyor ikimize de.

.XCIV.

26 Ekim, 08.15–

Heybeli iskelesinden kalkan eski, biraz dermeçatma izlenimi uyandıran ferryboat'un sesi adanın içinde uğuldadı bir süre, uzaklaşırken azaldı. Alışılmadık bir akustik düzen var burada, dışarıdan gelen seslerin içerinin ürünümüğü gibi algılanmalarına yolaçan bir durum, ola ki arkamızdaki tepeye çarpıp katlanıyordur karşı cepheden gelen her ses. Gün geçmiyor ki, yumuşak ışıktan dem vurmayaıym. İşte bu sabah da, kapalı gökyüzünden bir karış boşluk bulup sarı-gri bir yumuşaklık yayıyor güneş. Bayram bitti ve ada sakinlerine kaldı; sabahın erkencileri dağılınca, hayvanların dışında hiçbir hareket kaynağı çarpmıyor gözüme, şu pencereden. Heybeli'nin en alımlı zamanıymış Eylül ve Ekim ayları, söylemişlerdi de bu kadarını beklemiyordum doğrusu. Haftasonuna soğuyacakmış hava, bizi uğurlamak içindir – yoksa aklımızda kalacaktı ada!

Tıpkı geçen yıl Büyükada'daki gibi, yeni gelen horoz da vakitli vakitsiz ötüyor. Dün, geceyarısını geçte taraçada oturdum, üstüste birkaç tirad çekti. Ama, adalarda zaman kavramı zaten farklı işliyor. İnsan genişliyor, gevşiyor, ağırdan almaya alışıyor; yetiştirilecekse, tek yetiştirilecek şey gene şehirle ilgili Vapur. Onun dışında, saat takılmasa da olur. Dönerayak, daha çok gerginleştirici boyutu ürpertiyor beni İstanbul'un – kötü alışkanlıklar edindim burada.

Öğlen, Tül'le Mavi'deydik. Sonra, yaz-kış kiralık, üstelik kaloriferli ve mobilyalı bir ev gezdik. Bir bahçe katı, hoş bir bahçe üzerinde üç katlı bir ev, Refah üzerinde; 500 YTL'ymiş kirası – bu fiyata sefil bir bekâr yuvası bile bulunamaz şehirde. Kiralar yüksek sayılmaz Heybeli'de, buna karşılık satılık evlerde uçuyorlar, hem de nasıl! 50 bin YTL etmeyecek bir gecekonduyu sorduk, 325 bin YTL istiyorlardı.

Peki, kiralar yüksek değil de, neden gençler adaya taşınmıyorlar; bunu, 30'unu geçip baba evinden kurtulamayan genç arkadaşlarıma sormalıyım belki de. Melike ile Balaban iyi örnek, ama ayrıksı bir yanları var: Çok 'sosyal' olmasalar gerek, gece kuşluğu türü tutkuları yok sanırım, birbirilerine yetebiliyorlar. Adada yaşama isteği bizim yaşlardan sonra mı kabarıyor? Bir tür bıkkınlıktan, yorgunluktan, geri çekilme ve uzak durma eğiliminden mi?

Büyük şehir yaşamına bağlı olanları anlıyorum: Büyük şehir belli bir hayat akışının, felsefesinin olmazsa olmaz topos'u. Anlamadığım, büyük şehirden mutsuz olanın seçeneği yaratamaması. Bu bana kültürel bir sorun gibi görünüyor.

Gece, Bener ailesiyle birlikte Orası Burası'da, locamızdaydık! Yiğit'i Heybeli'de yaşamak çekiyor, oysa Funda ve Lâl için geçerli olmayan bir durum bu. Zorluklarına karşın İstanbul'da yaşamak yeğleniyorsa, ağır basan gerekçeler sözkonusudur. Edebiyat, Sanat, Felsefe, Bilim ile uğraşan biri için ada seçeneği öne çıkabilir doğal olarak, böyle uğraşlarda sükûnet aranır; uğraş çerçevesi değiştiğinde, sıkıcılığın ötesinde, hapisaneyi bile andırabilir ada. Kaldı ki, sükûneti bir biçimde büyük şehirde de sağlamak eldedir bana kalırsa.

Sonuç olarak, Ada Moda konusu olarak görmüyorum asıl sorunu: Sürükleniliyor mu, seçiliyor mu? Yanıtı önemli şu sorunun. İnsanın özelliklerine, huyuna suyuna, gönlüne ve aklına uygun yaşama düzeni oluşturması bana göre hayatın en temel başarısı ölçüsü. Nerede ve Nasıl, iki belirleyici etmen. Gece Yiğit'e söylemeyi unuttum, evden çıkmadan, bir televizyon programın-

da konuk edilen dayısını, Fikret Otyam'ı dinledim: İşte “nerede ve nasıl” konusunda başarıya ulaşmış biri. Ha, o başarı *öteki* başarının garantisi olmuyor elbette: Yiğit'in amcasının hayatı *bence* bir başarı öyküsü kesinkes değildi, oysa güçlü bir yazardı; dayısı, büyük bir gazeteciymiş eskiden, dilediği gibi yaşamaya koyulunca *bence* vasatın altında bir sanat adamı oldu. “Bence”lerin altını çizdim, çünkü öznel görüşler bunlar, bir başkası şüphesiz bir başka yorum getirebilir seçtiğim örnekler üzerinden. Öte yandan, unutmuyorum: İki boyutta da başarılı, başarısız olan çok sayıda insan vardır.

Ne olursa olsun, sürüklenmek ve seçmek ciddi kutuplar. İnsan, olmak ve yapmak istedikleriyle, olabildiği ve yapabildiği kadan arasında pay-payda dengesini yoklar. Alinyazısı, yazgı diyerek işin içinden çıkılabiliyor. İstek ve İstenç, dünya görüşü ve ruhsal sağlamlık ayaklarına oturtanlar görüyoruz yaşama sanatını. Doğduğun ülkenin, ailenin, rastlantıların, talihin, olanakların, yaşadığı dönemin paylarını düşebilir misin?

Ki, kişi kendi adasına çıkabilir diyorsun?

Kiralık bir evden yola çık, buraya gel, olacak iş değil.

.XCV.

27 Ekim, 10.15–

Kuşunun son şarkısını dinletiyor Heybeli: Ekim sonunda yazdan kalma bir güneşli hava, açık pencerenin önünde neredeyse terleyerek oturuyorum. Asıl tansıksı görünüm geceyarısı Yiğit'lerin evinden çıktığımızda tepemizdedi: Yıldız haritası, çırlıçıplak, aşağıya doğru akmış, karşı kıyı ışık cümbüşüyle sanki yaklaşmış, son vapurlar büyük balıklar gibi sessiz, önümüzden geçiyordu. İskeleye indik, tek tük adalı dışında kimse kalmamıştı. Eve dönerken de pek kimseye rastlamadık. Yatmadan, taraçada oturdum bir süre, o geniş panoramanın içinde ışığı yanan hiçbir pencere gözüme çarpmadı.

Bu, birden, komik bir düşünce uyandırdı bende: Kendime ait bir ada. Düşünce komikti ama, duygu öyle değildi.

Fay hattının burnunun dibinde, tepemize yıkılacağı kesin bir evin çatısı altında, büyük depreme çeyrek (?) kala *kendime ait bir ada* tanımına varıyorsam, bu bir hayat felsefesi sayılabilir de. Bir yanıyla öyle, ayrıca: Tırpanlı melek beni Semerkand'da bekliyor olabilir, bunu bilemem. Gene de, koşulları bunca zorlamamak akıllı uslu tavrı.

Dört aydır süren mesafeli duruşun ardından, 31 Ekim gecesi fuarda yapacağım konuşmayla beni sıkıştıracak bir “sosyal akış”a teslim olacağım için mutsuzum. 12-20 Kasım arası yurtdışındayız, kalan günler, ay boyunca, tıkabasa dolu geçecek. Ya sonra? Aralık ayında, 2007 kışında ne değişecek? Mayıs'ta buraya geçebilirsek, geçene dek aynı yoğun tempo geçerli olabilir diye endişeleniyorum.

Bir seferliğine, olağan günce çizgisinden ayrılıp, altı aylığına “ada defterleri”nin karşısına geçecek “şehir defterleri” açmak ve iki hayat arasındaki farkı görmek – akla yatkın bir tasarı. Gerçi, sürekli olarak günlük yazısına bağlanmanın birden fazla sakıncası var, biliyorum, ama o yüzleşme adına bunu denemeye değerdi.

Yapar mıyım?

Herhalde yapmam.

Topu topu dokuz ay oldu başlayalı, üstelik yarıyarıya içbükeyleri kullandım, şimdiden “Pervasız Pertavsız” bile fazla gelir oldu, bir de “şehir defterleri” açamam.

Tezgâhta, work in progress iki düzine kitap bekliyor.

2007'de, hesapça, yarısı yeniden basım, *en az* oniki kitap çıkacak, onların yayın hazırlıkları bir aygırı öldürmeye yetebilir.

İdris, bir süreliğine beni yeni projelerden koru.

Toplanmam, toparlanmam önemli kış boyunca, yardım elini uzatıver.

Kem melekleri dağıt ve püskürt. Oncasıyla birbaşıma didişmemi bekleme.

Adayı hazır et, hazır tut.

Adamızı bizden esirgeme.

28 Ekim, 13.45–

Gece uykumu böldü Bayan Hulusi, sabah erkenden oynamak istedi ve uyandırmayı başardı tabii, kedisever kedicilvesine zor dayanır. Tülin katılmakta gecikmedi. 11.00’e doğru, yaz-kış kiralık bir evi görmek için iki adım aşağıdaydık: Refah Şehitleri üzerinde, apartmana dönüştürülmüş bir köşkün en üst katı. Tutmaya karar verirsek, bir ay içinde kalorifer düzeni kurulabilecek. Karar vermek için Oktay beyle görüşmeyi bekleyeceğiz. Şu var ki, artık, bir biçimde Heybelili kalacağımız kesinleşiyor gibi... bir çözüm olmazsa, bir başkası.

Yaz-kış bağlı olacağımız bir ev, düşünüyorum da, adayı bir bakıma yanmadaya dönüştürecek bir durum yaratacaktır. Bu noktaya kadar itiraf edemediğim, temas-mesafe dengesinin asıl ekseninin, ola ki adadan çok yanmadaya yakın oluşuydu. Yalnızca koşullarımla mı ilgili bu köprü konumunu seçiş, yoksa içgereksinmemin düz çevirisi mi? Dahası, yaş durumu mu bağlayıcı, yapı sorunu mu ağır basıyor? Kimi soruların zamanı gelmiş olsa bile, yanıtlarının zamanı için beklemeyi bilmek gerekir.

Dün akşam, olağanüstü bir günbatımını izlemek üzere Burgaz tarafına indik. Kıyıda kimse yoktu. Güneş Burgaz’ın ucundan, adayla kayanın arasından battı. Yaklaşık yarım saat, bulutlarda olagelen renk değişikliklerinin hipnozuna kapıldık. Sonra bir ses ya da hareket, silkiniyor insan. Oradan, Ruhban okulunun eteklerine geçtik ve Büyükkada panoramasına varışıya durakalka ilerledik. Gerçekten de etkileyici bir renk yelpazesi oluşuyor iki uç arasında, tam ortayere denk gelen tepenin ardından aniden göründü hilâl, tuvali sonunda Magritte’in tamamlamasını sağladı. Bir at geçti yanımızdan. Nizam’da sokak lâmbaları yandı. Denizi tarayan hafif rüzgâr kesildi birden. İskeleye doğru inerken bir mevsimin değil bir dönemin kapandığı duygusuna kapıldım.

Bu yıl adada böyle geçti günler.

29 Ekim, 07.30—

Öteki adalarda rastlanıyor mu bilmiyorum, Heybeli'deki bir sarmaşık sarmaşık türü, bir noktadan sonra örüldüğü duvardan, çitten, kameriyeden taşp, çevresindeki ağaçlardan birinin dallarına dolanmaya, içini dışını kuşatmaya koyuluyor. Yazın pek farkına varmıyor insan, yeşilin içinde yeşil gözden kaçıyor; güze yaklaşıırken hızla kızıl kırmızıya dönen yaprakları, zeytin ağacının ya da heybetli gövdesine sindiği servinin bayram süsü gibi, göz kamaştıran bir kabartma halini alıyor.

Sarmaşık sarmaşık, bu haliyle, dört ay boyunca yaşadıklarımın yoğunlaşmış bir simgesi, önceki gün ve dün karşısında mihlandığım günbatımının da alaca karşılığı, yanardöner yansıması.

Mayıs sonundan bugüne, bir kefedenden eksik olmadı hastalık ve ölüm – tüm ayrıntılarıyla, ağırdan acıya çetin süreç. Ötekinde can, dirim, hayat geçici ama güçlü bir kaynak olarak denge durumunu oluşturan enerjiyi yaratmayı başardı. Uzunca bir süredir ilk kez böylesine yeğlenmiş, günü ve geceyi, ânu ve âbeste akan geniş zamanı algılayarak geçtim ayların içinden. Adanın farkettilen bir boyutu var, farketmeye açık biri için; farkettilerine alıştırmanın bir boyutu daha, benim gibi alışmaya yatkın biri için bile. Bu defterdeki tekrarlar, tekrarlananın utkusu.

İssiz bir adada, yaşadıklarımı nasıl yaşar, algıladım, kimbilir. Denemesi güçten güç; kişinin durup dururken, yaşama pratiği açısından hep ten hazırlıksız, birikimsiz haliyle girişemeyeceği serüven bu. Yapılamaz, diyemem, neden yapılamaz; pek çok nedenden ötürü, ben yapamazdım. Büyük bir eksiklik duygusu yaratıyor mu içimde, öylesi bir deneyimden geçmemiş olmak? Yazık ki, yaratıyor. Heybeli'de geçirdiğim dört ayı, kesintisiz biçimde Plati'de geçirecek "hal"im olabilseydi, sanırım sessiz, dilsiz bir kitapla geri dönerdim. Şimdi oysa, sessizlik kelimelerin arasında dolaşıyor, susku iki bölümün ortasında bir görünüş yitiveriyor. Yazmanın çaresiz cephesi, aynası duruyor, oturduğum odanın, arkamdaki, bir duvarında.

Sarmaşığın kurduğu dolantılı dil, ıssız adaya çekilmedikçe, hayatımızın her yönüne yayılıyor. Hem sevdâ, aşk var şu koşulda; hem cellâdın ham-

leleri. Bizim fiziksel ve ruhsal organizmamızı biçimlendiren şey, aslında Symbiosis.

Yarımdan başlayarak kış kendini gösterecekmiş. Soğuk ve nem, ikinci eve çökmeye koyuldu bile. Yarın gece, anaevin sıcak, rahim teninde, feverimizi kuşatan karabasanın ortasında, amansız çelişki, yeni mevsimin kapısı aralanacak demek ki. Tül ve ben, öyle konuştuk dün: Bu kış başka bir kış olsun. Ama, nasıl olsun: Sıraya girmişler, kaybedeceğimiz o kadar şey var ki!

Med ve cezir kutuplarında yaşamayı öğrenemedik bir türlü. Ben değil miydim "her şey ikiye bölünüyor sende" diye kelimeleri peşpeşe dizen, öğrenmek yoksa kabullenmek midir?

Hayatım soru cümlelerinin arkasında geçti.

BASSO CONTINUO

Heybeliada, 2007

29 Haziran '07

Sonunda, Temmuz'a iki kala, adadayız!

Gecikmeyle gelebildik ya, hiç değilse, arada yaptığımız hamleler işe yaradı: Enikonu oturtulmuş bir düzenin içine adım attık, biriki ufak eksiklik artık yolda giderilir.

Odamda, pencereye dayadığım küçük masamdayım. Denizin tam karşısında, kuşbakışı, şimdilik sessiz izlenimi uyandıran bir atmosferde.

Pestil edici sıcakların ardından poyraz hafifletti havayı. Bugün, Tül benden önce geldi ve son rötuşları yaptı. Zorlu görev, kaçınılmaz, bana düştü: Hulusi'yi getirmek. Yavrucak, önce arabayla Nişantaşı'ndan Bostancı'ya, sonra vapurla Heybeli'ye, en sonunda da faytonla en yukarıya, eve geldi. Travmayı atlatması bir zaman isteyecektir: Hususi kedi malûm, inanılmaz ölçüde hassas, güven duygusu pek zayıf.

Şimdi, 19,30 suları – o anlatılmaz akşam ışığı ortalığı kaplıyor. Günbatımı tamamlanana dek bir şölen, ardından bir başka şölen, sonra bir üçüncüsü: Dolunay var bu gece. Dün, Marina yemeği bittiğinde tekneye atladık Tül, Sarp ve ben, Boğaz büyük ve hareketli bir yatak gibiydi.

Cecilia Bartoly eşliğinde Ada Defteri'ni açıyorum – gene de, asıl 'çıkış' yarına.

30 Haziran

Ada evinde ilk gece, ilk dolunay, ilk sabah, ilk gündeğümü: Güneş meğer odamın içine doğuyormuş. Perdeyi yarıya kadar çektim, iskemleyi biraz kenara aldım, pencerenin sol kanadını açtım. Rüzgâr aradere hafifçe kapıyı vuruyor. Tül uyuyor. Hulusi ben kalkar kalkmaz dikildi, bakalım sabahları taciz atışlarına girişecek mi?

İlk kahve, ilk sigaralar – peşpeşe. Martılar coşkun gene. Karşımdaki, denizi ortasından bölen çınarın yaprakları yanardöner.

İlk vapur, ilk vapursa tabii, 06.05. Burgaz’a burnunu çevirip gitti. Deniz yüzeyi ürpertili. Duvardaki termometre şimdiden 26°’yi gösteriyor.

Önce, bir zaman, sesleri dinlemeyi sevdiğim için, müzik dinlemiyorum. Sokağın akıl çelen sesleri devreye girmedikçe. Henüz bu evi sarmalayan, sarmalayacak atmosferle tanışmıyorum – bakalım ne getirecek gün boyu, geceleri? Dün gece, Nigâr’da güzel yedik, coşku içindeydik ikimiz de, adama nihayet dönebildiğimiz için, ama yorulmuştuk da, dik yokuşu yüklü olmamıza karşın fena atlatmadık, balkona tek başına kuruldum, rüzgâr baskındı açıkçası, yakın çevreden epey insan sesi ilmişti kulaklarıma, geçen yıl böyle değildi ortam, çok daha sessizdi sanki. Herhalde alışırsınız.

Oruç aradı dün, ondan önce de Can aradıydı, Cumhuriyet’teki yazım nedeniyle – bir de, tuhaf rastlantı, tıpkı geçen yılki gibi Nurettin’den bir e-posta, soruyordu: “İhlal karşılığı bir Türkçe karşılık önerebilir misin?”. Yanıtladım: Sınıraşımı.

Geçen yazın defterinin ekseni ‘temas-mesafe’ ikilemine oturmuştu; bu defteri ‘yalnızlık’ eğrileri üzerine oturtmaya o defterin sonuna yaklaşırken karar verdim: Kış ve ilkyaz okumalarından çentiklenmiş, kimi önceki yıllardan kenara ayrılmış cümleler, paragraflar, irili ufaklı okuma ve yeniden-okuma parçalarıyla geldim adaya: Petrarca’sı, Nietzsche’si, Montaigne’i bir yanda, Dolto ya da Norbert Elias öbür yanda, alıştırma odaklarının bir bölümünü saptamış durumdayım – ama tabii, yol bu, neler getirir bilmez, ilerledikçe.

Ötesinde, ille de ilerler miyim yolumda, ayrı: Her zamanki gibi, sarmalsa, dönüp dolaşıp çıkış noktama vardığımı, orada kilitlendiğimi de görebilirim, zaman geçince.

Bir de o: Zaman geçer mi, geçiyor mudur?

Hem nasıl, bir açıdan bakıldığında. Yer değiştirirsin sonra: Zaman yoktur, kalmamış, bitmiştir.

Yazının enerji kaynağı şu çift kutupluluk.

Yalnızlık farklı mı?

Sınızdır, değilsinizdir. İççe geçer, kavururlar. Bir defter, işte, yanık izlerini toplar sinesinde, kaçınıcı derecelerdenseler, içine dağıtır, toplar.

Baştan anlamışızdır: Yalnızlık andı ister Yazı. Fülllerini dayatır, sıfatlarla çoğalır ve ayırır, ölçüler koyar, sonra onları unufak eder, bünyesin(d)e dağıtır. Böyle gördüm, bildim, tanıdım. Baştan.

Ne kadarı yamılgı, yanılısma, avunu ya da savunudur: Defter, defterler en çok bunun, kanırtmak, için.

Okurken, yazarken; yazdığım, okunurken, okunacağı kadarıyla – termometreye başvurduğumdaki: Yalnızlıkölçer.

İşte bulutlarla didişen güneş.

Uykularıma taşınan karanlıklar.

Ne kadarı acaba benden?

1 Temmuz

Sabah 06.15'de uyandım, güneş bütün evin içinde patlamıştı, yüzümü gözümü yıkadım, kahvemi yaptım ve çalışma odama geldim, pencereyi açtım, bir bulut tabakası, uzun ve enli, güneşi örttü, bugün 29° bekleniyor, bilmem dünkü kadar rüzgâr ağır basacak mı?

Hulusi alışıyor sanki yeni evine. Biraz küçük geliyor besbelli burası ona, dışarınsını görebildiği için aklı sokakta gibi, bu sabah oynaşma seansı yaşandı gene, ne ki bir tür gerginlik içinde hâlâ, öyle hissediliyor.

'İyi çıkış' yaptım dün; yüksek ve kıvamlı bir yazı temposuyla

başladım. Bakalım yayabilecek miyim bunu günlere, haftalara? Saat 20.00'ye doğru çıktık evden, o saata dek üç defa siesta yaptım, yemek molası ve kimi kopmalar dışında hemen hep çalıştım; yazarak, okuyarak.

Murat (Yurdakul) aradı Paris'ten, mahut Almanya daveti için. 20–30 Eylül arası. Sanırım, gidemeyeceğiz. Bir de, çünkü, Aralık ayında Rotterdam festivali var. Bu uçak korkusu baskısıyla hangi birine?

Gece Mavi'deydik gene. Dehşet bir cumartesi kalabalığı. Dolunay daha bir dolundu galiba. Keyifli konuştuk, yedik. Yolu uzattık dönüşte. Bir köşede Rüstem'le karşılaştık, emekli olunca lojmanların tam karşısına yerleşmiş, bir tür kopamama durumu belki de. Can, Çanakkale'sine gitmiş. Arayamadım onu, içim sızladı.

Dönüşte, kısa bir balkon sefası. Hulusi'yi kucağıma almayı denedim, rahat durmadı. Rüzgâr, sokaktaki çocukların ve gençlerin gürültüsü derken 01.00'e doğru ikimize de uyku çöküverdi.

On gün oldu mu, iki 'prova' metni, kutu içinde küçümen iki kitap, Norgunk'tan çıktı. Tüh, yeniden okudu Öteki Prova'yı, biraz konuştuk üzerinde; canyoldaşının eleştirel mesafeyle söz alması, kimilerinin aklından geçirmekle yetineceği itirazları ifade edebilmesi, bazan tırnak izi bıraksa bile, bir tür lüks sanırım.

Önce konuşuluyor ya, sonra düşünmeyi sürdürüyorum. Sessiz, okuduğum yerde; sesli, defterde. Benim yapım mı, ana eğilimim ola ki, kesintisiz ve yarı-marazî bir monolog akıntısı doğurdu hep. Üstten ve alttan hareket eden, kendine bölünen, kendini tamamlama gayretine yapışık kalan bir söz jumağı.

İkidebir yalnızlığımı koyan, bunu 'ben' anlatımlı bir yazıya dayandırılmışsa, bir tür paradoks yok mu burada – böylece, itmiyor mu, okurların çoğunu, yalnız kalışına yardımcı olmuyor mu?

Derin, kanıtıcı soru.

'Ben edebiyatı', daha çok XX. yüzyılın ilk yarısında yaygınlaşmış bir yazı tavrıydı. Anglosaksonlardan bir "itiraf sendromu"yla, Latinlerden "ner-gizcil bir didikle(n)me" duruşuyla yayıldıydı. Çağdaş Doğu yazarı için bir

ayıp türü olarak kaldı yanılmıyorsam – Sadık Hidayet'te ya da Kawabata'da bile örtülü, peçeli bir üslup vardır.

Gişilgüç, sonra, kurmaca dünyaya akatıldı genellikle, bir bakıma 'de-mode' kılındı Ben Edebiyatı, geri çekildi, kalık değiştirdi.

Bizim edebiyatımızda varlığı sınırlıdır. 1950 kuşağı, özellikle de Gerçeküstücülüğün ve Varoluşçuluğun doğrudan ya da dolaylı etkileriyle sokuldukları 'Ben'e, öteki kutuptan gelen Marxçılık etkisiyle sınırlar koydular. Bana kalırsa, bir de, 'burada daha fazla o suları açılma'yı etik gerekçelerle doğru bulmamanın payını eklemek gerekir: Bilge Karasu'da, Sevim Burak'ta, Leylâ Erbil'de, Ece Ayhan'da, Oğuz Atay'da epey bir mesafelilik vardır bana kalırsa – daha fazlasını şık bulmamışlardır. Fikret Ürgüp ve Tezer Özlü'de eşikaşan çıkışlara rastlanıyor. Demir Özlü'ye gelince, ne yazık ki kötü örnek o: İkinci sınıf bir Ben Edebiyatı. Benim kuşağımda da sürüp gitti mesafeli kalış; çoğunun sanki 'içdünya'sı oluşmuştur. Yazı anlayışına uzaklığım bir yana, Selim İleri'yi ayırım.

Bir avuç yazı adamını öteki keşfe koyuyorum burada: Tanpınar, Ataç, Cemil Meriç, Cahit Zarifoğlu. Sonuncusunun, erken ölüm, metafizik soruşturmasını geliştirken kesti. Dinsiz Ataç, bunu yeterince açamamıştır. Cemil Meriç'te, hamleleri duraksamaları böler. Kalıyor Tanpınar geriye, benim gözümde şah-örnek: İçine vurgun korkusuyla dalabilmiş bir örnek.

Last but not least: Vüs'at O. Bener? Muannit Sahtegi, koyu sisyle birlikte, içini görececek birilerini bekliyor.

Uzun, bence kaçınılmaz, bir parantez oldu.

Kendimi, tabloda bir yere koymaya kalkışacak değilim. Otuzbeş yıldır, yolda, yakınlık duyduğum herşeyi işaretledim neredeyse – birçoğunun kaçındığı işlemdir. Bugün baktığımda, o kalabalığın beni biriki noktaya saplanmaktan kurtardığına inanıyorum; işte bunda özgürüm!

Tülin'in önüme diktiği soruya dolantılı bir geçişin ardından geçebiliyorum şimdi. Bunca 'ben'e dayalı bir yazı projesi elbette rizikolarını eksik etmeyecekti. Sözgelimi, "o dönem kapandı" teşbisine yüz sürmeyi yeğlediğimde, bedeli göze aldığımı düşünüyorum. Nergizseme (boşuna sözlüklere başvurulması) itici, bıkıtıcı, aşırı ya da geçkin bulunabilirdi şüphesiz: Neyin nesisin ben, bir Enis eksildir!

Kalan ikisinden biri kendisine, öteki seçtiği Dünya'ya gözünü dik-

meyi eli tuttuğu sürece sürdüreceği besbelli. Ortada, kala kala, neyin nesi kalacak, sonunda.

Yalnızlık, tehlikelerini açıkta, gözönünde bırakan kavram. "Yalnızım ben" ünlemi arabesk tonu ağır basan bir taverna şarkıcısından da çıkabilir, Eyyub'dan ya da Yunus peygamberden de.

Yakınma cümlesidir kiminde, kiminde övünç kaynağı olabilir, ama yalnız, dümdüz bir saptama da.

Bir bireysel gerçeklik, bir toplumiçi koşul, bir kozmik çerçeve.

Yazı yalnızlığını ayırdım, ayırıyorum öteden beri. Geri durma zorunluluğu dayatan her tür uğraşı.

Paradoks, paylaşım isteğiyle koşut biçimde doğuyor. Paylaşılması olanaksız olandan paylaşırlığı olabilene atılan adım sahibi mi, sanrıl mı?

En kolay savuşturulan, sözümona en amansız görünen, amansızlık taslayan soru aslında: Bana ne senin beninden? Ya da, daha genelleştirebiliriz: Kime ne?

Savlı gelebilir, değil. Hiçbir yakını, eşzamanlısı, Tanpınar'ı benim kadar düşünmemiştir. (Aman dikkat: Kimse Tanpınar üzerinde benim kadar düşünmemiştir demiyorum).

Yazar Tanpınar'dan söz etmiyorum burada: Yazı'nın içindeki / arkasındaki Ben'ini işaret ediyorum.

Ama eğri ve tuhaf, ama doğru ve anlamlı, Yazı Yalnızlığının tek panzehiri kendisi; öyleyse.

Bu cümleye tutundum. Bir gün düşmem diyemem elbet, o gün bugün düşmedim, diyebiliyorum.

Hiçbir yakınının, eşzamanlısının Tanpınar'ı benim kadar düşünmemiş, dinlememiş olması, onu Hamdi saymaları, sanmaları her seferinde canımı yakıyor, yakacak.

İnsan olarak yalnızlığı değil. Bir(iki) kadını uzaktan sevmek zorunda kalması, canyoldaşına hiçbir zaman denk gelememesi değil. Adalet'in, Kutsi'nin, Asım ya da Talât'm, ötekilerin, kaçınılmaz, kendi hayatlarının tasallarının dümen suyunda onu yapayalnız bıraktıkları durumlardan değil. İnsan, öyle ya da böyle yaşar. Ne, peki?

Hocasının, Yahya beyin ona öküç gibi bakmış olması örneğin. Üstelik onca şan şöhretin, onca meclisin avârenin ortasında yapayalnız olduğu

ve bu yalnızlığı kırabilecek tek kişiyi farkedemediği hesaba katılmalı.

Kendisini yücelten pek çok öğrencisinden Kaplan dahil bir tekinin çekirdeğine sokulabilecek yetenek ve sancıdan yoksun oluşu örneğin.

Ataş gibi birinin 'Kırtıpil Hamdi'de kilitlenecek ölçüde sıg, hipermetrop, miyop kalması örneğin.

İlettiği, iletemediği yanı.

Yazı yalnız bu işte. Yazı yoluyla gelen, çöreklenen yalnızlık bu. Yoksa kitaplarınız alınır, okunur; yazı adamı olarak, toplum katında, yeri geldiğinde Dünya ölçeğinde (Beckett örneğinde olduğu gibi) kabul görür, görüldürsünüz.

Çekirdeğe, çekirdeğinize biri(leri) dokunacak ölçüde sokulur mu? Ağrının kaynağına dimdik bakar mı?

Kairos.

2 Temmuz

Adada üçüncü sabah. Bugün uyanış saatım kaydı, 08.20'de kalktum, çok uyuyoruz bu kez, Tül de, temiz hava çarptı, çarpıyor demek ki.

Haftanın sokağa dağılan çok sayıda küçük çöpünü derlemeye çıkan Belediye temizlik görevlilerinden biri, kızıl erik toplayayım derken ağacın dallarından birini kırdı demin. Yandaki büyük bahçenin sokağa dönük kenarına naylon torbadan su borusu eskisine kadar herşeyi savurup gidiyor insanlar. Herkesin konuştuğu bir konu: Adada yaşam adâbı iyicene bozulmuş durumda. Herkes konuşuyorsa, kim fırlatıyor bu artıkları ortayere? Anlaşılan, konuşmayan, eyleyen bir nüfus var. Dışarıdan gelenler. İçeriden kaç kişi kaldıysa. Dün gece, Pazar, hafıfledi biraz, yük. Bu sabah, pazartesi, daha da hafıflemiştir. Bereket haftasonu güründen pek etkilenmiyoruz evde. Bu yüksekliğe tırmanmayı göze alamıyor çoğu; kumsallara iniyorlar, Refah Şehitleri caddesini arşınıyorlar. Nevicat sokak, tepeye tırmanan üç-dört anahattan biri gene de; her gece, balkonda otururken, daha da yukarı tırma-

nanlar, soluk soluğa, ama anıarak konuşmayı savsaklamadan, yanımızdan geçiyorlar. Ayrıca, Şehit Hakkı Burak sokağın yabana atılamayacak bir çocuk nüfusu barındırdığını eklemeliyim. Genellikle iki, üç katlı evler. Adanın en çiçekli sokağı kesinkes. Her noktadan, kaldırımların ortasından ve bahçelerden taşıyor zakkumu, ortancası, güller. Geleli beri rüzgâr pek güçlü, balkonda sersemletecek ölçüde. Karşı kıyının ışık şöleni, ufku delen bir çınar, bir akasya, bir servi, sol uçta Ruhban okulu, sağda Büyükada iskelesi, bir de ah o vapurlar, tam bir sefa.

Geçen yıl öyle olmamıştı, tek seferde, iki büyük çantayla taşınmıştık; bu kez Tül çok uğraştı bu evle, her köşesine sıcaklık yaydı, altyapı eksiklerini birlikte giderdik. Dört ay az bir süre sayılmaz sonuçta, hayatımızdan ince bir karpuz dilimi, görmek istediklerinizi görmek istersiniz. Metin Eloğlu'ndan, Zühtü Müridoğlu'ndan, Berk'ten ve Nâzım Hikmet'ten çerçevesi desenler bile getirdik, boş çivilere dağıttık onları. Herşey yoluna girdi. Bana kalırsa, tek gündelik sıkıntı, cereyan ve Hulusi nedeniyle her an kapı-pencere kollama durumunda olmamız.

Üç gün içinde çok sayıda geçen yıldan tanışla selâmlaştık. Hemen yeni tanışlar devreye girdi: Nilüfer Kuyaş'ın arkadaşısıymış, bahtsız bir adı var, Mehmet Ağar ve eşiyle üstüste iki yürüyüşümüzde karşılaştık, bizi evlerine çağırdılar. Yeşil Köşk'te oturuyorlarmış, hem de dördüncü katta: Manzaralarını da, evin içini de merak ederim doğrusu.

Tanıdıklarımızın çoğu şık evler bulmuşlar: Baha'ları, Judith ve Tunç'u ayırıyorum, adanın en güzel iki yapısı; ama "iktidarsız" tayfasındakiler de öyle, ikinci dereceden – nasıl iktidarsızlık sa bu, söyleyeceğim onlara!

Demişken, önceki gün aradı, Yiğit geliyor bu akşam adaya; belki Funda ve Lâl de. Mevsimi açalı epey oldu ya, sık sık iş için kopuyorlar. Hem de uzaklara doğru: Malatya'ya, Paris'e!

Gece Mavi'deydik.

Geçenlerde, arkadaşlarımızın oğlu evleniyordu, Kandilli'de bir düğüne gittik. İyi eğitim görmüş, kültür düzeyi yüksek bir çifttir; çocuklarını özenle yetiştirdiler, gelin adayı da Adorno üzerine doktora çalışması yapıyormuş.

Kulak tırmalayan müzik sayesinde bütün gece konuşmadan oturdum. Türkçe sözlü hafif müzik eşliğinde aralıksız dansetmelerini, bir tür göbek atmalarını anlıyorum, son yıllarda gittiğim bütün düğünlerde durum buydu; şaşkınlığımı doğuran, her şarkının sözlerini gençlerin ezbere bilmeleri oldu.

Farkında değil miydim, aslında farkındayım: Türkiye ezbere biliyor o şarkıları. Eşkel ve gabilere özgü o sözleri bir biçimde belleklerine mublâdıklarına göre insanlarımız, durmadan, maruz kalarak değil de seçerek dinliyorlar onları — öyle geçerken, hani takside falan, kulak misafiri olduğunuz için belleyemezsiniz o iğrenç lâf salatalarını.

Düğün dönüşü taraçada otururken, ses, pes, düşünüyordum, düşündüm: Bu toplumun, insan topluluğunun içinde yaşıyorum; katıldığım düğüne katılanlar bir azınlığım üyeleri, demek bir azınlığa bile ait değilim ben, olsa olsa iki avuç kelaynak arasında yeralıyoruz — bundan bile emin olamadım.

NTV-Radyo'daki programımda bu hafta Michaël Levinas çaldım. En son getirttiğim CD, Jordi Savall'ın yeni çıkardığı, içinde Kantemiroğlu'nu da seslendirdiği Doğu-Batı'ydı. Bu aralar neler okudum? Erişirgil'in Mehmet Âkif'in Romani'nı, Cernuda'nın Bir Meksika izleği üzerine Çeşitlemeler'inden parçalar, İliaz'dın sonelerini ve Price'a Mektupları'ndan birkaçını. Cumhuriyet'te bu hafta çıkacak yazım Veinstein'in Osmanlılarda Ölüm'ü üzerine...

Benim, benim gibilerin burada ne işi var, olabilir? Üstelik, bu bağlamda benden daha uyumsuz ve köktenci biriyle hayatımı paylaşıırken soruyorum soruyun.

Hem, ayrıca, nereye gidebilirim — ola ki, ancak, bir parçası olmadığım toplumların, toplulukların içinde, hepten yabancı statüsünde rahat edebiliyorum. Çünkü, nicedir, hiçbir yere ait olamama koşulu içinde süzülüğümün bilincindeyim.

"İşte ülkesine, insanına, toplum değerlerine bütünüyle yabancılaşmış, bu toplumun bir seçkini bile sayılamaz hale gelmiş biri", denilebilir şüphesiz.

Doğru, bu.

İyi ama, bunu bana kim söyleyecek, nasıl biri?

Vur patlasın çal oynasın fiatryla yaşayanlardan, gününü gün etmeyi yaşam felsefesi sayan, işini bilmekle övünenlerden biri değil herhalde.

Öyleyse: Kim? Kimlerden, hangilerinden biri?

Muhafazakâr değerleri bastacı ederek kanser hücreleri gibi topluma sırmagalayan, dizboyu yozluk ve yolsuzluk içinde yolalan, anti-demokratik her uygulamayı Demokrasi'nin temel şartı görerek her Allahın günü köşelerinden, ekranlarından papağan söyleyi çeken hükümet aydınlarından biri mi?

Mustafa Kemal'in üç çeyrek yüzyıl önce gerçekleştirdiklerine tek adımlık katkı getirmeyi akıl etmeksizin kendisini artık işlemeyen bir düzenin bekçisi sayan, o uğurda ordunun müdahalesini mübâh gören bir başkası mı?

Yoksa, "asacak ip mi bulamıyorsun, al sana" diye kürsüden yağlı ip fırlatacak kerteye varmış olanların peşinden giden biri mi benim hakkımda "sen yabancısın" hükmü verecek?

Hangisinin söz ve yargı hakkı olabilir, kestiremiyorum. Kaldı ki, otuz yıldır olup biteni izlemekle yetinenlerden biri olmadım ben, kendi eyleme alanımda pek çok taşı üstüste koydum, emek ve enerji harcadım, kimse senin pısırtık, edilgin, çabasıız suçlamasına izin vermem.

Ne ki sonuçta, sonunda, karamsar değil umutsuzum işte, karşıma çıkan değerler tablosu önünde.

Düpedüz yeniyim.

Yenik olanın elinden ne gelir, büzüştüğüm köşede, bir yandan yazımın içine çekilir oldum iyiden iyiye, daha da içbükeyleşme yolunu tuttum; bir yandan da, gerçekler bezgin kıldığı için düşlemler üretiyorum.

O düşünün ertesindeydi, Cem İleri aradıydı, açıldım.

9 Haziran günü, AP bir haber geçmişti. Tompkins, 64 yaşında bir Amerikan doları milyarder, doğal çevreyi koruma amacıyla (bir ABD vatandaşına kim inanır), önce Şili'de, 35 mil uzunluğunda bir kıyı şeridini, şimdi de Arjantin'de, yarım milyon hektarlık arazi satın almış.

Kadim Sedef adası düşüm hortladı gene. (Evet, tabii, Plati de olur). Bir tür gizli muhtariyet bölgesi. Kapısına, "özel mülkiyettir, girilmez" yazmaz (hele Proudhon'u hâlâ yakışıklı bulan birisine), olsa olsa, bis bis, "Buraya Geometri Bilmeyen Giremez" levhası ve bir karantina bayrağı asılır.

Sonra?

Geçen yıl, burada, Barthes'ın Birlikte Nasıl Yaşamak'ını katederken değindiğim ortak ve ayrılmış içuzamlar düzeni oturtulur. Kimse, çağrılmadıkça, ötekinin bahçesine, evine gitmeyecektir örneğin. Herkes, dilediğinde, ortak uzamlara uğrayabilecektir: Büyük, açık bir kütüphane; büyük, açık bir kapandır bir avlu (mevsime göre); biriki spor sahası, bir büyük havuz, merkezi ısıtma düzeni. Altyapının sorumlulukları dönüşümlü olarak belde sakinleri tarafından üstlenecektir. Ötesi, dış dünyada kalmalı: Alışveriş, banka işlemleri, vb. "İçeride" bisiklet dışında araç kullanılmamalı, öteki araçlar, karadaysak "dışarda" bir alanda, adadaysak karşı kıyıda bekle-meli. (Az sesli su araçları olabilir).

Tek temel kural, bu yalın düzene ayak uydurmak olarak koyulabilir orada.

Kimler, birarada mı?

Yalın düzeni kabul eden, ötekileri taciz etmekten kaçınan herkes. Çocukları varmış, okula göndermeli ya da parka götürmeliymiş, "dışarıda" çözme-yi bilmeli sorunlarını, ya da buraya gelmemeli.

Seminer vermek, kâğıt oynamak, resital vermek, arkadaşlarıyla film ya da maç izlemek, Almanca ya da Osmanlıca öğretmek isteyenler, evlerinde ona göre bir düzen oluşturmali; baştan.

Adada, ama karada ama denizde, bütün evleri, yol ve bahçeleri, seçilmiş yerin özelliklerini hiçe saymaksızın, olası katılımcılarla birlikte tartışarak, kafadar bir mimarî ekip gerçekleştirmeli. Bir kulübeyle iki katlı geniş villa arasında gidip gelen bir seçenek sıkalası oluşturularak, olanaklar oranında kişisel düzen yaratma şansı katılımcılara verilmeli. Bir de 'dil' kurulmalı ama. Bana kalsa, Le Corbu'den, Le Cabanon'dan hareket ederim.

Katılımcılar arasında bir bekimin ya da gelişkin hastabakıcılık bilgisi, deneyimi olan birinin bulunması ülküsel çözüm olurdu – acil durum sorunu. Ötesi için bir acil ulaşım düzeneğinin hazırda tutulması yeterli – helikopter iniş sahası, hız motoru iskelesi, tekerlekli sedye, vb. Genç olmayınca düşünülen ayrıntılar.

Uçmayı keseyim bugünlük.

Bir paylaşılır yalnızlıklar ütopyası.

Paylaşılr ve korunur, korunma altına alınır yalnızlıklar adası. Bunnaldıkça komşusunun başına tebelleş olmadan, kendini dayatmadan yapamayaların uzak tutulacağı bir yer.

Yok yer.

Anlaşılan, arazi için, önce bir milyardest dost bulmak gerek!

3 Temmuz

06.10’da dikildim, oysa 01.30’u bulmuştu uyumam, tam dinlenmiş sayılmam dolayısıyla. Pürüzsüz bir gökyüzü, üç gündür yoran poyrazın ardından kıpırtısız bir hava, martı korosu, şimdilik ıssız deniz.

İyi çalıştım ilk üç gün, özellikle “Sır” harlandı, böyle giderse Temmuz bitmeden bitiririm o küçümen kitabı – dörtbuçğuncu yılında. Böyle gider mi? İşte onu bilemem. Dün Müge evdeydi, hareketli kovalamacalı saatlar, epey arayanım oldu: Sabri Koz, İrfan, Fahri, Bâki Ayhan, NTV’den Mustafa, Lokman... Gene de toplkladım günboyu, yolaldım. Ne yazık ki yarın şehre geçeceğiz 11.40 vapuruyla; önce Tül’le, işi için Mas’a, sonra toplantı için NTV’ye. Sanırım bir sonraki Çarşamba da İstanbul Ansiklopedisi etrafında yeniden buluşulacak.

Öğle yemeği molasında “ütopya” konusunu açtım Tül’e, uzun bir mavra yaptık. Onun çözümü başka: Benzer bir düzeni, şehir içinde bir tür ‘özel site’ kurarak gerçekleştirmeyi daha uygun buluyor. Kimlerle olabilir diye gülerken oyalandık epey. Bir de, karşı kıyıda, ‘kimlerle asla olmaz sitesi’ düşündük, başa belâ olacağı kesin tanıdıklarımızı biraraya getirerek – tam barut fıçısı hani!

Gece Mavi’de. Ada, beslenme düzenini kökten değiştiriyor. Sebze ağırlıklı gidiyorum. Ve balık. Tek sorun, her gece rakıya geçiş. Şehirde haftadabirdir. Yeni tutkum: Deniz börölçesi.

Yiğit katıldı bize, yemeğin sonunda. Ardından, birlikte çıktık bizim eve, balkona kurulduk, hava oldukça serindi. Hâlâ delik deşik düzende Yiğit, bence öyle de gidecektir ritm bu yaz.

Paylaşılması güç, paylaşılması olanaksız yalnızlık, kişiöğlunun bir cephesinde bekler; paylaşılabilir yalnızlık, bir başka cephesinde.

Kendilerine yetebilen insanlar tanıdım. Birbirlerine yetebilen çiftler. Bu özellikler ille de ademsevmes (‘mysogine’ için şıpmışı öneri) kulmaz birini. Doğru Temas ve Mesafe’ denklemi kurulabiliyorsa, neden ötekiler için kaptıya sürgü vurulsun. Öte yandan: Bir tek söylemesi kolay, biliyorum.

Ülkesiyle, toplumuyla kavgalı olmak, en azından kesinkes barışık olmamak, dün koyduğum sorunun, eşelediğim naif ve sınırlı düşülke çözümünün çekirdek-nedeni. Çekip gidecek kerteye, geridönüşsüz uzlaşmazlık çizgisine gelindiğinde gerçekten de çekip gidiliyor.

Dönmeyenler, ikidebir gidip dönenler, burada da ‘temas ve mesafe’ çözünü bulanlar, gidemediği halde durma söylenenler, kategoriler arttırılabilir. Ben neden adalardan, odalardan dem vuruyorum hep, sözgelimi? Neden küçük firar hareketlerine sığınmakla yetiniyorum? Neden, ülkenin içinde bir bakıma “içülke” arayışına yöneliyorum? Bir köprüde, iki ucuna doğru, mehter adım, bir o yana, bir bu yana? Parçası olmaktan çıktığım bir bütünü ucunda, sınır çizgileri arasında, à proximité, ya da Butor usûlü à l’écart, bir ayırduş noktasında konuşlanmaktan ötesini düşünmüyorum? Olanak kısıtına, koşulların zorluğu karşısında çarçabuk pesetme, boyuneğme dürtüsüne, onulmaz bir güvensizlik, özgüvensizlik duygusuna, bünyesine bağlayabilir miyim durumumu? Yazı odamın, yazı adamın, canyoldaşının varlığına, ama in ama inn, sığınak ya da mağara, kuytunun bana sağladıklarıyla yetinme hizama?

İnsanoğlu, gerekçe yaratma, bulma, gösterme ustası. Benim gibilerde, üstüne üstlük ikna edici, gösterişli, pek yaman oluyor dayanak ve tutamaklar. Bıraksam, kulenin katlarına koşut dikeceğim merdivenin basamaklarından arşa dek tırmanabilirim.

Epeydir, bir tür bukağı gibi annemin bağımlı varlığını ileri sürerdim. Şimdi yok annem. Hurcu hazırlasam ya? Hayatımın en dingin, engin, verimli dönemini, 1996-97, altı ayı aşkın eceKent parantezinde, “iki başına yürümek” geçirdiğimi unutmuyorum. Hemen hemen kimseyle görüşmeden. Bu yeterli göstergiyi esas almam gerekir.

Paylaşarak yaşamak istiyorsan yalnızlığını, olabildiğince içeri çekil. Günün motto’su bu.

4 Temmuz

Pek sıcak bugün, cumaya dek tırmanacakmış ısı, cumaya geçici bir yağmur bekleniyor, sonra gene sürecekmış sıcaklar. Bakalım bu havada şehirde koşturmak nasıl gelecek?

Beş gece geride kaldı, adadaki düzen, Tül'ün kimi yakınmalarına karşın, oturdu yerine; ayrıca, o da pek mutlu burada olmaktan, temel kaygısı Hulusi'nin yaşadığı ciddi uyum sorunu – ben de derinden üzüliyorum hayvanın haline.

Biraz da 'ara nağme'ler üzerinde çalıştım dün. Bir sürü tohum taşıdım buraya, yanımda; koyu metinler üzre çalışırken onları araya sokup bir tür havalandırma işlemi gerçekleştiriyor, sonra gene kopkoyu, dönüyorum. Programımdaki koyu metinler belli: Sır; Yılık; Mekik; Opera VII; Sagalassos; Kitap Evi. Kaçını bitirebilir, ne kadar ilerleyebilirim, kestiremiyorum tabii. 'Ara nağme' çok ya, birkaç parça olmazsa olmaz gibi: Saray, yanımda düzine Divan VI şiiri, Fakirler İstanbul'u, Pelit'e mektup. Gerisi, keyfekeder. Sorun, şimdilik tutturduğum tempoyu ne kadar koruyabileceğimde elbet: Malûm, irade ve sıkıdüzen, işin yarıya yakını.

Samih'le konuştum, iyiydi, bir ara gelecekler adaya. Armağan aradı, bir günlüğüne İstanbul'daydı, *Plati*'nin İngilizce çevirisi için bir defa daha teşekkür ettim ona. Kim ilgilenir bununla, Anglosakson diyarında, ayrı. Hemen ardından Röriğ aradı, François "Başkan ve Beyefendi"yi çevirmeye koyulmuş bile, sıra Manguel'i önsöz için uyarmaya kaldı – kitabı bu güz de çıkarabilirmiş pekâlâ. Sonra Fahri: "Nil & Co"yu basımına göndermiş – Temmuz ortasında şiir kitabı mı olur?

Gece Ambrosio'daydık, hiç de fena sayılmazdı yediklerimiz. Biriki yenilik getirmiş Göksin, mutfağına. Her seferinde Mavi'ye gitmek, bir süre sonra tekdüzelik yaratıyor. Arada, Büyükada'ya, Burgaz'a da geçmeye niyetliyiz.

Niko, yan masadaydı. Uzaktan Nikiforos'u gördüm bir ara, demek buralarda. Bu yıl adada biraz gelme gitme olacaktır. Hoş, geçen yıl da olmuştu ya. Günü bölmedikçe karşı çıkmıyorum

böyle görüşmelere, buluşmalara.

Samuel Barber dinliyorum.

Sarp sağolsun, i-pod armağan etmekle yetinmedi, bir de 25-
30 CD yükledi.

De la Musique avant toute chose.

Hele ki şimdi, tam istim, Sır'ın üzerinde çalışırken.

5 Temmuz

Ağır sıcaklığın altında koşuşturarak geçti şehir faslı. Sabah erken çıktım evden, biraz yürüdüm Heybeli sokaklarında, El Faro' da limonata içtim. 11.20'yle geçtik Bostancı'ya, doğrudan Mas'a gittik, Tül'ün broşür işini konuşmaya. Lokman ateşliydi gene, bu güz düğmeye basılabilir yayınlar için, ilk kez ben ağırdan alıyorum bir yayın projesini. İkimize ayrı ayrı şık defterler armağan etti ayrıca. Bir ara adada buluşulacak sanırım.

Oradan NTV'ye geçtim, iki saati aşkın kitaplar üzerinde konuştuk Mustafa'yla. Herşey yolunda gidiyor gibi orada. Bir "organlar antolojisi" önerdim, 100 organ, 100 figür, 100 metin; *Gövde'm* için bir uzantı kitabı bir bakıma.

Bankaya uğradım, eve gittim, bitkileri suladım, duş yaptım, e-postalar yığılmıştı, göz attım: Ayvalık kitabı, e-groups'ta yeni Epsilon Beta projesiyle ilgili bir hareketlenme, Banu Başkalaşım-lar XXI-XXX'un dizgisini tamamlayıp göndermiş. Cumhuriyet Kitap'a biri yedek iki yazı ilettim arada.

Kabataş'tan 19.45'le döndük. Hava öylesine yumuşaktı ki, Tül dışarıda oturmayı önerdi. Kınalı'ya yaklaşırken günbatımını izledik. Sonra muazzam bir akşam ışıkları çeşitlemesi. İnince, bu defa Halki'ye çöktük, orada da iyi yedik doğrusu. Eve çıkışta önce Hulusi'yle aşk meşk, ardından balkon âyini. Pestil gibiydim, erken yatım, 08.00 sularında kalktım, ama çok iyi uyudum diyemem. Bugün de çok sıcak olacak hava; neyse ki odam korunaklı sayılır.

Ni'in şimdi yeni basımı yapılıyor; gelmeden, son okumasını yapıyor. dum, daha önce dile getirdiğim bir özelliğini yeniden sınama olanağı oldu. Bütün yazdıklarım bir biçimde orada programlanmış sanki.

Otuzüç yaşında metin – 21-22 yaş dönemeci. Bu yıl üzerinde yoğunlaştığım kimi sorunlar (yalnızlık, giz, gizlilik, ada, vb.), bünyesinde, hem de alız çizgiler halinde değil, kalın çizgiler içinde, görünüyor. Bir 'dünya'sı vardır yazı adamının; daha toyluk döneminde anahatları belirten; yıllar geçer, döner dolaşır labirentinin içinde, dışarı çıkılabildiği görülmüş müdür?

Yaşamöyküsel kesitlemelerden birini, 1969 ortasından 1973 Mart'ına, bir başkasını Paris'teki ilk 21 ayma odaklamaya niyetleneli birkaç yıl oldu. Çekirdek, altı yılın içinden geçerken nasıl sertleşti, ona mesafeyle bakma tasası.

"Kırkiki Ay", içiçe uçarlıkların ortasında, "Yirmibir Ay" kanlı bir çarpışmanın bağrında geçtiydi. İki dönemin başına da, biricik motto, Paul Nizan'ın cümlesi yerleştirilebilir – bunun bana özgü bir durum olmadığımı elbet biliyorum; gene de, sonunda, herkesin durumu kendine özgü boyutunu da barındırır, unutmuyorum.

İlk dönemde ortaya çıkmaya koyulan, ikincisinde merkeze oturan iki ağır soru vardı: Ne yapacağım? Nasıl yaşayacağım? Bu ikiz, yalınkat soru, bir tek zaman ki pi değiştirerek insana ömür boyu eşlik ediyor aslında. Gelecek zaman kipinin amansızlığı, ürktüçülüğü şurada: Eğri ya da doğru, bir karara varmalı, seçim yapmalısınız. Kesinliği kadar dayanıklılığı ve zamanlaması da bağlayıcıdır o adımın: Yarıyolda gerisin geri dönerek yol değiştirmek, gecikerek bir türlü toparlanamamak koşuluna yenik düşmüş, kekere ve mutsuz komşularım oldu.

Sonrasında, iki yapışık fiilin şimdiki zaman kipine oturacağı, ama geniş zamanlara yayılacağı aşamaya gelir sıra: Ne yapıyorum? (Yaptığımı, her ne demekse, doğru yapıyor muyum?); Nasıl yaşıyorum? (Her ne demekse, iyi, dilediğim gibi, yaşıyor muyum?).

İlk kararların ikidebir gözden geçirilmesine, pekiştirilmesine ya da onarılmasına, sapmaların yoklanıp değerlendirilmesine yönelik bir dizgi ana ve ara karar daha almak anlamına gelir bu didikleme, yolda. Kendini oyalayan, sorunlarını durma erteleyen, olabildiğince firari komşularım oldu.

Doğrusunu, iyisini kendime ayırdığım sanılsın istemem: Pek çok ya-

nıgı, biriki sıkı bozgun kayıtlı hanemde; kırık dökük taraflarımı görmezden gelmiyorum.

Şu var: Tartmaya elden bırakmadım. Yazı serüvenimin çekirdeğini kuşatan halkalardan birini, bundandır, kronik kroniklere ayırmaya yöneldim, bir noktadan sonra: 1983'de yazdığım Otuz Kuş'tan 2002'nin Öteki Prova'sına, 1984'den beri tuttuğum "Gündefterleri"nden işbükeylere, yol ve başka yol kayıtlarına, "Ada Defterleri"nden ötesine gidişime, kimileri 'boy aynasıyla birlikte geziyor' tanısı getirebilirler, haklıdır; gene de, bis, kişi aynasına bir tek kendisini beğenmek, parlatmak, doğrulamak için bakmayabilir: Bocalamaları, yerinde sayışları, kilitlenip kalışları, çıkış arayışları, çelişmeler ağındaki çarpınışları, sözün özü yoklamaları ile de, farkında kalma çabası içinde, yolda yoluna gözünü dikebilir. Çekip gittiğinde, birileri öyle, birileri böyle, diyeceklerini diyeceklerdir.

Besbelli, yaş olmuş, şimdiki zaman kipiyle geçmiş zaman kipi artık, sırt ve yüz, birbirilerinden kopamıyorlar: Ne yaptım, nasıl yaşadım derken, daha ne yapılabilir, yarıyarıya böyle, yarıyarıya başka nasıl yaşayacağım.

"Kırkiki"den "Yirmibir"in sonuna varasıya için "ne" tarafı açığa çıkmakta gecikemediydi.

Asıl düşüm "nasıl"ın etrafında oluşmuyor muydu?

6 Temmuz, 08.20 –

Öngörüldüğü gibi, bu sabah kaplı gökyüzü, güneş güç belâ sınıyor arasıra bulutlardan, en yüksek 27° bekleniyor bugün, iyidir. Dün şehirdekiler ne yaptı bilemiyorum, 35° dolaylarında baskın bir sıcak egemendi, akşam bereket poyraz çıktı, hafifletti. Bir parantez gene de, şu durum: Yarından başlayarak, 30°nin üzerine dönülecek.

Günboyu odamdayım, burası evin en serin dilimi neyse ki. Sonra balkon, orası da öyle. Yatak odası güneşi yüklendiği için gece biraz zorluyor. Şimdiden Ekim ayını düşünüyorum, umarım geçen yılki gibi olur, Tülin dönmek istemez – benim için adanın asıl büyüğü Eylül'ün ortasında, yazlıkçılar gidince başlıyor.

"Yılıkı"dan yoldaldım epey, dün. Bir süre, "Sır"la omuz omuza

yürüsünler istiyorum. Sanırım “doğru ton” a oturdu hemen, ne önemlidir bu, akış düzeni tayin edilmiş bir metin daha rahat akar. Otobiyografimin öteki kitaplarından farklı olarak, bir üçlemenin parçasıymış gibi düşünmüyorum “Yılıkı”yı, tek başına kitaplaştıracağım önce. İleride, üçüncü üçleme de tamamlandığında, toplubasının onuncu parçası olsun istiyorum. Niyetim, 2008’de tamamlamak ilk cildi; beni, sonraki adımlar için özgürleştirecektir ortaya çıkacak kesit – öyle umuyorum.

Gece, Ambrosio’daydık gene. Yiğit de katıldı bize. İyi çalışmış o da, araya bugünkü gibi simültane işleri girip kesinti yaratıyor diye hayıflanıyor, haklı. Bilmiyor ki ömür böyle geçecek.

Haftasonu İsmail’i, Nurettin ile eşini bekliyoruz. Bugün yann Melike’yle Balaban çaya gelecekler. Araya Samih’ler de girebilir.

1973-74’ün, “Yirmibir Ay”ın merkezinde, “ne” bellidir: “Susabilir-dim”ın karşısına geçen paragraflardan başlıyor her şey.

Buna karşılık, “nasıl”, büyük bir kararsızlık getiriyor: Yalnız, bir başına mı, yoksa nasıl: Nasılın nasıl tam bir düğüm.

Burada, şu defterde “Yirmibir Ay”ın kapsama alanına fazla açılmak istemem; ama, aylar boyu keşiflik üzerinde çalıştığım, manastırlara doğru yolcu çıktığım, mahşeri Paris’ten ve çevremdeki kadınlardan uzaklaşp ıssız Bruges’e çekildiğim, gerisin geri döndüğüm düşünülürse, iki zıt konum, iki kutup duruş arası savruluyordu ortadaydı.

Kolayın kolayı sanılabilir, gücün gücü insanın bünyesine, hedeflerine, hayatın seyrine uygun, ele eldiven, bir biçim bulması, onda karar kılması, sonra da gerekleri yerine getirmesi. Alacakaranlık yürüyüşte sık sık bir şeylere, bir yerlere, çevreye, en çok da kendi kendisine çarpar kişi, her yanı nı yara bere kaplar. Benim çerçeveyi oturtmam çok zaman aldı.

Votum Castitatis, Oda, kapanıklık, merdüm girizlik, paylaşımsız safkan tekbaşinalık, “üçüncü çekirdek”, erken ve seçilmiş ölüm... satırların arasından bir bunlar ve türevleri sızıyor, bir de karşı kefedekiler.

Kirişlerime cümleler kazıyacak olsaydım, Valéry’ninki merkeze yakın bir sıraya otururdu: Un homme seul est toujours en mauvaise compagnie.

Başkası bambaşka bir çeviri önerisi getirebilir, benimkisi, daha önce de kâğıda düşmüştüm: "Yalnız bir adam kendisine hep kötü eşlik eder".

Yalnızlık tehlikeli kavram, dememiş miydım, demiştim. Bir tehlikesi Bay Herkes'in de ağzına yapışabilmesiye, bir başkası cıva gerçekliğinden, dokunulduğu an bölünüp parçalanmasından, türlerine ayrışmasından kaynaklanıyor.

Bir Ortaçağ Yalnızlığı sözgelimi, farklı bir zamana ait olduğunu hissettiğimiz cepbenizden doğuyor. Yunus'un ki reddet. Topluluğun içindeki yalnızlık, baktıkça görülebilen. Görünemeyeceği noktaya çekilen yalnız, apayrı. Saltuk yalnızlık var mıdır, erişene rastlanabilir mi? Gödel'in bile Adele'i olmuştur. (İşses: Olmuştur da, ne olmuştur?).

Saltuk yalnızlık, bana hep öyle geldi, yaklaşık yalnızlığın çağrılması Yakub'u, gerçekleşsin dilenmemiş ama bir biçimde olmuş hali.

Waldau'ya, Sils-Maria'ya boşuboşuna düşmedi yolun.

"Kötü eş"lerden biri korku.

Derin, en derin kaygı.

Secretum, bilenin saklı tutması gereken şey.

In secreto, yalnızlığın ortasında duruş.

Bundan mı, iki ucun arasında dolaşıp duruyor yazım?

7 Temmuz, 08.15 –

Müezzin sesi, çan sesi. Sinagog neden sessizdir? Bu soru, geçenlerde, elden geçirilip yenilenen Heybeli sinagogunun önünden geçerken peydahlandı kafamda. İsrailoğullarının tarihini pek az tanıyorum; Musa'nın öğretilerinde belki de inananları çağırmaya gereksinme duyulmamıştı, nasıl olsa gelecek olan gelecekti. Tektanlı dinler bağlamında en katı kuralkoyucu Musevîlik, hele Kumran'ın yazılı kuralnâmesinde, bunun doruğa çıktığı görülür. Sinagogun sessizliğinde bir tür korku okunabilir mi? Sonradan yaşananlara bakıldığında, makûl bir açıklama – ama doğru mu? Türkiye'de, çan sesinin kaybolmadığını, gene de sindiğini gözlemliyoruz: Ürkek bir melodi. Çoğunluğu temsil ettiği şehir-

lerde güröl güröldür, özellikle de Pazar sabahları.

Benim gibi, bekleyen yazı masası dışında bütün seslere kayıtsız biri için, içsesin çağırısı önem taşıyor. Nasıl, ne türden bir sestir bu, neyin sesidir?

Bulutlu, kapalı bir günü geride bıraktık, bugün gene günlük güneşlik, çünkü 27°'nin yerini bugün 31°'nin alması bekleniyor, karşı kıyıya pus çökmüş, iyi ki şehirde değiliz, hep şükrediyoruz Tül ve ben, ada yeryüzü cenneti.

Bir ara yağmur da indi. Aylardır yağışa hasretim. Gerekliği bir yana, burnumda tütüyor yağmur da, kar da. Havalandı gök-kubbe. Öğlene dek çalıştım, hafif bir yemeğin ardından çıktık. Önce Cebel sokak üzerinden çamlık yola geçtik. Mihlandı kaldı orada Tül, kokular yayılmış, ne rayiha, ciğerleri, solunum yollarını arındırıyor ağaçlar, serseri bitki örtüsü. Sonra tavaf faslı. Dura ilerleye. Pek çok ev elden geçirilmiş, boyası bahçesi bakım görmüş. Ruhban okulunun hemen altında, geçen yıl da aklımızı çelen çatı katı gene kapalı, ıssız. Olanak doğsaydı, deprem rizikosuna karşın almak isterdim o taraçalı katı: Burgaz'a bir tarafından, Büyükada'ya ve Heybeli'nin içine öbüründen açılan sıradışı bir panorama, benzeri zor bulunur. Aşağı inince bir kahve molası verdik. 15.30 sularında hava, dönmeye başladı, bulutlar uzaklaştı ve güneş bastırdı. Ev için saksı çiçekleri seçtik, bugün getirecekler: Yeşilsiz evde temel bir eksiklik hissederim.

Akşamüstü yeniden masadayım. Kıvrınarak değil de kıvrılarak ilerliyorum “Sır”dan; hızım kesilmezse Temmuzda bitirebilirim onu. Soğumadan “Mekik”e geçerim herhalde, “Kitap Evi”ni mi öne alırım yoksa?

Gece, evden çıkmama, balkona kurulma kararı aldık. İyi ki öyle bir öneri getirmiş Tül, olağanüstü zaman geçirdik. Çilingir sofrası, ikişer kadeh Bordeaux, hafiften eşlik eden “Mysterien sonate”, keyifli sohbetler, aradere Hulusi'yle oynaşı, gecenin ikinci saati başlar-ken uyku çıktı ikimize de, kayarak uçtuk ülkesine.

Bu gece ve yarın konuklarımız olacak.

Dağıstanlı aradı, belki Heybeli'ye konacaklar bu ara, yer bul-

maya yakınlarmış. İşe gitmek istemediğinde iş sana gelmeli! Şakası bir yana, neden bir toplantıyı adada yapmayalım?

Otuz yıl sonrasında, "Sır" ya da "Öteki Prova", "Mekik" ya da "Kıtap Evi", *work in progress*'ten başka parçalar, soruşturma sürüyor. Yazı beyi: Kendini yenileyerek yineleyen. Kaç masalımız, meselimiz, meselemiz olacaktı?

İdris, Ali, Beyefendi: Fotoğrafın arabı çekiciliğini koruyor besbelli. Ben, ötekim olsaydı(m). Çoğu kez şeytan dürtmüştür, karardan değil, yapayalnız figürlerin cezbe alanında kaldım. Lâtife tınısıyla destekli bir içsoru: Farkına varmaksızın pişmanlık yasasından mı yararlanmaya çalışıyorum?

"Tabiat"ımızın, karakter haritamızın, buyumuzu suyumuzu biçimlendirmiş gen atıklarının, düğümlerinin payını kestiremesek de, mayasını tanır kişi: Ben, ötekim olamazdım(m).

Dolayısıyla, bir "keşke" arayışı söz konusu edilmemeli burada. Koyulan sorun başka: Öteki(m) doğrusu mudur?

Tartıya koyulan bu.

Yapayalnızlık, yaratılması en güç konum, koşul. Hayat, erişenler varsa, onları bilmemizi ayrıca güçleştiriyor. Birkaç teğet-örnekle karşılaştım, kafamda kesinleşti bir bakıma: Yarıyartıya yapayalnızlık olmuyor, bir durumun karikatürü bu, beceriksiz bir karalaması. Fakir İdris günleriydi, Aydın'la karşısına geçmiştik Alâeddin Şenel'in, belki Faruk Alp'e ya da vardı yanımızda, Tan seçkisindeki kaydı kimse anımsamaz şimdi.

Alâeddin, nicedir Adam'a dönüşmeye çabalıyordu. Çevresindekileri ayırıyor, olup biteni alaya aldıklarını (Mete'nin, Ünsal'ın, İlber'in, Onaran'ın, Pars'ın...) gördüm sonradan, dışarıdan onu ilk keşfedenlerden biriydim – 1970'de, Teleandragenos Ütopyasında Evlilik Hayatı, kim ne derse desin, hâlâ denektaş bir metindir, beni sarsmıştı. On yıl sonrasında durum uzun boylu değişmemiş besbelli, bir araya gelmiş, konuşmayı denemiştik. Olmuş. Olmadığını o gün görmüştük; kendisi kabul etmeye yanaşmıyordu ama, Adam uzaklaşmış, Alâeddin bir biçimde onu püskürtmenin, itmenin, bastırmanın yolunu bulmuştu. Bugün, bir saatliğine, yeniden karşı karşıya oturmak isterdim Şenel'le; başbaşa. (Ya da Faruk'la birlikte – yanılmıyorsam ilişkileri sürüyor).

Şurası açık: Alâeddin Şenel bir şemayı köktencilikle yadsımayı denemiştir. Düşünsel çıkışı bana kalırsa zayıf, çünkü kaskatıydı; Nietzsche'ye de, Marx'a da yanlamasına yaklaşıyordu, bende bir cins Max Stirner izlenimi bırakıyordu.

Teğet-örnekler, ne olursa olsun, yabana atılamaz: En azından eğitimleri bir dönem güçlü kalmıştır.

Hayat, sabici bir yapayalnızı yolunuza çıkarmadığında, kurarsınız. Birkaç defa tarttım olasılığı. Ama, olasılık'tan olum'a giden yol, aralarındaki mesafe uzun. (Olum, sözlüklerimizde yer almıyor, olacak iş mi?).

Kalıyor geriye: Doğrusu mudur?

8 Temmuz, 07.10 –

Beş saatlik uykunun ardından dikildim. Yatma saamımızın 02.00 saatlarına kayması hoş değil. Neden? Öyle! Bir kanserliye kulak veriyordum geçenlerde, günde dört saat uyumakla yetindiğini, sağlıklılarla arasını kapatmaya çalıştığını söyledi bir ara.

Çevremi, yakın, çok yakın çevremi kuşatan, bana yan yan yaklaştığı düşüncesini aşıl原因 yengecin önünde neredeyse takallus etmiş bakar, bakınırken, birden, bir gün, anladım ki: Gitgide uzaklaşma duygusu içinde izlediğim Dünya ve onu sarmalayan Hayat artık kanser.

19.30'la geldiler Samih ve Nestrin, 23.40'la döndüler. Halsiz, dile getirmekten kaçınsa da yılgın, umutsuz, ilâc olsun diye yuturdukları zehir türlü yan sonuçlar ürettiği için çoğu kez hastalığın dışında bir şeye aklı sıçramaz durumda. İyileşebileceğini söylemiyorlar bile ona, bir tek hayatını, üstelik bu şartlar altında yaşayacağı günleri uzatma çabası içindeler hekimler, farkında. Her seferinde içim eriyor. Tül, hepten sarsılıyor doğal olarak. Biraz olsun dağıtılıyor muz siyah bulutları?

Tahsin bey, Ahmet Oktay, Ali, Turhan, Samih, Orhan Duru, peşpeşe kemo ve radyoterapi uygulanan Aydın – bu ne kuşatmadır. Birkaç yılda büyük bir koğuşa dönüştü ortam. Giden-

leri unutmuyorum: Berran, Mustafa, Feridun, Ufuk, daha geride Bilge, Tomris, Behçet bey, Oğuz, Zeyyat Selimoğlu, nicesi. İnsan, boynubükük, sırasını bekliyor.

Mavi'de yedik. Konuşmalar oraya buraya savruldu. "Sır" dan bile sözedemem, okumaktan-yazmaktan dem vuramam, uzaklaştırır varsayımıyla seçiyoruz konuları.

Dönüşte, balkona oturduğumuzda, o alabildiğine sakın havada, bu kez bir keder bulutunun altına girdik. İyi ki Hulusi var, o da bizim kaçamağımız, sığınağımız, neşe üretim merkezi.

Yatağa kararmış gitmemek için, sözü Arslan ustaya taşıdım.

Onunla bu yıl, evi kiralamamızın ardından, tanıştık. Yaz geleceğe marangozluk yapıyor rıhtımın karşısındaki işliğinde, sonra işler azaldığı için bisiklet kiralarak geçim çarkını döndürüyor. İlk bakışta sert, neredeyse suratsız, oldukça sessiz biri. Evin sineliklerini, tahta işlerini ısmarladyık ona, hem vakit açısından sözünde durdu, hem sıkı marangoz. Öyle ki, zanaat performansına, yetkinlik hizasına düpedüz hayran oldu Tül – malûm, yetkinlik saplantısıdır.

Bu özelliği kadar karakterinin sağlamlığıyla da etkiledi bizi. Bugüne dek Heybeli'de tanıdığımız en olgun, dolgun kişilik kesinkes.

Önceki gün, banyodaki taş zemini yükseltecek ahşap bir düzenek ısmarlamak için telefon etmişim. Dün öğlen aradı, bitirmiş. Öğle sonrası Tül'le uğradık, gene müthiş iş çıkarmış, bütün ısrarımıza karşın para almadı. Neden? Bizi sevdi sanırım. Yolda karşılaştığımızda yanına gidip sohbet tutturmuştum, o da bizi yakınlaştırdı. Sağlam, güven duygusu aşılayan bir adam. Başkaları da oldu son yıllarda, aynı duyguyu veren: Levent, Adil, Mustafa... entelektüel çevreden neden ender çıkar bu soy, soylu insanlar?

"Kendine kötü eşlik etme durumu"ndan, boşalttığı, bir bakma yalıtıldığı çevresine inleri cinleri, iki omzuna konacak iblisleri, karanlıktan beslenen ve onu yaymayı seven ifriti, Deccal'ya da Dehhâk, fenalık üfleyen görünmez varlıkları, Henoch'un kitabına serptiği kem melekeleri toplamasının kaçınılmazlığını mı imliyordu?

Yalnızlık, yapayalnızlık içsesleri çoğaltır, arttırır, çeşitler. İçeridekilerin harekete geçmesini kolaylaştırır, dışarıdakilerin gelip yuvalanmasını kışkırtır. Bir defa daha "Mekik"e çağırıldıklarını, ötekini berikini unımsatıp geçiyorum.

Neden onca düşkün, handiyse model, Leonardo'nun tanımına mesafeli kalmıştı?

"Bir tek yalnız olduğunda kendine ait sayılırsın".

Bu soy cümleleri kurmak, onların içinde yaşamaktan kat be kat kolaydır.

*Geceleri, herkes uyduğunda, bis bis, odasında yalıtık bir alan açmış. İnsan, bir adım ötesinde Dünya uyuyor inancını diri tuttuğunda, içi-
daha da bir gözüpük davranır.*

Sözlüklere terkettiğimiz iki sıfatı, satranç hamlesi, ileri sürüyoruz: Çekilgen ve Kapanık.

*Onları kullanmama, dolaşıma sokmama gerekçemiz, bir tek tanışık olmamıza bağlanamaz bana kalırsa: İkisine de yeterince gereksinme duy-
mamışız.*

*Gereksinme doğduğunda aranır, eşeleme kurcalama, bulunur. Bulun-
madığında yaratılır. Sözcük yapmaktan vazgeçtiğimiz, uzaklaştığımız için
borularımız tıkanık. Akamıyoruz.*

*Çekingen aramızda, tanıyor, biliyoruz. Çekilgen, mesafe koymuş, ola-
bildiğince gözerişiminin dışına konuşlanmış. Ya yarımız çekilgense – bir
yarımız? Onu görmezden, bilmezden gelmeye yatkın olur ötekiler: Gereğe-
si, çünkü, huzur kaçırr. Gibi-olanların gibi-olmayanları sevmediği toplu-
luklar kurulmuş. Ondandır, ileri gidenler yalıtılır.*

Yalıtık: Bu sıfatı insandan söz ederken kullanmayız.

9 Temmuz, 06.00 –

Gecenin sonunda uyandırdı Hulusi, 05.50'ye, gündoğumuna dek oturdum pencereimde, maviden kıvıla dönen havada, göl yü-
zeyi gibi kıpırtısız Marmara'dan geçen tankerleri, mavnaları, kıyı-
ya toplanan martıları izledim. Hiç esinti yok gene. Cuma öğle

sonrasından beri hüküm sürüyor güneş, bulutsuz gökyüzü; gene de serinliyor akşam saatlarına geçerken, ada – şehirde olsaydık, pustan nemden yakınırdım, en çok da havasızlıktan.

Hulusi alıştı buraya galiba; gelgelelim, özellikle erken saat azgınlaşıyor, dışarda aklı. Sokaklarda başlayan doğa hareketleri ilgisini çeliyor. İnsan dışında bütün canlılar dikiliyor o saatta.

Nurettin ile Yasemin'i ağırladık dün. 17.30'da geldiler eve, epey oturup sohbet ettik balkonda, sonra aşağıda, Halki'deki yemekte de – 23.10 vapuruyla döndüler. Bana ayrı, Tülin'e apayrı iyi geldi ziyaretleri. İlk kez karşılaşıyorum Yasemin'le, sıkı bir çift oluşturunyorlar.

Wagner, Liszt, Debussy, Schönberg, Stravinsky – en koyu komşuları bunlarsa matematikçinin, yalnız kalması doğal. Gece, monoloğunu anekdotlarla süsledi. Pek araya girmeden dinledim ben. Karşılıklı konuşmak için daha sık görüşmek gerekir, bir yıldır beceremedik oysa, bir araya gelmeyi. Belki bundan sonra – nasılsa kırıldı şeytanın bacağı.

Bir ara Bertan'a, Cihat Burak'a taşıdı sözü. O grubun içinde tanımıştım Nurettin'i. Cihat bey öldükten sonra neden bilmem Bertan'la hiç görüşemedik.

Ne çok sağlıktan konuşuldu dün! Kolitten alzheimer'e, şekerden kolesterole, ruhsal sorunlardan kansere. Daha çok dinlemedeydim gene. Nurettin'de şeker çıkınca, ondört kilo vermiş perhiz yaparak; bir de, her gün 110 dakika yürüyormuş. Neden, bu anlamda, bakımsızım? Öylesine yeraçmış ki içimde Ölüm düşüncesi, sağlığa sıra bırakmıyor anlaşılan. Nurettin Tülin'le yaşıt hemen hemen, demek benden üç yaş büyükmüş – oysa kendimi onların babası gibi taşıyorum ben, bir yanımla. Öteki yarım ergen bile sayılmaz tabii.

50 yaş eşiğinde başladı bu sağlığa yoğunlaşma sorunu, bütün çevrede. Ebeveynlerin durumu da tetiklemede pay sahibi. Hızla kuşattı bizi hastalıklar. Peşpeşe, çok sayıda kayıp verdik. Şimdiki halimiz içler acısı. Belki bundan, gençlerle görüşmeyi seviyorum: Hakkı, Cem İleri, Orçun, Armağan, 50'ye doğru ilerleseler de,

Alpagut ya da İsmail, henüz o bulaşıcı hastalıktan muzdarip de-
ğiller. Esra'yla Cem de.

Öte yandan, hâlâ ciddi bir sağlık sorunu yok, kuluçkade-
kileri ayırırsak: Anfizem, ülser, kronik sinüzit beni konuşturmaya
yetmedi. Yakında gerisi gelir, belki o zaman katılım kervana. Hiç-
bir denetim yaptırmıyorum, 'saatli bomba' diyordu ya Mustafa
bey, tik tak seslerinin yükseldiğini hissediyor, harekete geçmek-
ten kaçınıyorum. İş değil benimkisi.

Bugün şehre geçmeye niyetli Tülin.

Akşama İsmail gelecek.

Alaça'tan aradı İrfan.

*Gustaw Herling, günlüğünün bir noktasında, Camus'nün, hem de ol-
gun çağında, yeniden okuduğu Dostoyevski karşısında kendisini yeteneksiz
buluşuna, kalem kıracak raddeye tırmanmasına şaşırtıyor, enikonu saygı
duyduğu o adama yakıştıramıyor, ikinci sınıf yazarlara özgü bir davranış
saydığı yarışma duygusunu, eğilimini. "Bir tek Dostoyevski karşısında mı?"
diye soruyor – başka pek çok büyük yazar karşısında aynı tasaya kapıla-
bilirdi.*

*Hakkı ve haksız. Herling iyi bir yazar olmayı bedeflemiş. Oysa Ca-
mus'de, tıpkı Sartre'da olduğu gibi, büyüklük kuruntusu vardır. Bana so-
rularsa, Camus iyi bir yazardır, "büyük" kategorisine sokulamaz; bilmem
genç yaşta ölmeseydi işin çehresi değişir miydi?*

*Şu var ki, büyüğe oynandığında, kendiliğinden büyük yazar (baş-
ka türlüünü düşünemiyorum), insanı yolunun bir aşamasında yaralaya-
bilir elbette.*

*Kime, neden "büyük yazar" denir? Vergilius'u, Dante'yi, Shakespeare'i,
Cervantes'i, Goethe'yi, Balzac'ı gözümüzü kırpmadan bu sınıfa yerleştir-
mekte güçlük çekmiyorsak, arada onaylandıkları içindir. Getireceğimiz
açıklamaların çoğu tekrarın tekrarı olacaktır. Modern Zamanlara gelince,
seçimi daha geniş zamanlara bırakmak en doğrusu. Dileyen kendi aday-
larını ilân edebilir şüphesiz.*

*Sonuçta, böylesi bir ayırım, farklı bir alıştırma alanına doğru sürükler
şimdi beni; Herling'in günlüğünde, Camus'yle ilgili bölümde geçen tamam-*

layıcı bir paragraf oyaladı zihnimi, ona geleceğim:

Nedir Camus'nün, Defterler'de ifade ettiği tasa? "Hayatımda ilk kez, Suç ve Ceza'yı okuyunca, yeteneğimden şüphe duydum. Ciddi biçimde vazgeçmeyi düşünüyorum. Yaratmanın her vakit bir söyleşi kurma anlamına geldiğine inandım. İyi de, kiminle? Düzayak alaya alma ilkesinin egemen olduğu, söviip saymanın eleştirel yöntemin yerini aldığı küçük edebiyat dünyamızla mı? Bizî okumayan, büyük bir oburlukla gazeteleri tüketen ve yolda iki kötü kitap, daha fazla değil, okuyan okurlardan oluşmuş toplumla mı? Gerçekte, bir yaratıcının bugün yapayalnız bir yalvaç, dayanılmaz bir yaratma güdüsünün hükmettiği bir sanatçı olmak tek çıkış yoludur".

Bir gençlik değinisi değil bu; birkaç ay sonra Nobel ödülü verilecek bir yazarın sıkıntısı. Herling'in temel bir itirazı olduğunu görüyoruz:

"Kuşku yok ki, sabici yazar bir tür yapayalnız yalvaç'tır, öyle olagelmıştır. Kuşku yok ki, "küçük edebiyat dünyası"nın karşısında ve kamudaki ilgi eksikliği (ayrıca Camus'ü bağlamıyordu o durum) nedeniyle yazarın görece bir katılışmayı kendisinde tava getirmesi ve pekiştirmesi gerekir. Ama, yapayalnız yalvaç rolünü kabul ettikten sonra monolog yapmakla yetineceğini bilmeli, bir de "diyalog"un getirilerini talep etmeye kalkışmamalıdır (diyalog, ancak bir zaman geçtikten sonra sağlanacak ya da sağlanamayacaktır). Kısacası, (yalnızlıktan doğan) mutsuzluğun (yaratmaktan doğan) mutluluğun içinde olması doğal durumudur yazarın".

Bana öyle geliyor ki, Herling'in Camus'ye asıl yakıştıramadığı, Dostoyevski'yle boyölçüşmeye kalkışması değil, "başarı ölçөгü" çerçevesindeki çelişkili konumu ve hırslı. Veba, Yabancı, Başkaldıran İnsan gibi üç temel yapıt, genç yaşta ona büyük ün getirmişti ama, besbelli, dahasını istiyordu. Kısa bir süre sonra dileği gerçekleşecekti. Gelgelelim, bir de, yolda bekleyeni vardı.

Yapayalnız yalvaçlık, aşınmış yanına, abartı dozuna karşın, kutuplardan biri. Yenilenmiş bir dille, farklı kavram ve imgelerle, Gide'den ve Valéry'den başlayan, tohumlarını XIX. yüzyılın kargışlı şairlerinin attığı o konum, konumlanma, konum arayış, bir aşama sonrasında Blanchot'ya, Beckett'e ulaşacaktır.

Yalvaçlık cephesi, bugünden bakıldığında, aşınmış ve abartılı olmanın ötesinde, çocuksu ve rüküş bir yakıştırama da sayılabilir. Unutmamak gerekir: Anıştırmının başatlaşmasında, voyant boyutunun, içi ve uzağı görebil-

lenlerin payı tartışılmazdı: Rimbaud'nun, Nietzsche'nin, Dostoyevski'nin, Kafka'nın, ama başkalarının da, açık ara öngören bir söz ve yazı yumağı oluşturmuş olmalarında hafife alınacak yan yoktu.

Bir biçimde içlerine, iç inlerine çekilmiş yazı beylerinden taşan ya da sızan, yayılan ifade bütünlüğünde, ucunu Oraculum dünyasına ya da Doğu'nun derin hikmetlerine bağlayabileceğimiz bir özellik barınıyordu.

Çekilmiş olmalarıyla mı açıklanabilirdi o ayrıkçı sonuç? Yoksa, süreç mi onları hızla ya da ağır ağır yalnızlık kuyusuna itmişti? Herbiri üzerinde uzun uzadıya kafa patlatıldığını biliyoruz.

Kutuplardan öbürü, altın ve taç diye vaftiz ediyorum, bize sazlastıyla bugünün sendromu gibi görünüyor, değil oysa. İkibin yıl öncesine inmek yeterli sayılacaksa, Martialis'in şiirlerine bakılabilir; ölçüler belki değişmiştir, ölçütler aynı.

İşte size yalnızlığımdan, çekilgenliğimden ve kapanıklığımdan söküüp getirdiklerim: Şimdi paylaşalım bunları, bana vereceğiniz sınırları gösterin, sunun ve daha sunun, ki biraz dinmiş, karşılığımı almış, yalnızlığıma döneyim.'

Bu denli yalnızkat mı, çelişkinin özündeki?

"Doğal durum", sakın bu olmasın?

10 Temmuz, 07.15 –

Gene yükseliyor termometre cıvası. Bugünden başlayarak. Yarın, öbür gün 35°-36° eşliğini geçecekmişiz. Neyse ki rüzgâr din-diriyor adayı, geceleri neredeyse serin oluyor hava.

Şehre indi dün, Tülin; hem çalıştı atölyede, hem serginin yan işlerinin peşinde koşturdu. 21.10 gibi, Mavi'deki masaya geldi, İsmail'le oturuyorduk. Yorulmuş ama ilerlemiş. Perşembe, benimle birlikte yeniden inecek. Radyoda ne kadar yedek programım kaldı, öğrenmeliyim. 4 Ağustosta başlayacak yeni programım: Edebiyat'tan Müziğe, şöyle oturaklı bir isim bulamadım hâlâ.

Hulusi'yle başbaşa kaldık. Benimle teketek oturduğunda daha bir sakın oğlumuz. Bütün gün çalışmamı anlayışla karşılıyor.

Yemek molası öncesinde, sonrasında oynaşıyoruz. Yıkanırken banyo kapısını kapatmama içerliyor yalnızca.

19.00'a doğru geldi İsmail. Önce balkon sefâsı yaptık, sonra geniş kavisli bir yürüyüş. Kemer'deki evini satmaya çalışıyor ya, İstanbul'da değil de adada bir yer alsın diye onu tahrik ediyorum!

Derinlemesine konuştuk her zamanki gibi. Sinema yazılarını ve denemelerini YKY kabul etti, 2008'de yayımlayacaklarmış. Hikâyeleri henüz tamamlayamadı. Ağır ağır, sağlam bir yazı çizgisi çekti İsmail, bakalım bu kitaplarla hakkınca görülecek mi?

Alpagut aradı: Özel basımlar çarçabuk bitmiş. Kurman projesi için oldukça umut verici gelişme.

Bu gece de Yiğit'lerle olunacak.

İyi edebiyat düşünür diye bir kural koyacak değilim. Gene de, bir dilin, ülkenin edebiyatının bir düşünce cephesi de zaman içinde oluşmazsa, sıgılık baş gösteriyor bana kalırsa, bunu söyleyebilirim. Topluluğumuz pek sınırlı düşünce üretiyor, öte yandan: Bir "filozof"umuz olmanıştır, bilinen anlamıyla; "düşünce adamı"na sık rastlamıyoruz, dönüp tarihimize baktığımızda: Edebiyattan düşünce cephesi yaratmış olmasını bekleyebilir miydik?

Doğrusu ya, yeterince derin bulmuyorum Alain'in düşünce dünyasını, uzunboylu bir yakınlık da duymuyorum yapıtına, oysa arastrı dönüyorum "propos"larına: O temrin sıkıdüzenine, sakın ve uzağa çekilmiş durumuna eşlik eden alıştırırmalarına saygı duyuyorum. Ataç'ın (büyük bir 'yalnız' da odor) güçlü kişiliğine, dil aşkına, kendini koyuş biçimine hayranım; gelelelim, düşünsel derinliği olduğunu ileri süremem: Prospero ile Caliban' da, Günce'de bile. Cemil Meriç'in üslûbunu çekip alacak olsak, geriye daha çok (lep değil), hezeyan kalır. Nermi Uygur'da anlatım şebveti düşünsel boyutu bir parça geri iter. Salâh Birsel'de iyiden iyiye öyle. Deneme yazarlarını anıyorum, çünkü Edebiyat'ta düşünsel açılım bağlamında bundan uygun tür yoktur.

Neden böyle? Çünkü, bu çerçevede, gelenek deponuz boştur. Osmanlı kültürünün kendine has bir düşünce ürettiğini kim söyleyebilir? Tasavvuf düşüncesini ayırıyorum. XVIII. ve XIX. yüzyıl ödünç alınmış, üstelik yanlış ya da yarım yamalak anlaşılmış "fikir"lerle tükettik. Arkamızda

Alman Romantikleri, Rus nihilistleri, Tolstoy ya da Poe, Ruskin ya da Vico, Kierkegaard olmadı. Edebiyatımız bu çizgide güdük kaldı. Biz, Montaigne'i XX. yüzyılın ortasında keşfettik. İbni Arabî'yi yeni okumaya başladık. Birdenbire, arayış atlayarak varoluşçuluğa, Marxçılığa, sonra da Derrida'ya ve benzerlerine geçtiğimiz için sözümona düşünsel metinlerimizde kafa karışıklığı, buna bağlı olarak dil bozukluğu ana karakteristikleri oluşturuyor. Sonunda, tabloyu bir köşeyazarlı medya ve interneti tek kültür kaynağı gören genç nüfus ile tamamladık. Murat Belge'nin tam ne yaptığını, İsmet Özel'in nasıl bu hale geldiğini anlayabiliyor muyuz?

Alain'in bir denemesinden sözedecektim, kapı gıcirtısına dönüştüm. Kapı gıcirtısından, Erik Satie değilseniz, yararlı bir sonuç çıkaramazsınız. Bile göre üretiyorsanız o sesi, biraz da sizi kuşatan ortamdan bütün bütüne soyutlanmayı başaramamaktadır. En iyisi, sesi yağlamak için konuya dönmek.

Belki de geçen yılın defterine ağırlığını koyan "iç"li tamlamalardan (kenara ayırıyorum: "İçli-lik" üzere bir alıştırma konusu) dolayı, Minerva ya da Bilgelik'teki bir deneme bu kış ilgimi çektiydi, onu adaya yanımda getirdim (kenara ayırıyorum: "Yanımda okuma parçaları getirmek"): "İç Hayat" başlıklı denemesinde, Alain, dış hayat (gerçek dünya) ile iç hayatı (imgelem dünyası) karşıkarşıya getirirken, biri öbürünün birebir aynası, astarı, ikizi, replikası ise durumumuz pek kötü demektir saptamasından hareket ediyor.

Hayatımızın gerçekten de içi, dışı ayrıdır. Hapisanemizde (bir eğretileme), cenneti (basmakalıp bir eğretileme) kurarsız. Bu kadar değilse bile, genelde, iç hayatımızı imgelem yoluyla dış hayatımızın ötesine taşıma olağanımız vardır. Şüphesiz, iç hayatı dış hayatını karartan bireylerin sayısı yabana atamayız. Gerekçelerini dış hayattan devşirmişlerdir.

"Gamlı geviş getirmenin ilacı romanesktir" diyor Alain. Kendi hayatından kötü romanlar, kötü filmler, diziler ile uzak durmayı seçen miyary aşkın insanı açıklıyor bu cümle. Ya iyi romanlara, filimlere ne demeli? Başkasının imgelem ürününden kendi iç hayatımıza yontmaya, aktarmaya çalıştığımız tamutamina nedir?

Yalnızlığa bağlı bir denklem geliştirmeye yetmiyor iç-dış hayat ayrımı.

Yalnızlık ikisine de bulaşmış, yayılmış olabilir kişide. İkisinde de kaçılan, kaçınılan bir koşul olarak varlığını duyurabilir. İkisinde de aranan, özlemi duyulan, sarılınan temel özellik niteliğini taşıyabilir. Kimsenin gerçek iş hayatı yazılamaz bana kalırsa, sahib bir iş biyografisi bile mümkün değildir: Edebiyat Dünyası bu yargımı yanlışlayan örneklerle dolu. Ne ki, ne dediğimin farkındayım.

Yalnız kişi, yalnızlığı bastığında, içeride bunu paylaşacağı biri(leri) yoksa, ya kurmaca içhayatlara, imgelem ürünlerine başvuruyor, ya da dışarı çıkıyor, kendisini sokağa atıyor, insan içine karışarak dış hayata katılma yolunu tutuyor.

Alain baklı: "Gezi(nti) sıkıntının bir buluşudur; sıkıntı gezdirilir; orada dünya buradakinden daha gerçek değildir".

Çok yıl oldu, "piazz'a"dan kalkarak piyasa yapmak, gezi, gezinti, promenade kavramlarının arasında dolaşan bir deneme kurmuştum. Gezi(nti), Modern Zamanlar'ın devreye soktuğu, büyük kentlerden yayılmış bir olgu. Dış hayata ayarlıdır bir yanıyla: Giyinen, süslenen, görünmek, aslından (olduğundan) daha iyi, alımlı görünmek isteyen, kendisini sunan, koyan kişi, gerçek dünyayla gerçek bir bağ arayışındadır. İş hayatla bağını koparmaksızın: Gördüğü dış dünyayı imgeler de. Kaldı ki, sunduğu yalnızca kendisi midir: Bir o kadar da imgesidir. Kestiremesek bile, kurmaca boyutu hissedilir ilişkisinin.

Flâneur'lük konusu, Apollinaire'den ve gerçeküstücülerden, Baudelaire'den Benjamin'e giden bir çizgide, handiyse bıktırıcıya, didiklendi.

Yalnızgezerlik, Rousseau'ya dek iner. Defterler'inin ilk, ana kaynağının gerçekten de o kitap olup olmadığını merak eden Philippe Jaccottet, öyle baktığında, beşinci söyleşide kozmos ile bütünleşmesini aktardığı sayfalar bir yana, Rousseau'nun doğadan pek söz etmediğini görür, daha çok ablaktan, rubbilimden, kendisinden dem vurmuştur.

Yalnızgezmek, yürümek düşünmeye olduğu kadar düşünmeye eşlik eden hal. İster, gerçekten yapayalnız, bir ormanın içinde gerçekleştiren yürüyüş (bkz: Akabe ve ötesi), ister bir megapolisin mahşerinde (bkz: Şaka, Eceken ve ötesi), kişi kendini sunmaz burada, tam tersine, varlığını ötekinin bakışından saklar, gizlenerek, örtünerek, göze batmaksızın ilerler. Buna scopophobia deniyor – bakılma korkusu. Dış hayatla içhayat arası tegeller dokumakta, çek-

mektedir. Spleen, sıkıntıyla bir tutulmamalı: Ne yapacağını kestirememekten nereye gideceğini bilememeye, mesafe sanıldığından fazladır. Ve nereye gideceğini bilmemek, ille de bir kaybolmuşluk durumu değildir.

Yazmak, kimilerinde, dipsiz gezinti.

Bir odada, çekilgen, gerçekleşse de.

Neden sonra, kitabını yayımlayan yazar, bir anlamda gezintiye çıkar, çıkarır kendini – sonra, yeniden odasına dönmek üzere.

11 Temmuz, 06.30 –

Yazın en sıcak, boğucu günlerinden birini geride bıraktık, bir başkası başladı: Öğle sonrası, dün, adada bile yüklüydü hava, ancak akşam vakti doğru dürüst hafifleme hissedildi – şehirde durumun ne olduğunu düşünmek bile istemiyorum.

Bugün, bir de, ondört saatlik bir su kesintisi sözkonusu; tabii isyan bayrağını çekti Tülin. Yarı ineceğimize bugün mü yeğlemeliydik, İstanbul'a? Bilemiyorum, sıcaktan artık korkuyorum. Gövdemden korkuyorum: Sigara paso, yetmiyordu, her gece iki duble rakı. Yürüyüş yapamıyorum, bir tek dönüşte turmandığımız dik yokuş. Abartmayalım gene de: Temiz hava bol gıda da var işin içinde. Gece Mavi'deydik: Börüceli, patlıcanlı biberli, yoğurtlu, hafif sarımsaklı, patatesli domatesli bir yemek, şişle tamamladık. Funda'yla Lâl, Yiğit'le, bize katıldılar, 23.10'la geçtiler karşıya.

İkimiz de insan trafiğinden biraz yorgun düştük bu hafta. Araya başbaşa geceler girmeyince dengemiz bozuluyor. Üstelik, gündüz faslında Müge de evdeydi.

Patrice aradı, İrfan aradı, Fahri aradı, önceki gün de Alpagut aramıştı: Yayıncılarım! Sonbahara gene yaylım ateş. Sonrasında da. Benim aklım tezgâha kilitli oysa. Şimdilik dörttnala gidiyorum. Bir süre daha böyle gider, sıra tırısı gelirdi.

"Saray"a giriştim.

"İç"li insan, "içlilik" hali bizim dilimize özgü bir deyiş biçimi mi, başka dillerde de rastlanıyor mu o kullanıma?

Duyarlı, duygusal, duygulu anlamına geliyor "iç"ten türettiğimiz sıfat ve kelime. Fiil tamamlıyor tabloyu: İçleniyoruz.

İç.

Interior'dan ötesi. Oradaki kullanım uzamsal bir boyut taşır, içmimarideki, içmekândaki gibi. Resim sanatında ele alınış biçimini seviyorum: Interior, Intérieur hem bir uzam göstergesidir, hem de mahrem—olan'a gönderme yapar. Woody Allen'in filminde bu ikilik öne çıkmıştı sözgelimi.

Divan şiirleri İngilizcede toplansaydı "Interiors" başlığını seçerdim. Oysa Türkçede, diyelim ki "İçhayatlar"ı kullanmazdım: Olmazdı. Anlam alanları dilden dile kayar, kayıyor.

Hopkins'in yeğlediği "inscape" daha bir derin. "İçgörünüm" uygun değil de, "içmanzara" biraz daha yakın.

Bir "iç edebiyatı" sayılır mı benimkisi? Sorup geçiyorum.

İçli oluş, şüphesiz küçümseyici bir tını da barındırıyor: Olağanın üstünde bir duygululuğa işaret ediyor. Yaygın kanı bu. Peki, yaygın kanı sahiplerinin birçoğunun içi dar kişiler olduğunu gözlemlemiyor muyuz?

Bir o kadar da: İç i sığ?

Böyle koyduğumuzda, içi geniş, içi derin oluş karşımıza geliyor; demek bir içsel sığa'dan söz edebiliriz.

Ufak tefek, iri kıyım, endâmlı, kavruk, gösterişli dışgörünüm nitelilerinin ötesinde, biri(leri) için "oylumlu insan" diyebilir miyiz, "iç"inden yola çıkarak?

Ne çok soru soruyorum.

Bir üslûp seçimine indirgenmemeli sıkı soru cümlesine başvurma eğilimi: Birazı bundansa, fazlası soruların sahiden gelip dayanmasındandır.

İçli-oluş'a döneyim. Bir ruh haliyle, karakter özelliğiyle, huyla, bün-yeyle sınırlı tanımlı. İçekapanık konusunda olduğu gibi.

Akıllı devreye sokulmuyor. Orada, örneğin düşünceli, dalgın, sessiz biri var önümüzde. İçekapanıklıkla bile örtüşmüyor. Düşüncelilikle duygululuğu ayırıyoruz.

İçhayat yoğunluğu, bu iki halin ortalamasına ayarlıdır diyebilir miyiz?

Bir tür altın dengeden dem vuruyorum.

Kafatası kutusuyla göğüs kafesinin arasında bir yerde, kulpayında.

12 Temmuz, 07.45 –

Yarın dönecekti hava, yağmur ve ısı düşüşü bekleniyor, ama bugünden başlamış bulutlar – iyi de oldu, 11.45’le şehre iniyoruz, Tül’ün ve benim bir dolu irili ufaklı işimiz var. NTV’ye gitmem gerekmiyormuş, önümüzdeki çarşambaya dek, bu da rahatlattı beni.

Lorgo geçirdik günü. Ada pazarı vardı, sıcağa karşın şölene katıldık. Gece çıkmama kararı aldık, balkonda bir çilingir sofrası, bu defa beyaz şarap içtim, derin keyif saatları: Akşamın ve gece-nin ışıklarına karşı.

Akşamüstü güvercinlerin dansını izledim, geçen yıldan bir alışkanlık. Martinin teki yanubaşımızdaki elektrik lâmbasının tepesine tünedi, beş metre ötemize. Çeyrek saat bizi izledi. Nefis bir kısa film kaçırdım. Tül, hemen vaftiz etti onu: Todorı. Hayvanlar âlemi, insanlar âleminde arındırıyor insanı. Pazar dönüşü bir hata yapıp üç gazete almıştım, seçime on gün kala daha da kararttı içimi.

İhsan Deniz, 39 şairlik bir dizi hazırlıyormuş TRT’ye. Benden Sezai Karakoç’u yorumlamamı, EB’yi yorumlayacak bir şair önermemi istiyor – Ekim başına ertelemek kaydıyla kabul ettim.

“Ölümlük üzerine Deneme”.

İçyolumluluk, karşı kefesinde “içi oyukluğu” gördüğümüze göre, önerilebilir: The Hollow Men, ortalıklarda dolaşır, konuştuklarında, bir çırpıda kendini eleverenler.

“Konuşma”, bana en canalcı denektaş gibi geliyor bu çerçevede. Sabahdan akşama konuşuluyor. Son zamanlarda, Piyale Madra’nın kullandığı bir repliğe sığınıyorum: “İçinden konuş, içinden konuş!”.

Seslendirilen konuşmanın çoğu kez bir ileti olduğundan emin değilim: Akıldan geçen herşey, pek çok şey, dillendirilmese olur. Öyle geçmiyor gündelik yaşam: Savruluyor cümleler. Dayanaksız bir söz akışının tanığıyız

genelde. Bis: Boş fıçı langırdar.

İçhayat sessizliği sever. İki kişi bir araya gelmişse, en az biri, konuşma süresine dağılan "es"lerden tedirgin oluyor galiba. "Ne düşünüyorsun?" sorusunu hem içişlerine karışma dürtüsüne, hem de "neden susuyorsun?"a bağlıyorum: Benden mi susuyorsun? Suskun, yoksa, bana karşı mı? Birlikte, sıkı konuşabilen partönerler, bir de birlikte güzel susabilenler.

Zıt kutuplu bir evde büyüdüm ben. Sonuna doğru açılmaya yüz tuttu ama, yıllar yılı sustuysa babam, sessizliğine biriki kez değindiğim. An-nem yalnızca konuşmaz, ayrıca üstüne konuşurdu; dinlemeye yatkın sayılmazdı. Bir evin konuşma atmosferinin çocuğun evrimini birinci elden etkilediğini düşünürüm. Kendi hayatına oradan çıkarılar sağlar. Konuşmayı severim ben; susmayı da. Dinlemeyi bilirim. Çok konuşanlar yorar. Dinlemeyi de bilmek gerekir.

Konuşmanın, sessizliğin, suskunluğun ne kadarı yalnızlıkla ilintili? Trappistler hiç konuşmazlar, oysa öteki keşişlerden daha yalnız yaşadıkları söylenemez. Susmak, insanlararası ilişkinin koptuğu, iletişimin yokolduğu koşulu yaratır diyemeyiz: Gövde, duruş, bakış kendi başına geniş, yük-lü dillerdendir.

Gene de, yalnızlık ile sessizlik arasında bağlar var. Yalnızlığından beslenen, susku cephesinden yakınmaz. Yalnızlığa yenilen, kendi kendine konuşmaya koyulur. Bunun, sözün cıvatalarından hepten kurtulduğu durumlar yarattığına sıkı tanık oldum.

Konuşma sanatı, bir bilgi dalı oluşturacak ölçüde değerlendirilmiş, işlenmiştir. Susma sanatının edebiyatı daha suskundur.

Konuşmayı sevmeyen Sokrates sıkıştırılmış monologlar kurardı sanırım.

Monolog, aslında, bir tür içinden konuşma.

13 Temmuz, 06.30 –

Dönmek üzereyken haber geldi dün: Samih, emboli tehlikesi geçirmiş, hastaneye yatırılmış. Aradım; beş-altı gün kadar tutacaklarmış, serum yoluyla ilâç vererek eritmeye çalışacaklarmış

kalbe yakın pıhtıyı, gerekirse ameliyata başvurulacakmış, kemo sonrası verilen ilacın yan etkisi. Hilav'ın kalbi aynı duruma yenik düşmüştü. Öbür yanda, babam – ameliyat sonrası pıhtı.

Karardım gene. Adaya geldiğinde, tedavinin yan sonuçlarını anlattıydı. Emboli gündemde değildi; ilâç yaparmış. “Alıştım yavrum bunlara” dedi, sesinde zoraki bir tevekkül tonu. Böyle hastalıklar hiç rahat vermiyor insana. Ortaya bir anda çıkıyor, ‘son an’a dek hırpalıyorlar. Çocuk yaz düşleri kuruyordu. Ayvalık, Bodrum, tekneyle çıkış. Bu riziko tablosu karşısında İstanbul’dan uzaklaşması ne kadar doğru olur? Öteki kefedeydi, “belki de bu son yazım” diye düşünüyordur.

Bütün bunlar, baştan beri dehşete düşürüyor beni. Samih, Aydın, Ali, Ahmet Oktay, Coşkun, Tahsin bey, Orhan Duru, Seyfettin, Murat, başkaları – en yakından en uzağa, kanser haritası. Bir çırpıda gidenler oldu: Koyunoğlu, Stefanos gibi. Anlamaya vakitleri kalmamıştı. Bir, biriki yıl tanıdığı oluyor. Ama, yirmi-yirmibeş yıl yenik düşürmeyen kanserler de var – umut, eklemek.

Samih’in ki en ağır vakalar arasında yer alıyor, yerine ve türüne bağlı olarak. Dokuz-on ay oldu ortaya çıkmalı. Eminim, Elif’in Eylüldeki düğününe katılıp katılamayacağını düşünüyordur. “Kendine iyi bak” derler – dün telefon eden bir okurum öyle söyledi örneğin: “Sizler bize lâzımsınız”. Samih, kendine iyi bakardı. “Hayatını yaşa”, derler. Samih, iyi-kötü bunu da yapmıştır. Dinamitin fitili neden ateşleniyor, tam bilinmiyor ki.

Aydın’ı ve Ahmet Oktay’ı savsakladım iki aydır. Ali’yle konuşalı iki hafta oldu, buluşamadım. Kendi tasalarına, yaşam seyrine kapılıyor insan, yalnızlık adasındaki dostlarına yeterince elini uzatamıyor: Hem utanıyor, hem öfkeleniyorum.

Şehir boğucuydu dün. Ufarak teferek, birikmiş kimi sorunları çözdük. Sanki yetmiyor, bir dosyayı daha taşıdım adaya: “Kulübe – Mimarın Düşü”. Açılacağımdan değil, umarım tezgâh ayarımı bozmam; Postacı Cheval’e yaklaşınca bakma gereksinmesi doğdu: Biribirine eklemlenecek bağımsız bir dizi metin sözkonusu orada.

Ayvalık için Cem İleri'den yardım istedim. Ana söyleşinin redaksiyonunu üstlenirse üzerimden ciddi ama beyhûde bir yükü kaldırmış olacak.

Fahri'yle buluşamadık, adaya gelecek artık. Alguadiş de.

Küap-lık'ta Nuri Demirci *Gövde'm'e* uzanıyor bu ay.

Locus Solus –

En koyu yalnızlık uzamı keşiş "cella"sı, hapisane hücresi, yazı odası değil. Hastane yatağı.

Yatan, ölümüne yaklaştığını biliyorsa.

Çevresi doluymuş, koşuşturuluyor ilgi gösteriliyormuş, sevildiğini görüyormuş: Neye ne kadar yarar?

Bundan kötüsü: Hasta yatağında yarıyartıya unutulmuş, çiftte kavrulmuş yalnızlık içinde, bitsin, beklemek.

Çare bulunamadığı için önce telâşlı, sonra öfkeli, en sonunda yüzüne çöken ağır ifadeden okunur, yenik.

Gövde'm'in son bölümlerini 2006 yazında Heybeliada'da yazarken; bundan yakıcısı, sık sık gitmek durumunda kaldığım hastane koridorlarında, odalarında, yoğun bakım ünitelerinde sarsalayıcı bir konumda, ziyaretçi statüsünde dolaşır, oturur, beklerken, daha doğrusu ziyaretçiliği biçimlendiren ağır tanıklık koşulunu yaşarken, en sonunda anamın başucunda.

O yalnızlığı, yalnızlığın içi dışarıdan ne kadar tanınabilirse, tanıdım. Solitudo.

Daha dün, şu defterin soruşturma alanının dışında, bir içbükey metin üzre, Kafka'nın "hastane kâğıtları"ndan sözediyordum. Konuşamaz hale geldiği için, derdini Dora'ya yazarak aktarıırken; büsbütün mecalsiz, teslim olmaya ramak kaldığını bildiği için kırık dökük, bir vakitler yazı hücreesindeki yalnızlığını betimlerken vardığı bızanın bunun yanında hiç olduğunu düşünmüş müydü? Samsa yalnızlığının?

Şu var: O yalnızlığa, hasta yatağında ölüme yatanı sarıp sarmalayan son yalnızlığa yaklaşmanın biricik yolunun yazmaktan, yazarak düşünmekten, anlamaya ve anlamlandırmaya çabalamaktan geçtiği söylenebilir.

Ama bilmiem, doğru mudur bu?

Yanılsama mıdır?

Keşişin Tanrısı, mahpusun umudu, yazarın bugün yarına ait okunma olasılığı vardır – ölüme yatanın, kapının arkasında, simsiyah, meleşti.

14 Temmuz, 06,20 –

Bugün, Bastille'in düşüşünün 228. yılı doluyor. Dünyanın geldiği hale bakıyorum: Sarkozy'si, Bush'u, Putin'i, Çin'i, Türkiye'si ile global kâbus. Güney Amerika'da bir açılım var ya, onu da yakında tıkayıverirler: Bir örgütlenmiş kriz, umuda kapılan toplumları çözmeye yetiyor. Gülünç, peşin sonuçlu seçime sekiz gün kaldı; asıl gülünç olan gidip oy verecek olmamız. Tepeden turnağa muhafazakârlaşmış bir ülkede, zırnık inancım yok oysa.

Ulus Baker'in ölüm haberi. 47 yaşındaymış, böbrek ve kalp yetmezliği. Öylesine hor kullanılan bir beden. Tanıştırdık, ama birbirimizi tanımazdık. Kısa, kesik kesik birkaç konuşma anımsıyorum. Karşılıklı mesafeliydik, doğal olarak: Apayrı türler sorunu. İçim sızladı. İster istemez Koçak'ı düşündüm. Sonuna doğru tek gıdası votka ve tütün olmuştu; bir bakıma, seçilmiş bir âheste intihar yolu.

Dün, etli ve dolgun bir parantez açtı hava: Sokaktan koyu bulutlarla yüklüdü gökyüzü, öngörüldüğü gibi. Sonra, ince ince baş gösterdi yağmur. Ardından, gürül gürül yağdı. Bayram etti ağaçlar, bitkiler, kuruyayazmış toprak. Hasret giderdik. Olağanüstü kokular yayılıyordu etrafa. Akşamüstü, yokuş aşağı sel dinince, Tül'le çıktık evden. Dağmahallesinin altından dönen yolu izledik, Deniz lisesinin yanından sapıp, bütün tepeyi kuşatarak mezarlıklara dek kâh tempolu yürüdük, kâh yavaşladık. Kıpırsız toprak. Çamlar. Geçerken, Ahmet Rasim'i, Hüseyin Rahmi beyle miralay, Batuhanları selâmladık bir kere daha. Eve dönüş yolunda evleri kolaçan ettik.

Gece aşağı inmek istemedi canımız. Hulusi'ye eşlik ederek yemek yedik içeride. Geç saat duruldu hava, balkon sefâsı sırasında. Yeniden dışarı attık kendimizi, yokuş yukarı, dimdik, tırmandık, yeniden evlere baktık.

Bu yıl, artık daha ciddi, yakın gelecek projesi üzerindeyiz. İkimiz de İstanbul yaşamından yıldı. Çözüm yollarını tartmadığımız gün, gece geçmiyor, sık sık bunu konuşuyoruz. Uygun görünen çözümlerden biri, yaz-kış adayı ana mesken tutmak, şehirdeki evi kiraya vererek. Cunda, Ayvalık, Urla İskele, Bodrum bilmem ne kadar karşılar isteklerimizi. 2008'de bakacak, görmeye çalışacağız.

Tülin hem çok istekli, hem emin değil çözüm yolu konusunda. Ada düşüncesi sıcak geliyor aslında, ona da. Böyle bir seçim, bir süre daha danışmanlık işinin, dolayısıyla gelirinin sürmesini sağlar ayrıca: Haftada bir şehre iniş temposuyla.

Sorun, ele eldiven ev bulmakta. Ben aramaktan yanayım. Heybeli'yi yeğlerim, ama Burgaz ya da Büyükada da olur.

Deprem? Fayın burnunun dibinde yaşamak?

Adamo'vari söylersek: Her yerde fay var.

Metafor olarak da cuk oturuyor.

Bir ada olsun meseli meselesi.

Sahiden de basso continuo.

Gazetede bir haber: Pasifik'teki Hat Island, dünyanın en pahalı adasıymış, 56 milyon avroya satışa çıkarılmış. Komşu ada Mel Gibson'm, az ilerideki Tom Hanks'inmiş. Bildiğim kadarıyla Rahmi Koç'un adası var bizde, bir başka zenginimiz de Kaşık'ın sahibi. Daha kimbilir neler vardır.

Benim klâsik ironimdir: Çalışıp kazanmışlar. Biz de çalışsaydık bir adamız olurdu. Başbakan ağzıyla söyleyerek: Yan gelip yattık ömür boyu, adasız kaldık. Bırakın ada almayı, herhangi bir adada ev sahibi olmayı bile zorlu bir düşünürüz şimdi.

O adamlar neden ada alıyorlar acaba? Çok ünlü ve zenginler, sakinmaları gerekiyor – bundan mı? Gerçekten de bilemiyorum.

Yoksa, başka türden bir yalnızlık gereksinimleri mi var? Ün yorgunluğundan gelen? Olabilir. Bir tek adalarında, sıkı güvenlik personeliyle çevrili, yaşıyor olsalar gene anlarım: Yerleştiklerini, yerleşeceklerini sanmam, geçici süreliğine sığınaklardır adaları, Manhattân'da ya da İstanbul'un göbeğinde yaşıyorlardır.

Plati'den, İnce Uzun Ahşap Balkon'dan, Temas ve Mesa-fe'den *eksik* olmadı o nabız ve yaklaşımları: Ada gereksinmesi, bir bakıma derkenara yerleşme eğilimiyle bağlantılı. Sınırlı, sınırlandırılmış temas ve arası açılmış mesafe. Maddi koşullar elverseydi, büyük olasılıkla Sardunya adası türü bir tercih kullanırdım.

Heybeli'de, bu yıl, hepten tazelenmiş ve iki dublex'e dönüştürülmüş bir köşk çıktı ortaya. Çirkin bir restorasyon çalışması, gelgelelim pırlıl pırlıl. Altı oda bir salon, geniş balkonlu, manzaralı, kaloriferli. Sorun, fiyatı. Kiraya verseler, uzun kontrata yanaşsalar, gözümü kırpmazdım.

Yazın ortasındaki iki ayı ayırırsak, ada tenha ve sessiz (İsmet Özel yeni bir TV show'u başlatacakmış: "Tenha Ada"!). Altyapısı var. Şebre yakın ve uzak: Siz kolay gidersiniz, ötekiler güç gelir. Savunma hattı pekin kısacası.

Ayarlanmış yalnızlık.

Bir kategori mi bu? Kuramsal desteği verildiğinde, öyle.

Ama, daha kestirme tanımlı yapılacaktır: Pastel bir küçük kentli düşü. Yanlış değil şüphesiz. Adamın Diyalektik Aklın Eleştirisi'nde dediği gibi: Valéry bir küçük kentliydi, her küçük kentliden bir Valéry çıkaramazsınız. Her küçük kentli düşü de öyle: Etiket koyuluyor diye kimse size bol keseden şişe sunmayacaktır.

15 Temmuz, 08.30 –

Akşamüstü Soli Özel aradı. Gövde'm'i bitirmiş; parçaları, бүтүнлүгү, inadı (17 yıl!) nedeniyle etkilenmiş kitaptan, iletmek istemiş. Soli, bir siyasetbilimci. İki kez karşılaştık bugüne dek, toplam iki dakika konuşmuşuzdur. Davranışındaki uygarlık, sıcaklık bir yana, kitaba duyduğu ilgi ve yakınlık ürpertti beni – çok da keyiflendirdi doğal olarak. Tülin'i saymıyorum; genç arkadaşlarımdan birkaçı sanırım, ama yaşıtlım yakınlarımdan hiçbiri kitabı edinmemiş, okumamıştır. Üç-dört okuma denemesi çıktı hakkında, iyidir; pek çok kitap esgeçilir. Onun ötesinde, edebiyat çevresindekilerin ezici çoğunluğu varlığını fark etmemiştir. Beş ayda

hemen hemen tükendiğine göre 1000 okura ulaşmış, bana kalırsa enikonu yüksek bir sayı. Bunlar nitelikli kitap okurudur. İzlediklerini bilmek, görmek gönendiriyor beni. Kefelerden birine çöken yazı yalnızlığının, öteki kefedeki kayıtsızlığı, bir o kadar sessiz tepkiyi dengeleyen panzehiri.

Kitaplarımın, irtifa sorunlarına bağlı olarak 500 ilâ 3000 arasında değişen okur sayısının hepten sağır bir ortamda işi sürdürmenin karşısında itici güç oluşturmaya gülenler oluyordu; özellikle de geniş kitle yazarları arasında. Gelgelelim, kitapların bir tüketim zincirinin parçası haline dönüşmesi beni yaralardı. Bakışımda, ülküsel bir denge kurulduğunu söyleyebilirim.

Öte yandan, burada, okurunu benim kadar yoran yazı adamı yoktur. Son birkaç yıl biraz hız düşürdükten sonra yeniden toptukladım, dahası da gelecek. Önümdeki bir buçuk yıl içinde, sorun çıkarmazsa hayat tabii, yarıya yakını oldukça oylumlu (500-700 sayfa arası), kimileri ufarak onbeş kitap bekliyor yayın programımda: Çoğu okura pes ettirecek bir “saldırı”. Bu durumu görürüm ama, hesaba katmam pek. Birbirilerini ezdikleri doğrudur, kitapçı tezgâhında; masada birbirilerini beslerler, karşılıklı bağımlılık içindedirler.

Nazar değmesin, çok sıkı çalışıyorum adada, geleli beri. Ekim ortasına, şehre dönene dek koruyabilirsem iç ve dış ritmimi, dilediğimce yolalmış olurum. 2008 Nisan’ında, öngördüğümüz gibi üç aylığına Paris’e gidecek, gidebileceksek, güzü ve kışı, masada tempo düşürerek, daha çok biriktirerek, vaktimi yayın hazırlıklarına ayırarak geçirebilirim. Paris işi olursa, 2008 Temmuz’unda doğrudan adaya döneriz belki de; yaklaşık altı ay sürecek, gene koyu, bir yazı mevsimi düşlüyorum gelecek yıl için. Gün ola tabii.

Gece, Orası Burası’nda, ondört kişilik masada, ‘kollektif yaşam’ yemeğine katıldık. Yiğit’in, Serhat’ın, Burgaz’dan çağırdığım Ali Teoman’ın, 85’indeki zarif Süheyla hanımın yengeç olmaları ne rastlantı; sağolsunlar, beni de katmışlar işin içine. 00.45’e dek sürdü fasıl, yorgun düştük.

Ali’yi oldukça iyi gördüm. Ameliyatından sekiz ay sonra hâlâ

toparlanma evresinde olduğu için yakınıyordu biraz, hafifletmeye çalıştım. Samih'i aramıştım sabah, içi daralarak, pazartesiye bekliyor yavrucak; umarım dağılır pıhtı, bir ameliyat daha yavaşamaz bu nedenle.

Eve dönüşte: Hulusicik, balkon. Dehşet güzeldi dün Tülin, ikindiüstü gittiği Büyükkada'dan iskeleye indiğinde bakum da, içimden bir kuş sürüsü fırladı.

Fatma Tülin'in "Saplantı Çekirdeği" sergisini oluşturan resimlerini yaptığı dönemde, onun bir "hal otoportresi" çalışması yürüttüğünü düşünmüştüm.

Bir yandan da, kendi yazı güzergâhımın bir çevirisi gibi algılıyordum şeftali çekirdeklerini, bir arada gerçekleşen bütünlüğü. Böyle olur sık sık, bir başka yapıt, benim için "tercüme-i hal" anlamına gelir.

Hep olageldiği gibi, o sergi ben kitap kurarken alışageldiğimiz üzere, Fatma Tülin'le geceleri konuşuyorduk. Bir ara, Goethe'lerinden Rilke'nin ulaştırdığı sözden, "meyvenin içinde çalışan çekirdek"ten dem vurdudum – içdurumuna tam oturmuştu.

1979'da olmalı, Oğuz Demiralp çekip çıkarmıştı saplandığı yerden, Goethe'den Rilke'ye sızramış benzetmeyi; sıkı, yoğun bir deneme yazmıştı gene, bir yerinde, örtük biçimde, bana gönderme yaptığını anımsıyorum.

Fatma Tülin, Eylül başı açılacak, aylardır üzerinde yoğunlaştığı yeni sergisi için tam istim çalışıyor gene. "Önce ya da Pièce Unique – Yek-pâre" olarak, şifte isimle, enikonu kavrandıktan sonra vaftiz edebildiği "iş", bir aşama geldi, bende altedilmez bir yazma isteği uyandırdı – hani "aldırıcaktım" hikâyesi. İçinde yaşadığımız ortamın içimizde kabaran isteği bir tür eş ya da dost dayanışmasının sonucu saymasının biraz hasetten ve kötülük duygusundan, biraz da köhnemiş bir ahlâkçılıktan kaynaklandığına inanıyorum. Fatma Tülin'i gereğinden fazla tedirgin ediyor, benim "iş"i üzerine bir metin kurma konusunda bunca önlenemez bir isteğe kapılmamı; ortam nedeniyle. Ben hepten aldırışsızım bu çerçevede; üçüncü kişilerin verebileceği fısıltılı tepkileri hiçesaymanın ötesinde, acınası dürtülere bağlıyorum – vız geliyor tırıs gidiyor kısacası. Ekleme isterim: Denklem ters çevrildiğinde değişmiyor bakışım.

Bir meyvenin oluşması, yoktan var olma süreci, büyüteç bakışıyla büyüleyici (bis: Magnifying Glass).

Bunu kendi içinde yapıyor. Yanlış anlaşılmasın, meyveyi ağacından, toprağından, havadan ve sudan, insan eliyle yapılan katkılardan soyutlamıyorum elbet, o cümleyi kurarken – araya bir telefon giriyor, cümle, cümlelerim boşluğa, paramparça dönüyorlar.

16 Temmuz, 08.30 –

Sabah geldi haber, apar topar şehre indik: Gece geç saat fenalaşmış Samih, kanama başgöstermiş kalbinde, 09.00’da almışlar ameliyata, biz hastaneye vardığımızda biteli yarım saat olmuştu.

Durum çok kötü. Kalbi dışarıdan sarmış iyice tümör, süngere dönüştürmüş. Pıhtıya dokunamamış bile cerrah. Ne sonrası, şimdisi belirsiz, her an kaybedebiliriz. Sağlam bünyesiyle dayanabileceği kadar dayandı dokuz aydır canım. Bu yazı da atlatacağını, Elif’in düğününü görebileceğini umuyordum, umudum kalmadı.

Gece döndük. Perişan haldeki Nesrin Zekeriya köy’e gitti, evin anahtarını verdik ki bizde kalabilsin, ne de olsa hastaneye iki adım. İçkinin ucunu kaçırdım, kalabalıktık Halki’deki masada, bir uçta oturduk Tül’le, neredeyse saklanarak konuşmalardan. Dönüşte düştüm ve yatım. 03.00 dolaylarında Hulusi uyandırdı, balkona çıkıp sigaramı tütürdüm. Issız sokaklar, biriki martı sesi dışında alabildiğine sessiz Pazar gecesi, karşıda şehir uyuyor, engin boşluk. Üşüşen kelimeleri kovaladığımı hatırlıyorum.

Vapurda dün, Fahri’yle buluştuk; bana geliyordu herşeyden habersiz, neyse ki bindiği vapura denk geldik. Turhan’ın içparalayıcı halini anlattı yolda, tuz biber. Dayanıyorlarmış zehirleri şimdi, haftada beş kez kemoterapi. Hangisinden ölmek isterdiniz? İroni bile kallesiz ve yetersiz.

Çekirdeğe dönerim, döneceğim –

Meyvenin çürüme, çözülme süreci var bir de, oluş’unun sonrasında.

Varlığına içselleşiyor yokoluş, canlının. "Ani ölüm"lerden sözederiz; mantıksız dil cilvesi bu: Öylesi ölümlerin de kendini dışavurmayan, işaretleri dışarıdan okunamayan, bir bakıma ifade sıkıntılı, özürllü hazırlık dönemleri olduğunu biliyoruz – sözgelimi damarların tıkanması, ağır ağır işleyen, yolalan bir süreç. (Dağlarca'da tamı ne'yi karşılıyor "süreç"?)

Meyvenin çözülüşü dalında, erişilmediği yerde de başlar. Evin bitişiği meyve bahçesindeki kızılçimen ağacı çok yakınında, iki hafta içinde renk değişimi apaçık göründü. Yüksek dallardakileri yukarıdan görüyorum; kimse kopartmadan orada gelişimlerini tamamlayacak, oldukları noktada başlayan olgunlaşmadan aşırı olgunlaşmaya geçiş sonrasında düştüklerinde devran devam edecek. Arada kurtlanma, hastalanma söz konusu olmazsa.

Yürüyüş yolundaki onca çamdan birikisi hepten pamuklanmış, bit basmış baştan uca gövdelerini, neredeyse insan eliyle süslenmiş gibi, cançekiştiriyorlar. Ağacın ölümü zamanlar ister. Gerçekleştiğinde, dışarıdan davranılmazsa, ölü gövde koflaşarak varlığını korur uzun süre, artık kendiliğinden yontudur.

Özsü yürürken, can verirken meyve.

Çekirdek tamamlanmış, meyve etlenmiş, yumuşamaya koyulmuş, öbür yönde can verme başlamış. Sonra güz, kış. Sonra, yeniden ilkyaz. Ağaçlar, meyveler başka.

17 Temmuz, 07.10 –

Yaz, bir günlük yağmur arası sayılmazsa, adaya geleli beri, kesintisiz sürüyor. Bütün günü evde geçiriyoruz genellikle; sıcak hissettirmeyen bir ortamda. Akşam çıkılıyor. İşkelede, dönüşte balkonda hemen hiç esintisiz kalmıyoruz. Şehirdeki bunalıttan eser yok kısacası burada. Üstüne üstlük, tertemiz bir hava. Çok daha iyi besleniyoruz. Bir tek yürüyüş faslından memnun değilim şimdilik, yarım saati güç belâ aşan tempo bütün gün oturan, uzun dinlenen gövde açısından yetersiz.

"Saray"ı bitirmek üzereyim. On yıl + on yıl + bir hafta: Ortaya çıkan (bence) olgun metnin açıklaması bu mu?

Yıllara yayılmış bir düşünmüşlük birikimi yönlendiriyor yazıyı. Öncesinde kâğıda düşülmüş hısımların tasarımlarıyla sonrasını tasarlamanın ortasında bir yerden. Geçmiş 1977'ye inen, otuzuncu yılını idrak etmiş bir tasarı, "Kulübe – Mimarın Düşü" sanırım kuluçka evresine girdi artık; bunda "Saray"ın payı büyük.

Peşinden sürüklendiğim yazı bütünlüğü projesi gitgide canlı bir organizmayı andırır oldu gözümde. Bir noktadan sonra, her parça bütündeki başka parçalarla ilintileri bakımından da önem taşımaya başlıyor. Okur bunu göremez, görebilecek bir avuç insan buzdağının durumundan habersizdir. Yazı yalnızlığı perçinleyen şeylerden biri – en hafifi de değil.

"Saray"la birlikte "Başkalaşım XX1-XXX" kapanıyor, "Mimarın Düşü – Kulübe"nin yolu iyice açılıyor. Bununla sınırlanmıyor bağlantılar: "Başkalaşım"ın ilk iki cildinden otobiyografiyi arşınlayan biriki ana izleğe, Acı Bilgi'den Sır'a, Dîvan'dan Seyahatnâme'ye ve ötesine geçişen birincil (örneğin Rothéneuf ziyareti), ikincil (örneğin Goethe Evi), üçüncül (örneğin Gövde'm'deki kimi uçlar) damarlara süzülüyor mürekkep – *ışkan*.

Organizma, her on yılda bir (ortalama), daha gelişkin bir halkalar, zincirlenmeler evresine geçiyor, daha çetrefil bir düzene oturuyor.

Bir ara onu düşünmüştüm. 25'imde Nil'i, İblise Göre İncil'i, Ayna'yı, Eleştirel Yöntem için Alıştırmalar'ı yazmış biriydim; yol orada bitseydi, buraya varabilecek bir çıkış olduğunu öngörecekti tek kişi çıkmaz, çıkamazdı. 35 tamamlandığında elde Yazılar ve Tuğralar vardı bir kere; İlhan Berk'in "bir şaire bu kadarı yeter" diye taçlandırdığı bir ara-bütünlük. "Tahta Troya"dan "Babil Yazılan"na bir dizi deneme toplamı ortaya çıkarmış, Bu Kalem Bu kalemun'u bitirmiş, Ansiklopedi'ye ve Opera'ya başlamıştım. Yol orada bitseydi, bana kalırsa, gene burası öngörülemeyecekti. 45 eşliğine 1997'de geldim. Bu kez elde Opera'nın ilk kitabı, Dîvan'ın ilk dört kitabı, Perişey ve ötesi vardı, şiirin gövdesine eklenen; Başkalaşım'ın ilk onbeşi, yazınsal denemelerin üç cildi, iki Günebakan toplamı, Ansiklopedi'den dört kitap, iki-üç içbü-

key kitabı, Seyahatnâme ve Günlük'ten yüzlerce sayfa tamamlanıyordu. Şimdi 55'i bitirdim. Son on yıl içinde ortaya çıkanlar ayrı. Çevrilenler de. Yol burada bitse, okurun henüz hiç tanımadığı, herşey yolunda giderse biriki yıl içinde önüme çıkacak irili ufaklı iki düzine kitapla biçimini bulacak organizmanın asıl çehresi.

Yetmez mi? 'Bu ne hırs, kibir, büyülenmedir' diye akıl yürütecek olanları ayırıyorum: Bir bölümü haklıdır, alçakgönüllülikle çelişen bir duruşa, tersdüşen özüyle Proje'ye karşı çıkışlarındadır; çoğunda, başka güdülerin devrede olduğuna, olacağına inanıyorum gene de.

Yetmez mi – *ne* yetmez mi? Sorunu “daha da daha” olarak koymak bana en hafifinden tuhaf görünüyor. Yeter elbet. Bu kadarı bile fazla, gereksiz ya da aşırı bulunabilir. “En az yarısı olmasaydı da olurdu, hattâ daha iyi olurdu” yorumunu getirecek çok yargıç çıkar ayrıca.

Ne, önemli oysa. Başlangıçta bir boşluk oydu önüme, bir tür boşluk kurdum. Onu olabildiğince (benim gözümde) anlamlı bir güzergâh üzere doldurmak, döşemek, değerlendirmek ana hedefim oldu, kaldı.

Hiç kimsenin Postacı Cheval'e bir 'saray' inşa etmesini, *böylesini* ya da bu *kadarını* yapmasını, 27 yılını delisâçması bir işe ayırmasını fısıldadığını söyleyemeyiz.

“Saray”ı, olası ama olanaksız olma olasılığı yüksek bir hayalet-bütünün o parçasını işte bundan yazıyorum.

Ne, bu.

Hayalet'in içinde “hayal et” var – o sesi kimileri duyar, duymuşlardır. Yolgöstericileri olmuştur. Çılgın, abartılı, şişinik, yazık, beyhûde, haddini aşan, daha pek çok yakıştırmayı kullanabilirsiniz ya, kendi duruşunuzu, seçiminizi *asıl doğru* gibi görme nedeninizi nasıl açıklarsınız?

Ne, bu işte; *ne*'yin nesisin sen, bu. Yölüzre giderken dörtbir yandan durma iğneler batırmaya çalışılmasa, savunma mekanizması bunca devrede olmazdı. *Öteki Prova'yı Otuz Kuş*’la peşpeşe yeniden okuyan FT'nin ilk yorumuydu: Neden bunca doğrulama

çabası? Yerinde yorum bence de. Çekip çekiştirmelere, çelmele-
re, arkadan itip kakmalara, üşenmeden çukur kazmaya, bozuş-
turmaya, dayanaksız karalamaya, daha nice kem edime ve eyleme
'biraz fazla' maruz kalmaktadır, dedim. İnsan, çok sık değil, belli
bir noktaya geldiğinde, masasından kalkıp bir tokat savurmak ve
gerisin geri dönmek istiyor – çok görülmemeli.

Ya 55'den 65'e?

On gün daha yaşayacağından şüphe duymaya alışmış biri, on
yıl daha yaşayacağı kuruntusuyla önünü görmeyi iş edinen öte-
kini kolay kolay bastıramıyor.

Bir aşamayı tamamlamadan, sonraki kendini dayatıyor, bunu
öğrendim yolda. Masamdan kopup gitmeye hemen hemen hazır ki-
taplar, şurada; masada enikonu ilerlemiş olanlarla yakında girilecek
orada olgunlaşmış olanlar burada. Aşamalar ille de on yıllık dilimler
halinde tamamlanmıyor tabii – demek, birkaç yıla gereksinmem var
daha, geçebileceksem bir sonraki aşamaya geçmek için.

Sıkıştırıyor muyum kendimi? Genellikle yapmam bunu, olsa
olsa bir sıkıdüzeni koruma çabası verdiğimi söyleyebilirim. Yo-
ğunlaşma dönemlerini gevşeme dönemleri hazırlar, besler. Bün-
yenin, ruhun, libidonun hareketleri etkileyen yayları vardır.

Asıl yanılgı, bu türden bir projenin gerektirdiği yatırımın zo-
runlu olarak kişiyi *yaşamamız* kılacağı inancında yatar. Uzaktan yanlış
anlaşılan bir davul sesi. Daha önce de anmıştım: Krupskaya, "Le-
nin'le balayınızda Hegel çeviriyormuşsunuz birlikte, doğru mu?"
sorusuna "ne Hegel çevirmesi, durmadan sevişiyorduk" yanıtını
vermişti – sözün özü, işler öyle sanıldığı gibidir. Yazma tutkusu, ha-
yatın tersidir; ama, yüzü olmadan olur, olabilir miydi?

Verimliliğimi *sanatlarla* karşılaştım çok sık. Anahtar nedir,
sorulmuştur. Kim, nasıl, nereden bilebilir, ben de bilemem. Bazı
'başarı'larım olduğunu düşünüyorum. Sözgelimi, bir dolu iş yap-
tım (ayrıca geçim çarkı bir dolu iş yapmayı gerektirir), kendimi
kaptırmadım. Gençlik yıllarımda birkaç çeviri çalışmasının ardın-
dan, o uğraşın yazı emeğinden çaldığı düşüncesine vardım, uzak
durdum. Daha önemlisi, 30'umdan sonra edebiyat meclislerine,

edebiyatçı ortamlarına, bar-meyhane dünyasına hiç uğramadım, kendi çevremde yaşadım. Bunlar ve benzerleri verimliliğin, yapı ve bünye özellikleri dışındaki açıklamaları arasına koyulabilir ola ki.

Yalnız yaşamak, aile hayatı kurmamak, insan içine çıkmamak, gezeceğine kapanmak, oyalanacağına yoğunlaşmak, zevk ve keyif dünyasından uzak durmak verimliliğin, bir Proje'nin sırrıdır diye akıl yürütenlere rastladım. Gülünç kural arayışları. XX. yüzyılın en verimli, doğurgan sanatçısı Picasso'ydu sanırım; şöyle bir hayatına bakmak kuralı koymadan çözmeye yeter.

Neden, öyleyse, 'yalnızlık' koşulunun etrafında dönüyor bu defter? Çelişki meraklısı için kılıfından çarçabuk çıkarılan silâh gibi soru.

Her insanın yalnızlık, yapayalnızlık cephesi vardır. Bousquet'nin "iletilemeyen yanımız" saptamasına 1974'de yazdığım bir denemede sokulmaya çalışmıştım. O gün bugün süren bir soruşturma. Yazı'nın, yazma ediminin tam ortasında, çekirdeğinde, arı bir yalnızlık türü yerleşiktir.

Bu bir şey mi? Françoise Dolto'nun, bir bölümünde hastalığından ölümüne giden süreçte canyoldaşı Boris Dolto'nun bütün çabasına karşın kapısını açmadığı yalnızlık kafesini betimlediği kitabının geçen yıl kısa versiyonunu okumuştum adada, bu yıl uzununu edinip getirdim: Kim anlayabilir şu an Samih'in yalnızlığını, en yakını nereye kadar erişebilir ona ve nasıl hafifletebilir – yalnız kalışın öylesi hafifler mi?

Gene de, yalnızlığın paylaşımı altilmez yanı ağır basan bir gereksinme türü.

Geçen yıl, canyoldaşıyla tokuşturulan karşılıklı yalnızoluşluğa, iki yalnızlıktan yek, ortak bir yalnızlık çekirdeği kurma, yaratma çabasına ikidebir yaklaşmayı denedim. Bir o kadar da, Temas ve Mesafe arası, panzehir arayışına.

Beni yeniden yazı yalnızlığına, ona bir de sırtından bakmaya yöneltti bir önceki defterim.

Yazı'nın varmasını bekleyenler çoğunluktadır.

Yazı beyi varamayacağını gecikmeden anladığı, öğrendiği bir

hedefin berisinde, “holzwege” yolcusu – benim küçük-yitik yolcum karşımdakininkinden geçebilir belki; bir okuma-yazma tarifi.

Bu yıl, tıpkı küçümen Büyükada defterindeki gibi, düz ve eğik yazının ortadan ikiye böldüğü bir düzeni seçmiştim yeni ada defteri için, bazan içiçe geçiyor işte böyle, yazılar. Dışı düz, içi eğik, yatık bir parça çıkageliverdi bugün.

Hesiodos’ti geçen yıl, “Günler ve İşler”; bu yıl Plutharkos, “Paralel Hayat”lar. Kendi kendine küçük oynasalar, kime ne zararı var?

Cem Akaş, Cem İleri, Fahri aradılar dün. Sonra Yeni Şafak’ın kitap ekinde: Çifte Norgunk kitabı etrafında bir söyleşi. Oysa sırada bekleyenler, bende isteksizlik var. İstim tuttuğunda, kafayı dışarı çıkarmak istemiyor insan. Sonra Ömer Faruk: Paris’ten Murat’ın ve Yüksel Arslan’ın selâmlarıyla dönmüş, ertelenen Şeker Ahmet Paşa yazısını yeniden fişeklemek amacıyla aramış. Ya o yazıya istek duyar mıyım şu sıralar? Neyse ki 15 Ağustos’a dek vakit tanıyor, belki arada ısıtırmı soğuyanı.

Akaş ailesi oğlana ve işe boğulmuş. Biraz uzaklaştık mı birbirimizden? Doğaldır, çocuk kapılar bir evi. Geçim çarkı da. Ailenin biraz kabuğuna çekilmesi kaçınılmaz. Gerçi Sarp’ın gelişi benim hayat düzenimi değiştirmemişti ama ben çok genç baba oldum, sorumsuzdum. Biraz daha geç yaşta ana-baba olmak bir tür ricat hareketi yaratıyor; Canan ve Aydın’da da öyle olmuştu. ‘Çocuk yeni’ diye akıl yürütülmemeli, çocuk bir türlü eskimez!

Cem İleri gelecek. Şu bürlesk seçimi bir atlatalım hele. Her masada bu konuşuluyor. Ben bile iddiaya girdim bir büyük rakusına: AKP için % 45 üstü öngörerek – Serdar % 40’ın altını aldı.

Baka hele!

18 Temmuz, 09.00 –

10.15 vapuruyla ineceğiz birazdan şehire. Koca bir günü yutmaya hazır İstanbul: Sıcak altında bir oraya, bir buraya koşuş-

turmamız gerekiyor Tül'le; ayrı ve birlikte. Önce evdeki işleri sıraya koydum. NTV'de hem ekiple toplantı, hem "Sessizliğin Sesi"nin final kaydı var. 4 Ağustos'ta açılacak yeni mevsimde yeni program – Edebiyat ve Müzik, komşuluk ilişkileri. Ardından, odaya çıkarıldı dün, Samih'i ziyaret. Ve dönüş. Pazar günü, bu kez oy kullanmak üzere geçeceğiz şehre. Haftaya ablamla bir buluşacağız sanırım. Tül'ün de fasılları olacak herhalde.

Ada yaşamını delen her güne yaşıyorum, zorunluluk gerekçelerine içerliyorum. Yalnızca yazı güzergâhını zedelediği için değil, yumuşamayı ânında çözen, hayhuy nabızıyla birdenbire sertliği yüzüme vuran yanıyla da. Megapolis bozuntusu İstanbul. Övgü döküyor ona herkes, iki yüzlülüğün daniskası. Tabii, hiçbir suçu yok kentün bu işte; saldırıya uğramış, düpedüz işgal edilmiş açgözlü taşra tarafından.

Geçen gecelerden birinde, geleli beri ilk kez, televizyonda bir program izledim: Edebiyat-Mekân'da Selim İleri-Mehmet Yaşın ikilisi. Yeri geldi, beni sık selâmladılar. "Şimdi Heybeliada'da oturuyorlar" dedi ya Selim, Allah dedirtti diyelim! Deli gibi evlere bakıyorum burada, yaz-kışa geçilir umuduyla, olmuyor. İkimizin şartlarını buluşturacak bir ev kolay değil.

Dün, hızlıca yürüyüş temposuyla, bu yılki güzergâhımı 35 dakikada katettim. Dönüş yolumuz 15 dakika yokuş. Bu toplam 50 dakikayı her güne bindirmeliyim.

19 Temmuz, 07.10 –

Yazın, kent dönüşü, bizimkisi Kabataş'tan, dörtbaşı mâmur vapur 19.45'de kalkan. Güneş ufka iyice eğilmiş, Üsküdar ve Sarayburnu'nu dolaşan olağanüstü yumuşak bir ışıktaki başlıyor sefer. Sonra, Kadıköy geçişinde Topkapı ve Ayasofya, son yuvarlak halinin altında güneş. Selimiye öbür yakada. Haydarpaşa tarafına bakmak istemiyor, başımı çeviriyorum: Babamı ve annemi aldığım nokta. Moda önünden geçerken mavi-mor beliriyor. Açığa

dönünce günbatımı. Kınalı civarından başlayarak, Heybeli'ye ulaşınca dek, dehşet bir ışık kuşağının içinden süzülüyoruz. Dün Tül'le, yarıyanya esrik, sektirmeden izledik yangılı tabloyu. Burgaz'a doğru hilâl belirdi. Kaşıkadasının arkasından iyice derinleşti ışık. Değirmenburnu civarında gecenin ilk adımları. Sahiden sıkı şölen.

Yolda, ikimiz de besbelli onu aklımızdan çıkaramıyoruz, ikidebir Samih'e geliyor söz. Biz şu sefânın ortasında, onun hastane odasındaki sefâleti, varoluşsal sefâleti karşısında ezik ve suçlu hissediyoruz kendimizi. Samih'in kendi güneşi batıyor. Her günbatımı gibi aslında hızla. Bakışları ürkek ve yılgın. Biliyor ve bilmek istemiyor. Herşey artık yoluna girmiş, seyrine dönmüş, donecekmiş gibi konuşuyoruz. Bize arasına inanıyor mudur? Ne zaman bütün bütüne sönüyordur umut? Ne kadar zamanı kalmış olduğunu düşünüyordur? O an yanıbaşımızda olsa vapurda, içinden geçtiğimiz büyülü saati, yüzdoksan dakikayı nasıl algılayacaktır – hayatından, kalan hayatından eksilen, silinen, uçup giden vakit birimleri olarak mı? Kaç günbatımı, kaç kez daha hilâl, dolunay, ada seferi, içinden sayacak mıdır? Yerine geçmeye çalıştıkça batıyorum, karşıdaki güneşle birlikte.

Bir ara su almaya içeri geçtim, Etyen'i gördüm, gazetesine dalmış, iki çift lâfladık, son derece bezgin bir haldeydi. Kanser canyoldaşı Elâ'yı alalı birkaç yıl oldu. Kızın hastalığı boyunca büyük bir savaş verdi Mahçup, uzaktan saygıyla, içimiz parçalanarak izledik. Bir noktada tıbbı, kurumlara savaş açtı; ekrandan, yazarak, o dipsiz kuyunun değirmenlerine mızraklarını savurdu. Bir aşamada, çaresiz çırpınışları içinde, alternatif tıbbı bağlandı, o seçeneğin peşine takılarak Amerika'ya gitti. Dinledim onu biriki defa, ipin ucunu kaçırmıştı biraz ve bunda yüzdeyüz haklıydı: Sevdigi kadının gözünün önünde erimesini kabullenemiyordu. Sonra, bir gün, Elâ'cık, o zarif ve alımlı kadın yorgun düştü, savaş alanından sessizce çekildi. Böyle oluyor hep.

Etyen'in bezgin duruşu, bir tek geride kalmış o savaşın alıp götürdüklerinden kaynaklanmıyor, biliyorum. Siyasal-toplumsal meydana yaşadıkları, gene haklı olarak, hırçın ve ekşi bir cephe

yarattı dünyasında. Son darbe Hrand cinayetiyle geldi. Can mı dayanır, dayanabilir bu ülkede? Bezgin ama savaşımını sürdürüyor Etyen. Görüşlerinin, tavır alışlarının, sözgelimi AKP'ye verdiği desteğin yakınında hissetmiyorum kendimi. O çizgiyi seçen pek çok arkadaşımın uzak duruyorum epeydir; gereksiz ve yarsız gerilim hattına basacağımıza, günü gelesiye, biribirimizden kaçınmamız en doğrusu. Bu yaşında, şu Hayat önünde, kavgaya pes dedim ben.

Etyen'in vapurun içinde gazetesini hatmetmesiyle benim dışarıda seyretmeyi yeğlemem arasında, bu seçim farkından doğan, orada bir bakıma simgeleşen bir duruş karşıtlığı biçim alıyor – elimde bir şişe su, Tül'ün yanına dönerken bunu düşündüm. Biri öbüründen önemlidir diyemem, nasıl diyebilirim?

Halkı'ye çöktük inince. Tül de hayli yorgundu, çünkü koşuşturmasından. Sergi hazırlıklarının ada mevsimiyle çakışması yanlış iş oldu. Gene de, sık sık yineliyorum, adanın atmosferi elektrigimizi boşaltıyor, şehrin yüklediklerini eritiyor. Geceyarısı balkonda, üzerimde bir tek şort otururken, ağaçlar tarafından kuşatılmış, durgun denizin ve ışıldayan kıyının karşısında, gövde miyalayan esinti bambaşka bir ruh hali yaratıyor içimde.

Hulusi bizi çok özlüyor yokluğumuzda. Bir başka elektriksavar da o zaten. Deliler gibi oynuyoruz arada, üçümüz. Bizimle yaşıyor, buna bağlıyor. Olan uykularımıza oluyor, yeterince dinlenemiyoruz geceleri. Neyse ki, buradaysak, bir siesta seansım oluyor.

NTV'de işler tıkırında. Son kaydı yaptım: Kyburz'dan Vaynich'le "Sessizliğin Sesi"ni kapattım. Yeni programın başlığını oturttum: "Sözden Ses'e". Yaklaşık bir yıl sürecek bir maraton daha. Radyo çok yormuyor beni, pek çalıştırmıyor; birikimimi kullanıyorum orada. Geçimimize katkısı cabası.

Orçun'la lâfladık biraz, hastanede. İskelede Burak'la karşılaştık. Gençliğin sorun haritasında ölçek farklı. Doğaldır.

*İçhayat ile içyazı getirmiyor; kimse bu soy bir kural koyamaz.
İçhayatı yoğun, varsıl şairler, yazarlar tanıdım, bunu ne yazıyorlarsa,*

hangi türde ürün veriyorlarsa oraya yedirmeyi yeğlemişlerdi. Dönüştürüyor, maskeliyor, peçeliyorlardı hayatlarını, mahremelerini, metinlerinde; bir içyazı geliştirmek istememişlerdi.

İçyazıya yatkın yazılın türlerini seçmek, öte yandan, içhayatı serimlemeyi kabul etmek anlamına gelmiyor; burada da kural dayatamayız sanırım. Kimi günlükleri, yazar mektuplarını, yolculuk metinlerini okuduğumuzda içhayata olabildiğince uzak durulduğunu gözlemliyoruz: Biraz "Markiz saat beşte sokağa çıktı" türünden bir örnek olacak ama, "bu sabah hava günlük güneşlik" diye başlayan günce sayfasında pekâlâ içhayatını okurdan esirgeyebilir yazar, sözü aynanın dışında geliştirebilir.

İçhayatın dile gelmesini, getirilmesini yadırgayan, boş karşılamayan toplumlar vardır. Hepten değilse bile, bizimkisi de enikonu böyledir. Pervasız, patavatsız, pervasızpertavsız, her neyse o, pek sevilmez içsöz.

İçsözü içdökmeyle bir tutmak, çakıştırmak doğru gelmiyor bana. Yer yer ayrım çizgisi kaybolda da, yazı beyi altın dengeyi tutturalabilir hiç kuşkusuz. Bir tür terbiye sorunu bu.

Gizlisi saklısı mı var, içhayata yönelik bir içyazıyı kurmaca alanıyla sınırlamaktan yana sayılmam pek. Çeyrek yüzyıldır kesintisiz günlük tutuyorum; Gündekterleri, bir gün okur karşısına çıkacaksa, bu daha önce de dile getirmiştim, gerekli ve zorunlu işlemlerden geçtikten, iyicene elden geçirildikten sonra söz konusu olabilecektir.

Buna karşılık, son on yıl içinde, peşpeşe içbükey kitapları, yolculuk metinleri, yaşamöyküsel parçalar yayımladım; yakın gelecekte, Pasaport Damgaları ve Ada Defterleri eklenecek o kesite.

Şiir, nesir, deneme ayrı – orada içyazı, yazı gerektirdiği, gereksindiği ölçüdedir ve herkes bilir, bilmelidir ki, ben diyen kişi çoğu kez ben-ben'den farklı bir hüviyet cüzdanı taşır.

İçyazıda, bense ben.

Bütünleriyle çıplak, "mon coeur mis à nu", örtünmemiş demeye gelmiyor bu, şüphesiz – kişiden kişiye, yazardan yazara değişir karar eşikleri, derecelendirmeler.

İçyazının anlamına inandım, önemine bağlandım. Tersini savunan nasıl haklıysa, inan sahibi öyle haklı. Kimse kendisini okura dayatamaz; dileyen ceker alır, dileyen iter, bırakır. Beklediğini, dilediğini dayatan okur,

karşı kıyıda, hiç mi hiç tasam olmaz – orası Halep’se, bu arşın.

İçyazının kendine dönüklüğü, nergiz cephesi bıkkınlık ya da itki doğurduğunda, anlıyorum; “yedi milyar bireyden şimidi biri olmaya” diklenişte acınası bir komedi boyutu görülmesini de. Her seçim kendi zehirini içinde barındırır.

Panzehirini de. İçyazı, eşelememi sağlıyor. Dolaysız yoldan, dik ağıdan Hayat’ın kimi kesitlerine bakma olanağı veriyor bana. ‘Bunun için içyazı gerekmez, yazı yeterlidir’ düşüncesini paylaşmıyorum: İçyazı, yazı’nın, hele ki yazının doğasında yeralan kısıtları, sınır koymaları iblâl edici özellikler taşıyor. ‘Ayrıca bir içhayat yoktur, her neyse kendiliğinden Hayat’ın içindedir’ savını tanıyorum. Karşısında, karşılarında nasıl durduğumuz hiç mi belirleyici değil peki? Bakış noktalarınızı seçer, onlarda karar kılar, bir bakış alışkanlığı edinirken odaklaşma ayarınızın ortalamasını o duruşa göre yapmıyor musunuz?

İki adamdan biri içeride oturmuş, gazetesini hatmediyor. Dünyada olup-bitenlerle ülkede yaşananlar arası bir gelgit hattı üzerinde düşünüyor, kafa patlatıyor, çözümlemeler yapıyor. Genel olarak böyle yaşıyor. Uğraşını, çevresini, gündelik yaşam üslûbunu buna bağlı olarak seçiyor. İlgî alanları, kafasında meşgûl sesi çıkaran konular genelde aynı düzleme, Hayat’ın aynı cephesine kaynaklanmış.

İki adamdan ötekisi, dışarıda. Dışarıda oturmak içeride olup bitenlere kestirme yol çizdiği için. Ertesi gün, sabah erken saat, masasında harekete geçireceği içyazı, önceki sayfalardaki harfleri peşpeşe getiriyor.

İki adamdan birisinin daha doğru, iyi, baklı olduğunu söylemek epi topu bunu söyleyecek olanın duruş biçimiyle bağlantılı.

İkisi birbirinden farklı – hepsi bu.

Fark, yazılarında, her iki anlamıyla, seçiliyor.

20 Temmuz, 07.30 –

Geçenlerde, yemekte yanımdaydı Ali Teoman, yaşgünü kutlananlar arasında; ona “Saray”ı ithaf ettiğimi söyleydim, şaşırdım: Postacı Cheval’in adını duymamıştı.

İthaf, yazmıştım, tek nedene bağlanamaz her vakit. Ali sevdiğim, değer verdiğim bir insan, yetmez. Mimarlık eğitimi görmüş olmasının payı oldu mu, biraz. Daha çok, Poe seminerimden başlayarak (1989 mıydı?) oluşan diyalogumuzun etkisi var bana kalırsa: O seminerin metni, “Perili Saray”ın, çöküp giden “ev”in etrafına kurduğum metin sonunda tıkanıp kaldı – *Bu Kalem Melûn’a* 33 parça daha eklemeye niyetliyim, önümüzdeki yıllarda, düşüklerden biri de “Po(e)rtre” olacak besbelli.

“Sır”ı da Armağan’a armağan etmeyi düşünüyorum. Neden? Tıpkı Ali gibi, sevdiğim, değer verdiğim biri – yetmez. Müziğe yakınlığı, bağlılığı önemli. Duygusal boyut daha önemli: *Plati’yi* İngilizceye çevirmiş olması ayrıca içimi ısıttı. Başlangıcından bu yana (2000 mi?) gelişen, yolalan diyalogumuz belirleyici.

Her ithaf girişiminin karmaşık değilse bile sarmaşık gerekçeleri oluyor sözün özü.

Şehre indiğimde, e-posta kutumda Ali’den uzun bir mektup buldum. İnternet’ten konuya dalmış, bir dolu kaynak bulmuş, şaşkınlığı artmış: İTÜ’deki derslerde neden hiç değinilmemiş olabilir Ülküsel Saray’a – mimarlıktan sayılmadığı için mi, düpedüz cehaletten mi?

Sanırım, yeryüzünün bütün mimarlık fakültelerinde, Cheval’in yapısı olsa olsa mimarlık–dışı bir örnek olarak ele alınıp işleniyordur, konu oraya geliyorsa tabii. Doğal ve mantıklı bir yaklaşım.

Gene de, İTÜ’deki mimarlık eğitimi boyunca üzerinde hiç durulmamış, adı geçmemişse, iyi değil bu.

Mimarlık eğitimi, Edebiyat eğitimi gibi, yumuşak bir deli gömleğiyle giydirilmek anlamını taşıyor benim gözümde. Canon, gerçekten de apayrı bir ucubedir – doğrusu onu tanımak ve bir kenara bırakmak. Yeryüzünü kaplayan yapıların *genel hali*, görülen eğitimden şüphelenmek için yeterli kanıt. ‘Yaptırtmayanlar’a fatura çıkarılmasına alışılmış. Bir de yaptırtulsaydı ne olacaktı, kimse yanaşmıyor bunu düşünmeye.

“Kulübe-Mimarın Düşü” ortaya çıktığında, Ali dahil, bütün

o eğitimi almış kişiler bana tırnaklarını çıkaracaklar, öngörebiliyorum. Elinin hamuruyla, diye öfkelenecekler. Yapı sanau hakkında düşünmem, kurmam iyi ki meslek odaları tarafından yasaklanamıyor.

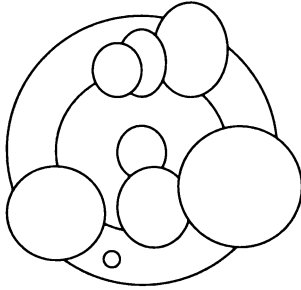
Sıcaklar artıyor galiba. Önümüzdeki hafta içinde 37°'ye dek tırmanacakmış İstanbul'da. Seçim günü 35° bekleniyor. İki kazan içiçe. Sonuçları, Pazar gecesi adada, Nurten-Serdar çiftinin Cebel sokaktaki nefis evlerinde alacağız.

Dün, akşam, Melike ile Balaban'ı ağırladık, özlemişiz onları. Gece, Yigitler'de mangal şöleni.

Ne çok çaldı telefonum, gün boyu.

Bir yapıt kurmak – hep dediğim gibi eski(miş), anakronik bir seçim haline gelmiş, metrik eğinim. Göre göre, bile bile, içinde hapsoldüğüm çember.

Yapıt kurmak, yapı kurmak – bu 'tablo'nun hemen ardından. Çemberin içine, bazan bir bölümleri dışa taşıyacak bir dizî iççember çizmek:

Bir dizî iççember, bir dizî merkez demek; büyük çemberdeki ana merkez.

İki zıt gücün çarpıştığı bir toplam alan var karşımızda: Bir, anamerkezden kaynaklanan çekim; bir, merkezkaç kuvvet, çepere savruluş – onu delmek, aşmak isteğini peydablayan enerji.

Yazı yürüyorsa, yürürken, toplam alan belirsizliğini korur. Son(un)a dek gerçekliği bu olacak, kalacak – kaçınılmaz.

Yazı beyinin kafasında, 'proje kâğıdı'nda bile oynak, toplam alan; değişkenlik esasına kilitli gerçekliği. Dün böyle değildi, yarın böyle olmayacak. Her satır, sayfa, yola düşen ya da bütünlenen parça gövdeyi etkiliyor. Kimileri daha fazla.

Dışarıdan görülebilen, içeride olan'dan, olmakta oluşmakta olandan enikonu farklı – herşeyiyle.

Otuz Kuş / Öteki Prova ikilisi üzerine, Yeni Şafak'ın kitap ekinden akıllı, etli sorular geldi.

Biri, daha önce de karşıma çıkan mabut 'opus magnum' konusuna gelip dayanıyor: Kitab mı, Opera mı?

'Bana kesin ölümü tarihimi söyleyin, size en uygun yanıtı vereyim'.

Şık söz sayılabilir, oysa doğru(su) bu.

Her çemberi çok iyi çizme kaygısı içkinleşmemişse kişide, Bütün yara alır.

Kullanılabilir, gerçekleştirilebilir bir "izin kâğıdı" sunun bana, dönüp 25 yıl sonra sorun aynı soruyu.

Sanırım, Mefistoteles'le aynı masaya karşılıklı oturmak fikri, her vakit içimde bir Faust hazır tutmama yol açtı.

Anlaşma bedeli sır.

21 Temmuz, 07.15 –

Tül, bugün öğle öncesi vapuruyla inecek İstanbul'a, ben akşam vapurlarından biriyle. Gece kalacağız bu sefer, yarın oy kullanıp hemen döneceğim, Tül atölyede çalışıp sonra gelecek adaya. İlk kez tek başına kalacak Hulusi diye pek tedirgin, oysa kedi bu, köpek değil, elbet yalnız kalabilir. Alpagut'la konuştum dün, Borsa'da birlikte olacağız bu gece. "Saray"ı bitirmiş olmama sevindi; yeni sayısını hazırlıyorlar Doxa'nın, Ayşe'yle, eylüle yetiştirmek istiyorlar. 30-50 arası aynubasım talep ettim, sağolsun kırmadı beni. "Ziyaret"le birlikte özel bir isim listesine doğru göndermek niyetim. Ama ne olur, üşenirim! Bu üşengeçlik arttı giderek, son yıllarda; kitap göndermez oldum kimselere. Profes-

yonel yazışmalarıma da bulaştı bu: Güyâ Timour'a, Alberto'ya, Patrice'e yazacaktım adadan, hâlâ elim gitmedi.

Çevreyi izliyorum, bu seçimlerde bir 'oy cakası' baş gösteriyor. Benim gibiler vasat, sıradan sayılıyorlar tercihlerinde; gerici bulunmadıklarında. Oy vermeyi yakışksız bulanlarla bağımsızlar (Baskın'ı ve Ufuk'u) yeğleyenler iki ana grubu oluşturuyor aydınlar arasında. Canhıraş biçimde AKP'ye arka çıkan aydınlar da bağımsızlara oy vermeyi yeğliyorlar ya, asıl buna şaşırıyorum. Destek doğru da, oy mu yanlış? Şu var ki, destekleyenlerin çoğu en azından yan gelirlerini o musluktan sağlıyor; unutmuyorum. Kimilerinin bütün geliri oradan. Eskiden utanırdı insanlar, şimdi doğal buluyorlar böyle ilişkileri.

Akşam yürüyüşüm iyi geçti. Mavi'deydik yemekte. Sabah, gün doğmadan kalktum, bir balkon sefası sonrası biraz daha yatıtm.

Yapıt kurma eğimimi, yazı yalnızlığımın yatağı.

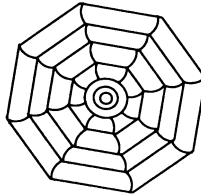
Kitaplar yazan yazarlar, başka bir safta. Görebildiğim kadarıyla, çoğu kez, kafalarında gelişen bir fikir üzerinde çalışıp hazırlanıyorlar önce, yazmaya koyuluyorlar ardından, birkaç yıl sürüyor kitaplarını tamamlamaları.

Dışarıdan bakıldığında, benim türümdekilerin farkı anlaşılmayabilir kolay kolay; sonuçta, sözgelimi ben de kitaplar yayımlıyorum, belki sayıca daha fazla kitap sözkonusu ama, kitapsa kitap işte.

Ötekiler, ince ya da kalın, bir çizgi üzerinde ilerliyorlar. Dünyaları, tematik saplantıları, üslup özellikleriyle bütünlüklü bir toplam oluşturanları önemli yazarlar. Şüphesiz bazıları daha eşit.

Bizimkisi, çizgiden çok yumak.

Hep "ağ" benzetmesine başvurdum:

Bir noktadan, seçtiğiniz bir noktadan harekete geçiyor yazı ağı. Bir gün oturup "örüm"ü tamamlayabilirsem, ağın arkasındaki dansa biraz daha ışık düşürebilirim. Geçen hafta 'organizma' çerçevesinde bu deftere yazdıklarım süreci tanımlıyordu.

Basmakalıp değilse bile sıradan bir eğretileme ağı. Ne yapabilirim, bana başlangıçta, İblise Göre İncil'de (1975) ilişti ve orada kaldı. Tam on yıl geçmişti aradan, 1985 yazında, Opera'nın Tesniye bölümünden ilerlediğim günlerde, Sidere adasına gittim yüzerek. Adanın içlerinde bekleyen ısırsız anfiteatra yönelirken karşıma çıkan, arkasına güneşi almış parıldayan büyük, olağanüstü ağı unutamam.

Yaptığım işe daha bir bağlandım o gün.

O gün bugün.

Ağı kuran çekilip gidecektir ânı eriştiğinde.

Hiçbir ağı, çelik salgı iplerine karşın, kalıcı olmaz.

Biliyorum.

22 Temmuz, 15.10 –

Dün, 18.45'le ayrıldım adadan, öğle öncesi giden Tül'le evde buluştuk ve Borsa'ya gittik, Ayşe ve Alpagut'la keyifli bir yemek yedik. Bu sabah erken dikildim, berbat bir uykunun ardından, işlerimi hallettim önce, sonra çıkıp oyumu verdim iki dakikada, Samih'e gittim. Bir saati aşkın konuştuk üçümüz, kan verildiği için daha iyi görünüyordu ama oldukça halsizdi. Öğlen vapuruyla döndüm adaya, tıklım tıklım bir et bohçası, çığırışan piçler ve kavga dövüş insanlar. Hava müthiş sıcak ve boğucu. Hele İstanbul'da, öldürücü boyutlarda nem ve ısı. Adada, en azından evde hayli hafifledim. İlk kez yalnız bir gece geçiren Hulusi özlemle (!) karşıladı beni, epey bir seviştik. Ablamı aradım, bir hafta kalacaklarmış.

Bu gece, önümüzdeki dört yılın akış seyrini gösterecek tabloyu göreceğiz. Sürpriz bekleyenlere şaşkınlıkla bakıyorum, ayımsızlığın bu kadarı olur. Zor zamanlar bekliyor hepimizi, ülke

boyu gerginlikler. Bütün hayatımız toplumsal basınç altında geçti, geçiyor. Ama ilk defa, Türkiye'nin geridönüşü olmayan bir yön sapması içinde olduğu kesinlik kazanacak bu gece. İktidarla ilgili değil yalnızca bu; bütün muhalefet odakları da pay alıyor aynı sorumluluktan. Salaklaştırılmış bir milletin iradesinden ne çıkar?

Gece, Serdar'larda, gene de ekran başına çivileneceğiz.

Sudaki Şimşek – *Nick'in Filmi* (1979), meleklerle uğrayışı da sayılsa, *Wim Wenders*'le ikinci kez yakınlaştım. Yoksa, kuşağının en kayıtsız kaldığım temsilcisi.

Nick'in Filmi'nde, kaldı ki, aslan payı *Nick'in kendisinin*. Varlığı yeter, bir de yönlendiriciliği ağır basıyor. Ama *Wenders*'i hiçe saymak olmaz, sinema tarihinin bu en koyu belgeselinde: Tanıklığın böylesine ender tanık olunur, pek çok kişiye yarıyolda pes ettirecek ölçüde kalın ve kanlı bir süreci sonuna dek katedebilmiş.

Nick'in Filmi, benim "işte Sinema budur" diyebileceğim yapımlardan biri. Cüretkar ve hırpalayıcı, derin bir sorgulama. Belki kurgu daha olgun olabilirdi; gelgelelim, *Wenders* henüz 40'ında bile değil.

Her seferinde, kanserin sonunda gelen ölümün peşisıra aynı metafora başvurulduğunu görüyoruz: "Amansız hastalığa karşı verdiği savaşta yenik düşmek", sabiden de basmakalıp bir yargı – bütün klişelerde olduğu gibi, doğruluk payını yabana atamayız burada da.

Başka hastalıklarda her zaman bu kadar değil, kanserde çoğu kez bir savaş alanına dönüşüyor insanın kalan hayatı. Ameliyatlar, kimya yüklemeleri, fiziksel değişimler, inşileri çıkışları sert ve kurasız bir mücadele – azgın bir nehrin sularında narın bir kayığın içinde hasta, yapayalnız, en yakınındaki biriki insan kıyıda koşturarak ona yardım eli uzatmak için çırpınıyor.

Benim gibi, kronik ölüm korkusunu kronikleşen bir ölümcül hastalık korkusuyla bünyesinde birleştirmiş biri için, ister istemez dışardan bakarak, kişinin yaşayabileceği en sert an, kendisine kanser olduğunun söylendiği andır – içbükey bilgilerin en yalçı vericisi. Ne kadar hazırlanabilir ki böyle bir çakışmaya insan, kimse kendini hazır tutamaz sanırım; hastalık hastasının hası bile.

Savaş borusu duyulmuştur. Çoğu kez, hemen, bilinç ve gövde tıbbı

emanet bırakılır. Elinizde kullanılıp kullanılmıyacağınızı kestiremediğiniz bir anahtar, kilit altına alınan, askıya alınan 'normal' hayatınızdan bir başkasına, 'hastalık hayatı'na doğru yola çıkarsınız. Bunları söylerken, özellikle hastalığın örseleyici versiyonlarına dayanıyorum.

Bu tür bir hasta, hasta olmak dışında birşey daha olabilir, hastalık öncesi kimliğinin, kişiliğinin, gerçekliğinin devamlılığını sağlayabilir mi? Ya-pıyor, yapıyor insanoglu bunu: Bir başka savaş cephesi açarak.

Nick'in Filmi, üstüne üstlük oyunun son perdesinde, Nicholas Ray'in ölüme dışlarını göstermesinin, olabildiğince geçirmesinin öyküsünü getiriyor – hiçbir kurmaca öykü, aynı konuda, bu denli dağlayamaz seyredeni.

Bizimki gibi toplumlarda, hasta (en) yakınlarından başlayarak, ilgili çevre, özenle sarıp sarmalıyor ya kişiyi, bir soru doğuyor içimde: Özgürlüğünün sınırlarını daraltmıyorlar mı? Burada, Nicholas Ray'e, o baldeyken film projesine girmesine izin vermez, Wim Wenders'i akbabalıkla suçlayarak yaka paça uzaklaştırırlardı, diye düşünmeden edemiyorum.

Şüphesiz, ölümcül hastadan büyük, simgesel kalkışmalar beklemekte bir tuhaflık var. Seçiminden, boyun eğmesinden, diklenişinden, ayrıkçı davranışlarından, yulgnlığa düşmesinden ya da olmadık hamle denemesinden dolayı ölümcül hastayı yargılamak, olsa olsa yaşam-ölüm denklemini hiç kavramamış birine yakıştır.

Nicholas Ray, ölümün pençesinde, yaşarken ne yaptıysa onu yapmak, sinemanın içinde kalmak istemiş. Doğal ama gözüppek bir karar. Buna gücü, isteği, inancı kalmayabilirdi. Wim Wenders'inki ayrı zorluklar, apayrı gözüppeklik isteyen bir girişim, film içine düştüğü ikilemi iyi yansıttıyor.

Nick'in Filmi, belki de Van der Keuken'in Uzatmalı Tatili'ni ateşleyen ilk-örnek yaptı.

Sinemada ölüm, ölüm korkusu sayısız kez işlenmiş olsa gerek. İz bırakan büyük filimler, bu bağlamda, kişiden kişiye değişir herhalde. Alain Resnais'nin Mon Oncle d'Amérique'i, Bergman'ın Yedinci Mühür'ü, Clouzot'nun Le Salaire de la Peur'ü, Arthur Penn, Melville, Tarkovski'nin Kurban'ı, Venedik'te Ölüm, Profession: Reporter, Dreyer, Truffaut, Greenaway... ekranım doluveriyor bir çırpıda – kimbilir neleri, kimleri es geçmiştir, şu oturduğum masada.

Ama Nick'in Filmi, şimdi başkışede.

23 Temmuz, 07.10 –

Yılın en berbat günü: Sıcak ve nem dorukta, 36° derece bekleniyor bugün yarın, şehirde soluk bile alınamıyordur, adada da durum ağırlaştı iyice, gece uyuyamadım doğru dürüst, ter içinde kalktım biriki kez yataktan – hava kadar, Serdar’lardaki yemeğin, ondan da çok seçim sonuçlarının payı büyüktü bunda:

Sürprizsizdi oysa sonuç. AKP % 46,5, CHP % 21, MHP % 14,5 ile ipi göğüslediler; üçü parti lideri 27 bağımsız, demek ki grup oluşturacak kadar DTP’li meclise girdiler. Gerisi baraj altında kaldı. % 85’lik bir temsil durumu oluştu gene de. AKP’ninki büyük başarı, MHP biraz toparlandı, CHP’ninki bozgun, DP can çekişiyor, tek istifa Açar’dan şimdilik.

AKP’yi demokrasinin tek umudu sayan gazeteci-aydınlarımızın ortak sloganı Hasan Cemal’den geldi: “Bu da milletin muhtırası”. Sonucu, askere karşı sivillerin darbesi olarak değerlendiyorlar, dün gece Yiğit de onu söylüyordu.

Bu durumda, mesele kalmamışa benziyor. Millet iradesinden net onay alan AKP, beş yıldır düzlüğe çıkarma yönünde ülkeyi adımlar atmıştı, şimdi bir beş yıl daha kazandı, bana kalırsa on yıl daha hattâ, doğru yolda ilerliyoruz, ilerleyeceğiz. Böyle düşünüyoruz.

Böyle düşünmeyenlerin sığınabileceği liman, ileri sürebilecekleri savlar kalmış olabilir mi? Birşeyler geveleyeceklerdir ağızlarında, ama kendileri de inanmayacaktır söyleyeceklerine. Ellerindeki silâh gerilim kaynakları olacak – başta ülkenin bölünmez bütünlüğü olmak üzere. ‘Laiklik elden gidiyor’ hikâyesi de bitti artık: Ülke nüfusunun yalnızca % 25’ini ilgilendirdiği ortaya çıktı o tasanın, % 75’i için kaygılanılacak konu değil bu.

Birey ve yurttaş olarak benim düşüncelerim belli; söz hakkı olduğu şüpheli bir azınlığın üyesiyim zaten. Ortaya çıkıp konuşmam, kimseyi sarmaz görüşlerim, buraya döneceğim, olabildiğince kısa ve özlü biçimde.

Seçim sonucunu şöyle yorumluyorum: Uzun, gayretkeş ama

umutsuz bir direnişin ardından I. Cumhuriyet *bitmiştir*.

İlkelerini ve değer sistemini benimsemekten ve savunmaktan *ötesini* başaramayan yaklaşık % 25'lik bir kitle, devrimci içeriğini bütünüyle muhafazakâr bir yorumla temsil etme yoluna giden siyasal örgütleniş modeli ve anti-demokratik payandalarıyla (ordu, medya, vb) sınırlarını çizip dibe vurdu sonunda. Sözkonusu ilke ve değerleri canlı tutacak, geliştirecek, yenileyecek motor bir siyasal kurum modeli yaratılamadı, bundan böyle de yaratılabileceğini sanmıyorum.

Türkiye, % 75'lik ezici bir çoğunlukla, muhafazakâr-milliyetçi eksenini seçti. Denilebilir ki, ilk defa olmuyor bu. Bence, ilk defa *böylesi* oluyor. Soruna seçimin sayısal sonuçları açısından bakmıyorum, % 75'i değerlendirirken. Öyle bakarsak işin çehresi biraz değişir.. Örneğin, Amerikan icazetinin kabul oranı % 55 düzeyindedir. Örneğin, din yönlendirmesinde bir toplumsal yaşam modeli isteklilerinin oranı % 50'in altındadır. Şariat düzeni talebindekilerinki % 10'u aşmaz.

II. Cumhuriyet'in geri dönüşsüz biçimde başladığının göstergesi, % 75'in tek ciddi ortak paydasını oluşturduğuna inandığım yeni ve artık oturduğu tescil edilmiş bir toplu yaşama felsefesinde, paylaşılan mayada biçimleniyor bence: Türkiye, Avrupa mirasının yoğurduğu birey ve toplum anlayışını reddetti artık; ailenin yeniden kutsallık kazandığı, mahallenin yeniden yeterli kolektif uzam haline geldiği, aidiyet ölçeğinin yeniden cemaat olarak belirlendiği bir Orta-Doğu ülkesi olarak varlığını sürdürüleceğiz bundan böyle – bana kalırsa, ABD'nin bir fantom eyaleti olarak.

Yorulдум. Bazan, tek çare olarak içdökmek kalıyor, izlenime kapılıyor. Türkiye'yi çok sert bir dönem bekliyor şimdi. İç ve dış siyasetiyle, ekonomik düzeniyle, çatışma kültürüyle.

Burası, artık, kaçacak delik aranacak bir ülke.

Kalan ömür için delik aranıyor.

Masada, bomboş, oturuyorum bir buçuk saattir. Kafam boş durmuyor oysa, tam tersine, firdönüyor bir sürü şey, içeride. Bazı sabahlar, böyle, hayatımda yanlış gittiğini düşündüğüm her ayırıntı buluşuyor, yokuşa sürüyor beni. Neyse ki, bardağın dolu yarısını yabana atmayan, şükretmeyi bilen yanımla güçlü; dibe vurmamayı başarıyorum. Küçük sayılmaz sorunlarım, bir biçimde altlarında ezilmeme sanatı geliştirmiş enerjik cephem.

Samih daha iyi. Kalp Vakfı başkanı bir hekim, görece iyimser bir tablo çizmiş, ona moral destek sağlayacak gelişme bu. Böyle durumlarda üçüncü, dördüncü göze başvurmak şart; ne de olsa, pozitif bilgi dalı değil Tıp, farklı sesler çıkabiliyor her kafadan. Umut, en büyük sorun şimdi. Telefonda “seçim travmalarına bağlı yoğun bakım ünitesi mi?” diye sordum, pek güldü. Son gidişimde gene güldürdüm onu. Gülmek, hayatın ölüme karşı en somut zaferi.

Dün, yeterince iyi dile getirememişim, bu sabah okuyunca anladım, ülke panoraması karşısındaki düşüncelerimi. Ama burada, adada, uzakta kalıyor olay mahalli; dahasını yazmak gelmiyor içimden.

Es Yayınlarından Erdem ve aklibaşında bir arkadaşı, bu sıcakta benimle görüşmeye geldiler, akşamüstü. El Faro’da buluştuk. Bir sinema dergisi projesi çerçevesinde bana danışacakları olduğunu söylemişti, meğer Cahiers du Cinéma’nın yayın haklarını alıyormuş, genel yayın yönetmenliğini üstlenmemi rica etmeye gelmiş. NTV’yle sözleşmemin buna izin vermediğini söyledim ya, öyle olmasa bile yanaşmazdım o göreve. Fahri ve manevi destek ayır, veririm elbet. Önemli tasarı sonuçta, dilerim altından kalkabilirler. Bir de Artes Yayınları varmış Erdem’in, lâf oraya gelince, bizim Epsilon Beta işlerine talip oldu, doğrusu hoşuma gitti bu. Önce “Centuria % 51”, sonra “Adakale” orada gerçekleştirilebilir gerçekten de.

Gece geç saat, Mavi’de suskun, yemek yiyorduk, Oktay indi

vapurdan, Kırmızı'dan telif zarfıyla. Emekli aylığım+telif gelirlerim, ayın ilk yarısını geçirmemize yeter miydi, yetmezdi. Ekonomik istikrar paketi bu işte. Otuz yılı aşkın bir süredir çalışan, ülkenin en verimli yazarı olduğu bilinen birinin tablosu buysa, GSMH palavraları ne işe yarar?

Bugün bir başka konuğum olacak; en eski öğrencilerimden Ali Ergin, Paris'te sinemacılıkla uğraşıyor o da, rastlantıya bak. Bir senaryosunu ve bir filmi acilen getirmek istedi. "Bu sıcakta onca yol tepilir mi?" dedimse de, üşenmedi. Bakalım derdi tasası neymiş?

Sır'ın tek kurmaca kişisi, yalnız yaşama andına sadık kalmış biri. 1980'nin Fakir İdris'i, 1990'ın Hezarfen'i, 2000'in Ali Zorlu'su: Kronik bir öteki yoklaması. Dip nedenlerinin bir bölümünü seçebiliyorum. "Salkım Meseli", hep seçenek tahtasında yazılı kalmış demek; *Ni*'in ilgili parçaları, hep.

Çevremde, Oruç ve Ulusel dışında, yalnız yaşayan erkek yok gi-bi; gençleri saymıyorum tabii: Seçmedikçe, sayılamazlar ayrıca. Bir dolu yalnız yaşayan kadın tanıyoruz oysa, özellikle Tülin'in arkadaş çevresi onlarla dolu. Kaçı, seçtiği için? Bilemiyorum. Tümü, evlilik deneyiminden geçmiştir, öte yandan. Olmayınca olmuyor. Kadınlar bir başlarına yaşama konusunda daha becerikli ve başarılılar, burada. Türk erkeğinde sefil olmaya bir eğilim gözlemleniyor, ama işi iyi kıvırtanlar yoktur da diyemeyiz. Gönüllü ya da zorunlu, bir toplumsal statü olarak yalnızlık beni çok ilgilendirmiyor açıkçası; yalnızlığın iç dinamikleri, gereksinme eşikleri oyalıyor zihnimi.

Paylaşılan, ortaklaşa çatılan Hayat, karşılıklı kurallar, dayatmalar, katlanmalar, buna karşılık yalnız yaşamak bir özgürlük formatı olarak ele alınamaz, bu şema hem güdük, hem de yanıltır. Ortak yaşamının pek çok getirisi, birbaşına yaşamının pek çok götürüsü hesaba katılmaksızın bilânço genellemesine girişmek, olsa olsa durumu anlamamaya yol açacaktır. Tıpkı, ortak yaşamın kişiyi yalnızlıktan koparacağını, yalnız yaşamın ıssız kalmak demeye geldiğini düşünmek yanlışına düşmemek gerektiği gibi, sorunu kalıpların tuzağından uzakta çözmeye çalışmak doğrusu.

Ben, yalnızlığı, ortak ya da tek başına yaşama biçimlerinin ötesindeki yerinde, bağımsız varoluşunda görmeye çalışıyorum. Geçştirilen, doldurulmak için çırpınılan bir bölge haline sokulduğunda, ister istemez okunaksızlaşıyor. Firar halinde, kimse bir şey göremez. Yalnızlığı kolaylıkla katlanılamaz bir duruma dönüştürmek, öyle algılamak ona sırtını dönmek anlamına geliyor benim gözümde. Buradan, kişinin yalnızlığını paylaşmaktan, indirme yolunu aramaktan vazgeçmesi çıkış yoludur anlamı çıkarılmamalı ama – bu değil ayırmaya çalıştığım: Kendi kendisine yetme sınırını aşmayı bilen insan, yarattığı içilişki alanında yalnızlıktan kavrulmayacağı bir hıza tutturabilir, bunu ifade etme çabası içindeyim.

Yalnız hem yanmayı, yanıklarıyla yolunu sürdürmeyi, hem de başbaşa kalmanın erincini tatmayı öğretebilir kendine.

25 Temmuz, 04.50 –

02.00'yi geçiyordu yattım, gün doğmadan kalktım: Bunalıcı sıcak, hırpalıyor beni. Bugün 38°'yi aşacak, yer yer 40°'ye degecekmiş cıva; yarıdan başlayarak görece bir düşüş bekleniyor. Koşullar hem çalışmamı, hem de hareket etmemi güçleştirdi birkaç gündür; adada, bu evde olmasaydık bilmem halimiz ne olurdu.

Akşamüstü, eski öğrencim Ali Ergin geldi. El Faro'da iki saata yakın oturduk, konuştuk. Geridönüşsüz bir Parisli olmuş iyice. Sinema ana tutkusu ve geçim kaynağı. 5'lik bir metro filmi yapmış, onu ve bir senaryo çalışmasını getirmiş. “Otel” üzerine kurduğum seminer-ders'ten hızını alan. Bugün yarın bakacağım onlara. Benim kısa film yapma içhazırlıklarımı coşkuyla karşıladı, kamerayla yanımda olmaya hazır, gelgelelim güzle birlikte hareket etmek niyetim, o zaman da dönmüş olacak. Başka bir bahara, diyelim.

Gece Halkı'deydik, bu yazki tercihimiz orası galiba. Hava olağanüstü durgundu, ama nem oranı düşük olduğu için bunal-

madık hiç. Dönüşte, balkonda hafif bir esinti karşıladı bizi, limon tadında bir hava, yatmak gelmiyor insanın içinden, hele gündüz bekleyen halvet akla geldikçe.

Dixit.

Bu sayfalar dolusu içdökmenin, siyasal panoramayı hızla tayan kırk dökük tahlil çabasının defterde işi ne? (*) Bütünüyle dışbükey bir bakış açısıyla, ona ayak uyduran bir tür steno yazı – bunun yerine, ada evlerinin balkon ve merdiven korkuluklarında görülen (daha doğrusu kimsenin görmez olduğu) demir işçiliği örnekleri, motifleri, ‘pattern’ arayışları üzerine, fotoğraf destekli bir okuma-değerlendirme metnine o saatlarımı ayırıyordum, bana daha uygun, daha anlamlı gelen bir sonuç almaz mıydım?

Benim açımdan, bunda şüphe yok.

Şu var ama: “Sedef adasının nüfusunu biliyor musunuz?” soru cümlesini kuralı neredeyse yirmi yıl oluyor. Beni oradan ada takınağına taşıyan etmenlerin arasında, mahut Sakallı Celâl benzetmesiyle, yoldaki geminin içinde tamıtamına ters yönde yürüyor olma gerçeğimin payı azımsanamaz.

Kişi, yalnızlığının, yalnız oluşunun ne kadarını bilemem, giderek yalnız kalışının yabana atılamayacak bir kaynağını, ortasında yaşadığı toplumsal ortamdan devşiriyor.

İki yalnızlıktan, görece kolay katlanılır olanının siyah süt akıtan iri memesi bu.

Siyasadan soyutlanamamış, kafamı o yükten arındıramamış olmam zayıflıklarımın başında geliyor – öyle düşünüyorum.

Siyasa, bir optik sığlık bindiriyor zihne. İmgelemi kovalayan bir dünya. Sahneyi, her zaman, gözü perdeli, akli kıt çeteler biçimlendiriyor. 12 Eylül’ün ülke insanını apolitize etmesinden yakanlar, 11 Eylül’ün aşırı politize edişini yeğliyorlar mıdır? Yeğliyorlardır: Bir sürü yorum budalası için bir tek görülebilen esastır, hayatlarını gündelikçi olarak kurar ve sürdürürler. Yüzey seyyahlarıdır onlar. Bizi etkilemelerine, yaşam düzenimizi bir biçim-

---

(*) Şurada, 11 bölümler kitaptan dizilmiştir!

de yağurmalarına izin vermemiz, bana kalırsa, zayıflıktan da öte, düpedüz zavallılığımız.

Sloterdijk'in her iki anlamıyla kanaat saçmaları karşısında kalmamız durumuna yüklendiği söyleşisine değinmişim bir yerde: “Bugün, önüne gelen, uluorta, her yerde, ağzına geleni söyleyebiliyor” – o fakir temelli, cılız dayanıklı, ama varlığı dayanıklı söz hücumuna kulak misafiri bile olmamak gerekirken, neredeyse can kulağı dinliyor oluşumuz, zavallılıktan da öte bu kez, budalalığımızın göstergesi.

Sloterdijk, oysa, manzara karşısında derinlemesine düşünen bir filozof olarak, *öteki budalalığın*, Nietzsche’cil vurguyla, çıkış kapısına götürebileceği savını getiriyor.

Düşünsel alıştırma bu tür ‘odak-noktalar’ etrafında gelişebilir – geri kalanı gündelik yavaşaklık.

26 Temmuz, 08.25 –

Üçüncü kez Nikiforos’la karşılaştım, iskelede; biraz daha uzun bir sohbet tutturduk. Rum ilkokulunu müzik ağırlıklı kültür merkezine dönüştürme işinin ne aşamada olduğunu sordum, Yunan atasözüymüş, “eşeği yedi, kuyruğu kaldı”. Projede şüirin de ciddi bir yeri olacakmış, katkılarımı bekliyor.

Dün, yazın ortası, belki de en kahredici günü, iki iş teklifi daha aldım! Ne oluyor acaba? Bir Amerikan yayıncısı, Reader’s Digest’i çıkarmak istiyormuş Türkiye’de, beni işin başında görmeyi arzuluyorlarmış. Uzatmadan, kibarca savdım tabii. İkinci öneri daha oturaklı, Rina aracılığı ile geliyor: Bahçeşehir Üniversitesi, A’dan Z’ye bir kültür-sanat bölümü kurup başına geçme-i istiyor. İki-üç yıl önce, YKY sonrası, ola ki kalkıştırdım. Şimdi aklımdan bile geçirmem: Birincisi, NTV’deki işimden ve konumumdan, bir yıl geçti, çok memnunum. Yalnızca birikimimi kullanıyor, emeğime göz dikmiyorlar. Geçim çarkını döndürüyor ayrıca. İkincisi: Daha fazlasını ne yapacağım?

Yıldırıcı, sıcaklar. Masabaşı ayarım ister istemez biraz etkilendi. Gene de, çok düşürmedim istimi. Tülin, yan işlerini halletmeye şehre inmişti, 21.00'de vapurdan indi, perişan olmuştu. Halki'de yedik. Tek bir kıpırtı yoktu ortalıkta, buna karşılık, canlı müzik ve çocuklar, gürültü doruktaydı. Tezelden kendimizi eve attık, balkona çıktık. Hulusi de sefil durumda ve bıraksak evden kaçacak halde. Hani kaçacak da ne olacak, ayrı. Geceyarısını geçse fırtına çıktı bir ara, işe yaramadı: Sırılsıklam uyandım, gidip çalışma odasında pencereleri açıp orada yattım.

Bugün, aşağıda, ansiklopedi tayfasıyla toplantı var – işi bile adaya taşımayı başardım!

İlkbaharda parça parça okuduğum bir kitabı, Nicolas de Staël'in mektuplarından Pierre Daix'in yaptığı bir seçmeyi Tülin de okusun diye adaya getirmiştım. Okudu ve sarsıldı, bununla yetinmedi, daha derinlemesine konuşabilmemiz için, özellikle çentiklelediği birkaç mektubu yeniden okumamı istedi – dün, o kahredici sıcakta, balkona oturup kitabın yarıya yakınını yeniden okudum. Özellikle son mektuplar düpedüz yakıcı. Bir de, René Char'a, Messiaen'la ortak bir proje konusunda yazdıkları büyüteç altına alınmaya değer. Müziğinde uçbeyi konumundaki, nasıl da tersorantılı bir duyarluluk formuna sahip – üzerinde durulmayı bekleleyen konu.

Sonuçta, Staël safkan bir yalnız. Koleksiyoncu-eleştirmen Douglas Cooper'a, intihara içini hazırlarken (açık hiçbir işaret yok satırlarında) yazdığı mektup bir ibret belgesi, keşke o mektuba yolaşan öteki mektup, partönerinin Sanat bağlamındaki çokbilmiş ve elbet taşkafallık ürünü yazdıkları kitaba eklenmiş olsaydı. Günümüz sanatçısının, saba komiserleri topluluğu karşısındaki işler acısı halinin tohum metinlerinden biriydi herhalde, Cooper'ın mektubu – yanıttan, yediği zılgıttan bu anlaşılıyor.

Ne ye yaramış ama, yanıt? Ölümünün üzerinden yarım yüzyıl geçmiş, şimdi dünyanın bir ucunda Staël'in sözüne dikkat kesiliyor, sapına kadar hak veriyoruz, buna. Peki, bir anlamı var mı bizim anlamamızın? Bininci kez, Edip Cansever hikâyesi.

Yalnızlığın kavurması, derken, bu raddeye dikkat çekmek istiyordum. Paylaşımı yatkın olmayan bünye ya çok güçlüdür, kaldırı (Beckett örneğinde

olduğu gibi), ya karrulur, çöker (Rothko'da, Berryman'de olduğu gibi). Alkol yoluyla, ağır intiharları, Dylan Thomas'ı, bu kategoriye katıyorum.

Staël'de paylaşma arayışı var. Öfkeli bir karakter. Kırp dökerken, kırp dökülecek, unufak olabilecek ölçüde duyarlı da besbelli. Chastel'in, bir Rinascimento terimini ödünç alarak, ondan "terribilita" olarak söz-etmesini sevdim: L'enfant terrible.

Öfke üzerinde enikonu düşündüm, bke. sözgelimi Başka Yollar. Bir tek formu yok onun, bir tek işleyiş biçimi yok bana kalırsa. Püskürtten ve gevşeyen karakter başka örneğin. Staël'in yolu, hem de nasıl, Char'la kesişmişti. Dargın öldüğünü biliyoruz. Şair, püskürtüyordu genel olarak, öfkesinin sonucunu üstlenmiyor, karşısındakilere bindiriyordu. Thomas Bernhard'da bu, kolektif odaklıdır, karakamu hedeflidir daha çok, Char' da bireysel hat üzerinde çalışır.

Staël, faturayı kendisine kesmiş. 41 yaşında, balkondan süzülen narin uçurtma. Onun yalnızlığı, çok uzaktan ne kadar olabilirse, beni kahretmişti – 1996 kışında, beş şiir getirdiydi sokulma girişimim.

Irgat Mustafa, Staël hayranıydı; anımsıyorum.

Benim resim tadımın önemli noktalarından birinde yerini koruyor: "Nicolas, Mark, Tül" – söyledenize.

Söylenemez ki.

Daha doğrusu: Ancak öyle söylenebilen şey, resim.

Bir sessizlik sanatı. Onu söze ötekiler (biz) boğuyoruz. Soulages geliyor aklıma, nasıl kirpileşiyordu konuşmayı anlama ne zaman bitştirecek olsam.

"Çağdaş Sanat" bu andı çözdü. Gerçi ressamın, Leonardo'dan, Dürer'den beri kelimelere başvurduğu gerçek. Konuşmamış, yazmamış olsalar bile, resim dünyasının gevezelerle dolu olduğu da doğru. Ama günümüzde, dili yedeğine almış bir sanat anlayışı egemen: Ağzını bağlasanız, eliyle koluyla konuşacak hanı, 'çağdaş sanatçı'. Daha önemlisi yancılar tabii, masanın yanına oturup iskambil oyuncularına lâf yetiştirenler. Kimisi derinlik getiriyor şiirbesiz (Didi-Huberman örneğin), kimisi sallıyor (Virilio örneğin), kimisi de ışık tutuyor (Jean Clair örneğin) – ya 'bizimkiler'i ne yapacağız: Yamuk bakan, gargara yapan, ağzından iktidar köpüğü saçan hebennaka ordusu? Bu durumda, en iyisi, sessizliğe yatkın olsa da, sanatçının kendi sözünü öne sürmesi.

Neye yarar? Şuna: Yalnızlığımı pekiştirir, yalnızlığının sırtını kalınlştırır.

Dâhiyâne fikrim işe yaradı: Dün, 12.00 – 17.00 arası, El Farro'da, NTV yayın kurulu toplantısı yaptık! Mustafa Dağıstanlı da adaya yerleştiydi zaten, Sevin Okyay ve Ümit Bayazoğlu Bostancı'dan geldiler. Hem çalıştık, hem seçim mavrası yürüttük. Herşey yolunda gidiyor, Cem Aydın da memnun gidişattan. Ağustos başı, demek ki önümüzdeki hafta, yeni programımın ilk kayıtları nedeniyle şehre inmek zorundayım. Kaldı ki, biriki birikmiş işi de hale yola koymam gerekiyor. Herhalde Tülin de gelecektir.

En önemlisi, Samih cephesinden gelen iyi haberler. Onca karanlığın ardından biraz olsun ışık. Orçun aradı, tarama temiz çıkmış bir kere, kalp de olabildiğince iyi görünüyor, biraz tümörde büyüme var; sanırım yeni bir kemo faslı var ufukta. Hemen Samih'i aradım, coşku içinde “ben de seni arayıp rapor verecektim” dedi. Sesi nasıl da düzelmişti yavrumun. Çok yordu onu bu son yaşadıkları, kınlan umuduna pansuman yaptı çünkü gelişmeler. Halsizliği enikonu azalmış, bugün yarın taburcu edilip evde dinlenecek, cennet gibi gelir ona bu taşınma, hastane günlerinden sonra.

Bugün ablamla buluşacağız. Yavaş yavaş onu ne kadar özlediğimi kabul ediyorum. Bilmem yeniden eskisi gibi olabilir miyiz? Annemle ilgili suskum devam ediyor ve bu beni endişelendiriyor. Styron sendromu yaşamak istemem. Suskumu biraz da “Yılkı”ya bağlayarak kendimi gevşetiyorum: Benim gibi biri yaşıyla yazıyla didişebilir ancak. Böyle diyorum, inandırıyorum. O bağlamda yardım alamadım. Şüphesiz, kepenk indiren bendim. Gelgelelim bir karardan kaynaklanmadı durumum: Şalter kendiliğinden düştü. Bu kadar içini hazır etmemek olur. Neredeyse aklımdan geçirmediğimi anlıyorum. Daha doğrusu, fikir hazırlığı başka, ruh hazırlığı bambaşkaymış meğer.

Dün yumuşadı hava, bugün de ağır geçmeyecek besbelli. Yorucu yanı da olsa, rüzgâra şükranlarımı sunuyorum. Yağmur yağsa. Dolu dolu yağsa. İçim de gerekiyor bunu.

Gece Gökşin'deydik. Yiğit de katıldı sonra, ucundan. Seçim

sonrası tahlillerimiz bitmiyor tabii. Bu yaz daha neler olacak! Dün, çok ilginç bir gelişme yaşandı. Cumhuriyet Kitap'ta bu haftaki yazım "Ünlem Âlemi"ydi: Tüh, çüş, oha, heyt üzre dört kısa metin. Aylardır yazmayı aklımdan geçiriyordum o parçaları, kıvamlı geldiler, Temmuz başı kâğıda düştüler. Melda Kaptana aramış Tülin'i, "bu kadar ince bir dokundurma olabilir yaşananlara" demiş: "İçime su serpiti". Hiçbir bağlantı yokken bu bağlantının doğması önce güldürdü beni. Yeniden, basılı haliyle okudum parçaları: Melda hanım haklı olabilir!

Metin gerçekliği üzerine önemli bir örnek-durum işte. Sıkı yorumlar getirebilir başka bir göz, analitik bakış.

Yürüyüş güzergâhında Nikiforos, Rüstem, Arslan usta, Melike: İyi geliyor o temaslar.

İrfan, Fahri, Ahsen aradılar. P'nin konusu "Ev"miş – bundan ve benden iyisi cansağlığı.

Yazı adamı, ister istemez 'yazdığı kadarı'yla düşünülür – bele benim gibi 'çok yazmış' olanların durumunda iyiden iyiye böyledir. Şu konuda bunca yazmış, daha ne düşünmüş olabilir.

İmdi, her yazı buzdığı. Kısa sürede sürüklenip eriyecek bir buz kütleli değilse ortaya konmuş olan.

Her yazı, ada. Suyun üzerinde görünen sanmak negatif devekuşluğu. Geçici, yüzer adalardan biri değilse karşımızdaki.

"Ev" konusunda ne çok düşündüm.

Yazdıklarım, yazacaklarım bir ölçü oluşturamaz bana kalırsa. "Kulübe-Mimarın Düşü"nü tamamlayıp ortaya çıkarabilirsem, söylemek istediklerimin, zaman içinde söylediklerimin aslan payını içerecek o kitap ya, gene de hesaplanamayacak ölçüde fazlasını düşünmüşümdür, düşünmüş olacağım.

Yazı toplar ve ayıklar, eksiltir, gerçekleşme güzergâhında. İşin doğası bu. Gereği.

"Yazı benim evim" diyebilmiş kaç kişiden biriyim acaba? Kimiz, kimleriz, kimlerdeniz?

Geçenlerde, Alpagut ile Vatia'dan sözediyorduk – evine kapanan, dünyasını evine toplamayı seçen adam olmak sorunu. Evcillikle başlayan,

giderek evi bir maraz-mekâna dönüştüren eğilimin sonucu.

Beni, mümkünse, buradan çıkartmayın.

Dışarısı kalsın. Orada, nasılsa öyle.

Öbür ufta, kendini dışarı atmak var. Anladığım, en anlayamadığım korku türlerinden biri: Kapalı alan phobia'sı.

Perdeleri sıkı sıkıya kapatanlardan, kapısını bacasını tıkayanlardan olmadım hiç. Vatia'nın durumuna dayanmadım bugüne dek. Balkon, taraşa, büyük pencereler evimin olmazsa olmaz dışı açık organları, koskoca bahçeye susuz yaşıyorum. Gökkubbeyi, ufku, açıkları, ağaçları, suyu, havanları beş duyumla karşımda olsunlar, beklerim. Gelgelelim, evimden, dışarıda, insan görülsün, duyulsun istemem de. Göreceğim gelmişse çıkarım evden, aralarına karışırım, yakın ya da uzak temas kurarım. İstemediğim kimse gelmesin evime. Postacı, posta kutusuna bıraksın ne getirdiğini. Telefonum çaldığında, yalnızca özlediğim seslerden biri olsun karşıda. Günlerce sessiz, gelenim gidenim olmadan yaşayabilirim aslında. Gene de 'misanthrope' değilim ben, 'misogon'um.

Ev: Yurd.

Yurtluk.

Ne bayrak, ne tapınak, ne yakın komşu.

Ben ve canyoldaşım.

Yatağın ucundaki kedi, çatımı seçmiş kuş, arka bahçede anıran bir eşek, önbahçede koşturan üç-beş çil horoz.

Ve çınar, manolya, akasya, atkestanesi.

Limon.

Yaz-kış mırıldayan bir billür dere.

28 Temmuz, 06.15 –

Gündoğumuyla eşzamanlı uyanmak pırıpırıyor içimi. Sabahın ilk ışığında, ilk seslerinde bir eldeğmemişlik var ya, gecenin koyu tortularından arındırıyor insanı. Gürültücü martılar + patırtıcı balıkçı motoru – bir yaz günü daha başlıyor.

Öğlen indim Bostancı'ya, yürüyerek Suadiye'ye geçtim. Yol-

da, o sıcakta, dayanamayıp Adapazarı Islama yemeye yeni açılan bir aşevine daldım. Servis kâğıtlarına Fahri Aral'ın bir yazısıyla dört eski Adapazarı kartpostalı basmışlar. O tek kelimeyle korunç kasaba, bir vakitler basbayağı alımlıymış meğer: Çark caddesindeki cumbalı evler, Cumhuriyet caddesinin resmî taş binaları, nasıl başardık her güzel şeyi yıkıp yoketmeyi, yerini bir sürü ucube yapıyla doldurmayı? Dün oluşan siyasal tabloyu bundan net açıklayamaz hiçbir şey. Doğu Karadeniz'den dönen Mustafa öfkeyle aynı gözlemleri aktardı geçen gün. Ağlama duvarı önünde buluşuyoruz, gelgelelim, yıllardır yaptıklarımızın hiç işe yaramadığının da farkındayız. *Şehir* dergisinden şehir monografilerine, fitilini yakutım pek çok proje gözümün önüne geliyor: Öküzlerin kayıtsız baktığı bir trenin ufukta kaybolan, yalnızca dumanı görülebilen lokomotifim ben, vagonlar bomboş şimdi.

Şehir, sıcaktan bunalıyordu. Ablamla eniştem, bir kez daha gördüm, çok iyi bir çiftler. Böyle bir başarı insana yeter bence. 15.00 motoruyla döndüm. İki saat uyudum, kendimi topladım. Nefis bir küçük tur yürüyüşü yaptık Tülin'le, yemeğe Mavi'deydik, sonra balkonumuzda uzun uzun "ev" konusuna daldık – domus ultima düşleri.

Arada, bir masalar, bir de evler çizerim, çiziyorum (bu yıl bunlara kuşevleri eklendi).

İki yaklaşık-kesin masa tasarımına oturdum sayılır, uzunca bir süredir. İlki, bir yazıhane aslında; Frank Lloyd Wright'ın bir masasından esinlenmiş, çeyrek özgün bir tasarım. İkincisi, bir işlik masası: Bütünüyle kişisel-işlevsel, yazı adamındaki ustabaşını öne çeken bir özgün model. Motorlu, kumanda düğmeli bir 'mobil'.

Onları bileği kırık birine çizdirtmeliyim (Faruk Malhan böyle bir yardımı esirgemez benden).

Ev konusunda da, iki tasarım modeline indirgeyebilirim, kâğıda düşüğüm taslakları. Biri uçuk-kaçık, hepten düşsel, gerçekleştirilmesi neredeyse olanaksız bir (gene) 'mobil'. Daidalos'a selâmlarımla. Durduğu yer-

de hem konum, hem de aç ı değiştirebilecek dev bir aygıt bu. Locus Solus tabii. Ötekisi, 'gerçekçi' bir tasarı: Yapılabilir de, uçmaz kaçmaz da. Hep-ten işlevsel, iki kişi ve gerektiğinde yatılı konukları (aynı anda en fazla iki çift) için düşünölmüş, elbet kütüphaneli ve atöhyeli, yayınık, bahçeli, biri yeraltında, iki buçuk katlı bir ev-işlik.

Onları, bir mimari çizim bütönlüğüne evirtmeliyim (Han Tümertekin böyle bir yardımı esirgemez benden).

Hadı, üçüncüsünü de saklamayalım: Evin geniş bahçesinin bir ucuna, hepten kendi elimle inşa edeceğim küçük kulübe. Çok kişiye, ama özellikle Merç'e ve Le Cabanon'a derin selâmlarımla.

*Birinden birini yapamadıktan sonra 'ben yaşadım' nasıl diyebilirim?
"Yazı benim evim" kuruntusuyla.*

29 Temmuz, 07.10 –

Kartuş dayanmıyor! Bir ayda yaklaşık 240 sayfa yazmışım, yüksek tempo ilerledim bu yıl, adada.

Sır'ın 4/5'ü tamamlandı. Dilediğim yoğunluğu ve kıvamı korudum buraya dek. Kolay yazılacak metinlerden değil bu, paso kan çekiyor beynimden. 100 sayfa dolaylarında küçük bir kitap, gelen; ama öyle sulandırılmış metinlerle bir tutulamaz pek: Her cümle, kesit, durum ciddi çaba istiyor. Ne anlatı, ne deneme. Öyleyse ne? Benim için belli de, okur ve eleştirmen gene askıda kalacaktır. Nedense, tür kalıbına sokulmadığında, kurduğunuz yazı bo-calama ve tedirginlik doğuruyor. Ne şimdi bu: Yahu size ne, okun-maya değecekse boşverin gerisini: Ya da: Biraz da siz düşünün.

Sır bittiğinde, ilk bölümünü yazdığım Yılıkı'yla, 2003'den beri gerisi biriken Mekik üzerinde yoğunlaşmak istiyorum. İki çetin ceviz iş daha. Bakalım onca koyuluğa içim dayanabilecek, elim yetebilecek mi?

Bu arada, Dıvan VI'dan iki parça çıktı bile. Anaşür, Sagalasos için hazır gibiyim. Belli mi olur?

Tölin anı karar verdi, şehre indi dün sabah. 21.00'e dek evden

çıkmadım, birkaç telefon konuşması ve Hulusi oynaşmaları dışında kapandım. Gece, Gökşin'deydik. Kasırğa gibi açıldık, meltemle tamamladık masada, sarmaşdolaş eve döndük – balkonumuza.

Bu akşamüstü: Alguadiş.

Sonra: Galatasaray'ın ilk kez yeni halini izleyeceğim.

Yazı adamının yazı ayarı çekirdeğinde duran yazın türünün ölçülerine bağlı biçimde geliyor genelde – temkinli davranarak 'genelde' diyorsam, şu anda aklıma başka bir örnekleme modeli koyabileceğim bir isim gelmiyor. Ece Ayhan sıkı şiirden sözedirdi ikidebir, aslında sıkı yazıdan söz etmek daha doğru: Sıkı şiir, sıkı düzyazı getirir. Sıkı öykü, sıkı deneme. Farklı türlere açılan pek çok edebiyatçı üzerinden sınanabilir bu görüş.

Sıkı, benim gözümde yoğun, derişik, su katılmamış anlamını taşıyor. Egemen yazı, hem yazar, hem okur katında yayındır. Hafifletir, ha-valandırır, yanileştirir. Açıklık bambaşka, bir tür saydamlık üstüne kurulmuştur.

Şüphesiz dereceleri var. Gereçekleri de. Gazete yazısından bu beklenir; adı üstünde, kitle iletişim aracında okunmaya çıkacaktır metin. Buna bir yanımla çok fazla aldırmadım ben. Bir yanımla dikkat ettim: Günebakan dizisinden üç kitabımda, Cumhuriyet yazıları ağırlıklı iki-üç kitabımda, seçtiğim konular kadar üslup dengesini de kollamış olduğumun farkındayım. Yazı halkalarının en dışarıdaki katmanlarıdır bunlar.

Sonrasında, günlük kapsamına girenler gelir: Gündeşterleri, Pasaport Damgaları, Basso Continuo.

Daha da sonrasında: Seyahatnâme kitapları, İçbükeyler, yazınsal denemelerin bir bölümü.

Oradan başlayarak iyice koyulaşır yazı, sınırlı, bazan da çok sınırlı okura uzanır: Şiirler, Başkalaşımalar, Yaşamöykü, nesir kitapları, kimi metinler, kimi denemeler – şita artık yukarıdadır.

Bana öyle geliyor ki, bunlar olmasaydı ötekilere de gerek kalmasdı. İkili, şartlı, bağlantılı bir gereksinmenin sonucu olarak görüyorum farklı ayarlara başvurmayı – ola ki yanıltıyorum.

Ayarın birazı konudan, sorundan geliyor. Birazı yaklaşım biçiminden. Çoğu kez, birbirilerini etkiliyor, belirliyorlar.

İççe geçtikleri oluyor. Şu defterde sözgelimi: "Dün gece Halkı'de yemekteydik" ile, dönüp seçiyorum, "Yapıt kurma eğinimi, yazı yalnızlığının yatağı" cümlesi aynı bütünlüğün parçaları, birimleri doğal olarak; ama ne ayarları benzetilebilir, ne de öznenin hayatındaki yerleri. İlk örnekteki düzyakak duruma parandeler attıran birine sinirlenirim ben, ikinci örneği okura ufalayarak sunma çabasını küçük düşürücü bulurum – yazarı ve okuru açısından.

Ayrılamazlar mı?

Ada Defterleri'nde ayırıyorum: Düz ve eğik harf karakterleri kullanarak. Okurun, "bana ne senin Halkı'de yemek yemenden?" sorusunda bir haklılık olabilir. Terside de olabilir ama – yoksa o bölümler yazılmadan da elbet olurdu. İççe sunuyorsam, gündelik hayatın düz akışı olmaksızın yazılmıyor öbür bölümler. Sonuç olarak Olympos'tan haberler saati değil bu, hepimiz aynı hayatın bir ucundan geçiyoruz.

Ha, sıkı yazı yokuşa sürüyormuş.

Yandan dolaşabilirsiniz.

Kitapçı vitrinleri, rafları her cinsten yazıyla dolu.

30 Temmuz, 08.10 –

Daha fazlası rahatsız etmek, yük olmak olur korkusuyla daha fazla arayamıyoruz: Tülin bir ara Nesrin'e ulaşmayı başardı, Samih'in durumu hiç içaçıcı değil besbelli. Halsizlik, ağrılar sürüyor, biraz olsun iştahı açılmış, bu kez de doğru dürüst uyuyamıyormuş. Ne kadarı fizikle bağlantılı uyku sorununun, ne kadarı metafizikle? Son perdede, uyumaktan kaçınılıyor sanki. İçimiz dışımız Samih'le dolu. Hiçbir yararı dokunamaz bunun ona. Aklimin bir başka yanında, arayamadığım için kıvrınmama yol açan öteki arkadaşlarım. İnsan ne kadarını kaldırabilir, ruhum delik değil, hasta olmaktan korkuyorum. Tülin benden berbat bir halde.

İkimiz de çalışıyor, oyalanıyoruz. Yazmak, resim yapmak da, yürüyüşe ya da yemeğe gitmek de vicdanı zedeliyor bu koşullarda. Ben yaşıyorum, o ölüyor: Böyle bakılmamalı, gelgelelim böy-

le hissediliyor en azından. Yalnızlıktan, yazı yalnızlığından sözetmek utandırıyor insanı – hastanın, hele ki ağır hastanın önünde değil tabii, arkasında. Adada yazdığım kimi parçalarda (şiir, deneme) anlamlandırma isyanı var belki de: “Ölümlülük üzerine Deneme” ve “PS”si; “Vous N’avez Rien vu à Hiroshima” ve “Gümüş”; “Yılıkı”nın ilk bölümü, “Sizin hiç”; giderek, öteki kutupta, “Saray”. Bu defteri saymıyorum.

Gece, Akaş ailesi ve Burak, Heybeli’ye yemeğe gelmişlerdi, bir ara katıldık onlara, iki saata yakın oturduk. Şüphesiz çok üzülmüyorlar Samih için, ama, yaşları gereği, bizden uzak bir noktadan. Konumları gereği de: Ne de olsa bizim kadar yakın mesafeden ve canalıcı yerden vurulmuş sayılmazlar. Herkesin sırası geliyor, zaman meselesi bu.

Öte yandan, dört buçuk aylık bir topaç, Can Akaş, şimdi hayatlarının merkezinde bir can, belirleyici ögenin bu olmasından doğal ve sağlıklı ne var, Ölüm’e kilitlenmek marazların büyüğü ve yanlışı olurdu.

Burak, genellikle olduğu gibi, su serpiciydi. Yakınlık derecemiz bir yana, insan olarak da sıcak, zeki biri; sancılarını da yabana atmıyorum, bilmem çevresindekiler hangi ölçüde bunun farkındalar.

Bir ara sözü *Kanat Hareketleri*’ne, Levent Yılmaz’ın coşkulu yaklaşımına, sahaflarda EB kitapları avına çıkanlara getirdi, içim ısındı gene. Ola ki aşırı büzüşüyorum bazan, inimde.

Öncesinde, Tülin’le yeni Galatasaray’ı izledim ilk kez. Lincoln çok iyi, öteki yeniler iyi, uyum sorunu var, tempo yüksekçe ama top kaybı oranı yüksek henüz, gol yollarında açık, son vuruşlarda sorunlular. Lincoln penaltı kaçırdı, ama olağanüstü paslar dağıttı. Yirminin üstünde şut çekildi. Neredeyse kalecisiz oynayabilirdik. Ne ki, kolay olmayacak bu yıl da işimiz. Hiç değilse ışık var! Bir de, Lincoln’ı Hagi’yle bir tutmak yanlış olur.

Akşamüstü Alguadiş’le El Faro’daydık – tuhaf arkadaşlık bizimkisi.

Tülin, *Otuş Kuş'u* okuydu, yeniden. Geceyansını geçe balkonda konuyu açtı ama yorgundu, açılmadı. Besbelli, o metinde benim temel arızalarımın tohumlarını görmüş – doğrudur.

On yılı aşmış olmalı, bir Handke röportajından parçalar alınılamıy- şım defterime. Herkeste Proust'u, Tolstoy'u, Joyce'u aşma hırsı görüyor ve onları küçümsüyor. Herkes kim, anlayamadım. "Küçük, ince, edebiyatın özünü verecek güzel kitaplar yazmak istedim" diyor bir yerde: "Romanlara, dramalarla ve olgularla yüklü anlatılara inancım kalmadı". Cézanne'in şeyler arasındaki boşluğa yönelerek resmini inşa ettiğini söylüyor: "Şeylerin arasındaki boşluk görülmeli".

Neden almışım o parçaları, defterime? Büyük olasılıkla, Handke'yle yollarımızın kesişmiş olmasına şaşırıp içindim! Öte yandan, o küçük, ince kitaplarından birikisini okuduğumu, ilginç bulduğumu itiraf etmi- liyim.

"Şeylerin arasındaki boşluk" saptamasıyla benim "bir şüir kurarken etrafını biraz boşaltırım" cümlem sanırım ciddi bısımlıklar barındırıyor. Tam çakışma diyemesek de.

İyi, nitelikli, sıkı (nasıl adlandırırsak artık) okurla ortak alanımız o. Ben yazmamış, boş bırakmışım onun için; okur farkedecek, davranaca- cak, "iş"ini yapacak orada.

Bir uzlaşma topografisi olarak görmüyorum boşluğu.

Suç ortaklığı bölgesi daha çok.

Sana söylemediğimi oku: Sana bunu söylemişim.

Talebin ne kadar yazar-ben'den, ne kadar okur-ben'den kaynak- lanıyor acaba? Beni yüksek gustolu, ince, derin, loş ortamda seçmeyi bilen, sarmalda yarıyarıya kayboluşun kıvancını arzulayan bir okur olarak mı görüyor, seçiyor yazar, yoksa, bazı noktalarda eşitlik yerine üstünlük mü taslıyor?

Ortalama okur, yokuşa sürülmeyi yazarın karşısında üstünlük tas- lamasına bağlar: Ne sanıyor kendini.

Sıkı okur, yokuşu hak ettiğine inanır: Yazar kendi gibi görüyor, kendi kadar sayıyor beni.

Bu tavrı apaçık koymak, hem vasatokursavarlık adına, hem de sıkı

okura göz kırpmak için, yayınevi başka bir kural dayatmazsa, arka kapak metnini kaleme almayı üstlenirim. Metnin çağrısı, öncülü, devamı, mütemmim cüzüdü.

Bir gün, seçeceğim kinii arka kapak yazılarımı bir araya toplamak istiyorum: İnce, küçük bir kitapta.

Çünkü onlarla, usul usul, özerk bir kitap kurduğumu düşünüyorum.

31 Temmuz, 06.45 –

Bugün, adada ilk ayı tamamlıyoruz. Geçen yılla oranlandığında, kıyasladığımda, akış çok farklı oldu bu yıl: Topu topu beş kez indim şehre, bir gece kaldım evde, kesintisiz sayılabilecek süreç verimliliğimi de etkiledi: İki katı yazdım, okudum. Önümüzde Ağustos ve Eylül, sonra da, Tülin'in dayanma haddine bağlı olarak Ekim günleri olacak – bir de hava koşullarını bağlı olarak tabii, geçen yılki kadar yumuşak olursa ne âlâ.

Dün, yazmadım, okudum. Bir maraton koşucusu gibi! Sabahın köründen başlayarak, ne yoğun metinler hem de. Kafamdaki çarkların dönüş hızına yetişemiyorum bazan, şaşırdığım oluyor 'beyin tutuşması'na. Hayatın tepeme sürdüğü kara bulutlara karşı bir tür savurucu rüzgâr üretmek istiyorum böylece, ola ki. Yazmadım ama, bir dolu not düştüm kâğıtlara.

18.35'le Büyükkada'ya geçtik. Kesif at pisliliği kokusu, yoğun fayton trafiği, tatsız insan trafiği: Orada yaşanmaz yazın! Orhan Bursalı'yla ayaküstü lâfladık, kilisede org konseri vardı, bir göz atalım dedik, Behiç Ak ve Engin Ertem'le selâmlaşık, Engin Geçtan'ı gördük, firar edip Bahçelerönü Sokağı ağır ağır arşınladık. Tiraje'cik, orada, koskoca köşkte, yapayalnız. Tuhaf, gizli bir hayat. Her gördüğünde bizi çağırır, bir türlü gidemedik.

Şamil gene nefis bir masa donatımıyla Ali Baba'daydı: Barbunya, deniz börülcesi, patlıcan salata, kroket, salata, midye dolma derken ipin ucu kaçtı. Heybeli'ye dönüşte bir de sakızlı dondurma, geceyarısı dikildim uykumdan, balkona geçtim, aklımda

Samih: Gece uyuyamamış bir gece önce, bugün hastaneye uğrayacaklar.

Ada Defterleri'nde, özel hayata çok sokulmamaya özen gösteriyorum, günlüğümdeki optiği benimsemedim baştan beri. Gündelik kesitleri bir bakıma steno yazısıyla arkaya döşeyerek yola devam etmeyi yeğliyorum burada. Oysa, ada yaşantısı özel hayatımızı kesinkes daha bir yoğunlaştırıyor. Şehirde, hem ötekiler, hem koşuşturmalar giriyor araya; böyle bir yaşama biçimine, ada olsun olmasın ada koşullarına geçme özlemi bundan arttı bir de, son yıllarda. Daha anlamlı, arınmış bir yaşama biçimi bu, insan kendine sokuluyor, çekirdeğine sokuluyor.

Yaklaşık altı-yedi saat kapandım dün, sessiz, okudum. Yaklaşık altı-yedi saat birlikteydik ardından, hafif ve derin tabakalar içiçe. "Önce"yle "Sır"ı tokuşturuyoruz arada. Ortak alanda, ben 'Hulusi Defteri' tutuyorum, Tülin nefis Hulusi dizisi desenleri attıyor. Köşemde, ağır ağır "Önce" üzere bir 'okuma denemesi' kuruyorum.

Bir yandan, hayatımızı kuşatan ölümler (6'sında babasının yılı, 4'ünde annemin dördüncü ayı doluyor), hastalıklar karşısında birlikte tutunuyoruz; bir yandan da çok eğleniyor, gülüyor, Hulusi'yle oynuyoruz. Siyaset konuşmaktan geri duramıyoruz bir süredir, kalan zamanlarımızı kirletecek bir tablo olduğu için. Düşler üretiyoruz öbür uçta: Kişisel ve aydınlık düşler.

Arkadaşlarımızla, dostlarla temas sürüyor (İsmail aradı gece, Manchester'dan).

Böyle uzuyor ada günleri.

"Her hayat bir tür kazayla başlar ve biter.

Sürdügü sürece, kazalarla biçim alır ve çizilir çehresi. Dostları, eşi, okumaları, inanışları, her hayat bunları özellikle rastlantıdan çekip çıkarır. Unutulur ama bu rastlantı; ve kişisel hikâyemizi, dümdüz varoluşa çıkan bir çizgi halinde "zaman"ın devamlı bir gelişmesi gibi düşünür oluruz".

Valéry'nin *Suite'e* (1934) aldığı "Hayat Bir Masaldır" başlıklı kısa metninin fotokopisini, *Sır* nedeniyle bir başka paragrafını

okurken çentiklediğim için, yanımda getirmiştım – yukarıdaki bölüme ilk okumada belli ki pek o kadar takılmamışım; oysa bu kez, hem de *Sır*'daki bir gelişme nedeniyle, daha doğrusu, Staël'in 'sanat'la 'kaza' unsurunu birleştirdiği mahut mektubun etkisiyle metinde doğan bir açılım yüzünden gelip gözlerimi tırmalayiverdi.

8 Ağustos yaklaşıyor: Tül'le 'çarşışma'mızın 21. yılı dolmuş olacak. O gece Ertuğrul arayıp benimle buluşmak için ısrar etmeseydi, Nuran Terzioğlu arayıp Tülin'le buluşmak istemiş olmasaydı, aynı saatlarda koskoca İstanbul'da, aynı noktada bulunmasaydık... onbinlerce rastlantıdan belki birisi, ama hangisi! İkimizin de bütün hayatını değiştirdi, buraya getirdi çizgilerin keşilmesi.

Böyle bakıldığında, insan böyle bakmaya başladığında, önce vasatlığa özgü bir kadercilik oyunu, imana özgü bir alinyazısı grameri çıkıyor ortaya; ayrıntıya girdikçe, büyüyor ve çetrefilleşiyor yaşama ağı. Dileyen, varoluşçuların çözümüne de sığınabilir burada.

Yaşamöykümde, bunu 'hayatımın ilk kurası'na dek indirdiydim: Babamın tayini Eskişehir yerine Balıkesir'e, Merzifon'a çıkmış olsaydı, şu satırları yazamayacaktım – ötesine ve berisine gitmemek için.

Yaşam başlangıcı öylesine sıkı sıkıya, hesaplanamaz bir olasılıklar silsilesinin görünemez ilmeklerine bağlı ki, Ölüm'ümüze ilişkin belirsizliğün ağırlığını pekiştiriyor bu durum. Ne zaman, nasıl, nerede öleceğimizi bellidir demiyorum; diyebilseydim, o inanışın sahiplerinden, müminlerinden olsaydım, sanırım hafiflerdim: Madem kayıt altına doğduğumda alınmış ölüm yerlemlerim, yapabileceğim şey yoktur.

İmdi, bu inançtan yoksunum. Onun için de, to be or not be, yapmam ve yapmamam gereken 'şey'ler, adımlar ve kararlar, kalakalmalar ve oylanmalar, doğru ya da eğri sapaklar, edim parçaları, irili ufaklı eylemler var.

Şimdi şu an, Nicolas öyle yapmadı mı, yükseğe şu kattan atlamak var. Ne zaman, neden başladığını bilecek miyim, aldığım kararın buraya

dek gelen çizgisinin?

Oysa, insanın, ölümüyle ilgili yapabileceği tek kendisine ait (o da ne ölçüde?) edim bu: İntihar.

Onun dışındaki her karar, içeriden ya da dışarıdan gelsin, beni zihnimde hiçbir biçimde denetleyemediğim bir yoldan, kendi yolundan Ölüm'e götürecek – işte asıl, altedilmez Sır bu.

Geceyarısı, televizyonda bir haber: Ingmar Bergman, sabaha karşı ölmüş, bir önceki gecenin sonunda, belki kurtların saatında. Bir yaşlılık dönemi fotoğrafı eşlik ediyor habere, Tülin fark ediyor: 62'sindeki Samih'ciğim yaşlanacak olsaydı, şaşılacak şey, 89'unda ölen Bergman'a benzeyebilirmiş – hem de bir kardeş gibi.

Fârô'da, Baltık denizindeki adasında, huysuz münzevî, birbaşına yaşıyordu yıllardır. Kızı, “huzur içinde öldü”, diye açıklama yapmış. Ömrü boyunca tek salise buhursuzluktan kurtulamamış biri için, doğrusya, beklenebilecek bir son.

Otuz yılı aşkın bir süredir, baş sinemacılarımdan biri oldu; filmlerine döndüğümde, zaman içinde, hiç düşkünlüğü yaşamadım. Son, en son gerçekleştirdiği film önünde, Saraband, bir defa daha dağıldım kaldım. Çok derin, ipince, harman yeri sorgulaması. Birey, çift, cemaat, toplum, ülke, Dünya ve Evren ve Kaos üzere bir epope.

Üstelik, ne kadarına erişebildik? Yüzü aşkın oyun sahneye koydu, hiçbirini tanımıyoruz, tanımayacağız. Büyülü Fener'i, kimi metinlerini okuduk, yazdıklarının küçük bir kesiti. Stokholm Film Arşivine 45 büyük koli elyazmasını bırakalı birkaç yıl oldu. Güneşiğine çıkarılacaklar, okuyabileceğimiz bir dile çevrilecekler de...

35'ine dek, büyük bir hırsla, yazar olmak istemiş. Yayıncılar geri çevirmişler yolladıklarını, önünü tıkamışlar. İyi mi yapmışlar yoksa? Bilemeyiz.

Her ne demekse, ki benim gözümde apaçık: Gerçekleş(tiril)miş bir hayat. Benim gözümde, başkalarının gözünde apaçık olması başvurduğum tanımlı, fîilî herkesin gözünde aydınlatmaya yetmeyecek, biliyorum.

Soracaklardır: Gerçekleştirilememiş hayatlar mı var?

Pek çok yaşam ögesi, Bergman'da, ortalamanın üzerindeydi: Ömür süresi, ürün sayısı, aşk sayısı – öfke, kibir, dibe vurmalar, doruk tırmanış-

ları, yaralanmalar, borgörölme ve taçlandırılma, vb.

Gerçekleştirmenin tek yolu bu fazlalıklarla ilintili değil şüphesiz: Kendi halinde, gürültüsüz, mutlu bir başka formu da geçerli gerçekleştirmenin.

Kaldı ki, onca etkinliğin, getirisinin götürünün Bergman'ın durmadan kendisini kemirmesini engelleyemediği biliniyor.

Kaç yıldır Fâro'daydı, 'kulübe'sinde?

Son Ingrid öleli beri yapayalnız, ruhu yenik ve delik deşik uzatmaların belirsizliğinde yüzyıyordu.

Bir itirafında, gün boyu yüksek sesle, Ingrid'in hayaletiyle konuştuğu-na rastlamıştım.

Bizim ada nüfusunda bugün bir azalma var.

Uzakta bir ada.

Tam yanibaşımda.

Heybeli'ye getirdiğim birkaç film arasında Saraband da var – orada bir görüşelim gene.

1 Ağustos, 07.00 –

Yerdeğiştiren, geçici bir süre için yaşamaya geldiği noktaya, alışageldiği düzenin uygun, uyarlanabilir, ola ki minyatür bir replikasını kuruyor. Yaşama pratiğinin her alanında böyle bu. Üç yıldır adada tuttuğumuz üçüncü ev bu; devamlılık gereksinme haritasını netleştiriyor sanıyorum: Farklı koşullarda neyi nasıl oturtacağımızı daha bir öğrendiğimizi görüyorum.

Çalışma ortamının transferi çerçevesinde de durum değişmiyor pek. Seyyarlık nedir, baştan beri çok sık yer değiştirdiğim için, bellemişim. Talihim, bahane aramayan, işi zora koşmayan bün-yem; bukailemun gibi çevreme çarçabuk uyum sağlayabiliyorum. Günün sırasını, sıralamasını, kimi ayrıntıların farklılıklarına bağlı biçimde gerçekleştiriyorum. En ölküsel olanın peşine takılarak hayatı kendime zehir etmem (kadınların, özellikle Tülin'in bu bağlamda sorunları var), yetinir, 'idare' ederim – hem yaşarken, hem de çalışırken.

Adadaki hücrem, Paris'tekinden iki kat daha büyük. Yazı masam da. Burada, pencere ve ışık, manzara ve ufuk müthiş, Paris'teki otel odasının 5 m²'lik yan bölgesi kör bir avluya, duvara bakıyor ve ışığı bile ölçemiyorum. Çalışırken bakılır mı? Ayartsa bile, bakılası bir çerçeveyi yeğliyorum işin açığı; ruhumu aydınlatıyor. Ama, kör duvarsa, büyütüyorum.

Yerdeğiştireceksem, genellikle içimi önceden, bazan epey önceden hazırlarım. Bana eşlik edecek malzemeyi de ufak ufak hazır ederim. Ağır top parçalar bellidir: Yazı araç gereçleri, küçük (taşınabilir) okuma 'corpus'ü, müzik altyapısı, tütün ve kahve. Yerine ve süreye göre bir ya da iki çanta demektir.

Otuz yıldır, her durumda tezgâh kurmuşumdur. "Eleştirel Yöntem" in bazı bölümlerini, 1976'da, gece bekçisi olarak çalıştığım otelin kabul deskinde; *Estetik Ütopya*'nın bir bölümünü Etimesgut'ta, askerî hapisanede; "Vurgun"u, onsekiz aylık Sarp'la, Antalya'da dar ve yapış yapış bir pansiyon odasında; "Kırk ikindiler"i küçücük, "Tesniye"yi büyükçe bir teknede, mavi yolculukta yazdığımı anımsıyorum örneğin.

İçini hazır tutma sanatı diye bir şey olduğuna inanıyorum; ortamı ya da destek malzemesini hazır etmekten çok daha önemli o, şüphe yok ki.

'Daha iyi' koşullar daha iyi olmaz mı peki? Olur da, 'çok daha iyi' koşullar 'çok daha iyi verim' anlamına gelmiyor ille de.

Bakıyorum da, Tülin, adadaki sokak kapısının sırtında, 50x70'lik nefis desenler atıyor bugünlerde.

Şehre inecek bu sabah. Atölyeye. O 'iş' burada yapılabilir miydi, zor. Olanaksız mı? Bilemiyorum.

Akşam ben de ineceğim şehre. Gece evde kalacağız, bir aydır ikinci kez. Yarın NTV'de, "Sesten Söze"nin ilk kayıtlarını yapıp erkence döneceğim: Hulusi çok yalnız kalmasın. Dün gece Yiğit'lerde yemektek (nefis bir iskorpit döktürmüş bizimkisi), donüşte gördük, ortalığı darmadağın etmiş – haklı yavrucak. Sonra, koyun koyuna yattık, sakinleşti bir parça.

Samih'ten iyi haber almadık dün. Halsizlikle, ağırlarıyla baş-

başa, sık sık uyuyormuş ve uyanıyormuş.

Ali'nin metro filmini izledim, müzik (Mozart) dışında iyiydi.

Yaklaşık kırk haftalık bir yayın döneminin ardından, geçen cumartesi, "Sessizliğin Sesi"ni noktaladım: Debussy'den Hans Peter Kyburz'a, kişisel seçkiye dayalı bir "XX. Yüzyıl Müziği" serüvenine baktım, az konuştum, daha çok dinlettim. 4 Ağustos'tan başlayarak "Sözden Sese" devreye girecek, yaklaşık bir yıl boyunca sürdürmeyi öngördüğüm bir radyo çalışması daha: Edebiyat-Müzik ilişkilerine geçmişte, biri Açık Radyo'da (Hasan Ersel ve İlke Boran'la), biri NTV-Radyo'da ("Şiirin Musikisi") iki ayrı seferde açılmıştım, şimdi kafamda farklı bir izlenim var: İşin "ontolojik" cephesine sokulacağım biraz, becerebilirim. Bir "illüstrasyon" olgusu gibi bakılmamalı o kesite, kanlı bir soruşturma, derin bir kağıt söz-konusu içeride. (Bu kayıtlar, bir biçimde, değerlendirilsin isterim ileride; ne de olsa iyicine yayınlaştı ve kolaylaştı çoğaltım teknolojisinin olanakları).

Bir yandan da, gitgide koyulaşan bir yazıyla Sır'ı finaline taşıyorum masada. Birden fazla metnime eklenebilecek bir tyn bu; en çok da, herhalde, Gesualdo'ya.

Önce imge, sonra ses, ağırlıklı kuşatım alanları açtı yazdıklarım, kucaklanması güç, ilişkilendirilmesi kolay olmayan bir bağlantılar zinciri, bir işi denklemler organizasyonu. Sorgu alanının bütününe kim görebilir bugün? Benden önceki kuşakta birkaç kişi (Usmanbaş, Bilge, vb.) vardı, benden sonraki kuşaktan biriki kişi görünüyor (Cem İleri, Ömer, Armağan, Alpagut gibi), ortası bomboş. Anlaşılan, bir yalnızlık bölgesinin ortasında yım gene.

Müslüman mahallesinde sabyangoz satışı saptamasından yıldıgımı söylemeliyim. Nicedir iletişim olanakları, ulaşım kolaylıkları öne çıktı; ucuz ve kolay yollar açtı yeni teknolojiler, belli bir dolaşım ağı yoğunluğu oluştu. Çok kişi bakıyor, görüyor, dinliyor, duyuyor görünüşte. En üst tabakada, düpedüz yüzeyde kalmakla yetiniyorlarsa, ne yapılabilir?

Sır'ın iki merkez figüründen biri, Jordi Savall. Dünyanın Bütün Sabahları çevreli kaç yıl oldu; film gösterime girerli? Savall'ın CD'leri her yerde satışta. İki kez konser verdi Türkiye'de. Uzun bir söyleşi yapıldı onunla, yayımlandı.

Bir alt tabakaya, biraz daha derine yönelme isteği duymuş olanların nüfusu nedir, ne olabilir? Yönelmiyorlarsa, neden?

Sır'ı yazmaya giriştiğimde, metin ilerlerken hiç mi hiç tasalandırmadı beni bunlar; sona yaklaşıırken tırmalıyor böyle sorular. Çok mu büyük tasam – hayır. Gene de, herşey başka türlü gelişebilirdi bu ülkede diye düşündüm öteden beri, besbelli sürececek iç hayıflanmam, bazan köpürüp dışavuracağım ayrıca.

Geçenlerde, bir polisiye roman yazarımız, ahkâm kesiyordu: Edebiyatta esas olan bir 'estetik kaygı'ymış (bunu kerestenin teki dile getirdiğinden insan şüpheye düşüyor), bir de geniş kitleye ulaşmak, "çok satmak"mış – dikkat ettim, lütfedip "çok okunmak" bile demedi.

Gerçek bir kalın kafalıyım ben: Bu çiftleşmenin burada nasıl gerçekleşebileceğini anlayamıyorum. Kültür ve eğitim düzeyi yüksek bir ülkede Nabokov, Bonnefoy, Calvino, Nooteboom gibi yazarların bize oranla çok sayıda okura ulaşabildikleri doğru da, burada nasıl olacak o iş?

Onun için de, Gesualdo'nun on yılda yaklaşık üç bin okura ulaşmış olmasına neredeyse tansık gözüyle bakıyorum.

Sır, birbirine bağlı birkaç merkez-sancıdan doğdu: Kendin için/öteki (alkış) için icra; kullanılmayacak yetenek sorunu; kişi-oğlunun sır dünyası; Evren'in sırsı olarak ses ve mutlak ses kavramı; çekilmek ve insan içine karışmak...

Kaç kişinin derdi tasası olsun istiyorum ki bunlar?

Kimse derdi tasası olmasa da yazmayacak mıydım Sır'ı?

Daha ne, öyleyse?

Üstelik, işin başında ve sonrasında, bu kadarını bile pek aklımdan geçirmezken, şimdi, şu kadar ya da bu kadar partöner – sahibiden de, daha ne istiyorsun?

.Sorulmaz mı –

2 Ağustos, 18.50 –

Akşam geçtim şehre, dün, ikindi üstü döndüm adaya. Benden önce gitti Tülin, benden sonra dönecek, bu gece, atölyede

ilerlemiş olarak. Gece fırtına patladı, kısa süren ama zorlu bir sağanak neme boğdu ortalığı. Hava serin hâlâ. Nasıl olsa sürmez bu keyif, döner gelir daha sıcaklar.

Sabah erken kalktım, “Sözden Sese”nin ilk üç kaydı için hazırlandım: Liszt, Şostakoviç, Debussy-Sch nitke. Aslında Zimmermann’ı da götürdüyüm yanımda, halim kalmadı.

Ferit’le konuştum. Bir ara gelmek istiyor Heybeli’ye. Aynı iç durumundayız, bizi kuşatan kanserlilerin karşısında: Çaresiz ve içi bitmiş.

Mustafa’yla birlikte, Bostancı üzerinden geldik adaya. İçim iyi değil ya, adaya ayak basınca hep duyduğum heyecanı duymadım.

Hulusi, aşağıda pek güzel bir gümüş kedi, gözü dönmüş durumda. Zavallı hayvana düpedüz eziyet ediyoruz galiba.

Ah şu akşam ışığı.

Bir açıyor bir tıkıyor göğsümü.

Nesrin’le konuşabiliyoruz bir tek artık; Samih’ciğim çok halsiz, hemen hep uyuyor. Dün verilen kan bir şeye yaramadı demek. Hekimler, bu halde yeniden kemoya başlayamıyorlar. Gitgide dibine yaklaşan bir mum. Rüzgârda aniden sönüp tütecek diye öfkeleniyorum.

3 Ağustos, 07.30 –

Gece, Mavi’nin bir masasında, Samih’in etrafında, iyice dibe çöktük Tülin’le. Kendimize iyilik yapmıyoruz bu kadarıyla; ama, başka türlü elde mi? Farkındayım, annemin ölümüyle birleşiyor Samih’in hastalığı, birlikte çöküyorlar üstüme. Geçen yaz ve bu yaz, adanın atmosferine egemen olan bu sis ikimizi de çok hırpaladı, hırpalamayı sürdürüyor. Bazan dağıtma, sızma isteği kabarıyor içimde. Koyverme. Öbür yakada, Aristoteles yarım di-reniyor, topluyor beni.

Near Death Experience üzere konuştuk bir saati aşkın. İşin tu-

luat boyutu sarmıyor aklımı, ‘dönen’lerin, ‘geri gelen’lerin anlattığı yarı yarıya zırvalık kapsamında ‘deneyim’ler. Gene de, ölüm sırası ve hemen sonrası ‘algı kapıları’nın altından biriki dakikalığına sürdüğü tahmin edilen sızıntının mahiyeti merakımı kamçılıyor. Gata’daki hekim, anneme neredeyse 25 dakika kalp masajı uygulandığını aktarıyordu. Neden? *Tam* ölmemiş olduğu, ‘döndürülebileceği’ umudu, olasılığı sürdüğü için değil mi? Bu sürecin ne kadarında beyin algılamakta devam etti acaba?

Ölmek fiilini canlının şimdiki zamanda çekme süresine yoğunlaştığımın farkındayım. İki ayrı evre var, tabii. İlki, uzun bir zaman dilimine yayılıyor ölümcül hastada – the final count down. “Ben artık ölüyorum, bir daha düze çıkamayacağım” duygu ve düşüncesi, umut *hemen hemen* tükendiği andan başlayarak merkeze oturuyor olmalı. Biraz sonra mı, biriki gün içinde mi, üç haftam kalmış olabilir mi? Şu halinde, Samih’in ne kadar umudu kaldığını bilemeyiz. Konuşan biri zaten değildir; tersine kovan, firar eden tarafı ağır basar. Nesrin’e soramıyorum, sorulmaz, ölümü hakkında birşeyler paylaştı mı onunla?

Babamın ve annemin durumları çok farklıydı. İkisi de yoğun bakım ünitesindeydiler, ama ölüm ölümcül hastalık kanalında sayılmazdı. Pıhtı ve kanama kesti yolu. Birinin eritilmesi ötekinin durdurulması pekâlâ sözkonusuydu, belki başka bir hastanede atatabilirlerdi tehlikeyi.

Beyin algıları tıpatıp aynı çalışmıyordur, bu farklı durumlarda. Kaldı ki, bilinçli oluşla yanbilincinde oluş çakıştırmaz sanırım.

Near Death Experience, bir tıbbî evreyle bağlantılı sonuçta: Kalp durmuş, atmıyor, beyin ölümü gerçekleşmemiş henüz, kalbi yeniden çalıştırmak için uğraşılıyor ve bazan geri dönüş gerçekleşiyor. Bizde, Metin Münir yaşadı ve yazdı bunu, bir içbükeyde değinmiştim. İstatistiklerin içeriği doğruysa, geridönenlerin çoğunda ölüm korkusu, sonradan, kalmıyormuş. *Artan* beyin algıları, korkulan şey olmadığı, büyük bir huzur tünelinden geçildiği, bir tür sevgi ışığına ulaşıldığı yolunda ayrıntılar içeriyormuş. Tersini savunanlara da rastlanıyor oysa: Cehennemî bir ortam, uğul-

tular ve inlemeler, kopkoyu bir karanlık. Bilmem herkesin belleğine yığılanlar, düş deposundan fırlayanlar mı belirleyici burada?

Near Death Experience konusuna, birkaç ay önce bir okuma denemesiyle kuşattığım, Veinstein'ın hazırladığı *Osmanlılarda Ölüm*'ün bir bölümünde, Thierry Zarcone da sokuluyordu – o metnin fotokopisini yanımda getirmiştim, sabahın köründe yenisinden okudum: “Tasavvufta Ölüm Deneyimi ve Ölüme Hazırlanma – Türkiye Nakşibendileri Örneği”.

Herşeyin başı inanış. Biz imansızların, ama tanrıtanımaz ama agnostik, tek yapabileceği, yaşarken ölüm hakkında düşündürmektir – ola ki çok ve sık düşünmek. Gelgelelim, tefekkür, ne kadar *hazırlanmak* demektir, tartışılır. Samih böyle düşünceleri hiç sevmezdi, sevmemiştir; ben, neredeyse başka birşey düşünmedim, denilebilir. Vardığımız sonuç(suzluk), ölüm gerçeği karşısında farklı mı? Başka deyişle: Benim daha *hazırlıklı* olduğum söylenebilir mi?

Tam tersini düşünüyorum: Ölüm korkusunun ölüm üzerine düşünme temrinlerine başvurma eğilimi yaratması, o korkuyu arttırıyor, azaltacağına. Bir *alışma* durumu peydahlanıyor, bir hazırlanıştan söz edemeyiz burada. Ölüm gerçeğine sokuluyorum biraz, kendi ölümümle, gelecek-ölüm'ümle yüzleştigimi sanmıyorum. Bu görüşümün, saptamamın doğruluğunu eğriliğini bile ölçemeyecek konumdayım.

Thierry, sufilik bağlamında, başka bir “ölüm talimi”nden yola çıkıyor. Tefekkürü tezekkürle sağlamlaştırma çabası. Gerçi, El-Gazali'nin yazdıklarına bakılırsa, tefekkür payı önemli: “El-Gazali, bu temrini gerçekleştirmenin en iyi yolunun kendi arkadaşlarının ve tanıdıklarının ölümünü, cenazelerini ve ölüm sonrası çöküntüyü hatırlamak olduğunu ekliyor”. Ama, görülüyor ya, bunu yapmanın Tasavvuf'a özgü bir davranış olduğu söylene-
mez; her ne kadar, benim gibilerin (kadarların), Bataille'in Théologie Négative'ine göndermeyle, bir bakıma *Tanrısız Mistik* kapsamına sokulmaları yanlış sayılmayabilirse de.

Bir inziva denklemi göze çarpıyor bu konuda da, Tasavvuf-

ta. Odaya kapanmak, “kendi evinde mezar kazarak günde birkaç kez içine uzanmak” (Rabî’ İbni Haysam) gene de mutasavvıflıkla sınırlanacak uygulamalardan değil, Monestier’nin evinde bir tabutta uyuduğunu aktarmıştım bir yazımda.

Buna karşılık, “ölmezden önce ölü” hadisinden hareketle halvete çekilmek, asıl dayanak noktası gibi görünüyor sufilikte. *Near Death Experience*’dan düpedüz *Death Experience*’a gidiş: “Vecde sürekli zikir yardımıyla varılır: Müdavemet zikir yardımıyla vecde gelinir. Vecd gönle ulaşır. Müminin dili, gönlü, kalbi ve ruhu zâkirdir. O zaman gönül kuşu aşk yuvasını bulup içine girer. Varlık bu kafesten uçar ve asıl yurduna vâsıl olur. O anda zâkirin rûh-ı hayvânîsi yok olur, çünkü gönül kuşu bekâya ermiştir. Aynı anda akli da yok olur. O zaman bu zâkirin vecdi hakikidir. Bu makam ölmeden evvel ölenlerin makamıdır”.

Şu haliyle Samih’in kahrkabayı patlattığını duyar gibiyim: “Saçmalama dostum, bu hurafelere herhalde inanmıyorsun?”.

İnanmıyorum. Düşünmeyi sürdürüyorum. Samih gibi ben de, ölünce *hiç* olacağımızı, *hiç olacağımı* düşünüyorum.

Sahiden de bu mu, bu kadar mı, böyle mi düşüncem, inanışı-mun ya da inanıştan yoksunluğumun sınırlarını koyabilir miyim?

Ne düşünür, filozof, ne bilgi bilim adamıyım ben; kendimi, öteden beri, ana yaşam eksenini yazı yoluyla arayış ve kayboluşa kaydetmiş, yerleş-tirmiş biri olarak gördüm. İzler bıraktımsa, bırakmayı sürdürüyorsam, bir biçimde bu seçime anlam giydirmiş olmamdandır. Öte yandan soyut, yalı-tık, sırtını dönmeyi başarmış bir varoluş koşulu yaratamadım. Zamanına ve Coğrafyasına kapılarını kapatan değil de, Zamanına ve Coğrafyasına aidiyet sıkıntıları nedeniyle kapılarını başka Zamanlara ve Coğrafyalara açık tutan birey-yurttaş olarak yaşadım bugüne dek.

Bu kabasaba otoportre taslağı şundan: Bir arayış adamı olarak, tu-tarlılıklara ve doğrulara ulaşmış, ulaşma yolundaki kişi okunmamalı ben-de, benini gibilerde: Çelişkiler, paradokslar, gel-gitler, bocalamalar, ama bir o kadar da eşelenmeler, didiklemeler, kanırtmalar egemendir bıraktığı-nuz, vakit kaldığı kadarıyla bırakacağımız izlerde.

İzleri işler belirler. İş yapıyor, iz bırakıyorsak, belki biraz başka türküsu elden gelmediğinden, birazdan çoğu, işte inanmayanın inan paradokslarından yalnızca biri, anlam yüklemiş olmaktadır. Malûm, gün gelecek söniüp gideceğim, izlerim bana bir hayat daba biçecek hikâyesi.

Bu basmakalıp hikâyenin arkasındaki basmakalıp gerekçe, merkezde ya da kenarda, basso continuo bis, kronik bir sorgulama nabzını diri tutmaya yeterli: Ölüm, ölüm korkusu, beyhüdelik mühürünü ikidebir vursak bile tırnakla kazımdan geri duramadığınız ölümsüzlük komedyası, bir de şüphesiz: Buraya gelmeye talip olmadım ama geldim, gelmişim bir kere; kaldığımı sürece, aramaya ve anlamaya, anlamlandırmaya ve sorgulamaya, incelmeye ve incelemeye, bir de, bir de, bütün bu uğraşıya kıvanç, haz, olabildiğince doyum boyutu eklemeye özen göstermeliyim – kim ne derse desin, madem gelmişim, kabul etmeye yanaşıyorum.

Doğrusu bu mu?

Yineliyorum soruyu.

Dün, Le Monde des Religions'un, dosya konusu 'Bilgelik' olan sayısındaki (2006 sonu), iki bölümü peşpeşe katettim: 'Tanrısız bir Tinselliğin Aranışı' ve 'Yaşamaya Yardımcı On Temel Metin'.

Buda'dan aktarılan kıssalı bir hikâye var orada:

"Varsay ki, Mâlunkyaputta, bir adam hayli zehirli bir okla yaralanmış olsun. Yardıma koşan dostları ve ebeveynlerine şöyle dese: "Beni yaralayanın kim olduğunu öğrenmeden okun çıkarılmasına izin vermeyeceğim; kimlerdendir, adı nedir, hangi ailedendir; iriyarı mıdır, ortaboylu mu, yoksa ufak tefek mi; hangi köyden, kasabadan, şehirdendir; ne tür bir yay kullandığını, kol gerdiğini, okun dibine hangi kuşun tüyünü seçtiğini, ucunu hangi malzemeden yaptığını öğrenmeden çıkarmanıza izin vermeyeceğim? Mâlunkyaputta, bir adam bunları öğrenmeden ölecektir. Aynı, birinin, "Kutlu olanın yönlendiriciliğinde arınmış bir hayatı, Evren bengi midir değil midir türünden sorularına yanıt vermedikçe gitmeyeceğim' demesi gibi".

Belli ki Budist olamam ben. Zehirli okla yaralanmış adamın tavrıyla Kutlu olana dikleneninkini çakıştıran akıl yürütme biçimine yatkın değilim. Sorgulamayı saçmalamakla eşdeğer göstermek, varoluşumuzu kuşatan enigmayı olduğu gibi kabul etmekle bir sayılamaz benim gözümde. Kabul

etmemek bir sonuç getirmese de, seçeceğim yoldur.

Karşı sayfaya, iki Yunan düşünüründen metinler yerleştirilmiş. Aris-
toteles'in, insanın en büyük iki deneyiminin dostluk ve hayat hakkında
düşünmek olduğunu ileri sürmesi de, Epikuros'un iç bulanıklığı yoketme-
ye, kaba ve dengesiz zevklerin yerini incelmış ve oturmuş zevklerin alma-
sını hedefleyerek geçmenin özgür insanın bir olanağı olduğunu kabul etmesi
de kendimi çok yakın bulduğum yön tayinleri buna karşılık.

Dostluk düşüncesinin beni bir tür "kardeş tin" arayışında, tanrıta-
mazlıkla pek bağdaşmayan bir düşünce biçimine götürdüğünü biliyorum,
görüyorum. Belli bir yaştan sonra, tanrıtanımaş tanımını durumuma uy-
gun bulmadığımı farkettim: Varlığı tanımadığım kadar yokluğu da tanı-
mıyorum. Kosmos ve Kaos teorileri bana yeterli ıstık getiremedi ne yazık ki.

Bırakılan iz, çok sonrakini çok öncekilere çok yaklaştırdığında, ele
avuca sığdıramadığım bir ilişki biçimi doğuyor. Petrarca ya da Benjamin,
Wölflü ya da Tanpınar, ben izlerine bunca sokuluyorsam, bir bakıma tin te-
ması yaratıyorum düşüncesini, duygu-düşüncesini harlayan örneklerden birkaçı.

Yazrya, Ars'a, Philosophia'ya neredeyse dinsel bir yük bindirerek avun-
tu deposu kuruyor olmam güçlü olasılık kuşkusuz. Agnostika, bundandır,
tahteravallinin bir ucunda inip çıkarken, bir kurtuluş değilse bile bir sığ-
nak, mağara, in, oda, ada tarifine kilitledi ola ki beni.

Yanlış da olsa, bugün şurada, benim doğrum bu.

Bir sonraki sayfada, pirimiz Montaigne'den gene büyük bir cümle
çıktı önüme:

"Hangi limana gideceğini bilemeyen için elverişli rüzgâr yoktur".

Uzun sözün kısası.

5 Ağustos, 08.10 –

Hava bulutlu, kapalı bu sabah; Marmara göl durgunluğunda;
esintiden eser yok; sessizliği tek delen, ısrarlı birkaç martı, adada;
tuhafın tuhafı bir ışık egemen burada.

Dün, 4 Ağustos 2007, gecenin dördüncü saatında Samih öldü.

3 Ağustos gecesi, hemen hemen aynı saatlarda uyumuyor-

muş. Televizyonun karşısında, birden kolu karncalanmaya başlamış, sonra bir uyuşma başgöstermiş, Nesrin giyinmeye koyulunca “ne yapıyorsun?” demiş. “Biz hastaneye gidelim bence”– Elif ambulans çağırırken, bacağı da uyuşmuş. “Bu da ne oluyor şimdi”. Ambulansa binerken yüzüne inmeye yüz tutmuş felç, konuşma güçlüğü çekiyormuş. Hastaneye vardıklarında artık bilinci kapalıymış. Makinaya bağlamışlar. 1. Kalp Yoğun Bakım ünitesinde. Sabah 07.00’de Orçun aradı, darmadağın bir sesle. Hastanede toplasın. Akşamüstü, Nesrin’i içeri aldılar, cerrahı geldi bir ara, çıkışta öğrendik: “Bu gece ya da yarın” demiş. Tıbbın büyük bilgisi bu işte, cümlelerini “Allah bilir” diye tamamlmalarını sağlayan bir bilgi.

Caddebostan’daki evde, dün, tanıdıklar gidip geliyordu. Aile, yakınlar, bizim çocuklar. Sabahtan tansiyonum fırladı, bana olmaz böyle şeyler, akşamüstüne dek normale dönmedi. Cenaze yarın öğlen Erenköy’den kalkacak Karacaahmet’e doğru, Oktay beyin ve Sabiha hanımın yolu. Zamandır –

İki gecedir başka bir şey konuşmadık Tül’le. Masada, balkonda “sıkışmış bir fikir”.

Artık yapayalnız.

Vernant’ın konferansından özetini okuduğum, Hesiodes’in kalemin-den Grek Mitologyasının dehşetengiz tutarlılıktaki yaratılış hikâyesi, herşeyin açıklamasını içeriyor – tıpkı tektanrılı dinlerin yaratılışa ilişkin aktardıkları: Tek bir delik, mantıksızlık bulamazsınız kendi mantığı içinde, yanıtlar oradadır. Müminler öfkelenebilir, tanrıtanımağ astrofizikçi gülüp geçebilir, farketmez bence: Hesiodes’in aktardığı hikâye, bütün saf cep-besiyile birlikte, varoluşumuzun haritası olarak seçilebilir. Ne de olsa, ötekiler daha doyurucu değil.

Fırsat kolladım, doğmadı, Samih’e okutmadım o konferansın metnini. Okusaydı, eminim “işte herşeyi yazmış Hesiodes, dostum, neden onca şey yazarsınız ki bundan sonra” diyecekti.

Zaman, İnsan, Hayat, Ölüm, Erkek, Kadın, Çocuk, Ateş, Hava, Su, İman, Politika, Ars ve ötesi: Başka, daha doğru, derin, ince bir söze

varabilir miyiz gerçekten de?

Petrarca'ya döneceğim. Yalnız Yaşam'ın sonunda, Cicero'nun kendisini durmadan yazmaya iten kardeşine bir mektubunda, "iyi de, ne zaman yaşayacağız?" sorusunu yöneltmesine eğüldüğü bölüm canalcıdır. Yaşamaktan, "alışkanlılıkla yaşamada insan olmayı öğrenme"yi anlayan bir felsefe okulu yakıcı bir seçenek-duruşu simgelemeyi sürdürüyor. Hep onu sormuşumdur: Toplayıcı, deriştirici bir araç olarak merkeze yerleştirilecek Yazı, bunun engeli sayılabilir mi?

Petrarca, bizim bugün telefon için kullandığımız anlamıyla "meşgûl" insana, hayata diklenir – çekilmeden asıl anladığı, bu işgâl haline son verme yoluna giriş, onu arayıştır. Türkçede doğru dürüst bir karşılığını bulamadığımız için hayıflandığım bir kavram bu – hâlâ, telefonu çevirdiğimizde, "meşgûl" sesi çıkıyor karşımıza.

Şehir hayatı, toplumsal yaşam biçimi, işler ve hırslar meşgûl yaşayışın ana göstergeleri. Dışarı çık ve karşısına geç Hayat'ın, hem de içine, gerçek içine otur onun, seyret, ama edilgin olmayan bir edilginliği seçerek: 'Contemplation' dayatıcılarını sevemedim hiç, tok bir odak noktasına oturtmak isterler insanı, Evren'e ve Hayat'a Tanrı düşüncesine kilitleyerek, onda yoğunlaşarak bakılmasını salık vermek Şüpheliyi kapımızın dışına koymaya götürür bizi.

Dönmem gerekebilir oraya. Şimdi şu an, "iyi de ne zaman yaşayacağız?" sorusu dikiliyor önümde. Sorunun içinde nasıl bekliyor aslında. Yazmak, bir yaşama biçimi olarak algılanamaz mıydı, algılayanlar olmuştur. Doğal olarak, yazmanın toplumsal boyutundan, işlevinden, yazar olma rolünden söz etmiyorum, varoluşu yazarak göğüslemek, sözünü ettiğim. "İnsan olmayı öğrenme"ye götürecek bir yol çizmek, onunla. Sorun, benim yakamda bu oldu hep. Bir kendini inandırma tarafı görmemek elde mi, asıl tasa bir kendini kandırma tarafının ağır basıp basmadığı.

Samih'in müzikle ya da denizle ilişkisi beni her zaman düşündürmüştü. Çalgıcı ya da kaptan olma bedeli yoktu orada, yalnızca yaşama hazzı çıkarırdı içeriden. Dostluğumuz başladığında ben 38, o 45 yaşındaydık. Bütün dostluk ilişkilerinde olduğu gibi, birbirimizden etkilendik, bazı dönüşümlerden geçtik, ama başlangıç noktasındaki değer tablomuz yerinden oynayamazdı – o yaşta, kemikleşmiş demeyelim, enikonu oturmuş

bir dünyagörüşü, yaşam felsefesi oluyor insanın. Gariptir, oysa ne kadar doğrudur bilmem, bana o beni içime itti, ben onu dışına çektim gibi gelir.

Arkasında, Hümanist gelenegin ölçüleri vardı; belki bir gün yazarım bunu. Orada, Giono'nun "Que la Joie Demeure" kitabında billürleşen (Oktay beyin bir başucu kitabıydı bu) bir seçim tarzı egemendi: Keyif alarak insan olmayı öğrenme yolu – kabataslak bir çerçevelemeyle. Çelik irade gerektiren hırsların, büyük (iri) hedeflerin, kısacası bende olanların, kenara itildiği bir yaşam felsefesi idi bu.

Gelgelelim, keyiflerimizde ciddi ortaklıklar bulunmasa, böylesine kolay bir dostluk geliştirebilir miydik? Onları paylaştık, değiştokuş ettik, çocuklarımızın ateşini birlikte diri tutmaya çalıştık.

Bundandır, yazmak yaşamın dışında bir yer(de)dir, karşı kefededir, yaşamın, yaşam keyfi sahasının engelidir düşüncesine hiç kapılmadım.

Tam tersine, yazı beni yaşam alanına doldurarak itmiş, yaşam alanı beni yazıya besleyerek iade etmiştir diye baktım.

Bir kuruntular dünyası inşaatında hayatının ameli olmak belki. Beyhûde didişmeler akarsuyunda çöp tanesi sürükleniş belki.

Leitmotiv: "Belki de belki diye bir şey yoktur" (Beckett).

Ne olursa olsun, böyle bitmemeliydi hayat(ı). Bekinerek, bir Evren tasarımı hatası, bir bio-kusur görüyorum karşımda. Öteki Hayat, bütün dinleri ayakta tutan tek, ama ne sağlam, payanda. Yeryüzü düzeninin, yeryüzündeki insan düzeninin en güçlü beğisi. Ayakta tutan bir inanç formu, biricik inanç formu: Cennet vaadı, Cehennem korkusu. Demokritos'tan bu yana emekleme evresini aşamayan Bilim bilgisi, yaşam ağrsını hafifletici hiçbir veri eklememiş kafatası kutumuza. Hesiodos'in hikâyesi, bu nedenle, temel mantıksızlığında doğru kabul edilebilir geliyor bana.

Kronos yenilmeseydi, bütün bunlar başımıza gelmeyecekti.

Gökkubbede metis'in savaşı kazanması insanoğluna akılsız bir varoluş biçimi hazırlamış.

Böyle bitmemeli Hayat.

Başka bir son arayışının bürlesk aracı Ars'a sığınmışımı. Yoksa, tek çözüm intihardır – dün gece, nicedir aklımdan geçenlerden habersiz, Tülin'in de kurduğunu cümle.

Gece sızmışım; rakı yüklemesi. Tülin de yüklendi, o uyuyamamış; bir xanax daha aldı, hiç değilse iki saat uyumayı deneyecek. 12.20 vapuruyla geçeceğiz, Yiğit de katılacak bize – bizim için, yoksa Samih'i pek tanımazdı. İyi geliyor böyle dayanışmalar insana. Dün gece yalnız bırakmadılar ikimizi, üçü: Lâl, Funda'ya "ben de geleyim" demiş. Koyulaşmalarımıza eşlik ettiler, arada havalandırdılar Mavi'yi saran boğuntulu atmosferi. Sonra döndük, bütün gün yaptığımızı yaptık, başbaşa balkonda oturduk. Bu ara yalnız kalmaya gelemiyorum. Arayanlar oldu dün, pansuman: Artun, Sevin, Alpagut, Aslıhan, Ayfer, kimileri e-posta yollamıştır. Aramayanlara, araması gerekirken aramayanlara bzuluyorum; bu yaşta – eskiden aldırılmazdım. Bazılarına geridönüşsüz soğukluk duyuyorum ayrıca: Ömer örneğin, annemden sonra da aramadı; o zaman da, oğlu haklıymış diyorum: Küresel ısınma falan palavra, bütün bunlar bir tür 'kendini koyuş' kaygılarına dayanıyor, bir yakınının acısına ortak olamayan yerküre için sahici tasa duyuyor olabilir mi?

Radikal, seçtiği fotoğraf ve attığı başlıkla yakışanı yapmış özüne. Yanlış anlamanın ve değerlendirmenin en tutarlı ifadesi. Samih için kemolu halini gösteren bir fotoğraf ne denli aykırı, kavrayamamışlar: Ölümünden 72 saat önce, eski görünümüne yaklaştığını düşünerek, hastane çıkışı Nestrin'e "gel, pasaport için fotoğraf çektireyim" diyen biri o. "Entelektüel"miş: Bu tanımlamaya kıçıyla gülerdi – daraltın bakalım çerçeveyi.

"Yaz Allahın belası, yaz, elinden başka ne gelir!" – Yusuf abiyi yıllar sonra yazabilmişim, Bilge'yi hâlâ yazamadım, Samih için çok beklemek istemiyorum, onun indirgenmesi deli ediyor beni. Ne zaman toparlanabilirim, kestiremiyorum; bunun için çaba göstereceğim.

Marmara gene göl durgunluğunda.

Güneş tepeye yükseliyor haşmetiyle.

"Arkadaşlar yaz bitiyor yahu!" – yazın ortasında, şimdiden

sonun melâli çökmüş, her yıl bu cümleyi kurardı.

Tülün'in aklına bir başka leitmotiv-cümlesi mihlanmış: "Arkadaşlar, çok mutlu muyuz ne?"

Olacak iş mi bu?

Gafil Kronos, bizi yaktın. Aşağılık Zeus, gücün ve kurnazlığın senin olsun, göğün dibine bat.

Sabah, ben de takıntıyla uyandım. Sıfır törenle gömülmeyi başaran sosyalist Feridun Aksın, kaçınıcı kez Abdülbaki bey ve Bilge, vakfın ya da evinin bahçesine indirilen Aziz bey ve Seha bey, firdöndü beynimdekiler.

Dantes'e bindirilip Ege'ye götürülmeli, teknesiyle orada sulara batırılmalıydı – Samih's Movie için kurmaca final sahnesi.

Bugün onu kuracağım Karacaahmet'te.

7 Ağustos, 07.00 –

Düşünebileceğimden, hazırlandığımdan ağır geçti tören, biriki kez koptum, diplere vurdum; Tül de öyle. O durumda olan bir tek biz değildik, özellikle Engin Altaş'ın perişan halini unutamayacağım. Turhan'ın ve Ahmet Oktay'ın, şu anda kemo tedavisi gördükleri halde gelmelerini de. Çocuklar beni yalnız bırakmadılar, tam takım oradaydılar. Münevver, Birhan, Ahsen, Selo, Murat, sımsıcaklığıyla Elif Gökteke, can, nasıl bir çaresizlik içinde kucaklaştık. Bütün YKY kadrosu, Raşit dahil, gelip başsağlığı diledi bana, Güven dışında. Zaten ne demeye gelmişti anlamadım, Samih onu sevmezdi. Fol kadrosu eksiksizdi, Karacaahmet'e de geldiler. Bizi Ferit götürdü, o da hayli yenik bir haldeydi. Ulusel ve Ekrem, iki yanımdan ayrılmadılar, Samih'i ne denli sevdiklerini biliyorum. Yeşim yaprak gibiydi. Burhan, Selçuk oradaydılar. İstanbul dışındakiler dışında, aslında herkes. Göktuğ'lardan İzak'a, Güllü'den Elif Ayiter'e akraba ve arkadaşları. Orçun, erimiş gibiydi. Cumhuriyet, bitik bir gazete artık, tek satır

haber bile yapmadı. Hürriyet de. Tek doğru selâm Milliyet'ten geldi, görebildiğim kadarıyla. Bir ara CNN Türk kamerası yaklaştı, kovaladım.

Oradan eve geçtik. Akşama dek, Nesrin'e ve Elif'e eşlik ettik. Azer müthiş bir kız, herşeyi çekip çeviriyordu. Zeynep Avcı, bir gün önce gelip, Samih'in bilgisayarından 'depo'sunun kopyasını almış, "ben bunları yayına hazırlarım" diye, doğrusu çok tuhaf geldi bana bu davranışı. Başrol oynayan biriki kişi daha gördüm törende, akıl almaz işler bunlar. Bir ara odasına girdik Tül'le, anlatılması zor duygularla.

Gece, Halki'de, sonra balkonda başka bir şey konuşmadık. Hikmet, Levent, Levent Yılmaz, Dağıstanlı, Fahri, Nilüfer aradılar.

Bir ara, onu konuştuk Tül'le: Hayat'ın en zalim yanı, koyduğu *sırayı* kimsenin kestirememesi. Camide, Semra Aktunç geldi yanımıza, Hulki'nin ayakta duracak hali kalmamış, sirozun son evresinde, rakı ve bira içiyormuş bütün gün, besbelli ölmeye çalışıyor, ama neden, Samih'in ölüm haberini aldığından beri ağlıyormuş. İki yıl önce, Hulki'nin ölmek üzere olduğunu bildirmişti Murat Yalçın, Samih'lerle birlikte Kuzguncuk'ta açtığı sergiye gitmiştik ve çok kötü bir halde görmüştük onu, yavrum o sıralar turp gibi görünüyordu oysa – kimin aklına gelirdi. Şimdi farklı mı, dün cami avlusunda toplanan onca insandan birinde ilk sıra; ama bu, ilk akla gelenlerden biri olmayabilir de. Neden ben ya da sen olmasın?

Besbelli bundan, sıra beklenmedik biçimde bozulduğu için, Samih'in gitmesi şaşkınlık ve isyan duygularımızı körüklüyor iyece.

Demek, hayatın temel kurallarından biri olan kuraltanımazlığı hâlâ anlamıyor, kabul edemiyoruz.

Kafamıza dank ettiği anları kısa kesiyor, bir yaşama aymazı olarak işleri ve günleri sürdürmeye dönüyoruz.

Anam gideli dört ay doldu. Dün, Mustafa beyin ölüm yıldönümüydü. Samih soneli seksen saat oldu.

Bu sabah, gündoğumuyla kalktum, Tül ve Hulusi yanımda

koyun koyuna yatıyorlardı. Kahvemi yaptım, penceremi açtım, sigaramı yaktım.

Kendimi sıraya koydum.

Hangi sıraya? Bunu bilmemek, hayat akışımızın zorba sorunu.

Petrarca, başıboşluk haline de eğiliyor.

Başboş olma, durma, günün bir bölümünü öyle geçirme hali, hayatın kaçınılmaz cephelerinden biri.

Kışın, şehir hayatı gözlem yapma olanağı tanımıyor pek. Yaz yaşan-tısı daha bir açık. Her yerde olduğu gibi adalarda da. Üç yıldır, bir bakı-ma rasathane çalışıyor içimde. Balkondan bakarken komşuları, sokaklar-dan geçerken uzak komşuları, iskelede daha geniş bir nüfusun üyelerini görebiliyorum. Nasıl biz, uzun uzun oturuyorsak balkonumuzda ve görü-nüyorsak, onlar da görünüyorlar.

Başboşluk, tamatamına hiçbir şey yapmamak değil doğal olarak. Bal-konda, bakıyor, düşünüyorum: Aklımdan hep bir şeyler geçiyor, öyleyse başboş sayılmam, diyebilir miyim?

Saatlerce gazete okuyor, şuradaki. İki kadın, her gün, oturuyor ko-nuşuyorlar, şurada. Kâğıt oynuyor durmadan, kimileri. Bulmaca çözüyor berikiler. Plaja hiç gitmiyoruz ama, bütün gün orada, sereserpe uzananlar var, biliyoruz.

Yarıyarıya ya da seyrek mi, yoksa hepten mi, başboşluk?

Her gün, onca saat masabaşında, ulvî ve süflî konularda yazıyor, okuyor olmam, başkalarının gözünde başboşluğun bası anlamına geliyor mudur?

Daha iyi, doğru, daha anlamlı biçimde hayatı geçirmek fikri, bütün göreceliğiyle karşında dikiliyor. Hayatta tek gerçek (ne demeye geliyorsa) amaç (ne demeye geliyorsa), kişinin mutluluğuna yaklaşması, erişmesiye, ki bir yanım bunu söylüyor, sağladığı sürece başboşluğu(mu)zu bafife al-mamalı, küçümsemeye kalkışmamalıyız.

Başboş olmanın tersi ne bem? Neredeyse yirmidört saatını meşğul geçirmek, anlamlılığın ve mutluluğun kaynağı mı?

Boşyere uğraşların dökümü yapılacak olsa, buraya sığmaz.

Kime göre ama — hangi değer dizgesine, merdivenine göre?

Gene de, köşesinde, ayırıyor ve taçlandırıyor herkes, belli seçimleri ve edimleri. Adanın hayvanlarını beslemek, onlara düzenli su temin etmek, hasta olanlarıyla ilgilenmek, kiminin gözünde. Kışın yorgunluğunu, hamlığını atmak, dinlenmek ve dinmek, bir başkasının gözünde. Okumak, dinlemek, paylaşmak. Bahçesinde çalışmak. Eğlenmek, keyif çatmak, yemek içmek.

Birinin ölçüsüyle başıboşluk, ötekisinde mutluluk, kutluluk koşulu.

Farkında ol, kal, diyoruz – Petrarca, ben, başkaları.

Neden ki?

8 Ağustos, 07.45 –

Güneş doğmadan kalktım. Pürüzsüz sabah. Sıcak günler dönüyor, cumadan başlayarak halvet basacakmış gene. 35°'yi aşacak gibi görünüyor İstanbul'da. Damla yağmur düşmüyor. Tek teselli adanın rüzgârı, hafifliği.

Bugün 21. yılı dolduruyoruz Tül'le. İkimizin ayrı ayrı özelliklerine bakarak başta 'bu ilişki uzun sürmez' tanısını geliştirenler, şimdi şaşkınlıklarını itiraf ediyorlar. Kolay mı yürüdü, yürüyor? Nasıl olabilir, tek tek kendimizle bile zor yürürken?

Hayatı en ağır tarafından tutuyoruz ikimiz de. Kazıdıkça kazıyan insanlarız. Biribirimizi yormaktan geri durmadık, ama biribirimize sevdâ duymaktan da.

Şimdilerde, yeni ve farklı bir yaşam düzeni kurma isteğiyle, bir tür kavşaktayız. Kararlılık, kararlıyız besbelli; sorun, 'nerede / nasıl'ı çözmekte. Sonbaharda seferlere gireceğiz: Cunda'ya, Eski Foça'ya, İskele'ye, güney köylerine doğru. Mart sonuna dek sürecek o arayış ve yoklamalar. Nisan'da üç aylığına, Paris'e gitme niyetimiz sürüyor. Önümüzdeki yaz gene burada, adada oluruz belki. 2008 sonbaharında, tabii herşey yolunda giderse, ola ki oturur yeni düzen.

Yoksa 'böyle' mi: Sonbahar-kış Cunda, ilkbahar yurtdışı, yazları ada? Göreceğiz.

Halki'deydik gece. Samih'i anarak konuştuk hep. Tül, kedileri doyurdu.

Sonra, gene, balkon.

Yanyana Petrarca okumaları sürüyor: Yalnız Yaşama Dair'e kışut olarak, küçümen Kıymetli Bir Varlığı Yitirmek başlıklı üç teselli mektubundan ilerliyorum. Anamdan dolayı getirdiydim kitabı adaya, şimdi Samih'ten dolayı da okuyorum.

Bir yanıyla tipik Hristiyan, Petrarca, öteki yanıyla atipik. Sofular, eksiksiz müminler biraz içerliyor ona. Gereğinden fazla dünyevî buluyorlar herşeyden önce. Yazdıklarıyla geleceğe kalma kaygısı örneğin. Yalnızlık anlayışı da garipseniyor: Çöl ermişleri, ağaca tüneyen keşişler, manastırların koyu münzevileri gibi değil onun şekiliş anlayışı: Doğayı neredeyse pagan tutkusuyla yüceltiyor, dostlarından vazgeçmeyi aklından geçirmiyor, Laure yaşıyor olsa kesinkes hayatının merkezinde olacak – “bunun neresi yalnız (adlanmış) yaşam?”.

Petrarca'ya duyduğum yakınlığı doğruluyor bütün bu ‘sapma’lar. Benim yalnızlıktan anladığım da, meşgûller dünyasından geri(de) durmakla ilintili. Şehir hayatını, çoktandır yorgun düştüğüm etkin hayatı uzak tutmak, ona olabildiğince mesafeli kalmak asıl tasam. Sıradışı hiçbir yanı yok bunun, biliyorum. Öyle bir vurgu da getirmiyorum kaldı ki. Yaptığım tanım, zamanı dilediğim gibi kullanabiliyor olmakla ilintili. Canyoldaşım-la, şehir keşmekeşinden uzakta, elden geldiğince doğaya yakın konumda, içhayatı esas alan bir çizgide, seçtiğim insanlarla sıkışık olmayacak bir düzende temasta kalarak ömrümü geçirmek. Bunun için ancak oluştu, oluşuyor koşullar; bugüne dek, yalnızca düşünüy kurabilir, hazırlanabilirdik.

‘Hazırlık’, öylesine seçilmiş kelime değil burada. Beş yıl önce de hazırdım, koşullarım elvermiyordu. On yıl önce hazır mıydım, hayır: Hayatın hareketinden, dış hayattan bekleediklerim, aldıklarım vardı. İçeride, bir çekirdek gibi, oluşuyor usul usul, ada ya da yarımada gerçekliği.

İstanbul'da yaşamak hiç istemiyordum artık. Adalar başka, şehrin ortasında yılın bir ayını olsun geçirmek sarmıyor beni. Bereket Tülin de geldi dayandı o noktaya, giderek aştı da – malûm aşırılık karakterinin olmazsa olmaz parçası.

Peki, neden yılın üç ayını Paris'te, Roma'da, Barselona ya da New York'da geçirme düşüncesi itmiyor hâlâ biz? Sanıyorum, yabancı bir şehirde bağlam dayatmaları geçerli olmuyor, mahşerin ortasında yapayalnız yaşamamıza engel olacak unsurlar kuşatmıyor insanı, bundan. Ayrıca, ille de büyük şehrin çekiciliği söz konusu edilemez üç aylık parantezler konusunda: Toscana'da, Aquitaine'de, Endülü's'te ufak bir köyde o süreyi geçirmeyi yeğleriz ikimiz de.

Yalnızlık denklemi hiçbir biçimde genelleştirilemez bana kalırsa: Anahatlar benzeşse de, düğümler ayrıntılardadır. Paradokslardan beslenir denklem, kurula dönüşmeyi yadsır. Örneğin, büyük şehirde yaşam, yalnız kalmak istemeyeni yalnız bırakır, yalnız kalmak isteyeniyi rahat bırakmaz. Kişi ne istediğini bilmeyi geç ve güç öğrenir burada, bir deli gömleğinin içinde çırpınsa bile bir türlü sıyrılma gayretini gösteremez.

"Kıymetli Bir Varlığı Yitirmek" – anam yaşarken, maddi (onu yalnız bırakamazdım) ve duygusal (onu yalnız bırakmak istemezdim) nedenlerle İstanbul'dan kopamazdım. Samih, burayla en önemli bağlarımdan biriydi. Bir de, gitgide yalnızlaşıyor insan; verdiği kayıplar söküp alıyor ondan. Üç hastane, iki mezarlık da artık İstanbul.

Koptuğumuzda Sarp burnumda tütecektir, denk getirdiğe gelir. Arkadaşlarla seyrek karşılaşmak iç sızlatır, alışılır. Bir noktada karar kılarsak, uğrak yeri de olur, olsun.

Yeni arkadaşların düşünüyü kuruyoruz, Tül'le konuşurken: Hayvanlar, ağaçlar, bitkiler. Beş yıldır taraşadakilere, dokuz aydır Hulusi nasıl değiştiği günlerimizi.

Kendimize, olabildiğince, adanmış, adanacak bir hayat.

Kişinin öze, özüne daha bir yaklaşma, yakınlaşma eğrisi çizilebileceği bir düzen kurmayı, geliştirmeyi denemek.

Bana kalsa adaya çekilirdim dokuz ay. Tül benimsemiyor o seçeneği: Güz başlayınca burası çok ıssızlaştığı, bir de İstanbul'dan yeterince uzak olmadığı için. Last but not least: Faya daha da yakın olduğu için! İlk gerekçeye katılmıyorum, dehşet alınılı geliyor bana o ıssızlık, öbür iki gerekçeye birşey diyemem, doğrudur. Bir biçimde ortak noktaya ulaşacağız nasıl olsa.

F'elek, tabii, bambaşka bir sıra bazır etmiyorsa.

Artık ölümden söz etmek istemiyorum, hiç değilse bir süre. Biliyorum, dinlenmek bilmiyor siyah melek, işi bu. Dinlenmemek elde midir, benim başka işim gücüm var.

9 Ağustos, 07.20 –

İki yıldır ağır gölgeler eşlik ediyor ‘bayram’ımıza: Mustafa be-yin, annemin, Samih’in arasında, devrede alternatif akım varmışçasına, kutlamaya çalıştık dün. Öğlen pazara indik, sonra El Faro’daydık. Akşam Büyükada’ya geçtik, Ali Baba’da kadeh kaldırdık. Öncesinde ve sonrasında balkonumuzda, olağanüstü ışıklar içinde, önünde. Arada, öğle sonrası uyumayı denedim, nafile. Nietzsche’yle uzaklaşım herşeyden, biriki saat; Petrarca iyi gelmedi.

21 yıl sonra pekmez kıvamı. İki kişinin karşılıklı yatırımı, karasevdası, Schopenhauer’ın ahlâki bir skandal olarak gördüğü evren düzenine ve hayata karşı en sağlam kale: Dışarıdan bu kadarını göremez, seçemez başkaları, biz böyle yaşadık, yaşıyoruz baştan beri. Bir kentli çifti olmadık hiç, cenneti cehennemin içinde diri tutacak karşı-ateşimizi besledik. İşte bunlar çok mahrem sözler, bu deftere düşmemeliydim bu kadarını: Okuyan büyükle-niyorum sanır, öyle değil oysa, gerçekten de. Bir aile değil bizim-kisi, süreğen bir ecinni tokuşturması. Bugün şehir, atölyesine inecek, ben adada kalacağım, o sekiz–dokuz saati her seferinde ağır bir zonklayanın ortasında geçirir, hasrete boğuluruz. Geçen yıl, ada defterinde ‘birlikte nasıl yaşamak’ izleğinin etrafında can-yoldaşlığına sokulurken, bu deneyim yol gösterdi bana. Öyleyse, neden bu yıl, yalnızlık? Uterus’ta yapayalnız, toprağın altında yapayalnız, metafizik bütünlüğün duvarlarından biri olduğu için.

Ölümler bizi yaşarken yalnızlaştırıyor. Aradığımız yalnızlığın tam tersi kutupta. Ama bir ölüm var ki ölümler arasında, küle dönüştürür. Kalem tövbe tutmuyor!

Geçen hafta, ‘otobiyo’ dosyasında duran, *Otuş Kuş*’un he-men ardından yazmaya giriştiğim, bir yerde kendimi hiçbir an-

lamda hazır hissetmediğim için yanda bıraktığımı dile getirdiğim “Kadınlar”ı, 1984’den kalma metni yeniden okudum. 1969-1974 arasının yırtıcı yaşantılarının ve düşünce alışverişlerinin izleri b aşat orada: *Saltık eş olarak Kadın*’ı savrularak yoklamalar ve öbür uçta: *Ayartılığa Karşı*, simetrik payanda. İkisinin ortayerinde, metin boyunca basso continuo: *Yalnızlık ve Paylaşımı* sorunu. Kapanıp okumalar: Schopenhauer, Kierkegaard, Stendhal ve ötesi. Fırtınalı, sabahlara dek süren konuşmalar: Kadınlarla ve dostlarla.

Ne getirmiş? Kalemde: “Pandora”yı. Dönüp onu da yeniden okudum, Vernant’ın küçük kitabının hemen ardından. Ne gördüm: Bir kuyunun dibi görünmezmiş.

1984’de, “Kadınlar”ı yazarken, saltık kadın düşü parçalanmış, o konuda umudunu yitirmiş ama düşüncesine, duruşuna sadık kalmış biri oturuyor kâğıdın önünde.

1986 Ağustos 8: Ondan öylesine etkili oldu çarpışma. Üç yıl sürdü gördüğüme inanmamam. Bir kadının saltıklığı hayatının merkezine yerleştirmiş olmasını bırakalım, bunu anlayabileceğini aklımın almadığı bir dönemdi.

2007 Ağustos 8’e böyle varılmıştır: Zıt yönde aynı yollardan geçilmiş, rastlantı tansığını beynimizden neredeyse silmiş, meğer ıssız bir yolun iki ucundan birbirimize doğru yürüyormuşuz.

Akl aşımı süreci mi doğuruyor safkan yalnızlığı, tersi mi geçerli: “Mekik”i bunu kurcalamak için yazdım, yazıyorum. Gelgelelim, yazma serüveni yaklaşmayı kolaylaştırıyor bazan (her zaman değil), anlama ya da açıklama sonucuna götürmüyor.

Nietzsche, safkan yalnız. Sonuna dek sadık kalan biriki arkadaşı, biriki başarısız sevd girişimi sonunda yerleşiklik kazanan müzmin bekarlık koşulunun yüklediklerini dengelemeye yetmemiş. Her durumda, denklik durumu oluşmamış ilişkilerinde. Ayartı saydığı tek insanla diyalogu ters yönde ilerlemiş: Wagner. Ayartı bir yere kadar olabilirdi belki, Burckhardt uzak durmuş. Lou Salomé’yi olduğundan çok fazla sandığı ortada. ‘Anlaşmalı Üçgen’in Nietzsche’nin çöküşünü hızlandıran etmenle- nin arasında önemli bir yer tuttuğunu kim yadsıyabilir?

Ama, safkan yalnızlık onun yazısında: Düşünceleri ve dili ile bızanın öylesine üstüne çıkmış ki zamanında, aklı ve duyarlığı ona katlanılmasına olanak tanımamış. 11 Kasım 1887: "Şimdi arkamda kırk üç yılı bırakmış durumdayım ve çocukken ne kadar yalnız idiysem bugün de tamatamına öyleyim". Dört yıl önce, Overbeck'e yazdığı bir başka mektuptan: "Ademoğullarının geleceği hakkında birlikte kafa patlatabileceğim tek bir kulun olmaması beni sürekli çatlatıyor öfkeden – gerçekten de, bütünüyle hasta oldum, içimden yaralandım, bana uygun bir toplumdun yoksun kalmış olmaktan dolayı".

Kitaplarının okunmadığını geç anlamış. Yeniden bastırtmak istediğinde onları, yayıncının deposunda beklediklerini görmüş; tümü, birkaç yüz nüshayı bulmayan bir toplam satış. Bir ara ancak düşünüyü kurabildiği küçük bir cemaatin, ölümü sonrası, yerkürenin dörtbir yanında koskoca bir cemaata dönüşeceğinden öylesine emin ki, buna inanmadığını görebiliyorum. Kendi ateşinde, birbaşına, kavrulmuş bir " ".

"Mekik"te sıralanan yüzleri gözümün önüne dişiyorum: W'arburg, Walser, Wölfli, üç W'; ötekiler: Kim, hangisi daha az yalnızdı?

Kişi kendisine bu kadar eşlik ettiğinde mi baş gösteriyor akıl aşımı, tersi mi geçerli, bis.

10 Ağustos, 07.45 –

Ortalama altı saatlık bir uykunun ardından, ortalama 07.00' de kalkıyorum yataktan, adada. Sabah dört, öğle sonrası dört saat masada, odada: Yazıyor, okuyorum. Her gün, yaklaşık bir saat siesta yapıyorum. Geceleri, hemen hep aşağıdayız. Öğle yemekleri, balkon sefaları, yeterince olmasa da yürüyüş fasılları ile tamamlanıyor gün.

Kırk gün doldu adada, iki geceyi şehirde geçirdik. Ben sanırım altı kez indim İstanbul'a, Tülin daha fazla. Önümüzde bir terslik çıkmazsa, en az 60 gün daha var. Geçen yaz da bu kadar sürmüştü ada faslı, ama bu sefer biraz hazırlıklı gelmiş olmalıyım, bütün yaşadıklarımıza karşın yüksek verim aldım, Tül de

dün “Önce”yi tamamladı atölyesinde, yan işler kaldı, bir de 6 Eylül’de açılış var tabîi.

Günde altı kahve ve otuz sigarayı saymazsak (!), iyi besleniyorum burada: Yıl boyu tüketmediğim kadar sebze, etten çok balık, oldukça az ‘tehlikeli madde’.

Bütün yılı buna benzer bir düzende geçirmemizi sağlayabilir, 2008 sonbaharında başlatmayı umduğumuz yeni hayat çarkı – çok öncesinde, 2008 Nisanında yola koyulabiliriz ayrıca. Umut, ekmek işte.

Önümdeki iki yıl, ‘orta dönem’i tamamlamak açısından önem taşıyor. Tezgâhtaki, yarısı bitme aşamasına dayanmış yaklaşık otuz kitabı bu süre içinde, şu adadaki tempoyla düze çıkarırım. Olabilir mi, ayrı. Sarkabilir kimileri. Umarım beklenmedik projeler devreye girmez.

Bu hedefi, tasayı anlatmak kolay değildir başkalarına. Birçoğunun gözünde aşırı hırs sözkonusu, seziyorum. Katılmıyorum öyle düşünenlere ya, acaba yalnızca işime gelmediği için mi? Konu, hayatın ve varoluşun boşyereliğine geldiğinde pekâlâ anlaşıyoruz oysa. Yanlıştır doğrudur, bu da boşyeredir, evet, gelgelelim ‘projem’ beni otuzbeş yıldır ayakta tuttu, bana mutluluk sağladı (ezâ veriyor sananlar var), yaşam enerjimi kamçıladi, günüme geceme anlam kattı – ben kimsenin gerekçelerine kanışmamışımdır.

Aşın hırs, bana kalırsa, başka bir yaşam tarzı gerektirirdi. Herkesten, herşeyden, hemen hemen, el ayak çekmeyi. Dün Saf-ranski’nin kitabını bitirdim, işte Nietzsche. Dönelim bakalım: İş-te ‘Komedya’nın Balzac’ı, Proust, başkaları. Öyle yaşamadım, ak-lımdan geçirmedim.

Kaldı ki, çok çalışmış, çok yoğunlaşmış örneklerin tümü için geçerli olmamıştır tümünden el ayak çekmek: Sartre, Aragon, Pi-casso, Matisse, Messiaen, Foucault, apayn alanlarda, bilebildiğim kadarıyla marazi münzeviliklere kendilerini kaptırmadan ürün vermiş ve yaşamış modellerden yalnızca birkaçı. “Dostum Pet-rarca” da. Yedi yüz yıl önce yazdıklarına bakıyorum da, benzerli-ğin bu kadarı olur.

“Projem”, baştan beri belli bir düzen, çekidüzen, yatırım, sabır ve inat gerektirdi; biliyorum. Vaktim ve sağlığım elverdiğince vermeye, sonucunu almaya devam edeceğim.

“Orta dönem”i tamamlamak ötekileri değil beni ilgilendiriyor öncelikle. Doyum ve erişim hızı, sorunu bu.

Ya sonra?

Olursa, başka bir “plan”ım var.

Günümüz gecemiz Samih’le dolu. Aklımdan geçirmek istemiyordum besbelli, bu yaz bir basso continuo da o oldu. Birinci derece yanıklar Nesrin ve Elif’te doğal olarak. İkinci derece yanıklar beni, Tül’ü, Orçun’u sardı. Seveni çoktu Samih’in, ama hayat böyledir, çok üzölmek başka, yanmak bambaşka.

Dostluk benzerlikten beslenmez bir tek, farklılığı da ister. Tölin haklı: Hayat karşısında, Samih’in “esas duruşu”yla benimkisi neredeyse taban tabana zıttı. Peki, neden biri ötekinden *doğru* ya da *iyi* olsun? Hep onu söyledim: Kişi neyle nasıl mutlu ve kutlu olabiliyorsa, ona yakın yaşamının yolunu seçmeli.

Öte yandan, ben çekip gittiğimde, iyi-kötü tanımış olanlar nasıl yaşadığını düşünecekler ki? Elbet, yazmanın ve okumanın tuttuğu yerin payı ayrılacaktır. Ya gerisi: Canyoldaşımla, oğlum ve ailemle, dost ve arkadaşlarımla ilişkilerim; yerdeğıştirme, gezip görme tutkum, Doğa’yla bağlantım, Tarih’e bağlılığım; yapıp ettiklerim çerçevesinde yaşadıklarım – çok mu farklıydık bu konuda Samih’le, hele onca şeyi bunca yıl boyunca paylaştığımıza göre.

Bence “esas duruş” farkı yaşama anlayışı farklılığından çok odak seçimi / reddi bağlamında biçimleniyordu. Samih’in benimsediğı yola saygım, ilgim büyüktü: Bende olmayan şey vardı onda, gözümü o seçenekten ayırmazdım.

Gelgelelim *böyle* idik biz, başka türlü değil. Hiçbir hobim olmadı benim, pasif futbol sevdam sayılmazsa. Samih teknesine, bisikletine, yürüyüşüne, gitarına, çok sayıda uğraşına hayatını bölüştürürken ben “projem”e kilitli kaldım. Ama ortak yaşam alanımıza bakarsak, kendimize ayırdığımız zamanın ötesinde birbirine çok benzeyen bir üslûpla karşılaşırsınız – daha fazla açılmamalıyım burada.

'Dostum Petrarca'yla ilgili, libido scribedi'den de söz ediliyor, bir parça da kaş çatarak sanki. Tanrıya adanması gereken bir hayatı, yazma tutkusunu nedeniyle, daha çok kendisine adanmış sayılamaz mıydı?

Çevirmen Christophe Carraud, dış hayatın "kanser"inden dem vuruyor önsözünde; ama, Petrarca'nın, içeri yönelirken orada Tanrı'yu bir köşeye sıkıştırıp kendisine yoğunlaşmasına alçak sesle de olsa bir karşıfakı se-ziliyor. Bu eğilim, Saint-Augustin'in dev İtiraf'ını model almasıyla çelişiyor Petrarca'da, onu aslında Eski Yunan düşünürlerine bısırm kılıyor – demek beni 'dost'a bağlayan sağlam gerekçelerden biri de buymuş.

Bir de şu cümle durduruyor beni: "Zamanın bir iyi kullanımı gibi, dünyanın bir kötü kullanımı vardır" – Petrarca, içbirliğini ve sabici / has yaşamı burada buluyor. Carraud ekliyor: "Bütünüyle yazınsal boyut taşıyan 'singulier' bir proje". Kelimeyi ben seçmedim!

Yalnız Yaşam'da bu zemin belirleyici önem taşıyor. 'Boş' geçen bir hayata yüklenirken, kavramı tam nasıl doldurduğunu kavrayamıyorum şimdilik. 'Boşa geçen' hedefi ama, boş ne demeye geliyor? XIII. yüzyıl Latincesiyle XXI. yüzyıl Türkçesini tokuştururken kayıp gitmekten korkarım. Frenkçe çevirmen, vacance kavramı üzerinde konaklıyor bir ara; çoğul anlamıyla bugün "tatil" anlamına oturan o sözcüğün tekil kullanımında, gene gündelik dil bağlamında, "tuvalet boş mu?"daki anlamı bekliyor (Batı dillerinde, kapı göstergesinde 'boş' yazılıdır, kamuya açık noktalarda): Boş, kısacası "meşgûl"ün tersi, Doluluk, işgâl demeye geliyor.

"Boş"un Türkçede etrafı dolu, hem de dopdolu: Boşluk, boşalma, boşanma, zincirinden boşanma, boşlama, boşa alma, boşluğa düşme, boşlukta yüzme ya da asılı kalma, boşverme, boş konuşma, başıboşluk, boşa çevirme (ve benzerleri), boş durma, boş oturma... daha nicesi.

Petrarca'da 'boş', 'meşgûl'ün karşıkefesinde. Yalnız Yaşam'ın ilk bölümlerinde, I-III. kitap arası, kent yaşamına, koşuşturma üslubuna, günün bütününe dişlerini geçirmekte yetinmeyen, geceyi ve ıykıyı da işgâl eden yararsız hırslara, kaygılara yüklenirken, öbür yakada, boşa alınmış bir yaşam seçeneği sunuyor. Burada, boş, boş çabalardan boşaltılmış, iyi ve doğruyla, güzel ve yararlıyla doldurulması için yaratılmış boşluğa bağlanıyor.

Gündelik hayatımızın dökümünü çıkarsak, o tekdüze, yalınkat güzergâhta tasfiye edilesi (edilebilse), ne çok sıradan, zaman çalıcı bulduğun-

muş, süflü saydığımız iş güç çıkar önümüze. Çamaşır yıkamak sözgelimi, ulvi yaşamla ilgisiz bir iş. Çamaşır yıkamak mı boş, çamaşır yıkamaktan yakınmak mı? Çamaşır yıkayacağına boş oturmayı yeğledim, mi?

Zamanın iyi kullanımı, kavurucu sorunlardan biri. Şunlar olmasaydı, bunlara daha çok vakit ayırabilirdim – gerçekten de öyle mi? Dünyanın kötü kullanımı, hemen sırtında: İyi kullanmak kolay mı?

Bütün bunları, kaçamak yollar aramadan tartmalı.

11 Ağustos, 07.30 –

‘İktidarsız’ tayfasını ağırladık Halki’de, hepsine borçluyduk, iyi oldu. Bizi kuyumuzdan çıkardılar gece boyu, yatmamız 02.00’yi buldu. Hepsini seviyoruz ama, belki yeni tanıdığımız için, Ayşe–Hüseyin Sarısayın çifti şu sıralar favorimiz. Hüseyin meğer evde ekmek de yaparmış, nefis bir ‘specimen’ hazırlamış bizim için. Geç saat Birsen de katıldı, İzmir’den gelip: Samih’in Ada’sıyla ilgili yazısı için şükranlarını ilettim, onu son hastane günlerinde keyiflendirmeyi başardığı için. Neler konuşuyoruz biraraya geldiğimizde? Bereket, edebiyat değil. Biraz şuradan, biraz buradan, tatlı ve yumuşak konuşmalarla örülüyor o uzun yemek faslı, dün hiç sıkılmadım örneğin – ben ki sıkılırım. Yiğit ve Ayşe, edebiyatçı çocukları. Samih de öyleydi, malûm. Merak ederim hep, babalarının çevresindekileri çocuklarında, ilköğrenliklerinde nasıl görür, değerlendirirlerdi? Ben çok farklı bir çevrede yetiştim, çocukluğumda hiç yazarla, sanatçıyla, aydınla karşılaşmadım. İlk bildiğim örnek, 1967’de, St.-Joseph’in edebiyat öğretmeni Sabri Altınel olduydu – o güne dek tanıdığım hiçbir büyüğe benzemiyordu. 1970-75 arası Dağlarca, Bilge, Usmanbaş, Ferit, Nedim, İlhan Berk, Ece, Memet Fuat, Barış Pirhasan, Alovera, İlber, Mete, Azra hanım, İoanna, Güven, Füsün, Ertuğrul sırayla devreye girdi, 1977 sonrası, dönüşümden başlayarak, özellikle yaptığım işler nedeniyle “herkes”i (hemen hemen) tanıdığımıdır. Şimdi bakınca, iyi ki 18’im gelesiye kimseyle karşılaşmamışım diye dü-

şünüyorum – erken yaşta kendi seçemez insan, iyi ya da kötü maruz kalır. Öte yandan, benim durumum biraz gariptir de: Beckett’le, Char’la, Aragon’la Yusuf Atılgan’dan ya da Külebi’den önce tanışma olanağım oldu. Sanırım bu, saygı konusunu ayırıyorum, eşitlik denklemini önemsememe yol açtı. Yaş farkı şüphesiz gözardı edilemez, özellikle davranışlarda; ama, hiza farkıyla karıştırılmaması gerekir. Memet bey bu yaklaşımına baştan sona illet olmuş, kibir okumuştur bu seçimimde. Ona anlatamadım bir türlü, ‘sıkı metin’ yaşa bağlanamaz: Novalis, Keats, Shelley, Rimbaud, Lautréamont, daha nicesi 30’unu bulamadan göçmüşlerdi. Ölünce tamam da, yaşıyorsanız kıdem–barem hiyerarşisini tanıyacaksınız – olacak iş midir?

Radikal’in dünkü kitap ekinde, Orhan Kâhyaoğlu, bu kez de Yazı Şiirler’in ilk cildine eğilmiş. Üstüste iki yazı yazınca, sanki retrospektif bir okumaya yöneliyor izlenimine kapıldım, belki yanılıyordur. Bana sorulursa, bu defa daha bir yansız konumlama yapmış. Çoğunun yapmaya yanaşmadığı bir değerlendirme. Önemli savlar ileri sürüyordu. 1973-1983 arasından dört kitap, 20-30 yaş arasının şiirleri. Benim görüşümün ne önemi var, *doğru yerleştiriyor* diye baktım, dikkatsiz bir önokumayla (dergiyi lokantada Nurten’de gördüm)–Fahri getirecek bana yazıyı, dikkatlice okuyacağım o zaman.

Bu gece Nesrin ve Elif, Azer ve Orçun bize geliyorlar. Biraz olsun kara bulutlarını dağıtmaya çalışacağız. Bu, bizimkileri dağıtmaya yaramayacak oysa.

Celâl de yazmış, Samih üzerine. Geceyarısı Tül sordu: “Sen de yazacaksın değil mi?”.

Evet, kıyma makinesiyle. Hazır olunca, olabilirsem.

‘Senin gibi düşünmüyorum ben, ama sen kendini benden iyi ifade edebildiğin için fikirlerimi karşında doğru dürüst savunamıyorum’.

Sık karşılaştım bugüne dek, böyle yorumlarla; beni bir bakıma lâf cambazlığıyla, retorik gücünü kullanmakla suçlayanlar oldu – merak ediyorum: Böyle şey olur mu?

Kendisini ifade edemeyen düşünce tam anlamıyla bir düşünce değildir

bir kere. Doğru ve düzgün düşünmek, zihinde bunun dilsel karşılığına ulaşmak anlamına gelir. Süslü sözden, kelimelere parende attırmaktan sözetmiyorum; onları aklı başında kimse doğru ve düzgün düşünmenin harcı olarak görmez.

Düşüncenizi ifade edemiyorsanız, ne düşündüğünüzü nereden biliyorsunuz? Elden avuçtan sıvışan şey değil düşünce, dilde ete kemiğe bürünen.

Öte yanda, dil hâkimiyeti doğru ve düzgün düşünmek için gerekli ama yeterli sayılmaz; yeterli olsaydı, her dil ustasında önemli ve tutarlı bir düşünsel boyut karşımıza çıkardı – çıkmıyor ille de, çıkmaz da.

‘Doğru düzgün’den ne anlıyorum? Mantığı sekmeyen, akıl yürütme çarkı teklemeden işleyen, demek istediğini demeyi bilen bir düşünce alıştırmasını. Bu, savunduğunu, bir bakıma içeriğini doğru ve düzgün bulmamızla bir değil şüphesiz. Bütün düşünürlerde öyle çalışır ve dile akar akıl; tümünün görüşlerini, hiçbirinin her düşüncesini benimsememizi, onaylamamızı gerektirmez o durum.

Dile getirme sıkıntısını aşamamak, neyi nasıl düşündüğümüzden tam emin olmayışımızın göstergesi.

12 Ağustos, 09.00 –

Sabah 05.00’e doğru dikildim, ezan eşliğinde bir kahve ve çift sigara, açık pencerenin karşısında puslu geceye, Dragos’un ölgün ışıklarına karşı oturdum, aklımda aynı burğu – dün, “Samih Rifat için”, sökülerek başladım yazmaya; bu kez kesinkes, en zoru başlamak. Ayar denetimi için Tülin’e okudum girişi, makaraları koyverdik.

Gece, onlar gittikten sonra, Halki’deki masada başbaşa kaldığımız an da. Onlar: Nesrin, Elif, Orçun ve Azer, neredeyse çekerek getirdik adaya; önce evde, balkonda oturduk, sonra indik ve yemek yedik, Azer olmasaydı bilmem ne yapar, nasıl yapardık – zaten müthiş kadın Azer, termostat gibi tuttu havadaki doğal, görünmez elektrik akımını.

‘Dördüncü ayağı eksik bir masa’ dedi Tülin – bir defa daha,

güyâ şair benim, metaforu 12'den o vurdu. Bir yokluğun varlığı bu denli ağır olabilirdi ancak. Havadan sudan konuşmadık mı, konuştuk, ama öylesine okkalı bir susku tabakası geçiyordu ki dolaşan sözlerin arasında, yabancı biri, yokluğun bilgisinden yoksun biçimde aramıza katılsa, yüksek gerilimi algılayabilirdi sanırım. Ne olacak devamında, bir araya nasıl gelebileceğiz, çıkarıyorum şimdiden. *Belki zamandır.*

Orçun, aileye tam oturdu. İnce, derin biri, sarsıla sarsıla geçti bu ayların içinden o da. İyi ki Elif'in yanında, iyi ki Elif Nesrin'in yanında, bazıları daha yalnız kalmıştır. Bugün pek yararımız olamaz, olamıyor ikisine, ileride olabilir diye düşünüyorum.

Konu nereden geldi oraya, Orçun bir ara YKY'de kurulan ve dışarıdan bir darbeyle darmadağın olan 'yuva'dan sözetti. Yalnızca yapılan işlerin soy boyutu değil, insan ilişkileri ağının da payı büyüktü o yuvada; boru mu, onbeş yıla yayıldı. Samih belirgin payandalardan biriydi. Ekrem de. Olgun kuşaktan orta kuşağa (Cem'e, Ayfer'e), oradan daha gençlere güçlü bir zincir yaratılmış olduğu, yuva berhava edildikten sonra da çoğu ilişkinin gücünü yitirmeksizin sürmesinden anlaşılabilir. Cami avlusunda Münevver'in, Elif Gökteke'nin, Birhan'ın, Ayça'nın, Selo'nun, Murat'ın bana gelip sarılmalarıyla kopup gitmemin nedeni başka mıydı? Samih'in gidişi, o serüvenin sonunun simgesi olmamalı bana kalırsa; anısının daha geniş bir aile çemberi içinde korunmasının garantisine dönüş(türül)meli. Elif ile Orçun'un YKY'de tanışıp birleşmeleri rastlantıysa bile rastlantı mı? Esra ile Cem'in?

1970'lerden başlayarak 'ocak' düşünüyü eşeledim ben. 1970-72 arası, Paris öncesi, Ankara'da: Oğuz, Aydın, Yavuz, Nilgün, Fafa, Alageyik, Naz, Mete ve Ender Sakpınar; Paris sonrası, gene Ankara'da yeni katılımlar: Ekrem, Oruç, Ertuğrul, İlber, Mete, Mehmet Taner, Kavas, İsmail, Alpkaya, Emre, başkaları; 1983-88 arası, İstanbul'da: Ömer, Sevin, Turhan, Piyoş, Gergedan ve getirileri; sonunda YKY; besbelli en uzun süreç, öncekileri de devşirip toplayan, dağıldığında bile süren en yoğun ocak. Gidenler, uzaklaşanlar, kayıplar olmadı mı, oldu; kalanlar, kopup yeniden

dönerler çoğunluktur.

Cemal Süreya “aşiret reisi” benzetmesi yapmıştı, karşıdan bakanlar çirkin tanımları yeğlediler doğal olarak, ben bu süreçte kendimi ailenin toplayıcı ve yapıştırıcı ögesi saydım, sayarım. Kavgaları, basıp gitmeleri, öfkeyle kapıyı vuranları benim kişiliğimin yetkeci boyutuna bağlayanlar çıkacağını biliyorum. Oysa her ailede yaşanır öyle şeyler, güçlü kan bağı bile yeterli olmaz geridönüşsüz kopuşları önlemeye. Yuva ya da ocak geniş zamanlara yayılmışsa, nüfus iyi-kötü korunmuş, ve korunması basbayağı artmışsa, yetkeci duruşun da arkasındaki temel değerleri koruma kaygısının, ülke değerleri çeyrek yüzyıldır çözülürken o değerleri geçerli kılmayı sürdürme güdüsünün rolü hafife alınmamalı. Gene de, bu konudaki düşüncelerimin, ailenin öteki üyelerinin söylecekleriyle sağlaması yapılabilir ancak, biliyorum.

Benim hayatıma, bu aile çatısından, yalnızca entelektüel ortaklıklara bağlanamayacak, insan sıcaklığıyla da ilgili ilişkiler katıldı ayrıca: Hikmet, Levent, Aslı, Nahide, Banu gibi örnekleri bir “fikir projesi”nin üyeleri olarak tanımlayamayız. Çoğu işyerinde öküz ölünce bozulur ortaklık, birbirinizi görmezsiniz bir daha. YKY’de öyle olmadı. Dargınlıklara gelince, payların bilânçosunun tarafların hanesine ayrı ayrı bir şeyler düşer.

Ocak’tan, Yuva’dan, sonunda Aile kaldı. Yaşım, seçimlerim, yeni yaşam düzenim bir daha ocak ya da yuva kurma olanağının kalmadığını gösteriyor. Aile sürmeseydi, hayıflanırdım. Oysa şimdi, kıvançlıyım. Tek, böyle kederler uzak dursun.

Otuzbeş yıldır kaç kuşağa yayıldı ilişkiler. 1916 doğumlu İlhan Berk’le, 1921 doğumlu Yusuf Atılgan’la da *arkadaş* oldum ben, 1969 doğumlu Cem Akas ve Levent Yılmaz’la da, 1980 sonrası doğanlarla da. El alıp el vermeyi ne denli önemseydiğime ikidebir dedim. Kim ne derse desin, öbür yöne gittiğini elbet gördüğümüz bu gemide ters yöne yürümekten caymayan bir kavmin bekası çok önemli geliyor hâlâ bana.

Ailenin her üyesinin olduğu gibi, benim de kişisel açılımlarım oldu özel ve öznel soyağacında. Bugün, çoğu e-groups üye-

si, çoğu benden çok daha genç insanlar, öğrencilerim, Leslie'den Alpagut'a hiçbir cemaata dahil olmamayı seçmiş dost ve arkadaşlarım duruyor bir ağaçta.

Bütün bunlar yalnız yaşam denklemleriyle, soruşturmasıyla ters düşen bir sonuç çıkarmıyor diye direniyorsam, daha geniş ailenin üyelerinin, ikibin yıl önceki atam Cicero'nun, yediyüz yıl öncesinden Petrarca'nın mirası söyletiyor bunu bana.

Sığınyorsun, diyebilir karşıma oturup karşı çıkacak, beni çelişkilerimde boğmaya niyetli biri(leri) –

şüphesiz sığınyorum: Bininci kez oda ada, in, inn – zaten öyle yapılması gerekiyor, bana göre en doğrusu bu.

Yalnız Yaşam, birinci kitap, VIII. bölüm, 17. – 21. parçalar – Arkasına Cicero'yu, Dostluğa Dair'i; karşısına Seneca'yu, Lucilius'a Mektub'u almış, Petrarca, yalnız yaşamak dostların varlığıyla çelişir mi, eşeliyor.

Seneca'nın tavrı sallantısız: "Kalabalıklardan kaç, azınlıktan kaç, başbaşa ilişkiden kaç – seni kendine emanet etme cüretini gösteriyorum". Cicero, öteki uçta, "ekşiliğin zehirini yanına gidip kusabileceğin" bir dostun olmalı sözüyle dengeyi kuruyor. Doğal olarak, ondan yana Petrarca: "Kalabalıklardan uzak durulmalı, dostlardan değil". Ama, "bir dost kalabalığının varlığına inanılıyorsa, kişi yanılıp yanılmadığına iyice bakmalı".

Şimdi ailenin genişliği, dost sayısıyla karıştırılmamalı. Kişinin yaşamında bir ilişkiler skalası oluşur, çizgi ilerlerken. Kimse yakınlarının tümüne aynı mesafeden, eşitlik ilkesi güdümünde yaklaşamaz. Ayırır, gerekçeleri vardır. Her dost saydığının farklı bir yeri, anlamı, konumu olur: Bütün duyguları tek bir kişiye yüklemek her zaman doğru çözümü getirmez.

Ondandır, bir dost yitirmek, hayatınızın ortasında doldurulmaz bir boşluk oluşması anlamına gelir. Onun yerini bir başkasına veremezsiniz; herşeyden önce, ölmüş olsa bile, orada, yerindedir, sizdeki yerinde – ona dokunamıyorsunuzdur, ama anı-anma-anımsama üçlüsü aracılığıyla temasta kalacaksınız. Hiçbir şeyi birlikte yapamayacağım artık Samih'le; bunu biliyorum (onun için canım yanıyor). Pek çok şeyi yaparken, düşünürken,

ararken eksikliğini, demek ki varlığını hissedeceğim: İstesem bile yerini bir başkasına veremem. Belki bir yaşa gelesiye yapılabilir böyle birşey, önünüzdeki zaman arkanızdakinden fazladır, bir insanın yarattığı boşluğu bir başkasıyla doldurmaya kalkışabilirsiniz – bu yaşta, olanaksız.

Geçen gece düşünüyordum: Samih, Tülin'le benim ortak dostunuzdu sonuç olarak; birbirimizin acısını hafifletmemiz, hele şu sıcak süreçte, gücün gücü.

Bir başka dostumla konuşarak hafifletebilirdim bir parça, zıncılamayı. Kiminle? Kesinlikle Leslie'yle. Neden? Çünkü, Leslie'yle konuşabildiklerimi, o derinlikte, o rakımda, bugüne dek başka hiçbir dostumla konuşmadım. Oğuz'la da. Giderek Samih'le de. İlkinde daha az, ikincisinde belirgin biçimde, ağır duygular üzere diyalogdan uzak durma eğilimi vardı(r) – Leslie öyle değildir, dibine kadar gidebildik hep onunla.

Birini ötekenden üstün tutuyor muyum, bu durumda. En ufak ilgisi yok bununla: Herbirinin yeri ve konumu ayrı, dedim ya.

Şu kesin: Seneca'nın sıkı yalnızlığı bana göre biçilmemiş kaftan. Bunu, insan yaşamında bir aşama, bir üst konuma geçiş olarak da görmüyorum: Kişi yapayalnız kalabilir, anlarını; bedeflemek için gerekçe bulamıyorum: Kendimle en başbaşa halimden çıkarabileceklerimin, ıssızlığımda bana ne katacağını göremiyorum – hem Seneca, neden Lucilius'a mektup yazacağına kendi kendine konuşmakla yetinmemişti ki?

13 Ağustos, 08.15 –

Gece, uyuyamadım: Tarifsiz bir nem tabakası çöktü adaya, gün boyu sürdü ve akşamla birlikte kalınlaştı; 02.00 sularında yattık, gene ezanla dikildim, çalışma odama geçip pencereyi açtım, her durumda basıyordu hava, yatmayı denedim, nafile, yarım saat sonra yastık sırlıslıklam, kafamdan ter fışkırıyor, gene dikildim, sanırım gündeğümü sonrası iki saat, o da delikdeşik, uyumuşum. Böyle gecelerde kalp çatlayabilir, ya da bir beyin damarı, yapılabilecek birşey de yoktur. Hiç değilse sigara crescendo'sunu durdurabilsem.

Zihnimizi havalandırmak için Orası Burası'da, ligin ilk resmi maçını izlemeye oturduk Tül'le. Yiğit de katıldı. Fena oynamadı bizinkiler, hele seyircisiz bir ilk maç için, 4-0 kazandık üstelik. Nefis golüyle açıldı Lincoln'un, fasıl; ama adam sakatlandı hemen; Perşembe UEFA maçında oynayamayacak galiba. Yeni bir ekip (11'de 7) için uyum iyiydi bana kalırsa.

"Samih Rifat için"de topukladım dün. Terslik çıkmazsa bugün yarın bitiririm diye düşünüyorum. Uzunca bir metin, Cumhuriyet Kitap'a vermeye niyetliyim. Bir de sanal sitelere. Sorun, Banu'nun İstanbul dışında olması, kendim temize çekmek durumundayım. Gökşin lap-top ayarlayacak neyse ki.

Tülin de İliadz'la oyalanıyor, konuşuyoruz.

Çarşamba mı olur, Perşembe mi, NTV için şehre inmek niyetim.

"Ada Defterleri"ni tek kitapta toplama kararım kesinleşti gibi, "İnce Uzun Balkondan"ı Sel'de durdurdum on gün önce, yayın hazırlıklarına başlamışlardı: "Temas ve Mesafe"yi Can'dan geri çekeli üç ay olmuştu zaten. *Plat*'yi başa alırsam, ki şimdilik öyle öngörüyorum, 600 sayfayı bulur toplam, bu defterle birlikte – Kırmızı, Ekimde *Pasaport Damgaları*'nu çıkarıyor (o da 600 sayfayı aşacak sanırım), "Ada Defterleri"ni de 2008'in ilk aylarında yayımlarız.

Peşpeşe gelecek defterler, bu gidişle. Ardından, niyetim, "Paris Defterleri"ni hazırlamak, 2008 sonuna. En zoru "Gündefterleri": Zalim bir yayın hazırlığı çalışması istiyor. Artık 2009 mu olur, daha da ileri mi kayar, bilemem.

Araya, içbükeylerin yeni cildi girecek, 2008 ortasında; "Minyatürler"i o cilde ekleyip eklememekte hâlâ kararsızım.

Dört defter cildi, *Yolcu*'yla başlarsak dört içbükey kitabı (*Bekç*'nin yer'inden emin olamadım bir türlü): Toplam beş bin sayfayı aşan bir kütle.

"Gündefterleri" 1984'den, *Pasaport Damgaları* 1987'den, içbükeyler 1983'den ve 1996'dan, "Ada Defterleri" 2002'den başlıyor.

‘Yeni hayat düzeni’ oturasıya, gerçekçi olarak 2008 sonuna dek, bu kollar böyle sürecektir herhalde.

‘Yeni hayat düzeni’nde, tek bir defter damarına geçiş gerçekleşebilir belki de. Tek bir yazı formülünün kalıbına yerleşerek, yerleştirerek. Olursa, göreceğiz. Bu aralar, doğaldır, hiçbir şeyi *daba* yaşayabilecekmişim gibi tasarlayamaz oldum – bu negatif bakışın geri çekilmesi doğru olur, bakalım önümüzdeki aylarda püskürtebilecek miyim kemirici duyguları.

Defterler + İçbükeyler – kütle ne getiriyor? Onu ben, en azından araya ciddi bir zaman girmeden, mesafeyle değerlendiremem. İzlenimci, anekdotik, yer yer pastoral bir tabakalar bütünü de var işin içinde, daha altta gelişen birkaç katman da: Soruşturan, oyan, kazan. Bir gün, Pléiade oylumunda ciltlerde yanyana dizilsinler, dilerim. Öteki bütünlüklerin arasında: Şiir, Nesir, Başkalaşım, Ansiklopedi, Yazınsal Denemeler, Seyahatnâme, Günebakan, Otobiyo, Meta-Kitaplar toplamı ve ötesi.

Yazı adamı, aşama geldiğinde, bunu kafasında canlandırmak değil de gözüyle görmek ister.

Ne zaman? Sözgelimi üç-dört yıl sonra.

Olur, olabilir mi, sanmam: Hangi yayıncı, burada, bu koşullarda, 10-12 dev ciltle 18-20 bin sayfalık bir cüsseyi, peşpeşe dizili, bütünlenecek olanağa sahiptir ki?

Görmeden gitmek istemezdim – hayatımın birliğini sağlayan birliği.

14 Ağustos, 08.45 –

Çarşamba erkenden şehre inileceği kesinleşti: İki görüşme, bir toplantı bekliyor beni NTV’de, belki bir kayıt da yaparım arada. Gece kalma olasılığı da var, Tülin’in yan işleri bastırıyor. Benim yok mu, firardayım şimdilik.

Akşamüstü iskeleye indim, “Samih Rifat için”i sıcak basınca balkonda tamamlayarak; üç saatta üç sayfayı zor yazdım bilgisa-

yarda – benim kadar âtılı azdır makine karşısında. Bugün gene inemedim, zaten evde temizlik var.

Tülin, adaya 21.00’de dönebildi, Orası Burası’da devam ettik. Geleli beri ilk kez içmedim (bir bira hariç) gece, çalışma odamda deliksiz uyudum. Özlemişim bunu!

Defter, sıcaktan serzenişlerle doldu bu yaz, farkındayım. Bu hafta da böyle geçecekmiş, 32°–35° arası. Asıl yük nemden geliyor tabii. Yaşanılır koşullar getirmiyor İstanbul iklimi. Kazdağı’na kurulmalı çadır.

Montaigne okudum biraz. Üç kitap, 107 deneme. Yunus’un “az söz erin yüküdür / çok söz hayvan yüküdür” dediği gibi. Bir de benim halime bak!

Bu yazki ‘program’ımda yalnızlık, ölüm, dost-luk, giz, delilik, yaşlılık ağır bastı, basacak. Montaigne’de çoğu değişmiştir ince yazıyla. Ben nelerle döneceğim? Basso Continuo defteri, Ölüm-lülük ve Çürüme üzerine iki deneme, “Saray” ve “Sır”, “Mekik” ve “Yılkı”nın girişi – şiirleri saymıyorum. Ufak parçaları da. Buraya kadar çok savrulmadım, geçen yıla oranla kurduğum çizgiye sadık kaldım genellikle.

Kesintisiz yoğunluk, İstanbul düzeninde kesinlikle erişemediğim bir hizalama gerektiriyor. Kent yaşamı eve sızıyor, onu delik deşik ediyor. İnsan ilişkileri, iş ilişkileri, oyalanmalar, savru-luşlar: Merkezkaç bir ritm.

Adada, yurtdışında, aslında daha çok uzakta, derişmeyi kolaylıkla sağlayabiliyorum. Bana sorulursa, keyifler ve ilişkiler de koyulaşan bir biçimde yaşam alanına serpilerek, besleyici boyutlar alıyor.

Yazı masasını birincil derecede ilgilendiren bir akış, atmosfer sözkonusu burada. Adada 45. gündeyiz. Yaşadığımız travmaya karşın iyi yazdım, okudum, dinledim. Araya, üstelik seçim havası da girdi. Şehre gidip gelmeler, konuklar, buluşmalar, Tül’ün sergi trafiği gidişi etkilemedi.

Boşuna değil leitmotiv inziva düşleri, tasarıları, tasaları.

Yalnızlık, çoğu kişinin kafasında itici ya da ürpertici çağrışımlar yaratıyor. Issızlığın getirdiği paylaşımsızlık, hüznün, keder, depresyon, ne yapacağını bilememek, boşlukta asılı kalış, giderek birtür dibe vuruş.

Benim, Petrarca (ya da Montaigne) üzerinden çerçevelemeye çalıştığım yalnızlık formunda mutluluğun, erincin, iç huzurun ağır basmasını, belirleyici özellik olmasını yalnızlıktan ürkenlerin kavraması güç olabilir.

Burada, yalnızlık, kişinin kendisine doğru yürümesi, bu yürüyüşün engellerini en aza indirgeyecek yaşam koşullarını yaratma çabası vermesi ile ilintili dosdoğru.

Karşıda occupati duruyor: Yalnız kalmaya bir karış yer ayırmayan meşgûl bir hayat düzeni. Neyle meşgûl? Kendisi dışında herşeyle. Kişiyi kendisinden, içhayatından uzak tutacak, ona nefes payı olsun bırakmayacak, tıkabasa dolu bir repertuar var – öyle ki, dileyen, kendisiyle başbaşa kalmadan uzun bir ömrü tamamlayabilir.

Seneca, bilge olduğu için, insan olma yolundan uzağa düşenlere ikerliyor. Saint-Augustin, ermiş olduğu için, Tanrı yolundan uzaklaşanlara kışlarını çatıyor. Yarı bilge yarı inanmış, Petrarca, kişinin kendisine giden yoldan çıkmasını küçümsüyor. Montaigne de öyle. Kimi mutasavvıflarda, başkasının işine karışmama eğilimi var: Herkese kendi yolu, kayboluşu. Şüphesiz, başkalarına, en çok da yolunda yolcuya rahet veremedikleri için öfke duyuluyor: Seni rahet bırakıyoruz, bizi rahet bırak.

Bu rahet bırakmama sorunu, aslında, en amansız engellerin başında geliyor; hele bugünkü yaşam düzeninde. Sıkıskıya örgütlenmiş bir kamusal varlık kuşatıyor insanı, kitlesel ve bireysel 'iletişim' araçlarıyla. Kapıyı kapalı tutmanın yetmediği, bacayı da tıkamanın gerekeceği bir taarruz planı yürürlükte nicedir. Teknoloji, kolaylıklarıyla ayartıyor, sonra da sınırsızlığı, en eski anlamıyla terbiyesizliği ile içeri sızarak örselıyor. Neyse ki, zararlarını iyice kısıp, yararlarıyla sınırlayabilir kişi, kullanımını.

Yalnızlığa varacak yol, istenmiş, hedef tutulmuş yalnızlığa taşıyacak yol, "evet"lerin nüfusunun enikonu azaltılacağı, "hayır" demeyi öğrenmenin şart kılınacağı bir mesafelilik bekliyor. Kırp dökmeyi yeri geldiğinde göze alarak. Türlü sıfatlarla yerilmeyi de.

Bunca kısıtlımadan nasıl özgürlük çıkabilir, sorusunu karşımıza dikenler olacaktır.

Buradaki özgürlüğün sınırları, oradaki kısıtlamaların sınırı genişledikçe genişleyebilir ancak.

Siz orada kalın, diyerek.

İyi anlaşılamayan bir konu, yalnızlıktan korkanların, panzehiri işgal ortamında aramalarına bağlı olarak önümüze geliyor. Ne kalabalık nüfuslu ev, ne megapolis mahşerinde yaşamak çaresi olabilir o korkunun: En ağır yalnız kalışlar, gürubun ortasından doğar, büyür, sonra da kişiyi ezer.

Karşı kutupta, kabuğuna seçtikleri, ayırdıkları ile çekilmeyi başarmak yerleşiklik kazanır. 'Her yerde gerçekleştirilebilir bu' diye akıl yürütenler çıkacaktır; Petrarca gibi bana da öyle gelmiyor pek. Nasıl yapılarda ısı yalıtımı yapılıyor, yaşam alanında çok sayıda katmanda irili ufaklı yalıtım gereksinmesi vardır. Her yerde, her koşulda yapılması işlerden değildir.

15 Ağustos, 07.30 –

Bu zor havalarda ne yapacağımı kestiremiyorum, basan sıcağın etkisinden kurtulmak için, başarısızlıkla sonuçlanıyor her girişimim. İşte sonunda, göğsüme çöktü öksürük, hırıltılarla dolu hançerem ve kafesim. Aşırı terliyorum evde, soğuk sular deviriyorum, bir de tütün faslını ekleyince ne beklenir? Gece bir türlü uyuyamadım. Kâbus parçaları sağolsunlar, ayrıca. Birazdan halvet altında İstanbul'a, bir de NTV'nin kliması katılacak gruba!

"Samih Rifat için" in temize çekilme işi, son sayfa hariç, bitti dün. Sonra, on günlüğüne Kuşadası'na geçen Yiğit'lerle Halki'de yedik ve onları uğurladık. Tülin sarsıldı, Samih'i buradan bir buçuk ay önce son uğurlayışımızı anımsayarak. Gündüz, Nesrin'i aramıştı. Kızcağız güyâ Marmaris'te, ama besbelli bir no man's land içinde boğulmak üzere – kimin elini tutacak şimdi?

Yarından başlayarak, masabaşında kesilmiş iki damarı birleştirme yolunda kendimi zorlamak istiyorum. Bir girdaptan ötekine doğru yüzmek.

Occupati'ye diklenmek iyi güzel; ama acı yoğunlaşmasında oyalanma yolu tıkananın ruhu lime lime oluyor, çıkış her zaman içeride mi?

Dışarıda ne olabilir, ayrı. Hüseyin Rahmi'nin Mısır'dan yazdığı mektuba dönülebilir: Ehramların karşısında, aklımdan hiç çıkmayan Heybeli kabristanındaki taze toprak yığını. Avunabilir mi Nesrin?

SAMİH RİFAT İÇİN

HAZIR OLUNAMAYACAK YAZI HAKKINDA

(Bu bölümü dileyen okur atlayabilir)

Çocukluk yıllarımı damgalamış en sert, şiddetli sahneler бүtünü, yeni taşındığımız bir evdeki ilk gecemizde, banyoda meydana gelen, havagazı sızıntısı kaynaklı gerçekten büyük bir patlamanın sonucunda, o sırada banyoda tekbaşına kokunun çıkış noktasını arama çabasındaki babamın, kelimenin düz anlamıyla yanmasından doğmuştur. Kılıpayı ölümden döndüydü. Patlamadan yarım saat sonra gördüğüm, ambulansa taşımak için sedyede, önümden acı içinde kıvranarak geçen, elleri ve yüzü neredeyse erimiş, o an kim olduğunu çıkaramadığım biri, belki de bir şeydi. Yıllar sonra, sordum bir keresinde: İnsanın çoktan ölmeye razı olduğu bir acı çekme eşiği oluşuyormuş, birinci derece yanıklarda.

Şimdi, Nesrin ve Elif'in durumu bu olmalı, yedinci günün sonunda. İnfilak noktasına en yakın yerdeydi onlar – üçyüzyirmidört gündür. 4 Ağustos 2007 gününün dördüncü saatını beşinci saatına bağlayan anlardan birinde, yaklaşık yirmidört saat önce, uzun bir hastalığın tedavi sürecinin sonunda başgösteren ani ve hızlı bir kanamanın bilincini kapattığı Samih Rifat – tam burada bir fiil gerekiyor, boşyere tarıyorum kafamdaki iri sözlüğün sayfalarını, hiçbirini seçemiyorum.

Biz, Fatma Tülin ve ben, daha arkadaydık. İkinci derece yanıklarımız, birinci derece yanıkların yanında nedir ki: Onların nefes alamadıklarını görüyor, inanabilme evresinin henüz hayli uzığında, bir tür boşlukta, bomboşlukta yüzdüklerini anlıyor, hiçbir merhem bulamıyoruz. Daha kendi acımızla başatmaktan aciz,

şimdiki zamanın dehşetinden geçmişin durmadan tuz bassalar bile tazelenmek isteyen parçalarıyla firar etme çabası içindeyiz. Onca yılın içine hem toplanmış, hem dağılmış sayısı kestirilemez an, anı, anekdot herhangi bir kural manzumesine ayak uydurma tasası çekmeden üzerimize geliyor. Böylesine uzun ve koyu bir ilişkinin ardından, elinizde, yitirdiğiniz insana bağlanmayacak hiçbir ip kalmadığını ancak bu durum başınıza geldiğinde öğrenebiliyorsunuz – şu an, Samih’e çıkmayan hiçbir sokak gelmiyor aklımıza, bir tanesini bulabilsek duraksamadan sapacak, kısa bir süreliğine de olsa dinleneceğiz: Yok bir tek görüntü, bir tek nesne ya da araç şimdilik, bir zaman daha geçmeli oyalanmak için, ama o düşünce de isyan duygusu yaratıyor hemen: Bu hayata unutmak, hep firar etmek için mi devam edeceğiz – ızanlılığıyla övünen insanoğlu, avunma güdüsünün bir tür soysuzluğa dayandığını görmek istemiyor. “Ölenle ölünmez”: Fatma Tülin’le, balkonda, geceyarısını geçce çiğ yanımız üzerinde konuşuyor, Greenaway’in “At the Zoo”suyla “Carrington” arası, diklenenleri ayırıyor, ölenle koskoca bir parçamızın öldüğünü düşünüyoruz.

4 Ağustos sabahı, bir gazeteden, sonra bir başkasından aradılar, başsağlığı dilediler, sayfa düzenleyeceklerdi, sözlü ya da yazılı birşeyler dile getirmem mümkün müydü, bir yankı gibi doluştu kafamda di-le-ge-tir-mem-müm-kün-mü heceleri, aklımdan “sizin gazeteniz kaç sayfa ?” sorusu geçti. Oysa biliyordum görevlerini yaptıklarını, dahası ilk akla gelecek kişi olduğumu, hiçbir suçları yoktu ama beni aramamaları gerekirdi.

Ertesi gün, sonraki günler görüşler, yazılar yeraldi basında; bağışlanamaz ıskalamalar, dar çerçeveli değerlendirmeler, olabildiğince yerliyerine koymalar üzerinde duruldu etrafımızda; öfkeli yorumlar geliyordu kiminden, geçiştirme ya da rol kapma tanımlarını duyuyorduk – benden çıkıp, en doğrusu varmış gibi en doğrusunu en doğru biçimde yapacağımı beklediklerini apaçık ifade edenlerin Samih konusundaki duyarlılıkları nedeniyle bunu yapmaya bir hakları vardı belki, ama mecalim yoktu kesinkes, bunun bir göreve indirgenmesine de içerliyordum öte yandan, belirsiz

bir zaman geçince aradan hazır hissedebilirdim kendimi.

Sessiz kalışından olmadık anlamlar çıkarılmasına aldırma-
dım açıkçası; sıcağı sıcağına söyleyeceğini söylemek üzülenlerin,
çok üzülenlerin sorunuuydu – bizimkisi başkaydı.

Yedinci geceydi, geç saat Fatma Tülin’e, birkaç iyi yazı daha
çıktığını bildirdim basında; Doğan ve Celal yazmışlardı o gün.
“Sen de yazacaksın, değil mi?”. Başkalarından apaçık geldiğinde
irkiltebilecek bu soru, onun kafasında başka bir anlam çatısı taşı-
yordu, biliyordum: Samih’in, yalnızca bizim gözümüzdeki anla-
mıyla sınırlı olmayan, “nesnel kıymet”ine yaraşır kertede ne ka-
dar yazılırsa yazılsın selamlanamayacağına ilişkin bir kaygıdan kay-
naklanıyordu. Hayır, onu en iyi ben değerlendirebilirim diyecek
ölçüde aymaz saymıyorum kendimi; tam tersine, içeriden bak-
manın götürüleri olabileceğini kestirebiliyor, nesnel kıymete öz-
nel bir odaktan, çünkü çok yakından eğilmenin yaratabileceği
kimi açmazların varlığını farkediyorum.

Buna, şu aşamada, her şeyin sıcak ve diri gerçekliğini korusu-
duğu bir anda yazmaya girişmekle başgösteren bir sorun daha
ekleniyor: Yazacağım metne yazarlık kaygıları ile yönelmekte in-
citici bir yan var; buna karşılık, olabildiğince saf, arınmış bir ses
çıkarmayı tasarlamamın yapaylığı ile neredeyse özensiz, çekilen
acının karşılığını simgelemeyecek ölçüde savruk bir yazı dostlu-
ğa, dostun özelliklerine yakışır mı sorusu öteki kutupta bekliyor.
Bir sesim estetiğin, etiğin dayatmalarına sövüp sayıyor içimde,
ötekisi bastırıyor: Hakkını veremeyeceğin belli de, verebileceğin
kadarına erişmeyi dene – Samih başka türlüünü pek sevmezdi.

Yazmaya oturmamı biraz da bütün bu sallantıları gözönünde
tutarak kendime kabul ettirdim. Hazır değilim ya buna, bir gün
hazır olmaktan korktuğumu da gördüm. Hazır olmak, yanık aci-
sının önce sızıya, sonra fantom sızıya dönüşmesi anlamına geli-
yor – her şeye alışmak, her şeyi kabul etmek anlamına. Bir gün,
dostluğun hikâyesini yazacak gücü bulur, ne yazıktır, o mesafeyi,
dinginliği, soğumayı tanırım ola ki. Burada, daha fazla “biz”den,
“dörtlü”den ve “ikili”den söz etmek gelmiyor içimden. Dostluk,

biribirilerine benzeyen insanlar arasında kurulur düşüncesini taşımadım hiç: Dostluğun biribirilerinin boşluklarına, noksan bölgelerine giren, yerleşenler arasında gerçekleştiğine inanırım. Anadolu'da hâlâ rastlanan manzaradır: Genç erkek arkadaşlar elele tutuşarak yürür, konuşurlar. Ben o bildik sahneyi bir Atina'daki ikibinbeşyüz yıllık görüntülerle birleştiririm kafamda, bir de Samih'le ikimize yakıştırırım – şimdi burada olsa, kahkahalarla gülerdik, şüphem yok, bu benzetmeyi duyacak kimi aklıevvellerin yapacağı yorumları düşünüp. Samih'le ilişkimizi, dedim ya, bir gün yazmayı düşünebilirim belki de. Burada, uzun bir girişin ardından, bundan böyle olabildiğince geride durarak anlatmak istiyorum: Samih, nasıl Samih olarak kendini inşa etti, nasıl Sokrates gibi öldü.

ONU BİR YERE OTURTMA GÜÇLÜĞÜ HAKKINDA

Başka uğraş alanlarında da sanırım öyledir, Türkiye’de, kültür dünyasının bir üyesi çekip gittiğinde, eşit paylarla olmasa bile, ikiye bölünür kamuoyu: Gidenin değeri üzerinde kolay kolay anlaşılamaz bizim insanımız; karşıdakilerin, karşılarındakiler hakkında görüşlerini, duygularını “kör ölür badem gözlü olur” atasözü özetler. Pek ender rastlarız, bir gidenin ardından oybirliğinin oluşmasına: Samih Rifat o örneklerden biriydi, arkasında kalanların hiçbirinin zihninde “kıymet”iyle ilgili bir şüphe kırıntısı varolmamıştır – bana kalırsa kesin bir gerçek.

Kıymeti, kıymetliliği konusunda oybirliği sağlanması, hemen ardından gördük ki, “tanım”lanması, bir yere oturtulması sözkonusu olduğunda sıkıntılar doğmasını engellemeye yetmedi. Kimileri ‘fotoğrafçı, çevirmen, yazar, mimar’ gibi üçlü-dörtlü tamlamalara başvurmuş, kimi “gerçek bir entelektüel” demeyi yeğlemişti. İşin açığı onu bir kalıba sığdırmak, zorla deli gömleği giydirmeyi çağırıyordu yakından tanıyanlara. Cami avlusundaki tablo türdeş olmanın en uzağındaydı: Şairler, yazarlar, fotoğrafçılar, ressamlar, yontucular, sinemacılar, çevirmenler, yayıncılar, tasarımcılar, mimarlar, restoratörler, müzeciler, akademisyenler, gazeteciler, televizyoncular, iş dünyasının kültürlü temsilcileri, bilim adamları oradaydı. Böylesine geniş bir ‘kadro’ başka kimin uğurlama töreninde bir araya gelebilirdi bilemiyorum, ama her bir alanın, her bir uğraşın üyelerinin gelmiş olması, doğrudan doğruya, Samih Rifat’ın bana göre sahibi tanımı ve kimliğiyle, bir o kadar da buna bitişik kimliğiyle bağlantılıydı: O, bir Hezarfen Çelebi’ydi – hem hezarfen, hem çelebi.

KANBAĞINDAN ÖTESİNE SOYKÜTÜĞÜ HAKKINDA

Yaşarken de öyle ya, yaşam serüveni tamamlandığında, ansiklopedik bakış, az ya da çok kamuya açılmış kişiyi çerçevesine oturtmaya, koordinatlarını somut işaretlerle desteklemeye yönelir. Kendince doğru bir değerlendirme biçimidir, doğru yapıldığında. Gelgelelim, bütün bu tarz veri depolarında, künye dö-kümlerinde, biyografik kadrajlamalarda tarihlerin, yerlerin, yapıtların dizini yapılır da, “biyo”, yani İnsan sırta kadem basar. Açın herhangi bir iyi ansiklopediyi, sözgelimi Bach maddesini okuyun, somut bilgilerin en önemlilerine o an ulaşırsınız, ama Bach’ın kendisine sokulamazsınız. Orada amaç, hedef, yalpalama, kayboluş, hülya, riziko, zaaf, erdem, tutku, sancı görünmez. Gene de vazgeçemeyiz anahatları içeren bakıştan ve dökümden.

Samih Rifat’ın, derin ve dallı budaklı bir aile ağacından, kımillerinin “Boğaziçi Aşireti” mührünü vurduğu bir soykütükten geldiği doğrudur. Nazım Hikmet’ten Mehmet Ali Aybar’a, dilci Samih Rifat’tan Oktay Rifat’a, bir ucu Trabzon’a ötekisi Polonya’ya giden kolların katıldığı bir akarsunun deltasında doğmuştur. Onlardan ne almışsa almıştı da, mavi kan merakı hiç yoktu ; ailesiyle gurur duyar, övünmezdi. Birkaç kez, ne de olsa iyi tanıdığımız konuydu, “baba yükü” sorununa sokulmuştuk. Kim etkisi olmamıştır diyebilir, olmuştu, ne ki bir kimlik ezikliğinden söz edilemezdi onun durumunda. Büyükbabadan gen kalıtı dil sevdası, babadan akan poetik gusto bir yana, geniş bir aile dostları çemberinin içinde pek çok usta kılavuzu olmuştu çocukluk ve ilköğretim yıllarında. Samih, her vakit onlara borcunu ödemek için uğraştı. Daha önemlisi, erdemlerinin ve değerlerinin inançlı izsürücüsü oldu. Sessiz ama dirençli bir kavga adamı olduğunu bilmeyenler vardır.

ÇELEBİLİĞİNİN KÖKENİ HAKKINDA

Bu çemberin merkezinde, Samih'in dünyagörüşünün ve estetik anlayışının oluşmasında birinci dereceden etkisi olduğunu gizlemediği, hümanist bir sol çekirdek yer alıyordu. Köktenci sosyalistlerin bir çoğunun “tatlı su solculuğu” diye küçümsedikleri, yerine göre seçkinciliğini, yerine göre de, paradoksal biçimde halkçılığını eleştirdikleri çevrenin, oysa, ciddi ve kalıcı bir kültürel üretim ortaya koyduğunu bugün tartımlı hiç kimse yadsıyamaz. Tam tersine, Anadolu insanı ve kültürüyle son önemli köprü kurma anlayışının bu koldan geldiğini görürüz. Samih Rifat, daha başlangıç yıllarında, orta öğrenimini gördüğü Saint-Benoit döneminde ve onu izleyen İTÜ Mimarlık öğrenciliği sırasında, bu hümanist sol anlayışın en genç temsilcisi olarak görevi devralmaya hazırlanmıştı. O günden bugüne bütün yaptıklarında damgası görülen zihniyetin, yakınlık duyan bireyden beklediği bazı özellikleri yürekten benimsemişti: Alçakgönüllülük, dolayısıyla “şişinik ego”dan uzak duruş, Eski Yunan uygarlığından yeni Cumhuriyet'in devrimlerine varan çizginin her aşamasına (hem Yunus Emre'ye, hem Dante'ye, ama Ayasofya'ya, ama Divriği'ye) sevgiyle ve saygıyla eğiliş, alt-üst kültür ayrımı yapmaksızın kültürün geniş alanına olabildiğince sokulmak, bu değerlere uygun bir yaşam tarzı kotarmak ve elden geldiğince bireysel marifetin yerine imce usulü gerçekleştirilecek projelere ağırlık vermek – dönüp baktığında, Samih Rifat'ın hayat felsefesinin olduğu kadar pratiğinin de olmazsa olmaz birimleri idi. Son on yılında biraz, ama gerçekten biraz gözükmeye güç bela ikna edildiği işlerle tanınıyor şimdi o – oysa, iki avuç taniyanı bilirse bilir, koca buzdaydı.

HEZARFENLİĞİ HAKKINDA

Tam bu noktada, hezarfenliğine gelebiliriz sanırım. Sahiden de “bin sanat” sahibiydi Samih: İlk bakışta, ikinci bakışta, yüzüncü bakışta görülmezdi bu. Birkaç kez değindim Lévi-Strauss’un sözlüklerinde “sanat” sözcüğü yeralmayan yerlilerine: Herşeyi ellerinden geldiği kadar iyi yapmaya çalışırlarmış. Samih’e uygun düşün tanımlardan biridir: Tek bir alanda sivrilmeyi, görünmeyi, öne çıkmayı ilk günden yadsımış, pek çok alanda hüner sahibi ve öğrenci olmayı ve kalmayı, bunu yaparken de neredeyse gizlenmeyi yeğlemişti. Bilmeyen anlamayan, ola ki onun “yarışma”dan çekindiğini sanabilir, açıkçası kendine, çünkü yatırımına güvenirdi; buna karşılık, toplum katında “bir şey” olma hırsını küçümser, duruma göre alayını esirgemezdi.

Şiirlerini kimse görmedi, bundan sonra okunabilecek onlar; gitar çalışını ancak mahremindekiler bildi; onca ısrarın arasından çaktırmadan geçti, fotoğraf sergisi açmamanın yolunu buldu; Fransa’da yayımlanan, Anadolu evlerinin çatı donanımları üzerine doğrudan Fransızca yazdığı uzmanlıküstü metni üç kişiye göstermişse, bunun nedeni, o toplu yayının dudak uçuklatıcı, söylemekle inanılmaz cüssesiydi; bilemiyorum ufarak resim ve kolaj çalışmalarını kaç kişi tanımıştır – saymakla bitmezdi örtünmeleri. 60’ına yaklaşırken eski yazıyı söktü, kendi ülkesinde taşta kazınmış yazıları okuyamama durumuna katlanamadığı için. Yoksa Osmanlıca’yı sevmezdi, dar çevremizde dillere destandı bitmez tükenmez ozan-şair tartışmamız. Hemen ardından Eski Yunanca’ya girişti, genç bir öğrenci gibi dersine çalıştı, bir gün en eski düşlerinden birini, kendi Homeros çevirisini gerçekleştirmeyi hedefi. Tedavisi sırasında derslerinin aksamasına canı sıkılmıştı.

Bireysel etkinlik alanlarında bunca kabuğuna çekilen birinin kolektif üretim sözkonusu olduğunda da tutuk olması beklenir, yanılıyor muyum? Oysa orada, öteki Samih girerdi devreye, birlikte çalışmak tamıtamına şölendi.

TUTKULARI HAKKINDA

Ama şölene geçmeden, hezarfenliğin Samih Rifat'ta yarattığı alışımın perdesini bir parça aralamak gerekir. Mimarlık öğrenimi, bilgi ve sevgisi onda hem dördörtlük bir yapılandırma yeteneği, hem de sağlam bir denge duygusu yaratmıştı. Dil, şiir, yazı sevdası, yazma ve çeviri yapma uğraşından edindiği ana kaygı, ölçülerin kullanımındaki titizlik, yaklaşığı öteleyerek olması gerekenе ulaşma tasası olarak koyulabilirdi. Müziğе tutkusunda da ölçülülük esası ağır basıyordu şüphesiz; bir o kadar da duyarlılığın inceltilmesi, salık uyuma erişme çabası etken olmuştu bu alanda karşılıksız yoğunlaşmasında. Rue de Rome'dan gitar teli seçer, biriki yeni partiyon alırdı. Endülüs'e kitara almaya gidememiş olmasına içerlediğini bilirdik. Yazılıkaya'ya şöyle bir uzanılmaz mıydı bir haftasonu, tazelenmeye? Akdamar'a, Efes'e faltaşı gözlerle dönmeden yapamazdı. Kameranin tutsağı olmadı hiç, ama fotoğraf çekmeyi de, film yapmayı da çok sevdi. En sıkı kadrajı vizörden bakmaksızın oturtuverirdi. Farklı uğraş alanlarından süzdüğü, usul usul yontarak elde ettiğı görgü ve hisleri kendine özgü bir eriyik haline sokmuş, estetik mayasına katmıştı. O mayanın benim gözümde ayrıcalıklı yanı, yalnızca kendisini bir işe koştüğında değil, her an, yaşamının her zerresinde devrede kalışından kaynaklanıyordu: Samih Rifat, Sanat'a ve Zanaat'a, "Ars"ın minörden majörden megaya bütün dallarına merak ve ilgi duydu ömrü boyunca, ama bir kutsallık yüklemiyle yönelmedi oraya; asıl, yaşama sanatına bağlılığıydı onda belirleyici olan.

BENZERSİZ RENGİ HAKKINDA

Birlikte yolculuk yapmadan bir insan hakkında karar verilmemeli denir ya, ilk ortak projemiz olan Simurg belgesellerinden birinin çekimleri için ilk ortak yolculuğumuzu Paris'e yaptık. Abidin Dino'nun stüdyosunda film, sokaklarda fotoğraf çekişine tanık oldum. Bunu, Seferis'in peşisıra gerçekleştirdiğimiz Kapadokya seferi izledi. Yavaş yavaş YKY projesine sokulduğunu, ortamı ve kendini yokladığını hissediyordum. Çok gecikmeden katıldı, görece özgürlüğünü koruyarak kolektif çalışma düzeninin içine yerleşti. Yıllar yılı orada, Koç Kültür'de, Pera Müzesinde ve Sabancı Müzesinde, hep komuta merkezinde oldu. Bilgi birikimi, deneyimi, geniş ufkü, becerileri ile herkesin saygısını toplaması doğaldı da, bundan önemlisi, bir benzerini tanımadığım, gökkuşağına üslubunun kattığı renkti. Çok kişi yumuşak başlı, bilge tavırlı birini okur şu portrede: Hayır, Samih ödün vermez, inatçı, dik kafalı, tartışmaya bayılan biriydi projelerde. Bazıları, yüksek sesle birbirimize girdiğimiz sabah toplantısının hemen ardından, başbaşa yediğimiz öğle yemeğinde gözlerimizden yaşlar inerek gülmemizi şaşkınlıkla karşılardı. Bir başka seferinde, tartışılan projenin asla öngörülen süre içinde gerçekleştirilemeyeceğini keçi gibi savunmasının ardından, işe koyulma kararı alınmışsa "buyurun yapın bakalım" diyerek çıkardı odadan – bu durumda ne beklenir, aşırı çaba göstermemesi değil mi, Samih gecesini gündüzüne katarak çalışırdı tersine. Bugün onca dergi sayısının ve kataloğun, onca serginin hazırlanışında büyük sorumluluk üstlendiğini, emek harcadığını bilmeyenler çoğunluktadır: Yaptığı ince ve derin işlerin arkasında saklanırdı.

DENİZE DOĞRU KONUŞMA VE SUSMA HAKKINDA

Samih Rifat'ta Kùltür ile Hayat'ın ayrılmaz biçimde içiçe geçişinin somut örneklerinden biri, küçük ama güçlü, tiryakilerini yaratmakta gecikmemiş “Ada” kitabıydı. Yaşamöyküsel bir kesit sunuyordu orada. O sıralarda teknesi Dantes'i aldı ve ona sevdalandı. Kısa sürede kaptanlığı, yelken açmayı öğrendi; önce Marmara'ya, sonra Ege'ye açıldı onunla. Yattı kalktı teknesinde, arkadaşlarını gezdirdi, bir köşesinde çalıştı, çeviri yaptı. Deniz aşık-larının çoğunda deniz kùltürüne sokulmuşluk vardır, sanırım; pek azında, Samih'teki kadar vurgun boyutlarından sözedilebilir. Homeros'u avucunun içi gibi tanırdı o; Piri Reis'in haritasını büyü-tele incelemişti; Sabahattin Eyüboğlu ve arkadaşlarıyla genç yaşta efsunlu mavi yolculuklara katılmıştı. “Moby Dick” okumuş bir argonottu Samih, açıldığı sulara. Kimilerinde rastlanan tek-ne cakanının kırıntısı yoktu dünyasında. Birlikte, çok sayıda yol-culuk yaptık. Ankara'ya da gitsek, Paris'e de, Samih'in içi kıpır kıpır olurdu. Gezmek görmek, paylaşmak, küçük bir iş kotar-mak, kesif keşif duygusuyla hareket etmek: Hepsinin kökünde, Oktay beyin ışığını gördüğü Giono'nun “Neşe Sürsün” felsefesi, yorulmak bilmeksizin kurduğu düşler. Yüz yıl daha yaşasa keyfi, kıvancı, enerjisi sönmezdi. Kimse çıkıp “herkes iyi-kötü böyle-dir” demesin: Ben öyle değilim, siz de değilsiniz.

SOKRATES GİBİ ÖLÜMÜ BEKLEMEK, BEKLETMEK HAKKINDA

Klasik anlamıyla yakışıklı bir adamdı Samih – babası gibi. Dar pantolonları, botumsu ayakkabıları, kadife montu ve bere-siyle anımsayacak onu tanıyanlar. Uzun yürüyüşlerinden birinde ya da bisikletinin üzerinde. Nesrin’le, hep olduğu gibi elele dolaşırken. Yüksek oktav sesiyle, gür kahkahasıyla. Bir gün, hem de nasıl apansız, akla sığmaz, meleklerin en siyahı belirdi yanında. Şairin dediği kadar, tıpkı o güvercin, uçan vurulduktan da sonra, üçyüzyirmidört gün oyalayabildi onu. Ölüme giden yolu, yaşamını hangi üslupla katetmişse, öyle geçirdi. Okurlarım bıkmıştır, ben bıkmadım: Sokrates’in, baldıranı içmezden önce flütle yeni bir melodi öğrenmeye çalışmasını anlatır dururum, işte Samih bunu yaptı hastalığı boyunca: Şiirleri üzerinde çalıştı, Mabeyinci Pavlos’un metnini cilaladı, Safo çevirilerini gözden geçirdi, Flaubert yayımladı, iki ayrı müzede üstlendiği sergi ve katalog hazırlama sorumluluklarını yerine getirdi, gidip Akropolis’i gezdi, Dantes’le denize açıldı, son yolculuğunu Heybeliada’ya yaptı, ölümünden üç gün önce pasaport fotoğrafı çektirmeyi aklından geçirdi – bilmediğinden değil, herşeyin farkındaydı, gene de başına dikilmiş ölümü rencide etmeyi başardı. Yalnızca Elif’e horoz borcu kaldı.

Can kuşu uçup gitti.

En yüce sulh onun olsun.

İşte çöktü iyice, solunum yolları tıkanıklığı ve yan sonuçları. Ben de üstüne gitmekte ustayım hani: Dün, sıcaktan perperişan, 10.10 vapurunda rüzgâra durdum; ardından NTV'ye kan ter içinde varıp buz gibi havaya daldım; 19.45 vapurunda, dönüşte, olağanüstü ışığı kaçırmamak için dışarıydık gene; 20.50'de Burgaz'da inip Barba Yani'de yemeye karar verdik ve o kırk dökük halimle iki saat kaldık orada; 22.55'le Heybeli'ye geçtik, eve faytonla geldim, Tül peşpeşe ilâçlar verdi, deli gibi terleyerek (havlu bile sınıslıklam oluyordu) geçirdim geceyi, ikidebir kalkıp üstümü başımı değiştirdim, bir noktadan sonra uyumuşum neyse ki. Bu sabah sökülerek uyandım. Sıcaklar devam edeceğine göre işim zor.

İki-üç görüşme, bir toplantı, araya sıkıştırdığım Zimmermann kaydı (böylelikle Ağustos doldurmuş oldum), NTV'ye gidince bir allegro vivace hali basıyor, koşturuyorum. İki saata yakın da evde çalıştım. Arada Filiz Ali yokladı, bir Ayvalık kitabı eksikti şu sıralar!

Bugün, hesapça Hakkı gelecek. Gece, GS maçı var. Önümüzdeki hafta Alpagut'ları bekliyoruz. Tül'ün, üstüste, konukları olabilir.

Burgaz'da, bir sınıf arkadaşım ile karşılaştım: Emre Ertekin kalpten tık diye gitmiş, cenazesi bugün kaldırılmış.

Ülke ortamı gene gergin. Piyasalar çalkalanıyor. Olan bize oluyordur herhalde, farkına varsak varmasak. Yeni AKP mevsimi hayli sert açıldı, üstelik üç ay değil beş yıl sürecek bir mevsim bu, bakalım başımıza neler gelecek şu itiş-kakış koşullarında.

Valéry'nin biri uzun, ötekisi yoğun ve kısa iki oyundan oluşan Benim Faust'um'da (1945) Yalnız'ın yeri doruk noktasında, başka hiçbir canlının varolmadığı, varoluşunu sürdüremediği irtifadadır: "Daha uzağı, daha yükseği yok" bir yer: Faust, Mefistoteles'e "hemen hemen gökyüzündeyiz" der. Kimse yoktur orada, Yalnız dışında, kimseden de azı vardır, ot bitmez kuş uçmaz, bir tek "taş, kar, biraz hava, tin ve yıldızlar".

Yalnız'ın Faust'u aşağıladığı, bütün âlemi yerin dibine batırdığı söyleminde Valéry, ola ki savaşın gölgesi altında kabına sığamayan yenilgisini dile getirir: 1940'da başladığı Benim Faust'um, savaş sonu üne kavuşan bir konferans metnindeki ana yargıyı hazırlamış olabilir: "Bizler, uygarlıkların ölümlü olduklarını biliyoruz".

Valéry'nin Yalnız'a, fiziksel olarak saltık anlamında yalnız kalacağı bir yer tayin etmesi çocuksu bir yan taşısa bile, metafiziksel olarak düşündürücü görünüyor bana: Ancak, kimsenin erişemeyeceği yere erişenden yalnız olarak sözedilebilir.

Kendisine komşu gelen Faust'u uçuruma itecek ve ölümsüzlük andının ucunu kıarak ölüm-gibinin gerçeğiyle yüzyüze gelmesini sağlayacaktır.

Buradaki sorun ortada: Etrafındaki canlılığı "dibine dek seyreleceği" koşul nın Yalnız'ın toposu?

Valéry'de düşünce her zaman Hayat'tan da, kendi hayatından da ötede biçimini almıştır – bir kavanozun, ağzı sıkı sıkıya kapalı, içinde.

Oysa, Benim Faust'um'un ilk oyununda, Faust, tam tersini ileri sürüyor: "Düşünceyi, en soyut olanını bile, yaşamdan, en çok yaşanmış olandan ayırmayı bir tür sabtecilik olarak, çarpıtma olarak görüyorum".

Çelişkiye mi düşünüyorum, öyleyse?

Hayır, Valéry'nin ayırdığının farkında olmadığını söylüyorum. Hayatını bize gösterildiği gibi görmüyordu büyük olasılıkla. Kim, olduğu gibi görüyor ki?

17 Ağustos, 10.15 –

Kâh yatarak, kâh kalkıp birşeyler okuyarak geçirdim günü, dün; solunum yolları tıkanıklığı ve öksürük, Tül'ün verdiği ilaçlar ve yoğun terleme eşliğinde bir alçalıyor, bir tırmanıyor, zaman alacak bu iş.

Akşamüstü, Hakkı ve arkadaşı, Melih ile buluşmaya El Faro'ya indim. Halim yoktu aslında, ama içim de tıkanmıştı, o konuşmalar biriki hava deliği açtı, uzaklaşmamı sağladı saplandığım noktalardan. Ardından, GS'in UEFA ön eleme ilk maçını izle-

meye Gökşin'in yerine gittim. Maçın yarısına doğru Tülin, sonra Gökşin, sonra da Mustafa katıldı, 01.00'e dek sohbet ettik. Dönüşte, bir saat daha oturdum evde, geç yattım, bir öksürük nöbeti böldü uyukumu, ama ardından iyi uyumuşum.

Mustafa su gibi rakı içiyor. Saymadım ya, dört-beş dubleyi bulmuştur. Bunu her gece yapmadığını umuyorum. Hiroşima ve Nagasaki'ye gidişini anlattı, içimde Japonya'ya uzunca gitme hevesi uyandırdı. Tülin'i çok çekeceğini sanmam ama, kendi payıma, bir mevsim geçirmek isterdim o uzak adada. Uğraşılsa, bir davet gelebilir de, kim uğraşacak, ben mi?! Bugüne dek, ayağıma gelen çağrılar kabul ya da red dışında hiçbir çabam olmadı. Aslında, düpedüz yabancı ve asosyal olduğumu kendim bile görmek istemiyorum galiba; hiçbir açılışa, kokteyle, toplantıya gitmiyorum neredeyse, gitsem bile bir görünüp dar kaçıyorum. Şehirde de, yıllardır, küçük bir adada yaşadığım gerçek.

Tülin, iki haftalığına şehre dönmekten sözetti dün. Sergi hazırlıkları nedeniyle. Olabilir. Gerekliyse, olacaktır da. Ada faslı ortadan ikiye yarılr, olsun. Ama bir an önce belli olsun.

Yalnızlığın istenmedik bir sonuç, insanın başına gelen bir hal olduğunu düşünenler olmasa, en küçüğünden en büyüğüne cemaatlar oluşmazdı.

Yalnızlık istendiğinde, seçildiğinde bile, pek az örnekte tümel yalıtım hedefleniyor. İlk çöl keşiflerinden Valéry'ye giden çizgide, genellikle teğet konuşulmasının farklı derecelendirmeleriyle karşılaşırız.

Yalnızlığın şu ya da bu kertesini benimsemek, özünde, kişinin kendine yeterliliğiyle açıklanabilir mi? Bana kalırsa gerekli şart bu; ama bira-kın kendine yetmeyi, kendine artabilecek ölçüde donanımlı olduğunu gördüğümüz insanlar vardır, iki dakika yalnız kalmaya gelemeyiz.

Demek, donanımdan çok bir içhal tanımına bakılmalı.

Melankolik bünyelerde serimlenen, birbirilerinden doz farkıyla ayrılan, uzaklaşan kimyasal eşiklere. Yalnızlığın derin acısını çektiği halde başka türlü sü elinden gelmeyenle, yalnızlığının keyfini çıkaran bir tutulamaz; Çıkış noktasında da, varışta da.

Bir de alıştırma konusu: Neden topluluklar yalnızlığı sevmemiş, gi-

derek kargışlamıştır?

Tek neden 'bize benzemelisin' olmasa gerek.

18 Ağustos, 07.50 –

Öksürük, göğüs doluluğu bir parça hafifledi ama aldanmamalı, pusuda yanlış adım atmamı bekliyordur. O da kolayın kolayı hanı: Rüzgâr ve ter her an buluşmaya hazır, 'mevsim normalle-ri'ne varılamadı bir türlü, önümüzdeki Salı gene 36°–37° dolaylarına tırmanacakmış termometre. Japonya'da ve ABD'de sıcaktan ölümler başgöstermiş, bizde de oluyordur ya, farkında değildir, ecel geldi sanıyorlardır. Tek damla yağmur inmiyor ve yazılanlar doğruysa biriki ay daha böyle gidecekmiş kuraklık. Çölleşiyor bir tür, Türkiye.

Nietzsche, hava durumuna göre durmadan yer değiştirmiş: Sils-Maria, Torino, Cenova, Nice arası. Bir adam ve çantası. Bizim şimdi kedimiz bile var!

Pazartesi şehirde kalacağız. Geç gidecek, ertesi gün erken döneceğim. Tülin, iki haftalık dönüş yerine bu çözümü yeğleyeceğe benziyor; tabii sergi hazırlıkları yönünde terslikler çıkmazsa. Ne kaldı ki? Üç haftadan az bir süre.

Dün, "Kabulleneme üzerine Deneme"nin son bölümüne dayandım. On parçalık bir bütün oluştu şimdilik, dosyayı "İnsan Hali" diye vaftiz ettim, bile bile tekil. Nereye gidiyor o denemeler, özerk bir kitaba doğru mu? Bir Geceyarısı kitabı düşünülebilir şüphesiz; ama Ansiklopedi'nin sesler, ünlemler, dil bükeyleriyle biçim almaya yüz tutan yeni cildine de akabilir o bütünlük. Gün ola.

Halkı'deydik gece. Keyifli sayılırdık, uzun süredir ilk. Sahte bir keyif de olsa. Biraz promenade ve balkonumuza doğru tırmandık.

Orçun, Fahri, Ali aradılar.

Dün gece, yarım saati aşkın İsmet Özel'i dinledim ekranda. Aradere pırlıtlar saçan delişaçası bir söz yumağı. Akıl yürüt-

mekten aciz bir beyin. İltihaplanmış bir mekanizma.

Televizyon, bir bu tarz ‘analizci’ler kullanıyor şimdi, bir de ‘kurulu papağan’lar: Arkadan manivelaları döndürülüyor, çıkıp bir saat konuşuyor, tartışıyorlar. Ne söyleyecekleri, onlar gibi bizim de ezberimizde. Kurguda bir temel yanılgı var, aralarında nüans olsun yok, tıpatıp aynı şeyleri, aynı biçimde dile getiriyorlar.

Bir yanda şâkülünden inhiraf etmiş vaizler, öte yandan oyuncak papağanlar, kitlenin karşısında duran “fikir tablosu” bu, Türkiye’de. Ülkenin egemen düşünce hayatı gazetecilere, edebiyatçılara teslim edildi. Bir de hiçbir derin çalışmasına rastlamadığımız akademisyenlere – nasıl rastlayabiliriz ayrıca, köşe yazısı ve televizyon programından vakit mi kalır?

Bu açıdan baktığımda, Türkiye’nin gidişi ne Avrupa’ya, ne Orta-Doğu’ya doğru, aynı Rusya’ya benzeyeceğiz. Nasıl olsa hem Putin’imiz, hem eski komünistlerimiz, hem de ordumuz hazır. Biraz mafyamız zayıflar gibi olmuştur, şimdi meclisteki iki düşman parti aracılığıyla o boşluğu da doldururuz çarçabuk.

Aydınlarımıza gelince, tıpkı Rus aydınları: Hezeyan en büyük silâh şu medya çağında.

Bize iç ve dış sürgün seçenek olarak bırakılıyor.

Uzağa (mesafeye) ayarlı, geri çekilmeye (ricattan çok inzivaya) kayıtlı, kendine dönmeye, kararlı bir hayat seçiminde *dışarı*’nın payı, etkisi ne kadar, bunu ölçebilmek elde midir?

Çevremizdeki Dünya, tutuşturulmuş. Ülkede kopmuş ve hızla hareket ederek her an her yere çarpabileceği korkusu yaratmış ucu açık bir elektrik kablosu dolaşıyor.

Böyle bir çemberin içinde kaldığında, benim gibi yaşı 60’a doğru ilerleyen bireyin kararı ne yönde olabilir?

Üniversiteye bir bölüm kurup başına geçmem istendiğinde de, televizyon ekranında etkili bir program yapmam önerildiğinde de, anında kirpi gibi dertop oluyor, diken fırlatmaya hazırlanıyorum. Kabul edebileceğim hiçbir görev yok, olmayacak da. Beni buraya yalnızca *içim* mi getirdi, *dışarı* ne oranda etkili oldu sorusuna bakıyorum.

Hâlâ 'birşeyler' yapılması gerektiğine inandığımı gizleyecek değilim. Kısacası, 'bu ülke battı, fareliğimizi bilelim' felsefesine sahip olanlardan sayılmam. Yazdıklarımın sözetmiyorum, yaptıklarımın işe yaradığını, ülke yararına olduğunu düşünüyorum.

Öyleyse bir inançsızlık belirtisi yok ortada. Arasına kırılmış, pes etme eşliğine gelmiş olduğumu anımsıyorum geçen otuz yıl içinde, ama kırgın değilim sonuçta. Neden *etkin* konumda olmak istemiyorum peki?

Otuz yıl boyunca içhayatımı korumaya çalıştım. Artık korumak istemiyorum onu, korumak için kendimi cenderede tutmak istemiyorum: Özgür olsun, kalsın, serpilmesine engel olan gereksiz sayıda sorunla didişmesin bundan böyle.

1970'de, 18 yaşındaydım. 2007'ye dek hiç yumuşamadı Türkiye'de ortam, yalnızca sertlik yaşandı. Herkesi yormuş, yıpratmıştır bu.

İçini korumakla bitmiyordu iş, dışarısı karşısında dışını da kollamak zorundaydı insan. 1940-1960 arası doğmuş olanların arasından ne çok kayıp verildi. Sertlik, benim bir aşamada, bu yöne sapmaya hazırlanmamı hızlandırdı, sanıyorum. Yumuşak koşullarda, kabuğuma çekilme gereksinmem bunca kabarmaya-bilirdi belki.

Günlüğümde, her dönemimde serzenişlerde bulunduğumu görüyorum, dönüp baktığımda. Enerji fazlası vardı, tutku ve hırs da olmalıydı besbelli, ama 2000'e gelindiğinde, aslında kararım oturmuştu, anımsıyorum.

Sonuçta, kesin pay dağılımı yapmak elde değildir.

İçeri doğru çekilme gereksinmesi bunca ağır basıyorsa, bundan engin bir yaşama hazzı doğuyor, getirilerinden kutlu olunuyorsa, nedenlerin dökümünü eşelemenin gereği var mıdır?

Bir adadan bir başkasına, urpanlı melek yol kesene dek, kendine doğru çekilmeye devam.

19 Ağustos, 09.15 –

Gece, benim öksürük krizimle bir uyandık: Elektrikler kesilmiş. Kalkıp balkonda bir sigara tüttürdüm: Heybeli kapkara kabartma bir heykel, bir rölyef gibi duruyordu denizin ve gökyüzünün önünde, ne yazık ki karşı kıyının ışıkları vardı. Issız ada meğer ne görkemmiş! Bir an Bulwer'ı düşündüm, Plati'sinde, son bir muma üflemiş, uzaktaki şehre bakıyor – deneyimlerin benzersizi olmalı bu.

“Kabulleneme üzere Deneme”yi bitirdim, son cümleyi koyarken adı değişebilir sanısı uyandı içimde: “Ölümsüzlük üzerine Deneme”. Kaç yıldır bir Faust çeşitlemesi dolaşıyor kafamda, uzak tutuyorum. Parçalar halinde yazarak mı kurtulmaya çalışıyorum ondan? Her vakit zihnimizin ne türlü önlemlere başvurduğunu kestiremeyiz. Tezgâhtaki 25–30 kitabı bitirmeden yeni projelere kapı aralamama kararlığımdan kaynaklanıyor olmalı bu – bir biçimde ‘median dönem’i, “siyaha geçiş evresi”ni tamamlamak saplantım haline gelmek üzere.

Gece, Orası Burası’da, zevksiz bir maçın ilk yarısını izleyerek, yemekteydik. Sonra kalkıp El Faro’da demlendik.

Hulusi meğer dalaba geliyormuş. Davranışlarındaki tuhaflıkların nedeni varmış yavrumun. Bizimkisi iş mi? Doğanın kurallarına diklenmek. Öte yandan, ada sokaklarında uzun yaşayan kedi mi olur?

‘FAUST

- *Eh öyleyse, anlaşılm...*

MEFİSTOTELES

- *İyi de, bana hiçbir şey söylemedin ki...*

FAUST

- *Dinle: Büyük bir yapıt, bir kitap inşa etmek istiyorum...*

MEFİSTOTELES

- *Sen mi? Kendin bir kitap olman yetmiyor mu sana?” –*

Valéry'nin Mon Faust'unda bu sözlerle başlayan ve Faust'un ayrıntılı tanifiyle Mefistoteles'in alaya yorumları arasında gelişen sayfalarda yazdıkları, üç çeyrek yüzyıl önce Mallarmé'nin Verlaine'e yazdığı otobiyografik mektupla, üç çeyrek yüzyıl sonra benim bu defterlerde (ya da başka yerlerde) kurduğum cümlelerle buluşturulursa, bir tür duruşun sürekliliği ortaya çıkıyor. Daha gerilere gitmek ve örnekler derlemek güç değil; ileri gitmek elimizde olmasa bile, damarın devamının geleceğini söylemek öngörülerin en komiği sayılamaz bana kalırsa.

Bir yapıt, bir kitap, dahası Kitab'ı kurmak 'idealist dünya görüşü'nün küçük burjuva değer ölçütlerinin bir sonucu – tastamamı doğru. Yazarın bir amacın hizmetine yazısını sunması çok mu farklı bir seçim, felsefi özü açısından? Birini ya da ötekini sarakaya alan yazar figüründe hangi dürtü işbaşında?

Sonunda, herkesin yanıtı özdoyma kilitli bir biçimde. Dante'den Goethe'ye, Balzac'dan Butor'a yazı inşaatına bağlanmış bir yaşama biçimi sürüp gelmiş, kendinizi bu akıya bırakır ya da kıyıya çıkar, sırtınızı döner, başka bir telos tanifi bulursunuz.

Ama burada, ne üzerinden anlaşmaya gidilebilir Mefistoteles'le, buna bakmalı.

Yaşarken şan, şöhret, akçe kazanmak isteyen arkadaşımız işte hedefine ulaştı. Karşılığında ne vermeyi, ortaya ne sürmeyi önermiş, Mefistoteles'in önüne koyduğu hangi bedeli ödemeyi kabul etmişti kimse bilemez. Bana kalırsa, kalıcı bir yapıt ortaya koyamadığı kuşkusu yaşadığı sürece kemirecek onu. Kendilerini kendisinden üst bir tabakada gören yazarların edası, sessizce burun kıvrımları, işini pek ciddiye almamaları negatif nabız gibi zonklayıp duracak bünyesinde. Bu değiş-tokuşa yanaşmak aklımdan geçmezdi.

Ben, Mefistoteles'le masaya oturmuşsam, ondan Zaman istemişimdir sanırım. Böyle bir anlaşma gerçekleşti mi, kimse bilemez – ben bile. Gerçekleşmişse, ne alacak karşılığında, benden? Duymak, öğrenmek istenmem. Ama masaya oturulmuş, akıt imzalanmışsa, kişi bedeliyle bir gün tamam demektir.

Benim Faust versiyonumda, anlaşma sağlanamıyor(du).

Bir anlaşmazlık üzerine kurulu bir tasarı.

İki yaza da, deftere de, ölümler damgasını vurdu. İç havamızı etkilemelerinden kesinkes kaçınamazdık. Havalandırma delikleri açmak güç böyle durumlarda, firar alanları yaratmak güç. Biraz futbola sığınyorum ben, her vakit beynimi yıkayan bir ilgi bölgesi oldu, bu aralar Tülin de katılıyor, çünkü oyalıyor onu o ortam: Dün gene Gökşin'in lokantasındaydık, Mustafa ve Can da geldiler, arada bazan ciddi mavralar da olmuyor değil ayrıca. Tülin hemen her gün Datça'daki Nesrin'le konuşuyor; sonra aramızda, Samih'li günleri anıyoruz, cumartesi gecesi bir sızı kaynağı örneğin.

Masabaşında düşüş ve isteksizlik. Duyargalarım yorgun. Enerji düşüklüğü belirgin. Öksürük ve sıcak yakamı bırakmıyor öte yandan, dün gece Hulusi uyutmadı beni, nereye yatsam gelip üstümde yatıyor yavrum, nedense bana düştü bu aralar.

Gün boyu rasat işleri sürüyor. Kargalar, müthiş. Güvercinler biraz uzayımda kaldılar ama akşamüstleri dansı izlemekten geri durmuyorum. Bir haftadır karşı eve gelen yüksek çocuk nüfuslu aile tadımı kaçırdı, terbiyesiz bir gürültü merkezi. Yoksa sokaktan, evden memnunuz, geceleri zorlayan yokuş faslına karşın. O yokuşun karşılığında elde ettiğimiz panorama, tknefesliğe katlanmayı sağlıyor.

Bugün, arkamdan şehre gidiyor Tül. Gece ona katılacağım ve evde kalacağız; yarın ben erkenden döneceğim adaya, o geç gelecek. Sergi açılışıya bu böyle gidecek gibi.

Yıllardır, sergi hazırlığı ritüeline alıştım. Her sanatçının sorunlu dönemidir ya, Tülin'inki daha sorunlu geçer. Ona kalsa, atölyede işi gerçekleştirmekle sınırlı olmalıdır katılımı, geri kalanları birileri yapabilseydi! Karınca karınca benim de bir katkım olur o süreçte, dün örneğin, röportaj yanıtlarını klavyesi yabancı (bana her klavye zaten yabancıdır) bir bilgisayarda temize çektim. Sıkı yanıtlar. Hangi sağırlara ulaşacak bakalım. İkimiz de farındayız, ülkenin ve sanat ortamının halinin, gene de yapılması

gerekeni yapmayı işimize saygının bir parçası olarak görüyoruz. Tülin hep benden karamsar oldu bu konuda, sergi açmanın bile anlamsızlaştığı kanısında. Ben hâlâ kitap yayımlamayı anlamsız bulacak kerteğe varmadım. Buna karşılık, yıllardır, yan işleri savsakladım. Kimseye imzalayıp kitap göndermiyorum örneğin. On söyleşi talebinden dokuzunu geri çeviriyorum. Hakkımda yazılan yazılara göz atıyorum çoğu zaman, çıkan yazılarımı toplayıp biriktirmiyor, hattâ görmüyorum onları. Anlaşılan, ikimizi toparlayacak bir asistan gerekiyor, ama bir de onunla mı uğraşacağız diyerek kahkahayı patlatıyoruz, konu buraya gelince.

Paralel tezgâh. Benzerlerinin (Ahmet Oktay, Can Alkor) durumu benzer sanıyorum: Partönerin uğraşına içeriden kayıtlıyız. Şimdi örneğin, Tülin'in yeni sergi hazırlığı başlayalı beri, ufak ama aşırı yoğun bir metin ilerliyor kenarda. Benim açımdan, dayanışmayla hiçbir ilgisi yok bunun: Yazma isteği kabardığı için yazıyorum. Kısacası, onun için değil kendim için yazıyorum.

Daha önce de yazdım, benim için en soylu birliktelik formu megalogami. Monogamide, hem gönüllülükten çok zorunluluk vurgusu, hem de 'rutin' tınısı ağır bastığı için ayrı tutuyorum. Megalogamide mutlağa teğet, yetkinlik arayışına ayarlı, onun için de kanlı bir dinginliği çağrıştıran bir boyut var. Böyle olmayacaksa çift ilişkisi manâsız açıkçası: Keşif yalnızlığı ya da uçsuz bucaksız poligami yeğ tutulmalı.

Paralel tezgâh, megalogamide önemli bir unsur. Çiftin tekle-ri kendi yalnızlıklarında kavruldukça, eşlerinin içeriden tanıdığı o halin sonuçlarını paylaşabiliyorlar. Şüphesiz, her seferinde eşzamanlı gelişmiyor işlik yoğunlaşmaları; birine çalışmanın, ötekine çalışmamanın sorunlu yalnızlığı çöktüğünde kanamalar gerçekleşiyor, ama bunun böyle olduğunu bilmek yabana atılamayacak bir şans yaratıyor.

İki yalnızlığın tokuşturulması.

Biribirilerine sokulmaları.

Orada dinmeye çalışmaları.

Derin konuşmaları bölen büyük sessizlikler.

Bütün bunlar olmadan olmaz mıydı? Olurdu da, ne, nasıl olurdu, bilemem – herkese kendi hayatı, trabzanları, korkulukları.

Mefistoteles, ola ki, karşılığında ağır bir yalnızlık istemiş, vaad etmiştir. Bu türden (her ne demekse) bir yazı tasavvuru, bir işlik koşulu, kendiliğinden yalnızlığa itiyor insanı: Başkaları değil sizi yalnızlaştıran, kendinizsiniz. Partöneriniz bile konuşamamanızdan yakınıyor bir noktadan sonra: Yazıyor, susuyorsun. Benimkisi, kâğıtla “sonsuz söyleşi” mi – ne dersiniz, Maurice?

Yakın takipte kalmış bir okur, “Kırmızı Eşğin Hikâyesi”nin ne olduğunu sorduğunda, “sırası gelecek” diyorum. Her şeyin her gün değişen bir sırası var. Anlatması güç, belki olanaksız bir sürekli-sırayakoyma düzeni yaratmışım; hem cellât, hem kurban, bis.

Yaklaşık 50 gündür adadayım. Bu defter başladı, ilerledi; *Sır*’ın finaline dayandım; *Yüke*’nın ilk bölümünü tamamladım; *Dîvan*’ın altıncı kitabına önemli parçalar geldi, eklendi; “Saray”ı, “Ölümlülük üzerine Deneme”yi, “Ölümsüzlük üzerine Deneme”yi, “Tanınırlık üzerine Deneme”yi, beş-altı ‘Pervasız’ denemesini yazdım, *Mekik*’i harladım yeniden ve yola koyuldum, “Samih Rifat için” tezgâhı ortadan yarı. Araya irili ufaklı parçalar girdi.

Zihnim, imgelemim, bunlarla ve ötesiyle dopdol, firdöndü, coşkun ve yaralı.

Neresinden tutup konuşmaya başlayabilirdim?

Mefistoteles, yalnızlığı öne sürerken yanbaşına sessizliği eklemeyi savsaklamamış besbelli.

Gene de, dedim ya, bir anlaşma imzaladığımızdan emin değilim.

21 Ağustos, 13.30 –

Dün gece 19.50 deniz otobüsüyle ayrıldım adadan, bu sabah 10.30’da döndüm: İstanbul’da yaşanmaz!

Tülin erkenden gitti, bu gece geç dönecek, bu cümleyi beşle çarparak kuracak.

Hava sıcak ve ağır, nem yapışıyor üstümüze. Bu yaz gerçekten kötü geçiyor, meteorolojik düzlemde de; bugün ve yarın, 35° dolaylarında seyredecek ısı, başıma ağrılar giriyor, şu satırları yazdığım balkonda, üstümde bir tek şort, kavruluyorum gölgede. Hulusi de perişan halde, kendisini nereye atacağını bilemiyor.

Gidişte ve dönüşte, orucumu bozup gazete okudum deniz otobüsünde, içim daha da karardı. AKP seçmeninin % 83'ü, CHP seçmeninin % 10'u, kadının deniz kıyısında mayoyla dolaşmasını günâh sayıyormuş. Din–Devlet işleri ayırılmasın düşüncesindekilerin oranı % 50'yi aşmış. Başbakan, yeni cumhurbaşkanını cumhurbaşkanı olarak görmeyecek insanları vatandaşlıktan çıkmaya çağırmış. Ve biz, doludizgin gerçek Demokrasi'ye, 'muassır medeniyet seviyesi'ne doğru yolalıyoruz.

İki diktatörlükten biri altında yaşayacağımız kesinleşti mi, küçük de olsa bir çıkış noktası kalmış olabilir mi? 1930'ların Almanya'sını çağrıştırıyor bir yanıyla, Türkiye'nin hali; şükür ki başkalarının başına belâ açacak gücümüz yok, yoksa kalkışlırdı. Ama, bu da, bütün belâyı kendi başımıza açmamızla sonuçlanacak, daha mı iyi, emin olamıyorum. Zaman zaman, Musil'in günlüğündekileri andıran çıkmalar yapıyorum şu defterlerde, aczin dili ve ulusu olmuyor işte. Bir ada bakıp duruyorum ya, etrafta, sözümona yansız (İsviçre gibi!) bir toprak parçası görünmüyor – herhalde ben harita okumayı bilmiyorum. Vatandaşlıktan çıkayım, tamam, ama bizim kendilerini destekleyen pek çok 'aydın' gibi çifte vatandaşlığımız yok, neresi alır bizi, Uruguay'a ya da Finlandiya'ya, İzlanda'ya sığınabilir miyiz?

Sonunda, tek lüks olarak ekşilik kalıyor elimizde. İki yıldır bu defterleri kateden soruşturma, Nietzsche gibi, “bir adresim yok artık” demek zorunda hissedeceğim bir duruma yaklaşıyor gitgide beni.

Ya da, kaçınıcı kez, *Straw Dogs*'un son cümlesi: *I don't know my way home* – akıl fakiriyle çok akıllının diyalogundaki gibi: *Me too*.

Güneşten önce uyandım bu sabah. Yüzümü gözümü yıkayıp kahvemi hazırladım, odaya döndüm ve pencereyi açtım: İri portakal sırtı aşmıştı. Kuzey-Doğunun tam karşısındayım, güneşi yandan alıyorum dolayısıyla, yarım saat sonra çeliyor ışığı gözümü, sıcağı hâlâ etkili değil, ne de olsa Eylül'e yaklaşıyoruz. Yaklaşıyoruz ama, bunaltıcı sıcaklar pes etmek bilmiyor, tek damla yağış alamıyoruz. Dün akşam, günbatımı sonrası çıkıp balkonda çalıştım biriki saat, kıpırtı yoktu. Yiğit'i aradım, Kuşadası cayır cayır yanıyormuş. Adadaki halime şükrettim. 20.00 sularında çıktım evden, dolana dolana indim aşağıya, bir kahveye oturdum, üstüm başım sırlıslıklam olmuştu nemden. 21.00'de geldi Tül, oniki saatlik ayrılığın hasreti çökmüş üstümüze, Halki'de kırmızı şarap eşliğinde balık yedik. Yavrucak öylesine yorulmuştu ki, eve zor döndük, yokuşu böle böle. Bir balkon sefâsı daha çektik, uzun Hulusi sevişmeleri sonrası. Tam yatmıştık, gene elektrikler kesildi. Müthiş etkileyici bir ortam oluştu, elektrik dönene dek balkona mihlandık. Gece Hulusi koynumdan kopmadı, sabaha doğru çekilip rahat bıraktı beni.

Günbatımı, gündeğümü, alacakaranlık: Manzara, üçüncü yılında büyümlü etkisini sürdürüyor üzerimde. Demiştim: Alışmam ben. Üç yıl boyunca, Paşalimanı'ndaki evde, her gün gözümü Boğaz'a diker, alışamazdım. Denizden mi, hayır: Dağ, ova fark etmez, tek açıklık olsun, derinlik olsun, ufuk çizgisi uzaklaşsın.

“Kahramanlık üzerine Deneme”yi aradan çıkardım. Yer yer tezgâhtaki iştahsızlığı yansıtan bir parça oldu.

Heybeliada'yı, Hüseyin Rahmi beyin yukarıda inziva düzenini kurduğu yıllarda görmüş olsaydım, içimde çok farklı bir imge yerdede. Gerçi Denizciler çok erken tarihlerde adayı seçmişler ama, bugünkü parsellemeye yayılmanın geçmişi çok eskilere uzanıyor. Şafak, Büyükkada'yla göz temasını koruyormuş yarım yüzyıl önce. Rumlara henüz darbeler inmemiştir o dönemde. Taş yapıların çoğu yapılmamıştır (oturduğumuz ev 1953 do-

ğumlu). Taşra kökenli yazlıkçılar, yukarı mahallenin taze gecekondu-
larında yaşayanlar Heybeli'nin adını bilmiyor olsalar gerekti. 2060 yılında
buraya gelenler neyle karşılaşacak? Bu nüfus patlaması, bu inar zihniyeti
ile, bu kültürsüzlük, bu vandallık ile, kimbilir. O tarife gelesiyse bütün
bütüne Doğulu bir toplum kurulmuş olacağını varsayıyorum, yaşama felse-
fesiyle; Adalara hâkim Batılılığın son izleri de silinip gidecektir.

Denizle çam ormanı arasında sıkışmış, çok yaygın olmayan bir ürbani-
zizm kesiti var bugün. Doğanın ortasında yaşadığımız söylenemese bile, kıyı-
sında sayılırız, temas mesafesinde. İstanbul'da hepten yitirilmiş bir özellik
bu. Hayvanlar ve ağaçlarla içiçe hâlâ evler, bizim gibi kıyıya biraz uzak
sokaklarda artıyor o iççelik. Nasıl izin verildiği muammâ 'apartman'lar
hâlâ azınlıktalar. Gelgelelim, ahşap evlerin çoğu virâne halinde, eski taş
evlerin miyadı dolmak üzere. Uygun ada mimarîsi kimsenin tasası olma-
yacağına göre, bu pitoresk son demlerini yaşıyor, bizimle birlikte kaybolup
gidecektir büyük ölçüde.

'Elden gidiyor herşey' diye yakınıyor muyum? Hayır, ben "İstan-
bul'un işi bitmiştir" yargısını bir yazımda dile getireli yanılmıyorsam onbeş
yıl oldu. Yakınmıyorum aslında, saptıyorum. Toplumsal düzlemde insanı
iyiden iyiye birbaşına bırakan bir konum bu, farkındayım: Yakınanlar
hiç değilse birbirilerine sırtlarını dayayabiliyor, ortak ağıt yakabiliyorlar. Be-
nim beklentim, inancım, umudum kalmadı, son on yılda tükendi enerjiyi
besleyecek anlam kaynaklarım.

Ömrümüz tükeniyor bereket! Bunu söylüyorum, çünkü gitgide yaşa-
ma alanımızın daraldığını görüyorum. Kalan yıllarımızı kalan birkaç nok-
taya sığınarak geçirmeyi deneyeceğiz.

Olanaklarımız elverişli, kalan yıllarımızı kesinkes Toscana'da, Bre-
tagne'da, Katalanya'da geçirirdik – bizim gibilere vatandaşlıktan çıkma
önerisini getiren padişah baklı: Onun gibiler burayı yaşanmaz hale soktu
çeyrek yüzyıl içinde, bütün bu olup bitenlerin tek gerekçesi para'dır – da-
ha fazla para. Ve kafiye olsun: Din, iman palavra.

Aynı çeyrek yüzyıl içinde kültür mirası kampanyasını yürüttüm, ta-
rihi çeşmelerin onarımı operasyonuna daldım, Şehir dergisini tasarladım ve
çıkardım, başta şehir monografileri olmak üzere çok sayıda kent kültürü
kitabını yayımladım, iki yıl öncesine kadar ekranda Sanat-Mekân prog-

ramını yaptım, Yahya Efendi Dergâh'ından Süleymaniye'ye, Sinan'ın Büyükeçekemece köprüsünden Haliç'e işler acısı gidişatı sergileyerek uyarıcı görevimi sürdürdüm: Kimse bana neden elinden geleni yapmadın diyemez, alnını karışlarım!

Topu topu onbeş yıl önce, dün ekranda parmağını göğsüne çevirerek "vatandaşlıktan çıksınlar diyorum, bu benim hakkım" (abç – kimse bu üç sözcüğün üzerinde durmadı, karşı çıkanların arasında bile!) diyen padişah, % 23 oy oranıyla İstanbul'a belediye başkanı seçildi. Kendisinden önce başlatılan, ama serseri mayın sürdürülen bir istilâ planına çekidüzen verdi, sağlam bir organizasyon şemasına oturttu talan politikasını, yolsuzlukların peşesini çok önceden hazır ettiğini sonradan anlayabildik – bu raya varmamız uzun sürmedi.

Bir de benim gibilerin seçtiği silâhların komikliğine dönüp bakalım şimdi! Hâlâ kitap, dergi, sempozyum, belgesel, yirtınıyoruz bir de: Ağlayacağımıza katılarak gülmeli, kendi kabkahanızda boğulmalıyız – hakettik.

Adresim geçerliliğini yitirmiştir, duyurulur.

Tabiî adresimizi soracak kimse kalmışsa.

23 Ağustos, 08.00 –

Biraz poyraz var bugün, biriki gün boyunca 'hissedilir ısı'yı düşürecekmiş; umarım öyle olur, güneşe hiç çıkmamama karşın cilt alerjisi baş gösterdi. Sıcak, kafamın çalışmasını ağırlaştırıyor ayrıca; masabaşında oturamıyor, okuyup yazamıyor, müzik bile dinleyemiyorum akşama dek. Dün, P'nin "Ev" sayısına sözverdiğim yazıya başladım, iki adım ilerledikten sonra durdum. Sırada, bir de Şeker Ahmet Paşa yazısı var.

İkimiz de pestil gibi yattık, öğle sonrası. Akşamüstü geç saat balkonda konuşmaya başladık, 20.30 dolaylarında Halki'deydik, elektrikler gitti, iki saati aşkın karanlıkta devam ettik. Konu? Tül, birden planları değiştirmeyi önerdi: Aralık başında Paris'e gideyim ve altı ay kalalım, dönünce adaya, bu eve gelelim. Bir İskender kılıcı çözümü. Sakıncaları yok değil: NTV'yle ilişkinin hepten

ya da yarıyariya bitmesi (dolayısıyla gelir kaynağının kuruması), 'hazır'dan yemek (dolayısıyla gelecek kaygısının içimde kabarması), vb. Yararları ne, peki? 'Ölümlü dünya'da, on yıl önce yaşadığımız cennet kesitinin tekrarı; 'yeni düzen'e hızlı geçiş, vb. Birden yarıldı gündemimiz.

Tezgâh açısından, çok önemli bir açılım anlamına da gelecektir böyle bir girişim: Yaklaşık bir yıl, neredeyse kesintisiz yoğunlaşma getirir. Paris, *180 Gün*'ün sağladığı verimi düşünüyorum da, içim içime sığmıyor bir anlamda.

Karar verdik mi? Karara yakın sayılız. Ekim ve Kasım iyi hazırlanmayı gerektirir bu, kolay değil. Ama, geçen sefer de öyle olmamış mıydı, yola çıkınca çıkılıyor bir biçimde.

Alpagut aradı, Doga'yı basımevime dün göndermiş. Dergi çıkarmak zor iştir, bilmez miyim? Tül'ün sergi broşürü de yola çıktı, sağolsunlar, ikisinin başına yıkıldı o iş.

Elif aramış bütün gün, telefonum genelde kapalıydı gün boyu. Oktay beyin Bütün Şiirleri iki kitap halinde çıkıyor YKY'den, Cevat'a danışmışlar, bana kalırsa uygun olmayan başlıklar önermiş kitaplar için, bana danıştı ya, doğru çözümü kendi bulmuştu zaten. Tülin, her gün Nesrin'le konuşuyor, ay sonu dönmeyi tasarlıyormuş. Yanın yazım çıkacak, yarayı kaşıyacak diye çekiniyorum.

İrfan aradı, eniştesi ölmüş, cenaze için Ankara'daydı, 58 yaşında, üç ay içinde alıp götürdü adamcağızı kanser – üstelik, kendisine iyi bakarmış.

İşte bütün bu ölümler, ölümcül hastalıklar çevremizde kol gezdiği için haklı Tülin: Ne yaşayacaksak yaşayalım, ertelemeyelim. Samih'i düşünmediğimiz an yok tabii, yapmak isteyip yapamadıklarının listesini çıkarıyoruz sanki. Perec usûlü. Onca yaşama canlısı, karar verme konusunda oldukça tutuktu. En son, hastalığı ortaya çıktıktan sonra, dördümüz benim çatısını çıkardığım on-oniki günlük bir yolculuk fikriyle, heyecana kapılmıştık: Roma ve Hadrian, Napoli ve Capri.

Yapamadığımız için gerçekten içim yanıyor şimdi.

Hayatın özünde hata var.

Öteki Prova'nın yazılış sürecinde çıkardığım çatı, açılım noktalarına ilişkin notlarım, rastlantı bu ya, yanımda getirdiğim başka bir dosyanın içinden çıktı, ayırıp kenara alırken gözattım onlara, cümlelerimden birine takıldım:

"Yoğun yatırım gerektirmiş her yazı serüveni gün gelir hakettiği haksızlıkla karşılaşır – tersini ummak aymazlık olur".

Doğruysa bu, ki benim gözümde kesinkes doğrudur, Hayat neden bir bozguna yatırılır?

20 yaşında, henüz başlangıcın başında söylediğimi bugün, 56'mda tekrarlıyorum: Seçenek yoktu.

Burnumun dibine kadar yaklaşılanın bile bir noktadan sonra görmezden geleceği bir kalkışıma dayandırdığım hayatım, gerçekten de başka bir yaklaşımı hakedemezdi.

Yazı diyorum, oysa sınırlamıyorum: Gallois ya da Gödel, Rothko ya da Staël, uçlara gideceğim, Satie ya da Webern, Nietzsche ya da Stirner – fark var mıdır, olmamıştır.

İnsan, karşındakilerin körlüğünü kabullenmeye daha kolay hazırıyor kendisini, gücü varsa. Yanındakilerin kendisinden yorgun düşmesine katlanmaya gücü yetmeyebiliyor. Hakettiği haksızlıktan yakınmaya hakkı yok mu? Bana sorulursa, yok. Annem, yıllar yılı babamın uçuştan dönemeyeceği korkusuyla yaşadığı için yakınırdı. Bir seferinde sordum: "Bunun böyle olacağını bilemedin, düşünemedin mi?". İnsan, seçiminin sonuçlarına katlanamadığında, çıkış yolunu haksızlık yapmakta aramamalı – sana yapılan haksızlık değil ki.

24 Ağustos, 08.45 –

Deliksiz uykuyu, 'mevsim normalleri'ni, en çok da yağmuru özledim. Öksürüğün geri çekilmesi durumu değiştirmede, 04.00 sularında bölünüyor uykum, dün gece de sınısıklam yastığımda uyanıp kalktım; çalışma odama geçtim, pencereyi açtım ve sigaramı yakıtım, nem oranı öylesine yüksekti ki soluk alamamaktan korktum bir an; sonra kıvrıldım oracığa, delik deşik uykumun

içinden neler geçti anlatamam – sanki bu defterin bir h lasasıydı. En son, *Niteliksiz Adam*’la boğuşuyordum: 44. bölümden başla-
yarak! Demek, uykunun ve huzursuz uykunun ortasında ayrı bir
kütüphane kuruyoruz, üzerinde düşünmeye değer konu.

Günlerin farkında değilmişim besbelli: D n, Perşembe ol-
duğunu, cep telefonumu a ınca anladım; Mehmet Taner’den me-
saj: “Yazını okurken canım yandı”. O an kavradım, Cumhuriyet
Kitap  kmış, “Samih Rifat i in” içinde, birden b z st m yerimde.

Sonrasında, gün ve gece boyu telefon trafiği durmadı. Azer,
Tülin’i aramış hıçkırıklar içinde, ardından Nesrin, “konuşamaya-
cağım” diyerek kapatmış. Beni Ertan Mesci, Fahri (o da ağla-
mış), Açık Radyo (savdım onları da), Tülay Tura ve Ahmet  k-
tay aradı, gece geç saat gözyaşlarına boğulmuş halde Rina’yla ko-
nuştuk, Ayşe ve Hüseyin Sarısayın ile karşılaştık Halki’de, yanla-
rındaki masaya oturduk, ikisinin de g rtlağında düğümlendi keli-
meleri, Hüseyin’in gözleri dolmuştu. Tülin, neredeyse bütün g -
n n  ağlayarak geçirdi. Anlaşılan yazı yaralara tuz bastı, ama
uzaktakilere ne demeli, aralarında Samih’i hiç tanımamış olanlar
da vardı.

Bunlar, bize yansıyanlar. Öyle sanıyorum ki, yazıdan bu yön-
de etkilenen başkaları da olmuştur. Sulug zl  bir metin mi çıktı
ortaya? Öyle düşünmüyorum ama emin değilim; bana daha çok
bir ağıtı çağrıştırdı, d n yeniden, basılı haliyle okuyunca. Benim
yazı hayatımda bir ilk sayılır: Daha önce, acı çekerken oturup bir
şey yazmadım hiç, belki bu dokunmuştur insanlara. Belki de Sa-
mih’i canlı kılan yanları – bilemem. Bugün, yüreklilik göstere-
bilirsem, Nesrin’i ve Elif’i aramayı geçiriyorum aklımdan.

Bu yaz, Heybeli’nin bize bir armağanı da Ayşe ile Hüseyin
oldu. Uzun süredir, ikimiz de, bu kadar birbirilerine yakışan, tek
tek sımsıcak, hoş ve derin bir çift görmemiş, tanımamıştık – ar-
kalarından konuştuk!

Ayşe, bir ara, Behçet beyin hastalık sürecini anlattı, 28 yıl
sonra içinde belli ki taptaze: Bir buçuk aya sığmış herşey. Israrlı
bir öksürük ve gerisi: Kanser grafisi. Samih’ten bir yıl fazla yaşa-

dı Necatigil, ne erken gidişlerdir. Onlara Josiane'ı anlattım, şu kuralsız Hayat'ın sahici bir kahramanıydı. Samih'le de konuştuğumuzu anımsıyorum, hakkında.

Evet, Paris'e gitmeli yeniden, altı aylığına. 'Bir kere oldu' de-dirtmemek, 'ileride yeniden olacak' fikrinden kopmamak için. Tazelenmek, nefes almak, sıkışıp kalmamak için. Paris, her zaman yeniledi bizi, üstümüzü başımızı saran ölü ağları attı, benli-ğimizi silkeledi, kiri pası dağıttı.

Yazı yalnızlığı konusu, sorunu, yanlış anlaşılmaya, algılanmaya çok yatkın bir sorgulama alanı yaratıyor; deneyimlerimden biliyorum. Dün def-tere yazdıklarımı okuyacak olanlar arasından, bu sabah "Samih Rifat için"ın alımlanışına ilişkin bana yansıyanları yansıtıma bakarak par-mak sallayacaklar çıkacaktır. Yazı etkiliyor, paylaşım nabız oluşturmuyor, bir iletişim ağı kuruyor işte – tersini nasıl söylersiniz?

Tersini söylüyor muyum? Görülmediğini, okunmadığını, etkileşim zin-ciri kurmadığını nasıl ileri sürerim, yazdıklarımın – partönerlerimin ne ni-teliğini, ne de niceliğini yetersiz buldum, buluyorum. (Niceliğin ekonomik sonuçlarından, yazdıklarım üzerinden geçim çarkı kuramamaktan yakın-mam başka). Kaldı ki, yazı yalnızlığı bununla bağlantılı olgu değil. Or-han Pamuk da, bütün dünyada okunuyor olmasına karşın, yazı yalnızlığı içindedir, şüphem yok – yazı yalnızlığını çok hissetmiyorsa, tek nedeni bu-na vaktinin halinin kalmayacağı bir 'sosyal yazar' konumunu seçmiş ol-masında aranabilir. (Böyle yazarlar, takvimlerinin meşgûliyeti nedeniyle, olanak bulsalar, kitaplarını başkalarına yazdırabilirlerdi).

Yazı yalnızlığı, sizin büyütle ve bekinerek baktığınız, daha da öte-sini görebilmek uğruna vakit, emek, göz nuru ne gerekiyorsa işe koştuğu-nuz bir temel tasa'nın önünden hızla geçildiğini algılamamızdan doğar, bü-yür. "Tamam, anladık" der gibidir etrafımızdakiler: "Biraz aşırıya kaç-mıyor, büyütüyor musunuz?". Yazı adamı, başı omuzlarının arasında kaybolsun ister. Yıllar önceydi, Necati Tosuner'in Kambur'unun dolayla-rında, dokunduydum: 'Durmadan kamburunu yazıyor' olmasından bıkan okura sorduğum soru, 'siz olsanız neyi yazardınız?', acaba anlaşılmalı mıydı? Her yazarın kendi kamburlarını konu edindiğini farkedemeyenler ço-

ğunluktaysa, yazı yalmızlığı nasıl boy atmasın bu işte, soru değil.

Hem yaralar, hem de ayakta tutar, öte yandan; bütün prizler öyle çalıdır. Toprak bağlantılı olmasına özen gösterilmeli, yoksa sigorta attırması kaçınılmazdır. Bizimkisi, fazlasını toprağa akıtmayı öğrenmeyi şart koşar.

Ben, ola ki daha güçlü bir trafoya gereksinme duyanlardanım. Üretim de, sarfiyat da yüksek olduğu için. Trifaze sisteme gecikmeden geçmem gerekti. Bir de, arkadaki barajda su düzeyinin yüksek kalmasına dikkat kesilmek.

Ondandır, yağmur ormanlarına yakın yerleştim.

Sesler kulağımdan eksik olmamalıydı.

24 Ağustos, bis, 13.30 –

Bu yaz ilk defa oluyor, aynı gün içinde ikinci kez dönüyorum deftere: Ögle vakti kafamı kaldırdım ve leyleklerin tam tepemde toplandıklarını gördüm, Tül’le balkona fırladık, dakikalar boyu, üç yıldır yaptığımız gibi, bu olağanüstü dansı izledik.

Binlerce leyleğin, bazan girdapı hareketlerle, bazan açılıp kapanan geniş bir yay, toplanmaları, birbirilerine değmeksizin kozmik bir koreografi uygulamaları, benim kadar agnostik olumasın, insanın dibinde şüphe kuyusu açıyor – bundan sorumlu olan her *neyse*, hakkını teslim etmemek elde değil.

Neden, peki, İnsan’ı böylesine arızalı, hatalı, yanlış tasarlamış? Sanıyorum, İnsan Evren’de bir madde kayması, uyumu zedeleyici bir ilinek, Hayat’ın bir biçimde savuşturması gereken sorunu.

Leylek göçü karşısında, söylediklerimin tersini savunacak olanların gerekçelerini duymak isterdim. Kaldı ki, özü itibarıyla, yazılanların tümünü okudum diyebilirim, aklımda akla yatkın tek açıklama iz bırakmadı. Foucault’nun, bir gün, belirttiği gibi ortadan kalkacağını ileri sürdüğü İnsan’dan hiçbir iz kalmayacağına, deli zırvası bir *öteki hayat* tasavvurunun da böyle yokolacağına inanıyorum.

Dün, haberlerde, Bingöl’de halkımızın toplanarak, sopalarla

ve taşlarla çaresiz bir ayıyı öldürüşünü izlerken bir kez daha onayladım içimde: Hayat'ın tek tehlikesi İnsan. Üstelik çirkin ve budala da: O ayıyı öldürenler bugün cumaya gitmişlerdir.

Dilerim kafalarındaki cehennemdeki gibi geçer bütün ömürleri.

'Bütün insanlar kötü değildir' teranesini yakından biliyorum. Bir avuç iyi insan için bunca zararlı bir canlı türünün bekası göze alınmaya değer mi?

Leyleklerin görkemi beni gene zifır felsefeme alıp götürdü. Uzaklaşıp gittiler işte. Bir yaz daha geride kaldı. Artık Samih'in "yaz bitiyor arkadaşlar" hüznünü yaşayamayacağız.

Kaç yaz kalmıştır, kaç göç seyri?

Sıra bizim göçümüze gelecek bir gün.

O zamana dek, daha çok hayvan, daha az insan – yaşanmalı.

25 Ağustos, 07.30 –

Ben sıramı savarken (ki emin değilim) Tülin yakaladı virüsü: Ateşlendi dün, gırtlığı yanıyor, kırık dökük halde. Çıkmadık evden, sonuçta; akşam yemeğini balkonda yedik. Ama rüzgâr rahat vermedi pek; gene de razıyım kendi payıma, sıcak çok daha perişan ediyor insanı – güyâ, pazartesi yağmur geliyormuş, ısı biraz düşecekmiş, görecekmiş.

Geçen yazki gibi olabilecek, Ekim sonuna dek kalabileceksek, ada faslının ilk yarısı tamamlanıyor bu hafta. Öyle olacaksane âlâ, yaklaşık iki ay daha var önümüzde demektir. Tabii, önümüzdeki birkaç hafta zorunlu olarak hareketli geçecek: 5 Eylül açılışına dek Tül'ün hummalı yan işleri, benim en azından Ayvalık kitabı ve NTV kayıtları için şehre ikidebir inmemiz, bazı geceler kalmamız kaçınılmaz görünüyor. Arada, bazı ek işleri çıkarmalıyım: "Ev" ve Şeker Ahmet Paşa yazıları, TRT için Sezai Karakoç çekimi, İstanbul / Ara Güler kitabının metinleri, *Pasaport Damgaları*'nın sondan bir önceki okuması, vb. Uzak dururken bile

tam uzak durulamıyor işte, teğet konumun sonuçları bunlar.

Tezgâh gevşemesi sürüyor – ne kadar sıcaklardan, ne kadar Samih’ten, bilemiyorum.

Dün, *Sır*’ın son bölümü beklerken, içim kıpırdadı, *Kitap Ev*’ne bir bölüm eklendi.

Yanyana yazmak böyledir.

“Hayat meğer böylesine kısa olacaktı” – erken öldü Derrida, ar-
dında arkitetkonik örgülü bir yapıtı bıraktı. Sonunda nasıl toplanacak
yazdıkları, açık talimatlar bıraktı mı, bilmiyorum. Ölümü sonrası yayımla-
nan, işleme fırsatını bulamadığı *L’Animal que donc je suis* (2006)
çok önemli bir metin getirdi gene, bakalım daha neler gelecek.

Başlığın çevirisini, Türkçe bilseydi, Derrida gülümseyerek onaylardı
diye düşünüyorum (şaire güvenirdi) – Öyleyse Benim Olduğum Hay-
van, iki türlü de okunabilir, kaldı ki onu bu üstüstelik nedeniyle seçtim,
öneririm!

Tamamlanmamış olsa da, hiçbir yapıtı tamamlanamaz, canalcı bir
programa dayanıyor kitabın taşıdığı soruşturma: Sokrates–Platon–Aristo-
teles üğgeninden başlayan, Descartes’dan geçen, sonra da Heidegger–Lacan–
Lévinas üğgenine varan çizgide İnsan’ı Hayvan’dan ayırma çabasının felsefi
geçmişi, “insan, akıllı hayvan” önermesinin didiklenişi, bir aşamada yep-
yeni, açıkta kalmış bir soru: “Hayvanlar acı çekebilirler mi?” – şüphesiz
fiziksel acının ötesini kurcalamak isteyen bir soru.

Ana damarlardan birinde, ikibinbeşyüz yıllık bir kanı (ya da sanı):
Yanıt vermiyor hayvan. Burada, “insan”ın anladığı anlamıyla karşılık
vermekten, diyalog geliştirme yetisinden söz edildiğini anımsatmak gereki-
yor. Lacan’ın, elektrik düğmesine bastığımda ısıtık yanıyorsa, bu düğmenin
yanıt vermesi değil benim isteğimin karşılanmasıdır dediğindeki gibi, hayva-
nın yanıt yerine tepki veren canlı statüsüne yerleştirilmesi söz konusu. Hei-
degger’in üç farklı duruş tanımı için Taş–Hayvan–İnsan üçlüsüne yoğunlaş-
masına da dikkat çekiyor Derrida ve bir adım öteye geçiyor.

Felsefe hiç mi hiç değil, merceğim her nasıl tanımlanacaksa, baştan
beri hayvan kimliklerine bürünmeden edemediğime daha önce değinmiştim.
Kendimi yorumlamak geçmez aklımdan, bunu yapabileceğimi sanmıyorum

ayrıca; ama içsorgulama sürüyor bende, belki "Kırmızı Eşeğin Öyküsü"yle bir nebze yol alabilirim.

Felsefe, öte yandan, doğru konumda ne kadar olmuştur? Site'nin ortasında geliştiği düşünüldüğünde? Heidegger, kulübesinden çıkıp yürümeye koyulduğunda onları görüyordu herhalde – görmekten ne anlıyoruz? Öte yandan, gözlemesinde gerçekleşmez felsefi düşünce, sahnesi Akıl'dır demek güç olmasa gerek – iyi de, doğru mu bu (her iki anlamında)?

Sorun, bir boyutta, tanıma eşiklerine bağlanıyor. Anlama'nın ne kadar tanıma'dan geçtiğine. Ve ne kadar, nasıl olabileceğine bunun.

Ya tanışma? İnsan'ın hemcinslerini okuma çabasını biçimlendiren temel etmenler arasında bu. Öyle ya, Kaspar Hauser, yapabilseydi, ne'yin felsefesini yapabilirdi, ortaya çıkana dek geçirdiği hayatta – binlercesi olsaydı, bir tanesi felsefe yapabilir miydi Kapsar Hauser'lerden?

Ondan öncesini hafife aldığımın değil, Fabre'dan bu yana, tanışma parametreleri hızla değişti. Teknolojinin olanakları, gelişkin laboratuvar deneyleri ve ötesi: Davranış ve dil, usul usul öğrenilir oldu. Bilmiyorum, felsefeci, logosa bunca dikkatli, zoo-logos'un açtığı yollara sapmış mıdır yeterince? Derrida'nın dipnotları, gözucuyla bakıldığını kanıtıyor – o kadar ama.

Asıl, İnsan'daki hayvan tasa kaynağı olmuş. Kanadalı fok avcılarının görüntülerinden dünkülere kaç yıl geçti, yıldı yakamı bırakmadı. Neden? Bunun ucunu kamplardan ayıramayacağımız için. Binbir örnekten birisi, şüphesiz uç-örnek: Daha ne olabilir?

Hiçbir hayvan türünde o kadarını, öylesini göremeyiz. Çünkü Akıl, akılyürütme yetisi İnsan'daki kadar gelişmemiştir.

Oyleyse?

Oyleyse Benim Olduğum Hayvan, olmak istediğim İnsan'a daha yakın – olduğuma değil.

Tektanrılı dinlerin kutsal kitapları, yarattıkları Yaradan imgesine hayvanlar üzerinden haksızlık yapıyor bana kalırsa: Okuyun, göreceksiniz: Bazı hayvanlar neden daha eşit, akıl erdiremeyeceksiniz.

Gün doğmadan, sırsıklam, uyandım. Dün gece doruğa tırmanan nem anlaşılan arşı delecek bugün, karşıdaki yıkık çatısı viranenin yağmur yemiş gibi. Üç haftadır yorgun düşmedi sıcaklık, bugün gene 34° olacak en yüksek ısı. Tülin perperişan iyice, göğsünde iltihap, bu havada ve bu koşullarda: Yarından başlayarak koşturması gerekirken. Çok dikkatli olunması gerekir; Erdal İnönü, üstelik kanser, zatürre tanısıyla hastaneye kaldırılmış – her vakit aşırı sıcaktan korkmuşumdur.

Ben tam iyileştim mi, emin değilim ayrıca. Dün gece aşağıya indik yemeğe, kısa kaldık, dönüşte dondurma ve buzlu su, bir ara bakım öksürük hortluyor, ödüm koptu. Bu konularda zavıf iradeliyim, bütün irademi tezgâh çektiği, sömürdüğü için belki de.

Yarın yağış ve ısı düşüşü bekleniyor. Kalıcı mı? Bütün dileğim ‘mevsim normalleri’ne dönmesi havanın, hiç değilse nemin hafiflemesi. Yağmur sonrası beterin beteri de olabilir tabii.

Güneş doğdu ve tırmanmaya koyuldu. Deniz, göl gene. Kartal taraflarında balığa durmuş kayıklar. Palamut geldi gelecek.

Önümüzdeki hafta, şehre sık inilecek. İlk kez üstüste iki gece kalma fasılları başlıyor, sergi açılış gecesine dek.

Britannica’nın “hayvan” maddesini okudum, etimolojik ipucu ararken (sözlüklerimden uzaktayım), Derrida’nın yarattığı “l’animot” kelimesine karşılık bulmaktı niyetim, elim boş döndüm. Şaşırtıcı şey, Derrida’nın iki önemli kaynağına çentik atılmış, buna karşılık: “Descartes düşünce ve duyu ruh gerektirdiğine, hayvanların da rubu olmadığına göre acı duyamayacaklarına inanıyordu. Birer makine olduğuna karar verdiği hayvanların nasıl olup da gerçekten acı çeker görünebildiklerine şaşıyordu. 18. yüzyılın sonlarında İngiliz hukukçu Jeremy Bentham konuyu farklı bir biçimde dile getirdi: “Sorun onların düşünüp düşünmedikleri ya da konuşup konuşmadıkları değil, acı çekip çekmedikleri.”

Burada, apaçık, küçük ama kavurucu önemde bir çeviri yanlış yapılmış: Bentham, “can they suffer?” diye soruyor – acı çekebiliyorlar mı?

Acı çekebilmek, çünkü, bir 'aşama'yı simgeliyor; yeteneği değil de yetiyi. Hayvanlar âleminde böyle bir 'kapasite'nin olup olmadığı sorusunun, dolayısıyla hayvanın yanıt verme (acı çektiğini gösterme, iletme, ifade etme) durumunun varlığının yokluğunun soruşturulduğu bu alanda, peki, Descartes gibi "büyük bir akıl" öylesine kesin bir hayır yanıtı nasıl verebilmişti – yanlış ya- nıt, yanıt verememekten daha mı insanî bir koşulu temsil ediyordu?

Ben bunu uzaktan, Felsefe'nin dışından düşünme alanına yönelerek yaşama bilgisi yoksunluğuna da bağlıyorum. Evcil hayvanların kent yaşamındaki varlıklarının evrimine göz atmak gerekir. Bir de Descartes'ın yaşam üslubuna ve özelliklerine: Ne kadarı gözleme dayanıyordu bu düşüncesinin, ne kadarı idea'nın soyutlanmış haline?

Bugün, sıradan bir hayvansever, acı çekebildiklerini bilir. Fiziksel olmayan acıyı tanıdıklarını da: Sahibi ölen hayvanlara bakmak yeterlidir. Hayvanların acı çekebildiklerini kabul etmek, onlara insanların sistematik ve kronik biçimde acı çektirdiğini kabullenmeyi şart koşar – Descartes'ı bilemem, bizler bu bilgiye sırtımızı dönmeyi, onu dipte bir noktada bastırmayı tek çare sayanlarız.

Derrida, bir noktaya daha dikkat çekiyor. Lévinas, kendisiyle yapılan soluklu bir söyleşide, "hayvanların acı çektiklerini biliyoruz" dedikten hemen sonra, izleyen bir soruya, "hayvanın, diyelim ki yılanın yüzü var mıdır?" sorusuna (Lévinas'ta "yüz"ün taşıdığı yüklü anlamı unutmayalım burada), "bilmiyorum" yanıtını verir: "Bu soruyu yanıtlayabilecek durumda değilim". Derrida, ustalıkla, bu yanıt verememe durumunu hayvana yakıştırılmış yanıt verememe durumuyla buluşturur.

Hayvansever, yanıt verememe konusunu da şaşkınlıkla karşılayacaktır, bundan en ufak şüphem yok: "Hayvanların yanıt veremediklerini düşünenler, onları tanımayanlardır". Tabii, sözgelimi Platon'un Phaidros'ta yüklediği geniş anlamla donatamayız yanıt vermeyi / verememeyi; ama, bana öyle geliyor ki, kendince yanıt vermeyen canlı yoktur. (Refleksle, reaksiyonla 'karşıtırmıyorum' yanıt vermeyi – ayırarak söylüyorum).

Şaşılmalı olan, yanıt verememeye bunca kilitlenen insan aklının, yanıt alamamaya (yanıt alma yetisini geliştirmemiş olmaya) neredeyse hiç odaklanmamış olmasıdır. Veremediklerine hükmetmişiz, alamadığımızı besaba katmaya istememiştir.

Tanımak ne demek, öte yandan?

Ayırdedebilmek. Sayısız kez, Montaigne'e Cicero'dan geçen, bütün yumurtaları birbirinden ayırdedebilen Delphoi'lu çiftiği annuşımdır. Beynin hangi bölgesinde yuvalandığını bilmiyorum tanıma yetisinin; buna karışlık, autisme vakalarında olmadık tanıma eşiklerine rastlanması, bu yetiyi henüz gelişkin bir düzeye taşıyamamış olduğumuzu gösteren güçlü bir etmen olmalı.

Lévinas'ın, yılan yüzü konusunda yanıt verememesi, deneyim yoksunluğuna bağlı bir sonuç değil mi? Kedisever, kedilerin "yüz"ünü okumayı öğrenir zamanla; oysa insan "yüz"ünü okumaktan aciz milyonlarca hemcinsimiz vardır. Yılanın bir yüzü olup olmadığı, Lévinas'taki terminolojisiyle bir yüz-sellikten (visagéité) söz edilip edilemeyeceği sorunu bana bütün Korelilerin birbirilerine benzediğini düşünmekten uzun uzadıya farklı görünmüyor. Hiç Koreli (ya da Eskimo) görmemiş, tanımamış biri Korelileri (ya da Eskimoları) nasıl ayırdetmeyi öğrenebilir? Japonları tanımayanlarda sık rastlanan serzeniş, onların gülümsemelerini okuyamamaya ilişkin çaresizlikle bağdaşık olarak ifade edilmez mi? Buna, bir de, Japon kültüründe "yüz"ün, ona koşut biçimde maskelerin tuttuğu yerin ağırlığının sorunu güçleştirmesi etmeni eklenebilir.

Yılan "yüz"ünü biz tanı mıyoruz: Ben, Emmanuel, siz. Yılan yüzünü tanıyan kültürler vardır, olmuştur. Ama tanımayı, tanıyabilmeyi, tanıma yetisini geliştirme çabasını kutsamanın, bunu Aklın utkusu olarak görmenin düpedüz ayamazlık olduğunu söylemek isterim.

Bingöl'de yaşanan olaya dönüyorum. O insanlar ayıyı tanıyorlar mıydı, bilemem. (Hayvanın bir korku kaynağına dönüşmesi, genelde, onu tanıyamışımızla düzorantılıdır). Ayı öldürmenin yolunu besbelli öğrenmişlerdi. Dahası, orada bir televizyoncu hazır bulunamayacağına göre, aralarından biri filme almıştı o dehşet sekansını, kamerayı tanıyorlardı. Bu kadar aklın bu kadarına kadir olmasını doğal ya da mantıklı buluyorsak, insan eliyle soyu tükenen canlıların arkasındaki aklı daba da yüceltebiliriz.

Nerede duracağız, öyleyse, "akıllı hayvan"ı öteki canlılardan üstün tutma yolunda? René Descartes, cogito sum, Auschwitz'i, buco nero'yu, Himmler'i ve Doktor Mengele'yi tanıyamazdı elbet – o kadının değilse bile, yolun yolcularını duymamış, görmemiş, okumamış olabilir miydi?

"Ruh"tan hareket ediyordu, ötekileri acaba "ruhsuz" mu sayacaktı?

Doktor Mengele, yenidoğanın aklıktan kaç saatta öldüğünü, birbirilerine dikildiklerinde ikizlerin ne kadar yaşayabildiklerini öğrenmeye, insan bünyesini tanımaya çalışıyordu. Ortalama idrakliler, işin içinden, Himmler'i ya da Mengele'yi "insan" kategorisinden "canavar" kategorisine devrederek çıkmayı denemişlerdir. Oysa, Himmler, onbinlerce insanın görev aldığı bir mekanizma yaratmıştı; onlar, sonradan, "son çözüm"den haberdar olmadıklarını, milyonlarcasını topladıkları Yahudilerin o "siyah çukur"da sırta kadem basışlarının dikkatlerini çekmediğini dile getirebilmişlerdir. Mengele'ye gelince, ayrıksı bir psikopata indirgenen o adamın doğrudan doğruya Akademi'ye bağlı olarak çalıştığını bugün bile görmezden gelenlere rastlıyoruz.

Horkheimer, akıl tutulması demişti. Bana öyle geliyor ki, Kant'ın saf akıl analizinin iflâsıydı.

Ama kimse, yerine, çıkıp iman eksenini göstermesin bu noktada: Dinlerin cinleriyle kolay kolay aşık atılmaz. Perşembe günü ayrı taşla so-payla öldürenin cumaya gittiğini boşuna vurgulamadım – o açıdan, benim gözümde, hepsi birdir ayrıca.

Nedir bize kalan, İnsan'daki Hayvan'ı ölçmek mi?

Yoksa, akılla donatılı hayvanın, canlılar âleminin en büyük, soysuz, doyumsuz cellâdı olabildiğini görmek ve bunun adını koymak mı?

Oysa ben, daba "animot"nun adını koymayı bile beceremiyorum.

27 Ağustos, 08.30 –

Ağustos bitti, bitiyor: Zalim bir ay daha, arkasında pıhtılı kan bırakarak çekip gitmiş olacak. Bitenle bitseydi, bitmiyor; herşey katlanarak birikiyor, artıyor hayatımızda, özellikle de noksan, eksik, boş bölgeler. Annem öleli beş ay dolacak önümüzdeki hafta, Samih öleli bir ay. Bir çekirge sürüsü gibi zaman.

Dört gündür, bir gece dışında çıkmadık evden, Tülin'in durumu elvermiyordu, ben de onu birbaşına bırakmak istemedim. Hafif hafif boğulur gibi oluyor insan, yazın. Böyle olmaz bana

kışları, çoktur dört gün dışarı adım atmadığım.

Bugün İstanbul'a geçecek, kalacağız; yarın, geç saat döneceğiz adaya. Yetişebilecek miyiz işlere, hayır; böyle bir sefer daha gerekecek haftanın ikinci yarısında. Sonrasında, daha da delik değişik bir hafta yaşanacaktır: Sergi açıldıktan sonra, 6 Eylül gibi son ada faslı başlar artık, bir ay boyunca yeniden yoğunlaşmak istiyorum adada: *Sırtın* ve *Mekik*'in son noktalarını koymak, *Yükü*'dan biraz daha yolalmak için.

Şimdiden, yıl sonu düğmesine basılacak yaklaşık on aylık büyük parantezin heyecanı çöktü içimize: 6 ay Paris, 4 ay ada. Tabii sağlık ve öteki koşullar engebeler çıkarmazsa – şimdilerde gölgelerimizden korkar olduk da.

Hem yeniden dolmak, hem sıkı işler çıkarmak, hem de derin keyifler adına pek önemli o parantez.

Hakkını vermek gerekir.

Animal, “*anima*”dan; canlı, “*can*”dan geliyor – derin kıyü. Hayvanın “*dasein*”ı yoktur, yaşar ama varolduğunu bilmez diyen Heidegger’in, gerçek bir merak bu, “*aklı evvel*” kavramından haberi olmuş muydu? Ne derdi?

Derrida, insanın, hepsine birden “hayvan” tanımını yakıştırabilmesine ne yükleniyor. Ola ki, bunun çaresi mi sayıyordu “*animot*”yu? Soramaya-
cağım kadar uzakta ne yazık ki; oturup, buradan bakınca nasıl görünüyoru anlatmak, bir diyalog geliştirmek isterdim.

Bütün bunların arkasında, takınak-soru: Yalnızlık insana mı özgü?

Büyük bir âlemin karşısına dikilen soru.

Karıncayla albatros bir mi?

Tavukla fil?

“Kedi ya da köpek, birlikte yaşadığımız evin merdiveninden daha kolay ve bızla çıkıp inebilir, ama onda merdiven fikri yoktur” düşüncesini doğrulayabilir miydi Heidegger – doğrulanabilir düşünce midir?

Öyleyse, kedi ya da köpek yalnızlık duygusunu tanımaz, tanıyamaz diye akıl yürütmek durumundayız.

*Acı çekemiyorlarsa, yalnızlık duygusu düşüncesi geliştiremezler.
Bizim kedinin gözleri öyle bakmıyor oysa.
Derrida, bunu anlayan ilk filozof.*

29 Ağustos, 11.30 –

Bu sabah erkenden çıktım evden, 09.00 deniz otobüsüne bindim, 25 dakika sonra adadaydım! Gerçekten dehşetengiz bir olanak bu, herşey iyi hesaplanır ve denk gelirse, Nişantaşındaki evden Heybeli'dekine bir saat sürüyor yol. 19.50 deniz otobüsüyle dönüş de öyle. Bilmiyorum kış tarifesinde bu iki sefer devam ediyor mu, ediyorsa olağanüstü bir kolaylık demektir.

Bugün, sonuçta, Hulusi'yi yalnız bırakmamak için geldim ama şehirde de işim yoktu. Dün, NTV'ye gittim, ancak iki kayıt yapabildim. Mustafa, Hidiv kasrında İsmet Özel'le uzun sohbetinden dehşete ve düşkürlüğüne kapılarak dönmüş, onu anlattı. Sanıyorum, tıpkı Yalçın'da olduğu gibi, İsmet örneğinde de artık ruhçözümün alanına giren bir durum sözkonusu olduğunu kabul etmek gerekiyor. Dizginlenemeyen ego, ipin ucunu kaçırıyor.

Oradan Taksim'e gittim. Tülin, asma işine girişmişti o hasta haliyle, tam zamanıymış hasta olmanın. Başına ciddi dert açmasından korkuyorum. Bu gece ve yarın gece şehirde, yanında kalaçağım gene, Cuma sabahı döneceğim adaya. Yarın, böylelikle, Fahri'yle de buluşabilirim bir ara.

Taksim dönüşü saçlarımı kestirdim. Oradan Norgunk'a geçtim; önce Ayşe'yle, sonra bılardodan dönen Alpagut'la sohbet açtı beni. Şans işte, benlik bir kitap getirtmişler: Binswanger-Warburg ikilisinin yazışmaları ve tedavi günlüğünden oluşan "Sonsuz Nckahat" – tam da *Mekik* üzerindeyken, eh artık bu kadar olur.

31 Ağustos, 10.30 –

Gene 09.00 deniz otobüsüyle geldim bu sabah, iki geceyi şehirde geçirdikten sonra adaya ayak basınca hem başka bir ülkeye, hem de farklı bir döneme geçtiğim duygusuna kapılıyorum. Başka bir ülke, çünkü Türkiye çok sert. Başka bir zaman, neden bilmem, bu mevsimde 1950’li yılları andıran bir atmosfer çöküyor Heybeli’ye. On gün daha geçsin, iyiden iyiye belirginleşecektir şu duygu.

Hulusi, olağanüstü bir tezahüratla karşılıyor hep beni. Bir haftada üç gece yalnız kaldı, besbelli özlüyor bizi. Tülin’in burnunda tütüyor, bu gece hasret giderirler artık.

Dün, Fahri geldi eve. “Yazı Şiirler”in ikinci kitabı tamam, baskıya hazır; *Pasaport Damgaları*, sayfa düzenine oturtulmuş haliyle önümüzdeki çarşamba ulaşmış olacak elime – epey bir çalışma gerektirecek baskı öncesi. Yeniden *Gövde’i* karıştırdım da, çok sayıda dizgi yanlış yüzünden hem kendime, hem de İrfan’a verip veriştim içimden. Öyle çıkacağına çıkmasın kitap. Alpagut o açıdan çok titiz örneğin, en ufak ayrıntıyı sorguluyor – yayıncılık öyle olur.

Akşamüstü gene Taksim’e gittim. “Önce”nin asılma işlemi tamamlanmış hali müthiş – boşuna, ikidebir, Beaubourg’luk iş demiyorum. Sanıyorum, ‘iç okuma’ mı bütünleyebilirim artık.

Altı saat kesintisiz okumayla Binswanger–Warburg “klinik dosyası”nı bitirdim – üstümü başımı parçalayarak bir bakıma. Önceki gece, ada dönüşü, düşünüyordum: Bu kitap, bu kitabın içerdiği sorun, olup bitenlerden 80 yıl sonra, 2 bin kilometre uzakta beni böylesine sarıyorsa, en hafifinden bir tuhafılık var demektir. Öte yandan, Türkiye’deki gerilimi izlemekten, hattâ o çukurun içine düşmekten alıkoyamıyorum kendimi, en hafifinden bir tuhafılık daha. Üçüncüsü, bu ikisinin eşzamanlı olması değil mi? Asıl tuhafılık burada.

Binswanger’in *Henrik İbsen – Sanatta özünü gerçekleştirme sorunu*’na baktım yeniden, sonrasında. Yüzyıl önce İbsen’in Norveç,

aile, toplum, çağ hakkında söyledikleriyle çokça örtüşüyor halim. Ben mi çok eski, köhne kafalı biriyim, Zaman mı hiçbir ilerleme kaydetmiyor, çıkaramıyorum.

Cavit'le konuştum, İran'dan yeni dönmüş, durumun çok ür-kütücü boyutlara ulaştığını, muhalif öğrencileri cadde köşelerin-de astıklarının anlattı; dönüşte toprağı öpecek olmuş. Oradan ge-lince, AKP'ye şükrediyor tabii – iyi de, bizi burada kaygılandıran, kafamızı hangi yöne çevirdiğimiz.

Tarhan Erdem'le uzun sohbet, telefonda. Laikliği anayasa kimin eliyle (gözüyle) korumaya alacak sorusu önemli. Bunu sivil yoldan çözemezsek askere davetiye göndermiş oluruz. Bir daha, bu nedenle darbe olursa, Türkiye artık belini hiç doğrultamayaca ktır. AKP'liler ve yandaşları çok sorumsuzlar o bağlamda, onun için de sorumlular, olacaklar, başımıza kâbus çökerse. Tarhan bey, bu bağlamda akıl yürütüp tavır koyan pek az siyasetçi arasında yer alıyor.

Evet, L'Animal donc que je suis ölümünden önce yayımlanmış olsaydı, sabiden de bir diyalog örmek isterdim Derrida'yla: Sanırım İbni Arabî'yi okumamıştı; okuyabilmiş olsaydı, Descartes'ın tam karşısına dıkebileceği, paylaşacağı demiyorum, bir düşünce / inanma kutbu bulabilecekti.

Fütühât'ta hayvan, hayvan-insan ve halife insan ayırımına gidiyor İbni Arabî, bu sonuncu kategoriyi insân-ı kâmil'e ayırarak insanları eşit görmediğini vurguluyor:

'Behaim'e (hayvanlar) ibham ve mübhem'den türemiş bu ismin verilmesinin biricik sebebi, onların durumlarının bize göre belirsiz ve müphem olmasıdır; çünkü, daha önce behaimin Allah'a ve varlıklara dair marifetleri hakkında bilgi vermiştik. Onlar keşif ve iman ehlinin dışındaki kimselere göre sadece hayvandır. Onlar behaimin konuşabildiği (abç) ve kendilerine sözün (kavil) nispet edilmesiyle ilgili Kuran-ı Kerim ve sünnette yeralan ifadeleri tevîl etmeye kalkışmışlardır. Allah şöyle buyurmuştur: «Onlara yeryüzünden kendileriyle konuşan bir dabbe çıkartırız» (27:82). Böylece Allah hayvanların bizimle konuşacağını bildirmiştir". (Fütühât, III:259).

Hayvanların konuşabildiğini balıfe insanlar bilir, anlar, buna karşılık hayvan-insan bilmez ve anlamaz İbni Arabî'ye göre: "Ey perdeli kişi, gör! Sen neredesin, behaim nerede! Behaim seni tanır, nereye gideceğini bilir, neden yaratıldığını bilir, sen ise bunların hiçbirini bilmezsin" (Fütühât, 113:488-89). Bir de hikâye aktarır:

"Adamın biri hızlı koşsun diye eşeğinin kafasına vurmaktaymış, bunun üzerine bir Allah ehli "Eşeğe niye vuruyorsun?" deyince, eşek dile gelmiş ve "Bırak, aslında o kendi kendine vuruyor" demiş. O halde hayvanlar, işlerin nasıl yorumlanacağını gösterir".

Bu hikâye, 3 Ocak 1889 günü Torino'da, kamçılanan atın boynuna sarılan Nietzsche'ye, oradan da üst-insana götürüyor beni.

Hayvan-insanı, hayvanın altına yerleştirmiyor mu İbni Arabî? Allah'ın rızasını yiyemediği için, evet. İbni Arabî, ayıyı öldüren müminleri nereye yerleştirirdi? Duraksamadan, hayvan-insan kategorisine sokardı diye düşünüyorum.

Bu yakada, Nietzsche'nin "Kaygılı Tanrı"sı –Güz 1867– Mart 1888 parçalarını toplayan XIII. cildin 53. parçasına bakılmalı: "İnsan da, hayvan da Tanrı'nın boşluğa attığı adım" – bir tür ayağının takılması, kayması: "İnsana ölümsüzlüğü verecekti, tek ölümsüz biçimde budala kalsın" –

"İşte böyle bir Tanrı'ya inanılmıştır!..."

İnsân-ı kâmil ile üstüninsanı denkleştirmek olanaksız şüphe yok ki. Gelgelelim, "hayvan-insan"da buluşuyor İbni Arabî ile Nietzsche. Biri, üste çıkışı Allah'a bitişmekte, öteki nihilizmi bile aşmakta görüyor.

İkisi de, bir biçimde ya da ötekinde, hayvanı konuşurmuş.

1 Eylül, 14.50 –

Geceyarısı Tülin'in öksürük kriziyle uyandım, ona bir ihlamur yaptım, sonra uyumakta zorlandım, kâbuslar gördüm, uykumda Samih'le boğuştum, geç uyandım. Ateşle oynuyor Tülin, dün akşamüstü gözündeki gitgide artan rahatsızlık nedeniyle gittiği hekim retina yırtığından şüphelendiği halde atlayıp adaya gelmesi akıllı iş değil; pazartesi öteki hekimiyile buluşacak, umarım arada retina yır-

uğı ‘d  collement’ evresine sıçramaz, o zaman ciddi bir ameliyat gerekecektir. Cumartesi-pazarı nasıl atlatacağız bakalım.

D  n, Ali ve Ulaşla l  fladım, Tülin’i iskelede beklerken. Sonra Halki’ye gittik, Yiğit de katıldı. Rüzgâr çıkıyor birden, durgun giderken hava, bu da öksürüğünü tetikliyor Tülin’in.

  ki ay geride kaldı adada. 430 sayfa yazmışım bu süre içinde – 1996-97 Paris günlerinden bu yana, bir tek 2003 yazında Paris’te   ta böylesine yükselmişti. Oysa, Ağustos’da ciddi bir d  ş  ğ de yaşadım ve hâlâ eski istimime kavuşamadım; artık 7’sinden sonra, diye avutuyorum kendimi.

Bugün gazetelerde “  nce”yle ilgili irili ufaklı haberler: Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet.

Ama gazeteler Türkiye’nin “yeni sis”ini de yansıtıyor. Her köşede irkiliyor insan. Yeni Kültür bakanı, muhafazakâr sosyal-demokrat (!) o da, “bismillah”la oturmuş koltuğuna, “İstanbul’u Roma yapacağım” demiş. Ave Sezar! Biz nereye taşınabiliriz? Bunu da yakında bildireceklerdir.

2 Eylül, 08.00 –

Gece Rina’yı Büyükada vapuruna uğurlarken iri damlalarla başladı yağmur; biriki dakika kollarımı a  arak altında yürüdüm, ne yazık ki geldiği kadar anı çekip gitti. Ama bu sabah sıkı rüzgâr var ve bulutlar dolaşıyor gökyüzünde, umarım biraz daha yağış olur.

Nasıl da enerji ve yaşama coşkusuyla dolu Rina, iki saatta yükler kaldırdı üzerimizden. Tülin ve ben, aşın karamsarız her konuda, yaşadığımız k  buslarla a  ıklyoruz durumumuzu, oysa Rina da az buz varta atlatmadı son yıllarda, demek biraz da yapı sorununa dayanıyor herşey. D  n Mavi’de, daha çok onları dinlerken, düşündüklerim.

İ  imdeki homo politicus çalışıyor bu aralar. Bir metin d  senssem belki rahatlarım, canım istemiyor o damara girmeyi. Tezgahta didiştiğim sorunlar benim gözümde kesinkes daha kavuru-

cu ve kalıcı – pek az kişiyi tasalandırıyor olsalar da. Öte yandan, kıskırtıcı olan, Türkiye'nin tefekkür dünyasını medya düzleminde dile gelen hükümet aydınları, papağanlar ile, yarım Devlet aydınları, kekemelerin temsil etmesi. Hem yurttaş, hem birey olabilmiş kimse olmasın, olacak iş mi? Onlara söz hakkı vermeye yanaşmayan bir düzen kurulmuş. Doğru dürüst insanlar söz alabilse, benim gibiler kıvranmaz, en azından bu denli kabarmazlardı.

Masada hâlâ tınstayım. Hamle yapmak için, çarşamba sonrasını, Tülin'in sergisinin açılmasını bekliyor, kendimi askıda tutuyorum.

Hulusi iki gecedir pek mutlu – üçgen kurulduğu için. Şımarıkça şımarıyor deyyus.

N. aradı önceki gün: Kuyusunda bir alt kata inmiş, ilâçlarını ikiye katlamış.

İ'den gelen haberler, iyiden iyiye ipin ucun kaçırdığını doğrular nitelikle; şaşırtıcı gelmedi bana.

Biri ruh sağlığını hepten yitirmemek için savaşıyor, direniyor; ötekisi akıl sağlığını enikonu yitirmiş durumda, bilmem geri dönüş olanağı kalmış mıdır?

Mekik'e beni iş tasalarım taşıdı. Metnin motor sorunu düzayak sayılabılırdi, 2003 yazında, üç aylık önbaşırlığın ardından giriştiğimde: Eşik aşış korkusu + eşik aşanların yalnızlığını anlama çaresizliği.

Anladığını sanmak için kolayına kaçmak. Kavanozun üzerine etiketi yapıştırıp olay mahallinden uzaklaşılabilir çarçabuk. Ben, kavanozun içine dahi bir dikkatlice, bir de kendi gözlerimle bakmak istediysem, bas-so continuo endişedendi.

1974, 1983, 1996 – üç 'kriz'in üçünden de, geri çekilerek değil, üstüne giderek çıktığımı sanıyorum. Sonuncusunda, bir çekemeceyi çekince ötekiler de açılıyor durumuna varmış, ürkmüştüm. Sütte Ne Çok Kan asal izleri, Frenhofer olmak türev izleri taşıyor. Bir dördüncüsünü kuluçka halindeyken farkettim, İsviçre'ye gittiğimizde. Hazırlanmaya, içimi hazır tutmaya yöneldim. Tutmaya. Yerine ne yapılabilirdi, koyverilebilirdi. İnsan nereye kadar kırıp dökeceğini kestirebilse. Denetim altında tutma çabasında ayrı bir örseleyicilik var: İç enerjisinden harcıyor direnen bünye. Aklın

eşığı zorlandığında akli işe koşturmak, bir anlamda çivi çiviye söker inancına dayanıyor galiba. Mekik şimdi, ikinci kez, dört yıl dinlendikten sonra tezgâhta – dinlenme diyorsam, yazının dinlenmesi, aklın makaraları arada dönüp durdu.

Sonsuz Nekahat, Warburg'un "klinik dosyası" birdenbire korkularını azdırdıysa, bunda bir hafta arayla İ'den dolayı, N'den dolaysız aldığım 'rapor'ların payı azımsanamaz. Birini neredeyse müstehak saysam bile, yalnızlık formatları hırpaladı beni.

Yalnızlıktan bunu, maruz kalmayı, anlamıyorum bu defterde – apaçık olsa gerek. İstenmiş, seçilmiş, dahası paylaşılabilen (sık sık canyoldaşyla, aradere dostla) bir yalnızlıkla bir tutulamaz onlarınki. İstenmiş, istenesi değildir çünkü. Kurtulmak için çırpınmaları doğal. Başka bir yalnızlığa sığınabilirlerdi demek kolayın kolayı.

Klinik dosyası, Warburg'un hiçbir zaman iyileşemediğini gösterdi bana, kitabın başlığı tersini ifade ediyor gibi dursa da. İyileşememişti de ne olmuştu peki? Bellevue'de aldığı yardımı küçümseyemeyiz. Eşik-aşış bir basamakta durdurulabilmiş. Hâlâ iradesini kullanabildiği ya da bu ona sağlanabildiği için.

Ne buyusa, ki emin olamıyorum, asıl bilinmeyen: Nasıl?

3 Eylül, 08.30 –

11.30'la geçeceğiz şehre, hemen göz hekimi Davut'a gideceğiz, umarım korktuğumuz kadar kritik bir durum söz konusu değildir. Sonrası biraz da sonuca bağlı aslında. Teorik olarak, yarın sabah adaya gelip gece döneceğim ben. Çarşamba gecesi İstanbul'da kalınacak. Perşembe sabahı gene adaya döneceğim. Ama, sorunlu bir durumla karşılaşsak B planı yapılacaktır, belki Hulusi'yi de alıp İstanbul'a bir süreliğine kalmak üzere geçmek zorda kalabiliriz. Sonuç iyi çıksın da, gerisi önemli değil.

Hava kapalı, yağmur bekleniyor. Perşembeye yeniden yağışlı hava öngörülüyor. Dün, akşama dek rüzgâr egemendi. Çıkıp ge-niş tur yürüyüşümü yapım bir ara, adanın arkası süt limandı.

Tülin bunaldığı için gece maçı izleyerek yemek yemek için aşağıya indik. Dağıstanlı ailesi, Gökşin ve sevgiliysiyle. Galatasaray'dan ilk puan kaybı. Altı resmi maçta beş galibiyet, bir beraberlik gene de iyidir. Ayrıca, canla başla oynuyorlar. Defans tekliyor enikonu, iki golü de kendileri atarmayı başardılar.

Cem Aktaş aramış, telefonum kapalıydı gün boyu.

Çarşamba gecesi birden sosyal patlama olacak açılıшта: Bir yıl'ı görmediğimiz kadar insanı görüyoruz böyle olaylarda.

Murat Belge ekrandaydı. Herkesin bir ölüm nedeni olur, onun-kisi şaşkınlıktan gelecek herhalde. Kırk yıl sonra hâlâ Küçük-ömer etrafında dönülmesi trajik görünüyor bana.

4 Eylül, 11.15 –

Gene 09.00 deniz otobüsüyle döndüm adaya, gene 19.50'yle şehre geçecek, iki gece kalıp sonbaharı burada başlatacağım. Bu sabah nefis bir havayla karşıladı beni Heybeli: Gökyüzü bulutlu, güneş görünmüyor hiç, ama öylesine yumuşaktı ki ortam, bu kadar olur. İner inmez kesif deniz kokusu kapladı ciğerlerimi. Aşağıda bir Basri sandviçi yaptırttıktan sonra çıkım eve, Hulusi kapıda karşıladı tabii, uzun bir sevişme koklaşma seansının ardından ilâcını yutturdum, yemeğini yedirdim.

Dün, Tülin'in doktor faslı kötü geçti, gözünü fena kurcaladı yavrumun. Neyse ki sonuç görece iyi çıktı: Henüz yırtılmamış retina, ama yırtılmanın eşiğindeymiş, her ne demekse. Bir şey yapılamıyor anladığım kadarıyla, bu durumda, bekleniyor. Atlatmasını umacağız çaresiz.

Norgunk'a gittik sonra. Ayşe ve Alpagut keyifliyidiler: Hem Doxa 5 çıkmış, hem Tülin'in broşürü gelmiş. Renkler dışında oldukça iyi olmuş broşür. Doxa 5'i tavaf ettim, sıkı bir sayı. Bu dönemde, bu diyarda neye yarar, ayrı. Bize işi sürdürmek kalmış; yazacak, yapacağız gene.

Evdeydik gece. Taraçada oturduk bir süre. Sonra Deniz

Bağatur aradı, annesi hiç parlak halde değil. Mesane iltihabı çıkmış bir de, yarı demans üzerine. Deniz *Elma*'yı götürüp kapığını göstermiş (bizimkisi doktorlardan utanıyormuş çünkü), gülümüş ve rahatlamış. Hayat, tuhaf.

6 Eylül, 14.00 –

Bugün, ikinci ada faslı başlıyor benim için: Sonbahar Heybelisinde bakalım kaç gün, kaç gece geçirebileceğiz? Sabah, 09.30' da ayak bastım adaya, üstüste iki gece yalnız kalan Hulusi'ye bir an önce gitme kaygısı olmasa, biriki saat oyalanırdım aşağıda. Eylül tenhaliği ilk aşama, okul hazırlıkları için çoğu döndü yazlıkçıların, kıyıda ılık bir dinginlik hâkimdi. İkinci aşamaya Ekim başında geçilir, pek az yazlıkçı kalır, bir içim su olur Heybeli günü gecesi. Belli ki ağır sıcaklar gitti artık, nem artışı sürüyor, çünkü yağmur dolaşüyor, ama bungunluktan eser kalmadı.

Dün, FKM'deki açılış ve sonrası Zeytinli yemeğinin ardından yorgun, eve döndük – hele Tülin, tam anlamıyla bitkindi. Kalabalık, nitelikli kalabalık bir açılış oldu; üç saati aşkın ayakta, sıcak salonda ya da bahçede, ağırlama görevini paylaştım, paylaşabileceğim kadar. Tabii 'protokol' İstanbul Modern'deki açılıştaydı herhalde, iyi ki de öyleydi ayrıca, o insanlar yalnızca birbirlerine görünmek için katılıyorlar açılışlara. Sergiyi iyi özetleyen bir yaklaşım Engin Altaş'tan geldi: "Son yıllarda sanatçılar 'trendy' davranmak adına her tür ödünü verdiler neredeyse, Fatma Tülin bildiğini, dilediğini yapmayı sürdürdü, onun için de üste çıktı". Görülüyor mu, peki? Bakanlar görüyordur da, doğru dürüst bakan mı kaldı? Türkiye'de Sanat ortamı, Edebiyat ortamından bile daha büyük erozyona uğradı. İleride düzelir mi bir şeyler, pek sanmıyorum: Yokuş aşağı gidiyorlar, frenlerin patladığını çoğu farketmiyor bile.

Yalnızlık derken, biraz da bundan sözediyorum şu defterde. Yaptığımız işler yalnızlığımızı perçinliyor, içinde yaşadığımız ko-

şullarda. Değer ölçümü şirazesinden çıkınca, kendi değerlerimize sahip çıkıp onları sıkısıkıya korumamız daha da canalcı bir önem kazanıyor. Bereket genç değiliz artık; dayanmak, direnmek, yolunda yolcu kalmak güçleşirdi bizim için. Şimdi, serüvenimizin geride kalan bölümü, işimize saygı duyarak ilerlememizi neyse ki zorunlu kılıyor. Böylesine sımsıkı bir işin ardından Tülin'in ne kadar yalnız kaldığını çok iyi anlıyorsam, kendimden tanıdığım bir sonuç olduğu için. İki avuç insan tartabilirse tartabiliyor durumumuzu, asıl içiçe durarak önümüzü görmeyi sürdürebiliriz. Söylemesi kolaydır.

Sarp da geldi: Eşşoğlueşek! Kayboluş gerekçelerini inandırıcı bulmayacağımı bilmiyor muydu?

Aydın'la konuştuk telefonda. Çok özledim herifi ve yanında olamadığım için handiye her gün kendime saydım – bilmez bunu. Kuyruğu dik tutuyor. Tedavi sürüyor hâlâ. Ne durumda acaba, kimden öğrenebilirim, Canan'a sorulur mu? Israrla Heybeli'ye çağırdım, geleceğini söyledi, göreceğiz.

Tülay ve Ahmet, Bilge ve Can oradaydılar. Yorgun gördüm Ahmet'i, ama geç saat Yakup'tan çıkıyorlardı, yeniden karşılaştık, sımsıcaktı her zamanki gibi. Tülin biraz toparlansın, onları da ağırlayalım burada.

Başka kimler vardı? Kuyuş ailesi, Avniye ve Mehmet, Piyoş, Mustafa Dorsay, Önay Sözer, bizim tayfa (Esra ve Cem, Orçun, Ali Murat, Mustafa), Ömer Faruk, Cavit, ressamlar (Komet, İnci, Selim, Sabahattin), Egemen Berköz, ada tayfası (Ayşe ve Hüseyin, Birsen, Funda ve Yiğit), Tülin'in sadık arkadaş kadrosu, Ahmet Soysal, yabancılar, biriki gazeteci.

Gece, Zeytinli'ye Ayşe ve Alpagut, Yiğit ve Funda'yla gittik. Asmalimescit de, bütün İstiklâl Caddesi gibi tam bir umarhane görünümündeydi. Söylüyorum, dilimde tüy bitti: Yaşanmaz böyle bir şehirde. Ondan mı, bu sabah adaya indiğimde, bir an pasaportum yanımda mı diye düşündüm ya: Burası, bambaşka bir dünya.

Paris'e gitme kararı, bir de, ne kadar yerinde. Altı ay biraz olsun toparlar ikimizi de.

Fahri'yle 2008 programını oturtmaya çalıştık, Kırmızı'da. *Pa-saport Damgaları*, güç belâ Ekime yetişecek mi, göreceğiz. Daha önce, Yazı Şiirler'in ikinci kitabı çıkacak. Yıl sonuna Ada Defterlerini hazır edeceğim sanırım. *Dîvan*'ı üç cilt halinde yayımlayacağız 2008'de; araya, *Suya Seng* ile Paris Defterlerini sokmaya niyetliyim.

Ziyare'i baskıya sokmuş Cavit. *Sır*, *Mekik* sıraya girecektir sonra.

Önce, adada iyi çalışayım da.

İki geceliğine kütüphaneme dönüşümden yararlanarak, biri yakından tanıdığım iki metne sokulma fırsatım oldu: *Styron*'ın *Karanlık Gözü-künce'sini* bu kez *Türkçesinden* okudum (ve *Tomris*'in çevirisinde pürüzler gördüm), *Hermann Broch*'un *Autobiographie Psychique*'inin daha önce okumadığım üçüncü bölümüne yöneldim peşisıra. Bir biçimde *Mekik*'in çevre-vesini açan deneyim ürünleri bunlar, aklın sınırlarından taşma bağlamında; gene de, doğrudan konu edinmek niyetinde değilim onları.

Styron, 'gidiş'i ve 'dönüş'ü anlatırken, hastane yaşantısını derinlemesine yansıtmak istememiş besbelli. İlk okumamda, anlatıda farmakolojik boyutun tuttuğu yerin üstünde durmamıştım pek, bu defa *Styron*'ın 'amatör doktor'luğu dikkatimi çeldi. Benim gibi tıp bilgisine mesafeliliği uç noktaya götürmüş bir 'merak'lığın gözünde, dışarıdan o eğilime kapıranların hali ve durumu, seçenek olarak düşündürücü oluyor. Neden, Tıp eğitimi görmedikleri (bazan da, *Yiğit Bener* örneğindeki gibi yarıda bıraktıkları) halde, sağlık konuları mikenatıs gibi çeker bazılarını? İyi hekim bana kalırsa şüphedir, bunlar genellikle bilgilerine pek bir güveniyorlar ayrıca. Ama asıl soru(n) başka, benim açımdan: Neden, neredeyse her konuya aşırı merak duyabilen birisi, Tıbbı gelince kör cahil kalmayı yeğler? Bu firarın altında ciddi bir korku olmalı.

Styron, 'gidiş'ini, hızla hastalığım üzerine çökmesini nasıl izlediğini büyük bir ustalıkla aktarıyor. En eski gereke (çocukluğunda anne yasını gerektirince tutamayışı) ile en yeni gereke (alkol ve uyuşturucu tüketimini birden ve hızlı bırakması) ne denli belirleyiciydi o çöküşte, gerçekten de iki uç duğume mi bağlıydı herşey, metnin okuruna kalmış inanıp inanmamak.

Ama, hastaneye teslim olma seçeneğine yaklaşımı hayli farklı Styron'ın: Sonrasında, bir tür 'tek kurtuluş yoluymuş' yargısını getirmesi, her zaman doğrulanamayacak bir yorum gibi geliyor bana.

Broch'un 'ruhsal harita'sını çıkardığı ilk iki metni, çıplaklığı açısından benzersiz bir yan taşıyordu. Orada da anne figürü, düpedüz fücür imgesi olarak bu kez, öne çıkıyordu. Oysa 'suç-lu-luk' kaynağı, işin tuhafı, bu değil Broch'da: Soylu ana modelini soysuz hizmetçi modelini oluşturan kadın tipiyle aldattığı için faturayı kendisine keser. Ama o metinleri geçelim şimdi, yeni okuduğum üçüncü parçaya gelelim. Üç noktayı çentikleاديم yolda: Düşünsel ve toplumsal çalışmaları, üretimi ile yazınsal üretimini hayatında alması akım gibi kullanması, birinden sanki ötekizle dinlenmesi; Viyana Okulu'nun pozitivist düşünme formatının metafizik açılımı hepten önlemesine mim koyması; "kitlenin delirmesi" olgusuna (sanırım Canetti'yi önceleyerek) biçütle bakması.

İlk iki metni geçelim diyorum ama, üçüncüden çentiklediğim üç noktayı Broch'un didikleاديم nevrozundan soyutlamak elde değil. Dudak uçuklatan bir çözümleme şeması çizer orada; kişilik analizini, çocukluğunda babasına ve erkek kardeşine karşı beslediği aşağılık duygusundan kaynaklanan bir, geniş anlamıyla "ikiyadarsızlık" eksenine bağlı kalarak açar – bilmem aklbaşında hangi ruhçözümcü o metinler karşısında eziklik duymazdı?

55'inde (sic!) yazmış bu yaşamöyküsel metinleri, Broch. Nevrozundan, nevrozlarından iyileşemeyeceğini kabul ettiği, durumuna iyi-kötü boyun eğdiği bir yaşta, döneminde. Nevrozuna karşı, onu maskeleye çabasını saklamaksızın, güçlü bir irade gösterisiyle savaştığını, gelgelelim iyileşmediğini açıklıkla ifade eder. Ruhçözüm bir iyileşme çözümü sunmuyorsa, bir tür self-disiplin ile karşı koyulmalıdır nevrozun "merkez"i kaplamasına – "çevre"ye, periferiye itilmelidir. Öte yandan, nevrozun yaradığına da hükmeder Broch: Çocukluğunda içine düştüğü yalnızlık kuyusundan, Platoncul anlamıyla çalışıp yaratarak yukarı doğru tırmanmıştır.

Viyana Okulu yıllarında penceresi dışarıdan örülen metafizik soruşturmaya, önce Uyurgezerler'de (1930-32), sonra öteki romanlarında ve Vergilius'un Ölümü (1945) gibi sınıksız bir metinde dibine kadar açılan adam, arada, uzun parantezlerle toplumsal konulara, kuramsal ve kurgusal düzlemde açılırken, merkeze nevrozunun geridönüşsüz biçimde yerleşmesini

mi engelleme çabasıındaydı? Alışılmadık denge, denilebilir. Bana kalırsa, buyurganlığın Avrupa'da tırmanış döneminin bütününde, duyarlıklı her birey bu yanılmayı bir biçimde yaşamıştı. Niteliksiz Adam yıllarında Musil'in tuttuğu günlükler, onun da ortadan ikiye bölündüğünü gösterir. Sevsek sevmesek, Thomas Mann, sürgün döneminde farklı bir konumda mıdır?

İyileşmeyi sağlıyordu, yalnızlığı din(len)diriyordu – hayır, olsa olsa hastalanmayı, ölesiye hastalanmayı önlediği söylenebilir. Dayanamayanların dökümünü yapmanın sırası ve yeri değil.

Broch'un bir de Demokrasi çalışmaları ve bu bağlamda, özellikle bugün Türkiye açısından yakıcı önem barındıran önerileri, savları var. Korkum belli: Bu tartışmaları yapmak için çok geciktik sanırım. Kitle, burada da, deliliğin, bir tür kolektif çılgınlığın okkalı işaretlerini veriyor her dakika. Şehirlerarası otobüslerin namaz saatlarında durdurulması farz mı: Dün ve bugün tartışmaya açılan konu başlığı. Medyatik, körbakar, kısa vadeli çıkarlarının hesabına saplanmış "aydın"larımız mı Broch'un Demokrasi çözümlerine ve kitlelerin deliliği üzerine düşüncelerine eğilecek?

Les jeux sont faits.

Çoktan.

7 Eylül, 08.00 –

Güneş bulutları yarmaya çalışıyor bu sabah. Akşam başlayan, gece artan serinlik ve nem bugün, sanırım birkaç gün daha sürecek. Yakındığım yok, tersine pek mutluyum şu geçişten, ama Tülin bronşitini tam atlatamadığı için balkona çıkmakta, dışarıda yemekte zorlanıyor, umarım erken dönüş kararına bizi zorlayacak ölçüde zorlamaz hava koşulları.

Gece, 21.00'de döndü Tülin. İşkelede onu karşılamadan önce bir yürüyüş yaptım, Rüstem albayla gözgöze geldim ve yarım saat sohbet ettik (bana kitaplığını gösterdi). El Faro'da notlar aldım. Sonra Mavi'ye gittik, bir şişe şarap eşliğinde uzun konuştuk: İkimizi de içbükeyleştiren sözümona sosyetik kültür ortamına, Sanat'ın S'siyle ilişkisi kalmamış sanatçılara, derinlik boyutu bü-

tünüyle silinmiş bir çevreye ilenerek. Adaya kadar sürüklenip gelen bir kirlilik duygusu. Şu altı ay Paris hikâyesi, getireceği soyutlanma, gitgide aciliyetini dayatır oldu.

Türk aydınları yeni sağcı oldular 1980 sonrasında. 12 Eylül'ün en ağır sonuçlarından biri Üniversite üzerinde patladı. Kendi görüşleri, bireysel düşünce ve duruşları olmadı bunların, kolektif bir maymunluk cephesinde yerlerini aldılar. Laçiner gibi hâlâ marxçılık perspektifinden sözalanların söylemi bile sağcı tınılar taşıyor artık. Bense, çıkışın yeni soldan gelebileceğine inanmayı sürdürüyorum. Ne zaman? “İleride” bir gün. Tabii gülmek, sarakaya almak serbesttir.

Ne yapılabilir şimdi, bugün?

Benim yaşımda ancak kirlenmemeye, temiz ve dürüst işler yapmaya özen göstermekte aranabilir kurtuluş yolu.

Bir şey değilse bile tek şeydir.

Paris-Viyana sergisinin o dev kataloğunda, Elias Canetti'nin, okuduğumda beni dağlayan bir Musil portresi yer almıştı – şu anda o metni okumak için zaptedilmez bir istek kabardı içimde, oysa katalog bende yok nicedir, bilmem bir yerlerden ulaşılabilir mi?

Yanlış anımsamıyorsam (başka bir yerde de okumuş olabilirim çünkü), İsviçre'deki sürgününde kendisine asıl ciddi maddî yardımın ondan geldiğini (incognito yaptığı için) bilmeksizin, Broch'a yükleniyordu Musil. Bir tür tuzukuruluk suçlaması mı söz konusuydu, yoksa duruşuna ilişkin derin bir şüphe mi dile getiriyordu Musil, çıkaramıyorum şimdi. Her ne idiyse, sanırım yanılıyordu o koca adam, ortak bir yazgıyı paylaştıklarını farkedememiş olsa gerekti.

Faşizmin yükseliş döneminde, kabaca 1920-1939 arası, geniş bir coğrafyada (İtalya, Almanya ve Avusturya, İspanya ve Fransa'da özellikle, ama başka ülkelerde de), çok sayıda yanılan olduğunu bugün biliyoruz. Buna karşılık, dönemin içinden geçerken, o insanların üstlendikleri rolün maliyetini, kendileri açısından değil başkaları açısından ortaya çıkan bedeli, yalnızca Shoah gerçeğine bakarak ölçebiliriz belki de. Uzaktan bakarsak, Walter Benjamin'in ya da Klaus Mann'ın intiharlarından, Desnos

ya da Max Jacob'un ölümünden, salt Edebiyat yakasında kalarak, Gottfried Benn'i ve Pound'u, Drieu la Rochelle ve Céline'i sorumlu tutabileceğimizi düşünmüşümdür. Yapıtlarının özgünlüğünü ve önemini savunduğum boşyere kafama kakılmasın, bugün de savunurum bunu – bir adım geri atmayacağım bellidir.

Broch, "İş Programı Olarak Otobiyografi"de (1941), mahut yarılmasını serimlerken, bir noktada, yaşananlar karşısında Edebiyat gibi bâtin bir etkinliğin hepten yararsız kalacağı inancı ve düşüncesiyle Demokrasi Kuramı üzerinde çalışmaya ve Uluslar Topluluğu projesine katkı veremeye başlamasını zahiri etkinlik olarak önemsediyini, ancak savaşın ve kampların karşısına somut biçimde diktiği Ölüm olgusu karşısında yeniden Edebiyat'a döndüğünü ve Vergilius'un Ölümü'nü, olabilecek en bâtin metni kaleme aldığını aktarıyor. Nazi Almanyasından kurtulma çabasındaki çok sayıda insanın sürgüne çıkması için sıkı çaba gösterdiğini ayrıca biliyoruz.

Bütün bunlar olup biterken, Musil, şüphesiz zor koşullar altında, ama emniyetli sürgün ortamında, Nitelsiz Adam üzerinde yoğunlaşmasını sürdürüyordu. Dişe dokunur hiçbir direniş çabası göstermemiştir, bilebildiğim kadarıyla. Gelgelelim, tanılarında herhangi bir yanlış payı yoktu; tam aksine, Broch'dan çok daha fazla bilincindeydi: Felâketi önleme konusunda yapacakları hiçbir şey yoktu. Bir kayıtsızlık, umursamazlık içine düşmüş olduğu söylenemezdi: Daba önce de değinmiştım, günlüğü herşeyi büyüteç altında tutarak izlediğini gösteriyor.

Benim, çevremdekilerin otuz yıldır paylaştıkları görüşümlerini gördüğüm sorumluluk anlayışım açısından bu örnekler önemlidir. Walter Benjamin'in intiharından sözgelimi Drieu la Rochelle'i sorumlu tutmam tuhaf görünüyordur büyük olasılıkla. Kendi intiharından Drieu la Rochelle'i sorumlu tutmam ola ki daha anlaşılır geliyordur. 1945 sonrası Alman, İtalyan, hattâ Yahudi olsaydım, Meudon'daki tecrit evinde Céline'i, St. Elizabeth hastanesinde ihtiyar Pound'u ziyaret etmeye kalkışardım – diyebilmemi kabul edilmez çelişki sayacaklarını öngörebilir, bunu anlarım da. Broch'un ya da Thomas Mann'ın siyasal-toplumsal sorumluluk bilinciyle çırpıntı dinmelerinin yararını küçümsemek aklımdan geçmez de, Musil'in asıl sorumluluğunu böyle bir dönemde yapıtına duymayı sürdürmesini öte yanda taçlandırırım.

Başkalarına göre hepten anlaşılmaz görünebilecek bu tabloda, yıllardır, en ufak bir şüphe duygusu yaşamadım. Otuz beş yıldır sürdürdüğüm bir kararlılığı, uzaklaşmamaya çalıştığım duruşumu açıklıyor bakışaçım, diye düşünüyorum. Beni yargılayanlar, suçlayanlar, karalayanlar sayıca az olmadı baştan beri – haklarıdır, dürüst olanlarının. (Çünkü bunu çıkarlarını zedelediğim için yapanlara hiç saygım olmadı). Tezgâhıma içeride, kültür mühendisliğime-mimarlığıma dışarıda, sorumluluk yükümü hafifletmeksizİN özen gösterdiğime inanıyorum. Bunun yeterince işe yaramadığımı, hiç işe yaradığını ileri sürenlere itiraz edemem belki, zararlı olduğumu savlayacaklara hem de nasıl diklenirim.

Bununla bitmiyor, bitmez iş, ama: 1980'den başlayarak, öncesinde ya da sonrasında yollarımızın kısa ya da uzun bir süre için kesiştiği insanların, sorumluluk temelinde, benim açımdan iki ayrı kümede yeraldığını düşünüyorum.

Birinde kendi yolunu, değer sistemini, enerjisini, çabasını, sorumluluk katsayısını iyi-kötü koruyanlar duruyor – yakın çevremden isim vereceğim: Samih Rifat'tan Ekrem Işın'a, Ahmet Oktay'dan Mete Tunçay'a, Çağlar Keyder'den İsmail Ertürk'e bereket uzun bir listedir.

Öbüründe, Türkiye'nin yokuş aşağı inişinde sorumluluk üstlenenler duruyor – kimi çıkar hesabından, kimi kıt aklıllıktan. İsim vermiyorsam, çekindiğimden değil: Zaman onları nasıl olsa görüyor, dipnotluyor.

Üçüncü bir küme, ileride teşhis edilecek: Arada derede kalanlar.

Benzerlerimi kayırdığımı, ötekileri harcadığımı düşünenler olacaktır. Hayır, benzerlerimi kayırmıyorum. Örneğin, İsmet Özel'in bütünüyle abuk sabuk bir fizgide yol aldığına inanıyorum ama, ilk kümede durduğunu biliyorum. Bu bir ortak düşünce-inanç sorunu değil ayrıca: Mehmet Şevket Eyyig'iyle taban tabana zıt dünyagörüşlerine ve değer sistemlerine sahibiz, dürüst biri olduğumu, sabici olduğumu sanıyorum o adamın. Sorumlu olduğumu da.

Bir yalnız insanlar öbeği bu – bugün, burada, nicedir.

8 Eylül, 07.15 –

Penceremin tek kanadı açık, serin, gene de yumuşak hava süzülüyor içeri, gövdeme sokuluyor, tenimde dolaşüyor ve onu yaz boyu hissettiğimden farklı biçimde hissetmeme yolaçıyor: Dışarıda eksiksiz bir güz provası.

Kalın tabakalar halinde bulutlar; gri, beyaz, siyah çeşitlemeleri. Yer yer, arkadan mavi sökün ediyor. Gökyüzünün bu kabartmalı görünümünü çok seviyorum, pürüzsüz olduğunda içim o kadar harekete geçmiyor. Kahvemi hazırlarken düşen, hemen kesilen yağmur şimdi yeniden çiseliyor. Önceki gün, Alpogut'un verdiği, Ark yayını üç belgesel (Rouch, Straub-Huillet, Tarkovski) içeren CD'yi izliyordum, "Tarkovski'nin filimlerinde sık yağmur yağar" cümlesi durdurdu beni: Şiirlerimde ne çok yağmur sesi işitildiğini düşündüm. Bunu farkedenden olmuş mudur? Olmamışsa bile bir gün olacaktır. Kan sesine karıştığı yeri de.

Isı yaklaşık 10° düştü. Haftasonu böyle devam edecekmiş, kesintili yağış eşliğinde. Dün, akşamüstü, uzun bir yürüyüş yaptık Tül'le; adayı içimize çektik. Açılış gecesinin İstiklâl Caddesi mahşeriyle çarpıştırdık çamlık yolundaki ıssızlığı: İki hayattan hangisinin seçileceği besbelli.

Gece Mavi'deydik. Bir ara elektrik yüklenir oldu sözlerimiz, fazla oyalanmadan bertaraf ettik, toprağa akıttık. Hulusi koy-numuza geldi yatınca. İyi uyumuşum.

Masada eski ritmime dönmüş gibiyim – sürerse.

*Bireyi, öyleyse,
bünyesi (sözgelimi karaduyguluğu),
küçük tarihi (sözgelimi çocukluğunda yaşadığı bir kırılma, bir geridönüşüz kopuş),
uğraşı (sözgelimi yalıtılmışlık isteyen yazma eylemi),
birikimi (sözgelimi onu ayıran merak katsayısının getirdiği sonuçlarla uzlaşması),
tenhahlığı (sözgelimi paylaşım güçlüğü çekmesine yol açan temel özellikleri),*

*parçası olduğu toplum (sözgelimi onun gitgide çıldırması),
bütün bu bileşkenler yalnızlaştırıyor.*

Biri yetebilir ayrıca, kimilerinin yapayalnız kalması için – daha doğrusu, etmenlerden birinin dozunun derecesinin ‘normal’den oldukça yüksek olması.

Biri yetebilecekken bir çoğunun, tümünün, ola ki fazlasının etkin rol üstlenmesi durumunda, panzehir güçsüzse, taşkınlık başgösteriyor, şâkûlden inbiraflı hırlanıyor, duvar çöküşe hazırlanıyor.

Nicedir bu çekirdeğin etrafında dönendiğim apaçık ortada. Ada oda, inziva fırar, aklın öteki yakası üzre mekik dokuyor masadaki metinler. Anlam arayışı mı, umar arayışı mı? İkişi birden, hiçbiri, azı fazlası.

Herşeyi anladığına varsa, insanı susturacak bir eşik-aşış da belirebilir özel ufkunda.

Nedir ama, özel ufuk dediğim? Tıkabasa dolan bir kapsama alanı da olabilir bu, gitgide ısızlaşan bir çizgi de. Ne olursa olsun, orada aleyhine çalır Zaman, bir boyutta yeğînleşedurayım, bütün öteki boyutlarda seyreliyorum. Vaktim, enerjim, istenç gücüm, dayanaksız imanım azalıyor. İçimdeki tek artan unsur onları kemiren nabız ritmim. Herbirimiz, doğal hatayız.

Fatma Tülin’i seyreliyorum: “Önce”, boşalttı onu; bir defa daha, iş bitip sergi açıldığında, bir kabuk gibi avara kasnak, sonsuz denizin üzerinde sürükleniyor duygusuna kapılıyorum. İnsana canyoldaşının uzatacağı elin bile görünmez hale geldiği köprüdür bu. İmgelemden kan çekilmiştir. Locus Solus’un Bergamalı cücesi gibi, yeni mevsim geldiğinde kıpırcı kalıktan ürkersiniz. İndiğiniz derinlikten bir daha yukarı çıkmanızı sağlayacak enerjinin kaynağı bitmiş, sizi mecalden yoksun bırakmıştır sanki.

Bir seferinde, ama hangisinde, bunun olmayacağı kesin değildir.

9 Eylül, 08.10 –

Gündüz ve gece hayli serindi dün, Tülin şehre inerken lodos fırtınasına yakalandı, dönüşte Bostancı üzerinden gelmek zorunda kaldı – Heybeli’de lodos adanın bu yakasında pek hissedilmiyor. Giderken uğurladım onu iskeleden, gazete alıp El Faro’da

sucuklu yumurta yedim, özlemişim. Yazmaktan çok okudum gün boyu, akşam hava kararınca açtım *Mekik* defterini, neredeyse yarı karanlıkta ilerledim. Gece, ulusal maç uğruna Gökşin'deydik, kepaze bir oyunla Malta'yı yenememe başarısını, üstelik iki gol yiyerek başardı bizimkiler. Dönüşte, bu kez, ulusal basketçilerimizin ağır Slovenya yenilgisine göz attım biraz. Spor basını-mız kimbilir ne inciler döktürmüştür. Sabah güneşle uyandım, bugün ve yarın 30° dolaylarında olacak neyse ki: Şehre erken dö-neceğiz diye tırsıyorum.

Mekik ilerleyedursun, 'hünsa metinler'im üzerinde düşün-düm bir parça. 'Roman deneme'leriyle içiçe yolalan bir damar bu. Deneme elbet, ama ne deneme! *Bir Varmış, Bir Okmuş*'la baş-ladı herşey, *Plati*'yle sürdü, *Mekik* bittiğinde sıraya *Üf* girecek: Neyzen Tevfik üze bir metin. Öteki kefedeyse, *Sır*'i izleyecek pro-jeler belli iyi-kötü: "Kulübe", "Kırmızı Eşegün Öyküsü", "Me-lekler Kitabı", tezgâha çekip çekmeyeceğimi hâlâ kestiremediğim iki proje daha: "Seminer" ve onuncu yılını dolduran bir hünsa üst-metin: "Roman". Bu sonuncusunun yol haritası 1995 dolay-larında çıktıydı. Sonra bir 'söyleşi-deneme' çatısına oturup bek-lettim. Sonra, gene anlatı-deneme kisvesine büründü. Nereye gider, gider mi, bilinmez.

2000'li yılların başında çatallaştı yol. *Başkalaşım*lar'ın üçüncü cildi yürürken (ki 10 ana metni tamamladım, iki ara metin eklen-diğinde kitap bitmiş olacak), bir kavşağa geldim. (Aslında, o kav-şağa ikinci cildin sonuna yaklaşıırken, *Frenhoferolmak*'la gelmiş-tim). Daha bir özgünleşme istedi yazı. Ortaya çıkan ürünleri Ahmet Oktay *mutant* metinler, Ali Teoman *uzun metraj denemeler*, başkaları başka nitelemelerle ele aldılar. Ben, "ty" üzerinde dur-dum, malûm: Tanımlanamayan yazınsal nesne. Farklı terimlerle oyalandım: Divertimento, oynası, vb. Ama düstur ortadaydı: Hele bir devam edelim de.

"Deneme"de usul usul geri mi çekiliyorum acaba? Bir ola-sılık bu. Önümdeki birkaç yıl sonucu netleştirecektir. *Pervazı*z *Pertavı*z'ı yıl sonuna doğru kesmeye niyetliyim. *Başkalaşım*lar, bu-

rada bütünlenebilir eğilimindeyim. Ansiklopedi’de, *İnsan Hali* ve kesin kararı ertelediğim *İstanbul* ağır ağır yol alıyor, bir de kıpkısalar öngörüyorum. Sözün özü, bir olasılık, içbükeylerle defterleri kuracak tek bir çizgide herşeyi buluşturmaya, cem etmeye yönelmek olabilir. ‘Orta dönem’ sonrasına, klâsik bir deneme toplamı kurma isteğim sönmedi – olursa, *tek* kitaptan sözediyorum.

Böyle bir çerçeve var önümde. Uzunca bir köprüdeyim besbelli. Otobiyografi, kısık ateşte Seyahatnâme sürecektir herhalde. ‘Bukalemun’ dizisini son kitapla bitirmek niyetindeyim.

Şiirde, yalnızca, yolun kesintisizliği, üç koldan ilerleme sürüyor: Tezgâhta ve kafamda. Ama, *Opera*’nın ikinci, *Dîvan*’ın altıncı kitabı çıktığında yeni bir tablo oluşabilir önümde. Yirmi yıldır beni oyalayan *Hayatlar*, sonunda bastırır mı? *Dîvan* patlak vermeseydi, belki de çoktan o projeye yönelmiş olacaktım (kaldı ki, Azâtlı Sinan’da olduğu gibi bazı canalcı keşifmeler doğdu da).

Bana öyle geliyor ki, herşey yolunda giderse, 2008-2010 dönemi, önümdeki üç yılın verim eğrisi, bu soruların çoğuna karşılığını getirecektir. Adım adım düşünüyorum şimdi(lik) – önce altı aylık Paris paranteziyle hemen ardına ilıştırmeyi planladığımız ada faslı ne getirecek, bunu ölçmeliyim. 1996-97’nin Paris’i şüphesiz çok verimli geçtiydi; ne ki, bir o kadar da doğurgan olmuştu, tasarı temelinde. Getirilere bir sınır getirmeyi, koymayı becerebilirsem iyi, doğru, yerinde iş yapmış olurum; açılıma hepten izin vermek bana artık sakıncalı görünüyor. Söylemesi kolay da...

Öte yandan, uzun vadeli hesaba gelmeyecek bölgesine çoktan girdik hayatın. İsmail aradı Manchester’dan, hastalıkları ve ölümleri konuştuk. Herşey bir anda devriliyor. Hazır(lıklı) olmak diye bir şey var mıdır?

Anamla, Samih’le boğuşmam sürüyor. Aklım Aydın’da. Öteki hastalarımız ikidebir zonkluyor içimde. Sezer Duru gelmiş Tülin’in sergisine; hem kanserle, hem parkinsonla savaşıyor Orhan, eli tutmadığı için bir asistan ayarlamışlar, romanını dikte ediyormuş.

Bunun üstüne söz mü olur?

BİR ARA KONUMLAMA DENEMESİ

Bu ‘eğik dizilmiş’ parçaların sayısı 50’yi aştı sanırım. Ada Defterleri’nin başına bir tür ‘okuma önerileri’ koyup koymamakta kararsızım şu ara. Okura, yalnızca eğik yazıları okuyabileceğini söylemek iki akış arasındaki geçişliliği iğdiş etmek anlamına gelmeyecek mi? Hava durumu, yemek, yürüyüş, sohbet ya da karşılaşma: Günlüğün kapsamına giren ayrıntıların derinlik boyutundan yoksun, gerekliliği tartışılır dolgular sayılabileceğini ileri sürecekler çıkacaktır. Hem öyle, doğru, hem değil: Ada yaşantısı, dileyen tekdüzeliğine kililensin, bir seçenek–yaşantı betimlemesi içeriyor. Burada çok şey olmuyor şüphesiz; iyi de, bundan dolayı seçiliyor kuytuda yaşam tarzı. Tülin’in sergisi dolayısıyla daha net farkedebiliyoruz: İstanbul’un Eylül başı hareketliliği, giderek debisi ve kirlilik katsayısı anlatılır, ölçülür türden değil. *Radika*’ın Bienal ekine göz attım dün. Merkeze oturan, çembere doğru bütün öteki kültür etkinliklerini iten o tabloda tam bir saldırdı üslubu okunuyor, *buradan* bakıldığında. Binlerce insan, kelebek üslubuyla, her ‘yapıt’a (niteliklerinden vazgeçtim) biriki dakika (maximum) ayrılarak, ortamın içinden geçiyor. Ne nüfuz etme, ne özümseme sözkonusu bu temas biçiminde: Hızla, düpedüz tüketerek, önlerinden geçiyor, tıkabasa dolan, genellikle de abur cuburla dolan imgelem kutuları boğulmuş, gece uykuya dalyıyorlar. Bu koşullar altında ortaya çıkan tek özgün sonuç düşperdelerine yansıyor, onu da çoğunun anımsayamadığını sanıyorum. Kokteyllerin, konferansların, trafiğin, insan selinin, sayfalardan ve ekranlardan zihinlere yığılanların arasında, göz ve ku-

lak perişan, katılım sağlanıyor. Önümüzdeki ay sıra kitaplara gelecek, fuarla birlikte. Devran böyle sürüp gidiyor. Ve ben bir tek kesitten, tabakadan dem vuruyorum.

İşte bütün bunlar böyle oladursun, seçim ve anayasa tartışmaları evlere, meyhanelere, eş dost buluşmalarına mührünü vuradursun, adadaki tekdüze, dingin yaşantımızda kendimize ayırıyoruz vaktimizi. Günlük yazısı bir tür steno tekniğiyle geçiriyor ister istemez: Yürüyüşe çıktık, Mavi’de ya da Halki’de yedik, okuduk, yazdık, müzik dinledik, balkon sefası yaptık, dostlarla buluştuk, ağrı ve acı çektik, keyif çattık gibi kısa, tok cümlelerle aktarıyorum günlük akışı. Konuşacak, susacak, düşünecek, müzik dinleyecek, sıkı metinler okuyacak, filimler izleyecek, arada mavraya dalecek, *Frasier* izleyerek ya da Galatasaray maçına kilitlenerek havalandırma yapacak bir akış düzeni içinde ayları geçirmek, karşıkışıya getirmeye değer ölçüler doğuruyor. Okur, bakar-sın, bu noktada göreceğim, tartacağım var da diyebilir mi, diyebilir.

Ada Defterleri’nin çifte söyleminde, bana kalırsa, bir bütünleşme durumu egemen. Kimileri çağrışım yoluyla ilerlediğimi, kimileri (seçilmiş bir ana izleğe dayandığım için) bir izlenceyi esas aldığımı düşünebilir – ne tamıtamına biri, ne öteki. Sahiden de, bir anlamda ayrıca alınmışlığın ana notasını belirlediği bir hayat akışına bırakıyorum adada kendimi. Şehirdeki düzenin müdahalelerinin olabildiğince aza indirgenebildiği bir koşul doğuruyor bu yarı inziva çerçevesi. Bir adım daha atmayı ondan istiyor insan: Kışı da burada geçirmek ya da uzağa, yabanele gitmeye karar vermek, arada kazanılmış yoğunlaşmayı koyulaştırır diye.

Ama, düz parçalar, gündelik akışı yalnızca kendimizin tayin edemediğimizin, soyutlanma gücünü kıran bağların ve bağılıklarının işaretlerini de barındırıyor – *tam* inzivanın uzağındayız burada, onun somut mesafeler beklediğini, bazı pencerelerin duvarla örtülmesini gerektirdiğini farketmemek elde mi?

Ondandır, Ada Defterleri’ni sunarken, eğik yazıyla sınırlı bir kapsamda karar kılmak yanlış olur düşüncesindeyim. Yansıtabil-diği kadarıyla Yazı, dikey-yatay-sarmal bir akı kuruyor burada;

onu budamak gerçekliğini zedelemeye götürür. ‘Gevezelik’ yorumunda bulunanlar çıkabilir, çıksın. Okur, bir de araya giren ses-sizlikleri, çatılan susku alanlarını, oluşan kilitlenmeleri, olası açılım noktalarını bulmaya yetkin özellikler taşıyabilir: Öyle okuduğum için böyle yazdığımı ve okunmak istediğimi söylemiş miydim, söylemişim – yoksa kitapçı rafları, tezgâhları sayısız seçenekle dolu.

Beni her vakit seçenler ilgilendirmiştir.

Nietzsche’nin Son Mektupları’nı (1887–1889), yaklaşık 21 aya yayılan son ‘salim dönemi’nde yazdığı mektuplardan yapılmış seçmeyi Mekik ile ilgili olarak okurken, Safranski’nin kitabını notlarken, yalnızlık bağlamındaki çıkışları ister istemez dikkatimi çeldi. (Arada, ‘iklim arayışı’yla ilgili cümlelerini de mimlemeden edemedim – eski bir yazı tasarısı hortladı böylece).

Nietzsche’nin çöküşünde, Ecce Homo sonrası kopuşunda yalnız kalışının yolaştığı yanıtların payı ölçülebilir mi? Lou’yla kopuşunun, o büyük hüsranın ardından tasfiyeyi hızlandırdığı tartışılmalı. Wagner ‘sorunu’yla katlandığı unutulmamalı o soyutlanma, uzaklaşma, bağları yoketme isteğinin.

Bir o kadar da, saf yalnızlığı bir gereksinme haline getirdiği de. Overbeck’e, 14 Nisan (sic!) 1887’de gönderdiği mektubunda, artık Sils-Maria’nın ve Nice’in kendisine elzem saydığı “birincil ve yaşamsal koşulu” yerine getiremediklerini belirtiyor: “Yalnızlık, derin dinginlik, mesafe (sic!), sorunlarının dibine dek inmemi sağlayacak yabancılık (!) koşulu” – neden bu iki seçilmiş, yüceltilmiş noktada gerçekleşemiyor aradığı? Çünkü, burarlarda teşhis edildiğini anlamış; dilediğince gözden uzak, silik kalamayacağını. Önce Cenova, sonra, en sonunda Torino, iklim özellikleriyle olduğu kadar bu nedenle yeğleyeceği duraklar olacak.

Yaklaşık bir ay sonra, bu kez Malwida von Meysenburg’a bir mektubunda, hem yalnızlıklarını komşu kılmayı öneriyor, hem “en yalnız doğa kesitinin içindeki yalnızlığının tek tesellisi, ilacı” olduğunu belirterek, modern şehirlerin (Nice ve Zürih’in) kısa sürede kendisini nasıl sinirtti, gamlı, bulamık, kahr, hasta kıldığını aktarıyor. Aynı mektupta, öte yandan, “yalnızlığa mahkûm olduğunu” belirtmekle birlikte, bunu ‘misyon’uyla açıklı-

yor: “İnsanlardan kaçınmak ve kimseye bağlanmamak” yaşamak anlamına geliyor artık onun için – başka türlüünü düşünemiyor.

Gelgelelim, 1888 Temmuzunda gene Sils–Maria’dadır; bir tür denge yitimi içinde Overbeck’e “Beni bir anlamda boğmaya çalışan bir yılan (sic!) cinsine karşı savunmadayım – bu, yalıtılmışlıktır”. Yazdıklarımın beklediği yankıyı getirmemesi ikinci, fazladan bir yalnızlık tabakasının üstüne örtülmesini getirmiştir: “Oyalayacak güçte herhangi bir şey bulma güclüğü bünyüyor. Zaman zaman, betimlenmez bir melankoli çöküyor içime” (aynı mektubun sonu). O günlerde, Meysenburg’a yazdığı bir başka mektup “etrafımda gerçekten tam bir boşluk oluştu” cümlesiyle başlıyor ve yazdıklarının karşılaştığı sağırlığın ağırlığını betimliyor.

Bu ne yaman çelişki diyenler çıkabilir, çelişki neresinde: Yapıtını ortaya koymak için süzme yalnızlığı gereksiniyor, ortaya çıkan yapıtın onu yalnız, yapayalnız, birbaşına bırakmasını değil. Sır’da sokulduğum “sıkıntı pathos”u farklı: Torino’da, son demlerinde bile müziğin, sözgelimi Carmen’in onu nasıl esrikleştirdiğini gözardı edemeyiz. Burada, boşluk, külliyen ses.

İkidebir, “bana erişen tek kelime olsun yok” demesi içimi paraladı. Hayvan sembolizmi yerleşiktir Nietzsche’nin yapıtında, hele ki Zerdüşt Böyle Buyurdu’da; ama onlara toptancı perspektifle yaklaşmaz, tersine, iyice ayrıştırır: Deve, aslan, yılan, kuş farklılaşmıştır yazısında. Birkaç kez ‘hayvanlık koşulu’na dokunduğunu gördüm, bunlardan biri kendisini “yaralı bir hayvan” gibi “yeraltındaki yuvasında” saklandığını vurguladığı mektupta, biri de “insanı metafizik hayvan” kılanın müzik yapması olduğunu söylediği paragraftadır. (Ne dersiniz Jacques, herşeye karşın, yazışmayı deneyelim mi?).

Yalnızlığın böylesi devirir.

10 Eylül, 08.15 –

Gece Mavi’de, bir ara, bütün olup bitenlere karşın, bu yazı irtifa kazanarak geçirdiğim için kendimden memnun geçirdiğimi söyledim. Garip biçimde, yaklaşık bir saat sonra, iskelede volta atıyor-

duk, bir karşı salvo geldi Tül'den, El Faro'ya çöküp uzun konuştuk.

Neydi, tam, karşı salvonun içeriği? Bir bakıma, Cemal Süreya'nın "adresin bilgeliğini tüketti" diye imgelediği bir durum: Hayatımıza, *artık*, yazı ya da resim değil de, başka ve düz şeylerin yön vermesini sağlayamaz mıyız? Anlıyorum tasasını. Son yıllarda, her yoğun çalışma döneminin sağladığı doyumunu, sergi hazırlıkları ve ortamın kirliliği kınıyor ortasından, farkındayım. Koşuşturmadan, baskıdan, oluşan sağırılık tablosundan yılmış durumda. Hal çaresi arıyor kafasında: Bu amansız çarkı kırmak için.

Beni de sıkıştırdığı olur, dış dünyadaki koşulların. Tam aksine, son yıllarda, aldırışsızlaştım çerçeve karşısında. İçişime bakıyorum yalnızca. Iskalandığını gördüğüm işlerimden, haksızlık kapsamına soktuğum sonuç ve davranışlardan, genel gidişin olumsuz cephesinden yakınmıyor muyum, yakınıyorum, ama kısa kesiyorum bunu, kapanıp yoluma dönüyorum.

Yanılmıyorsam, benim alkışa gereksinme duyduğumu, ontolojik besininin önemli bir bölümünü oradan çekip çıkardığımı düşünüyor. Bu konuda hepten kayıtsız değilim şüphesiz. İçten, sahici, her ne demekse doğru yankı almak kötü gelmiyor elbet. Gelgelelim, çoktandır, asıl kaygım kendi kendimden memnun olduğum, olacağım bir çizgide kalmak; ötekilerin onayı değil. Bir tür dengeye oturtmuşum bunu besbelli, öyle görüyorum; ama, içeride irtifa kaybı gördüğümde hiçbir dış sonuç, hiçbir alkış bakış açımı değiştirmeye yetmiyor, kendimden memnun olamıyorum.

Neden, öyleyse, inşaatı sürdürmekle yetinmiyor, kitap yayımlıyor, çok sık olmasa bile 'eyliyor'um? Sanırım, dengenin bir kesiti bu; gene de, olmazsa olmaz parçası saymıyorum onu. Yazdıklarımı *göndermeyi* sürdürmemde bir temas arayışı gereksinmesi belirleyici, tersini savunmak inandırıcı mıdır? Bir gün yanıt ya da yankı gelmezse çizgimi kırarım diyemem oysa: İnsan önce kendine inandırıcı.

İve dönüşte, balkona çöreklandık, hava yumuşamaya başlamıştı. Tülin, ne düşündüğümü sordu. Türkiye'nin görünen tablosu hakkında düşündüklerim çok farklı geliyor bana, yazmalı mıyım

– onu düşünüyordum. Adım atmıyorsam, herhangi bir yararı olmayacağı kanısından kaynaklanıyor. Oysa, içimi boşaltmam başlı başına bir yarar sağlamayacak mı?

Herkes aynı şeyleri söylüyor, iki kutupta.

Başka şeyler söyleyebilecekler susuyor ya da susturuluyor.

Yazgımızı bu çatışma biçimlendirecek öyleyse.

Ve benim gibilerin seyirci kalması.

11 Eylül, 07.30 –

Eylül yıldönümleri bugün başlıyor, yarın devam ediyor. Biri yerküreyi, öteki ülkeyi tersyüzeden iki tarih peşpeşe dizilmiş. Yarın gece Skytürk’te, benim de yeraldığım belgesel yeniden yayımlanacak: Biriki şah cümle kurmuştum orada.

Dün, ‘homo politicus’ söyleşi-denemesini yazmaya koyuldum. Kıvam yer yer tuttu, ama içim enikonu rahatladı. Yeri neresi o metnin? Büyük olasılıkla bu defter – tuhaf seyir defteri.

Metni bilemem, 2007’nin Ada Defteri genel çizgilerinde dilediğim kıvamı taşıyan bir bütünlüğe doğru gidiyor. Noktayı koyacağım an gitgide belirsizleşmeseydi bir de. Geçen yılki gibi, Ekim sonuna dek burada kalamayacağımız aşağı yukarı belli şimdiden: Isı 25°’ye düşer düşmez Tülin gözünü kapıya diker oldu. Dün ve bugün yumuşadı gerçi hava, ama yarın bir düşüş daha bekleniyor, yüksek bir ortalama için duacıyım gerisinde!

Neden? Çünkü adadaki yoğunluğu döner dönmez yitireceğimin farkındayım. Angaryaların sayısı arttı bile: Sezai Karakoç çekimi, Şeker Ahmet Paşa yazısı, Yolgeçen dizisi, *Pasaport Damgaları*’nın amansız yayın hazırlığı sıraya girdi hemen, dahası olacaktır. Sonra fuar. Sonra da, yavaş yavaş Paris hazırlıkları. Araya kimbilir neler girer?

Erken çıktık dün, evden. Ağır ve uzun bir yürüyüşün ardından uzun kahve molası verip akşam ışığının Büyükkada’ya inişini izledik. Gene Mavi’deydik. İçkinin ucu biraz kaçmış. Yetmiyor-

muş, küçük panik: Evin anahtarını düşürdüğümünden korktum, kapıda unutmuşum çıkarken!

Bu gece şehirde kalınacak. Yarın NTV'de kayıt günüm.

Kaç yıl oldu, dört mü, Can Alkor'la Cogito'nun Nietzsche sayışı vesilesiyle diyalog kuralı? Mekik'e giriştikten sonra oturmuştuk masaya, yanlış anımsamıyorsam, o yaz gitmiştim Sils-Maria'ya.

Çok gençtim, Nietzsche ve Schopenhauer'le karşılaştığımda: 16-17 yaş kavşağı. İlk yazılarımdan biri Tragedya'nın Doğuşu üzerine kıpkısa bir kitap tanıtım notuydu, Ulus'ta çıktığında 18'imdeydim. Gerçek konyulaşma 1972-75 arası oldu. Dönmek varmış.

25'inde başka, 55'inde bambaşka, Nietzsche okumak. İlk perdede neredeyse dokunulmazlığı vardı adamın da, metinlerin de; ikincide dokunma, giderek tutma isteği ağır bastı. Adım adım katettim son 21 ayı, sonunda ve tam kopuş'un 25 Ekim 88'de başladığı kanısına vardım. Kalkan sekiz-dokuz haftayı imgelemede yeniden inşa etmek olanaksız. İzleyen yılı da: Hastanedeki günlük kayıtlarda durmadan dışkıyı yediği yazıyor. Warburg'un klinik dosyasını okuyunca iyice belirginleşti fark: Akıl sağlığı ile ruh sağlığı bir tutulamaz.

Neyzen'in dosyalarına ulaşalı on yılı aşmış olmalı. Üf, köşesinde bir harlandı, bir söneyazdı bu süre içinde, ama hâlâ Bu Kalem Melûn paketine geçmedi. Bu yaz, onun ney kayıtlarını da getirdim yanımda, oysa hiç dinlemedim – Beethoven'in Quintetto Italiano'suna kilitlenip kaldım iki aydır.

Kuluçkadaki korkum mu açmıştı bu soruşturma yatağı, başlangıçta? Daha doğrusu: Ne kadarı bundandı, ne kadarı ışıgım azaldığı ortamı, merak etme güdüsünden?

İki yalnızlıktan biri yıldırıcı. Oradaki çaresizlik dehşet ürktüyor beni: Kimsenin uzattığı eli tutamayacak mesafeye çekilme koşulu. Üstelik sizi o erişilmezliğe öteki, besleyici yalnızlık taşımış. Demek, yalnızlıklardan biri öbürünün aslında büyük basması.

Mekik'teki dört odak (Warburg, Nietzsche, Walser, Wölfl) + Neyzen Teffik, ne denli önemli farklılıklar olduğunu anlamamı sağladı kayma biçimleri arasında.

İnsan aklı, ruhu umman giz deposu.

Babaannem 1968'de öldüğünde, ben hiçbir şeyin bilincinde değildim. Kimsenin durumuna, yalnızlığının som baline sokulamamış olduğunu yıllar sonra anladım, beynimi ateş kapladı. Ailedeki Fahrettin Kerim nefretini tartmadan paylaşmıştım. Foucault ve Deleuze-Guattari ikilisini okumaya koyulduğum dönemde, gene fazla tartmadan, o nefreti kafamda katedtim. 1989'da, ilk Şâkülden İnhiraf konferansını Eylül Psikiyatri Merkezinde verdiğimde, işin içine bir de Mazhar Osman nefreti girmişti. Şimdi bunlar hafifledi ya da yokoldu diyemem elbet, ama biraz daha soğukkanlı bakmaya başladığımı sanıyorum, emin olamıyorum.

Dipteki korkusunu yüzye çekip onunla yüzleşmesi mümkün mü insanın?

Galiba gibi-yapılıyor.

Üstüne gider gibi.

Oysa, belki de, firar.

12 Eylül, 10.20 –

Gittim ve döndüm, önümüzdeki hafta kış tarifiesi başladığında bu kadar kolay olmayacak ada-şehir yolculuğu. Gidişte ve dönüşte Morgenthaler'in *Wölfler*'ini okudum ve kitabı yarılardım. Oysa ara vermem gerekirdi *Mekik* faslına: Dün, kimyam gene altüst oldu, bir ara handiye dibe vurdum, insan ruhunu ve zihnini böylesine cendereye almamalı. Bereket hareket dağıttı bozbulanık sisimi, sabah adanın yumuşak ortamına inmek hele. El Faro'da bir espresso ve sigara eşliğinde süzuldüm çeyrek saat. Tenhalaşma adaya bir başka yaraşıyor, özellikle de eylül havası. Meteo yanıldı mı gene? Bugün ısı düşecekti hesapça, şimdilik pek öyle gitmiyor. Bir Basri sandviçi hazırlattım öğlen için, atlayıp faytona eve geldim, Hulusi kapıda karşıladı her zamanki gibi, çok uzun sevilme istedi, yavrucuk bu geceyi de bir başına geçirecek, NTV işini yarına erteledim, yarın gece buluşacağız artık.

Şakir Eczacıbaşı aradı gene. Bu kez bir Beyoğlu belgeseli için sinopsis siparişi sözkonusu, bir araya gelinecek Nuri Bil-

ge'nin yapımcılarıyla. Sabah Beyoğlu metnime baktım: Daha ne yazabilirim ki?!

Paris öncesinde yaklaşık üç ayımız olacak. Ciddi hazırlanma gerekiyor. Yayınlanacak kitapları teslim etmek, yazılacaklar için toparlanmak, para işlerini çözmek. Hiç değilse radyoyu sürdürbilmek isterdim, ama 36 program yedeklemek gerekir, nasıl yaparım? Hele bir Cem'le konuşayım da bir ara, görürüz.

Dün, yeniden, Bergman'ın *Saraband*'ını izledim. Dört ana karakter ve bir hayalet karakter üzere dehşetengiz bir hayat muhasebesi. Saymadım ama, 43 filminden yaklaşık 30'unu izlemiştir, yekpâre yalnız olmayan tek bir kişinin öyküsüne rastladım Bergman'da – çocuklarda bile kuluçkada hazırlığın yürüdüğü görülür. Bir yandan bizim gibiler Kuzey'in insanları, bir yandan değiller: İklim ve Coğrafya, yeniden Nietzsche'ye dönecek değilim, belirleyici öğelerin önünde geliyor hayat akışında. Güneş, tamıtamına ne'nin açıklaması? Hangi paralel hatlarında ne denli kıskırtıcı varlığı, hangilerinde ne denli yıkıcı yokluğu değilse bile seyrek ve cılız varlığı? Kendimi bildim bileli sıcağın yakınıdır, en sevmediğim mevsim yazdır burada (başka bir coğrafyada seçimim değişebilirdi şüphesiz), ama güneş iyice uzaklaştığında kara safranın arttığına inanırım. *Saraband*'ın Johan'ı, ormanın ortasındaki bir evi seçen 86'sındaki o sağlam bünyeli izlenimi bırakan adam, kimseyi sevmemekten, kendisini sevmemekten muzdarip değil mi? Sözü dolaştırmadan, dimdik ve apaçık konuşması çekici. Olağanüstü sahne: Geceyarısı, uykusundan altdilmez içsıkıntısıyla dikilip Marianna'nın kapısını vurması ve içeri girmesi. Sırtından dikenli hava dalgası geçti.

Ama Bergman'da benim açımdan asıl dağlayıcı olan, inançla ilişkisinin çetrefil profili. Bir tanrım olmazsa kiminle çatışabilirim ben? Bu soru herşeyin üstüne çıkıyor filmografisinde. Dindar sinemacılardan (Dreyer'den, Bresson'dan, hatta Tarkovski'den) alabildiğine farklı bir içerik ve tınılar taşıyan bir soruşturma onun kısı. Sanki, hepimiz inanıyorsak neden bunca günâhkâr olmakta ısrarlıyız diyen bir yanı var.

İslâm, şüphelerin dillendirilmesini, sâllantıları, kanırtmayı *esas itibarıyla* kabul etmemiş bir din. Ya inanırsın ve fazla soru sormazsın, ya başka kapıya. Bizim edebiyatımız, sanatımız, felsefemiz onun için Dostoyevski'den, Bergman'dan, Nietzsche'den tanıdığımız kurcalama alanlarına didikleyici bir üslûpla yönelemiştir, yönelemez de. Bir kültür sorunu bu. Bizde, yalnızca tanrı-tanımazlığın katlanılır bir tarafı vardır. Beyaza ve siyaha kayıtlı, hiçbir ara renge paletinde yer vermeyen bir tablodan ne sancı nîdâsı, ne kıvrınma işareti çıkagelebilir.

Benim şiirimi de, yazımı da yalnız bırakan, bırakacak olan biraz da budur.

Yabancılığım.

Ondandır, umarsızca, doğru güneş ayarında bir ada arıyor, durmadan yer değiştirme gereksinmesi duyuyorum. Evimi gerçek bir dünyada inşa edemem, arsam boşlukta yüzüyorum.

14 Eylül, 09.45 –

Çarşamba gecesi geçtim şehre, dün gece 19.45'le döndük, Mavi'de yedik ve eve geldik. Hulusi coşkuyla karşıladı bizi, aşırı heyecandan olmalı bu sabah erkenden dikti bizi, neyse ki yeniden yatıp uyuyabildim. Hava kapalı ve biraz serin. Ödüm kopuyor Tülin dayanamayacak diye: Bu yıl geçen yılıkinden farklı geçeceğe benziyor sonbahar günleri, sıkı giysiler getirdi yanında ama serin hava kalıcı olursa dönmek gerekebilir. Neden bilmem, hava gene yumuşayacak umudunu taşıyorum.

Heybeli'ye geçeli 77 gün olmuş. bunun bir haftası İstanbul'da kalmış olsak, tam 70 günü burada durmuşuz. 30 gün daha kalabilseydik... Hem içhuzur açısından, hayhuyun uzağında günlerimizi geçirmek bakımından önemli bu, hem tezgâh açısından: *Mekik* ve *Sır*, son aşamasına gelip dayandı, hız kesersem yazık olur. Son on yılın en verimli parantezi oldu bu yılki, 500 sayfayı aşmış durumdayım. Sözün özü, iklim tanrıçasına yakarıyorum

şimdi, bir ay daha sürsün diye.

Çarşamba günü, öğlene doğru bir sürpriz gerçekleşti adada: Elektrik idaresinden biri aşağıdan kapıyı çaldı ve “elektrik!” diye seslendi. Saata bakacak sandım, işime gücüme döndüm. Bir saat sonra anladım ki kesmeye gelmiş! Çaresiz kalkıp Büyükkada’ya, elektrik idaresine gittim ve açtırıp geri döndüm. Vapurda Erkan’la tanıştık: Bilkent mezunu bir genç adam, XIX. yüzyıl Ermeni romancıları üzerinde çalışıyormuş, Paris’e François Gorgeon’la tez yapmaya gidecekmış bu kış. İçim aydınlandı birden. Herkes ters yönde ilerlerken, bizim yönümüzü seçen insanlardan biriyle karşılaşmak umutlandırıyor.

Büyükkada dönüşü son viraja girdim *Mekik*’te. Alpagut aradı bir ara, Bienal ortamından, daha doğrusu asal kaygısı sanat filân olmayan zâtı muhteremlerin işgâli altında leş gibi kokmaya başlayan sözümona kültür dünyamızdan yakındı. Hepimiz aynı duyguları taşıyoruz da, elden bir şey gelmiyor. Geçici bir durum sayılmaz bu, işin kötüsü: Has insanlar kendilerine yer açmak, bulmak zorundalar bundan böyle. Nerede? Bir kuytuda.

Dün, NTV’deydim. İki kayıt (Hugo Wolf / Goethe + Britten / Billy Budd) yaptım, Mustafa’yla depresyon yumağı kurduk Ara’nın kitabına bakıp, önümüzdeki hafta çözüm bulmamız gerekecek.

Klossowski’ye döndüm evde. 69’da çıkmış kitap, 74’de okumuşum, kaç kez dönmüşüm sonrasında. *Mekik*, biraz mesafe germiş aramıza, onu gördüm.

Tülin’in Çarşamba gecesi ben deniz otobüsündeyken canlı yayımlanan Rengâhenk söyleşini izledim – oturaklı sözler, ama program sunumu öylesine ilkel ki. Buna da şükür diyelim, bir sanatçıyı bunca uzun konuşturmuyorlar genellikle, ekranda.

Masamda Isabel Colegate’in (neredeyse dış macunu olacakmış kadın) *A Pelican in the Wilderness*’ı (2002) – altbaşlığı “hermits, solitaires and recluses” olan bir kitap.

Ve bu sabaha doğru düşümde, gene Samih.

Klossowski, Nietzsche’nin son dönemini bir tür beyin / gövde karşıt-

laşması olarak görür. Fizyolojik belirtileri (kahredici başağrılarını örneğin) bile bu temel zıtlasmaya bağlıyor bir yerde. Araya yalnızlığını geriyor. Son on yıla pertavsızlıkla bakarken iki kaynağı eşelemeyi yeğlemiştir: Yayımlamadığı (Colli-Montirani'nin günışığına çıkardığı) dev fragman deposu ve mektuplar. Bir bakıma, arızanın derkenarda, periferide okunduğunu söylemiş oluyor – ayıklanıp seçilmiş, yapıt evresine geçmiş parçalardan çok.

Bevin / Gövde itişmesinde, yürüme eylemine bunca dikkat kesilmiş olduğuna ben dikkat etmemişim ya da önemsemeyerek unutmuşum. Kendime kaç kattım!

Yürüyerek düşündüğünü biliyordum oysa, Nietzsche'nin. Ayakta, ara dere durup, notlar alır, odasına döndüğünde hızla açarmış onları. Yazısı öylesine okunaksızlaşmış ki bir dönem, kendi bile sökemiymiş harflerini, Gast'tan yardım alıyormuş. Walser'le koşutluk ortada – Mekik'te bunu vurgulamalıyım. (Wölfli'de de hız önemlidir).

Kurşunkalem (bunun Nietzsche'yle ilgisi yok), yeniden gündemime oturdu bu arada – Walser sayesinde. Yazboz'da doğru dürüst bir rol biçmemiştim ona: Olacak iş mi? (Bilge Karasu'da, Necatigil'de yeri büyüktür kurşunkalemin).

Klossowski, koyu yalnızlık bölgelerinde (yıllar yılı dinsel bir kovukta) yaşadıkten sonra canyoldaşlarıyla karşılaşmıştı. Gizli kapaklıların şahıdır. XX. yüzyılın en yoğun yazılarından birini kurdu. Bataille'den Blanchot'ya, Caillois'dan kardeşi Balthus'e, Deleuze'den Foucault'ya ne 'takım'dır – son üç çeyrek yüzyılda böylesi bir çevre başka nerede kurulmuş olabilir?

Öte yandan, birbirilerini, Acéphale dönemi hariç, çok sık görmüyor olsalar gerekti. Yalnızlar, benzerlerinin varlığını bilerek huzur bulurlar, her dakika buluşup görüşerek değil.

Bak, kovuk konusu da yakıcı.

15 Eylül, 07.45 –

Geçen yıl 'böyle' değildi Eylül: Daha yumuşak, rüzgârsız geçiyordu günler. Dün, gündüzden çıktık evden, Halki'de öğle yemeği yedik. Ramazan başladı ya, ortalık pek tenhaydı. Güneş sır-

umuzu yakıyordu ve limonata gibiydi hava. Uzunca bir yürüyüş yaptık, Can Sayiner'le karşılaştık, eve döndük. Akşama doğru değişti herşey, rüzgâr sertleşti ve enikonu serinleştirdi ortamı, gece çıkarken kazak ve şapka giymek zorunda kaldım. Mavi'ye gittik, bütün müşteriler içerideydi ve pencere kapı kapalıydı. Orada da Burak çıktı karşımıza, Şuşut! Evde pencereleri açık bırakmazsak Hulusi çıldırıyor, bilemiyorum ne yapacağız. Bu sabah güneş karganın gagasını parlatıyor. Ama rüzgâr baskın hâlâ. Ev korunaklı sayılmaz, rutubet etkili olmaya başladı, tutuk kalkıyorum yataktan. Gene de, içim İstanbul'a dönmeye hazır sayılmaz doğrusu.

Defalarca Fahri aradı. Yazı Şiirler'in ikinci cildi baskıya giriyor malûm. Asıl, *Pasaport Damgaları'nın* dizgi sorunu çözülemiyor bir türlü, 'depo'da 2002-2003 günlükleri bulunamıyor, sonunda tarama yapılması yönüne gidilecek. İşte bunlar dönüş sinyalleri.

İrfan aradı arada. Gata'daymış dört gündür, safra kesesi! Benim durumumu andırıyor durumu, umarım kolay atlatır. Sürpriz sayılmaz bu, bir gün patlak vereceği belliydi. Ferit'in Can'a geçmesini konuşacaktım, artık girmedim konuya. Küstürdü mü onu? Cenazeden beri görmedim Ferit'i, *Sözcükler'in* yeni sayısında Samih'le ilgili güzel bir yazı yazmış. Gömü düşümü neden Zeynep Avcı'ya mal ettiğini anlayamadım açıkçası. Neyse, dert değil.

Şavkar aradı. Olmuyor, buluşamıyoruz iki yıldır.

Hüseyin aradı. Cumhuriyet'teki 'Etkinlik, İfrat, İtlaf' yazımdan aşırı yorumlar üretmiş, bir küskünlük duygusu, gereksiz bir yaşlanma boyun eğişi görmüş orada. Anlayamadım. Nedim de aradı yazı nedeniyle, durumu pek parlak görünmüyordu. Yeni romanını bitiriyormuş. Hazreti Muhammed üzerineymiş romanı, hadi hayırlısı, epey ses getirir şüphesiz. Benim gibi, hiç kimseyi ilgilendirmeyen şeyler yazmadı hiçbir zaman Nedim. Seçtiği konular hem yurtdışında, hem yurtda ilgi toplamıştır. Profesyonel duruş bunu gerektiriyor kaldı ki; benim gibilerin çağdışı kaldıkları yadsınamaz. *Sır'ı, Mekik'i*, benzerlerini yazacaksın çekildiğin bir köşede, sonra da okurlar sırtını dönmeyecek sana – olacak iş mi? Hâlâ kitaplarının yayımlanıyor olmasına şaşırırmam gerekirdi:

Burada ve dışarıda, 500-1500 arası okurla idare ediyorum. İleride o da kalmayabilir. Ne yapalım, yazar sandığa kaldırırız!

Can'ı gene çok iyi gördüm. O da hiç kimseyi ilgilendirmeyen bir hayat yaşıyor Çanakkale'de. Teknesini yapıp bitirdikten, sulara açıldıktan sonra, şimdi de, gerçekten tek başına evini bitirmiş. Bir dört duvar, olsun, yapmış ya. Bununla bitmiyor: Kurduğu küçük bağdan ilk şarabını da yapmış. Tülin'le konuştuk dün gece: Bunca başarılı, kim var çevremizde? Bir kez daha: Hurra Can!

Dün, "Önce" üzerine okuma denememi bitirdim: Aşırı yoğun bir metin daha. İyidir. Ben burada hafiflik yapmak için durmuyorum. Tülin'i de heyecanlandırdı sonuç. Küçümen, ama resimlerle destekli bir kitap düşledik hemen. Kaç nüsha? İki mi yoksa?! Yok, o kadar da değil: Yaklaşık 100 okuru çıkar o kitabın, ki yeter de artar bile.

Yazarın canyoldaşının işleri üzerine yazmasını yadırgayanlar oluyordur, olacaktır. Tersi nasıl düşünülebilir anlamıyorum, benim durumumda: Olabildiğince herşeye ilgiyle eğilen biri, yanıbaşında olup bitene ancak sağlıklı gerekçelerle uzak kalabilir. Ortam dudak bükermiş! Ortam, kendisine dudak büksün.

Bir kartuş kutusu daha bitti.

O bir şey mi: 288 sayfalık defterin son sayfasına dayandım.

Yeni, daha küçük bir deftere geçeceğim bugün yarın – kaç günlüğüne, Havabilir.

Yeni deftere geçerken, şu son kavşakta, genel muhasebe: Ada Defterleri önce, Basso Continuo sonra –

Plati'yle başlayacak olursam Ada Defterleri'ne, yaklaşık 600 sayfalık oylumu taşkın bir bütünlük çıkıyor ortaya. 2002'de başlayan, hemen hemen altı yıla yayılan bir toplam. Oysa, net yazma süresi bir yılı ancak bulur. Şu var ki, neredeyse kesintisiz bir süreç bu, unutmamak gerekir.

Soruşturma, iç sorgulama açısından sol anahtarı değişmedi yol boyunca: Bir geri çekiliş arayışı. Koşulların, 'yapı'nın, gereksinimlerin, kaygı ve umudun, Hayat ve Ölüm'ün, odanın ve ada-

nın, mahşerle ıssızlık arası geniş bir yelpazenin, ilişkilerin ve yalnızlığın eşelendiği bir yazı seferi çıktı, çıkıyor ortaya. Son derece farklı derinlik katmanları içre yürüdü harfler: Yüzey izlenimlerinden dip vurgunlarına dek uzayan ciğer alıştırıcıları.

Kitabı neden kapatma kararına vardım bu yazın sonunda, daha yazın başında: Oylumu yüzünden mi? Hayır; önümüzdeki yıl ya da yıllar içinde, olursa olabilirse, gene ada konaklamaları yapabiliriz; ama burada, bu güz, bir çember tamamlanıyor benim gözümde. Sonrası olacaksa, altı aylık Paris parantezinin ardından, farklı bir çembere yöneliş getirecek düşüncesindeyim.

Defterleri peşpeşe günüşiğine çıkaracağı benzerim, ayrıca. *Pasaport Damgaları*, 1987-2006 arası yol günlüklerini kapsıyor. *Ada Defterleri*'ni 2008 başına planladık Kırmızı'yla. Sonrasına iki Paris defterinden mürekkep kitaba gelebilir. En sona, *Gündeftelerleri*'ni bırakıyorum: 1984'den başlayarak iki günce cildi.

Bu 3500 sayfalık kütlenin hemen koşutunda içbükeyler sürüp gitti son on yıl içinde. *Sıya Seng* ile birlikte, *Bekeçi* dahil, beş kitap buluşmuş olacak o çizgide. Defterlerle birlikte anıyor, konumluyorum içbükeyleri, çünkü, bir süredir yalnızca yanyana değil iççe de yürüdüklerini görüyorum – aslında, 1996-97 Paris parantezinden beri gelişiyor o iççelik. Bundan sonrasını ne denli bağlayacak koşutluk, önümüzdeki kış Paris'te daha iyi, açık seçik görebilirim umudundayım; yeni bir 'formül'e geçiş söz konusu olacak mı, onu da. Bu 'ikinci ara konumlama denemesi'nin çepiri biraz daha büyük kısacası.

1996'da Paris'e giderken, bir yandan önemli bir evrenin sonuna gelmiştim, *Opera*'nın ilk kitabını ve *Doğu-Batı Divanı*'nı bitirerek. Bir yandan da, *Yolcu* gösteriyor ki (o da aynı dönemde çıkmıştı), önümdeki yol hepten pusla kaplıydı. Altı ayın getirdiklerinden, yola çıktığı açılımdan bin kez sözetmiş olmalıyım. Son on yıla yayılanlar: Altı yeni şiir kitabı ve üzerinde çalıştığım iki şiir toplamı; roman denemeleri ve hünsa metinler; ilki dışında bütün seyahatnâme ciltleri; otobiyografı; iki buçuk Bukalemun dizisinden, uç buçuk Ansiklopedi'den kitap; Başkalaşım'lar'dan onbeş

parça; yazınsal denemelerden dört toplam; içbükeylerin ve defterlerin tümü oradan, o hızla geldi. Tezgâhtakileri saymıyorum.

Onbir yıl sonra, gene altı aylığına Paris'e giderken, gitme hazırlığı içine girmişken, benzer durumda mıyım?

Öyle görmüyorum tamimatına. Bir evrenin sonunda, öteki-
nin başlangıcında değilim bu kez: Süregiden bir evrenin belli bir
aşaması içindeyim. Gene de, Paris'in, bir 'ayak değiştirme' altya-
pısı oluşturacağını öngörebiliyorum bu kez. Önümdeki beş yıl
(bis: Tabii böyle bir süre varsa!), inşaatım açısından elbet önem
taşıyor benim için; ama bir sürgit gereksinmesinin ötesinde kay-
gılarım olduğu da ortada. [Yazınsal ve yaşamsal sorunlarımla
uluorta yüzleşmemi, benden başka kimi ilgilendirebileceği düşü-
nülebilecek kişisel, giderek özelin özeli konulara defterlerde açıl-
mamı yadırgayanların sayısının düşük olmadığını, olmayacağını
kestirmem güç değil. Benim monoloğum, oysa, onları dikkate al-
mıyor. Hepimizi kuşatan, çevreleyen bir dünyayı da. Bireyin iç-
hesaplaşmalarını kendisine saklamasını bekleyen, ona her yoldan
ket vurmaktan geri durmayan insanların Lady Di'nin ya da Ha-
kan Şükür'ün, Muazzez Abacı'nın ya da Orhan Pamuk'un özel
hayatını pertavsızla inceledikleri bir ülkede ayıpların en büyü-
ğünü sergilemekten geri durmaya niyetim yok pek.]

Düzenli iş hayatından kurtulalı üç buçuk yıl oldu. Yeni dü-
zenime hemen alışamadım belki, ama çok da oyalanmadım geçiş
üzre. Nisanda anamı yitirince, hiçbir dış sorumluluğum kalmadı.
Geçim çarkı iyi-kötü döndü, dönüyor bir biçimde. Sonunda, çok
gecikmeden, farklı bir yaşam düzeni arayışının ortasında bulduk
kendimizi. Mahşerden, itiş-kakış ortamından hepten yorgun, bit-
kin düştüğümüzün farkındayız. İçeride, koyulaşma dozunu yük-
seltme isteği iyiden iyiye kabardı. İki yıldır, ama özellikle bu yıl,
üstelik peşpeşe gelen iki büyük travmaya karşın, adadaki *à l'écart*
yaşama biçimimiz bana güçlü getiriler sağladı. Devran, besbelli,
artık ricat yönünde yapıyor, yaptırıyor yeni ayarını ve bütün bun-
lar yazı seferini ve sonuçlarını bağlayacak.

İşte *Defterler*'in tonunu belirleyen geçiş tınlarını, denge kol-

lamalarını açıklayabilecek kimi veriler. Bundan sonraki gidişe de mührünü vuracağı kesin aynı verilerin. 2008 güzünde, herşey yolunda gitmişse o zamana dek, bir başka kavşağın önünde dikilmiş olacağız: İstanbul sayfalarını kapatmak üzere yeni bir yol ayırımında, kolaçan serüveni devreye girecek. Şimdilik, bütünüyle muammâ, bizi bekleyen ufkun niteliği: Nerede, nasıl demir atacağımızı bilemeyiz bugünden.

Ama önce, 2008 köprüsü.

O köprüden *başka* bir defterle geçeceğim.

Bakalım orada, nasıl bir yazı bekliyormuş beni.

16 Eylül, 08.00 –

Ne kadarı bir huzursuzluktan, ne kadarı huysuzluk, dün bütün gün ve neredeyse bütün gece aşırı hareketliydi Hulusi. Çok geç yattık, doğru dürüst uyutmadı beni, uykumu alamadan kalktım. Bakalım bugün nasıl geçecek?

Ayrıca, *Mekik* çok gerdi beni, kabul etmeliyim. Hem içeriğinden geçenler, hem üslûp dayatmaları hırpaladı ruhumu. Bir ara gene boğulacak gibi oldum. Son bölüme, Wölflü'ye dayandım neyse ki. Onun ayrı bir önemi var: Başka metinlere, eski ve yeni, köprü konumunda. Bu sarmaldan bir türlü çıkamadım, 1989'dan beri; artık biraz mesafe koysam iyi olacak, köhne bir karyola gibi gıcırdıyorum, az kıpırdayacak olsam.

19.00 sularında dışarı attık kendimizi, bir saat çeyrek yürüdük, günbatımını kaçırmış olmamıza karşın Burgaz'ın karşısına dek indik. Abbas Hilmi Paşa'nın evinin bir fotoğrafını bulamamış olmam şaşırtıcı; bir yerlerde vardır, eminim, ama nerede? Akyllas Millas bile bulamamış.

Gün boyu Fahri aradı durdu, bugün *Pasaport Damgaları*'nın bütün çıkışlarını aldırıp Ankara'ya ulaştıracak, bir hafta içinde bütünlüyüp, eksikleri halledip iletecek bana. Bilmem fuara yetiştirebilir mi? Gerçi benim öyle bir kaygım yok ama, o pek istiyor.

Mavi'de Yiğit'le buluştuk. Hava durgun olduğu halde içeride oturduk. Neyse ki uzun balkon sefâmız oldu dönüşte. Hulusi bile çeyrek saati aşkın uslu ve sakin, kucağımda oturdu. Geceyarısına doğru Nurettin aradı taşkın bir coşkuyla, meğer Yasemin *Mürekekep Zaman*'ı pek etkilenererek okumuşmuş, çarşamba dönüyorlarmış Kemer'den.

Dingin bir Eylül sabahı – bunu özlemişim.

A Pelican in the Wilderness'dan epey ilerledim. Bir bölümüne aşına olduğum (Hughes, Salinger, Athos keşişleri), çoğunu hiç duymadığım (Çin, Hindeli ve ötesi) inziva örnekleri arasında süzülürken, Dumézil'in kategorilerini doğrulayan ölçü ortaklıkları çıkıyor karşıma. Edward Lear'in Athos gözlemlerine bayıldım bu arada, keşiş yaşantısına sıkı bir yüklenmiş 1850'lerde. Colegate, 1970 dolaylarında Avrupa manastırlarında yaş ortalaması 80'e dayanmışken, çeyrek yüzyıl içinde ciddi bir gençleşmenin söz konusu olduğunu ileri sürüyor. Bir 'dönüş' var demek ki. Cemaat hayatı her yerde zorlaşıyor ve insan ruhunu, doğasını örseliyor; seçenek arayışı başlıyor. Ama, yeni Robinson adaları için yer kalmış mıdır sorusu da ağır basıyor bugünün dünyasında.

Öyle anlaşılıyor: Batının ve Doğunun çağdaş münzevilerinde gene inanç bağlantılı karar mekanizması. Çoğunun terapiye gitmekten, bir shrink'e kendini teslim etmektense bu tür bir çözümün peşine takılmayı yeğlediğini düşünüyorum. Ya bizde: Mutasavvıf edâsında, abdal sayısında bir artış olmuş mudur? Tam tersine, eski cemaat fikrinin hortlamasıyla alternatif ortamlar oluşturup birarada yaşamak çekici görünüyor olmalı müminlerimize. Çıkarsa sonra çıkar münzevilik arayışları, ortaya: Cemaat baskısı boyunlarına elleriyle ilmiği geçirdiğinde. Kaldı ki, bizim egemen tarikatlarımız Tasavvuf'tan hiç hoşlanmaz – toplumsal ve siyasal gücü zayıflatıcı yöntemelerden sayılır o eğilim.

Şüphesiz, inanç eksenli münzeviliğin gerekçesinden çok sonucudur dinsel sığınak; başka deyişle, işin özünde genellikle ruhsal sorunlar, toplumla uyumsuzluk, egemen değerlerle uyumsuzluk baskın olsa gerektir. Mekik'te değindiğim Walser kabramanında (ya da otoportresinde) rastladığımız gibi, yolunda giderken durmadan kendine çarpmaaktan yılmış in-

san başka bir Figür arar: İsa ya da Buda'dan daha iyi tutamak mı olur? Bütün o inziva arayışlarının altında, payı ve haklılığı azımsanamayacak bir iyileşme eğilimi göze geçiriyor – bir defa daha, Charcot'nun ilk çözümlemesini yaptığı "iman yoluyla iyileşme" girişimi.

Hafifseddiğimden hiç değil, o kesitin seçimleri zihnimde çok oyalamıyor açıkçası. Benim üzerinde yoğunlaştığım durum farklı. Bir buduna, topluluğa, topluma; egemen inancına, değerlerine, örf ve âdetlerine; varabildiği derinlik ve yakalayabildiği çeşitlilik ne kadar olursa olsun, en geniş anlamıyla kültürel üretimin ve sonuçlarının yarattığı ortak paydaya kendisini ait sayanlar birinci çoğul şabıs zâmirinin kapsamı alanında yaşarlar. Ne kabul etmesi, bundan gururlanır, bununla övünürler. Zaman zaman ipin ucunu kaçırmazlar: İsmet Özel, "Allah, Türkleri ayrıcalıklı ve üstün yaratmıştır" demedi mi sonunda?

Beni oyalayan "çekilme" durumu, elbet kendimle bağlantılı olarak, o birinci çoğul şabıs zâmirine birincil tekil şabıs katılamaz, oturamaz hale geldiğinde, kendi kendisini dışarıya konumladığında oluşan koşullar bütününden kaynaklanandır. Asgarî müsterekler hızasına gerileyen birey yeni bir adres arar. Karşındakilerin "ya sev, ya terket" in çeşitlemelerini dile getirizleri önündeki asıl çaresizliği, başka bir "biz" kompozisyonuna iltihak edebilme olanağının bulunmamasından doğar. Bunu kolay anlatabırsınız, çünkü dinleme ve algılama, yargılama ve değerlendirme paradigmalarımız taban tabana zıtlık derecesine ulaşmıştır. Toplum içindeki bireyin bir tarafı yoktur ayrıca: Toplum'unun dışına düşmüş, oraya girmiş birey hem bir ilinektir, hem de şâkûlden inhiraf balindedir "biz" in ulu kaanaat önderlerinin gözünde, dedim ya: Anlatamazsınız, anlattığınızı anlamaya hazır kulaklara.

Kimileri, "ben de buradaki duruma muhalifim, onun için de savaşıyor, değiştirmek için uğraş veriyorum" diyeceklerdir. Geftim o yoldan, başka çaresini bulamayan için haklı güzergâh, yörüngedir. Ama, gün gelir, "biz" in büsbütün yabancı, yerlilerin ötekisi noktasında seyrettiğimizi kavırsanız, dahası bunu kabul ederseniz, bir adres yitimi gerçekleşir hayatımızın ortasında.

Beş yıldır, Plati defterini açtığım beri, o koşulla yüzleşmemin dümdüz nedeni bu işte.

Kalacağı ve gideceği yeri göremeyen, bulamayan, yersiz yurtsuzluğu için bir toprak parçası, üç karşılık bir karşı-yer neden aramasın?

"Burada yapma bunu" diyeceklerdir, derler: "Uzağa, uzağımıza git, duydu mesafemizden çık".

Dün, Abbas Hilmi Paşa'nın bir tek bahçe duvarları kalmış, bir halini bile göremediğim evinden artan boşluğa, otların büyüdüğü arsaya baktım bir ara. O tuhafın tuhafı yapının hikâyesine beni yapıştıran belki de konumunun simgesel karşılığını yaratması olmuştur. Abbas Hilmi Paşa, Avrupa'da yaptırtmış "katlanır-açılır" evi, gemiyle getirtmiş Heybeli'ye, burada monte edilmiş. Sonra, bir öfke krizinin ardından, söktürmüş evini, Mısıır'a götürmüş.

Benim gibiler için ülküsel çözüm ola ki budur: Katlanır-açılır, iki çırpıda taşınır hale getirilebilir bir kulübe ile no man's land'ler arası dolaşmak. Agrippa de Nettesheim gibi.

Diyorum ya: Artık oturup Kulübe'yi yazmanın vaktidir.

Önümüzdeki kış ne yapacağım?

Bir kulübe inşa edeceğim.

Nereye?

Şimdilik bomboş bir defterin içine.

17 Eylül, 09.00 –

Ekim sonuna, hiç değilse ortasına dek kalabileceğimizi umuyordum adada, olmayacak besbelli: Tülin'in soluğu kesildi gibi, birçok nedenden; Hulusi hastalandı (sistit olabilir); hergün taşı tarağı toplayacakmışız gibi bir havaya büründük – bir tür askıda kalmışlık içinde devam etmek hem güç, hem de anlamsız, hiç sevmem bu konumu, ne yapacağımı bilmek isterim, dolayısıyla şehre geçmemiz an meselesi.

Bu durum tezgâhı kırmaya yetti. Dün çalışamadım doğru dürüst, soluk ayarı sorunu doğdu birden. İşin kötüsü, en azından bir ay daha masada kesintisiz kalmamı gerektiren bir noktadayım; bütün içhesaplarımı altüst edecek dönüşümüz. Ne yapıla-

bilir, öte yandan, hayat böyledir, çoğu zaman hesaba gelmez. Birkaç gün *Mekik'e* ara verip “Şakûlden İnhiraf” a döşemeye yıllardır niyetli olduğum bir tür alt-metni (ya da PS’yi) önüme çekmeye niyetliydim; ardından, dönüp metni bitirmem daha doğru olacaktı. Sonra da, *Sır*’ın finaline yönelecektim; çünkü, uygun sıra(lama) buydu – olmayacak anlaşılan, kalsak bile, bir süre daha: Çünkü, diyorum ya, yoğunlaşma çizgim çatlayıverdi, hissediyorum.

Bu yılki ada faslının Tülin’in tezgâhını da, sergi hazırlıklarını da etkilediği gerçek. Birkaç kez dokundurdu o konuda bana, “sen istedin diye adaya geldik, yoksa şehirde kalmayı, işleri kesintiye uğramadan sürdürmeyi yeğlerdim” diye. Haklıydı da. Şimdi sıra bana geldi! Her vakit eşzamanlılık sağlanamıyor çift yaşamında; çiftin teklerinin gereksinimleri hep çakıştırılmıyor.

Kaldı ki, ikimizin ortak bir yarılma gerekçemiz de oldu bu yıl, söylemek bile fazla: Samih’in gidişi en derinden salladı bizi, eksenimizden kopardı. Sabaha karşı, uykumun ortasında, gene Samih’le ilgili bir epizodun içinde yüzüyordum, farkındayım. Anamın zonklamaları bitmeden babamunkiler giriyor araya: 25 Eylülle bir hafta kala, bunun da farkındayım.

Bütün bunlara karşın, sıkı çalışabilmiş olmam şaşırtıcı. Kesinti ve dönüş kapıya geldi diye fazla yakınmamalıyım aslında, bu kadarı bile küçük çaplı bir tansık.

Mehmet Taner aradı dün. TRT’nin ‘EB’ sekansını (benim Sezai Karakoç’u üstlendiğim 39 Şair 39 Şairi yorumluyor dizisi) yapmayı kabul etmiş. Açıkçası çok sevindim. Mehmet hiç sevmesiz üstelik, kamu ya da kamera önüne geçmeyi; artı incelik, yaptığı. Karşılıklı sevgi ve saygı cümleleri kurduk telefonda, kararmış içime ışık düşürdü sonuçta.

Gece, Galatasaray maçı vardı, Orası Burası’na çöreklandık ve güzel ağırladı bizi Gökşin. Bir ara bunaldı Tülin, yürüyüşe çıktı ve Ayşe (Sarısayın) ile döndü, geç saata kadar söyleşildi. Bizimkiler 6-0 kazandılar, küçük maçlarda genellikle rahat ve üstün oynuyorlar, bakalım Kalli’nin yabancı maçlarda ve derbilerde performansı ne olacak? Yeni transfer Nando’yu ilk kez izledim

ve beğendim. Dünkü sonucu, üstelik Lincoln pek havasında değilken aldığımızı unutmuyorum.

Bugün temizlik var. Bilmem dönüş hazırlığına da girişir miyiz?

Hürriyet, manşetten girmiş, iki tam sayfa ayırmış, Şerif Mardin'le söyleşiye – hayrettir. Hiçbir doğru dürüst araştırmaya dayanmayan, çoğu derinlikli bakıştan yoksun 'kanaat önderleri'nin biraz canını sıkmış olabilir söyledikleri.

Şerif beye son yıllarda derin itirazlarım oldu, içeride; biriki kez defterlerimde dokundurduğumu anımsıyorum. İşin ilginç yanı, ona yönelttiğim bir suçlamayı kendisi kendine de yöneltiyor artık; belli ki son çıkışları bununla ilgili ayrıca: Üzerine düşen bir rol olduğunu görmüş, konuşuyor yazılı ve görsel basında. Çok geç kalmış olabilir mi?

Ana tema, söyleşide, "haklı korku"lardı. Bu sorun epeydir gündemde: 'Bir kesim'in analizinden eksik olmuyor "haklı korku" konusu. Yanılmıyorsam Cumhuriyet mitingleriyle çıktı ortaya bu. Ama, hükümet aydınları, apaçık, aldırış edilmemesi gerektiğini vurgulamaktan hiç geri durmadılar. Eski rejim yanlılarının isteklerini de, korkularını da dikkate almayın, buyuruyorlar hâlâ. Yoksa, oradan, darbe çıkarır. İşte bu kadar basite indiriyorlar herşeyi. Onların gözünde, Rejim düzeltilemez, değiştirilmesi şarttır. Gören de, devrimci sanır onları!

Şerif bey, "kadınları korkularında çok haklı" buluyor. Oysa, söylüyorum ya ikidebir, çok geç bence: Türk kadını, % 75 oranında köhne, gerici bir erkek hegemonyasına teslim ve âlet olmuş durumda, yeniden birinci sınıf yurttaş konumunun doğması olanaksızdır. Geleneksel yerine oturtulmuştur. Kaldı ki, 84 yıllık Cumhuriyet deneyiminde zaten birinci sınıf yurttaş olma hedefine küçük bir oranda yaklaştırılmıştı.

Türk erkeği, kadına ailenin içinde biştiği rolün terk edilmesini istemedi. Bir azınlığın tasası olmuş, kalmıştır bu. Dolayısıyla, geleneksel cemaat kurgusundaki yerine döndürülmesi pek zor olmadı.

Dinsel değerlerin toplumsal yaşamın febrisinin ana belirleyicisi olduğu süreç geridönüşsüz biçimde hızlanmıştır. Farklı akıl yürüten iki avuç genç, okumuş Müslüman kadın da farçabuk bizaya getirilecektir: Yerinizi ve haddinizi zorlamayın.

Şerif bey tehlikeyi gösteriyor, ama gerçekleştiğinden (gerçekleşeceğinden) hâlâ emin değil! Toplumsal Bilimler öteden beri tuhafıma gider: Öngörülerinde böylesine ısrarla yanılan başka bir bilgi dalı var mıdır?!

Türkiye’de, geniş kitle, inanç eksenli bir toplumsal yaşama modeline bağlandı, yarım yüzyıl süren bir halk hareketinin vardığı noktada. İradeyse, irade budur. Geri dönülemez bence. Onları başka, bambaşka bir projeye kim, kimler, neyle nasıl yönlendirebilir ki? Jakobenler bile anladı ki, darbeler o süreci kesintiye uğratmıyor, semirtiyor. Şerif bey nedenini olanca açıklığıyla gösteriyor bir kez daha, çünkü söyleşisinde: Devlet, alternatif halk örgütlenmesini ülke çapında oturtan Nakşibendiliği algılayamadı. Ama nedense, ki nedenini çok iyi biliyoruz, Nur cemaatından söz etmiyor – o büyük ortaktan.

Bozuk saat örneği, Nihat Genç de bir doğrunu dile getiriyor. Buyurun, özgürlüklerden ne anlıyorsanız anayasanızı getirin (ki getiriyorlar), ama bundan böyle bize dinimizi yaşatmıyorlar, mağduruz edebiyatı yapamazsınız, bütün yetki ve yetke elinizde şimdi.

İşin güllünç yanı, hükümet aydınları ve şaşkınlıktan külliyen salaklaşmış solcularımız, hâlâ “ama TSK, CHP, milliyetçiler, vb” diye karşı bahaneler sıralıyorlar. Hani, şu okullar olmasaydı hikâyesindeki gibi. İnsan merak ediyor şu an: Ülkenin çığ gibi büyüyen sorunlarını çözmeyi kim engelliyor? Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu mu? Hrant Dink olayının, soruşturmasından videoklibine, sorumlusu kimler?

Siz değilseniz biz miyiz?

Kalemime bir susturucu takmam gerekiyor, bir türlü bulamıyorum.

18 Eylül, 08.30 –

Cumadan başlayarak soğuk dalgası incekmiş Balkanlardan, 7°-8°’lik düşüş bekleniyor. Hulusi’nin durumu parlak değil; dün başladık anubiyotüğe, ama iğneye geçme olasılığı yüksek. Bu iki cimen bir araya gelince, taşı tarağı toplayarak şehre dönüş kararı almak zorunda kaldık. Perşembe sabahı, erken bir vapurla gidilecek buradan, öğlen öncesi ayrıca Şakir’le bir toplantım var –

mahut Beyoğlu projesi etrafında.

Kesin dönüş sayılmaz tam, bizimkisi. Ev nasıl olsa Ekim sonuna dek bizde, pastırma yazı olur, hava arada yumuşarsa, ikişer günlük ada fasılları yapmaya niyetliyiz. Gene de hüzün çöktü ikimize de. Bana biraz daha belki: Kendimi bu kadar erken kopuşa hazır etmemiştim doğrusu.

Dün, öğle sonrası yarım tur yürüyüşü yaptık Tülin'le. Sonra aşağıya indik ama rüzgâr kısa kesmemize yol açtı. Gece gene Mavi'deydik, in cin top oynamaya başlamış iskelede. Serindi hava, gelgelelim inanılmaz boyutlarda temizdi; Nişantaşının ağırlığı ve pisliği, gürültüsü, kasveti çöktü içimize. Bugün–yarın güzel ve sakın geçecek anladığım kadarıyla, kuğunun son şarkısı.

Paris parantezine hesapça üç ay var. Yoğun geçecek bir süre. Çift taraflı hazırlık dönemi olacak bu: Sürdürülecek işler, teslim etmek üzere halledilmesi gereken hamallık çalışmaları, gidiş yönünde yapılacaklar, vb. Sözün özü, İstanbul'da da tempo gerekecek bana. Tülin akıl verdi: Çevreye “döndüm” demeyeceğim bir süre daha, uzaktaymışım gibi düşünölsün, üşüşölsün.

Ali Teoman, İrfan, Cem Akaş, Fahri, Alguadiş'le konuşmalar.

Tamamlanası soruşturma olarak görmüyordum bu defterde giriştiğimde, ‘Yalnızlık’ izleği üzre tavaflarımı bu yaz ölüm ve siyaset deldi. İkisinden de kaçınmak elimde değildi, olmazdı; bir dizi yan metin doğru oradan, ayrıca; zaman zaman uzaklaştım ek-senimden, haritamda çentik attığım kimi yan yollara sapamadım.

Sonuçta, Ada Defterleri bir araya toplandığında, yayıldığım alanda gerçekleştirebildiğim yoklamaların kurduğu sınırı daha iyi tartabileceğim, sanırım. Geçen yazki, önceki yazki açılımları saymıyorum; bu yaz, özellikle *Sır* ve *Mekik*, *Yükü*’nın ilk bölümü, *Saray*, irili ufaklı onbeş deneme, sekiz şiir ile koyu verim çitasının altına pek düşmedim. İster istemez hepsini birarada görüyorum ben – okurun farkedemeyeceği bir ufuk kesitidir bu.

Kılıç kınından hep geniş ve uzundur, hareket ettiği için.

Bir de, nasıl durduğu ayrı, üzerinden epey kan damlamıştır.

19 Eylül, 08.00 –

Mustafa aradı dün, Cem Aydın acil görüşmek istiyor bugün benimle. 14.00'de NTV'de olabilmek için 10.50 vapuruyla, üstelik külçe ağırlığında iki çantamla şehre geçeceğim. Mustafa çıltlatı: Cem, bana TV'de bir söyleşi programı ("örneğin Şerif Mar-din'le" demiş) yaptırtma isteğini yineleyecek. Onu kırmak hiç istemiyorum, zor ânımda Hızır gibi yetişti imdadıma, bir buçuk yıldır sayesinde kurda kuşa yem olmadım. Ne var ki, kabul edemem yeniden ekran kuşu olmayı; daha iki yıllık TRT serüvenimin dumanı tütüyor üstümde hâlâ, bir defa daha görünen adam olamam. Umarım çok kırılmaz bana.

Şakir'le randevumu cumaya erteledim. Bugün hava son kez yaza yaraşır nitelikte olacak ve yolda piç edeceğim ama, elden ne gelir? Akşama dönüş, yarın Hulusi'li dönüş. Zor fasıl kısacası. Dün gece, Mavi'de yılğınlaştık ikimiz de; adada final ruhu tır-malıyor. Bana kalsa, geçen yılın sonunda gördüğümüz evi tutar-dım. Kombi de takılacaktı. Hem kışın sık sık gelebilecektik buraya, hem şimdi dönmek gerekmeyecekti. Tülin'in gözü tutmadıydı o evi; oysa, bana kalırsa biçilmiş kaftandı.

Uzun turda yürüdük dün. Yarıyolda çay molası verdik çam-ların altında. Sonra, bir iskele kahvesinde ikinci mola. Yaz örse-ledi bizi, şimdi de göz vuruyor – yarıda kaldığı için en çok.

Peki, gene bana kalsa, iki sokak alttaki '6+1'i alır Heybeli'yi ana mekân yapar mıydım? Ufuktaki depreme karşı, yapardım.

Yalnızlığın uygun mekânı ada. Anakaraya erişim mesafesin-de, ondan enikonu yalıtık, yılın dokuz ayında oldukça تنها, sa-kin, dindirici. Böyle bir ortamda yaşamak, bırakalım doğal getir-ilerini, içhayat açısından son derece zenginleştirici. Yılın görece insan yoğunluğu yüksek üç ayı geçti burada, hayhuyla şehir yaşa-mında ulaşabildiğim derişme ölçüleriyle kıyaslanamayacak bir hal ve gidiş ortalaması tutturdum. Üstüne üstlük eğreti sayılabilecek düzenimiz içinde. Yerleşik bir düzende dahası gerçekleşebilir.

Elle tutulur ölçülerden biri, çok az zaman çaldırılmasında

biçimleniyor, adada. Darın darı bir çevreyle sınırlı kaldık iki yıl boyunca. Gelen gidenler sevindirdi bizi. Ada içi buluşmaların ritmi hiçbir biçimde kaplayıcı olmadı.

Sokağa çıkmak, şehrin aksine, sıcak temas denklemleri yapıyor yalnızca: Hayvanlar, ağaçlar, çiçekler, deniz, sessizlik – dün bir ara Tül’le durduk kilise meydanında, ağaçlardan birinde, aynı Saint-Malo’dan doğan şiirimdeki gibi, kuş korusu çalışıyordu. Şu an penceremin kanatları ardına kadar açık, masamdayım ve kulağıma yalnızca kuş sesleri geliyor gene, şehirdeki uğultudan eser yok sokakta. Bu huzur kafesi içimdeki sert huzursuzu dengeliyor, onun bitmez tükenmez enerjisine karşı enerjisiyle dikleniyor.

Hep onu söylüyorum: Bir tane hayatımız var, onu da engeller, sınırlar, basiretsizlikler kuşatıyor.

20 Eylül, 07.30 –

Birazdan, Hulusi’yi çantasına koyup yola koyulacağım. Tülin, öğleden sonra eşyalarını toplamış, gelecek. Ola ki pastırma yazı belirlirse ufukta, gene dönmeyi öngörüyoruz. Ya da, Ekim sonuna dek, parçalı buçuklu sürdüreceğiz ada sefâsını. Her durumda burukluk var. Dün, iskelede karşıladı beni Tül, renklerin olağanüstü saatında. Halki’de yemeğimizi yemeden önce arşınladık ileri geri, Yalı Rıhtımını. Tarifsiz keder bulutları geçti bomboş gökyüzünden.

Cem’le görüşmemiz pek iyi geçti. Anlayışla karşılamakla yetinmedi, Paris seferini açınca o parantezde destek olacağını söyleyerek bana kanat taktı. Düpedüz 96–97 dönemindeki gibi içim rahat yola çıkacağım sayesinde. Gece, bir de ona kadeh kaldırdık dolayısıyla.

Öte yandan, ortaya çıkan siyasal-toplumsal panorama önündeki kaygılarının bizimkilere koşut olması hoşuma gitti. Benden oturaklı bir program yapmamı istemesinin altında da o kaygı var: Biz bu durumda neler yapabilir, karşı kefeye neler koyabiliriz?

Aklıma, 1993 yerel seçimlerinin ardından giriştiğimiz, ama altın-
da kaldığımız çabalar geldi. O dönemde doğru-dürüst bir kal-
kışım gerçekleşseydi, buralara böyle gelinmezdi belki de. Korkum
belli: On yıl sonra aynı cümleyi kurmak.

Batıdan yağmur bulutları göründü bile.

28 Eylül, 17.30 –

Sabah, şehirdeki defterimdeydim, şimdi adadakinde – bu tu-
haf yarılma doğa! Heybeli'ye gelmek neredeyse yabancı bir ülke-
ye gitmek, öylesine farklı bir dünyanın içine giriliyor adım atar
atmaz. 14.00 vapuruna bindik Kabataş'tan, fevkalâde bir sonba-
har günü, Kınalı'dan sonra arkasında kaldık vapurun. İskeleyle
iner inmez coşku sarıyor insanın içini. El Faro'ya oturduk yarım
saat, küçük alışverişimizi yapıp yokuşa vurduk kendimizi. Ev
meğer ne güzelmış! Hulusi'nin yokluğu hafif keder yüklüyor ger-
çi, ama o sayede kapı pencere açık bırakılabilir. Bir saati aşkın
balkonda söyledik, çiçeklerimizi suladım. Masamı ve odamı öz-
lemişim. Aksilik çıkmaz, herşey yolunda giderse, 2008 yazında
gene burada olacağız – bunu düşünmek iyi geliyor ikimize de.

Bu akşam Nesrin'le buluşacağız Mavi'de. Samihsizlik bir ke-
re daha yüreğimizi sıkıştırarak demektir. İki ay dolmak üzere, ka-
bullenmenin hâlâ çok uzağındayız.

Gece çok üşümezse Tülin, yarın da kalacağız. Yiğit'i aradım,
gelecekmiş bugün yarın, maçı birlikte izleriz artık.

Pazar günü serin hava dalgasının gelme olasılığı var. Ama
kalıcı olmayabilir. Doğrusu, en azından haftada iki geceyi adada
geçirmek isterdim – Ekim boyunca da.

29 Eylül, 08.15 –

Gece nasıl durgundu hava: Açık havada oturabildik yemekte
de, sonrasında ve dönüşte, balkonda da; kıpırtı yoktu. Göl gibiy-

di Marmara, meteorolojinin öngördüğü iki kuvvetinde karayel görünmedi bile. Şimdi, bu sabah, gökyüzü bulutsuz ve hüküm sürüyor güneş, çok hafif rüzgâr var, denizin yüzeyi biraz ürperili; sanıyorum, umuyorum, bugün de bozmayacak hava.

Nesrin'i 18.55'de karşıladık, 22.25'de uğurladık ve masamıza dönerken kendimizi tutamadık. Özellikle de, tıpkı son seferdeki gibi, onu tek başına uğurlamak kök söktürücü geldi. Herhalde, o da benzeri durumdaydı. Hayat, adalet duygusundan bütünüyle yoksun.

Karşılıklı, birbirimize iyi gelmiyoruz besbelli. Masadaki boş iskemle, bu aşamada, dördüncünün değil birincinin eksikliğini dayatıyor. Dile kolay, onyediyıllık bir dörtlülük, çözülen. Gece boyu dinmeyen bir nabız. Zaman gevşetebilecek mi bizi? Şimdilik çok güç görünüyor. Dilerim, bu nedenle biraraya gelmekten kaçınacak ruh halini benimsemeyiz. Boşanmalarda, biri dışlanır genellikle, bir tür seçim yapılır. Ölümde, giden kalanların dünyasına ağırlığını koyuyor. Ne yapılsa, konuşulsa suç sanki. Onsuz yemek yemek, konuşmak, gülmek haksızlık duygusunu kabartıyor. Nesrin'in durumu iyiden iyiye örseleyici olmalı, Samih'le bunca kesişmeyen insanları yeğlemesini anlayışla karşıladım. Öte yandan, yeni bir hayat, başka bir hayat değildir bundan sonra kuracağı: Eksik, eksiklik boyutu hafifleyemeyecek bir düzen oluşturacaktır olsa olsa; 35 yıllık bir canyoldaşlığının ardından ne yapılabilir?

Nesrin'le ve Elif'le bir ara oturup, Samih'in geride bıraktıklarına ilişkin pratik ve stratejik kararlar oluşturmalıyız. Dün gece konuştuk epey, ama belirsizliği başka bir düzleme geçerek çözebiliriz ancak. Telif ve çeviri ürünlerini en sağlıklı yoldan dolaşıma sokmanın yolunu daha kolay bulabiliriz sanırım. Daha çetin ceviz konu, fotoğraflarını ve film çalışmalarını ne yapacağımız. Proje geliştirmek gerekir. Düzgün bir 'portre kitabı' inşa edilebilir ayrıca. Çok soğutmadan konuşulmalı bunlar, adımlar atılmalı. Yılsonu Paris'e gideceğimize göre, Ekim ayında bir seans yapmalıyız.

Nesrin'i götüren vapur uzaklaşana dek gözümüzü ondan ayırmadık. Masamıza dönerken bir şey görecekti halde değildik,

meğer önlerinden geçmişiz, Ayşe ve Hüseyin Halki'de yemek yiyorlarmış. Sonra farkettilik onları, yarım saat yanlarına ilistik, kasılmamızı gevşetti varlıkları. Bu gece, Orası Burası'da katılacaklar bize, maçı birlikte izleyeceğız. Yiğıt gelecek. Bakarsın, Dağıstanlı ailesi de katılır. Gökşin, zaten dünden niyetli. Galatasaraylılar dışında herkes şık bir yenilgi bekliyordur!

Sarp'ı aradım, işteki düğüm çözölememiş.

Eve dönüşte Hulusi'yi pek bir aradık. Asıl yumuşatıcı o çünkü. Fena bağlandık deyyusa, bir gece ayrılmaya gelmiyor hani.

"PARİS – Fransız filozof André Gorz, eşiyile birlikte intihar etti. 84 yaşındaki yazar ve düşünür, Vosnon köyündeki evinde eşiyile birlikte ölü bulundu. Gorz'un, uzun süredir kanserle mücadele eden ve giderek durumu kötüleşen eşinin ölümü fikrine dayanamadığı için onunla birlikte ölümü seçtiğı duyuruldu. Karısıyla birlikte yanyana ölü bulunan Gorz, 1946'dan beri evli olduğu Dorine'e bağılılığıyla biliniyordu... Gorz'un ölümü pazartesi günü farkedildi. Bir arkadaşı, yazarın jandarmaya verilmek üzere kapıya astığı notu farkettil ve çiftin cesetlerini buldu. Gorz geride, yakınlarına verilmek üzere hazırladığı mektuplar ve tüm dünyada okunan, zihin açıcı kitaplar bıraktı".

Dün, ada vapuruna binerken aldığımız gazetede karşımıza çıkan haber, Tülin'i ve beni 'tarifli tarifsiz duygular' içine gömdü. Bir fotoğraf koymayı savsaklamamış Radikal: Çiftin hülya dolu gençlik çağından bir enstantanesi. İnsanlar zaten eşit doğmazlar, buna doğal sistem izin vermiyor; bir de, eşit yaşamıyorlar: Böylesine yüksek irtifaya kaç birey erişebilir, altı milyon arasından?

Gorz, özgün ve güçlü bir siyasal düşünürdü. Baştan beri takma isimlerin arkasında örtündü. Sartre'a düşünsel yakınlığı vardı, buna karşılık kişilik benzerliklerinden söz etmek olanaksızdı. Dünya Solu'nun son anlamli temsilcilerinin başında geliyordu benim gözümde: Temiz, adil, insanca bir yaşam düzeni arayışının peşinde Kapitalizmin tozunu attı. Burada, bir tek Gorz için neler verilmezdi – olmadı. Yoksa, olamaz mıydı?

Gorç'un ölüm haberi sonra bunları ve ötesini düşündürdü bana: Türkiye'nin dönmüş, ağır muhafazakârlık emâreleriyle sözümona 'demokrat'laşmış, oysa içi bomboş külçelere dönüşmüş eski muhaliflerini, onların çölleştirdiği bir umut alanını. Ne Kapitalizmle, ne Burjuvaziyle, ne global pislük düzeniyle hiçbir kavga dürtüsü taşımaz hale gelmiş, tiksindirici bir 'reel politika'yla uzlaşma taktiği içinde kavrulmuş medya kuklalarına. Aralarından, Gorç'un serüvenine bakıp yüzü kızaracak tek bir kul çıkar mı? Arkalarında, bir kitabının gölgesi kadar iz bırakamayacaklarını görececek, anlayacak ölçüde bakabilirler mi şimdi, şu an?

Ama önce, André ile Dorine'in hikâyesi dağıldı bizi. Çiftlerin en bası. Yıldırım bızıyla Henriette ile Heinrich'e, Lafargue'lara, Cynthia ve Arthur'a gidip geldim.

Vosnon köyüne.

Guy Debord'un aynı yolu seçtiği evin, köy evinin fotoğrafına.

Önümüzdeki kış, ne yapıp edip, onları ziyaret etmeli, selâm durmalıyız.

Haber, 2006 Ada Defteri'nin şahdamarıyla kesişti en sonunda: Can-yoldaşlığının böylesi, şu hoyrat Hayat'ın önüne koyulması tek cevap.

30 Eylül, 08.30 –

Malûl Eylül bitti, bitiyor bir defa daha. Sakin, yarı bulutlu yarı güneşli gökyüzünün altında alabildiğine sessiz, bugün şehre döneceğimiz için yaralayıcı, Ada iri bir parçayı söküp alıyor sanki içimden. Böyle günler yaşadım, çocukluğumdan beri: Sevdığım yerden hayat zorladığı için uzaklaşmak hep çizdi duygu merceğimi. İnsan, bir yaş dönemecinde bu koşulu kırmanın yolunu yordamını bulmalı; istediği yerde demir atabilmeli, istemediği yere gitmemeli. Yaklaşıyor muyuz, usul usul, böyle bir noktaya? En azından formülü basitleştirdiğimiz, bu konuda Tülin'le hemfikir olduğumuz söylenebilir: Altı ay adada, altı ay Barbizon'da ya da Cunda'da yaşayarak, yılı bir biçimde ikiye bölerek devranı sürdürmek ülküsel çözüm olarak belirdi aslında. İş kalıyor pratik

uygulamaya. Bu yaştan sonra kronik göçmen statüsünü mü benimseyeceğiz, kronik kiracı olarak? Bir yarısı için kalıcı çözüme ulaşmak en doğrusu olurdu. Gerçekçi yaklaşımla, adada ana limanı oturtmak – kütüphanemle, atölyesiyle, iki sokak alttaki 6+1 büyüklüğünde, konumunda bir ev alarak. Şimdilik, nedense, atamadığımız adım. 2008 serüveni belki bizi öyle bir kararı uygulamaya taşır.

İki yazın en güzel, dolgun günlerinden birini daha yaşadık dün. Sabah iyi çalıştım. Öğle yemeğini balkonda yedik. Bir siesta faslı, çamaşır yıkama-asma seansı, ardından uzun bir yürüyüş ve eve dönüş; Akşam Orası Burası’da, maç için buluşma (2-1 kazandık), Yiğit ve Hüseyin, Ayşe ve ablası, tatlı mavrular üze. Geceyarısı eve dönüş, kısa bir balkon sefası daha, Hulusi’li konuşmalar eşliğinde günü tamamladık. O küçük yaratığın yokluğu tek tasamız oluyor artık, ondan ayrı kaldığımızda ayağımıza gülle bağlanmış gibi hareket ediyoruz. Dönüş ağrısını siliveriyor konuşma öncesi özlem. Hayvansızlar hayvanlıları anlamıyor, tutkulu ilişkilerini abartık, ola ki çarpık sevda olarak algılıyorlar. Nesrin, Samih de hayvan sevmezdi pek, garipsiyor örneğin bu bağlanmayı; oysa, öyle bir varlığa gereksinmesi var şimdi. Yiğit de kedi sevmezlerden. Ayşe ile Hüseyin tam tersine, yaşlı kedilere müthiş düşkünler. İnsanlar ikiye ayrılır hikâyesi işte.

Mahalle nüfusu gitgide seyreliyor. Dün, Rum komşularımız, çanta bavul, köpeklerini de alıp gittiler. Alt kat komşumuz Ermeni ailesi tam kopmadı evden, umarız gelecek yıl da tutarlar dairelerini. En alt katta, Hülya hanımla annesi hâlâ buradalar. Ev sahibemiz Füsün hanım seyrek geliyor. Kardeşi Ümit beyle eşi bir sokak ötedeler, bu haftasonu buradaydılar. Hepsisi son derece uygar insanlar, bir şans bu. Sokağımızın genel olarak dingin kaldığını söyleyebilirim yaz boyu. Adada, gürültücü çocuk nüfusu nedeniyle barınılması olanaksız evler ve sokaklar var. Onları iyi-kötü belledik, bir gün ev alacak olursak, dikkat edilmesi gereken etmenlerin başında geliyor huzur atmosferi.

Bakalım, Ekimde gelebilecek miyiz? Biriki küçük konaklama

konusunda umudumu kesmiyorum. Sonuçta, şu 48 saat şehirde böyle geçmezdi – gövdem ve ruhumun bütün zerrelinde gevşediğini hissediyorum.

Uyurgezerler'in bir kahramanının ağzından Broch'un söylediği: "Bir daba asla gerçekten eve dönülemeyeceğini kestirebiliyorduk" – geçen hafta cimbızla yerinden çekip kenara aldığım okkalı cümle.

Bir durumun, durumlar bütünüünün yarattığı karmaşık, çok katmanlı bir duygu bu. İçeride oluşuyor şüphesiz, ama dışarının somut ve ağır katkısıyla. Her birey; yaşadığı büyük ve küçük ortamın ortasında ya da büzüşmeye çalıştığı bir köşesinde, zorunlu parçası haline girdiği bir dönemin, çağın, zaman diliminin yağdırdığı okların altında, ama dayanıklı ama kırılğan, kendi fanusunu, kafesini yaratıyor. Sonra, an geliyor, kimi bireyler o mahkûmiyet koşuluna boyun eğmemek için davranıyor, taşıyorlar.

Geçici olduğu düşünülüyor çoğu kez, bu yerdeğiştirme çözümünün. Bir gün, 'herşey' düzeldiğinde, ev'e dönüleceği sanılıyor. Oysa insan ömrü, genellikle kâbusun ömründen kısadır. II. Dünya Savaşında göçe kalkışanların birçoğu sürgün noktalarında öldü. Dönebilenler, başka bir yere döndüklerini algılamış olsalar gerekti.

Adaların Rumlarının arkalarında bırakmak zorunda kaldıkları, perdeleri sökölmemiş evlere baktıkça içim sızlıyor. Mütarekenin bitiminde, 6-7 Eylül sonrasında, 1963'de yaşanan koyu dramların suskun mübürleri gibi duran o evlerden birinin etrafında dönüp durduk dün, Tül'le. Bir vakitler, sıkı yapı ustalarının her noktasını özen ve incemiş bir gustoyla tasarlayıp gerçekleştirdikleri, ahşap ve tuğlanın görkemli buluşması o köşkün de perdeleri, yarıyarıya eprimiş, duruyordu hâlâ. O insanların, bir azınlığın üyesi olmanın dışında "suç"ları neydi bilemiyorum; bütün bildiğim, iştimize hazır kişiye içeriden sızan fısıltıların kurduğu cümlelerin Broch'unakinin tıpkısı olduğu.

Biz de, artık, bir azınlığın azınlığına ait sayılabileceğimiz için mi aynı cümleyi duyar olduk yoksa?

İster istemez kendimizde arıyoruz yanlışlığımızı doğuran yanlışlığı.

Oysa, çoğu zaman, asıl yanlışlık çoğunluğun bağrından çıkagelir ve hükümran edasını dayatır. İşin kötüsü, "suç" onların da değildir. Kükla-

ları kılınmışlardır muhteris, sığ ve muktedir bir Erk'in – bunu bilmek, görmek, olacakların seyrini değiştirmeye kesinkes yetmeyecektir.

Bir de, benim gibi, çözüm yolunun en uçarı, gerçekdışı, belki bürlesk olanını arayanlar çıkarıyor, savruluşun çekirdeğinden: Abbas Hilmi'nin arkasında bomboş arsasını bıraktığı, bahçe kapısının girişinde neden yılan motiflerinin kazılı durduğunu öğrenemediğim, bir fotoğrafını olsun bulamadığım, taşındığı yerde de barınamamış seyyar evini inşa etmekte çıkışını gören nafile düşçüler var – olmalı: Katlanır taşınır bir ev olanaksız onaylamak olsa bile, tutunulacak dal şimdilik.

Bir ada, bir ev, bir kulübe, bir oda, bir hücre – leitmotiv, içinde yaşamak için kurduğumuz hapisanemiz.

Carceri.

(...) Kışın, şehir hayatı gözlem yapma olanağı tanımıyor pek. Yaz yaşantısı daha bir açık. Her yerde olduğu gibi adalarda da. Üç yıldır, bir bakıma rasathane çalışıyor içimde. Balkondan bakarken komşuları, sokaklardan geçerken uzak komşuları, iskelede daha geniş bir nüfusun üyelerini görebiliyorum. Nasıl biz, uzun uzun oturuyorsak balkonumuzda ve görünüyorsak, onlar da görünüyorlar.

Başıboşluk, tamı tamına hiçbir şey yapmamak değil doğal olarak. Balkonda, bakıyor, düşünüyorum: Aklımdan hep bir şeyler geçiyor, öyleyse başıboş sayılmam, diyebilir miyim?

Saatlerce gazete okuyor, şuradaki. İki kadın, her gün, oturuyor konuşuyorlar, şurada. Kâğıt oynuyor durmadan, kimileri. Bulmaca çözüyor berikiler. Plaja hiç gitmiyoruz ama, bütün gün orada, sereserpe uzananlar var, biliyoruz.

Yarıyarıya ya da seyrek mi, yoksa hepten mi, başıboşluk?

Her gün, onca saat masabaşında, ulvî ve süflî konularda yazıyor, okuyor olmam, başkalarının gözünde başıboşluğun hası anlamına geliyor mudur?

Daha iyi, doğru, daha anlamlı biçimde hayatı geçirmek fikri, bütün göreceliğiyle karşımda dikiliyor. Hayatta tek gerçek (ne demeye geliyorsa) amaç (ne demeye geliyorsa), kişinin mutluluğuna yaklaşması, erişmesiye, ki bir yanım bunu söylüyor, sağladığı sürece başıboşluğu(muzu) hafife almamalı, küçümsemeye kalkışmamalıyız.

Basıboş olmanın tersi ne hem? Neredeyse yirmidört saatini meşgûl geçirmek, anlamlılığın ve mutluluğun kaynağı mı?

Boşyere uğraşların dökümü yapılacak olsa, buraya sığmaz.

Kime göre hangi değer dizgesine, merdivenine göre?

Gene de, köşesinde, ayırıyor ve taçlandırıyor herkes, belli seçimleri ve edimleri. Adanın hayvanlarını beslemek, onlara düzenli su temin etmek, hasta olanlarıyla ilgilenmek, kiminin gözünde. Kışın yorgunluğunu, hamlığını atmak, dinlenmek ve dinmek, bir başkasının gözünde. Okumak, dinlemek, paylaşmak. Bahçesinde çalışmak. Eğlenmek, keyif çatmak, yemek içmek.

Birinin ölçüsüyle başıboşluk, ötekisinde mutluluk, kutluluk koşulu.

Farkında ol, kal diyoruz Petrarca, ben, başkaları.

Neden ki?

